DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

35 GÜNDE

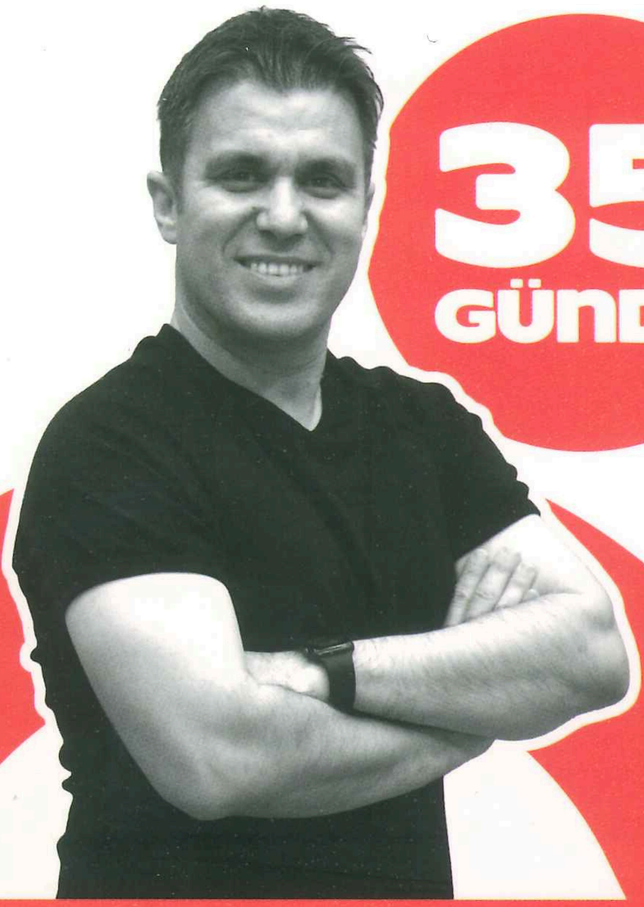

Sadettin Akyayla

2026 KPSS-AGS

HARİTALARLA KODLAMALARLA

TARİH

VİDEO DERS KİTABI

Yeni nesil eğitimle hedefin kariyer!

edu kariyer

VİDEO ANLATIM

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://irantey.org

ÖN SÖZ

Değerli arkadaşlarım,

2002 yılında başladığım öğretmenlik hayatımda, mesleğimin 25. yılına doğru ilerlerken böyle bir kitapla karşınıza çıkabilmekten mutluluk duyuyorum. Aslında bu kitabın ruhu 2012-2013 yılında "tarih sepeti" adıyla ilk kez Facebook sosyal medya platformunda ortaya çıkmıştı. 2013'ten itibaren 5 yıl boyunca yaptığım kapalı devre uzaktan eğitim, 2018'de sınıf ortamında çok kısıtlı imkânlarla çektiğimiz YouTube videolarımız ve 20 yılın üzerindeki dershanecilik deneyimi bu kitabın temel taşlarını oluşturmuştur. Sınıf ortamında öğrencilerim kolay unuttuğu için onların akıllarında kalmasını sağlamak amacıyla yıllar içinde oluşturduğumuz kodlamalar video destekli bu kitabımıza ayrı bir güç katacaktır. Sınava hazırlandığınız bu süreçte size çok fazla yardımı olacağına inanıyorum. Sınavın adı ne olursa olsun süreç her zaman zorludur. Ancak bu süreçte önemli olan kararlı ve istikrarlı olmaktır. Kararlı ve istikrarlı olduğunuzda aşılamayacak hiçbir engel yoktur. Sizden istediğim KPSS/MEB-AGS hazırlık sürecinde tüm ön yargılarınızı bir kenara koymanız ve sadece sürece odaklanmanız. Bunu yaparken de sürecin en sonuna değil sadece önünüze bakmanız. Bu amaçla kitap ünite ünite hazırlandı ve her ünite ayrı bir renkle sınıflandırıldı. Bu zihninizde kronolojik bir sıra oluşturmanızı kolaylaştıracak. Kitap içinde yer alan uyarılılar, dikkat, kritik bilgi, uyandırma servisi ve sınavda çıkabilecek not gibi başlıklarla verilen bilgi kutucukları birçok bilginin akılda kalmasını kolaylaştıracaktır. Tarih dersine çalışırken bu kitabı elinize alarak, bu kitapla tamamen uyumlu ders videolarımızı izleyin ve her ünite bitimi o ünitenin sorularını KPSS soru bankamızdan çözünüz. Konular ilerledikçe de bu kitabı kullanarak sık aralıklarla kısa tekrarlarla geçmiş konuları hatırlamayı ihmal etmeyin. Süreç boyunca ben gerek videolarla gerekse paylaşımlarla sizin yanınızda olmaya devam edeceğim. Unutmayın yorulduğumuzda durmayacağız, ne zaman hedefe ulaşırsak o zaman duracağız.

Emek veren herkesin hak ettiğini alması dileğiyle, başarılar diliyorum.

Tarih Öğretmeni
Sadettin Akyayla

VİDEO DERSLER

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi	5
Türk İslam Tarihi	31
Türkiye Tarihi	63
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı	77
Osmanlı Kuruluş Dönemi	113
Osmanlı Yükselme Dönemi	123
Osmanlı Duraklama Dönemi	135
Osmanlı Gerileme Dönemi	143
Osmanlı Dağılma Dönemi	153
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı	173
Mondros Ateşkes Antlaşması ve Cemiyetler	185
İşgallerin Başlaması ve Millî Mücadele Hazırlık Dönemi	189
I. TBMM ve Sevr Barış Antlaşması	199
Millî Mücadele Muharebeler Dönemi	205
Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Barış Antlaşması	215
Atatürk Dönemi İç Politika	219
Atatürk İlkeleri	223
Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	227
Atatürk Dönemi Dış Politika	241
Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi	247

GÜNCEL PDF 2026

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

A. TÜRK İSMİ VE ANLAMI

- Türk adı ilk defa Çin kaynaklarında geçmiştir. Altay Dağlarını miğfere benzeten Çinliler, bu dağların eteklerinde oturan ve demircilikle uğraşan kavme **"miğfer"** anlamına gelen **"Türk"** adını vermişlerdir.
- Türk kelimesi Orhun Kitabelerinde **"Türük"** şeklinde geçmektedir. Türk kelimesi Orhun Kitabelerinde **"Türk budun"**, **"Türk kağan"**, **"Türk töresi"**, **"Türk adı"** gibi ifadelerle bir millet adı olarak kullanılmıştır.

Türk Kelimesinin Anlamı

A. Wamberi Türemek	**Kaşgarlı Mahmut** Olgunluk çağı
Ziya Gökalp Kanun ve nizam sahibi, düzenli, töreli	**İslam Kaynakları** Terk edilmiş
Çin Kaynakları Miğfer	**Eski Türkçe Metinler (Uygur Kaynakları)** Güç, kuvvet
G. Doerfer Devlete bağlı halk	**İran Kaynakları** Güzel insan

Türkler yazıyı geç kullandığı için Türkler hakkında bilgi veren ilk yazılı kaynaklar Çin kaynaklarıdır. Türk adı bugünkü haliyle ilk kez MÖ 318 yılında Çinlilerle yapılan antlaşmada yer almıştır.

- **"Türkiye"** tabiri ise ilk defa Bizans kaynaklarında geçmektedir. Kök Türkler ile diplomatik ilişki kurmak için gelen Bizans elçisi Zemarkhos, VI. yüzyıl Orta Asya için "Türkiye" tabirini kullanmıştır.

Coğrafi Ad Olarak Türkiye

- **VI. yüzyıl Bizans kaynaklarında** Orta Asya
- **IX. ve X. yüzyıl kaynaklarında** Volga Nehri'nden Orta Avrupa'ya kadar olan bölge
- **XI. ve XIII. yüzyıl arasında** Mısır ve Suriye
- **XII. yüzyıldan itibaren** Anadolu

DİKKAT

Ünlü İtalyan seyyah **Marco Polo**, Anadolu'ya "Küçük Türkiye", Orta Asya'ya "Büyük Türkiye" demiştir.

B. TÜRKLERİN İLK ANAYURDU

- Türklerin ilk anayurdu Orta Asya'dır. Orta Asya; **batıda** Hazar Denizi, **doğuda** Kingan Dağları, **kuzeyde** Sibirya, **güneyde** Hindikuş ve Karanlık Dağları ile çevrili bölgedir.
- Orta Asya'nın coğrafi yapısı, karasal iklimi ve yüksek platolardan oluşması; Türklerin **göçebe bir yaşam benimsemesi ve mücadeleci bir yapıya sahip olmasına** yol açmıştır.

C. ORTA ASYA'YI AYDINLATAN KÜLTÜR ÇEVRELERİ

- Orta Asya'da yapılan araştırmalar bu bölgede yaşamın MÖ 4000'lere kadar uzandığını göstermektedir.

Anav Kültürü (MÖ 4000-MÖ 1000)

- Türkmenistan'ın Aşkabat yakınlarında görülmüştür.
- ***Orta Asya'nın en eski kültürüdür.***
- Ata ilk kez bu kültür çevresinde rastlanmıştır.

1. BÖLÜM İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

Sınavda Çıkabilecek Not

Türk kelimesini kendi adında kullanan ilk devlet **Kök Türk Devleti**'dir. Türkiye adını devlet adı olarak kullanan ilk Türk devleti **Memlûkler** (ed-Devletü't Türkiyye)'dir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Konar - Göçer Yaşamda;

- Mimari gelişmemiştir.
- Yazılı kültür gelişmemiştir.
- Hayvan ürünlerine dayalı ticaret ön plandadır.
- Orduda hafif silahlar ve süvari birlikleri ön plandadır.
- Hapis cezaları kısa ömürlüdür.
- Dokumacılık gelişmiştir.
- Ordu-millet anlayışı gelişmiştir.
- Sosyal sınıf ayrımı görülmez.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Türk göçlerini kolaylaştıran unsurlar şunlardır:

- Atın evcilleştirilmiş olması
- Atlı arabaların kullanılması
- Tekerleğin kullanılması
- Cihan hâkimiyeti anlayışı

KRİTİK BİLGİ

İskitlerin İran ile yaptığı mücadeleler İranlıların **Şehname** adlı destanına konu olmuştur. Bu destanda Alp Er Tunga "Afrasiyab" olarak geçmiştir.

KRİTİK BİLGİ

- İskitler atı hem binek aracı olarak kullanmış hem de sütünden **içecek (kımız)** yapmışlardır.
- **Üzengi** ilk kez İskitler tarafından kullanılmıştır. Üzengiyi Avrupa'ya taşıyan ise **Avarlar** olmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

Altın ve gümüş işçiliğinde oldukça ileri bir seviyeye ulaşan İskitler, **"Bozkırın Kuyumcuları"** olarak tanınmışlardır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Afanesyevo Kültürü (MÖ 2500-MÖ 1700)

- Altay-Sayan Dağları Dağlarının kuzeybatısına (Minusinsk Bölgesi) hâkim olan kültür çevresidir.
- ***Türklerin en eski kültür bölgesidir.***
- Bakır ilk kez bu kültür çevresinde kullanılmıştır.

Karasuk Kültürü (MÖ 1200-MÖ 700)

- Yenisey Irmağı'nın bir kolu olan Karasuk çevresinde gelişen kültürdür.
- ***İç Asya'da demir madeni, ilk kez bu kültürde işlenmiştir.***
- İskit (atlı göçebe) kültürünün Orta Asya'ya yayılmasını sağlamıştır.

Kelteminar Kültürü (MÖ 3000'li yıllar)

- Ceyhun Irmağı'nın Aral Gölü'ne döküldüğü bölgede görülen kültür çevresidir.
- ***Yerleşik yaşam izlerinin rastlandığı kültür çevresidir.***
- Balıkçılık ve avcılık temel uğraş alanlarıdır.

Andronova Kültürü (MÖ 1700-MÖ 1200)

- Altay ve Tanrı Dağları ile Hazar'ın kuzeydoğusuna kadar uzanan bölgede gelişmiştir.
- Türklerin ataları (Ön Türkler) tarafından meydana getirilmiştir.
- ***En geniş yayılma alanına sahip kültürdür.***

Tagar Kültürü(MÖ 700-MÖ 300)

- Altay Dağları civarında gelişmiştir.
- ***En genç ve gelişmiş kültürdür.***
- Otağ şeklindeki ağaç evler bu kültürü dönemine aittir.
- Daha sonra Taştık Kültürü adıyla anılmıştır.

D. ORTA ASYA'DA YAŞANAN TÜRK GÖÇLERİ

- Türkler, tarih boyunca farklı sebeplerle ana yurtlarından değişik bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Orta Asya Türk Göçlerinin Nedenleri

İklim Değişikliği

- Kuraklık
- Salgın hastalıklar ve hayvan hastalıkları
- Otlak ve tarım alanlarının daralması

Nüfusun Artması

- Yaşanılan toprakların artan nüfusa yeterli olmaması

Siyasi ve sosyal durum

- Boylar arası mücadele
- Dış baskılar (Moğol-Çin baskısı)
- Türk boylarının birbirine bağlılığı (göceden bir boyu diğer boyların takip etmesi)
- Yeni yurtlar edinme düşüncesi

İstiklal (Bağımsızlık duygusu)

- Türk boyları, bağımsızlıkları tehlikeye düştüğünde, bir başka topluluğun egemenliği altına girmektense özgür yaşayabilecekleri yerlere göç etmişlerdir.

Orta Asya Türk Göçlerinin Sonuçları

- Orta Asya'dan göç eden Türkler, Anadolu, Suriye, Orta Avrupa ve Sibirya ya yerleşmiştir.
- Değişik coğrafyalarda yeni Türk devletleri kurulmuştur.
- Kültürel etkileşim yaşanmış ve Türkler gittikleri bölgelere bozkır kültürünü taşımışlardır.
- Orta Asya göçleri sonucunda Türk tarihini belli bir coğrafya ve belli bir zaman dilimi içinde incelemek güçleşmiştir.
- Türk dili ve dini etkileşim sonucu değişimlere uğramıştır.

E. İLK TÜRK DEVLETLERİ

1. İSKİTLER (SAKALAR) (MÖ VIII.-MÖ. II Yüzyıl)

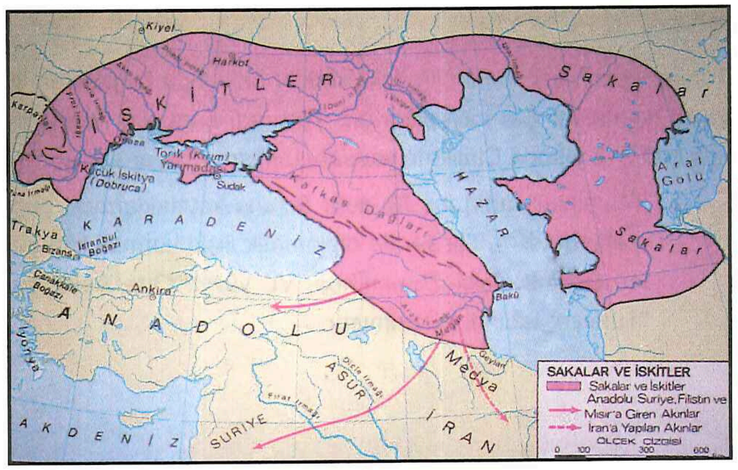

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Tarihte bilinen ilk Türk topluluğudur.
- Halkın çoğunluğunun Fars kökenli olduğu İskitlerin Türk topluluğu olarak kabul edilmesinde, ünlü Türk hükümdarı **Alp Er Tunga** ve diğer yöneticilerin Türk olması etkili olmuştur.
- Yunanlar İskit; İranlılar (Persler) ise Saka ismini vermiştir.
- En Ünlü hükümdarı **Alp Er Tunga**'dır. Bu dönemde Anadolu'ya akınlar düzenlenmiştir.
- **Alp Er Tunga** ve Şu İskitlerin önemli destanları arasında yer almıştır.
- **Tomris Hatun** İskitlerin ilk Türk kadın hükümdarıdır. Ayrıca orduda **amazon** denilen kadın savaşçılar yer almıştır.
- **Atı evcilleştiren** ilk Türk topluluğu kabul edilen İskitler, **at koşum takımlarını, tekerleği, ceket, pantolon** ve **kemeri** ilk kez kullanmış; genelde **çadır şekline getirilmiş arabalar** içinde yaşamışlardır.
- İpek Yolu üzerinde ticaret yapmışlardır.
- Gök Tanrı ve Şamanizm inançlarını benimsemişlerdir.
- Eşyalarında **"hayvan üslubu"** sanatını kullanmışlardır. Silah, giyim kuşam, ev aletleri ve süs eşyaları, geyik, at, koç, aslan gibi hayvan resimleri veya figürleriyle süslenen bu sanat türü İskit sanatı veya **İskit hayvan üslubu** adıyla bilinir.
- Günümüzdeki Yakut Türklerinin atalarıdır.

2. ASYA HUN DEVLETİ (BÜYÜK HUN DEVLETİ) (MÖ 220-MS 216)

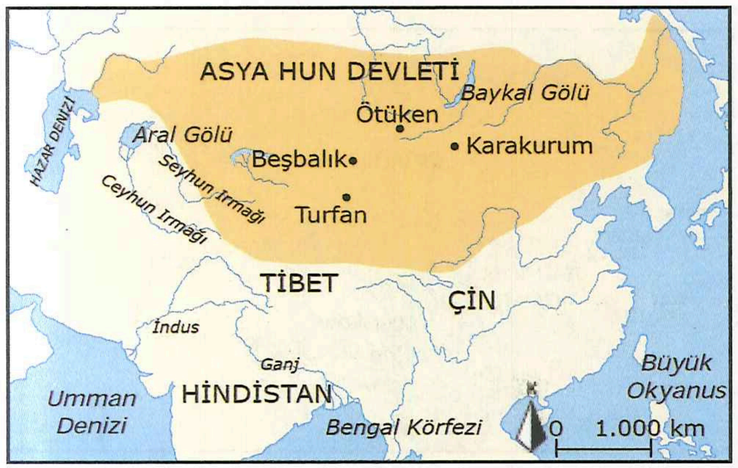

- Orta Asya'da kurulan **ilk teşkilatlı Türk devleti**dir.
- Hunlar Ötüken'i (toprak ana / kutsal bölge) başkent yapmışlardır.
- Orta Asya'da en uzun ömürlü olan Türk devleti Asya Hun Devleti olmuştur.
- Asya Hun Devleti'nin bilinen ilk hükümdarı **"büyüklük ve genişlik"** anlamına gelen **Şan-yü** veya **Tan-hu** unvanını taşıyan **Teoman** (Tuman)'dır.
- Teoman karışıklık içinde bulunan Çin ile mücadele etmiştir.
- Asya Hun Devleti en parlak dönemini babasını tahttan indirerek başa geçen **Mete Han (Mao-Dun)** Zamanı'nda yaşamıştır. Bu dönemde;

Mete Han Dönemi'nde;

- Moğollar, Tunguzlar ve Yüe-çilerle savaşılmış ve toprak kazanılmıştır.
- Çin'e yapılan seferler sonucu Çinliler Hunlara yıllık vergi vermeyi kabul etmiştir.
- Yirmi altı Türk boyunu ilk kez tek bayrak altında toplamış, Türk devlet teşkilatlanmasının temellerini atmıştır.
- Mete Han MÖ 176'da Çin imparatoruna gönderdiği mektupta kendisini Gök Tanrı tarafından tahta çıkarılmış "Hunların en büyük Şanyü'sü" olarak ifade etmiştir.
- Mete Han Dönemi'nde devlet merkez, sağ ve sol olmak üzere bölümlere ayrılarak yönetilmiş böylece ikili teşkilat sisteminin temelleri atılmıştır.
- Mete Han, ıslık çalan bir ok icat ederek, askerlerini bununla eğitmiştir.
- Tarihte düzenli ilk Türk ordusunu Metehan MÖ 209ıda kurmuştur.
- Mete Han, Yüeçilerin isteklerine *"Benden ne istediniz verdim, çünkü onlar benim malımdı. Ama bu toprak benim değil, milletimindir. O toprağı korumak için savaşır, canımı bile veririm."* diyerek vatan sevgisinden ilk kez bahsetmiştir.

Onlu Sistem

- Mete Han'ın tarafından oluşturulan sistemdir. Bu sistemde ordu; onlu, yüzlü, binli ve on binli gibi birliklere ayrılmıştır.
- Avrupa Hunları, Kök Türkler, Selçuklular ve Osmanlılar gibi Türk devletleri ile Çin, Moğol, Bizans ve Roma devletleri ordularında bu sistemi kullanılmıştır.

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

- Hun kelimesi **"insan, halk"** anlamına gelmektedir.
- Hunlar Çinliler tarafından **"Hiung-nu"** olarak anılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Tarihte ilk defa bütün Türkleri tek bir bayrak altında toplayan Türk devleti Asya Hun Devleti'dir.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Mete Han, Çin'i tamamen etkisiz hale getirdiği halde **Çin topraklarına yerleşmemiştir**. Böylece ***Türklerin kalabalık Çin nüfusu içerisinde benliklerini kaybetmesini önlemek istemiştir.***

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla
/sadettinakyayla
@SadettinAkyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Avrupa'ya göç eden Hunların zamanla benliğini yitirmesinde, **Avrupa'ya Türk göçlerinin devam etmemesi** ve Hunların sayıca az kalması etkili olmuştur. Ayrıca **Hristiyanlığın kabul edilmesi** de Hunların benliğini yitirmesinde etkili olmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

Asya Hunların bir kolu olan Tabgaçlar Çin'in kuzeyinde devlet kurmuştur.

DİKKAT

Günümüz ordusunda bu sistem kullanıldığı için **MÖ 209 yılı** (Mete Han'ın tahta geçerek düzenli orduyu kurduğu tarih), Türkiye'de Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın da kuruluş yılı olarak kabul edilmiştir.

- Mete Han'ın ölümünden sonra başa oğlu **Ki-ok** geçmiştir (MÖ 174). Bu dönemde;
  - Çin'in baskı altında tutulma politikası devam ettirilmiştir.
  - Çinli prensesle evlenme geleneği başlatılmış, bu durum Çin'in devletin iç işlerine karışmasını kolaylaştırmıştır.
  - Hun hükümdarı olan **Hohanyeh** Çin propagandalarının etkisiyle Çin'e bağlanma fikri benimserken; kardeşi **Çi-çi** bu durumu "gülünç ve utanç verici" bularak bağımsızlıktan vazgeçmemiştir.
- Asya Hunları **MÖ 58** yılında **Güney Hunları** ve **Batı Hunları** olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bunlardan Hohanyeh'in başında bulunduğu Güney Hunları Çin'e bağlanırken; Çi-çi yönetimindeki Batı Hunları bağımsızlıklarını bir süre daha korumuş ancak Çi-çi'nin ölümünden sonra ise Çin hâkimiyetine girmişlerdir.
- Çin egemenliğinde kurtularak bir süre bağımsız yaşayan Güney Hunları ise yaşadıkları anlaşmazlıklar nedeniyle MS 48 yılında Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrılmış, Kuzey Hun Devleti MS 156 yılında Çinlilerin ve Sienpilerin saldırıları sonucu dağılırken, Güney Hun Devleti ise MS 216'da yıkılmıştır.

DİKKAT

- Türk boylarının batıya göçünden sonra Çin, Asya'nın en güçlü devleti haline gelirken, Asya Hunlarının bir kolu olan **Tabgaçlar**, Çin'deki karışıklıklardan yararlanarak Çin'in kuzeyinde devlet hâline gelmişlerdir.
- Ayrıca Asya da Orhun ve Selenga ırmakları arasında Avar, İran'da **Sasani**, Maveraünnehir bölgesinde **Akhun Devleti** kurulmuştur.

3. KAVİMLER GÖÇÜ (375)

Kavimler Göçü'nün Başlıca Nedenleri

- Asya Hun Devleti'nin zayıflaması ve yıkılış sürecine girmesiyle Orta Asya'nın geniş bozkırlarında yaşayan bazı Türk boylarının bağımsız hareket etmeye başlaması
- Zamanla nüfusu artan bu boyların, Çin'in baskısı ve ekonomik nedenlerle batıya doğru hareket etmesi
- Hunların batıya doğru ilerleyişi karşısında **Ostrogot, Vizigot, Alanlar, Vandallar** gibi kavimlerin de yer değiştirmesi

Kavimler Göçü'nün Başlıca Sonuçları

- **İlk Çağ** sona ermiş, **Orta Çağ** başlamıştır.
- Roma İmparatorluğu, **Doğu** ve **Batı** olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 476 yılında ise Batı Roma İmparatorluğu yıkılmıştır.
- Avrupa'da merkezi krallıklar parçalanmış, **feodalite** (derebeylik) güç kazanmıştır.
- **Kilise** gücünü artırmış ve **skolastik düşünce** ön plana çıkmıştır.
- **Hristiyanlık** barbar kavimler arasında da yayılmıştır.
- **Avrupa Hun Devleti** kurulmuş ve **Türk kültürü** Avrupa'da yayılmıştır.
- Avrupa'nın **bugünkü etnik yapısı** oluşmuştur.

4. AVRUPA HUN DEVLETİ (374-469)

@Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- **Avrupa'da** kurulan **ilk Türk devleti**dir.
- Kavimler Göçü'nden sonra **Balamir** liderliğinde, Tuna boylarındaki Macaristan topraklarına yerleşen Hunlar tarafından Etzelburg merkez olmak üzere kurulmuştur.
- Balamir'den sonra sırasıyla Uldız, Karaton, Rua ve Attila (Rua'nın yeğeni) başa geçmiştir.
- **Uldız Dönemi**'nde Avrupa Hunların dış politikası;
  - Doğu Roma İmparatorluğu'nu baskı altında tutmak,
  - Batı Roma ile iyi ilişkiler kurmak şeklinde ön plana çıkmıştır.
- **Attila Dönemi** Avrupa Hun Devleti'nin en parlak dönemidir. Attila başlangıçta ülkeyi kardeşi **Bleda** ile birlikte yönetmiştir.
- Attila tahta çıktıktan sonra **Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu** ile **434** yılında **Margus Antlaşması**'nı imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre:

1. Bizans bundan sonra Hunlara bağlı kavimlerle antlaşma yapmayacak.
2. Bizans'a sığınmış olan mülteciler teslim edilecek.
3. Hunlardan kaçanlara sığınma hakkı verilmeyecek.
4. Ticari ilişkiler yine önceden belirlenmiş sınır kasabalarında yapılmaya devam edecek.
5. Bizans'ın ödediği vergi iki katına çıkarılacak.

- Doğu Roma'nın antlaşma şartlarına uymaması üzerine önce 441 yılında I. Balkan Seferi daha sonra 447 yılında II. Balkan Seferi düzenlenmiş ve sonunda **Anatolios Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;

1. Bizans, Hunlara ödediği vergiyi üç katına çıkaracak.
2. Bizans, Hunlara savaş tazminatı ödemeyi kabul edecek.
3. Tuna'nın güneyinde beş günlük mesafedeki yerler Bizans askerlerinden arındırılacak.
4. Bizans, Hun ülkesinden kendi tarafına kaçanları bir daha kabul etmeyecek.

@Sadettin.Akyayla

- Attila Anatolios Antlaşması'yla Doğu Roma'yı kendisine bağladıktan sonra Batı Roma'ya seferler düzenlemiştir.
- Bu seferler sonucunda Romalılar Papa I. Leo başkanlığındaki bir heyeti Attila'ya göndermişler, bu heyetin Attila ile yaptığı görüşmeler sonucu Attila, Roma'yı işgal etmeden geri dönmüştür.

Attila'nın Papa ile görüştükten sonra geri dönme kararı almasında;

- Romanın Hristiyan dünyası için kutsal merkez kabul edilmesi,
- Papa I. Leon'u kırmak istememesi,
- Batı Roma'nın gücünü kırdığına inanması,
- Daha önce Roma'yı yağmalayan Got kralının ülkesine döndükten sonra ani ölümü ve lanetlendiğine inanılması,
- Doğuda İran (Sasani) tehdidinin ortaya çıkması gibi nedenler etkili olmuştur.

- Attila'nın Roma Seferi dönüşü ölümü üzerine yerine sırasıyla oğulları İlek, Dengizek ve İrnek geçmiş ancak başarılı olamamıştır. Devlet yıkılma sürecine girmiştir.
- Hun sarayında Latin ve Germen dilleri konuşulmuştur.
- Hunlar, **pantolon** ve **ceket giyme, at koşumları** ve **atları eyerleme** konularında Avrupa'ya örnek olmuştur. Bazı Avrupa kavimleri, ordularını Türk ordusu düzeninde yeniden yapılandırmıştır.

5. I. KÖK TÜRK DEVLETİ (MS. 552-659)

KRİTİK BİLGİ

- Avrupa Hunları Uldız Zamanı'nda Anadolu'ya ilk Türk akınlarını yapmışlardır.
- Uldız ***"Güneşin battığı yere kadar her yeri zapt edebilirim."*** demiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

İslamiyet Öncesi Dönem'de **İskitler, Avrupa Hunları** ve **Sibirler** tarafından Anadolu'ya akınlar düzenlenmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Attila'nın savaşlarını konu alan Almanların meşhur Nibelungen Destanı'nda Attila, **Etzel** olarak geçmiş, babacan ve iyiliksever bir hükümdar olarak anlatılmıştır.
- Attila Avrupalılar tarafından **"Tanrının Kırbacı"** ya da **"Cesur Kavimlerin Efendisi"** olarak nitelendirilmiştir.
- Avrupa'daki bir efsaneye göre Attila, Savaş Tanrısı Ares'in kılıcına sahiptir ve bu yüzden bütün dünyaya hükmedecektir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR ANADOLU YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

Sınavda Çıkabilecek Not

Avarların Orta Asya'daki siyasi varlığına Kök Türkler son vermiştir. Avarlar bundan sonra batıya doğru göç ederek Avrupa'da devlet kurmuşlardır.

KRİTİK BİLGİ

Türkler Ötüken'e **"Toprak Ana"** ismini vermişler ve burayı kutsal kabul etmişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

- Orta Asya'da **en geniş sınırlara** ulaşan Türk devleti, Kök Türk Devleti olmuştur.
- **Avarlar** ve **Akhunların** varlığına Kök Türkler son vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Vezir **Tonyukuk** **"Türklerin Bismarck'ı"** olarak anılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Asya Hun İmparatorluğu'ndan sonra Orta Asya'da kurulan ikinci büyük Türk devleti Kök Türk devletidir.
- **Bumin Kağan** öncülüğünde **552** yılında, Avarlara karşı ayaklanarak **Ötüken** merkez olmak üzere devlet kurmuşlardır.
- Bumin Kağan (İl Kağan) Zamanı'nda;
  - **Töles boylarını** Kök Türklere bağlanmış
  - Çin vergiye bağlamış,
  - İpek Yolu'na hâkim olunmuş,
  - **"İkili devlet örgütü"** geleneğine uyularak devletin batı kanadının yönetimi kardeşi **İstemi Yabgu**'ya bırakılmıştır.
- **Mu-kan Kağan** Dönemi devletin en parlak dönemidir.
- Ülkenin batı kanadını yöneten **İstemi Yabgu** Zamanı'nda;
  - İpek Yolu hâkimiyeti için Sasanilerle iş birliği yapılarak Ak Hun Devleti'ne son verilmiştir.
  - Bir süre sonra ise Bizans ile iş birliği yapılarak Sasanilerle mücadele edilmiştir. (Denge Siyaseti)
  - Orta Asya'dan Bizans'a ilk elçilik heyeti gönderilmiştir. (Bizans elçisi Zemarkhos; Türk elçisi Maniach'tır.) (Diplomatik ilişkiler kurulduğuna kanıttır.)
- **Tapo (Taspar)** Kağan Mukan Kağan'dan sonra devletin başına geçmiştir. Tapo Kağan;
  - **Budizm**'i kabul ederek bu dinin halk arasında yayılmasını sağlamaya çalışmıştır.
  - Ancak bu durum halk arasında hoş karşılanmamış ve Tapo Kağan'ın halkla ters düşmesine yol açmıştır.
- İstemi'nin ölümünden sonra devletin batı kanadını oğlu **Tardu** yönetmiştir. Tardu;
  - Bizans imparatoruna yazdığı mektupta kendisini **"Yedi iklimin ve yedi ırkın hükümdarı"** olarak tanıtmıştır.
- **İşbara Kağan** Tapo'nun ölümünden sonra devletin başına geçmiştir. Bu dönemde;
  - Çinliler İşbara Kağan'dan Türk töresinden vazgeçmesini istemiş, bunun üzerine İşbara Kağan; *"Bizim âdet ve geleneklerimiz çok eski çağlardan beri devam ede gelmiştir. Bundan dolayı onları değiştirmeye benim gücüm yetmez. Bizim kuzey bölgelerimizde idare edilenlerle idare edenler arasında kurulmuş olan kaideleri yaralamaya ben cesaret edemem."* diyerek bu teklifi reddetmiştir.
- **Kök Türk Devleti** iç karışıklıklar sonucunda 582 yılında resmen ikiye ayrılmış; **Doğu Kök Türk Devleti** 630 yılında, Batı Kök Türk Devleti ise 659 yılında Çin egemenliğine girmiştir.

NOT

I. Kök Türk Devleti'nin yıkılmasından sonra yaklaşık 50 yıl Çin egemenliğinde geçen bir **"Esaret Dönemi"** yaşanmıştır. Bu dönemde

- Kür Şad Çin Sarayı'nı basarak Türklerin bağımsızlığını tekrar kazanmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır.
- Türkler bağımsızlıklarına Kutluk (İlteriş) Kağan liderliğinde ayaklanarak ulaşabilmişlerdir (Kutluk Devleti).

6. KUTLUK DEVLETİ (II. KÖK TÜRK DEVLETİ) (682-744)

- Kutluk Kağan liderliğinde Kurtuluş Savaşı vererek kurulan Türk devletidir.
- **Kutluk Kağan** Zamanı'nda ;
  - Türkler bağımsızlığını yeniden kazanmıştır.
  - Kutluk Kağan'a **"İlteriş"** (devleti derleyen, toplayan) ünvanı verilmiştir.
  - Bağımsızlığın kazanılmasında önemli rol oynayan **Tonyukuk**, "Apa Tarkan" ünvanıyla vezir olarak tayin edilmiştir.
- **Kapgan Kağan** Kutluk İlteriş Kağandan sonra devletin başına geçmiştir. Bu döndemde;
  - Devlet en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır.
  - Çin üzerine seferler düzenlenmiştir.
  - Türk boylarını tekrar bir bayrak altında toplayan Kapgan Kağan'a "Otuz Boyun Kağanı" ünvanı verilmiştir.
  - Kapgan Kağan'ın sert tutumu ve Çin entrikaları nedeniyle devlete bağlı boylar birer birer isyan etmiş ve Kapgan Kağan'ın öldürülmüştür.
- Kapgan Kağan'ın ölümünden sonra yerine oğlu **İnel Kağan** geçmiş ancak İnel'in kağanlığını yetersiz bulan Kül Tigin onu tahttan indirerek yerine kardeşi Bilge Kağan'ı hükümdar yapmıştır.
- Bilge Kağan'dan sonra devletin başına geçen kağanlar yetersiz kalmış ve yaşanan isyanlarla zayıflayan II. Kök Türk Devleti'ne Basmil, Karluk ve Uygurlar birleşerek son vermişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Türk Tarihinde Kök Türkler

1. Türklerin ilk alfabesi olan **Orhun alfabesi**ni kullanmışlardır.
2. **Ergenekon** ve **Bozkurt destanı** Kök Türklerin en önemli sözlü edebiyat ürünüdür.
3. En çok **Çin**, **Bizans** ve **Sasanilerle** siyasi ilişkiler kurmuşlardır.
4. Parayı değişim aracı olarak kullanan ilk Türk devleti olmuşlardır.
5. Devlet yönetiminde ikili teşkilat sistemini uygulamışlardır.
6. Türk tarihinin ve yazılı edebiyatının ilk örneği olan **Orhun Kitabelerini** bırakmışlardır.
7. **Tötö** sulama kanalını kullanarak sebze ve meyve yetiştirmişlerdir.
8. **Posta teşkilatını** kullanmışlardır.
9. Orta Asya'dan Bizans ile ilk kez diplomatik ilişkiler kurmuşlardır.

7. UYGURLAR (744-840)

- Uygurlar, Basmiller ve Karluklarla birleşerek II. Kök Türk Devleti'ne son vererek kendi devletlerini kurmuşlardır.

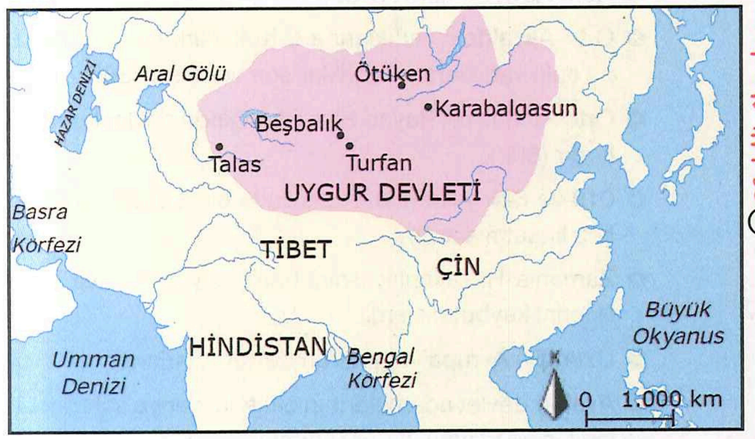

- **Kutluk Bilge Kül Kağan** Uygurların ilk hakanıdır. Bu dönemde;
  - Başkent Ötüken şehrinden Ordubalıg'a (Karabalsagun) taşınmıştır.
- **Moyen-Çur** Kutluk Bilge Kül Kağan'ın ölümünden sonra devletin başına geçmiştir. Bu dönemde;
  - Uygurların en parlak dönemini yaşamıştır.
  - Çin içindeki karışıklıkların sona erdirilmesinde Çin imparatoruna yardım edilmiştir.
  - Moyen-Çur'un Çin imparatorunun kızıyla evlenmesi Türk-Çin yakınlığının yaşanmasını sağlamıştır.
- **Bögü Kağan** Moyen-Çur'un ölümünden sonra devletin başına geçmiştir. Bu dönemde;
  - Uygurlar oldukça zenginleşmiş ve büyük saraylar yapılmıştır.
  - Manihaizm dini devletin resmî dini haline gelmiştir.
  - Tibetlilerin Çin'e saldırması üzerine Bögü Kağan Çin'e yardım etmiş, bu sırada Uygur ülkesine getirilen Manihaist rahipler din değiştirilmesinde etkili olmuştur.
  - Karabalsagun şehrinde bir tapınak yapılmıştır.

Manihaizm Dini ve Uygurlar	
Manihaizm dini et yemeyi ve savaşmayı yasakladığı için Türk yaşantısı ve inancına uygun değildir. Manihaizm dini bu nedenle Uygurların savaşçı yeteneklerinin azalmasına yol açmıştır.	Mani, "ışık" anlamına gelir. O yüzden Uygur hükümdarları isimlerinin başında "ay" ve "kün" ünvanlarını kullanmışlardır.
Uygurlar bu dinin etkisiyle yerleşik hayata geçmiştir.	Yeni dinlerini halkın öğrenmesi amacıyla kitaplar yazmışlardır.
Bu kitapların basımında matbaanın temeli sayılabilecek kalıplar kullanılmıştır.	Yerleşik hayatın etkisiyle tarım ve ticarette ilerlemişlerdir.
Mani Dini Uygurların bilim, sanat ve edebiyattaki ilerlemelerine etki etmiştir	Manihaizm dininin kurucusu Mani'nin ressam olması Uygurlarda özellikle resim sanatının gelişmesini sağlamıştır.
Ayrıca mimari, heykel, yazı vb. sanat alanlarında da gelişmeler yaşanmıştır.	

KRİTİK BİLGİ

Uygur ismi, **"akraba, müttefik"** anlamına gelmektedir. Uygur ismi ayrıca Çin kaynaklarında **"şahin gibi dolaşan, hücum eden"** anlamında; İslam (Arap) kaynaklarında ise **"Dokuz Oğuz"** olarak geçmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Orta Asya'da din değiştiren, Gök Tanrı dinini terk eden ilk Türk devleti Uygurlar olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Bögü Kağan, Uygurların bozkır adetlerini bırakıp medeni olmalarını istediği için, Mani dinine geçerek bunu sağlamak istemiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

- Avarlar; *Çin kaynaklarında* **Juan-Juan**, *Arap ve Bizans kaynaklarında* **Avar**, Kök Türkler tarafında ise **Apar** olarak adlandırılmıştır.
- Tarihte İstanbul'u ilk kez kuşatan Türk devleti Avarlardır. Avarlar İstanbul'u kuşatırken Sasanilerle iş birliği yapmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Avarlar, Slavları ve Rusları ordu düzeni ve devlet örgütlenmesi alanlarında etkilemişlerdir.
- Orta Avrupa'da iki asırdan fazla hüküm süren Avarlar özellikle Slavların Doğu Avrupa ve Balkanlarda yayılmasında ve böylece *Balkanların Slavlaşmasında* etkili olmuşlardır.
- Suriyeli Piskopos Yohannes; "Eskiden ormanlardan çıkmayan Slavlar, Avarlar sayesinde savaşa alışmış; altın, gümüş ve at sürüsü sahibi olmuşlardır." demiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- **Vezir Baga Tarkan** Çin'e sefer düzenleme konusunda anlaşmazlık yaşadığı Bögü Kağan'ı öldürterek devletin başına geçmiştir.
- Baga Tarkan ve sonraki kağanlar zamanında devlet zayıflamış, 840 yılında **Kırgızlar** Uygur Devleti'ne son vermiştir.
- Uygur Devleti'nin yıkılmasından sonra **Kansu Uygur Devleti (Sarı Uygurlar)** ve **Doğu Türkistan Uygur Devleti (Turfan Uygurları)** olmak üzere iki ayrı devlet ortaya çıkmıştır.

DİKKAT

- Doğu Türkistan Uygur Devleti (Turfan Uygurları) 1209 yılında Moğolların egemenliğini tanımıştır. Turfan Uygurları, Moğol devlet kademelerinde memurluk, kâtiplik hatta yöneticilik yapmışlar, Moğolların Türk kültüründen etkilenmesinde ve onların Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır.
- Turfan Uygurları, günümüzde Çin'e bağlı Doğu Türkistan Uygur (Sincan) Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadırlar.

Uygurların Türk Tarihindeki Önemi

1.	Yerleşik hayata geçip, tarihte ilk Türk şehirlerini (Ordubalık, Beşbalık, Karahoça, Turfan, İdikut gibi) kurmuşlardır. Şehirlerin etrafını surlarla çevirmişlerdir.
2.	Mimaride "Türk Üçgeni" tarzını ortaya çıkarmışlardır.
3.	Türk mimari sanatında kubbeyi ilk kullanan Uygurlar olmuştur. Kubbeler, daha sonra Türk-İslam mimarlığında kümbet ve türbelere örnek oluşturmuştur.
4.	Kendilerine özgü bir alfabe (Uygur alfabesi) kullanmışlardır. 18 harften oluşan bu alfabe, Sogd alfabesinden geliştirilmiştir.
5.	Matbaayı geliştirmişler, hareketli harf sisteminden oluşan bir matbaa kullanmışlardır. Kâğıdı ilk kez kullanmışlar ve ilk Türkçe kitapları basmışlardır. Ciltçilik ile uğraşmışlardır.
6.	Bilinen ilk Türk kütüphanesi'ni Uygurlar kurmuştur.
7.	Türklerde örgün eğitimin temellerini atmışlardır.
8.	Türklerde bankacılığın temelini atmışlardır.
9.	Kent kültürünün oluşmasıyla birlikte "Mal edinme, satış protokolü, malı ve eşyayı kiraya verme, ortaklık kurma, evlatlık verme, iş sözleşmesi, köle satışı, vakıfname, vasiyetname, ipotek senedi" gibi belgeler görülmüştür.
10.	Minyatür, çini ve fresk gibi sanat dallarında önemli örnekler bırakmışlardır.
11.	Orta Oyunu ile ilgilenen Uygurlar Türk tiyatrosunun temellerini atmıştır.
12.	Türeyiş ve Göç destanları Uygurlara aittir.
13.	Töreyi yazılı hale getirerek, Türk hukukunu yazılı hale getirmişlerdir.

F. AVRUPA'YA GÖÇ EDEN TÜRK BOYLARI VE KURULAN TÜRK DEVLETLERİ

1. AVARLAR (562-805)

- Hem Asya'da hem Avrupa'da devlet kurmuşlardır.
- Orta Asya'daki varlıklarına I. Kök Türk Devleti; Avrupa'daki varlıklarına Franklar son vermiştir (805).
- Orta Avrupa'da Bayan Han liderliğinde devlet kurmuşlardır (562).
- 619 ve 626 yıllarında Sasanilerle birlikte İstanbul'u iki kez kuşatmışlardır.
- Zamanla Hristiyanlık dinini benimseyen Avarlar benliklerini kaybetmişlerdir.
- Üzengiyi Avrupa'ya götüren devlet Avarlardır.
- Avarlar devlet adamalarının ölülerini deriye sararak bir lahit içine koymuşlardır (Ahiret inancı).

2. BULGARLAR (583-1237)

- Büyük Bulgar Devleti Kubrat liderliğinde kurulmuştur.
- Bulgar kelimesi "karışık, karışmak anlamına gelir.
- Zamanla ikiye ayrılmışlardır.

Tuna Bulgar Devleti

- Kubrat'ın küçük oğlu Asparuh tarafından kurulmuş, Boris Han Zamanı'nda Hristiyanlığı kabul etmişlerdir.
- **Kurum Han** Zamanı'nda **İstanbul'u kuşatmışlar**, Simon'dan itibaren "çar" ünvanını kullanmışlardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İtil (Volga) Bulgar Devleti

- **Almış Han** Zamanı'nda İslamiyet'i kabul etmişlerdir. İslamiyet'i resmî din olarak kabul eden ilk Türk devleti İtil Bulgarlarıdır.
- **İbn Fadlan** seyahatnamesinde (Rıhle) İtil Bulgarlarından bahsetmiştir.

3. HAZARLAR (630-968)

- Doğu Avrupa bölgesinde varlık göstermişlerdir.
- Hazar Denizi'ne adını vermişlerdir.
- Türkler ile Müslüman Araplar arasında ilk savaşlar Hazarlar Dönemi'nde gerçekleşmiştir (Belencer Savaşı).
- Hz. Osman Zamanı'nda gerçekleşen'nda Müslüman Araplar Hazarlar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Kafkasların Araplaşması ve İslamiyet'in bölgede yayılması bir süreliğine engellenmiştir.
- Hazar Hakanlığının yöneticileri Yahudi tüccarlardan etkilenilerek Musevilik dini benimsenmiştir.
- Hazarlar Museviliği benimsemelerine rağmen diğer dinlere hoşgörülü yaklaşmışlar, İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilik gibi dinlerin de yayılmasına izin vermişlerdir.
- Hazar Devleti'nin egemen olduğu VII. ve IX. yüzyıllar, dinî hoşgörü ve adaletli yönetimden dolayı "Hazar Barış Çağı" olarak adlandırılmıştır.
- Müslümanların başında "hazz" denilen hakanın görevlisi olan bir kişi bulunmuştur.
- Bu dönemde mahkemelerde her dine ait hâkim bulunmasına (İkisi Müslümanların, ikisi Hristiyanların, ikisi Musevilerin ve biri de eski Gök Tanrı dininde olanlar ile Rusların davalarına bakan yedi yargıç) dikkat edilmiştir.
- Rus prenslikleri Hazarların devlet ve ordu teşkilatını örnek alarak güçlenmişlerdir.
- Ordusunu paralı askerlerden oluşturan tek Türk devleti Hazarlardır.
- Günümüzde Polonya'da yaşayan Karay Türkleri Hazarların devamıdır.

DİKKAT

- Hazarlarda Hunlar, Kök Türkler ve Uygurlardan farklı olarak yönetimin başında kağan olsa da devlet işlerini "Bek" denilen görevli yönetmiştir.
- Hazarlarda kağan devletin var olma sebebi sayıldığı için savaşlara katılmamıştır. Onun yerine savaşlara "Bek" denilen kişi katılmış, genel yetki daha çok bu kişi tarafından kullanılmıştır.

4. MACARLAR (896-XV. Yüzyıl)

- Bilinen ilk hükümdarları **Arpad**'dır. Kurucularının soylarını Attila'ya dayandırmışlardır.
- Balkanların *Germenleşmesine engel olmuşlardır.*
- Türk tarihinde ilk kez **Türkoloji Enstitüsü**'nü kurmuşlardır.
- Macaristan'da 2008 yılından itibaren **"Türk Kurultayı"** düzenlenmektedir. (İlki Kazakistan'da yapılmıştır.)

5. PEÇENEKLER

- **Boy** teşkilatı şeklinde örgütlenmişler devlet kuramamışlardır.
- **Rusların güneye inmesine** engel olmuşlardır.
- **Bizans** ordusunda ücretli **askerlik** yapmışlar, **Malazgirt Savaşı**'nda **Türkler tarafına** geçmişlerdir.
- İstanbul'u kuşatmak isteyen **Çaka Bey**'le iş birliği yapmışlardır.

6. KIPÇAKLAR (KUMANLAR) (1000-1303)

- Kuman, **"sarımtırak, sarı, sarı saçlı, öfkeli"** anlamlarına gelir.
- Karadeniz'in kuzeyinde yaşamışlar, Karahitayların baskısıyla batıya doğru göç etmişlerdir.
- Altın Orda Devleti'nin Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.
- Dilleri ve dinî törenleri ile Romenleri etkilemişlerdir.
- Rusların güneye inmesini engellemişlerdir.
- Macarların etnik yapısının oluşmasında ve Romanya'nın kurulmasında etkili olmuşlardır.
- Kıpçaklar, dilleri ve dinî törenleri ile Romenleri etkilemişlerdir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Günümüz Rusya Federasyonu'ndaki Tataristan ve Başkurdistan Özerk Cumhuriyetleri halkı İtil Bulgarlarının soyundan gelmektedir.

KRİTİK BİLGİ

Kürk Yolu

- **Hazar** ve **Bulgar** (İtil) ülkelerinden geçen ticaret yoludur.
- İpek Yolu'nun kuzeyinden geçen bu yolun ana ticaret malları sincap, sansar, tilki, samur, kunduz, vaşak kürkleri ile bal mumu ve mantardır.

KRİTİK BİLGİ

- Hazarlarda devlet yönetimi, kağan ve bek'in yönettiği ikili bir yapıdan oluşmuştur (Çift Hâkimiyet Anlayışı).
- **İbn-i Havkal** Seyahatnamesi'nde Hazarlara dair önemli bilgiler vermektedir.
- **Musevilik** dinini benimseyen tek Türk devleti Hazarlardır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

- Kıpçakların 150 yıldan fazla egemen oldukları bu bölgeye **"Kıpçak Bozkırları (Deşt-i Kıpçak)"** adı verilmiştir.
- Kıpçakların bir kısmı **Eyyubi** ve **Memlûk** ordularında **"gulam"** (kölemen - paralı asker) olarak görev almıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Türgişler kağanları adına para bastırmışlardır. Tarihte adına para bastıran ilk Türk hükümdarı **Baga Tarkan**'dır.

KRİTİK BİLGİ

- **Cengiz Han'a itaat eden** ilk Türk kavmi **Kırgızlar** olmuştur.
- **Ötüken merkezli** kurulan son **Türk devleti** Kırgızlar olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Hindistan'da kurulan Delhi Türk Sultanlığının kurucu unsuru olmuşlardır.
- Kıpçakların bir kısmı **Eyyubi** ve **Memlûk** ordularında **"gulam"** (kölemen - paralı asker) olarak yer almıştır.

Codex Cumanicus

- Kıpçaklara ait **Türkçe, Farsça** ve **Latince** bir sözlüktür. Kıpçak Türkçesine ait dil bilgisi kurallarını da içerir.
- Bu eserde Türkçe gramerlerin esasları açıklanmış ve Türk halk edebiyatından parçalar yer almıştır.
- Sözlük, Venedik'te San Marco Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

7. UZLAR

- Oğuzların Hristiyan olanlarına **"Uz"** adı verilmiştir.
- Uzlar Bizans ordusunda paralı askerlik yapmışlardır.
- Günümüzde Romanya'nın Dobruca bölgesinde ve Moldova'da **"Gagavuz Türkleri"** olarak yaşayanlar Uzların devamıdır.

8. SABİRLER (SİBİRLER-SABARLAR)

- Bugünkü Sibirya'ya adını veren Türk topluluğudur.
- Sabar, **"yol değiştiren, serbest olan"** anlamına gelir.
- Avarların baskısıyla batıya doğru göç etmişlerdir.
- Sibirya'ya adını veren Türk boyudur.

DİKKAT

Hunlardan sonra Anadolu'ya akın düzenleyen ikinci Türk topluluğu Sibirlerdir. Balak Han Zamanı'nda Kafkasya'dan Anadolu'ya girerek Kayseri, Ankara, Konya dolaylarına kadar inmişlerdir.

G. ORTA ASYA'DA KALAN DİĞER TÜRK BOYLARI VE KURULAN TÜRK DEVLETLERİ

1. TÜRGİŞLER (TÜRGEŞLER) (659-766)

- En bilinen hükümdarları **Baga Tarkan**'dır. (Adına para bastıran ilk Türk hükümdarı)
- Uygurlardan sonra Orta Asya'da yerleşik hayata geçen ikinci Türk devletidir (Şehircilik gelişmiştir).
- **Sulu Kağan** Zamanı'nda Emevilerle savaşarak, ***Arapların İç Asya'ya girmesine engel olmuşlardır.*** **(Haristan Savaşı)**
- Çinlilerin kışkırtmasıyla **Sarı** ve **Kara Türgişler** olarak ikiye ayrılmışlardır.

2. KIRGIZLAR (840-1207)

- **840** yılında Uygurları mağlup ederek **Ötüken** merkez olmak üzere devlet kurmuşlardır.
- X. yüzyıldan sonra **Karahanlılara**, XIII. yüzyılda da Moğol Devleti'ne bağlanmışlardır.
- Dünyanın en uzun destanı kabul edilen **Manas Destanı** ve **Yenisey Yazıtları** Kırgızlara aittir.
- XIX. yüzyılda Rusya'nın egemenliğine giren Kırgızlar, **1991**'de **Sovyet Rusya**'nın dağılmasıyla bağımsız hâle gelmişlerdir.

3. KARLUKLAR (627-1212)

- Orta Asya'da **İslamiyet'i kabul eden ilk Müslüman Türk topluluğu** Karluklar kabul edilir.
- Karluklar, **751** yılında **Çinlilerle** yapılan **Talas Savaşı**'nda **Müslüman Araplar**ın yanında yer alarak Çinlilerin savaşı kaybetmesinde etkili olmuşlardır. Böylece **Orta Asya'nın Türk hâkimiyetinde kalmasını** sağlamışlardır.
- X. yüzyılın başlarında **Karahanlı Devleti**'nin kurulmasında etkin rol oynamışlardır.

4. OĞUZLAR (UZLAR)

- Oğuz kelimesi **"boylar, kabileler, kalabalık"** anlamına gelir.
- 24 boydan oluşan **Oğuzlar** önce **Kök Türkler** daha sonra ise **Uygur** egemenliğinde yaşamışlardır.
- Oğuzların bir kısmı Bizans ordusunda paralı asker olarak görev almış, bu askerler Malazgirt Savaşı'nda

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Peçenekler gibi taraf değiştirerek Selçuklu tarafına geçmiştir.

- Seyhan bölgesinde kalan Oğuzlar X. yüzyıl başlarında Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuşlardır.
- Günümüzdeki **Gagavuzlar** Oğuzların torunlarıdır.
- X. yüzyılın sonlarına doğru İslamiyet'i kabul eden Oğuzlar; **Büyük Selçuklu, Türkiye Selçuklu** ve **Osmanlı** gibi devletler kurmuşlardır.

DİKKAT

Oğuzların Müslüman ve Türk olanlarına **"Türk"** veya **"Türkmen"**; Hristiyan olanlarına **"Uz"** denilmiştir. **Uzlar** Oğuzların Batıya göç ederek Hristiyanlığı kabul eden koludur.

5. KİMEKLER

- Kök Türk egemenliğinde yaşayan Kimekler, Kök Türklerin yıkılmasından sonra bağımsızlıklarını elde etmişlerdir.
- Kimeklerde ülke 11 ile ayrılmış ve her ilin başına hanedan soyundan gelen ve "tutug" denilen yöneticiler görevlendirilmiştir.

6. BAŞKIRTLAR (BAŞKURTLAR)

- **Kıpçak** Türklerinden gelirler.
- XIII. yüzyılda **Moğol egemenliğ**ine girmişlerdir.
- **Altın Orda egemenliğ**inde iken İslamiyet'i kabul etmişlerdir.
- Günümüzde Rusya Federasyonu içindeki başşehri **Ufa** olan **Başkortostan Özerk Cumhuriyeti**'nde yaşamaktadır.

7. AKHUNLAR (EFTALİTLER)

- Çin egemenliğine girmek istemeyen, **Afganistan** ve **Kuzey Hindistan**'a doğru göç eden Hunlar tarafından kurulan Türk devletidir.
- Bizans ve İran kaynaklarında, kurucu hanedanlarından dolayı, **"Eftal"** olarak geçmektedirler.
- İran'da çıkan **Mazdek İsyanı**'nın bastırılmasında etkili olmuşlardır.
- Kök Türklerin **Sasanilerle** yaptığı iş birliği sonucu yıkılmışlardır.

8. TABGAÇLAR

- **Çin** bölgesinde varlık gösteren **Hunlar** tarafından kurulmuştur.
- Çin'in kuzeyinde yaşamışlardır.
- Zamanla Budizm'i benimseyerek, Çinlileşmiştir.

H. İSLAM ÖNCESİ TÜRK DEVLETLERİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

1. İLK TÜRK DEVLETLERİNDE DEVLET TEŞKİLATI

a. Yönetim Anlayışı

- İlk Türk devletlerinin **yönetim anlayışını** etkileyen **üç önemli unsur** vardır.

1. Türklerin yaşadıkları coğrafyanın şartları
2. Kut anlayışı
3. Türk Cihan Hâkimiyeti anlayışı

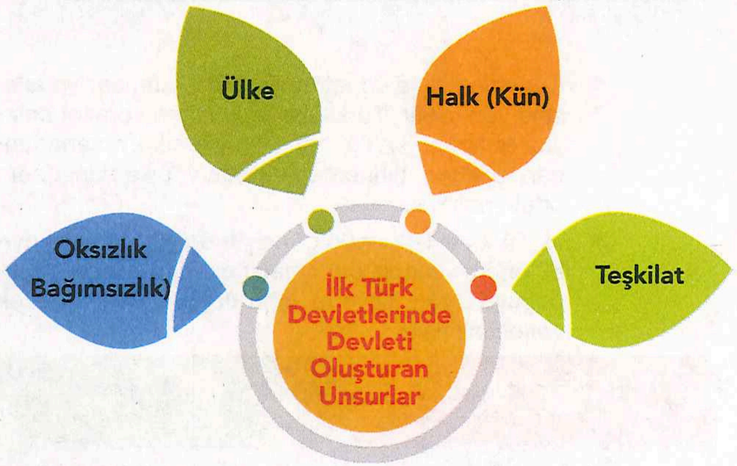

- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde devleti yönetme yetkisinin hükümdara Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılmış ve bu inanca da **"kut anlayışı"** denilmiştir.

@SadettinAkyayla

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

İlk Türk devletlerinde devlete **"il"** denilirdi.

Sınavda Çıkabilecek Not

Uygurlar ve Türgişlerle başlayan **şehirleşme anlayışı** Karluklar tarafından geliştirilerek devam ettirilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

İran'daki Mazdek İsyanı'nın bastırılmasında etkili olan Türk devleti Akhunlar (Eftaliter)'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

Sınavda Çıkabilecek Not

Kumanların Ruslarla yaptığı savaşlar Rusların **İgor Destanına**, Oğuzlarla yaptığı mücadeleler **Dede Korkut Hikayelerine** konu olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Kut anlayışı, Türklerde hâkimiyetin kaynağının tanrıya dayandırıldığı anlayıştır.
- Kağan Gök Tanrı'nın yeryüzündeki vekili olarak görülmüştür.
- Kağanlar yeryüzünde adaleti sağlamakla görevlendirilmişlerdir.
- Kağan Gök Tanrı istediği ve kendisine kut verildiği için hükümdardır.
- Hükümdara verilen bu yetkinin Gök Tanrı tarafından geri alınabileceğine inanılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Eski Türklerde kağan sınırsız yetkilere sahip değildir. Ülkeyi yönetirken töreye uymak zorundadır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kök Türk Yazıtlarında Kut Anlayışının Kanıtı Olan İfadeler

1. "Türk milleti... Tanrı buyurduğu için kendim devletli olduğum için, kağan oturdum..."
2. "Tanrı bahşettiği için ben kazandığım için Türk milleti kazanmıştır..."
3. "Üste mavi gök, alta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadın Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş..."

İlk Türk devletlerinde Kut Aldığına İnanılan Önemli Aileler

Hunlar	Kök Türkler	Uygurlar
Tuku ailesi	Aşina ailesi	Yağlakar ailesi

- Kut anlayışı ile yönetme yetkisi hükümdar ve ailesine verilmiştir. Türklerde uygulanan veraset anlayışı ile kağan öldüğünde ülke yönetimi o hanedandan (aileden) birine geçerdi. Yani "ülke hanedanın ortak malı" idi.
- İlk Türk devletlerinde **güneşin doğduğu yere** ayrı bir önem verilmiş buna bağlı olarak kağanın çadırı doğuya doğru açılmış, tahtı doğuya dönük olarak yerleştirilmiştir.

Türk Cihan Hâkimiyeti

"Tanrı bahşettiği için ben kazandığım için Türk milleti kazanmıştır..."

Nizam-ı Âlem

Tanrı adına dünya nizamını (düzenini) sağlama ve Türk adaletini dünyanın her yerine yayma anlayışıdır.

Kızıl Elma

Her zaman değişen ve hedefe varıldığında tekrardan yeni bir hedef koyma ülküsüdür. Dört taraftaki milletleri düzene koyma çabası da Kızıl Elma anlayışının bir göstergesidir

b. İlk Türk Devletlerinin Teşkilat Yapısı

- İlk Türk devletlerinde devlet teşkilatlanmasında kağan, hatun, yabgu, kurultay, ayukı, aygucı, buyruk, şad, tigin gibi güçlü kişiler ve bazı kurumlar önemli rol oynamıştır.

Hükümdar (Kağan)	Devletin ana yöneticisi olarak devletin doğu kanadını yönetmiştir.
Yabgu	Ülkenin batı kanadını yöneten hanedan üyesidir.
Hatun	Kağanın eşidir ve yönetimde söz sahibidir.
Kurultay (Kengeş, Toy)	Ülke meselelerinin görüşülüp karara bağlandığı yerdir.
Ayukı (Hükûmet)	Devlet işlerinin yürütülmesini sağlayan kuruldur.
Şad	Hanedan üyesi komutanlara verilen isimdir.
Tigin (Elig)	Kağanın erkek çocuklarına verilen isimdir.

Hükümdar (Kağan)

- Türklerde kağanın en önemli özellikleri bilge, alp (kahraman), erdemli ve adaletli olmasıdır.
- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde hükümdarların başlıca görevleri şunlardır:

Devleti, milleti ve töreyi düzene koymak	Adaleti sağlamak
Yargıya başkanlık etmek	Halkın ihtiyaçlarını karşılamak
Töreyi uygulamak, töre değişikliği teklif etmek	Kurultayı toplantıya çağırmak, kurultaya başkanlık etmek
Orduyu komuta etmek	Elçi göndermek ve kabul etmek

Hükümdarlık Ünvanları

Han	Şanyü	Tanhu	Yabgu	İlteber
İdikut	Erkin	Kağan	Hakan	İlteriş

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hükümdarlık Sembolleri

Örgin (Taht)	Nevbet (Davul)	Otağ (Hakan Çadırı)	Kotuz (Sorguç)	Tuğ (Sancak)	Yay
Kılıç	Kur (Kemer)	Berge (Kamçı)	Kama (Bıçak)	Ordu	Toy

DİKKAT

Eski Türklerde siyasal yapı dine dayalı değildir. Bu yüzden hükümdarın dinsel başkanlık görevi yoktur.

- Eski Türklerde hükümdarın üç önemli gücü elinde bulundurduğuna inanılmıştır. Bunlar:

Kut	Ülüg (ülüş)	Küç
Siyasi iktidar	Ekonomik güç	Askerî güç

Hatun (Katun)

- Hükümdar eşlerine **hatun** ya da **katun** denilmiştir.
- Türk devletlerinde hatunlar hatunlar gerektiği zamanlarda devlet reisliği ve naiplik (vekillik) yaparak hükümdar adına ülkeyi yönetmişlerdir.

Hatun'un Başlıca Görevleri		
Elçileri kabul etmek	Meclise katılmak	Naiplik (vekillik) etmek (Gerektiğinde hükümdar adına ülkeyi yönetmek)

Tigin (Elig)

- Eski Türklerde kağanın erkek çocuklarına **"tigin"** ya da **"elig"** denilmiştir.
- Tiginler devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları için **"ataman, inal veya inanç"** gibi isimlerle anılan kişiler tarafından yetiştirilmiştir.

@SadettinAkyayla

Kurultay / Keneş / Kengeş /Toy

- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde siyasi, hukuki, askerî, ekonomik ve toplumsal konuların görüşülüp karara bağlandığı ve kağanın başkanlık ettiği meclistir.
- Kurultayda son söz hükümdara aittir **(Danışma Meclisi)**.
- Kağanın olmadığı zamanlarda kurultaya aygucı (başbakan) başkanlık yapmıştır.
- Kurultay üyelerine ise **toygun** denilmiştir.

Kurultay Üyeleri (Toygun)

Hakan	Hatun	Hanedan mensupları
Hükûmet üyeleri	Boy Beyleri	Bağlı devletlerin yöneticileri

Kurultayın Başlıca Görevleri	
Hakanı seçmek	Ülkenin genel politikasını belirlemek
Ordunun teftişini yapmak	İnsan ve hayvan sayımı yapmak
İhtiyaç duyulması halinde kanun (töre) koymak	Yargılama yapmak
Yılda bir kez atalar mağarasında yapılan dini törene katılmak	

DİKKAT

- Kağanın **toy (şölen)** düzenlemesi **sosyal devlet anlayışının** olduğunun göstergesidir.
- Türk kağanları halkın huzur ve refahını her zaman gözetmiş ve halk arasında birlik ve beraberliği sağlamak için toy adı verilen şenlikler düzenlemiştir. Bu toylarda devlet, babalık sıfatıyla halkını doyurmuş ve giydirmiştir.

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

Sınavda Çıkabilecek Not

Kut anlayışının uygulanmadığı Türk devleti **Memlûklular**dır. Memlûklularda güçlü olan her komutan başa geçebilmiştir. Bu da daha fazla taht kavgasının yaşanmasına ve devletin kısa ömürlü olmasına yol açmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İlk Türk devletlerinde Hunlarda ve Kök Türklerde **Ötüken** devlet merkezi olarak kullanılırken; Uygurlar Dönemi'nde **Karabalgasun** devlet merkezi olmuştur. Ayrıca Uygurlarda kurulan şehirlere **balık** adı verilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Orhun Yazıtlarında, **"Babam Kağan ile Anam Hatun'u Tanrı tahta oturttu. Tanrı izin verdiği ve kutlu olduğum için kağan oldum."** denilmektedir. Yazıtlardaki bu sözler, hükümdarlığın yöneticilere tanrı tarafından verildiğine inanıldığını ve Türklerde hatunların da kut anlayışı içerisinde olduğunun göstergesidir.

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Eski Türklerde kurultayın yetkileri sembolik değildir. Gerektiğinde kağanın yetkilerini kısıtlayabilmişlerdir. Örneğin, II. Kök Türk Hakanı Bilge Kağan kentlerin surlarla çevrilmesi, Budizm ve Taoizm'in tanıtılması konularını kurultaya getirmiş ancak bu görüşler reddedilmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Kurultayda gerektiğinde dinî meseleler görüşülmüştür. Bilge Kağan'ın Budizm ve Taoizm'in ülkede tanıtılması konularını kurultaya getirmesi buna örnektir.

KRİTİK BİLGİ

Kurultay, kağanın seçimi veya görevden alınmasında da etkili bir kurum olmuştur. Örneğin Kök Türk hükümdarı Tapo Kağan'ın ölümü üzerine kurultay, İşbara'yı kağan ilan etmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Diğer Meclisler

Hazarlar → İhtiyarlar Meclisi	**Peçenekler** → Komenton	**Tuna Bulgarları** → Millet Meclisi
Avrupa Hunları → Seçkinler Meclisi	**Tabgaç Devleti** → Nazırlar Meclisi	**Oğuzlar** → Tirnek Meclisi

Orun ve Ülüş

- İlk Türk devletlerinde kurultaylarda boy beyleri belli bir protokole göre oturmuştur. Boy beylerinin oturacakları yere orun denilmiş ve bu yer, boy beyinin yer elde ettiği başarılar ve gösterdiği kahramanlıklara göre belirlenmiştir.
- Boyların kurultayda yiyecekten alacağı paya veya hisseye ise ülüş denilmiştir. Bir boyun ülüş hakkı, o boyun başarısıyla artar, başarısızlığıyla da azalmıştır.

Türklerde "Demokratik Uygulamaların" Görüldüğüne Kanıt Olan Uygulamalar

- Kurultay'ın varlığı
- Hakanın halka hesap vermesi
- Tahta çıkmanın belli kıstaslara bağlanması
- Ülkenin töreye göre yönetilmesi

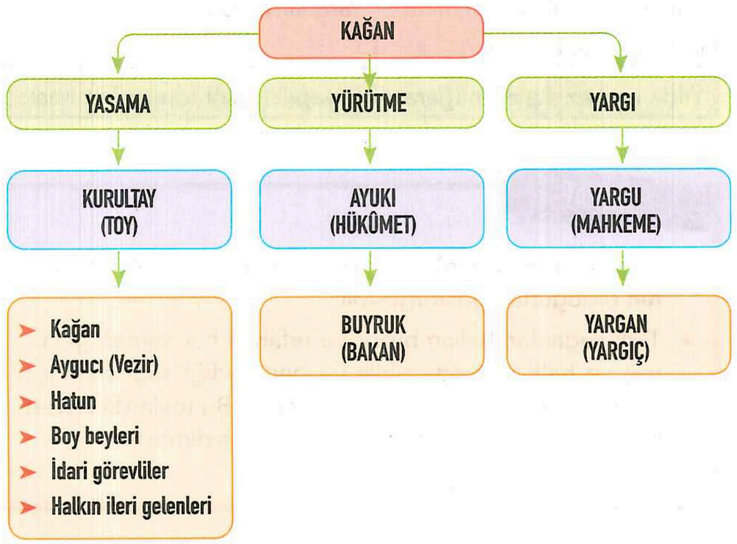

Hükûmet (Ayukı)

- Kurultay kararlarının uygulanmasını ve takip edilmesini sağlamak için buyruklardan (bakan) oluşan bir ayukı (hükûmet) oluşturulmuştur.
- Hükûmetin (Ayukının) başında **aygucı** veya **üge** denilen bir görevli bulunurdu. Hükûmet üyelerine ise **buyruk** (bakan) denilmiştir.

Önemli Görevliler	
Ayukı	Hükûmet
Aygucu	Başbakan
Buyruk	Bakan
Ağılığ	Hazine görevlisi
Apa	Sivil idareci
Bitikçi	Kâtip (Yazışma işlerine bakan görevli)
Keneşçi	Hükümdarın danışmanı
Şad	Hanedan üyesi olan yönetici
Tamgacı	Dış politikadan sorumlu bakan
Tarkan	Komutan (Askerî işlerden sorumlu görevli)
Todun	Vergi memuru
Tutuk	Taşradaki askeri vali
Yabgu	Kağanın Kardeşi
Yalvaç	Elçi

c. İkili Teşkilat – Boylar Birliği (Konfederasyonu)

- **İkili Teşkilat Sistemi** ülkenin **doğu-batı** diye ikiye ayrılarak yönetilmesidir. Doğu kanadının yönetimi **kağana**, batı kanadının yönetimi ise **yabgu** sıfatını taşıyan diğer hanedan üyesine aittir.

DİKKAT

Yabgular da Doğu'ya bağlı kalmak şartı ile *elçi gönderip* ***kabul edebilir, başka devletler ile anlaşmalar yapabilirdi***. Bunun en güzel örneği Kök Türklerde devletin batı kanadını yöneten **İstemi Yabgu**'nun Bizans'a elçi gönderip elçi kabul etmesidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İkili Teşkilat Sisteminin Uygulanma Nedenleri

- Ülkenin hanedanın ortak malı sayılması
- Ülkenin daha kolay yönetilmek istenmesi
- Konargöçer Türk toplumunun daha kolay kontrol altında tutulmak istenmesi
- Sınırların kısa zamanda genişletilmek istenmesi

İkili Teşkilat Sisteminin Olumsuz Etkisi

- İlk Türk devletlerinin kısa zamanda parçalanmasına ve devletlerin kısa ömürlü olmasına yol açmıştır.

2. TÜRKLERDE ORDU

- İlk Türk devletlerinde askerlik özel bir meslek olarak kabul edilmemiş; **ordu-millet** anlayışı uygulanmıştır.
- Türklerde **ilk düzenli ordu** teşkilatını Mete Han kurmuştur. Bu sistemde ordu; onlu, yüzlü, binli ve on binli gibi çeşitli sayılardaki birliklere ayrılmıştır.

Türk Devletlerinde Ordu Teşkilatı

Askerî Birlikler	Asker Sayısı	Komutanı
Tümen	10.000	Tümenbaşı
Tabur	1.000	Binbaşı
Bölük	100	Yüzbaşı
Takım	10	Onbaşı

- Türk ordusu genel olarak süvarilerden (atlı birliklerden) oluşmuştur. Ordu komutanlarına subaşı (bugünkü genelkurmay başkanı), askere "sü" ya da "er" denilmiştir.

DİKKAT

Mete Han'ın düzenli ordusundaki onlu teşkilat yapısı; **Çinliler, Moğollar, Romalılar** ve **Ruslar** gibi birçok ordu teşkilatına örnek olmuştur. Çinliler **süvari tekniğini** ve **bol paça pantolonları** ordularında kullanmayı komşuları Türklerden öğrenmişlerdir.

Türklerin Kullandığı Başlıca Silahlar

- Ok
- yay
- kılıç
- kargı
- gürz
- süngü

Türklerin Uyguladığı Savaş Taktikleri

- Hilal ve Turan taktiği
- Ricat (sahte geri çekilme)
- Pusu

Islık Çalan Ok

- Türk ordularında Asya Hun Devleti Hükümdarı Mete Han'ın icadı olan ıslıklı oklar da kullanılmıştır.
- Üzerinde açılan delikler nedeniyle hedefe giderken ıslık sesi çıkaran bu oklar genellikle işaret vermek veya hedef göstermek için kullanılmıştır.
- Oklar sadak, okluk veya kiş adı verilen torbalarda; savaşçıların omuzlarına veya kemerlerine asılarak ya da atların terkisine de takılarak taşınmıştır.

Yelme

Yelme, ilk Türk devletlerinde keşif birliklerine ya da öncü kuvvetlere verilen isimdir. Osmanlıdaki karşılığı ise akıncılardır.

Böri

Kök Türklerdeki muhafız birliklerine verilen isimdir.

3. TOPLUM YAPISI

- Türkler, köklü ve yerleşmiş bir toplum yapısına sahiptir. Eski Türk toplumunun sosyal yapısını **oguş** (aile), **urug** (aileler birliği), **boy** (ok), **budun** (millet) ve **il** (devlet) şeklinde birbirine sıkı sıkıya bağlı olan unsurlar oluşturmuştur.

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Türk devletlerinde ülkenin ikiye ayrılarak yönetilmesi, devletin boylardan oluşması ve her boyun iç işlerinde bağımsız davranması **"federal"** bir yönetim anlayışının olduğuna, merkeziyetçi yapının oluşmadığına kanıttır.

Sınavda Çıkabilecek Not

İlk düzenli Türk ordusunu Hun Hükümdarı Mete Han kurduğu için onun tahta çıkış tarihi olan MÖ 209 yılı, Türk Kara Kuvvetleri'nin kuruluş yılı olarak kabul edilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Eski Türkler **hayvan eti, bitkiler** ve **tarım ürünleriyle** beslenmiş, en çok da et tüketmişlerdir. Öyle ki etten **konserve** yapıp Çin ülkesine ihracat bile yapmışlardır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Türklerde ilk serbest ticaret pazarı **Asya Hun Devleti** ile **Çinliler** arasında kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Hunlar ve Kök Türkler dar alanlarda da olsa hayvanlarına yonca yetiştirmek için **Tötö** ve **Aktura** kanallarını kullanmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

- Türklerde mali işlerle **tudun** denilen üst düzey memurlar ilgilenmiştir.
- Vergileri; **Hunlar**da hususi memurlar, **Kök Türklerde imga**, Uygurlarda ise **ağıcı** denilen görevliler toplamıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

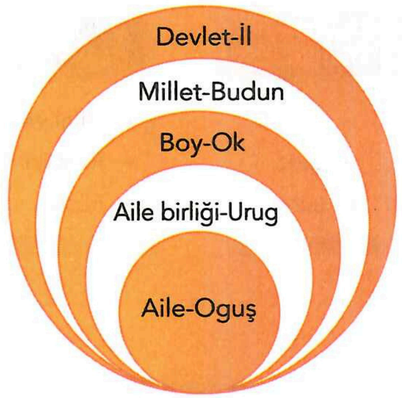

Türklerde Toplum Yapısı

- Eski Türk toplumunda en küçük birlik olan **aile**, kan bağı esasına dayanmaktadır. Bu toplum yapısında, aileler **urugları**, uruglar **boyları**, boylar **budunları** (millet, halk) meydana getirmiştir. Budunların bir kağan etrafında bir araya gelmesiyle de il oluşmuştur. Türkler, devlete **"el"** veya **"il"** adını vermiştir.

DİKKAT

Boylar, ilk Tük devlerindeki ilk siyasi yapılanmayı oluştururlar. Aileler ve soyların bir araya gelmesiyle oluşurlar. Boyların başında bulunan beyler aile ve soy temsilcilerinden oluşan meclis tarafından seçilmiştir.

Eski Türk Devletlerinde Boyları Birbirinden Ayıran Özellikler

- **Damga**
- **Ongun**
- **Savaş Narası**

NOT

- **Bodun**, boyların birleşmesiyle oluşan yapılardır. Bodunlar **yabgu, şad, ilteber** ve **erkin** gibi ünvanlar taşıyan kişiler tarafından yönetilmiştir.
- Siyasi bir yapılanma olan bodunların birleşmesiyle **il (devlet)** oluşmuştur.

4. SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM

- İlk Türk devletlerinde konargöçer yaşam tarzı ve toprak mülkiyetinin gelişmemiş olması nedeniyle sınıf ayrımı oluşmamıştır.
- Türkler çadırda bir yaşam sürmüşler; çadırlara yurt, alacık ya da keregü gibi isimler vermişlerdir.
- Türk toplumu kalabalık gruplardan oluşmayan bir aile yapısına (çekirdek aile) sahiptir. **Monogami** (tek eşle evlilik) ve **egzogami** (başka kabilelerden evlilik) evlilik türleri yaygın olarak görülmüştür.
- İlk Türk devletlerinde temel geçim kaynağı **hayvancılıktır**. **Uygurlar Dönemi**'nde yerleşik hayata geçilmesi ve Mani dininin etkisiyle tarım ön plana çıkamaya başlamıştır. Türklerde tarımla uğraşanlara **tarıgçı** denilmiştir.
- **İpek Yolu** ve **Kürk Yolu** (Hazar ve Bulgar ülkesinden geçen yol) gibi önemli ticaret yolları üzerinde hâkimiyet kuran Türk devletlerinde ticaret de önemli bir geçim kaynağı olmuştur.
- İlk Türk devletleri ticaretin güvenli bir şekilde yapılabilmesi için komşu devletlerle olan sınırlarda **serbest ticaret pazarları** kurmuşlardır.

UYARI

Tuna nehri boyunca birçok Bizans kasabasında serbest ticaret pazarları oluşturulmuştur. **Attila**'nın Bizans ile yaptığı ilk antlaşma metninde yer alan ***"İki ülke arasında ticaret önceden belirlenmiş olan sınır kasabalarında yapılacak"*** hükmü bu serbest pazarların güvence altına alındığının kanıtıdır.

- Türklerde değiş tokuş usulüne dayalı ticaret ön planda iken Hunlardan itibaren madeni para kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde ticarette **Çin, İran** ve **Bizans** paralarını kullanan Türkler, daha sonra kendi paralarını basmıştır.

Eski Türklerde Kullanılan Para

Kamdu	Yarmak	Çav
Bez para	Madeni para (Kök Türkler)	Kâğıt para (Uygurlar)

Kuanpo	Böz
Bez para (Uygurlar)	Mühürlenmiş kumaş

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DİKKAT

Kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarı Türgişlerde Baga Tarkan'dır. Türgiş parasında ay ve hilal motifinin yanında, **Türgiş damgası** da vardır.

Türklerin Başlıca İhraç Ettiği Ürünler	Türklerin Başlıca İthal Ettiği Ürünler
➤ Hayvan ürünleri ➤ Madeni araç ve silahlar ➤ Dokumalar ➤ Canlı hayvan	➤ İpek kumaş ➤ Hububat ➤ Tarım malzemeleri

- Tarihte ilk defa **konserve** yapan millet Türklerdir. Türkler yiyecekleri, kurutulmuş et, pastırma, et tozu gibi farklı şekillerde muhafaza ederek tüketmişlerdir.
- **Uygurlarda** borç karşılığı her ay faiz ödemesi yapılması **Türklerde bankacılığın temelini** oluşturmuştur.
- Türklerde şölenler (toy) düzenlenerek **toplumsal dayanışma** artırılmıştır.

NOT

Türklerde birlik ve beraberliğin ve yardımlaşmanın sağlanması için bayramlar da önemli bir yer tutmuştur. İlk defa **Kaşgarlı Mahmut**'un **Divan-ı Lügat'üt Türk** adlı eserinde **yengi kün** adıyla bayram kelimesi geçmektedir. **Nevruz** da kutlanan önemli bayramlardandır.

5. HUKUK (TÖRE)

- Türklerde töre insanların gerek kendi aralarındaki ilişkileri, gerekse devletle olan ilişkileri düzenleyen kurallardır.
- Türk toplumunda töreye başta **kağan** olmak üzere **devlet görevlileri** ve **halk** uymak zorundadır. Töreye uymayanlar ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.
- Töre denilen bu hukuk kuralları Uygurlar Dönemi'nde yazılı hale getirilmiştir. Uygurlarla birlikte; mal edinme, satış sözleşmesi, evlat edinme, eşyayı kiraya verme, vasiyet, senet, ortaklık gibi belgeler titizlikle düzenlenmiştir.

Törenin Değişmeyen Hükümleri

Könilik (adalet)	Tüzlük (eşitlik)	Uzluk (iyilik)	Kişilik (insanlık)

TÜRK TÖRESİ

- Kağanın oluşturduğu töreler
- Kurultayda oluşturulan töreler
- Toplum içerisinde zamanla ortaya çıkan örf ve adetlerden oluşan töreler

- Eski Türk devletlerinde Kurultay'ın da yargılama yetkisi vardır. Kurultay hükümdar başkanlığında toplanmış ve büyük davalara bakmıştır.

UYARI

Devlet; isyan, vatana ihanet, adam öldürme ve bağlı atı çalma gibi suçlara idam cezası verirken, bunların dışındaki hafif suçların cezası ise on günlük hapis veya yüzü yaralama şeklinde olmuştur.

- Kurultay davalara bakarsa Yargu Mahkemesi (devlet mahkemesi) adını almıştır. Eski Türklerde adli suçlara bakan mahkemelere ise Yargan Mahkemesi denir.

DİKKAT

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde hukuk kuralları dine dayalı değildir.

6. DİN VE İNANIŞ

- Türkler Tanrı'yı eşi benzeri olmayan ve insanlara hükmeden yüce bir varlık olarak görmüşlerdir. Türkler Gök Tanrı'ya, atalara, tabiat kuvvetlerine at ve koyun kurban etmişlerdir.
- Bozkır Türklerinin inancını üç ana başlıkta incelemek mümkündür. Bunlar:

1. Tabiat Kuvvetlerine İnanma

- **"Yer-Su inancı"** olarak da bilinir. Tabiat kuvvetlerine eski Türklerde yer-su ya da **iduk** denilmiştir.

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

- İlk Türk devletlerinde Çinlilerle etkileşim kurulması **Budizm** inancının da Türkler arasında yayılmasına yol açmıştır.
- Özellikle **Uygurlar, Tabgaçlar** ve **Türgişler** arasında yayılan bu dinin etkisiyle heykel sanatı gelişme göstermiştir.
- Uygurlarda Buda'ya **"Burkan"** denilmiş, **"stupa"** adıyla tapınaklar inşa edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türklerde yöneticilerle yönetilenler arasındaki görev ve sorumlulukların belirlenmesi açısından adına **tüz** denilen bir tür sözlü anlaşma da mevcuttur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kök Türk Kağanı İşbara'nın, 585 tarihinde Çin imparatoruna yazdığı bir mektupta; ***"Bizim kuzey bölgemizde idare edilenlerle idare edenler arasında kurulmuş olan kaideleri yaralamaya (bozmaya) ben cesaret edemem."*** demesi; ***"İl (devlet) gider, töre kalır." ve "İnsan Tanrısız, kürk yakasız, millet yasasız olmaz."*** gibi Türklerin büyük önem verdiği atasözlerinin varlığı töreye verilen değerin göstergesidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Yağmur, kar, fırtına ve şimşek gibi doğa olayları Türklerin kudretin kaynağını gökyüzünde aramalarına yol açmıştır. Buna bağlı olarak gökyüzünün hayatlarındaki belirleyici rolü fark eden Türkler Gök Tanrı İnancı'na yönelmişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Gök Tanrı inancında din adamları diye ayrı bir sınıf yoktur. Yalnız mistik güçlerinin olduğuna inanılan ve adına kam denilen bilge insanlar vardı.

KRİTİK BİLGİ

Türklerde **balbal taşlarının dikilmesi, kurgan, tamu, uçmağ anlayışlarının varlığı, mezarlara eşya konulması ve bazı ölülerin ilkel bir şekilde bile mumyalanması** gibi uygulamalar ahiret inancının olduğuna kanıttır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Türkler, toplumdaki bazı tabiat olaylarına ve varlıklara birtakım kutsallıklar yüklemişlerdir. **Güneş, Ay, yıldız, ırmak, dağ, büyük kaya, orman (Ötüken Ormanı), ateş, yer, su** ve **yıldırım** gibi canlı ve cansız varlıkların **birer ruh taşıdığına** inanılmış ve devlet reislerinin başkanlığında belirli günlerde dinî törenler yapılmıştır.

2. Atalar Kültü

- Türklerde ölmüş **ataların ruhlarına saygı** çok önemlidir. Atalara ait hatıralar kutsal sayılmıştır.
- **Asya Hunları, Tabgaçlar** ve **Kök Türkler**de kutsal mağaralar önünde **ataların ruhlarına kurbanlar** sunulmuştur.

3. Gök Tanrı İnancı

- Bozkır Türk topluluğunun en yaygın inancıdır. Türkler bu inanışta Tanrı'yı eşi benzeri olamayan ve insanlara hükmeden yüce bir varlık olarak görmüştür.
- Eski Türklerde Gök Tanrı ve atalara kurban kesilmiştir.
- Türkler Tanrı'yı eşi benzeri olmayan ve insanlara hükmeden yüce bir varlık olarak görmüşlerdir. Çünkü Türkler için Tanrı, aynı zamanda siyasi iktidarın da meşruiyet kaynağıdır.

Şamanizm ve Türkler

- Şamancılık ya da kamcılık olarak bilinen Şamanizm bir dinden ziyade merkezinde şamanın yer aldığı kendine has inanç ve ritüelleriyle farklı formları bulunan bir sistemdir.
- Bu inanışta şifa vericilik esastır ve şifa verdiğine inanılan kişiye şaman denilmiştir.
- Şaman; Tunguzca'da "kâhin, sihirbaz" gibi anlamlara gelen, Batılı etnolog ve antropologlarca "rahip, büyücü, hekim veya ruh avcısı" şeklinde tanımlanmıştır.
- Bu inanışta ayinleri düzenleyenlere kam ya da baksı gibi isimler verilmiştir.

Manihaizm ve Uygurlar

- Manihaizm; III. yüzyılda Pers İmparatorluğu içinde Mani tarafından kurulmuştur.
- Mani dini en parlak dönemini VIII. yüzyılda Uygur Kağanlığı'nın resmî dini olarak ilan edilmesi ile yaşamıştır.
- Manihaizm et yemeyi ve savaşmayı yasaklayan bir dindir. Bu nedenle Manihaizmi kabul eden Uygurlar, zaman içinde savaşçılık özelliklerini kaybetmişlerdir. Uygurlar bu dinin etkisiyle göçebe yaşamı ve hayvancılığı bırakarak tarıma ve ticarete yönelmiş ve böylece geniş ölçüde yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğu olmuşlardır.
- Manihaizm dini Uygurların savaşçı özelliklerini, ekonomik uğraş alanlarını, yerleşik hayata geçilmesini, kültürlerini, resim sanatıyla uğraşmaları, tapınak ibadeti yapmaları gibi unsurları etkilemiştir.
- Manihaizm dininin kurucusunun ressam olması, Uygurlarda resim sanatının gelişmesinde etkili olmuştur.

İslamiyet
- İtil (Volga) Bulgarları
- Karluklar
- Oğuzlar

Hristiyanlık
- Macarlar
- Avarlar
- Peçenekler
- Uzlar
- Kumanlar
- Tuna Bulgarları
- Avrupa Hunları

Musevilik
- Hazarlar
- (Karay Mezhebi)

Önemli Terimler	
Ülgen	Gök Tanrı
Din Adamları	Kam, Baksı
Yuğ	Cenaze töreni
Yuğ Aşı	Cenaze töreni
Kurgan	Eski Türklerde ölen kişilerin eşyaları ile birlikte gömüldüğü mezar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Uçmağ	Cennet
Tamu	Cehennem
Balbal	Eski Türklerde öldürülen düşman sayısı kadar mezar başlarına dikilen heykellerdir.
Umay	Tanrıça
Kült	İnanç
Sagu	Ağıt
Burkan	Budizm dinini kabul eden Uygurlar Buda'ya Burkan adını vermişlerdir.
Stupa	Uygurlarda kullanılan kubbeli tapınaklardır.
Tin	Can, ruh

Türklerde Yuğ Töreni

- Türklerde ölen kişi için yapılan törenlerin tümüne birden **"yuğ"** adı verilmiştir. Kaynaklarda yuğ töreni şu şekilde anlatılmaktadır: ***"Bir insan ölünce cesedini çadıra koyarlar, akrabaları birer hayvan getirerek kurban ederler. Daha sonra çadırın etrafında feryatlar koparak at üzerinde yedi defa dönerler."***
- Bu törenlerde ölünün bulunduğu çadırın etrafında süratli atlarla dolaşılır, saçlar kesilir, saç-baş dağıtılır, yüz, kulak bıçakla çizilerek kan akıtılır, ölenin atlarının kuyrukları kesilerek kurban edilir, ayrıca yemek verilirdi.

7. TÜRKLERDE YAZI, DİL VE EDEBİYAT

✪ İslamiyet öncesi Türk devletlerinde edebiyat alanında yapılan çalışmaları iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

a. Sözlü Edebiyat

♦ En önemli sözlü edebiyat ürünleri **sav, sagu, koşuk** ve **destanlar**dır.

Sav	➤ Atasözü anlamına gelir. ➤ "Tay yetişirse at, oğul yetişirse baba dinlenir."
Sagu	➤ Türklerde yuğ adı verilen cenaze törenlerinde yakılan ağıtlardır.
Koşuk	➤ Av şenliklerinde ve şölenlerde söylenen aşk, kahramanlık, doğa sevgisi temalı şiirlere verilen isimdir. ➤ Bu şiirler kopuz eşliğinde söylenerek belli bir ezgi haline dönüştürülmüştür.
Destanlar	➤ Milletlerin kültürlerini yansıtan manzum hikâyelerdir. ➤ Türk destanlarında özellikle kurttan türeme, gökten inen ışıktan olma, Bozkurt, Kutludağ vb. efsaneler işlenmiş; Türklerin Avrupa kollarında ise geyik üstün kudretle donatılmış bir rehber olarak anlatılmıştır.

Türklere Ait Başlıca Destanlar

İskitler
- Alp-Er Tunga Destanı
- Şu Destanı

Asya Hun Devleti
- Oğuz Kağan Destanı

Kök Türkler
- Ergenekon Destanı
- Bozkurt Destanı

Uygurlar
- Türeyiş Destanı
- Göç (Kutlu Dağ) Destanı

Kırgızlar
- Manas Destanı

Yakutlar (Altay Türkleri)
- Yaradılış Destanı

Bulgarlar
- Şan Kızı Destanı

Yaratılış Destanı

Konusu: En eski Türk destanıdır. Altay ve Yakut Türkleri dönemine aittir.

Dönemi: Altay-Yakut Dönemi

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

- Türklerde **ücretli askerlik yoktur**.
- İstisna olarak sadece **Hazarlarda paralı askerlik** görülmüştür.
- **Peçenekler** ve **Uzlar** ise Bizans'ta paralı askerlik yapmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Belirli bir arazisi ve silahlı gücü olan boylar, bir siyasi birliğe dâhil oldukları zaman **ok** ismini alırlardı.
- Türk devletlerinin boyların birleşmesinden oluşması **federal bir yapıya** sahip olduğunu gösterir.
- Boylar, devletin oluşmasında ilk siyasi yapıyı oluşturdukları için devletin hem **kurulmasında** hem de **çözülmesinde** önemli rol oynamışlardır.

KRİTİK BİLGİ

Eski Türklerde babaya; **ata, kang**, anneye; **ana,ög**, erkek çocuklarına **oğul**; **kız** çocuklarına ise kız denilmiştir.

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Destanlar Türk toplumunun eğitilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

- **Oğuz Kağan Destanı:** İnsanların hayatı, mevsimler ve ülkeler hakkında bilgiler verir.
- **Manas Destanı:** İnsanların kullandıkları aletler ve silahların yanında hayvan hastalıkları ve insanların anatomik yapılarıyla ilgili bilgiler verir.
- **Ergenekon Destanı:** Demirin nasıl eritildiğine dair bilgiler verir.

Alp Er Tunga Destanı

Konusu:
- Alp Er Tunga'nın adına yapılan yuğ törenlerinden bahsedilir. Alp Er Tunga'nın kahramanlığını ve İran ile yapılan savaşları anlatmasıdır.
- Alp Er Tunga'dan ilk defa Orhun Yazıtlarında bahsedilmiştir.

Dönemi: Saka Dönemi

Şu Destanı

Konusu:
- Saka hükümdarı Şu'nun Makedonya Kralı Büyük İskender ile olan mücadelesini anlatır.
- Türk boylarının adlarını ve Türkmen kelimesinin kaynağını ortaya koymuştur.

Dönemi: Saka Dönemi

Oğuz Kağan Destanı

Konusu:
- Destanda geçen Oğuz Kağan'ın Hun hükümdarı Mete Han olduğu düşünülmektedir.
- Oğuz Kağan'ın doğumu, bebekken olağanüstü durumu, evlilikleri, çocuklarının oluşu, bir kurt rehberliğindeki seferi, ölmeden yurdunu çocukları arasında paylaştırması anlatılır.
- Türk cihan hakimiyeti fikrinin ortaya konmasında etkili olmuştur.

Dönemi: Asya Hun Dönemi

Bozkurt Destanı

Konusu:
- Kök Türklerin bir savaşta yenilmesinden sonra bu savaştan tek bir kişinin kurtulmasını ve bu gencin kurtulmasında bir bozkurtun etkili olması anlatılır.
- Destanda Kök Türklerin dişi bir kurttan yeniden türediği anlatılmıştır.

Dönemi: Kök Türk Dönemi

Ergenekon Destanı

Konusu:
- Düşman baskınıyla Türklerin kılıçtan geçirilmesini, bu savaşta İl Kağan'ın Kayı adlı küçük oğlu ile Tokuz Oğuz adlı yeğeninin esir edilmesini, esir edilen Türklerin düşmandan kaçarak Ergenekon dağına göç etmelerini, burada çoğalarak 400 yıl kadar yaşamalarını anlatır.
- Destanda Türkler demirden dağı günlerce ateş yakıp eritmiştir. Bozkurt rehberliğinde bir deve çıkacak kadar olan bölümden Türkler dışarı çıkmıştır.

Dönemi: Kök Türk Dönemi

Türeyiş Destanı

Konusu:
- Uygurların erkek bir kurttan türeyişini anlatır.
- Eski Hun hükümdarı çok güzel iki kızının ancak Tanrılarla evlenebileceğini düşünerek bir kule yaptırmış ve oraya kapatmıştır.
- Tanrı kurt şeklinde gelerek hükümdarın kızıyla evlenmiş ve bu evlilikten Dokuz Oğuz ve On Uygur meydana gelmiştir.
- Çocuklarının hepsinin sesi Bozkurt sesine benzemiştir.

Dönemi: Uygur Dönemi

/sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Göç (Kutlu Dağ) Destanı

Konusu:
- Uygurların Moğolistan'dan Çin'in Kansu Bölgesi'ne göçlerini anlatır.
- Bu destanda Uygur kağanı Türklere güç veren kayayı, Çinli bir prensesle evlenme karşılığında günlerce ateş yakıp parçalayarak Çin'e vermiştir.
- Uygur ülkesi bu olaydan sonra felaketten kurtulamamış, bulunduğu bölgeden göç etmek zorunda kalmıştır.

Dönemi: Uygur Dönemi

Şan Kızı Destanı

Konusu:
- Şan Kızı Destanı, İtil Bulgarları arasında sözlü olarak aktarılmış ve Bulgarların İslamiyet'i kabulünden sonra Mikail Baştu tarafından yazıya geçirilmiştir.
- Destanda hem Bulgar boyunun mitolojik özellikleri hem de İslamiyet'i kabul ettikleri ilk dönemin özellikleri bulunmaktadır.

Dönemi: Bulgarlar

Manas Destanı

Konusu:
- Kırgızların bütün mitolojisini, masallarını, geleneklerini anlatır.
- Destanda Kırgızların yaşam biçimi, görenekleri ahlak ve din anlayışları, başka uluslarla olan ilişkileri anlatılmıştır.
- Dünyanın en uzun destanıdır.

Dönemi: Kırgızlar

@Sadettin.Akyayla

a. Yazılı edebiyat

- Türklerde en önemli yazılı edebiyat ürünü yazıtlardır.
- Türklerin ilk yazılı edebiyatı "bengü taş" edebiyatı olarak ortaya çıkmıştır. Bengü taş; ebedî, sonsuz taş demektir. Terim olarak "abide, anıt" manasında kullanılmıştır.

Bugut Yazıtı

- Türklere ait ilk yazıt Bugut Yazıtı'dır.
- Türkçe değildir. 3 yüzü Soğdça bir yüzü Sanskritçedir.
- I. Kök Türklerden kalma tek yazıttır.

Çoyr Yazıtı

- En eski Türkçe yazılı belgedir.
- Kök Türk harfli ilk yazıttır.

Yenisey Yazıtları

- Yaklaşık 150 adet Kök Türk alfabesiyle yazılmış yazıttan oluşur. **Thomsen**'a göre 6.-7. yüzyıl; **Radlof**'a göre 7. – 8. yüzyıl; **Bazin** ise 9. – 10. Yüzyıllar arasında yazıldığını öne sürmüşlerdir.
- Bu yazıtlar **Tuva** ve **Hakas Cumhuriyeti** sınırları içindedir. (Rusya)
- Bulunduğu bölgede Kırgızlar yaşadığı için **Kırgızlara** ait olduğu düşünülmüştür. Fakat içerikleri dikkate alındığında farklı Türk boylarına ait olduğu göze çarpmaktadır.
- **Kök Türk harfli (Orhun alfabesi)** ile yazılmıştır. Ama kısa yazıtlardır. Bu yüzden edebi dilden yoksundur.
- XVIII. yüzyılda İsveçli subay **Strahlenberg** tarafından bulunmuştur.
- **Türk dilinin ilk yazılı belgeleridir**.

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Türkler başka milletlerin destanlarına konu olmuştur. Bunlar;

- **Nibelungen Destanı:** Avrupa Hunlarının konu olduğu destandır. Bu destanlarda Hun-Burgont savaşları konu olmuştur.
- **İgor Destanı:** Ruslarla Kumanların yaptıkları mücadelelerin konu olduğu destanlardır.
- **Şehname:** İskit hükümdarı Alp Er Tunga'nın konu olduğu İran destanıdır. Şehnâme'nin yazarı Firdevsi'dir. Firdevsi bu destanını Gazneli Sultan Mahmut'a sunmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
Kr AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sadettin Akyayla @sadettinakyayla

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

- Orhun kitabeleri hakkında ilk bilgiler XIII. yüzyılda yaşayan **Cuveynî'nin "Tarih-i Cihangüşa"** isimli eserinde yer almıştır. Cüveynî, eserinde Uygur bölgesini gezerken rastladığı garip işaretlerle yazılmış taşlardan söz etmiştir.
- 1721 yılında Danimarkalı **Messerschmidt**'in (Mesırşmit) bu eseri görerek, Orhun Kitabelerini **Avrupa bilim camiasına tanıtmış** ve birçok bilim adamı bu yazıların kime ait olduğu hakkında tahminlerde bulunmaya çalışmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Orhun Yazıtları ilk kez, **1889** yılında, Rus tarihçi Yadrintsev tarafından bulunmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Orhun Yazıtları, 1893 tarihinde Danimarkalı **Wilhelm Thomsen** (Vilhem Tomsen) tarafından okunmuş ve abidelerin Türklere ait olduğunu tüm dünyaya duyurulmuştur.

Kr Akademi Yayınları
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Orhun Yazıtları

- Orhun Yazıtları **VIII. yüzyılda** Vezir **Tonyukuk, Kül Tigin** ve **Bilge Kağan** adına dikilmiştir.
- II. Kök Türk Devleti Dönemi'ne ait bu yazıtlar Türk tarihinin ilk millî yazıtı kabul edilir.
- Orhun Kitabelerinin siyasetname özelliği vardır. Atasözleri ilk defa bu eserlerde kullanılmış, yuğlardan bahseden ilk eser Orhun Yazıtları olmuştur.
- Orhun Kitabeleri Türk milletinin adının geçtiği ilk Türkçe metindir. Kitabelerin bazı bölümleri Çince yazılmış, Çin hilelerine ve Türk liderlerin Çin hâkimiyetine girme nedenlerine değinilmiştir.
- Abidelerde ilk okunan kelime "Tanrı" kelimesi olmuştur.

Tonyukuk Yazıtı (725-726)	Kül Tigin Yazıtı (732)	Bilge Kağan Yazıtı (735)
➤ Tonyukuk, Kutluk Kağan'ın Çinlilere karşı isyanında yer almış, Kutluk Kağan ve Bilge Kağan Zamanı'nda vezirlik yapmıştır. ➤ Yazıtta Türk milletinin Çin'e başkaldırarak esaretten kurtuluşu; Oğuz, Kırgız, Türgiş ve Çinlilerle yapılan savaşlar ve Tonyukuk'un milletine yaptığı hizmetler anlatılmıştır. ➤ İki taştan oluşan yazıtta Tonyukuk Türk milletine öğütler vermiştir. ➤ Tonyukuk ağzından yazılan eserde harfleri taşa kazıyan başkasıdır. ➤ Tonyukuk ilk Türk tarihçisi kabul edilir. II. Kök Türk Devleti'nin kuruluşunu anlatmıştır. ➤ Çince bir bölüm yoktur.	➤ Kül Tigin Kutuluk Kağan'ın oğlu, Bilge Kağan'ın kardeşidir. ➤ Yazıtta Kültigin'in kahramanlıkları, Çin'e tutsaklıkları ve bu tutsaklıktan kurtulup devlet haline gelmesi anlatılmıştır. ➤ Yazıtta hitap eden Bilge Kağan'dır. Harfleri taşa kazıyan Yolluğ Tigin'dir. ➤ Kül Tigin Yazıtı Bilge Kağan ve Tonyukuk Yazıtı'ndan önce bulunmuştur. ➤ Batı yönü Çince yazılmıştır. ➤ Türk mitolojisinde kaplumbağa dünyanın üzerinde durduğuna inanılan hayvanlar arasında yer aldığı için Kül Tigin'in Bengütaşı, mermerden yapılmış bir kaplumbağa üzerinde yükselmiştir.	➤ Kutluk Kağan'ın oğlu, Kül Tigin'in ağabeyidir. ➤ Hitabet türünün ilk örneği kabul edilir. Millete bazı olaylar anlatılmış, halkın uyanık kalması istenmiş, Türk milletine hesap verilmiştir. ➤ Yazıtta konuşan Bilge Kağan'dır. Harfleri taşa kazıyan ise Yolluğ Tigin'dir. ➤ Batı yönü Çincedir.

Uygur Yazıtları

- Uygurlar Dönemi'nden de birçok yazıt günümüze ulaşmıştır.
- Karabalsagun Yazıtı, Şine – Usu Yazıtı, Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi, Altın Yaruk ve Sekiz Yükmek, Taryat Yazıtı Uygurlar Dönemi'nden kalma önemli eserlerdir.

Karabalgasun Yazıtı	➤ Uygurların Manihaizm'e geçişi anlatılmıştır.
Şine – Usu Yazıtı	➤ En büyük Uygur yazıtıdır. ➤ Uygur Kağanlığı'nın kurulması, Uygur – Kök Türk mücadelesi anlatılmıştır.
Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi	➤ Uygurlar Dönemi'nin en tanınmış öykülerindendir. ➤ Bu hikâyede iyi düşünceli şehzade ile kötü düşünceli şehzade anlatılmıştır. ➤ İyi yürekli bir şehzadenin bütün canlılara yardım etmek ve canlıların birbirlerini öldürmelerini engellemek amacıyla çok değerli bir mücevheri ele geçirmek için çıktığı maceralı yolculuk anlatılmıştır.
Altın Yaruk	➤ Altın ışık anlamına gelir. Budizmle ilgili bilgiler içeren, Uygurcaya çevrilmiş bir eserdir.
Sekiz Yükmek	➤ Buda öğretilerine yer verilmiştir.
Taryat Yazıtı	➤ Moyen Çor tarafından diktirilmiştir. Bazı bölümleri Şine Usu ile aynıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Irg Bitig

- Uygurlara ait falcılık kitabıdır. Orhun alfabesi ile yazılmıştır.

Aprın Çor Tigin

- Türk tarihinin ilk şairi kabul edilir. (Türklerde şairlere ozan, kam gibi isimler verilmiştir.)

Maitrisimit

- Türk edebiyatında ilk tiyatro örneği olarak kabul edilir. Uygur dili ile yazılmıştır.

TÜRKLERİN KULLANDIĞI ALFABELER	
Orhun Alfabesi	➤ Türklerin ilk millî alfabesidir. ➤ 38 harften oluşur. ➤ Sağdan sola doğru yazılır. ➤ Runik özelliktedir.
Uygur Alfabesi	➤ Türklerin ikinci milli alfabesidir. ➤ 18 harften oluşur. ➤ Soğd alfabesi geliştirilerek hazırlanmıştır.
Soğd Alfabesi	➤ Eski Uygur ve Moğol alfabelerinin atasını oluşturmuştur. ➤ Uygurlarda ticari etkileşim sonucu kullanılmıştır.
İbrani Alfabesi	➤ Hazar Türkleri kullanmıştır.
Kiril Alfabesi	➤ Ruslarla etkileşim içinde olan Türkler kullanmıştır.
Arap Alfabesi	➤ İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte Türk-İslam devletlerinde kullanılan alfabedir.
Latin Alfabesi	➤ 1 Ocak 1926'dan itibaren günümüzde kullanılan alfabedir.

8. TÜRKLERDE EĞİTİM VE BİLİM

✪ İlk Türk devletlerinde yaşam biçimleri onların eğitim anlayışlarını ve bilimsel alanda yapılan çalışmalarını etkilemiştir.

a. İlk Türklerde Eğitim

- İlk Türk devletlerinde halkın eğitimine önem verilmiş bunun için şiirler, destanlar ve atasözleri derlenmiştir. Derlenen bu ürünler ozanlar aracılığıyla nesilden nesile aktarılmıştır.
- İlk Türk devletlerinden Hunlarda özellikle askeri eğitime büyük önem verilmiştir. Hunlarda ata binme, ok atma ve kılıç kuşanma işleri çocuk yaşta halka öğretilmiştir.
- Kök Türklerin eğitim açısından Türk tarihine yaptığı en önemli katkı 38 harften oluşan bir alfabeyi kullanıp, günümüze kadar ulaşan Orhun Kitabelerini bırakmaları olmuştur.
- Uygurlarla birlikte yerleşik yaşamın da etkisiyle **örgün eğitim** yerleşmeye başlamıştır. **Manihaizm** dininin kabul edilmesi Uygurların eğitim anlayışını da etkilemiştir. Yaygın eğitim Asya Hun Devleti'yle başlarken, örgün eğitim ise Uygurlarla başlamıştır.
- Uygurlar ilk dönemlerinde **Orhun Alfabesi**'ni kullanmış, daha sonra da menşei **Soğd Alfabesi** olan **Uygur Alfabesi**'ni kullanmaya başlamıştır

b. İlk Türklerde Bilim

- Eski Türk devletlerinde bilime önem verildiğinin birçok kanıtı vardır. **"Kenges"** denilen meclislerin, **keneşçi** ya da **tayanç** denilen bilirkişilerin varlığı bilime önem verildiğinin kanıtıdır.
- **Hunlar** savaş araç ve gereçlerinin yapımı, kap kacak yapımı, dokumacılık, ağaç oymacılığı, süsleme sanatları, demir işlemeciliği ve bitki köklerinden kumaş boyası yapılması işlerini başarıyla yürütmüştür.
- Hunlar hayvan hastalıklarını **misk otuyla** dağlama yapıp **tedavi** etmeye çalışmıştır.
- Kök Türklerde Hunlarda olduğu gibi demirin işlenmesi, savaş araç ve gereçlerinin yapılması, ok ve yay yapımı, yün ve iplik dokumacılığı ve pamuktan kâğıt yapımı başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

DİKKAT

Kök Türkler Dönemi'ne ait **pulluk** ve **kürek** gibi aletlere rastlanması, **sert çelik** ve **yumuşak çelik**ten bahsedilmesi, Türklerde **demir işlemeciliğinin** ileri bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

KRİTİK BİLGİ

TID 120

- Uygurlara ait, TID 120 kodu ile sınıflandırılmış bir tıp kitabı bulunmuştur.
- Bu eserde körlük, göze pus inmesi, baş ağrısı, kulak hastalıkları, kalp hastalıkları ve deri hastalıkları gibi birçok hastalık hakkında bilgi bulunmaktadır.

KRİTİK BİLGİ

Türklerde **"kenges"** denilen meclislerin varlığı bilime önem verildiğinin en önemli kanıtıdır. Bu kurullarda **"keneşçi"** ya da **"tayanç"** denilen kişiler danışmanlık yapmıştır.

@Sadettin.Akyayla
@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Bölüm
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Türklerin kullandığı takvimlerden Hicri takvim Ay yılı esasına dayanırken, diğer takvimler ise Güneş yılı esasına dayanır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türklerin kendilerine özgü takvim kullanmaları astronomi alanında çalışmalar yaptıklarını gösterir.

- **Uygurlar çiçek hastalığına karşı aşı** geliştirmiştir.
- Uygurlar **bakır oksit, nişadır** ve **boraks** gibi madenleri kullanacak kadar ilerlemişler ve **bakırcılık** ve **kuyumculuk** alanlarında ileri bir düzeye ulaşmıştır.
- Tıp alanında Çin ve Hintlilerin bilgilerinden yararlanan Uygurlar, birçok bitkiyle beraber **sarımsak** ve **soğanı** ilaç yapımında kullanmıştır.
- Uygurlar tahta kalıplar kullanarak matbaacılık alanında da çalışmalar yapmıştır.
- Pamuktan kâğıt yapan Uygurlar, mabetlerinde kütüphaneler kurmuşlardır. Eserlerin yazımında siyah ve kırmızı mürekkepler kullanmıştır.

DİKKAT

Türklerde **otacı** ya da **emçi** denilen hekimlerin görev yapması, ***bitki ve mineral kaynaklı ilaçlar kullanılması, ölen kişilerin mumyalanması, matematikte on tabanlı sistemin ve aritmetik hesaplarda sayı dizilerinin, ilerleyen dönemlerde ağırlık ve uzunluk ölçüleriyle para birimlerinin kullanılması, sayılar hangi yönde toplanırsa toplansın aynı sonucu veren ve günümüzdeki sudokuya benzer bulmacaların varlığı*** bilim ve teknik alanında ileri olduklarının göstergesidir.

NOT

- Türkler **astronomi** alanında da önemli çalışmalar yapmışlardır. **Güneş'i, Ay'ı** ve yıldızları sürekli izlemişler, Venüs'e sabah yıldızı, **Merkür'e** de akşam yıldızı adını vermişlerdir.
- Güneş yılını esas alarak **On İki Hayvanlı Türk Takvimini** yapmışlardır.

On İki Hayvanlı Türk Takvimi (Güneş Yılı)

- Bu takvimde her yıl bir hayvan ismiyle, aylar ise sayılar ile adlandırılmış, on iki yıllık zaman dilimi bir devir olarak kabul edilmiştir.
- **Sıçgan (fare) yılı** ile başlar.
- Takvimde geçen hayvanların özelliklerinin, o yılın karakterini ve seyrini etkilediğine inanılmıştır.
- Bir yıl; 365 gün, 5 saat, 50 dakika, 47 saniye olarak belirlenmiştir.
- **Gece yarısı** günün başlangıcı olarak kabul edilmiştir.
- Türklerden başka Çinliler ve Tibetliler kullanmıştır.

Hicri (Kameri) Takvim (Ay Yılı)

- İslamiyet'in kabulüyle birlikte kullanılmıştır.
- **Hz. Ömer** Dönemi'nde hazırlanmıştır.
- Bir yıl **354 gün**dür.
- Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü yani **Hicret (622 yılı)** başlangıç kabul edilmiştir.
- Ülkemizde 1 Ocak 1926'ya kadar kullanılmıştır.
- Günümüzde sadece dinî ay ve günlerin belirlenmesinde kullanılmıştır.

Celali Takvim (Takvim-i Melikî) (Güneş Yılı)

- **Büyük Selçuklu Devleti** Dönemi'nde kullanılmıştır.
- Sultan **Celâleddin Melikşah** adına hazırlanmıştır.
- Hazırlanmasında **Ömer Hayyam, Vasıtî ve İsfizari** etkili olmuştur.
- Takvimin başlangıcı **1079 yılı** kabul edilmiştir.
- Hicri takvimin yanında mali hesapları düzenlemek için kullanılmıştır.
- **Güneş yılı** esasına dayanır.

Rumi Takvim (Güneş Yılı)

- **Osmanlı Devleti**'nde malî işleri düzene koymak için kullanılmıştır.
- Gündelik hayatta ise hicri takvim kullanılmıştır.
- Başlangıç olarak Hicret alınmıştır.
- Bir yıl 365 gün 6 saattir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Miladi Takvim (Güneş Yılı)

- **1 Ocak 1926** tarihinden itibaren günümüzde kullanılan takvimdir.
- Bir yıl 365 gün 6 saattir.
- İlk geliştiren Mısırlılardır.
- Roma İmparatoru **Julius Caesar (Julyen Takvimi)** ve **Papa XIII. Gregorian (Gregoryen Takvimi)** tarafından geliştirilerek bugünkü hâlini almıştır.
- Başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğumu "0" yılı kabul edilir.

9. TÜRKLERDE SANAT

- İlk Türk devletlerinde konargöçer yaşam tarzı Türklerin kendilerine özgü bir sanat anlayışına sahip olmalarında etkili olmuştur.

NOT

Eski Türk devletlerinde göçebe yaşamın etkisi ile sanat eserleri daha ziyade taşınabilir ürünlerden oluşmuştur. Gündelik eşyalar, kemer tokaları, hançer kabzası ve at koşum takımları üzerine süslemeler yapılmış, yapılan süslemeler pars, kaplan, aslan, kurt, at, koyun ve kartal gibi hayvan figürleri ve kıymetli taşlar ile süslenmiştir. Bu süsleme tarzına **"hayvan üslubu"** denilmiştir.

İlk Türk Devletlerinde Hayvanlara Yüklenen Bazı Anlamlar

Aslan ve kartal	Kurt	Kaplumbağa
Güç, kudret	Özgürlük	Ebediyet

- İlk Türk devletlerinde ölen kişinin mezarı etrafına, o kişinin öldürdüğü düşman sayısı kadar dikilen yontulmuş taşlara **"Balbal"** denilirdi. Balballar ahiret inancının ve kahramanlığa verilen önemin kanıtı olduğu gibi Türklerde heykel sanatının da ilk örneklerini oluşturmuştur.
- Kurganlarda bulunan altın eşyalar, gümüş çanaklar, demir silahlar maden işlemeciliği konusunda Türklerin ileri gittiğinin göstergesidir. Bugünkü Kazakistan topraklarında Esik Kurganı'nda bulunan **"Altın Elbiseli Adam Zırhı"** ise Türklerin madencilikte ileri gittiğinin en önemli kanıtıdır.

a. Hunlarda Sanat

- Hunlarda çadırlar, Hun sanatının en önemli örneklerini teşkil etmiştir. Hunlarda çadır silindirik bir yapı üzerine **kubbeyi andıran bir örtü** ile tamamlanmıştır.
- Hunlar dokumacılıkta ileri bir noktaya ulaşmıştır. Altaylardaki Pazırık kurganlarından çıkarılan **MÖ IV. yüzyıl**dan kalma bir halı, en eski Türk halısı olarak kabul edilmektedir. Gördes düğümü tekniğiyle dokunmuş olan bu halı, bulunduğu kurgandan dolayı **Pazırık halısı** olarak anılmaktadır. Bu halı günümüzde Rusya'da **Hermitaj Müzesi'**nde sergilenmektedir.
- 1989 yılında Moğolistan Bozkırları'nda yapılan kazılarda **On İki Hayvanlı Türk Takvimi** resimlerine ve yine aynı bölgede Hun Dönemi'ne ait birçok **duvar resimlerine** rastlanmıştır.
- Hun **heykel sanatı**nda ahşaptan, pişmiş topraktan ve madenlerden yapılmış hayvan tasvirleri çok gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiştir.

b. Kök Türklerde Sanat

- Kök Türklerde kurganlarda önemli değişim yaşanmış ve bu dönemde **kurganlar** yer altına değil, yerin üstüne yapılmaya başlanmıştır.
- **Kül Tigin Anıtı** mermerden yapılmış bir kaplumbağa üzerinde yükselmiştir.
- **Madencilik**te ileri giden Kök Türkler kılıç, kalkan ve zırh gibi savaş araçlarının yapımında oldukça ileri bir düzeye ulaşmışlardır.
- Moğolistan bölgesinde Kök Türkler Dönemi'ne ait derin çizgilerle çizilmiş çok sayıda **kaya resimlerine** rastlanmıştır.
- Kök Türklerde müzik biraz daha çeşitlenmiş, **tuğ müziği, dinî müzik** ve **ozan müziği** ön plana çıkmıştır. Kök Türklerde dinî müzik Hunlarda olduğu gibi **kamlar** tarafından icra edilmiştir. İlk Tük devletlerinde dinî törenler müziksiz yapılmamıştır.

c. Uygurlarda Sanat

- Uygurların **yerleşik hayata geçmesi, Budizm** ve **Manihaizm** dinlerini kabul etmesi sanat anlayışlarında önemli değişimler yaşanmasına, özellikle **tapınak mimarisi**nin gelişmesine yol açmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Türklerde hat, minyatür ve tezhip gibi sanatlar Uygurlarla birlikte gelişme göstermeye başlamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türklerde kalıcı sanat eserleri ilk kez **Uygurlar** ile birlikte ortaya çıkmıştır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

Uygurlarda Budizm ve Manihaizm inancı resim ve heykel sanatının gelişmesine katkı sağlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Uygurlarda ressamlara **"Bedizci"** denilmiştir.

- **Uygurlar** ile birlikte şehircilik ve mimari gelişme göstermiş, **Ordu-balık, Turfan, Toyuk, Kara-Haço** başta olmak üzere birçok şehir kurulmuştur. İslami kaynaklarda 17 Uygur şehrinden bahsedilmektedir.
- Uygurlarla birlikte saraylar ve evler Türk mimarisinin en önemli örnekleri olmaya başlamıştır. Bu dönemde yapılan stupalar (kubbeli Uygur tapınakları) mimarinin geliştiğine kanıttır.
- Uygurlar **dokumacılığı**; desenleme, boyama ve iğne ile işleme olmak üzere üç ayrı biçimde yapmış, dokumacılıkta ileri bir seviyeye ulaşmıştır.
- Türk resim sanatının temeli Uygurlar dönemiyle birlikte atılmıştır denilebilir. Uygurlar resim sanatında da oldukça ilerlemiş Budizm'de **"lotus çiçeği"** kutsal bir sembol olarak kabul edildiği için resimlerde sıkça kullanılmıştır.
- Uygurlar tapınak ve sivil yapıları **fresklerle** (yaş sıva üzerine yapılan resim) süslemişlerdir. Tapınakların zeminlerini çinilerle süslemişlerdir. Mani dininin etkisiyle Uygurlarda gelişme gösteren bir başka sanat dalı minyatür olmuştur. Uygur minyatürleri Türk-İslam minyatür sanatının kaynağını oluşturmuştur.
- Heykel sanatı Kök Türklerdeki balbalların ileri bir düzeye taşınmasıyla devam etmiştir.
- Uygurlarda **pandomim** sanatı, **tiyatro** ve **müzik** de oldukça gelişmiştir. Uygurlarda müzik çeşitlenmiş, bireysel müziğin yanında, toplu hâlde söylenen müzikler de yapılmaya başlamıştır.

Türklerdeki Önemli Müzik Terimleri

Kopuz → Bağlamanın atası olan çalgı	Kudüm → Baş davul	Obua → Zurna	Çevgan → Çıngıraklı asa	Kithara → Türk kanunu
Timpani → Davul	Pipa → Uda benzeyen çalgı	Kög → Melodi	Ir → Beste	Irçi → Türkü söyleyen

- Uygurlarda resmi çalgılara **"kövrük"** denilmiştir.

10. TÜRKLERDE SPOR

- Türklerde kutsal sayılan günlerde, kağanların tahta geçme törenlerinde ve kurultaylarda çeşitli eğlenceler düzenlenmiş, bu eğlenceler sırasında çeşitli spor yarışmaları düzenlenmiştir.
- Türkler; ilk Türk devletleri döneminde **çevgân** (Çöğen denilen ucu eğri bir değnekle düz arazide sahaya bırakılan bir topun, belirlenen hedefe ulaştırılmasıdır), **okçuluk, mızrak, cirit, gökbörü** (İçine saman doldurularak dikilen oğlak derisi ile oynanır), **kızbörü** (Düğünlerde at üzerinde oynanır. Düğünde kesilen hayvanı gelin kaçırır, erkek tarafı gelini kovalar ve hayvanı elinden almaya çalışır), **tepük** (Keçi kılı ve keçe gibi malzemelerle yapılan büyükçe bir topa ayak teperek oynanan oyun. Timur devletinde de oynanmış) ve **mangala** gibi oyunları oynamış; güreş, binicilik, koşu ve avcılık gibi sporları yapmıştır.
- Hunlar kayak sporunda da ileri gitmişlerdir. Hayvanlarını otlatırken yaptıkları araçlarla kayarak uzun mesafeleri kontrol altına almayı başarmışlardır.

Sadettin Akyayla @/sadettin.akyayla @Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

A. İLK TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİ

- Türkler ile Müslümanların ilişkileri ve Türklerin İslamiyet'e geçiş süreci belli aşamalarda gerçekleşmiştir.

1 Hz. Ömer Dönemi

Nihavent Savaşı ile İran fethedilmiş ve İran'ın fethiyle Türkler ve Müslüman Araplar ilk kez komşu olmuştur.

2 Hz. Osman Dönemi

- Müslüman Araplar ile Türkler arasında ilk savaşlar yapılmıştır.
- Hazarlar Belencer Savaşı'nda başarılı olarak Kafkasların Araplaşmasını bir süreliğine engellemiştir.

3 Emeviler Dönemi

- Horasan ve Maveraünnehir bölgesini ele geçiren Emevilere karşı Türgişler mücadele etmiş ve Emevilerin Orta Asya'da ilerleyişini durdurmuşlardır.
- Orta Asya'nın Araplaşmasını engelleyen Türk devleti Türgişler olmuştur.
- Emevilerin uyguladığı "mevali" (Arap ırkçılığı) politikası nedeniyle Türkler bu dönemde İslamiyet'e geçmek istememişlerdir.

4 Abbasiler Dönemi

- Emevilerin uyguladığı ırkçı politika terk edilmiş, Türkler ile iyi ilişkiler kurulmuş, Türk aileleri için "Avasım" ve "Samarra" şehirleri kurulmuştur.
- Abbasiler Dönemi'nden itibaren Türkler kitleler halinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır.

> **Kubbetu'l Türkî**, Hz. Muhammed'in Hendek Savaşı'nda iken kaldığı Türk çadırıdır. Hz. Muhammed savaşı buradan yönetip, ibadetini burada gerçekleştirmiştir. Bu durum Türklerle Müslümanlar arasındaki ilişkilerin Hz. Muhammed Dönemi'ne kadar uzandığına kanıttır.

NOT

- Abbasiler Dönemi'nde **Bizans sınırında** (Anadolu'nun güneyinde) Türk aileler için **"avasım"** denilen şehirler kurulmuş, böylece Bizans'a karşı Türklerin savaşçı özelliklerinden yararlanılmak istenmiştir.
- Bağdat yakınlarında ise halife Mutasım Zamanı'nda Abbasi kumandanı Türk asıllı Eşnas tarafından **"samarra"** şehri kurulmuştur. Türk aileler bu şehre yerleştirilerek Araplarla karışıp savaşçı özelliklerini kaybetmeleri engellenmek istenmiştir.

B. TALAS (ATLIK) SAVAŞI (751)

- **Çinliler** ile **Araplar** arasında **Batı Türkistan** hâkimiyeti için yapılan savaşta, Karluklar Müslümanları desteklemiş ve savaşı Müslümanlar kazanmıştır.

Talas Savaşı'nın Sonuçları

- Çin, bu savaştan sonra Orta Asya'daki hâkimiyet mücadelesinden vazgeçmiştir.
- Türklerle Müslümanlar arasında yakınlaşma olmuş, ticari ilişkiler gelişmeye başlamıştır.
- Türkler kitleler halinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamıştır. Karluk, Yağma ve Çiğiller İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyları arasında yer almıştır.
- İlk Türk-İslam devletleri kurulmuştur.
- Çin'in elindeki verimli tarım havzası Türklerin eline geçmiştir.

İslamiyet'i kabul eden (Doğu Avrupa'da) ilk Türk devleti	**İtil (Volga) Devleti**
İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyu	**Karluklar**
İslamiyet'i kabul eden (Orta Asya'da) ilk Türk devleti	**Karahanlılar**

- Türklerin İslamiyet'e geçmesinde, **Gök Tanrı inancı** ile **İslam** dini arasındaki benzerlikler etkili olmuştur.

2. BÖLÜM Türk İslam Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Talas Savaşı'ndan sonra kâğıt, Çin dışında da üretilmeye başlanmış; matbaa, pusula, barut, mürekkep Türklere ve Araplara geçmiştir. Haçlı Seferlerinden sonra ise Avrupa'ya geçmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türklerin Abbasiler döneminde devlet yönetiminde görev almaya başlaması, İslamiyet'e geçişlerini hızlandırmış ve 751 yılında yaşanan Talas Savaşı'ndan sonra Türkler kitleler halinde Müslüman olmaya başlamıştır.

@SadettinAkyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

akyayla @/sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Ebu Nasr Ahmed, Abbasi halifesi tarafından **İslam hükümdarı** olarak tanınan **ilk Karahanlı hanı** olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Karahanlıların İslamiyet'i kabul etmesinde **Samanoğulları Devleti** ile Abbasilerin önemli etkisi olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Karahanlılarda İslamiyet'e geçilmesine rağmen **eski Türk devlet geleneğini** de devam ettirilmiştir. Ülke **hakan ailesinin ortak malı** sayılmış, **ikili yönetim anlayışı** da devam ettirilmiştir. Karahanlı hükümdarları **han** veya **hakan** gibi ünvanları da kullanmaya devam etmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

İslam Öncesi Gök Tanrı İnancının Özellikleri

- Gök Tanrı inancı vardır.
- Ahiret inancı vardır.
- Ölümden sonra iyi insanların cennete (uçmağ), kötü insanların cehenneme (tamu) gideceğine inanılmıştır.
- Temizlik anlayışına önem verilmiştir.
- Kurban kesme anlayışı vardır.
- Hırsızlık, yalancılık, adaletsizlik ve zina suç sayılmıştır.
- Farklı inanışlara hoşgörü gösterilmiştir.
- Din adamlarının herhangi bir üstünlüğü yoktur.
- Cihan adaletini sağlama, yeni yerleri fethetme anlayışı vardır.

İslam Dininin Özellikleri

- Tek Allah inancı vardır.
- Ahiret anlayışı vardır.
- Ölümden sonra iyilik yapan ve sevap işleyenlerin cennete, kötü işler yapan ve günah işleyenlerin cehenneme gideceğine inanılmıştır.
- Temizliğin imandan geldiğine inanılmış ve kurban kesmeye önem verilmiştir.
- Hoşgörüye büyük önem verilmiştir.
- Haksız kazanç, yalan söyleme, adaletsizlik ve zina günah ve suç sayılmıştır.
- Ayrıcalıklı bir ruhban sınıfı yoktur.
- Gaza ve cihat anlayışı vardır.

C. KARAHANLILAR (840-1212)

- **Orta Asya**'da kurulan **ilk Türk İslam devleti**dir. (Batı Türkistan ve Maveraünnehir bölgesi)
- İlk hükümdarı **Bilge Kül Kadır Han**'dır.
- **Balasagun, Kaşgar** ve **Semerkant** merkez olarak kullanılmıştır.
- **Karluk, Yağma, Çiğil** ve **Tuhsi** gibi Türk boylarının birleşmesi ile kurulmuştur. Boylardan oluşması **federal bir yapı**ya sahip olduğunun göstergesidir.

- **Satuk Buğra Han** Zamanı'nda İslamiyet devletin resmî dini olmuştur. Satuk Buğra Han Müslüman olduktan sonra **"Abdülkerim"** adını almış ayrıca **"El Mücahit"** ve **"El Gazi"** ünvanlarını da kullanmıştır.
- Karahanlı Hükümdarı **Ebu Nasr Ahmed** Zamanı'nda, kardeşi İlig Nasr tarafından Gaznelilerle birlikte **Samanoğulları Devleti**'ne son verilmiştir (999).
- Karahanlı Devleti **en parlak dönemini Yusuf Kadır Han** Zamanı'nda yaşamıştır.
- Karahanlılar **ikili yönetim anlayışını** devam ettirmiştir.
- Karahanlılar 1042 yılında **Doğu** ve **Batı** olmak üzere ikiye ayrılmıştır (1042).

Doğu Karahanlı Devleti (1042-1211)

- Merkezi **Balasagun** şehridir.
- Tamgaç Buğra Han (Uluğ Kara Buğra Han) Doğu Karahanlı Devleti'nin ilk hükümdarı olarak bilinir.
- **Yusuf Has Hacib**'in yazdığı **Kutadgu Bilig** bu hükümdara sunulmuştur.
- **İlk burslu eğitimi** Tamgaç Buğra Han başlatmıştır.
- **Karahitaylar** son vermiştir.

@SadettinAkyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Batı Karahanlı Devleti (1042-1212)

- Merkezi önce **Özkent** sonra **Semerkant** olmuştur.
- **Ahmet Arslan Han** liderliğinde hüküm sürmüşlerdir.
- **Harzemşahlar son vermiştir.**

- Türk-İslam döneminin **ilk edebi eserleri** (Kutadgu Bilig, Divan-ı Lugatüt **Türk**, Atabet'ül Hakayık, Divan-ı Hikmet) bu dönemde ortaya çıkmıştır.
- Karahanlılar ulusal kimliklerini korumuştur.
- Türkçe **resmî dil** kabul edilmiştir.
- **Hakaniye lehçesini** ve **Uygur alfabesini** kullanmışlardır.
- **Türk-İslam mimarisi**nin ilk örneklerini (medrese, cami, hastane vb.) vermişlerdir.
- Ticareti geliştirmek amacıyla **"ribat"** denilen **kervansaraylar** yapmışlardır.
- **Bimarhane** adıyla anılan **hastaneleri** ve Türk İslam tarihinde ilk **medreseleri** (Semerkant Medresesi) açmışlardır.
- İlk kez **burslu öğrencilik** sistemini başlatan Karahanlılar olmuştur.
- Türk İslam tarihinde **ilk posta teşkilatını** kurmuşlardır.

Türk Şehirleri

Semerkant

- Semerkant, kelime anlamı bakımından **"Semiz"** ve **"Kent"** kelimelerinden meydana gelmiştir.
- Tarihçiler buraya zengin şehir adını vermişlerdir.

Kaşgar

- Kaşgar ismi Çince **"Kaşi"** yani ışıldayan inci anlamına gelir.
- Orta Asya'nın önemli merkezlerinden biri olan bu şehir ipek ve baharat ticareti yapanların uğrak yerleri arasındadır.

Buhara

- İslam orduları tarafından ele geçirildikten sonra **"İslam'ın Roması"** diye anılan şehirdir.

İsfahan

- Övmek için eskilerin, **"taşların cevher, sineklerin altın, otunun safran"** olduğunu söylediği şehirdir. **Nısf-i Cihan** (Dünyanın yarısı) olarak da anılmıştır.

D. GAZNELİLER (963-1187)

- Samanoğullarının Herat Valisi **Alp Tigin** tarafından, başkent **Gazne** şehri olmak üzere kurulmuştur. Devletin son zamanlarında ise **Lahor** (Pakistan) şehri başkent yapılmıştır.

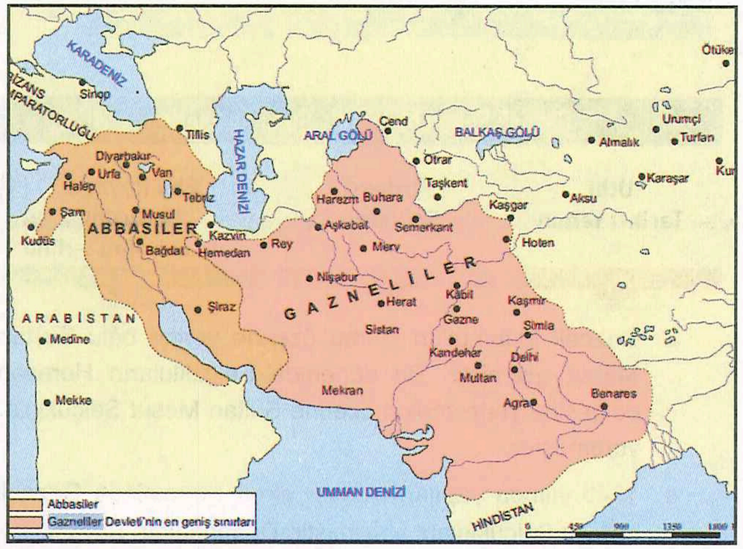

Hâkimiyet Bölgesi

- İran, Horasan,
- Afganistan, Hindistan

Devletin Diğer İsimleri

- Sebüktiginiler
- Yeminiler

- Gazneliler Devleti **en geniş sınırlara Gazneli Mahmut** Zamanı'nda ulaşmıştır. Bu dönemde;
  - **Samanoğullarına** son verilmiştir.
  - **Abbasi Halifesi** Şii Büveyhoğullarının **hâkimiyetinden kurtarıldığı** için halife Gazneli Mahmut'a **"sultan" ünvanını** vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sacoğulları IX-X. yüzyıllarda Azerbaycan'da hüküm sürmüş olan Müslüman Türk devletlerinden biridir. Kurucusu Muhammed Sacoğlu'dur.

UYANDIRMA SERVİSİ

X. yüzyılın ikinci yarısında **Samanilerin** zayıflamasıyla **Alp Tigin** tarafından Gazneli Devleti'nin temeli atılmış, Alp Tigin'in damadı **Sebük Tigin** ve onun oğlu **Gazneli Mahmut** Devri'nde bu hanedan kendi gücünün zirvesine ulaşmıştır. Bazı kaynaklar **Sebük Tigin**'i asıl kurucu olarak göstermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sebük Tigin oğulları için Pendname bırakmıştır.

@Sadettin.Akyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

Gazneli Mahmut'un Hindistan'a yaptığı ilk sefer **Peşaver Seferi**, en önemli seferi ise **Sumnat Seferi** olmuştur. Gazneli Mahmut bu seferin ardından **"put kırıcı"** olarak anılmıştır. Bu seferler sonucunda Hindistan'da kast sistemi zayıflamıştır.

KRİTİK BİLGİ

- Abbasi halifesi, İslam dünyasına yaptığı hizmetlerden dolayı Gazneli Mahmut'a **"sultan"** ünvanını vermiştir.
- **"Sultan"** ünvanını kullanan **ilk** Türk hükümdarı **Gazneli Mahmut** olmuştur.
- Gazneli Sultan Mahmut'a ayrıca **Seyfüddevle** (Devletin Kılıcı), **Zâbuli Gazi, Yemineddevle** ve **Emin El Mille gibi** ünvanlar da verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

- **Gazneli**lere **Gurlular** (Afganistan'ın yerli halkı) son vermiştir (1187). yılında Gazne hükümdarı **Hüsrev Melik**'in esir alınmasıyla Gazneli Devleti kesin olarak sona ermiştir.
- Gazneli**l**erin son hükümdarı **Hüsrev Melik**'tir.

- **Sultan Mahmut** Abbasi halifeleri adına para bastırarak hutbe okutmuş, böylece İslam dünyasının koruyuculuğu politikasının temeli atılmıştır.
- **Hindistan**'a 17 sefer yaparak, İslamiyet'in bu ülkede yayılması sağlanmıştır.

- Günümüzdeki **Afganistan, Bangladeş** ve **Pakistan** devletlerin temelleri atılmıştır.
- Bu dönemde devletin sınırları **Hint Okyanusu**'na kadar uzanmıştır.

Maveraünnehir Görüşmeleri

- 1025 yılında **Gazneli Sultan Mahmut** ile Karahanlı hükümdarı **Yusuf Kadir Han**, Büyük Selçuklu Devleti'ne karşı ortak hareket edebilmek için Maveraünnehir Görüşmelerini gerçekleştirmiştir.

Gazneli Sultan Mahmut'a Sunulan Eserler

Utbi	Firdevsi	Ebu Reyhan El Biruni
Tarih-i Yemin	Şehname	Tahkik-i Mâli'l-Hind

- Gazneli Mahmut'un ölümü üzerine yerine oğlu **Sultan Mesut** geçmiştir. Bu dönemde Selçukluların Horasan bölgesine yerleşmeleri üzerine Sultan Mesut Selçuklular yürümüştür.
- **1040** yılında yapılan **Dandanakan Savaşı**'nda Gazneli ordusu Selçuklulara yenilmiştir. Dandanakan Savaşı'yla;
  - Gazneliler zayıflayarak yıkılış sürecine girmiştir.
  - Gazneliler Horasan bölgesi hâkimiyetini kaybederek Hindistan'a doğru çekilmiştir.
  - Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur.
  - Selçuklu Türklerinin batıya doğru ilerleyişleri hızlanmıştır.

NOT

Halifeyi ilk kez koruma altına alan Türk-İslam devleti Gaznelilerdir. (Şii Büveyhoğullarına karşı korumuşlardır.)

Ebu Reyhan Birunî

- Doğu'nun büyük düşünürlerinden Ebu Reyhan El Birunî, Gazneli Sultan Mahmut'un himayesinde Gazne sarayında önemli çalışmalar yapmıştır.
- Ünlü eseri Hindistan'ı (Tahkik-i Mâli'l-Hind) Gazne şehrinde yazan Birunî Türklere dair önemli bilgiler vermiştir.
- Gazneli Sultan Mahmut Birunî için "Sarayımın en değerli hazinesi" ifadesini kullanmıştır.

F. OĞUZLARIN İSLAMİYET'İ KABÜLÜ

- Oğuz adı **"ok"** (boy) ve **"uz"** (çoğul eki) kelimelerinin birleşmesiyle **"okuz"** (boylar) olarak ortaya çıkmış ve boylar anlamında kullanılmıştır.

DİKKAT

Oğuz adından ilk kez **Orhun Yazıtları**'nda bahsedilmiştir.

Oğuz Türkleri Tarafından Kurulan Devletler ve Diğer Siyasi Oluşumlar

Anadolu'da	➤ İlk Türk Beylikleri ➤ Türkiye Selçuklu Devleti (1077-1308) ➤ İkinci Türk Beylikleri ➤ Osmanlı Devleti (1302 - 1922)
Azerbaycan'da	➤ Azerbaycan Atabeyliği (İldenizliler) (1148 - 1225) ➤ Karakoyunlular (1351 - 1469)
Irak'ta	➤ Irak Selçukluları (1118 - 1194) ➤ Musul ve Halep Atabeyliği (Zengiler) (1127 - 1233)
İran'da	➤ Büyük Selçuklu Devleti (1040 - 1157) ➤ Kirman Selçukluları (1048 - 1187) ➤ Fars Atabeyliği (Salgurlular) (1148 - 1286) ➤ Akkoyunlular (1340 - 1514)
Suriye'de	➤ Suriye Selçukluları (1079 - 1117) ➤ Şam Atabeyliği (Böriler) (1104 - 1154)

@Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

G. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- **Oğuzlar** Uygur Devleti'nin yıkılmasından sonra Seyhun Nehri çevresinde **Oğuz Yabgu Devleti**'ni kurmuştur.

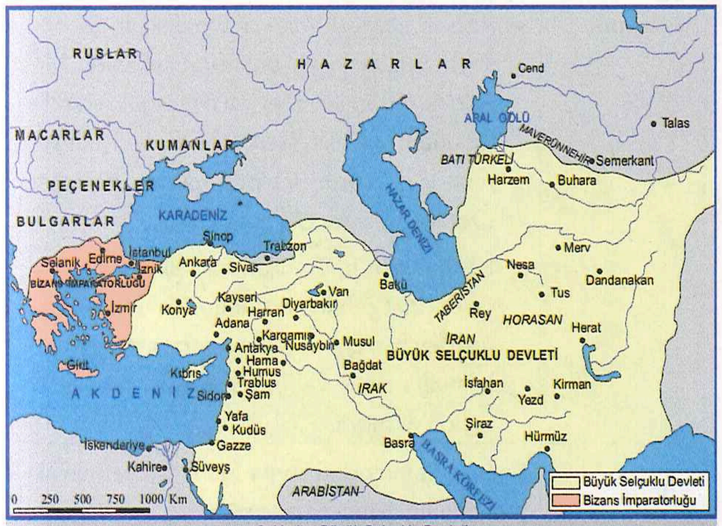

6. Harita: Büyük Selçuklu Devleti

Büyük Selçuklu Devleti

- Selçuklular Oğuzların Üçoklar kolunun Kınık boyuna mensuptur.

Selçuk Bey

- Devlete adını vermiştir.
- Selçuk Bey Oğuz Yabgu Devleti'nin komutanlarından Dukak'ın oğludur.
- Dukak'ın ölümünden sonra Selçuk Bey Oğuz Yabgu Devleti'nde subaşı (ordu komutanı) olmuştur.
- Selçuk Bey kendisine bağlı Oğuzlarla birlikte Cend şehri bölgesine gelerek yanındakilerle birlikte burada İslamiyet'i kabul etmiştir.
- Selçuk Bey'in Mikâil, Arslan, Yusuf ve Musa adlarında dört oğlu vardır. Büyük oğul Mikâil Selçuk Bey'den önce ölünce oğulları Tuğrul ve Çağrı Beyleri dedeleri Selçuk Bey yetiştirmiştir.

Arslan Yabgu

- Selçuk Bey'in ölümünden sonra **Arslan Bey**, yabgu ünvanıyla Selçukluların başına geçmiştir.
- **Arslan Yabgu** Dönemi'nde Selçukluların Maveraünnehir'de güç kazanarak Karahanlı Devleti'nin içişlerine karışması, Selçuklulara karşı **Karahanlı-Gazne ittifakının oluşmasına** yol açmıştır.
- Arslan Yabgu bu süreçte **Gazneli Mahmut** tarafından tuzağa düşürülerek **Kalincar Kalesi**'ne hapsedilmiş ve burada hapisken öldürülmüştür.

Tuğrul ve Çağrı Beyler

- Arslan Yabgu'nun ölümünden Tuğrul Bey **"Es Sultanü'l Muazzam"** ünvanını alarak Nişabur'da sultan ilan edilmiştir.
- **İlk Selçuklu parası** Tuğrul Bey Zamanı'nda bastırılmıştır.
- **İlk Selçuklu Medresesi** Tuğrul Bey Zamanı'nda Nişabur'da açılmıştır (Nişabur Medresesi).

Tuğrul Bey Dönemi Önemli Siyasi Olayları

Dandanakan Savaşı (1040)

Gazneliler	Büyük Selçuklu Devleti

Nedeni	Horasan bölgesi hâkimiyeti
Sonuçları	➤ Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuştur. ➤ Gazneliler yıkılma sürecine girmiştir. ➤ Selçukluların Batıya ilerleyişi hızlanmıştır. ➤ Tuğrul Bey bu savaştan sonra tüm beyler tarafından "Horasan Hükümdarı" olarak selamlanmıştır. ➤ Sultan Mesut liderliğinde Dandanakan Savaşı'nı kaybeden Gazneliler, bu savaştan sonra zayıflama sürecine girmiş, Gurlular tarafından Hüsrev Melik'in esir edilmesiyle 1187'de yıkılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

1015-1021 yılları arasında **Çağrı Bey**, Anadolu'ya keşif amaçlı ilk seferleri düzenlemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türkmen adıyla bilinen Müslüman Oğuzlar, **Büyük Selçuklu Devleti**'nin yanı sıra **Türkiye Selçuklu Devleti, atabeylikler, Anadolu beylikleri, Karakoyunlular, Akkoyunlular** ve **Osmanlı Devleti** gibi Türk tarihindeki irili ufaklı pek çok devletin kurucu unsuru olmuşlardır.

KRİTİK BİLGİ

Oğuzlar için Araplar **Guz**; Bizanslılar **Uz**; Ruslar **Torki** isimlerini kullanmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

Gaznelilerle Selçuklular arasında **Nesa (1035)**, **Serahs (1038)**, **Dandanakan (1040)** savaşları yaşanmıştır. Bu savaşların neden **Horasan bölgesi** hâkimiyeti olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

Pasinler Savaşı, Çağrı Bey tarafından yapılan keşif akınlarının sonucunda ***Anadolu'yu almak için yapılan ilk savaştır***.

KRİTİK BİLGİ

- Tuğrul Bey'in başına giydirilen **iki taç**, onun **"Şark ve Garpın Sultanı"** (El Melikü'l Maşrık ve'l Magrib) olduğu anlamına gelmektedir.
- Halifenin fermanında Tuğrul Bey **"bütün Müslümanların yüksek hükümdarı"** ünvanıyla anılmıştır. Böylece Tuğrul Bey halifenin resmî onayı ile "İslam âleminin lideri" konumuna gelmiş, bu olaydan sonra Selçuklu hükümdarları **"Sultan-ı İslam"** ünvanını kullanmaya başlamış; **"rüknud devle"** (dinin direği) olarak anılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

NOT

- **Tuğrul Bey**, 1043 yılında başkenti **Rey** şehrine taşıyarak, fetihlerin yönünün batı olacağını göstermiştir.
- **Tuğrul Bey** Dandanakan Savaşı'ndan sonra Selçuklu Devleti'ni teşkilatlandırmak için vezirlik (Amidülmülk) makamını kurmuştur.
- Bağımsızlığım sembolü olarak adına para bastırmıştır.
- Tuğrul Bey **"sultan"** ünvanını kullanan ilk Selçuklu hükümdarı olmuştur.

Pasinler (Hasankale) Savaşı (1048)

Bizans İmparatorluğu — Büyük Selçuklu Devleti

Nedeni	Anadolu hâkimiyeti
Önemi	➤ Büyük Selçuklu Devleti ile Bizanslılar arasında Anadolu'da yapılan ilk savaştır.
Yaşanan Diplomatik Gelişmeler	➤ Bizans esir düşen Gürcü Kralı Liparit'i kurtarmak ve barış için Tuğrul Bey'e bir elçilik heyeti göndermiştir. ➤ Ancak Tuğrul Bey'in istediği yıllık vergi nedeniyle anlaşmaya varılamamıştır. ➤ Bizans İmparatoru anlaşma yollarını tamamen kapatmamak için **Emeviler Zamanı**'nda İstanbul'da inşa edilen camiyi tamir ettirmiştir. ➤ Caminin mihrabına **Tuğrul Bey'in ok ve yay işareti** bulunan **tuğrasını** koydurmuştur. ➤ Camide **Fâtimî halifesi** adına okunan hutbenin **Abbasi halifesi** ve **Tuğrul Bey** adına okunmasına karar vermiştir. ➤ Bizans İmparatoru'nun bu barışçı tutumu karşısında **Tuğrul Bey** kurtuluş akçesi almadan **Gürcü Kralı Liparit**'i serbest bırakmıştır.
Sonuçları	➤ Gürcülerden oluşan Bizans kuvvetleri yenilgiye uğratılmıştır. ➤ İlk kez bir **Hristiyan kral (Gürcü Kral Liparit)** esir alınmıştır. ➤ **Van, Erciş** bölgesi Selçuklu egemenliğine girmiştir.

Bağdat Seferi (1055)

Tuğrul Bey — Şii Büveyhoğulları

Gelişimi	➤ Abbasi Halifesi Kaim bi-Emrillah'ın, Şii Büveyhoğullarının ve onları destekleyen Mısır'daki Fâtimiler Devleti'nin işgali altında bulunan halifelik merkezi Bağdat'ı kurtarmak için Tuğrul Bey'den yardım istemesi üzerine bu sefer düzenlenmiştir. ➤ Halife Kaim bi-Emrillah halifelik makamına ve Bağdat şehrine hizmetinden dolayı Tuğrul Bey'e altın kılıçlar kuşatmış; sancaklar, hilatlar vermiş ve Tuğrul Bey'in başına iki taç giydirmiştir.
Sonuç	Bağdat Seferi'nden sonra İslam dünyasının siyasi liderliği Türklere geçmiştir.

Halifeyi Koruma Altına Alan Türk Devletleri

Gazneliler — Büyük Selçuklu Devleti — Memlûklular

Osmanlı hükümdarları halifelik makamını bizzat kullanmıştır.

Sultan Alparslan

- Tuğrul Bey'den sonra kardeşi **Çağrı Bey'in oğlu** Alp Arslan Selçuklu tahtına geçmiştir (1063).
- Sultan Alp Arslan amcası Tuğrul Bey'in batı yönündeki fetih siyasetini devam ettirmiştir.
- Bu dönemde İran kökenli **Nizamülmülk** (Ebu Hasan Ali) vezir yapılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ani Kalesi'nin Fethi (1064)

Sultan Alp Arslan Gürcistan üzerine sefere çıkarak Anadolu'yu hedef almış ve Bizans'ın doğudaki en önemli merkezlerinden olan Ani Kalesi'ni alarak Kars'a girmiştir. Bunun üzerine Abbasi halifesi kendisine **"Fetihlerin Babası"** anlamına gelen **"Ebul Feth"** unvanını vermiştir.

Kavurd İsyanı (1067)

- Sultan Alp Arslan'ın tahtının ilk yıllarında Kirman meliki olan kardeşi **Kavurd** isyan etmiş, bu isyanın bastırılmasından sonra Alp Arslan kardeşi **Kavurd**'un isyanını bastırdıktan sonra **Gürcistan** Selçuklulara bağlamış, **Azerbaycan** fethedilmiş ve Ermeni **Vaspuragan Krallığı'na** son verilmiştir.

Malazgirt Savaşı (26 Ağustos 1071)

	Büyük Selçuklu Devleti	Bizans İmparatorluğu
Gelişimi	➤ Anadolu hâkimiyeti ➤ Bizans'ın Türklerin Anadolu'ya düzenledikleri akınları durdurmak istemesi ➤ Selçukluların tamamen ortadan kaldırılmak istenmesi	
Gelişimi	➤ Türklerin Anadolu'daki ilerleyişini durdurmak ve doğudaki Selçuklu sorununu tamamen ortadan kaldırmak isteyen **Romanos Diogenes** (Romen Diyojen) büyük bir ordu ile harekete geçince Alp Arslan **Mısır Seferi**'ni yarıda keserek **Ahlat'a** gelmiştir. ➤ **26 Ağustos 1071** tarihinde Ahlat ile Malazgirt arasındaki **Rahve Ovası**'nda yapılan savaşta Türkler **turan taktiğini** başarılı bir şekilde uygulamış, Selçuklu komutanlarının Türkçe olarak verdikleri emirlerden etkilenen Bizans ordusundaki Peçenek ve Uz Türklerinin de taraf değiştirmesiyle savaşı Selçuklu Türkleri kazanmıştır.	
Sonuçları	➤ **Anadolu'nun kapısı** Türklere açılmış ve Anadolu'nun **Türk toprağı** olmasında önemli bir adım atılmıştır. ➤ **İslam ülkeleri** üzerindeki Bizans baskısı sona ermiştir. ➤ Halife tarafından Sultan Alp Arslan'a **"İslam ülkelerinin sultanı"** ünvanı verilmiştir. ➤ **Türklerin batıya doğru ilerleyişi** hızlanmıştır. ➤ Bizans'ın Katolik Avrupa ülkelerinden yardım istemesi üzerine **Haçlı Seferleri** başlamıştır. ➤ Anadolu'da **ilk Türk beylikleri** kurulmuştur. ➤ Anadolu **Türkleşmeye** ve **İslamlaşmaya** başlamıştır. ➤ Türklerin üç tarafı denizlerle çevrili Anadolu'ya gelmesi **denizcilik** faaliyetlerine başlamalarını sağlamıştır.	

Romen Diyojen'in Malazgirt Savaşı'nda Türklerle İlgili Sözü

Zaman kazanmak isteyen Alparslan Bizans İmparatoru'na barış teklifinde bulunmuş, Bizans imparatoru ise Alparslan'ın korktuğunu düşünerek şunları söylemiştir: ***"Bu Türkler her geçen gün Anadolu'da ilerlemekte sadece Bizans'ı değil tüm Hristiyan alemini tehdit etmektedir. Oysa dünyada bizim ordumuzdan büyük bir ordu yoktur. Alparslan'ın barış teklifini reddettim. Alparslan'ı atımın kuyruğuna bağlayacağım ve diyar diyar gezdireceğim. Onları Anadolu'dan atmakla kalmayıp atlarımızı yazın İsfahan'da otlatıp, kışın Hemedan'da dinlendireceğim."***

- Malazgirt Savaşı'nda tarihte ilk kez Bizans İmparatoru, bir Türk hükümdarına esir düşmüştür.
- Yenilen Romen Diyojen yolda dönerken yakalanarak gözlerine mil çekilmiş ve bir manastıra hapsedilmiştir. Bu yüzden savaştan sonra Romen Diyojen ile yapılan antlaşma yürürlüğe girmemiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Hristiyan âleminin kutsal yerlerinden biri olan **Ani Kalesi'nin** alınması İslam dünyasında büyük sevinçle karşılanmış ve **Halife Kaim bi-Emrillah** Sultan Alp Arslan'a **"Ebü'l-Feth"** (Fetihler Babası) ünvanını vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Malazgirt Savaşı'ndan önce Bizans'ın öncü kuvvetlerini yenen Alparslan'ın komutanı **Sanduk**'tur.

KRİTİK BİLGİ

Türk tarihinde Anadolu'nun Türk yurdu olmasında dönüm noktasını oluşturan üç önemli savaş vardır: **"Yurt açan" Malazgirt Savaşı**, **"Yurt tutan" Miryokefalon Savaşı**, **"Yurt kurtaran" Büyük Taarruz** ve **Başkomutanlık Meydan Savaşı**'dır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

Melikşah Dönemi Büyük Selçukluların **en parlak dönemi**dir. Bu dönemde en geniş sınırlara ulaşılmıştır. Melikşah yaptığı hiçbir savaşı kaybetmemiş ve **Sultan'ül Azam** ünvanını almıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Melikşah'ın hükümdarlığı sırasında izin alan **Süleyman Şah**, 1077 yılında İznik merkez olmak üzere **Anadolu Selçuklu Devleti**'nin temellerini atmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Türk İslam devletlerinde **ikta sistemi** ilk kez Melikşah Dönemi'nde uygulanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Melikşah Dönemi'nin ünlü bilim adamı **Ömer Hayyam**; din âlimi ise **İmam Gazali**'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kılıç Hakkı

Malazgirt Zaferi'nden sonra Alp Arslan Selçuklu beylerini ve komutanlarını Anadolu'nun fethiyle görevlendirmiştir. Bu süreçte Alp Arslan **"fethedilen yer fetheden komutanındır"** (kılıç hakkı) politikasını uygulamış, bu politika Anadolu'nun fethini hızlandırırken Anadolu'da ilk Türk beyliklerinin de kurulmasına yol açmıştır.

- **Sultan Alp Arslan** 1066 yılında vezir Nizamülmülk'e üniversite niteliğinde olan **Nizamiye Medresesini** kurdurmuştur. Daha önce dağınık ve özel olarak yapılan eğitim bu dönemde ilk kez bir programa bağlanmış ve devlet himayesine alınmıştır.
- **Sultan Alp Arslan** Malazgirt Savaşı sonrası Doğu Karahanlılar üzerine sefere çıkmıştır. Bu sırada direniş gösteren **Barzam Kalesi** komutanı **Yusuf el-Harezmi** teslim olduktan sonra sultanın huzuruna çıkarıldığı sırada sakladığı hançerle Alp Arslan'ı yaralamış ve sultan dört gün sonra şehit olmuştur.

Sultan Melikşah

- Alp Arslan'ın ölümünden sonra Melikşah başa geçmiştir.
- Devletin merkezi **Rey** şehrinden **İsfehan**'a taşınmıştır.
- **Gürcistan, Kudüs, Suriye, Yemen** ve **Aden** fethedilmiştir. **Kudüs** ve **Şam**'ın alınmasında Atsız etkili olmuştur.
- **İzmit'e kadar olan Anadolu'nun büyük bir bölümü** fethedilmiştir.
- Sultan Melikşah 38 yaşında vefat ettiğinde **Kaşgar**'dan **Marmara Denizi**'ne, **Kafkaslar**dan **Yemen** ve **Aden**'e kadar uzanan büyük bir imparatorluk bırakmıştır.

Kavurd İsyanı

- Melikşah başa geçince amcası **Kavurd** (Alp Arslan'ın kardeşi), Melikşah'ın sultanlığını tanımayarak isyan etmiştir.
- İki taraf arasındaki mücadeleyi Melikşah kazanmış ve vezir Nizamülmülk'ün ısrarıyla Kavurd idam edilmiştir.

Batıni Hareketi (Hasan Sabbah)

- Melikşah Dönemi'nin en önemli iç meselesidir.
- Bâtıniler, **1090** yılında **Hasan Sabbah** liderliğinde **İran**'ın **Kazvin** bölgesinde **Elburz Dağlarında Alamut Kalesi**'ni ele geçirmiştir.
- Hasan Sabbah, **İmam Muvaffak Nişaburi**'nin öğrencisidir. **Ömer Hayyam** ile Selçukluların veziri **Nizamülmülk** Hasan Sabbah'ın beraber eğitim aldığı isimler arasındadır.
- Bâtıni hareketinin lideri Hasan Sabbah, Alamut Kalesi'nde bütün yetkileri Tanrı'dan aldığını etkileyici bir dille anlatmış ve kendisine bağlı fedailer yetiştirmiştir. Bu fedailere afyon içirterek suikastlar yaptırmış; içinde Nizamülmülk'ün de bulunduğu kendisine karşı olan birçok devlet adamını gizlice öldürtmüştür.
- **Sultan Melikşah** Bâtınilerle mücadele etmesi için komutanlar göndermişse de kendisinin 1092'de ölmesi nedeniyle bir sonuç alınamamıştır.
- **Şii Fatımi Devleti** Selçukluları yıpratmak için bu hareketa destek vermiştir.
- Hasan Sabbah öldüğü **1134** yılına kadar saldırılarını yoğun bir şekilde sürdürmüştür.
- **1256** yılında **Hulagu Han** (İlhanlılar), Alamut Kalesi'ni alarak Bâtıni hareketine son vermiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Celali Takvimi (Takvim-i Melikî)

Ömer Hayyam öncülüğünde bir astronomi heyeti (Muzaffer İsfizari, Vasıti) tarafından Celaleddin Melikşah adına hazırlanan takvimdir.

4. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNİN YIKILIŞ SÜRECİ

- Büyük Selçuklu Devleti'nde önce Nizamülmülk'ün, ardından da Melikşah'ın ölümü, 26 yıl sürecek bir **Fetret Devri**'nin yaşanmasına yol açmıştır.
- Melikşah'ın ölümü üzerine hanımı **Terken Hatun**, halifenin de onayını alarak **4 yaşındaki oğlu Mahmut'u** Bağdat'ta hutbe okutarak hükümdar ilan etmiştir. Bu duruma diğer kardeşlerin karşı çıkması ile tahta kavgaları yaşanmıştır.

Fetret Devri (1092-1118)

Berkyaruk	Mehmet Tapar	Mahmut	Sencer

- **Sultan Sencer** taht kavgasına karışan kardeşlerini yenerek Fetret Devri'ne son vermiştir.
- Öncelikli olarak başkenti **İsfahan**'dan alıp doğu sınırına yakın olan **Merv** şehrine taşımıştır.
- İçte ve dışta kazandığı zaferler nedeniyle **Sultan-ı azam** (büyük sultan) ve **İskender-i sani** (İkinci İskender) ünvanlarıyla anılan **Sencer**, Büyük Selçuklu Devleti'ni eski gücüne kavuştursa da bu uzun sürmemiş; **Karahitaylarla** yapılan **Katvan Savaşı**'nın (1141) kaybedilmesinden sonra devlet yıkılma sürecine girmiştir.
- 1153'te **Oğuzlarla** yaptığı mücadeleyi kaybeden **Sultan Sencer**, Oğuzlara esir düşmüş ve **1157** yılında sultanın ölümüyle Büyük Selçuklu Devleti'nin varlığı sona ermiştir.

Oğuz İsyanı

Sultan Sencer Dönemi'nin önemli olaylarından biri de **Oğuz İsyanı** olmuştur. Bu isyanlar vergi meselesinden başlamış gibi görünse de isyanların asıl sebebi devlet görevlerine devletin asıl kurucu unsuru olan **Oğuzlar** yerine **İran kökenli devlet adamlarının getirilmesi** olmuştur. Bu durum Oğuzların devlete bağlılığının azalmasına yol açmıştır. Sultan Sencer yaklaşık dört yıl boyunca Oğuzlar tarafından esir tutulmuştur.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılma Nedenleri

1. Türk veraset sistemindeki "Ülke hanedanın ortak malıdır." anlayışı nedeniyle taht kavgalarının yaşanması
2. Abbasi halifelerinin eski gücüne kavuşma isteği
3. Batınilerin yıkıcı faaliyetleri
4. Haçlı Seferlerinin başlaması
5. Devlet kadrolarında İran asıllı kişilerin alınması ve artan vergiler nedeniyle isyanlar çıkması (Oğuz İsyanı)
6. Merkezî otoritenin bozulması, bağlı devlet ve atabeyliklerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri
7. 1157 yılında Katvan Savaşı'nın kaybedilmesi

Büyük Selçuklu Devleti Toprakları Üzerinde Kurulan Devletler

- Irak Selçukluları (1118 - 1194)
- Kirman Selçukluları (1048 - 1187)
- Suriye Selçukluları (1079 - 1117)
- Türkiye Selçukluları (1077 - 1308)

Sınavda Çıkabilecek Not

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecine girmesine yol açan savaş **Katvan Savaşı**'dır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında **"Oğuz İsyanı"** etkili iken, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında **"Baba İshak Ayaklanması"** etkili olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sınavda Çıkabilecek Not

Tolunoğulları ve İhşitler Mısır'da Türkler tarafından kurulan **Tevaif'ül Mülük** devletlerindendir.

KRİTİK BİLGİ

Tolunoğlu Devleti'nde **yöneticiler Türk, halk ise çoğunlukla Arap**'tır. Bu durum devletin kısa ömürlü olmasında etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Kutsal topraklarda (Hicaz bölgesi) egemenlik kuran ilk Türk İslam devleti Akşitler olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Mekke ve Medine'ye önem veren Selahaddin Eyyubi, **"Hadimü'l- Haremeyn"** ünvanını kullanan ilk hükümdar olmuştur. Mehmet Akif Ersoy onu; **"Şarkın en sevgili sultanı"**, Fransız tarihçisi Champdor (Çempdor); **"İslamın en saf kahramanı"** olarak nitelemiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Büyük Selçuklu Devleti Toprakları Üzerinde Kurulan Atabeylikler

Atabeyliğin Adı	Hüküm Sürdüğü Yıllar	Kurulduğu Bölge
Zengiler	1146-1232	Şam
İldenizliler	1148-1286	Musul
Salgurlular	1104-1154	Azerbaycan
Böriler	1127-1233	Fars
Beg-Teginoğulları	1148-1225	Erbil

Atabeylik

Selçuklularda şehzadelerin (meliklerin) eğitiminden sorumlu devlet adamalarına atabey denilmiştir. Eyaletlere melik olarak yöneten şehzadelerin iyi yetişmesi için yanlarına atabey denilen devlet adamları gönderilmiştir. Atabeylerin hanedanın zayıfladığı dönemlerden itibaren Selçuklu ailesi üzerinde etkili olmaya başlamaları ve daha sonra kendi aile hâkimiyetleri altında, bölgesel hükûmetler kurmaları devletin parçalanmasında ve çöküşünde etkili olmuştur.

H. MISIR'DA KURULAN TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

- Mısır, **Hz. Ömer Zamanı**'nda İslam Devleti topraklarına katılmıştır.
- **Abbasi Devleti** Zamanı'nda merkezden gönderilen valilerce yönetilen Mısır'da Abbasi Devleti'nin merkezi otoritesinin zayıflamasıyla valiler bağımsız davranmaya başlamıştır. Böylece merkezden bağımsız hareket eden **Tevaif'ül Mülük** denilen devletler ortaya çıkmıştır.

1. TOLUNOĞULLARI (868 - 905)

- Mısır'da kurulan **ilk Türk devleti**dir.
- Kurucusu **Ahmet Bin Tolun**'dur.
- **Başkenti Fustat** (Kahire) şehridir.
- Tolunoğlu Ahmet'ten sonra oğlu **Humâreveyh** on iki yıl ülkeyi başarılı bir şekilde yönetmiş ancak devlet daha sonra zayıflama sürecine girmiş ve **Abbasiler** Mısır'a girerek bu devlete son vermiştir.
- Mısır'da **Türk-İslam mimarisinin** ilk örneklerini vermişlerdir.
- Nil nehri etrafında **sulama kanalları** ve **bentler** yaparak tarımın gelişmesine katkı sağlamışlardır.
- Tolunoğlu Ahmet, **maristan** adıyla hastane kurmuş ve yine kurduğu **eczanede** yoksul ve kimsesiz halka ücretsiz ilaç verip onları tedavi ettirmiştir.
- Mısır'da **bimarhaneler, su kanalları, köprüler** ve **berid menzilleri** inşa etmişlerdir.
- **Tulûniyye Camisi** Mısır'da Türk usulü yaptırılan ilk cami olup ayrıca burada minare geleneğini başlamıştır.

DİKKAT

Tolunoğullarında vezirlik makamı oluşturulmamıştır.

2. AKŞİTLER (İHŞİTLER) (935-969)

- Mısır'da kurulan **ikinci Türk devleti**dir.
- Kurucusu **Muhammet bin Toğaç** (Ferganalı Muhammed)'tir.
- Başkent **Fustat** (Kahire) şehridir.
- **Suriye, Filistin, Lübnan** ve **Hicaz** bölgesine hakimiyet kurmuşlardır.
- Abbasi Halifesi Er-Razi Billah, Ferganalı bir Türk olan Muhammed bin Toğaç'a **"Ak-şit" (Beyaz Güneş)** ünvanını vermiştir.
- **Fatımiler** Akşitlere son vermiştir.

3. EYYUBİLER (1174-1250)

- Kurucusu **Selahaddin Eyyubi**'dir.
- **Selahattin Eyyubi** Mısır'da **Fatımi hilafetine** son vererek Abbasiler adına hutbe okutmuştur (1171).
- Selahattin Eyyubi, 1187 yılında **Hıttin Savaşı**'nda Haçlıları yenerek **Kudüs'ü** geri almış bu zafer İslam dünyası üzerine **III. Haçlı Seferi**'nin düzenlenmesine yol açmıştır.
- Eyyubi Devleti'ne **Memlûklular** son vermiştir.

NOT

Eyyubilerin kullandığı **"arma sistemi"** Avrupa'ya örnek olmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

4. MEMLÛKLULAR (1250-1517)

- Memlûk sözcüğü **"kul, köle, esir"** anlamına gelmektedir.
- İlk hükümdarı **Aybek**'tir.
- Eyyubiler Kıpçak Türklerinden köle satın alarak Eyyubi ordusunda asker olarak kullanmıştır. Bu köle askerlere **Memlûk (Kölemen)** denilmiştir. Aybek bu kölemen denilen askerlerdendir.
- Memlûklular, 1250 yılında yapılan **Mansûre Meydan Savaşı** ile **Orta Doğudaki Haçlı kalıntılarını** temizlemiştir.
- **1260** yılında **Sultan Kutuz Dönemi**'nde **Ayn-ı Calut Savaşı** ile Moğollar yenilgiye uğratılmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devleti'ni korumak için **Elbistan Savaşı**'nda **(1277)** Moğolları ikinci kez yenilgiye uğratmıştır.
- Memlûk Devleti'nin siyasi varlığına **Yavuz Sultan Selim** son vermiştir.

NOT

Memlük Devleti **"Türkiye"** adını (Eddevlet'ül Türkiye) resmî devlet adı olarak kullanan Türk devletidir.

J. YAKINDOĞU VE ASYA'DA KURULAN DİĞER DEVLETLER

1. HARZEMŞAHLAR DEVLETİ (1097-1231)

- İslam öncesi dönemden itibaren Hârizm'e hâkim olan vali, emir ve hükümdarlar **"hârizmşah"** (harzemşah) ünvanını kullanmışlardır.
- **Anuşteginliler** adıyla da bilinirler.
- Devletin merkezi **Gürgenç (Harezm)** şehridir.
- Anuş Tekin devletin kurucusu kabul edilir.
- Selçuklu hükümdarı Sencer' in ölümünden sonra **İl Arslan** yönetiminde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.
- **Alaaddin Tekiş** Zamanı'nda (1172-1220) **en parlak dönemlerini** yaşamışlardır. Alaaddin Tekiş kendisini **Selçukluların devamı ve varisi** olarak görmüş ve "Sencer" ünvanını kullanmıştır.
- Celalaeddin Harzemşah Dönemi'nde Anadolu Selçuklularından Ahlat'ı alması üzerine Anadolu Selçuklu Devleti ile yapılan **Yassıçemen Savaşı**'nı (1230) kaybetmiş ve yıkılma sürecine girmiştir.
- Harzemşahlara Moğollar son vermiştir.

Otrar Olayı

Harzemşahlar ile Moğollar arasında yaşanan gelişmedir. Moğol ticaret kervanındaki tüccarların Harzemşahların Otrar valisi tarafından öldürülmesiyle bozulmuştur. Sefere çıkan Cengiz Han, Harzemşahların Otrar şehri başta olmak üzere **Buhara, Semerkant** ve **Cend** şehirlerini ele geçirerek halka karşı büyük bir katliama girişmiş, önemli kültür ve sanat eserlerini tahrip etmiştir.

2. CENGİZ HAN VE MOĞOL DEVLETİ (1196-1227)

- Moğol İmparatorluğu, dünya tarihinde **"Cengiz Han"** adıyla bilinen Temuçin ve onun torunlarının kurduğu, **XIII-XIV. yüzyıllar** arasında hüküm süren bir imparatorluktur.
- Kök Türk, Uygur ve Kırgız gibi Türk devletlerinin Orta Asya'daki hâkimiyetlerinin son bulmasıyla ortaya çıkan siyasi boşluğu giderek güçlenen Moğol kabileleri doldurmuştur.
- Devletin kurucusu **1206** yılında Moğol kabilelerince kağanlığa getirilen Cengiz Han'dır.
- Cengiz Han'ın asıl adı **Temuçin olup** Kurultay ona **Cengiz Han** ünvanını vermiştir.
- Başkent **Karakurum** şehridir.
- Cengiz Han **Yasaname-i Büzürg** denilen Cengiz yasalarını düzenleyerek merkezî devlet yapısını güçlendirmiştir. Bu yasalarla hukuk ve askerlik işleri düzenlenmiştir.
- Cengiz Han'ın kurduğu imparatorluk Moğolistan, Çin, Kore, Güney Sibirya, Orta Asya, İran, Küçük Asya, Kafkasya ve Doğu Avrupa'yı içine almıştır.

DİKKAT

Cengiz Han öldüğü zaman kurmuş olduğu imparatorluğunun hudutları, **Büyük İskender**'in ulaştığı sınırların dört, **Roma İmparatorluğu**'nun ise iki katı olmuş ve **Moğollar** için genişleme dönemi henüz yeni başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

- **Eyyubiler** ve **Harzemşahlar** da Selçuklu mirasından pay alan devletler arasındadır.
- **Harzemşahlar** kurulduğu coğrafyadan ötürü kendini Büyük Selçuklu Devleti'nin mirasçısı olarak görmüştür.

KRİTİK BİLGİ

Moğolların batıya doğru ilerleyişini durduran Türk devleti Memlûklular olmuştur. Memlükler Moğolları, Aynı Calut (1260), Elbistan (1277), Humus (1282), Merc-i Suffar Savaşları (1303) ile yenilgiye uğratmıştır.

@SadettinAkyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

akyayla
@SadettinAkyayla

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Moğol istilasının Türk dünyasına olumlu bir katkısı da olmuştur. Moğol istilasından kaçan Türkmenler Anadolu'ya yerleşmiş ve **Anadolu'nun Türkleşme süreci** hızlanmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

İslamiyet'i benimseyen ilk Türk-Moğol devleti Altın Orda Devleti olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Altın Orda Devleti'nin yıkılması **Rusların güçlenmesine** ve **güneye inmesine** yol açmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersе!

- **1218** yılında Cengiz Han'ın Harzemşahlara gönderdiği tüccarların **Otrar Valisi** İnalcık tarafından öldürülmesi nedeniyle Cengiz Han Harzemşahlara savaş açmış ve **Otrar Olayı** yaşanmıştır.
- Cengiz Han ölmeden önce ülkeyi dört oğlu arasında paylaştırmıştır.

Moğol Devlet Yapısının Türk Devlet Yapısı ile Benzeyen Unsurları

- Hükümdarlarının **han, kağan** unvanlarını kullanmaları
- Türk **veraset sistemini** aynen uygulamaları
- **Kurultayın varlığı** ve onlarda da danışma meclisi olarak devam etmesi
- **Cihan hâkimiyeti** anlayışının olması

- Cengiz Han'ın ölümünden sonra dört önemli devlet ortaya çıkmıştır.

a. Altın Orda Devleti (1227-1502)

- Kurucusu **Batu Han** (Cuci'nin oğlu)'dır.
- Başkenti **Saray** şehridir.
- Karadeniz'in Kuzeyinde hüküm sürmüşlerdir.
- Batu Han'dan sonra başa geçen **Berke Han** Zamanı'nda İslamiyet'i benimsemişlerdir.
- **Timur Devleti** tarafından yıkılmıştır.
- Devletin yıkılmasından sonra **Kırım, Kazan, Noyan, Kasım, Küçüm** ve **Astarhan (Ejderhan)** hanlıkları ortaya çıkmıştır.

NOT

Altın Orda Devleti'nin yıkılmasından sonra **"Hanlıklar Dönemi"** başlamıştır.

b. İlhanlılar (1256-1336)

- **Hulagû** tarafından **Tebriz** merkez olmak üzere **İran**'da kurulmuştur.
- İran (Tebriz), Anadolu ve Azerbaycan bölgesinde etkili olmuşlardır.
- **Gazan Han** Zamanı'nda İslamiyet'i benimsemişlerdir.

- Erzurum'daki **Yakutiye Medresesi** İlhanlılara aittir.

c. Çağatay Hanlığı (1227-1369)

- XIII-XIV. yüzyıllar arasında hüküm süren Çağatay Devleti aslında Moğol İmparatorluğu'nun bir parçasıdır.
- Cengiz Han ölmeden önce eski **Karahitay Devleti** ve **Harezmşahlar** saltanatının toprakları olan **Kâşgar** civarı ile **Maveraünnehir**'in büyük bölümünü **Çağatay**'a vermiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Çağatay'ın Doğu Türkistan'da, 1227 yılında temelini attığı Çağatay Devleti 1370 yılında Timur tarafından son verilinceye dek varlığını sürdürmüştür.
- **İslamiyet'i** benimsemişler ve zamanla Türkleşmişlerdir.
- Türkçenin **Hakaniye lehçesini** kullanmışlardır.

d. Kubilay Hanlığı (1280-1368)

- Merkezi **Çin**'deki **Hanbalık** (Çince adı "Dadu", şimdiki **Pekin**) şehri olan bu devlet Cengiz Han'ın torunu (Tuluy'un oğlu) **Kubilay Han** (1264- 1294) tarafından kurulmuştur.
- **Budizm** ve **Hristiyanlık** dinlerini benimsemişlerdir.

DİKKAT

Marco Polo yaklaşık 20 yıl Kubilay Hanlığında hizmette bulunmuş ve yaşadıklarından seyahatnamesinde bahsetmiştir.

Nökerlik

Moğollar orduda onlu sistemi uygulamıştır. Nökerlik Moğollara özgü olup sözlükte **"hizmetkâr, yardımcı kul, arkadaş"** gibi anlamlara gelir. Nökerler Moğol İmparatorluğu'nda han ve kabile reislerine hizmet eden ve onları efendi tanıyan, temel ilkeleri sadakat olan bağımsız savaşçılardır. Moğollarda kumandanlara ise **"Noyan"** denilmiştir.

3. TİMURLULAR DEVLETİ (1370-1405)

- Türklerin **Barlas** boyuna mensup olan **Timur** tarafından **Çağatay Devleti** topraklarında kurulmuştur.
- Merkezi **Semerkant** şehridir.
- **Doğu Türkistan, Harezm, İran, Irak, Azebaycan** ve **Kafkasya** bölgelerinde etkili olmuştur.
- **Hindistan**'a doğru sefer yaparak **Delhi**'ye kadar olan toprakları ele geçirmiştir.
- **1402 Ankara Savaşı** ile **Osmanlı Devleti**'ni yenerek Anadolu'da Türk siyasi birliğinin bozulmasına yol açmışlardır.
- Anadolu'dan sonra **Çin Seferi'ne** çıkan Timur Otrar'da hastalanarak ölmüştür (1405).
- Timur Devleti'ne **Özbek** soyundan gelen **Şeybaniler** son vermiştir.
- Yönetimde **eyalet sistemi** uygulanmış ve yöneticilerine **mirza** denmiştir.

Bilgin Hükümdarlar Devleti

Hem hükümdar hem bilim insanı olan Hüseyin Baykara ile "Emir-i Kebir" ünvanıyla anılan Uluğ Bey bilim ve edebiyat alanında önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu yüzden Timur Devleti "Bilgin Hükümdarlar Devleti" olarak anılmıştır. Uluğ Bey Semerkant'ta kendi adıyla anılan bir rasathane kurmuştur. Hüseyin Baykara Dönemi'nde Horasan Türk edebiyatının zirveye ulaştığı bir bölgeye dönüşmüştür.

- **Ali Kuşçu** ve **Ali Şir Nevai** gibi önemli isimler de bu dönemde yaşamıştır.

Ali Kuşçu

- **Timurlular** Dönemi'nde **Semerkant'**ta yetişmiş Türk **astronom** ve **matematikçi**sidir.
- **Uluğ Bey**'in öğrencisi ve çalışma arkadaşıdır.
- Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından Fatih Sultan Mehmet'e elçi olarak gönderilmiştir.
- Fatih'in ısrarı üzerine elçilik görevi sonra erdikten sonra İstanbul'a gelmiş, **Ayasofya Medresesi**'nde müderrislik yapmıştır.
- Fatih'in kurduğu **Sahn-ı Seman Medresesi**'nde düzenlemeler yapmıştır.
- **İstanbul'un boylamını**, eskiden belirlenmiş olan 60 derecelik değeri düzeltip **59 derece**, enlemini de **41 derece 14 dakika** olarak tespit ettiği bilinmektedir.
- Ali Kuşçu **astronomi, matematik, İslam hukuku** ve **dil bilgisi** gibi alanlarda çok sayıda eser kaleme almıştır.

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Reşaididdün'in **Camiü't Tevarih** adlı eseri Türk Moğol Tarihi hakkında bilgi verir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Türkleşmeyen ve İslamiyet'i kabul etmeyen tek Moğol devleti **İlhanlılardır**.

KRİTİK BİLGİ

Ali Kuşçu Timur Devleti, Akkoyunlular ve Osmanlı Devleti'nde hizmette bulunmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kr AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

UYANDIRMA SERVİSİ

Timur, Cengiz Han soyundan gelmediği için hükümdarlık unvanlarını kullanmamış, **"emir"** unvanını kullanmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Timur Devleti'nin Altın Orda Devleti'ne son vermesi Rusların güneye inmesini kolaylaştırmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Karakoyunlular Azerbaycan'da Türk varlığının şekillenmesinde etkili olmuşlardır.

KRİTİK BİLGİ

Akkoyunlular **Dede-Korkut Hikayelerini** yazılı hale getirmiş, ilk kez **Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye çevirmişlerdir.**

Ali Şir Nevai

- XV. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran büyük Türk şairi Ali Şîr Nevaî (1441-1501), Türk dili ve şiirinin gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir.
- Ali Şîr Nevaî'nin ayrıca **"Lisânu't-Tayr"** (Kuşların Dili) adlı eseri de mevcuttur.

- Timur, **Ahmet Yesevi Türbesi**'ni yaptırmıştır.
- Timur Devletinde **ikta sistemi** uygulanmış; savaşta yararlılık gösteren komutanlara **"Suyurgal"** denilen topraklar verilmiştir.

Timur'un Türkçe Ulıtau Bitigi (Ulu Dağ Kitabesi)

Timur, 1391 yılında **Altın Orda** hükümdarı **Toktamış Han**'a karşı sefere çıkmıştır. Bu tarihî olay hakkında hatıra bırakmak amacıyla **Ulıtau** (Ulu Dağ)'da taş üzerine eski Uygur yazısıyla anıt yazı yazdırmıştır.

Kadızâde-i Rûmî

- Osmanlı Devleti'nde yetişmiş bir bilim insanı olan Kadızade, eğitimini tamamlamak için gittiği Timur İmparatorluğu'nda **Uluğ Bey'e hocalık** ve **yol göstericilik** yapmış; Uluğ Bey'in **Astronomi Cetvellerinin** hazırlanmasında büyük hizmeti geçmiştir.
- Uluğ Bey Medresesi'nde **Ali Kuşçu**'yu yetiştirmiştir.

4. ŞEYBANİLER (ÖZBEKLER) (1428-1468/1500-1599)

- **Altın Orda Devleti**'ne mensup kişiler tarafından Batı Türkistan'da kurulmuştur.
- Kurulduğu bölgede yaşayan Özbek Türklerinden dolayı **Özbekler** de denilmiştir.
- Şeybani topraklarında; **Hive, Buhara, Hokand** hanlıkları kurulmuştur.

NOT

Hive, Buhara ve **Hokand** günümüzde 1991'de SSCB'den ayrılarak kurulan Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içindedir.

5. SAFEVİLER (1501-1736)

- Kurucusu **Şah İsmail**'dir.
- Şah İsmail'in Şah **Hatai** mahlası ile Azeri şiirler yazmıştır.
- İran ve **Doğu Anadolu** bölgelerinde etkili olmuşlardır.
- Osmanlı Devleti'nde **II. Bayezit** Dönemi'nde yaşanan **Şahkulu Ayaklanması**'nın çıkmasında etkili olmuşlardır.
- 1514'te **Çaldıran Savaşı**'nda Osmanlı Devleti'ne yenilmişlerdir.

6. KARAKOYUNLULAR (1365-1468)

- Türklerinin **Yive boyu**na mensup **Bayram Hoca** tarafından **Tebriz** merkezli kurulmuştur
- Karakoyunlular önce **Azerbaycan**'a, daha sonra daha sonra **Fırat** ve **Dicle** nehirlerinin yukarı vadilerine yerleşmiş bir Oğuz boyudur.
- Karakoyunlu Devleti **1468 yılında Akkoyunlu Uzun Hasan** tarafından yıkılmıştır.

7. AKKOYUNLULAR (1350-1503)

- Oğuz Türklerinin **Bayındır boyu** temsilcisi **Kara Yülük Osman** tarafından **Diyarbakır** merkez olmak üzere kurulmuştur.
- **1400** yılında **Timur**'un Anadolu'ya girmesine destek vermişlerdir.
- **Uzun Hasan** 1468 yılında Karakoyunluları ortadan kaldırmış ve başkenti **Diyarbakır'dan Tebriz'e** taşımıştır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- **1473** yılında **Otlukbeli Savaşı**'nda Uzun Hasan'ın Fatih'e yenilmesinden sonra devlet zayıflamış ve yıkılma sürecine girmiştir.
- Akkoyunlu Devleti, Safevilerin hükümdarı Şah İsmail tarafından **1503** yılında tamamen ortadan kaldırılmıştır.
- Mali konularda halkın lehine düzenlemeler içeren ve **"Hasan Padişah Kanunları"** olarak anılan Uzun Hasan kanunları Osmanlı Devleti ve Safeviler tarafından da uygulanmıştır.

8. BABÜR İMPARATORLUĞU (1526-1858)

- Timur'un torunu **Babür Şah** tarafından kurulmuştur.
- **Hindistan, Bangladeş** ve **Pakistan çevresinde etkili olmuştur.**
- **Babür Şah** Çağatay Türkçesi ile kendi otobiyografisi olan **Babürnameyi** yazmıştır.

Tac Mahal

- **Cihan Şah** tarafından eşi Mümtaz Mahal (Ercümend Banu Begüm) için yapılan Tac Mahal bu döneme ait en önemli eserlerdendir.
- Hindistan'ın **Agra** şehrinde bulunmaktadır.
- Tac Mahal'in yapımında Mimar Sinan'ın öğrencileri **Mehmet İsa Efendi, İsmail Efendi, Hattat Settar Efendi** de görev almıştır.

- **Takvimi İlahi** Babürlere aittir.

Hindistan'da Türk İslam Kültürünün Yayılmasında Etkili olan Devletler

Gazneliler → Babür Devleti → Delhi Türk Sultanlığı

J. TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK

1. DEVLET YÖNETİMİ

- İslamiyet öncesi dönemde devlet **"il"** ve **"el"** kelimeleri ile ifade edilirken; İslamiyet'in kabulüyle birlikte ilin yerini **"devlet"** ve **"mülk"** kelimeleri almıştır.
- İslamiyet'ten önceki Türk devlet geleneğinde olduğu gibi Türk İslam devletlerinde de **"ülke, hükümdar ailesinin ortak malı"** kabul edilmiştir. Farklı coğrafyalarda kurulan Türk Devletleri arasında **en az değişen egemenlik anlayışıdır.**
- İslamiyet'e geçilmesine rağmen ilk Türk devletlerindeki kut anlayışı ve Türk cihan hâkimiyeti anlayışı varlığını koruyarak devam etmiştir.

Karahanlılarda Hükümdarların Kullandığı Ünvanlar

Tonga, İlig, Buğra, Arslan, Kara, Kadır, Kılıç, Tamgaç, Han, Hakan, Terken

- **Karahanlılarda** Orta Asya Türk devlet geleneği devam ettirilmiş ve **ikili teşkilat sistemi** uygulanmıştır.
- Devletin doğu kanadını yöneten kişiye hakan yerine **"Arslan Han";** batı kanadını yöneten kişiye ise yabgu yerine **"Buğra Han"** denilmiştir.

Karahanlılarda Hanedanın Hiyerarşik Sıralaması

Hakan → Buğra → İlig → Tegin

- **Gazneliler** Türklerde **ilk merkezi devlet yapısını** oluşturmuştur.
- Gaznelilerde hükümdarlar **"emir"** ve **"sultan"** gibi İslamî ünvanları kullanmıştır.

DİKKAT

Türk İslam devletlerinde **Gazneli Mahmut** ile birlikte **sultan** ünvanı da kullanılmaya başlanmıştır.

- **Büyük Selçuklu Devleti**'nde sultan ailesinden gelenlere **"melik"** denilmiştir. Meliklerin *kendi adına para bastırmaları, yabancı devletler ile antlaşma imzalamaları* yasaklanmıştır. Bu durum merkezi otoriteye verilen önemin göstergesidir.

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

- **Türk cihan hâkimiyeti** anlayışı İslami dönemde **cihat** ve **İlayı Kelimetullah** (Allah'ın adını yüceltme) anlayışına dönüşmüştür.
- **Kut anlayışı** da İslami bir anlam kazanarak **Allah'ın takdiri** veya **Allah'ın nasibi** anlayışına dönüşmüştür.

KRİTİK BİLGİ

Türk-İslam devletlerinde **kağan** yerine **sultan**; **yabgu** yerine de **melik** gibi ünvanlar gelmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Gaznelileri devlet teşkilatlanmasında etkileyen önemli devletlerden biri de **Samanoğulları** Devleti'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sadettin Akyayla @SadettinAkyayla

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

KRİTİK BİLGİ

- Selçuklularda hükümdarın erkek çocuklarına **melik** denilmiştir. Ülke hükümdar ve ailesinin ortak malı sayıldığı için melikler de **eyaletlere yönetici olarak** gönderilmiştir.
- Meliklerin başına **atabey** denilen kişiler verilerek **askeri** ve **idari** tecrübe kazanmaları sağlanmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Atabeyliğin İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki karşılığı **"ataman"** (inal, inanç) iken; Osmanlı Devleti'ndeki karşılığı ise **"lala"**dır.

KRİTİK BİLGİ

Saray teşkilatında en büyük mertebe **hacipliktir**. Hacip vezirden sonra gelen ve **sarayın bütün işlerinden sorumlu** olan kişidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

DİKKAT

Selçuklularda devlet yönetiminde **Abbasiler** ve **Gazneliler** örnek alınmıştır.

Büyük Selçuklularda Hükümdarların Kullandığı Ünvanlar

- **Emir**
- **Melik**
- **Sultanü'l âlem**
- **Sultanü'l âzam**

MERKEZ İDARESİ

- Türk İslam devletlerinde merkez teşkilatı **hükümdar, saray** ve **hükûmet** unsurlarından oluşmuştur.

a. Hükümdar

- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılan kut anlayışı, İslamiyet'in kabulüyle birlikte hükümdarın Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul edilmesiyle devam etmiştir.
- Bu nedenle hükümdar Allah'a ve Türk töresine karşı sorumlu sayılmıştır.

Türk İslam Devletlerinde Kullanılan Hükümdarlık Ünvanları			
Tonga	İlig	Buğra	Arslan
Kara	Kadır	Kılıç	Tamgaç
Han	Hakan	Terken	Sultan
Emir	Melik	Sultanü'l Âlem	Sultanü'l Âzam

- Türk İslam devletlerinde sultanlarının kullandıkları hâkimiyet sembolleri arasında **para bastırma, otağ (çadır), sancak, tuğ (sancağın tepesine takılan at kuyruğu, kıldan yapılan flama), nevbet (askerî bandı takımı) mühür, yay, ferman, gaşiye (Sultanın atının eyer örtüsü)** vardır.

İlk Türk İslam Devletlerinde Yeni Hükümdarlık Sembolleri	
Tıraz	Abbasi halifelerinin Türk hükümdarlarına gönderdikleri elbisenin üzerine hükümdarın **adı** ve **ünvanları** da işlenmiştir.
Hilat	Abbasi halifeleri tarafından hükümdara gönderilen **külah, kemer, kılıç, para, bayrak** vb. **hediyelerin** bütünüdür.
Çetr	Saltanat (Hükümdar) **şemsiyesi**dir.
Hutbe	Cuma ve bayram namazlarında hükümdarın **adının, ünvanının** ve **lakaplarının** imam tarafından okunup dua edilmesine verilen isimdir.
Menşur	**Abbasi halifelerinin**, Türk hükümdarlarının iktidarını **onayladıklarına dair gönderdikleri belge**dir.

- Türk İslam devletlerinde **adaleti sağlamak, halkı refah ve huzur içinde yaşatmak, ülke topraklarını korumak ve genişletmek** hükümdarın teme görevleri arasındadır.

b. Saray

- Türk İslam devletlerinde **saray teşkilatı** ve **teşrifatçılık** önceleri **Oğuz töresi**ne göre yapılırken, sonraları ise **İslami kimlik** kazanmıştır.

SARAY GÖREVLİLERİ	
Hacib	**Hükümdar** ile **halk** ve **saray** görevlileri arasındaki ilişkileri düzenleyen kişidir. Haciblerin başında bulunan kişilere **"has hacib"** denilmiştir. Gaznelilerde **"Hâce-i Büzürg"**, Karahanlılarda **"Tayangu"** olarak geçer.
Hares Emiri	Hükümdara ve devlete karşı **suç işleyenleri cezalandıran** kişidir. Protokolde hacibden sonra gelmiştir.
Vekil-i Hass	**Sultana ve ailesine ait olan işleri yapmak** ve her gün yapılacak olan işler hakkında sultana bilgi vermek gibi saraya ait bütün işlere bakan kişidir. Karahanlılarda **"Vekil-i Der"** olarak geçer.
Emir-i Silahdar	Merasimlerde **sultanın silahlarını taşıyan** ve **silahhanedeki muhafızların** amiri olan kişidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Abdar (Taştdar)	Hükümdarın **leğen** ve **ibriğini taşıyan**, hükümdarın temizlik işleri ile ilgilenen kişidir.
Çaşnigir	Hükümdarın **sofrasından** sorumlu olan, sofraya gelen **yemeklerin tadına bakmak suretiyle** hükümdarın **zehirlenmesini engelleyen** kişidir.
Şarabdar	Hükümdarın sofrasındaki içeceklerden sorumlu olan kişidir. Karahanlılarda **"İdişçibaşı"** olarak geçer.
Camedar	Hükümdar ve ailesinin **elbiseleriyle** ilgilenen kişidir.
Candar	**Sarayın** ve **hükümdarın güvenliğinden** sorumlu olan kişidir.
Alemdar	Hükümdarın **bayrak** ve **sancağını** taşıyıp korumakla görevli olan kişidir.
Hansalar	Sarayın mutfağından sorumlu olan kişidir. Karahanlılarda **"Aşçıbaşı"** olarak geçer.
Serhenk	Törenlerde ve sultanın seyahatlerinde **yol düzenini sağlayan** görevlidir.
Emir-i Ahur (İlbaşı)	Sultanın **atlarının** ve **saraydaki diğer atların** bakımıyla ilgilenen görevlidir.
Emir-i Şikar	Hükümdarın **av işlerini** düzenleyen görevlidir.
Emir-i Meclis	Sultanın **ziyafetlerini organize eden** ve **teşrifatçılıktan** sorumlu görevlidir.
Devaddar	Hükümdarın **yazı takımları** ile ilgilenen görevlidir.
Kıssadar	Dilekçeleri kabul edip hükümdara sunan görevlidir.

c. Hükûmet

- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde siyasi, askerî, kültürel ve ekonomik meselelerin görüşülüp karara bağlandığı **toy (kurultay)** yerini, ilk Türk İslam devletlerinde **divan** adı verilen kurula bırakmıştır.

Alt divanların birleşmesiyle **Divan-ı Saltanat** (Büyük Divan) oluşmuş; devlet meseleleri bu divanda görüşülüp karara bağlanmıştır.

Devletler	Büyük Divanlar
Karahanlılar	**Divan-ı Ali**
Gazneliler	**Divan-ı Vezaret**
Büyük Selçuklu Devleti	**Divan-ı Saltanat**

FATİH SULTAN MEHMET

PİRİ REİS

@SadettinAkyayla
PDF
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

- **Divan-ı Mezalim** merkezde genelde hükümdar başkanlığında; taşrada ise merkezden gönderilen devlet memurları ya da valiler başkanlığında toplanmıştır.
- Sultan olmadığı zaman Divan-ı Mezalime vezirler başkanlık etmiştir. Divanı Mezalim'de idareci ve memurlar hakkında şikayetler dinlenmiş, vakıflar denetlenmiş, kadı kararlarına itirazlar incelenmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Büyük Selçuklularda taşra teşkilatı ilk Türk devletlerinden farklı olarak **Büyük Divan**'a bağlanmıştır.

İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE BULUNAN DİVANLAR		
KARAHANLILAR	**GAZNELİLER**	**BÜYÜK SELÇUKLULAR**
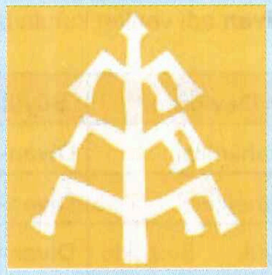		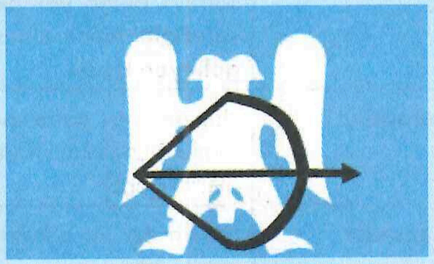
Divan-ı Âli	**Divan-ı Vezaret**	**Divan-ı Âla (Büyük Divan)**
➤ Başkanı **vezir**dir. ➤ **Devlet işleri** görüşülüp karara bağlanmıştır.	➤ Başkanı **vezir**dir. ➤ Genel **idari işlerle** ve **mali işlerle** ilgili kararlar burada alınmıştır.	➤ Başkanı **vezir**dir. ➤ Devlet meseleleri görüşülüp karara bağlanmıştır.
Divan-ı Tuğra (İnşa)	**Divan-ı Risalet**	**Divan-ı Tuğra (İnşa)**
➤ Devletin **iç ve dış yazışmalarından** sorumlu divandır. ➤ Başındaki kişiye **"tuğraî"** denilmiştir.	➤ Devletin **iç ve dış yazışmalarından** sorumlu divandır. ➤ Başındaki kişiye **"sahib-i divan-ı risalet"** denilmiştir.	➤ Devletin **iç ve dış yazışmalarından** sorumlu divandır. ➤ Başındaki kişiye **"münşi veya tuğraî"** denilmiştir.
İç ve dış yazışmalardan sorumlu görevliler **Arapça** ve **Farsça**'yı çok iyi bilen bilgin kişilerdir.		
Divan-ı İstifa	**Divan-ı İstifa**	**Divan-ı İstifa**
➤ **Mali işlerden** sorumlu divandır. ➤ Başındaki kişiye **"agıcı"** denilmiştir.	➤ **Mali işlerden** sorumlu divandır. ➤ Başındaki kişiye **"müstevfi"** denilmiştir.	➤ **Mali işlerden** sorumlu divandır. ➤ Başındaki kişiye **"müstevfi"** denilmiştir.
Divan-ı İşraf	**Divan-ı İşraf**	**Divan-ı İşraf**
➤ Devletin **idari ve mali işlerini denetleyen** divandır. ➤ Başındaki kişiye **"müşrif"** denilmiştir.	➤ Devletin **idari ve mali işlerini denetleyen** divandır. ➤ Başındaki kişiye **"müşrif"** denilmiştir.	➤ Devletin **idari ve mali işlerini denetleyen** divandır. ➤ Başındaki kişiye **"müşrif"** denilmiştir.
Divan-ı Arz	**Divan-ı Arz**	**Divan-ı Arz (Ceyş)**
➤ **Askerlik** işlerini yürüten divandır. ➤ Başındaki kişiye **"arız"** denilmiştir.	➤ **Askerlik** işlerini yürüten divandır. ➤ Başındaki kişiye **"emir-i arız"** denilmiştir.	➤ **Askerlik** işlerini yürüten divandır. ➤ Başındaki kişiye **"arız"** denilmiştir.

	Devlet	Vezir İçin Kullanılan Tabir
Büyük Divanlara hükümdarın birinci derecede yardımcısı olan vezir bulunmuştur.	Karahanlılar	Yuğruş
	Gazneliler	Hâce-i Büzürg
	Büyük Selçuklu Devleti	Sahibi Divan-ı Devlet

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Uluğ Hacip	Kapıcubaşı
➤ Vezirden sonra gelen en önemli görevlidir. ➤ Karahanlılarda **"tayangu"** olarak bilinir. ➤ Uluğ Hacip'in görevi **idare eden** ile **idare edilen** arasındaki ilişkiyi düzenlemek ve gelip giden elçileri ağırlamaktır. ➤ Hacipler ayrıca haksızlığa uğrayanları Divan-ı Mezalim'e çıkarır.	➤ Uluğ Hacip'ten sonra ise **"Kapıcubaşı"** denilen görevli gelmiştir. ➤ Kapıcubaşı sarayın gündelik hizmetlerinin yerine getirilmesinden sorumlu olan görevlidir.

TAŞRA İDARESİ

- Türk İslam devletlerinde eski Türk gelenekleri devam etmiş, ***"Ülke hanedanın ortak malıdır"*** anlayışı sürdürülerek, hanedan üyeleri taşra yönetiminde görev almıştır.

a. Karahanlılarda Taşra Teşkilat Yapısı

- Karahanlılarda **ikili devlet teşkilatı** (doğu-batı) anlayışı devam ettirilmiştir.
- Ülkenin doğu kısmını **Arslan Kara Han** ünvanıyla büyük hakan; batı kısmını ise **Buğra Kara Han** ünvanıyla aileden bir han yönetmiştir.

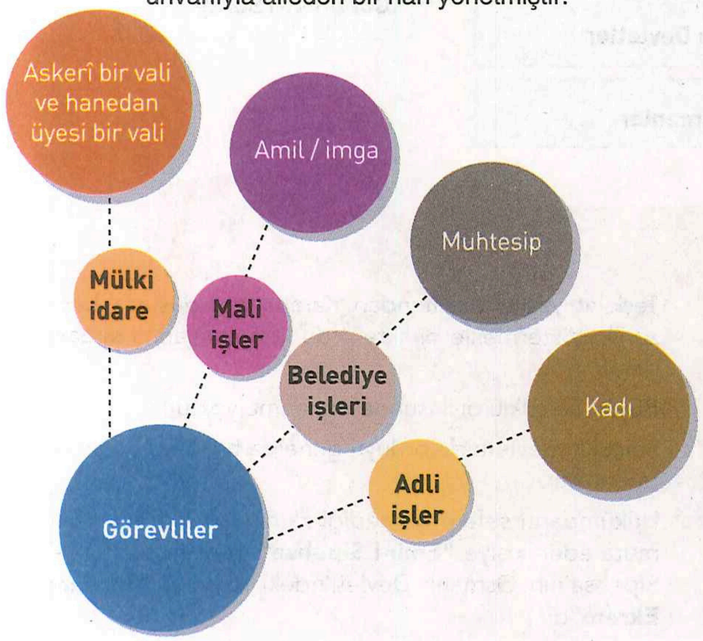

b. Gaznelilerde Taşra Teşkilat Yapısı

- Gaznelilerde ülke **eyaletlere** (vilayet) ayrılarak yönetilmiş, eyaletler ise kendi içerisinde kasaba ve köylere ayrılmıştır.

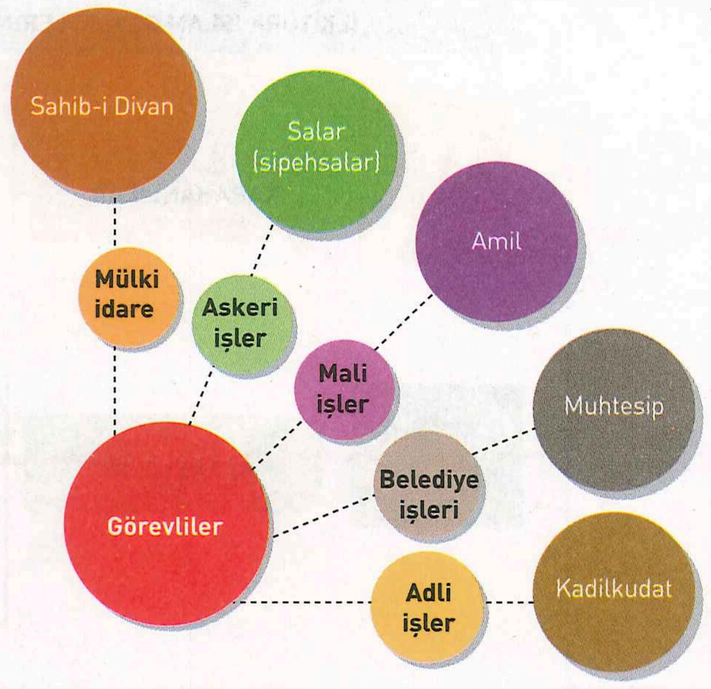

c. Büyük Selçuklularda Taşra Teşkilat Yapısı

- Büyük Selçuklularda da ülke **eyaletlere** ayrılarak yönetilmiştir.

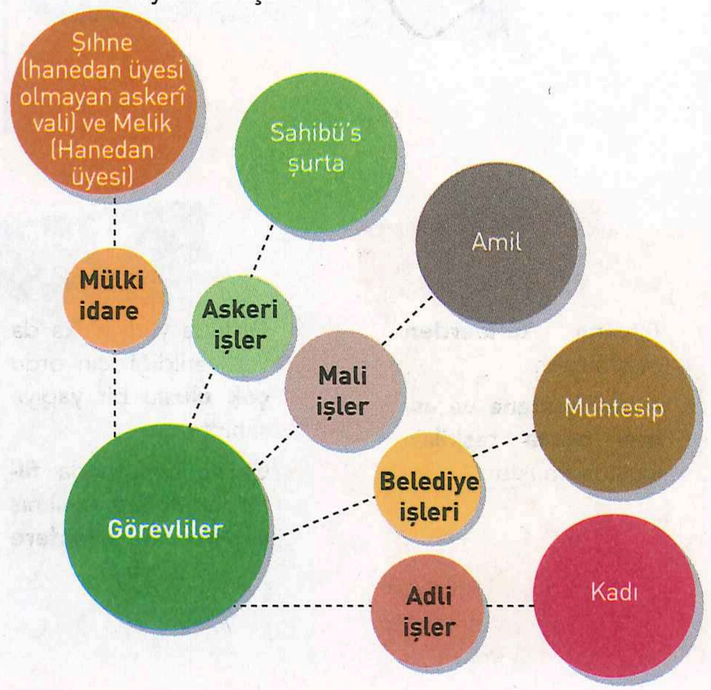

KRİTİK BİLGİ

Türk İslam devletlerinde bulunan eyaletlerdeki yöneticiler **mülkî, adlî** ve **mali işler** ile **belediye işlerinde** birbirleriyle benzerlik gösterir. Ancak Gaznelilerdeki **sahib-i divan**'ın taşradaki mülkî idarede diğerlerinden farklılık göstermektedir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Büyük Selçuklu Devleti'nin mülki teşkilatlanmasında **İranlılar**; askeri teşkilatlanmasında ise **Türkler** etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Türk - İslam devletlerinde eyaletler ile merkez arasındaki haberleşmeye büyük önem verilmiş ve bu amaçla **"berid"** teşkilatı oluşturulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

"Ülke hanedanın ortak malıdır" anlayışı gereği hanedan üyeleri **melik** unvanıyla taşraya yönetici olarak gönderilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

akyayla @/sadettinakyayla @SadettinAkyayla @/sadettinakyayla @SadettinAkyayla @/sadettinakyayla @SadettinAkyayla @/sadettinakyayla @

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Türk-İslam devletlerindeki **gulam** sisteminin Osmanlı Devleti'ndeki karşılığı **pençik** ve **devşirme** sistemidir.

KRİTİK BİLGİ

Selçuklu ordusunun en kalabalık bölümünü **sipahiler** oluşturmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

2. ORDU

✪ İlk Türk devletlerinde ki **ordu-millet** anlayışı Türk İslam devletlerinde de devam ettirilmiş; oluşturulan güçlü devletlerle büyük devletler kurulmuştur.

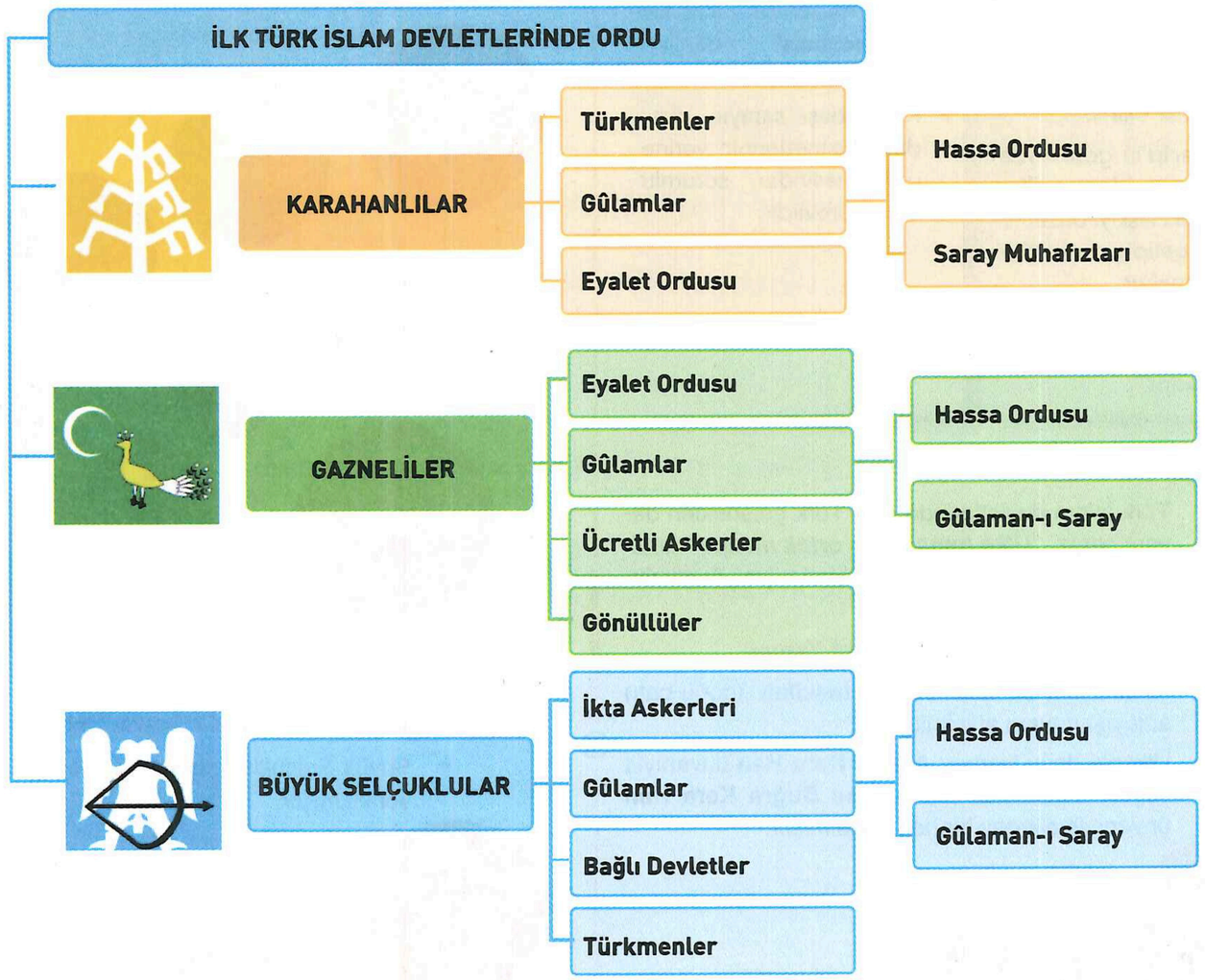

Karahanlı Ordusu

- Tamamı **Türklerden** oluşmuştur.
- Askerî **hastane** ve **askerî posta teşkilatı** oluşturulmuştur.

Gazneli Ordusu

- Orduda yerli halka da yer verildiği için ordu **çok uluslu** bir yapıya sahiptir.
- Gazne ordusunda **filler**den de yararlanılmış ve **ücretli askerlere** yer verilmiştir.

Selçuklu Ordusu

- Teşkilat yapısı bakımından Karahanlı ordusuyla benzerlik göstermekle birlikte ordu komutanlarına **subaşı** denilmiştir.
- Büyük Selçuklu ordusunda donanma yoktur.
- Selçuklu devletinde orduyu genelde hükümdar komuta etmiştir.
- Hükümdarın sefere gitmediği zamanlarda orduyu komuta eden kişiye **"Emir-i Sipehsa"** denilmiştir. (Emir-i Sipehsa'nın Osmanlı Devleti'ndeki karşılığı **"Serdar-ı Ekrem"**dir.)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- İlk Türk İslam devletlerinde İslam öncesi dönemdeki Türklerden farklı olarak **gulam sistemi** denilen yeni bir ordu modeli kullanılmaya başlanmış ayrıca **ikta sistemi** geliştirilerek etkili bir şekilde kullanılmıştır.

Gulam Sistemi

- Gulam sisteminin kaynağı kesin olarak bilinmemekle birlikte Türk İslam devletlerinde ilk kez **Karahanlılar** Dönemi'nde uygulanmıştır.
- Farklı milletlerden küçük yaşta devşirilen çocuklar, Türk-İslam kültürünü edindikten sonra **Gulamhane** denilen yerde eğitim alarak asker olarak yetiştirilmiştir.
- Bu sistemde yetişen askerler doğrudan hükümdara bağlı olup, hazineden **"bişteganî"** denilen maaş almışlardır.

İkta Sistemi

- İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren uygulanan ve belirli yerlere aitç devlet arazi gelirlerinin asker, sivil ve devlet adamlarına maaş karşılığı tahsis edilmesi esasına dayanan sistemdir.
- İkta sistemi İslam tarihinde **Hz. Ömer Dönemi**'ne kadar uzanır.
- Türk tarihinde ilk kez **Büyük Selçuklu Devleti**'nde vezir **Nizamülmülk**'ün çalışmalarıyla uygulanmıştır.
- İkta sisteminde *toprağın mülkiyeti* **devlete**, *işleme hakkı* **köylüye** aittir. *Vergi geliri ise* asker yetiştirmesi şartıyla **ikta sahibine** bırakılmıştır.
- Üretimin devamlılığını sağlamak için toprağını üç yıl üst üste boş bırakan köylünün elinden toprak geri alınmıştır. (Toprak boş bırakıldığında alınan vergi "çiftbozan" vergisidir.)
- İkta sahibine **sahib-i arz** denilir.
- İkta sahiplerini **kadı** denetlemiştir.
- İkta sahibi iktasını satamaz, devredemez, hibe edemez, miras bırakamaz, vakfedemez.
- İkta sahibi topladığı vergi karşılığında devletin belirlediği sayıda **asker (cebelü)** yetiştirmek zorundadır.

3. TOPRAK YÖNETİMİ

- Selçuklularda ülke toprakları dört ana bölüme ayrılmıştır.

Has Arazi	Geliri doğrudan hükümdar ve ailesine ayrılan, vergileri hükümdar hazinesine ayrılan topraklardır. Bu gelir ile hükümdar ve ailesinin masrafları karşılanmıştır.
İkta Arazi	Başarılı komutanlara veya üst düzey devlet adamlarına maaşları karşılığı verilen arazilerdir. İkta sahibi elde ettiği gelirin belli bir bölümü ile asker yetiştirmek zorundadır.
Mülk Arazi	Kişilere ait topraklardır. Bu topraklar sahibi tarafından satılabilmiş, çocuklara miras olarak bırakılabilmiştir.
Vakıf Arazi	Gelirleri dinî ve sosyal kurumların yapılması, masraflarının karşılanması için ayrılan arazilerdir.

4. SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

- Selçuklularda toplum genel olarak **yönetenler** ve **yönetilenler** olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- **Köylü** hür olup toprağın has ve ikta oluşuna göre devletin himayesi altında çalışmıştır. Vergisini ödemiş, sahip olduğu mülk ve toprakları çocuklarına miras olarak bırakabilmiştir.
- **Vakıflar** sosyal dayanışmayı arttıran bir kurum olarak ortaya çıkmıştır.
- **Madencilik** önemli bir geçim kaynağı olmuş, demir, bakır ve gümüş eşyaların imalatı ön plana çıkmıştır. Ayrıca **dokumacılık, dericilik, çini, kâğıt** ve **cam imalâtı** da yapılmıştır.
- Türk-İslam topluluklarında hayvancılık faaliyetleri devam etmiş, hayvan sahiplerinden **ağnam** adı verilen vergi alınmıştır.
- İlk Türk İslam devletlerinde vergi önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Bu dönemde İslamiyet'in etkisiyle **öşür, haraç, cizye** ve **zekat** gibi yeni vergi türleri de görülmeye başlanmıştır.
- İlk Türk İslam devletlerinde ticaret önemli bir yer tutmuş ve ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanmasına ayrı bir önem verilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

İkta sisteminin başlıca faydaları şunlardır:

- Devlet hazinesinden para harcanmadan asker yetiştirilmiştir.
- Hazinenin giderleri azalmıştır.
- Devlet görevlilerinin maaşları karşılanmıştır.
- Taşrada devlet otoritesi sağlanmıştır.
- Üretimde süreklilik sağlanmıştır.
- Vergiler düzenli olarak toplanabilmiştir.
- Göçebe Oğuz boylarına yurt bulunmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Selçuklularda feodal yapının oluşmasını engellemek amacıyla toprak mülk olarak dağıtılmamıştır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KRİTİK BİLGİ

XI. yüzyıldan sonra sınırların genişlemesiyle birlikte iç bölgelerde kalan ribatlar, işlev değiştirerek ticari konaklama amacıyla kullanılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türk - İslam devletlerinde hukukun oluşmasında Kök Türk, Uygur, Sasani ve Akhun gelenekleri ile Oğuzların kabile anlayışları ve İslamiyet'in getirdiği esaslar etkili olmuştur.

Türk İslam Devletlerinde Sosyal Hayatı Şekillendiren Önemli Yapılar	
Bedesten	Kentin ticaret merkezi olan üstü kapalı çarşı.
Arasta	Aynı esnaf grubuna ait dükkanların bir sokak üzerinde sıralandığı yapı.
Han	Kervanların indiği, malların depolandığı, atölyelerin bulunduğu ve ticaretin yapıldığı yer. Hanlarda birden fazla dükkân olması durumunda buraya çarşı da denilmiştir.
Kapan	Genellikle aynı esnaf grubuna ait dükkânların bir sokak üzerinde sıralanmasıyla oluşan (tek cins malın satıldığı) yapılardır.
Kervansaray	Kökeni ribata dayanan kervanların güvenliği ve konaklaması için ana yol kenarına tesis edilen yapı. Kervansaraylar genellikle 8-10 saatlik yürüyüş mesafesinde, 35-40 km aralıklarla kurulmuştur.
Ribat	İslamiyet'in ilk dönemlerinde daha çok korunma, savunma ve askerî amaçlı inşa edilerek karakol veya ordugâh olarak kullanılan yapı.
Külliye	Merkezinde cami olmak üzere okul, kütüphane, hastane ve imarethane gibi yapıların bir arada bulunduğu yapılar topluluğudur.
Türbe	Dört duvar üzerine kubbe ile örtülü anıt mezar.
Kümbet	Silindirik veya çokgen gövdenin konik bir çatı ile kaplı olan anıt mezar.
Tekke	Tarikat mensuplarına dil, din, sanat, musiki, ahlak ve spor gibi alanlarda eğitim veren yerlerdir.
Zaviye	Tekkelerin küçüğüdür.
İmarethane	Aşevi
Tabhane	Misafirhane
Bimaristan	Hastane
Sebil	Çeşme
Debbahane	Deri işlerinin yapıldığı yapılardır.

5. HUKUK SİSTEMİ

- İslamiyet'in kabulüyle birlikte İslam dinine ait kurallar (şerî kurallar) Türklerin hukuk sistemine girmiştir.

TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE HUKUK

ÖRFÎ HUKUK

Kaynakları
- Hun gelenekleri
- Kök Türk ve Uygur kanunları
- Oğuz gelenekleri

Kullandıkları Alan
- Yönetim
- Maliye
- Askerlik

Başındaki Görevli
- Emir-i dâd

ŞERÎ HUKUK

Kaynakları
- Kur'an
- Sünnet
- İcma
- Kıyas

Kullandıkları Alan
- Evlenme
- Boşanma
- Miras
- Maliye

Başındaki Görevli
- Kadilkudat

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

✪ Türk İslam devletlerinde kadıların verdiği kararlara itiraz edilmesi durumunda, İslami bir kurum olan **Mezâlim Divanı**'na (Divan-ı Mezâlim) başvurulmuştur.

Divan-ı Mezâlim'in Bazı Görevleri
➤ Halkın şikayetlerinin dinlenmesi ve karara bağlanması
➤ Görevini kötüye kullanan idareciler hakkında şikayetlerin incelenmesi
➤ Maaşların gecikmesi ve eksik ödenmesi ile ilgi şikayetlerin incelenmesi
➤ Divan katiplerinin denetlenmesi
➤ Cuma ve bayram namazları ile hac, cihad gibi ibadetlerin yerine getirilmesine imkân sağlanması
➤ Vakıfların denetlenmesi

6. YAZI DİL VE EDEBİYAT

✪ İlk Türk-İslam Devletlerinde genellikle saray ve orduda **Türkçe**, edebiyatta **Farsça**, bilim dili olarak da **Arapça** kullanılmıştır. Ancak Karahanlılarda yönetenler ve yönetilenler Türk olduğu için hem resmi dil hem de halk ve edebiyat dili Türkçe olmuştur.

DEVLET	Resmi Dil	Eğitim Dili	Edebiyat Dili	Saray/ Ordu Dili
Karahanlılar	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe
Gazneliler	Farsça	Arapça	Farsça	Türkçe
Büyük Selçuklu	Farsça	Arapça	Farsça	Türkçe
Tolunoğulları	Arapça	Arapça	Arapça	Türkçe
Akşitler	Arapça	Arapça	Arapça	Türkçe

a. Karahanlılarda Edebiyat

♦ Türk-İslam edebiyatının ilk örneklerini **Karahanlılar** vermiştir. Bu dönemin başlıca önemli eserleri şunlardır:

KUTADGU BİLİG (Yusuf Has Hacib)
➤ *"Mutluluk Veren Bilgi" demektir.*
➤ *Türklerin **İslami dönemdeki bilinen ilk edebî ürünü**dür.*
➤ ***İlk Türkçe siyasetname** ve **nasihatname**dir.*
➤ ***Uygurca** kaleme alınmıştır.*
➤ *Yusuf Has Hacip bu eserinden **"Alimlerin ilmi halkın yolunu aydınlatır."** diye bahsetmiştir.*
➤ *Yusuf Has Hacip eserini 1070 yılında Karahanlı hükümdarı **Uluğ Kara Buğra Han**'a takdim etmiştir. Uluğ Kara Buğra Han bu eseri sarayda okuttuktan sonra Balasagunlu Yusuf'a **"Uluğ Has Hacip" ünvanını** vermiştir.*

♦ **Yusuf Has Hacip** Kutadgu Bilig adlı eserinde **dört önemli esası kişileştirmiş** ve **kendi aralarında konuşturmuştur.** Bu yüzden akademisyenler bu eseri **Türk-İslam Dönemi'nin ilk tiyatro eseri** olarak da değerlendirmiştir.

Kişi	Görevi	Temsil Ettiği Esas
Kün-Toğdı	Hükümdar	Kanun / adalet
Ay-Toldu	Vezir	Devlet / İktidar (Mutluluk)
Ögdilmiş	Vezirin oğlu	Akıl (ilim)
Odgurmış	Vezirin kardeşi	Akıbet (hayatın sonu)

DİVÂN-I LÛGATİ'T-TÜRK (Kaşgarlı Mahmut)
➤ *Türklerin **tarihi** ve **yaşadığı coğrafyanın özellikleri** hakkında ansiklopedik bilgiler içermektedir.*
➤ ***İlk Türkçe sözlük**tür.*
➤ *Araplara **Türkçenin zenginliğini göstermek** amacıyla kaleme alınmıştır.*
➤ *Eser **Abbasi Halifesi El-Muktedi Billah**'a sunulmuştur.*
➤ ***Türklere ait ilk haritanın** bulunduğu bu eserde kadim Türk kültürü anlatılmıştır.*
➤ *7.500 Türkçe kelimenin Arapça karşılığı verilmiştir.*
➤ *Kaşgarlı Mahmut **ilk Türk haritacısı** ve **filoloğu** kabul edilmiştir.*
➤ *Kaşgarlı Mahmut eserinde halk kültürünü incelediği için **ilk etnograf (halk bilimci)** olarak da kabul edilmiştir.*
➤ ***UNESCO** 2018 yılını **Kaşgarlı Mahmut Yılı** olarak ilan etmiştir.*

ATABET'ÜL HAKAYIK (Yüknekli Edip Ahmet)
➤ *"Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelir.*
➤ ***Uygur alfabesiyle** yazılmıştır. Bir **nasihatname** ve **ahlak kitabı** niteliği taşır.*
➤ *Eser **Sipehsalar Mehmet Bey**'e sunulmuştur.*
➤ *Eserde ayetler, hadisler ve özlü sözlere; kişilerin eğitimi ve toplum düzeni konusunda bilgilere yer verilmiştir.*

KRİTİK BİLGİ

Kutadgu Bilig'de birbiriyle iç içe olan birey, toplum ve devlet yaşamının, en iyi şekilde düzenlenmesinde gerekli olacak bilgi, düşünce, anlayış ve erdemlerin neler olması gerektiği, bunların hangi yolla elde edilebileceği ve nasıl faydalanılacağı anlatılmaktadır.

KRİTİK BİLGİ

➤ **Divan-ı Lügati't Türk**'te, Türklerin tarihi ve coğrafyası, örf ve âdetleri, mutfağı, spor faaliyetleri, ekonomik özellikleri, günlük yaşamı, müzik anlayışı, kadına verdiği önem, aile hayatı, edebiyat içeriği, sağlık bilgisi gibi konularda ansiklopedik bilgiler içermektedir.

➤ Eserde Türk dilinin önemini anlatmak için günlük hayattan, atasözlerinden ve manzum eserlerden alıntılar yapılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Kaşgarlı Mahmut, **Kitabu Cevahir'ün Nahvi Lügat'üt Türk** adlı gramer kitabını yazmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Türk-İslam Tarihi dönemine ait önemli sözlü edebiyat ürünlerini ise destanlardır. Karahanların ilk sözlü edebiyat ürünü **Satuk Buğra Han Destanı**'dır. Bu destanda Karahanların İslamiyet'i yaymak için yaptıkları mücadeleler ve Karahanlıların nasıl Müslüman olduğu anlatılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Tasavvuf edebiyatının ilk örneği **Ahmet Yesevi** tarafından kaleme alınan **Divân-ı Hikmet**'tir.

KRİTİK BİLGİ

Firdevsi **Şehnamesi**'sini Gazneli Sultan Mahmut'un sarayında yazmıştır.

DİVÂN-I HİKMET (Ahmet Yesevi)

- ***Türk tasavvuf tarihinin ilk edebî eseri*** *kabul edilmiştir.*
- *Karahanlı Türkçesiyle kaleme alınmıştır.*
- *Ahmet Yesevi'nin* ***"hikmet"*** *adı verilen şiirlerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.*
- Hoca Ahmet Yesevî; **Pîr-i Türkistan, Hazreti Sultan** gibi ünvanlarla anılan ilk Türk mutasavvıfıdır.
- *Divân-ı Hikmet; Hz. Peygamber'in yaşamı, dinî hikâyeler, dervişliğin özellikleri, cennet, cehennem, güzel ahlak gibi konuları içeren bir tasavvuf kitabıdır.*

b. Gaznelilerde Edebiyat

- Gazneliler bilim dili olarak **Arapça**yı, edebiyat dili olarak **Farsça**yı kullanmışlardır. Bu durum **Türk dilinin gelişimini olumsuz yönde** etkilemiştir.
- **Sebük Tigin** çocuklarının iyi bir idareci olmalarını sağlamak için **Pendname** yazmıştır.

ŞEHNAME (Firdevsi)

- Gazneliler Dönemi'ne ait yapıtların başında gelir.
- **İran efsanelerine** dayanan bu eser Farsça yazılmıştır.
- **60.000 beyit**ten oluşan bu eserde İran-Turan mücadeleleri anlatılmıştır.
- Firdevsi eserini **Gazneli Sultan Mahmut**'a sunmuştur.
- Şehname'de Türk hükümdarı Alp Er Tunga, **"Afrasiyab"** olarak geçmektedir.

TAHKİK-İ MÂLİ'L-HİND (Ebu Reyhan El Biruni)

- Gazneli Mahmut'un **Harezm**'i aldıktan sonra saraya davet edilen tarafından **Arapça** yazılan bu eserde kültür tarihi açısından önemli bilgiler yer almaktadır. Bu yapıtta **Hindistan'ın tarihi, coğrafyası, gelenek** ve **görenekleri** konu edilmektedir.

TARİH-İ YEMİN (Utbi)

- *Gazneli Devleti tarihini anlatan bu eser, Gazneli Sultan Mahmut'a sunulmuştur.*
- *Eserde* **Sebük Tigin** *ve* **Gazneli Sultan Mahmut** *Dönemi olayları anlatılmıştır.*

c. Büyük Selçuklu Devleti'nde Edebiyat

- Selçuklularda *resmî dil* ile *edebiyat dili* **Farsça**, *eğitim* ve *bilim dili* **Arapça**, halkın, *saraydakilerin* ve *ordunun dili* ise **Türkçe**dir. Bu durum Türk dilinin gelişimimi yavaşlatmıştır.

SİYASETNAME (Nizamülmülk)

- *Nizamülmülk Sultan Alp Arslan'a dokuz, onun oğlu Melikşah'a ise yirmi yıl vezirlik yapmıştır.*
- *Melikşah'ın isteğiyle devlet yönetimiyle ilgili düşüncelerini yazdığı* ***"Siyerü'l-Mülük"*** *adlı eserini 1091 yılında tamamlamış ve* ***Sultan Melikşah****'a sunmuştur.*
- *Eser* ***Farsça*** *kaleme alınmıştır.*
- *Nizamülmülk,* ***"Siyasetname"*** *adıyla tanınan ve elli bölümden oluşan bu eserinde iyi bir devlet yöneticisinde aranan özelliklere yer vermiştir.*

KASİDELER (Enverî)

- *Selçuklularda Enveri kasideleriyle ün yapmıştır.*
- *Sultan Sencere sunduğu kasidelerdeki mükemmeliyet Enverî'nin daha gençliğinde şiirler yazdığına kanıt gösterilmektedir.*

d. Timur Devleti'nde Edebiyat

- Timur Devleti Dönemi'nde Çağatay edebiyatı gelişme göstermiştir. Hârizm Türkçesi'nin devamı niteliğinde Çağatay diliyle önemli edebi eserler ortaya çıkmıştır.

MUHAKEMET'ÜL LÜGATEYN (Ali Şir Nevai)

- *Ali Şir Nevai* **Türkçe**'yi dönemim hâkim kültür ve edebiyat dili **Farsça ile karşılaştırmış**, edebî sanatlar, kelime hazinesi, gramer ve fonetik bakımından Farsça'dan üstün olduğunu örneklerle ortaya koymuştur.
- Eserinde **Hüseyin Baykara** ile olan münasebetlerine de yer vermiştir.

DİVAN-I SULTAN (Hüseyin Baykara)

- *Timur Devleti hükümdarlarından Hüseyin Baykara'nın* ***Türkçe şiirlerinin yer aldığı*** *eserdir.*
- Hüseyin Baykara'nın hüküm sürdüğü yıllarda tezhip, minyatür ve cilt sanatında önemli gelişmeler yaşanmıştır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

e. Harzemşahlar Dönemi'nde Edebiyat

KEŞŞAF (Zemahşeri)
➤ *Tefsir alanında yazılmıştır.*
➤ *Kuran-ı Kerim'in üstünlükleri anlatılmıştır.*

MUKADDİMETÜ'L EDEP (Zemahşeri)
➤ Gramer alanında yazılmıştır.
➤ Arapça öğrenmek isteyen Hârzemşahlar Hükümdarı Atsız b. Muhammed için telif edilen bir sözlüktür.

7. EĞİTİM VE BİLİM

- Türklerin İslamiyet'e geçmesiyle İslam dünyasına eğitim ve bilim alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türklerde bilime **"bilig"** denilmiştir.
- Türk İslam devletlerinde **Semerkant, Buhara, Ferga-na** ve **Bağdat** gibi şehirler birer ilim ve kültür merkezleri haline gelmiştir.

Karahanlılar Dönemi	➤ Bu dönemde ilk kez **Semerkant**'ta **medrese** açılmıştır. ➤ **Burslu öğrencilik** sistemi ile eğitimin alanı genişletilmeye çalışılmıştır.
Gazneliler Dönemi	➤ Sultan Mahmut Zamanı'nda Nişabur'da açılan medrese önemli bir eğitim kurumu haline gelmiştir.
Büyük Selçuklu Devleti	➤ İlk medrese Tuğrul Bey zamanında **Nişabur**'da açılmıştır. Selçuklularda öğretim ücretsiz hâle getirilmiş ve öğrencilere maaş bağlanmıştır.

- **Sultan Alparslan** Zamanı'nda ise ilki **Nişabur**'da olmak üzere Nizamiye Medreseleri açılmıştır. Bağdat'ta açılan **Nizamiye Medreseleri** ise dönemin en ünlü medresesi haline gelmiştir.

Nizamiye Medreselerinin Açılış Amaçları

- Bâtıniler tarafından yürütülen devleti yıkmaya yönelik propaganda faaliyetlerini önlemek
- Sünni düşünceyi topluma yaymak
- Devletin memur ihtiyacını karşılamak ve din adamı yetiştirilmesini sağlamak
- Bilim insanlarının çalışmalarından yararlanmak
- İslamiyet'e yeni geçen Oğuz topluluklarının inançlarının pekiştirilmesini sağlamak
- Yoksul ve yetenekli öğrencilerin topluma kazandırılmasını sağlamak

Medreselerde Okutulan Dersler	
Din ve hukuk dersleri	**Felsefe dersleri**
➤ Kur'an okuma ➤ Tefsir ➤ Hadis ➤ Fıkıh ➤ Kelam	➤ Felsefe ➤ Mantık
Dil ve edebiyat dersleri	**Müsbet bilim dersleri**
➤ Arap Edebiyatı ➤ Fars Edebiyatı ➤ Nahiv ve Sarf (Dil Bilgisi) ➤ Hitabet ➤ Cerh ve Tadil (Hadis Araştırması) ➤ Tarih ➤ Edep	➤ Tıp ➤ Cerrahi ➤ Hesap ➤ Hendese (Geometri) ➤ Müsellesat (Trigonometri) ➤ Nücum (Yıldız ilmi) ➤ Hey'et (Gök bilimi) ➤ Tabiiyat (Doğa)

Medreselerde eğitim dili	**Arapça**
Medreseden mezun olanlara verilen belge	**İcazetname**
Medrese öğrencilerine verilen isimler	**Suhte, Talebe, Danişment**
Medrese yöneticisi	**Fakih**
Medrese öğretmeni	**Müderris**
Müderrris yardımcısı	**Muid**
Atama bekleyen	**Mülazım**
Medreselerin masraflarını karşılayan kurum	**Vakıflar**

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Karahanlılar **Hakaniye lehçesini**, yazışmalarında ise **Uygur alfabesini** kullanmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

Bağdat Nizamiye Medresesi'nde müderrislik yapan **Gazali tasavvuf** ve **felsefe** alanında çalışmalar yapmış, Bâtınilik hareketine karşı verilen mücadelelerde büyük rol oynamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türk İslam devletlerinde medreselerde öğrencilere **burs imkânı** sunulmuş, öğrencilerin **eğitim, kütüphane, barınma, yeme içme, temizlik, ibadet** hizmetleri ücretsiz verilmiştir.

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

UYANDIRMA SERVİSİ

Harezmi "sıfırın mucidi"dir. Matematikte sıfırı ilk kullanan Harezmi olmuştur. Aslında sıfırın varlığını ilk kez Hintliler düşünmüş ve rakamları yazarken sıfır yerine boşluk kullanmışlardır. Harezmi işlemlerde karışıklığa yol açan bu boşluğa bir sembol koyarak onu görünür hâle getirmiştir. Bulduğu yeni sembole de içi boş anlamına gelen es-sıfır adını vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Farabî, İslam dünyasında ilk kez bilimleri **teorik ilimler** (matematik ve doğa ilimleri...) ve **pratik ilimler** (fıkıh, kelam, hadis, tefsir...) olarak sınıflandırmıştır.
- Farabi, Aristo mantığını en iyi kavrayan ve açıklayan kişi olduğu için ikinci öğretmen anlamına gelen **"Muallim-i Sâni"** (İkinci Üstad) unvanıyla anılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İbn Sina, öğrencisi **El-Cüzcani** ile birlikte gözlemevi kurarak, birçok araç ve gerecin çizimini kendisi yapmıştır. Ufuk açısını ölçmeye yarayan **"azimut halkası"** denilen büyük boyutlu bir gözlem aleti yapmıştır. Daha sonraları bu alet yıldızlar arası açısal uzaklıkları hesaplamada kullanılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Medreselerdeki Kariyer Basamakları

Softa → Daniment → Muid → Mülazım → Müderris

Darü'l Hikme	➤ Şiî-İsmâilî mezhebinden olan Fâtımîler, Sünnî Abbâsîler'e karşı hilâfeti temsil hak ve yetkisinin kendilerine ait olduğu fikrini yaymak ve kurdukları devleti her bakımdan güçlendirmek, İsmâilîliği yayacak dâi yetiştirmek, Abbasilerin Bağdat'ta kurduğu Beytülhikme ile rekabet edebilmek için Kahire'de Darü'l Hikme denilen kültür merkezini kurmuştur.
Beytü'l Hikme	➤ Abbasiler Dönemi'nde açılan **"Bilgelik ve Hikmet Evi"** anlamına gelen büyük Bağdat kütüphanesidir. ➤ İlk Beytü'l Hikme Abbasi Halifesi **Me'mun** tarafından Bağdat'ta kurulmuştur. ➤ Beytü'l Hikmeler çeşitli alan ve dillerdeki eserlerin Arapçaya çevrildiği bir **tercüme merkezi** olmasının yanı sıra bir **akademi** ve **halka açık kütüphane** olarak da hizmet vermiştir. ➤ Grekçe, Süryanice, Sanskritçe, Farsça gibi dillerden çok sayıda eser burada tercüme edilmiştir.

8. BİLİM İNSANLARI VE DÜŞÜNÜRLER

HAREZMİ (?-847)

- **Cebir** biliminin kurucusudur.
- **Beytül Hikme**'de görev almış **matemetikçi, astronom ve coğrafyacı**dır.
- **Batlamyus**'un *Coğrafya* adlı eserini **Kitabu Sureti'l Ard** (Yer'in Biçimi Hakkında) olarak tercüme etmiştir.
- **Kitâbü'l Hisâbi'l-Hindi** (Hint Hesabına Göre Matematik El Kitabı) ve **Kitâbü'l Muhtasar fi hisâbi'l cebr ve'l mukâlebe**'dir.

FARABÎ (870-950) (Alfarabius/Abunazar/Muallim-i Sani)

- Türkistan'ın **Farab** şehrinde (Kazakistan) doğmuştur.
- **Fizik, astronomi, mantık, müzik** ve **siyaset** alanlarında çalışmıştır.
- **İhsâ'ül-Ulûm** adlı eserinde İslam dünyasında bilimleri ilk kez sınıflara ayırmıştır.
- Musiki alanında **"Kitabü'l-musikî el-kebîr"** (Büyük Musiki Kitabı) adlı bir kitap yazmış ve **ud** ve **kanun** gibi müzik aletlerinden ilk defa bahsetmiştir.
- **Rübap** adı verilen çalgıyı geliştirmiş ve bugünkü şeklini vermiştir.
- Müzikte sesleri notalarken logaritmayı icat etmiştir.
- Farabi **felsefede kavramları**; *tahlilî (analitik) ve terkibî (sentetik)* olarak ikiye ayırmış ve **Leibniz (Laybniz)** ile **Kant'a bu konuda öncülük** etmiştir.
- **El-Medînetü'l-Fâzıla** (Faziletli Şehir) adlı eserinde devlet yönetimiyle ilgili öğütler vermiş ve hükümdarı insan vücudunun en önemli organı olan kalbe benzetmiştir.
- **Birleşmiş Milletler** fikrini savunan ilk isimlerdendir.

İBNİ SİNA (980-1037) (Avicenna/Şeyh el-Reis)

- Fıkıh, mantık, astronomi ve felsefe okuyan İbni Sina 16 yaşında tıp eğitimine başlamıştır.
- Batı'da; *"Tabip olmak İbn-i Sinacı olmaktır."* sözü deyim gibi kullanılmaktadır.
- Bulaşıcı hastalıkların gözle görülmeyen minik kurtçuklardan (mikrop) kaynaklandığını tespit etmiş, kan dolaşımının nasıl gerçekleştiğini açıklamış ve başarılı ameliyatlar gerçekleştirmiştir.
- İbn Sina *idrar inceleme* yöntemi ile **şeker hastalığını**, *nabız inceleme yöntemi* ile de **damar ve kalp hastalıklarını** tespit etmiştir.
- Tarihte **ilk mide ameliyatını** gerçekleştirmiştir.
- **Akıl hastalıklarının** meşguliyet, şok, telkin ve müzik ile tedavi edilebileceğini belirtmiştir.
- İbni Sina'nın **El-kânûn fi't-tıbb** (Tıp Kanunu) adlı kitabı Batı'da uzun bir süre ders kitabı olarak okutulmuştur.
- Kitabında **760 çeşit ilaç** hakkında bilgi veren İbn Sina, **"farmakoloji"**nin (ilaç bilimi) de kurucusu kabul edilmiştir.
- Uluslararası Astronomi Birliği tarafından insanlığa büyük hizmetlerinden dolayı İbni Sina'nın adı, günümüzde **Ay'da bulunan bir kratere** verilmiştir.

@SadettinAkyayla

BÎRÛNÎ (973-1048) (Aliboron/Alberuni)

- **Astronomi, matematik, fizik, tıp, coğrafya** ve **tarih** konularında çalışmıştır.
- **Jeodezi** (yeryüzü bilgisi) biliminin kurucusudur.
- Gazneli Sultan Mahmud'un Hint seferlerine katılmış, Gaznelilerin himayesinde bilimsel çalışmalar yapmıştır. Gazne şehrinde ünlü eseri **Hindistan**'ı yazmıştır.
- **El Asarü'l Bakiye** (Asyalı milletler hakkında bilgiler verdiği, çeşitli toplumların kullandıkları takvimleri, ay ve yıllardaki farklılıkları, dini gün ve bayramların tarihini incelediği eseri) **El Kanun-ül Mesûdî** (Gazneli Sultan Mesut'a sunduğu astronomi eseri), **Kitâbü's Saydelefî't-** Tıp (eczacılık üzerine yazdığı eseri), **Kitabüt Teifihim** (Güneş ve Ay tutulmasını bularak, dünyanın güneş etrafındaki dönüşünü bir yılda tamamladığını ayrıntılı bir şekilde anlattığı eseri), **Kitabü'l Cevahir** (16 maddenin özgül ağırlığından bahsettiği eseri) önemli çalışmaları arasındadır.
- Gazneli Sultan Mahmut Bîrûnî için, **"Sarayımın en değerli hazinesi"** demiştir.

EL HAZİNİ (?-1155)

- XII. yüzyılda İran'da yaşamış olan **astronom ve mekanikçi**dir.
- **Sultan Sencer**'e sunduğu **"Zicü'l Muteber"** adlı eserinde astronomi kitabında **çeşitli şehirlerin enlem ve boylamlarını**, yıldızların konumlarını ve mükemmel astronomi tabloları ile göstermiştir.
- Yaptığı **hassas terazi** sayesinde metallerin ve taşların saf olup olmadıklarını anlayabilmiş; iki elementten meydana gelen alaşımlarda metallerin karışım oranlarını bulabilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak **Kitabül Mizanül Hikme** adlı kitabını yazmıştır.

FEZARİ (?-777

- İslam dünyasında ilk usturlabı kullanan Müslüman astronom ve matematik bilginidir.
- Doğu dünyasında astronomi alanında ilk çalışmaları yapmıştır.
- Usturlap kullanarak güneş ve ay tutulmasının zamanını hesaplamıştır.

İMAM GAZALİ (1058-1111) (Hüccet-ül İslam /Şerefü'l-ümme)

- Gazali İran'da yetişen bir fıkıh alimidir.
- Büyük Selçuklu sarayında danışman olarak çalışmış, Bağdat Nizamiye Medresesi'nde baş müderrislik yapmıştır.
- İslam dünyasında **Hüccet-ül İslam** (İslam'ın ispatlayıcısı) olarak tanınmıştır.
- Gazalî akıl ile vahyi birleştirerek medrese eğitiminde yeni bir kelam geleneği başlatmıştır.
- Kişinin kendi mezhebini zihnî ve akli faaliyetleriyle yine kendisinin bulması gerektiğini savunan Gazali'ye göre şüphe gerçeğe ulaşmanın tek yoludur.
- **İhyâ'ü Ulûmi'd Din, El-Munkizumine'd Dalâl** önemli eserleri arasındadır.
- İhya'ü Ulümi'd-din"de bozulmuş bir toplumu ıslah etme, tekrar Kur'an ve sünnet temelleri üzerine oturtma ve ona asıl İslami erdemlerini yeniden kazandırmaya çalışmıştır.

ÖMER HAYYAM (1048-1131)

- Melikşah Döneminde kurulan rasathanede görev yapmış ünlü astronom ve matematikçidir.
- **Celalî Takvimi** hazırlamıştır.
- 1892'de Londra'da Ömer Hayyam adına bir kulüp kurulmuş, 1970'te Ay'ın üzerindeki bir kratere, 1980'de yeni bulunan bir kuyruklu yıldıza adı verilmiştir.

İBN-İ RÜŞT (1126-1198) (Averroes)

- **Kurtuba** doğumludur. İspanya'da Endülüs medreselerinde hocalık yapmış Arap bilgindir.
- Aristo'nun en büyük yorumcusu olarak kabul edilen İbn Rüşt her zaman aklı ön planda tutmuş, İslam dünyasında **"akılcılığı"** başlatmıştır.
- Yaptığı gözlemlerle **güneş lekelerini** ilk defa gözlemlemiş, **tıp** ve **optik** alanında da çalışmalar yapmış, **gözün retina tabakasının işlevini** açıklamıştır.
- **"Zamanın Volteri"** olarak adlandırılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Birleşmiş Milletler ve uzman kurumları tarafından yayınlanan **UNESCO Courier** adındaki derginin Haziran 1974 sayısında El-Biruni tanıtılmış ve dergi kapağında Bîrûnî için; **"1000 Yıl Önce Orta Asya'da Evrensel Bir Dahi El-Biruni Astronom, Tarihçi, Botanikçi, Eczacı, Jeolog, Şair, Filozof, Matematikçi, Coğrafyacı, Humanist"** ifadesi kullanılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Hocası Cüveyni Gazali için **"Gazali derin bir denizdir"** demiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

"İlmin hâkim olduğu bir ülkede, ilimle uğraşan bir kişi olmayı, hükümdarlığa tercih ederim." diyen **Uluğ Bey** yıldızların, gök cisimlerinin, Güneş'in, Ay'ın yüksekliklerini, uzaklıklarını, hareketlerini ölçmede kullanılmak üzere **"Suds-i Fahri"**, **"Rub-u Daire"** (Duvar Kadranı) gibi bazı aletler yaptırmıştır.

ULUĞ BEY (1394-1449)

- Timur Devleti'nde hükümdar olan Uluğ Bey, **Semerkant Rasathanesi**'ni kurarak astronomi çalışmalar yapmıştır.
- **"Zic-i Uluğ Bey"** adlı astronomi kitabını yazmıştır.
- Uluğ Bey'in kullandığı yöntem ve tespitleri uzay biliminin gelişimine katkı sağlamıştır.

ER-RÂZİ (865-925)

- **El-Havi** adlı eseri yazmıştır.
- **Çiçek** ve **kızamık hastalıklarını** konu edindiği eserleri Avrupa'da okutulmuştur.
- Hipokrat ve Câlînûs'tan (Galen) sonra tıp ilmine yaptığı önemli katkılardan dolayı **"Araplar'ın Galeni"** ünvanıyla anılmıştır.

CÂBİR BİN HAYYÂN (721-815)

- **İlk pratik simya âlimi**dir.
- Abbâsî halifesi **Harun Reşid**'e saray âlimi olarak hizmet etmiştir.
- Ortaya attığı **"baz"** kavramıyla kimyanın gelişimine katkı sağlamıştır.
- Zehirli olan **arsenik tozunu** ilk elde eden ilk kişidir. Ayrıca yapay altın yapmaya çalışmıştır.

İBNÜ'L HEYSEM (965-1039)

- 965 yılında Basra'da doğan İbnü'l Heysem matematik, astronomi, tıp, kimya, fizik ve optikte önemli başarılar kazanmıştır.
- İbn-i Heysem, ışığın bir nesneden yansıdığı, sonra gözlerine geldiğini ve böylece görüntünün gerçekleştiğini ilk açıklayan kişi olmuştur.
- **Fotoğraf makinesinin mucidi** sayılır.
- **Kitabü'l Menazir** (optik üzerine) en önemli eseridir.

İSFİZARİ

- Ömer Hayyam ile birlikte Celali Takvimin hazırlanmasında görev almıştır.
- Arşimet Kanunu'ndan faydalanarak **'MİZAN'ÜL GISSE'** adını verdiği bir hidrostatik teraziyi icat etmiştir.

11. MİMARİ VE SANAT

- İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk-İslam devletlerinde sanat anlayışı yeniden şekillenmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte başlayan bu anlayış, gerçek kimliğine **Karahanlı Devleti**'nin kuruluşu ile kavuşmuştur.
- Türk sanatı ile İslam sanatı kaynaşmasıyla Türk karakterli yeni bir tarz ortaya çıkmış, ortaya çıkan bu sanat tarzına **Türk İslam Sanatı** adı verilmiştir.

a. Karahanlılarda Mimari ve Sanat

- Karahanlılar Dönemi'nde Türk İslam mimarisinin ilk örnekleri (kervansaray-türbe-medrese) verilmiştir.
- Karahanlılar tarafından yapılan **camiler**, *Mimar Sinan'ın yaptığı merkezî planlı büyük camilerin ilk örnekleri* olarak değerlendirilmiştir.
- Karahanlılar Dönemi'nden kalan **en eski mimari eser Arap Ata Türbesi**'dir.
- **İlk Türk kervansarayı** olan Ribat-ı Melik; ilk Türk camisi olan *Degaron Cami* Karahanlılar Dönemi'nde inşa edilmiştir.
- Karahanlar Döneminde **ribat** denilen ilk kervansaraylar, **bimarhane** ya da **darüşşifa** denilen ilk hastaneler yapılmıştır.

Karahanlılar Dönemi'nin Önemli Mimari Eserleri	
Semerkant Medresesi	Şir Kebir Camii
Ribat-ı Melik	Kışlak Hazara Camii
Ayşe Bibi Türbesi	Muğak Attari Camii
Balacı Hatun Türbesi	Degaron Camii
Arap Ata Türbesi	Harekan Kümbeti

b. Gaznelilerde Mimari ve Sanat

- Gaznelilerde başkent Gazne şehri, Gazneli mimarisinin önemli örneklerini barındırmıştır.
- Gazne mimarisinde taşın ve taş süslemelerin kullanılışı Anadolu Türk sanatı yapıtlarıyla benzerlik göstermiştir.

Akıllı Kalem Akıllı Kalem Akıllı Kalem @Sadettin Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Gazneliler Dönemi'nin Önemli Mimari Eserleri	
Arüs'ül Felek Camii	Bend-i Mahmudi
Zafer Kuleleri	Aslan Cazip Türbesi
Leşker-i Bazaar Ulu Camii (Afganistan)	

c. Büyük Selçuklu Devleti'nde Mimari ve Sanat

- Büyük Selçuklular Dönemi mimarisinin en önemli özelliği, **dört eyvanlı** ve **avlulu** planın yeni yapılan camilere uygulanmasıdır.
- Selçuklu mimarisinin en belirgin özelliklerinden biri de **kubbe** yapma anlayışı olmuştur. **Çadır** şeklinde olan bu kubbeler genellikle hükümdar, evliya, âlim ve devlet büyükleri adına yapılan türbelerde kullanılmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nin Önemli Mimari Eserleri	
Mescid-i Cuma Cami	Gülpayegan Mescid-i Cuma Camii
Abarkuh Kümbedi Ali	Kırk Kızlar Kümbedi
Sultan Sencer Türbesi	Mümine Hatun Kümbeti
Ribat-ı Şerif	Ribat-ı Anüşirvan
Rey Medresesi	Hargirt Medresesi

d. Diğer Önemli Mimari Eserler

BABÜRLER	TOLUNOĞULLARI	MEMLUKLER
Agra Kalesi Tac Mahal	Tolunoğlu Ahmet Camii (Kahire)	Kayıtbay Türbesi Kalavun Cami Baybars Cami

Türk İslam devletlerinin İslam mimarisine en önemli katkıları;

- Kemer
- Kubbe
- Türk Üçgeni
- Sütunlar

Büyük Selçuklu Devletinin İslam mimarisine en önemli katkıları

- Üst Üste Çift Kubbe,
- Silindirik ve Yivli Minare,
- Köşeli Çatı,
- Beş Köşeli Mihrap

Türk-İslam Mimarisinde Başlıca Süsleme Unsurları

- Hat
- Çini
- Taş
- Ahşap
- Geometrik şekiller (Yıldız, üçgen, Dörtgen)
- Bitki motifleri
- Hayvan Figürleri (Kuş, Arslan, Kartal, Yılan, Ejder)

Türk-İslam Mimarisinde Kullanılan Başlıca Yapı Malzemeleri

- Tuğla
- Çini
- Alçı
- Taş
- Ahşap

e. Önemli Mimari Yapılar

Kümbet	Çokgen gövde üzerinde konik çatıyla örtülü biçimdeki anıt mezar. İlk defa Selçuklular Dönemi'nde görülmüştür.
Türbe	Köşeli gövdenin üstü kubbe biçiminde örtülü olan anıt mezarlardır.
Külliye	Ana yapısı cami olan ve bu cami ile birlikte kurulmuş imaret, kitaplık, medrese, çarşı, sebil, hastane vb. yapıların tümüne verilen isimdir.
Bedesten	Şehirlerde kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı üstü kapalı tarihî çarşılardır. Bedestenler şehirlerdeki ticaretin merkezi konumundadır.
Darüşşifa	İslam ve Türk dünyasında pratiğe ve gözleme dayalı sağlık bilgileri veren, hastaları tedavi eden sağlık ve eğitim kurumlarına verilen isimdir.
Arasta	Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu (benzer ürünlerin satıldığı) bölümdür. (Ahi Çarşısı)

KRİTİK BİLGİ

Büyük Selçuklularda mimari süslemede en çok **çini** kullanılmıştır. Selçuklu sanatının gelişmesinde **İran** ve **Arap** etkisi ağır basmaktadır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Büyük Selçukluların mimariye getirdiği yeni unsurlar arasında; **üst üst çift kubbe, silindirik minare, yivli minare, dikdörtgen mihrap, beş köşeli mihrap, köşeli çatı, sivri kemer** yer almaktadır.

KRİTİK BİLGİ

Gazneliler Türk tarihinin **ilk ahşap direkli camilerini** yapmışlardır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Gazneliler konumları gereği, **Hint** kültürü ile **İran** arasında **bir köprü** görevi de görmüştür. Bu nedenle Gazne sanatında özellikle **İran** ve **Hint** sanatının da etkileri görülmüştür.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

2. Bölüm
Türk İslam Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

- İslamiyet kabul edilince Türk devletlerinde **resim** ve **heykel** sanatları rağbet görmemiştir. Burada oluşan boşluk, **geometrik şekillerin** ve **bitkisel motiflerin** kullanıldığı **süsleme sanatıyla** doldurulmuştur.
- **Hat sanatı** (güzel yazı yazma) bu dönemde yaygınlaşmış, **Kâbe, mihrap** ve **cami** gibi kutsal unsurlar, **kandil** ve **ibrik** gibi dinsel anlamlı eşyalar Türk sanatında yer almaya başlamıştır.
- İlk Türk devletlerindeki anıtmezar geleneği, İslami dönemde **türbe** ve **kümbet** yapımıyla devam etmiştir.

Kapan (Kapan Hanı)	Özellikle tahıl ürünleri başta olmak üzere un, yağ, bal, kahve, tütün, ipek, pamuk, kumaş ve çeşitli dokumaların toptan alınıp satıldığı yerlerdir (un kapanı, bal kapanı, yağ kapanı vb).
Kervansaray	30-40 km aralıklarla ticaret yolları üzerinde konaklama ve güvenlik hizmeti sunan ticari kuruluşlardır. Ortasında avlu ve çevresinde ağaçtan yapılmış yüksek ve geniş yatacak yerleri olan yapılara kervansaray denilmiştir.
Ribat	Askerî kuvvetlerin barındığı, aynı zamanda dinî karakteri olan ve kervansaray işlevi de gören yapılardır.
İmarethane	Yoksullara yardım etmek maksadıyla meydana getirilen; fakirlere, talebeye ve yolculara yiyecek verilen yerlerdir. Yoksul aşhanesidir.
Tabhane	Misafirhane niteliğindeki yapılardır. Evlerin, yoksulların barındığı Osmanlı Dönemi hayır kurumlarına verilen isimdir.
Bimarhane	Eskiden İslam ülkelerinde akıl hastalarını tedavi etmek için inşa edilen yapı.
Darüzziyafe	Külliye içinde yer alan aşevine verilen isimdir.
Sebil	Genellikle camilere bitişik özel bir biçimde yapılmış, karşılık beklemeden hayır için içme suyu dağıtılan taş yapılardır.
Şadırvan	Genellikle cami avlularında bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fıskiyeden su akan, üzeri kubbeli veya açık havuzlardır.

f. İlk Türk İslam Devletlerinde Cami Mimarisi ile İlgili Kavramlar

Mihrap	Camilerde imamın namaz kıldırdığı kıble tarafındaki bölüm
Revak	Yapının ön yüzünde bir kemer dizisi ile dışa açılan üstü örtülü uzunlamasına mekân
Kemer	İki sütunu birbirine bağlayan mimari öge
Minber	Camilerde hutbe okunan yer
Şadırvan	Abdest alınması amacıyla camilerin yanına yapılan çeşmeli bölüm
Avlu	Bir yapı veya yapı grubunun ortasında kalan açık alan
Eyvan	Genel olarak binaların ortasında bulunan ve iç avluya açılan üç tarafı kapalı, üstü tonoz örtülü mekân

g. Türk-İslam Devletlerinde Başlıca Sanat Dalları

Hüsnühat	➤ Güzel yazı yazma sanatıdır. ➤ Bu alanda çalışanlara **hattat** denilmiştir. ➤ Türk hat sanatının temellerini **Amasyalı Yakut** atmıştır.
Tezhip	➤ Yazma kitap, levha ve murakkaların bezenmesinde ezilmiş altın varak ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla uygulanan süsleme sanatıdır. ➤ Tezhip sanatçısına **müzehhip** denilir.
Ebru	➤ Kitreli su üzerine serpilen boyalarla yapılan bezeme sanatıdır.
Çini	➤ İç ve dış mimaride kullanılan özellikle seramik üzerine sırlama işlemi ile yapılan süsleme sanatıdır. ➤ Türklerde Uygurlar Dönemi'nde başlamıştır. ➤ İlk dönemlerde **"kaşi"** sanatı olarak nitelendirilmiştir.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Hakkaklık	➤ Taş, maden, ahşap gibi maddeler üzerine yazı ve şekil kazıma sanatıdır.
Ciltçilik	➤ Kitabın yapraklarını dağılmadan ve sırası bozulmadan bir arada tutabilmek için yapılan koruyucu kapağın yapılma ve bezeme sanatıdır.
Malakari	➤ Duvar kabartma sanatıdır.
Minyatür	➤ Genellikle el yazması kitaplarda yer alan küçük boyutlu, renkli resim yapma sanatıdır. ➤ Minyatür sanatçısına **musavvir** ve **nakkaş** denilmiştir. ➤ Derinlik ve perspektif dikkate alınmadan çizilen ve üç boyutun olmadığı resimlerdir. ➤ Kahramanlar mevkilerinin önemine göre büyük ya da küçük çizilmiş; olaylar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. ➤ El Cezeri, XIII. yüzyılın en önemli minyatür örneklerini Otomata adlı kitapta toplamıştır.
Kündekari	➤ **Biçimlendirilmiş küçük ahşap parçalarının çivisiz, yapıştırıcısız, birbirine geçirilerek yapılan a**hşap işleme sanatıdır. Bu sanatla uğraşanlara **necar** denir.
Portal	➤ Kapı süsleme sanatı. Yapıların cephelerinde yer alan ve yapının mimari üslubunu gösteren anıtsal giriş kapısı, taç kapı.
Telkari	➤ Altın, gümüş gibi maden işlemeciliğine dayanan sanat dalıdır.
Rölyef	➤ Kil, alçı, taş vb. işlenebilir gereçleri girintili çıkıntılı yüzeyler durumunda biçimlendirerek yapılmış olan eser, kabartma sanatıdır.
Fresko	➤ Yaş duvar sıvası üzerine kireç suyunda eritilmiş madenî boyalarla resim yapma yöntemi.
Kündekari	➤ Küçük ve geometrik ahşap parçalarının birbirine geçmelerle bağlanması tekniğidir.

Dinî Mimari

Cami, mescit, kümbet, medrese, külliye, türbe, tekke, zaviye…

Askeri Mimari

Kale, sur, hisar, tersane…

Ticari Mimari

Kervansaray (ribat), han, bedesten, çarşı, kapan, arasta…

Sosyal-Sivil Mimari

Saray, köşk, aşevi (imarethane), misafirhane (tabhane)…

Sınavda Çıkabilecek Not

Minyatürlerde olaylar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Minyatür, çini, fresk Türklerde Uygurlar döneminden itibaren gelişme göstermiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

A. TÜRKİYE TARİHİ'NE GİRİŞ

Türkiye Tarihi Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Alparslan'ın 1071 Malazgirt Savaşı'nda Bizans'ı yenmesi ve Anadolu'nun kapısının Türklere açılması ile başlar.

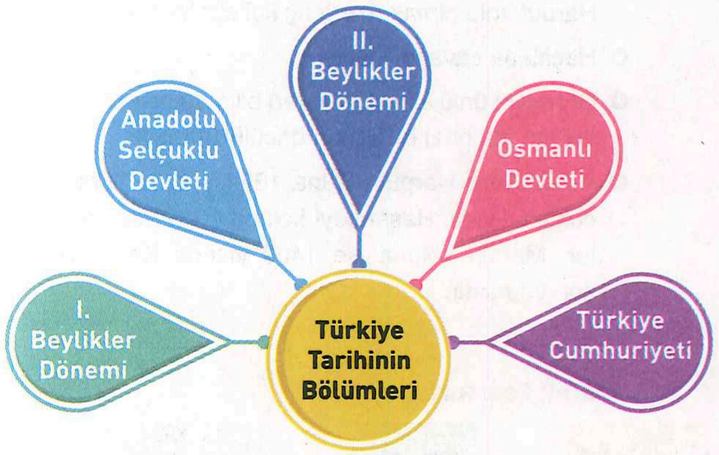

Yaşanan Önemli Siyasi Gelişmeler

1072	Saltuklular Beyliği'nin kurulması
1077	Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması
1080	Mengücekliler Beyliği'nin kurulması
1080	Danişmentliler Beyliği'nin kurulması
1081	Çaka Beyliği'nin kurulması
1096-1099	I. Haçlı Seferi
1102	Artuklular Beyliği'nin kurulması
1147-1149	II. Haçlı Seferi
1157	Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması
1174	Eyyubiler Devleti'nin kurulması
1176	Miryokefalon Muharebesi
1189-1192	III. Haçlı Seferi
1196	Moğol İmparatorluğu'nun kurulması
1202-1204	IV. Haçlı Seferi
1240	Babaîler Ayaklanması
1243	Kösedağ Muharebesi
1250	Memlûklular Devleti'nin kurulması
1260	Ayn-ı Calut Muharebesi
1277	Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçeyi resmî dil ilan etmesi
1308	Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılması

B. ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ

- XI. yüzyıla kadar Anadolu'ya İskitler, Avrupa Hunları, Sibirler Anadolu'ya akınlar düzenlenmiştir.
- Selçuklular 1015 yılından itibaren **Çağrı Bey** öncülüğünde Anadolu'ya keşif akınları düzenlemiştir.
- Anadolu hâkimiyeti için Bizans İmparatorluğu'yla yapılan ilk savaş **Pasinler Savaşı**'dır (1048).
- **Malazgirt Savaşı**'nın (1071) kazanılmasıyla Anadolu'nun kapısı Türklere açılmıştır.
- **Miryokefalon Savaşı**'yla (1176) Türklerin Anadolu'dan atılamayacağı anlaşılmıştır.

C. ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ

- 1071 **Malazgirt Savaşı** sonrası Sultan Alp Arslan **"Fethedilen yer fetheden komutanındır."** politikasını **(kılıç hakkı)** uygulamış, bu da Anadolu'da ilk Türk beyliklerinin kurulmasına yol açmıştır.

1072-1308 yılları arasında siyasi durum

1. SALTUKLULAR (1072-1202)

- Anadolu'da kurulan **ilk Türk devleti**dir.
- Kurucusu **Ebü'l-Kâsım İzzeddin Saltuk Bey**'dir.
- Erzurum ve çevresinde kurulmuştur.
- Anadolu'da Gürcülerle ve Danişmentlilerle birleşerek Haçlılarla mücadele etmişlerdir.
- Türkiye Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.

Önemli Eserleri

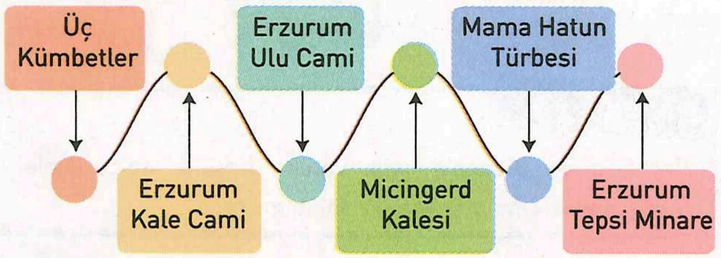

Sınavda Çıkabilecek Not

I. Beylikler Dönemi'nde Saltuklular, Artuklular ve Danişmentliler Haçlılara karşı önemli mücadeleler vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Avrupa Hun Devleti Zamanı'nda Anadolu'ya ilk Türk akınları yapılırken, Selçuklular Dönemi'nden itibaren ise Anadolu'ya yerleşmek için seferler düzenlenmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Divriği Ulu Cami UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesine eklenen ilk kültürel yapımızdır. **Divriği Darüşşifası**'nda; su sesi, müzik ve Kur'an sesiyle hastaların tedavi edildiği söylenmektedir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Mengüceklere ait birçok eserin günümüze kadar ulaşamamasında bölgede meydana gelen depremler etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Tokat Yağıbasan Medresesi Anadolu'da açılan ilk medresedir.

KRİTİK BİLGİ

Artuklular Dönemi'nde yapılan ve **Diyarbakır** il sınırları içerisinde bulunan **Malabadi Köprüsü**, Türkiye ve yakın doğuda **taş köprüler içerisinde kemeri en geniş olan** köprüdür. **Evliya Çelebi** Seyahatnamesinde *"Malabadi Körüsü'nün altına Ayasofya'nın kubbesi girer."* demektedir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

2. MENGÜCEKLER (1080-1228)

- Kurucusu **Mengücek Ahmet Gazi**'dir.
- **Erzincan, Kemah** ve **Divriği** çevresinde kurulmuştur.
- **Gürcüler** ve **Bizans**'la mücadele etmişlerdir.
- **Trabzon Rum İmparatorluğu**'nun güneye inmesine engel olmuşlardır.
- Mengücek Gazi'nin ölümünden sonra beylik, **Divriği** ve **Kemah-Erzincan kolu** olmak üzere ikiye bölünmüştür.

Önemli Eserleri

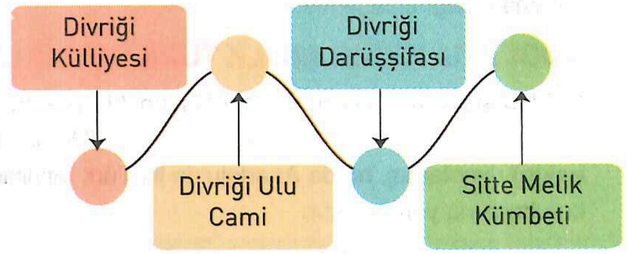

3. DANİŞMENTLİLER (1080-1178)

- Kurucusu **Danişment Ahmet Gazi**'dir.
- Sivas merkez olmak üzere **Tokat, Amasya, Kayseri** çevresinde kurulmuştur.
- Malatya'nın hâkimiyeti için sık sık Anadolu Selçukluları ile mücadele etmişlerdir.
- İlk beyliklerin **en güçlüsü**dür.
- Haçlılara karşı mücadele etmişlerdir.
- **Türkiye Selçuklu Devleti** tarafından son verilmiştir.

Önemli Eserleri

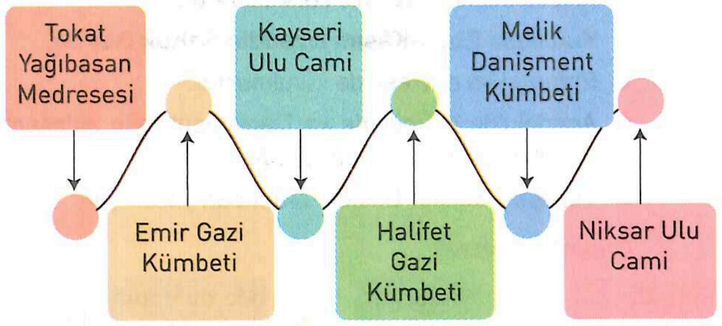

NOT

Haçlılara ve **Bizans**'a karşı verilen başarılı mücadeleler ***Danişmendname*** adlı eserde anlatılmıştır.

4. ARTUKLULAR (1102-1231)

- Kurucusu Artuk Bey'dir.
- Diyarbakır ve Mardin çevresinde hüküm sürmüşlerdir.
- Artuklular Beyliği; Hasankeyf (Hısnıkeyfa), Mardin ve Harput kolu olmak üzere üç kol ayrılmıştır.
- Haçlılarla savaşmışlardır.
- Dönemin ünlü âlimi El-Cezerî bilimde, teknik ve mekanik alanda bazı buluşlara öncülük etmiştir.
- Artukluların Harput koluna 1224 yılında Türkiye Selçuklu Devleti, Hasankeyf koluna 1231 yılında Eyyubiler, Mardin koluna ise 1409 yılında Karakoyunlular son vermiştir.

Önemli Eserleri

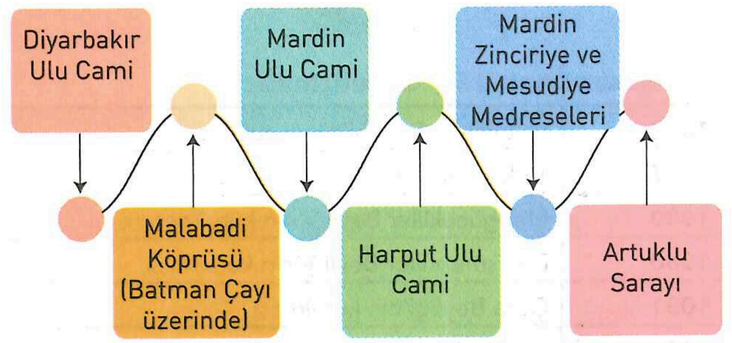

El-Cezerî

- Artuklular Beyliği'nde 25 yıl hizmette bulunmuş, **sibernetik biliminin kurucusu ve ilk robotun mucidi** sayılan bilim insanıdır.
- **Denge kurma, kontrol sağlama, haberleşme, robotik hizmetler** alanında ilim dünyasına ilham kaynağı olmuştur.
- **Dişli çarklarla çalışan makineler, çeşitli şekillerde saatler, otomatik kaplar, insan veya hayvan şeklindeki makineler, açılıp kapanan fıskiyeler, düdük veya saz çalan makineler, kuyu veya ırmaklardan su çeken tulumbalar, saray hizmeti gören makineler ve şifreli kilitler** yapmıştır.
- Diyarbakır Ulu Camide bulunan **güneş saati**, El Cezeri'nin en önemli eserlerindendir.
- **Kitâbü'l Hiyel** (yaptığı aletlerin şeklini renkli mürekkeplerle çizip anlattığı eser) ve **Otomato** en önemli eserleridir.

@SadettinAkyayla

5. ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

- **Çaka Bey** tarafından **İzmir** merkez olmak üzere kurulmuştur.
- **İlk Türk Denizci beyliği**dir.
- **Midilli, Sakız, Sisam** ve **Rodos** adalarını fethetmişlerdir.
- Çaka Bey, **Peçenekler** ve **Türkiye Selçukluları** ile ittifak kurarak İstanbul'u kuşatmak istemiştir. Ancak Bizans'ın kışkırtmaları sonucu Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Kılıç Arslan Çaka Bey'i öldürtmüştür.

6. MALAZGİRT MUHAREBESİ SONRASINDA ANADOLU'DA KURULAN DİĞER TÜRK BEYLİKLERİ

Beyliğin Adı	Kurucusu	Kurulduğu Yer	Bıraktıkları Önemli Eserler
Sökmenliler (Ahlatşahlılar) (1100-1208)	Sökmen Bey	Van, Erciş, Tatvan, Muş	
İnançoğulları (Ladik Beyliği) (1261-1368)	İnançoğlu Mehmet Bey	Denizli, Ladik	Servergazi Türbesi
Dilmaçoğulları (Togan Arslanoğulları) (1085-1394)	Dilmaçoğlu Mehmet Bey	Bitlis, Erzen	Bitlis Ulu Cami
İnaloğulları (1098-1183)	Emir İnal Bey	Diyarbakır, Ergani	
Tanrıvermişoğulları (1081-1093)	Tanrıvermiş Bey	Efes	
Çubukoğulları (1085-1112)	Çubuk Bey	Harput	

D. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ (1077-1308)

- Türkiye Selçuklu Devleti, **Melikşah** tarafından Anadolu'nun fethi için görevlendirilmiş Kutalmışoğlu **Süleyman Şah** tarafından **İznik** merkez olmak üzere kurulmuştur (1077).

1. SÜLEYMAN ŞAH DÖNEMİ

- **1077** yılında **İznik**'i alarak Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurmuştur.
- Yapılan başarılı mücadeleler sonucu Bizans, Selçuklularla Dragon Antlaşması'nı (1081) imzalayarak vergi vermeyi kabul etmiştir.
- Boğazın Anadolu yakasında gümrük idaresi kurularak, bu taraftan geçen gemilerden gümrük vergisi alınmıştır.
- Süleyman Şah, **Halep** bölgesi için **Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş**'la yaptığı mücadeleyi kaybettikten sonra vefat etmiştir.

NOT

- Süleyman Şah, Suriye'de **Caber Kalesi** yanına gömülmüştür.
- **Lozan Barış Antlaşması**'nda **Türk toprağı** kabul edilen **Caber Kalesi** Türk askerler tarafından korunmuştur. Ancak Suriye bölgesinde yaşanan sorunlar nedeniyle 2015 yılında gerçekleşen **Şah Fırat Operasyonu** ile Süleyman Şah'ın mezarı Eşme bölgesine (Suriye) taşınmıştır.

2. I. KILIÇARSLAN DÖNEMİ

- **I. Kılıçarslan'ın** Bizans'ın kışkırtmasıyla aynı zamanda kayınpederi olan **Çaka Beyi öldürtmesi,** Bizans'ın bir süreliğine Türklerin baskısından kurtulmasına yol açmıştır.
- **I. Haçlı Seferi** yaşanmış ve Haçlılar **İznik**'i ele geçirmiştir.

NOT

Eskişehir yakınlarında **Dorylaion (Dorileon) Savaşı'**nda Haçlılara yenilen I. Kılıçaraslan, Haçlılarla vur kaç taktiği ile mücadele etmiş ve devletin merkezini **Konya'**ya taşımıştır.

- **Emir Çavlı** (Büyük Selçuklu Devleti) ile yaptığı mücadeleyi kaybeden **I. Kılıç Arslan**, Habur Irmağı'nı geçerken boğularak ölmüştür (1107).

Sınavda Çıkabilecek Not

Haçlılara karşı mücadele eden ilk Selçuklu hükümdarı I. Kılıçarslan'dır.

KRİTİK BİLGİ

I. Kılıçarslan Horasan bölgesinden getirdiği Türkmenleri Anadolu'ya yerleştirerek **iskân politikası** uygulamış ve Anadolu'nun Türkleşmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

3. Bölüm
Türkiye Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Miryokefalon Savaşı'yla **Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleş**miş, Bizans, **Türkleri Anadolu'dan atamayacağını** anlamış ve mevcut topraklarını koruyabilmek için savunmaya çekilmiştir. Avrupa'da büyük bir endişe yaratan bu zafer, **III. Haçlı Seferi'nin de sebeplerinden** biri olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Yassıçemen Savaşı sonrası Moğollarla Türkiye Selçuklu Devleti **sınır komşusu** hâline gelmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Baba İshak Ayaklanması'nın güçlükle bastırılması **Moğollara cesaret vermiş**, 1242 yılında Selçuklu Devleti'nin güçsüzlüğünü gören Moğol ordusunun komutanı **Baycu Noyan** Erzurum'u ele geçirip yağmalamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Moğol baskısı nedeniyle **Türk nüfusu** Anadolu'nun batısına kaymıştır. Bu nedenle Moğol istilası Anadolu'nun Türkleşme sürecini hızlandırmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

3. I. MESUT DÖNEMİ

- **II. Haçlı Seferi**'ne karşı mücadele vermiştir.
- Adına **ilk kez para bastıran Türkiye** Selçuklu Sultanı II. Mesut'tur.
- Batılı kaynaklar bu dönemde ilk defa Anadolu için **Türkiye** tabirini kullanmaya başlamıştır.

4. II. KILIÇARSLAN DÖNEMİ (SULTAN-I MUAZZAM)

- Anadolu'da Türk siyasi birliği sağlanmaya çalışılmıştır.
- 1176 ***Miryokefalon Savaşı*** ile **Bizans** yenilgiye uğratılmıştır.

DİKKAT

Miryokefalon Savaşı (Kumdanlı Savaşı) ***"Yurt tutan Savaş"*** olarak nitelendirilmiştir. Miryokefalon Savaşı Anadolu Selçuklu Devleti'nin Bizans'a karşı yaptığı **son savunma savaşı**dır.

- ***Anadolu'nun ilk kervansarayı*** olan **Alay Han** (Kayseri) yaptırılmıştır.
- Kayseri'de uluslararası fuar niteliğinde **Yabanlı Pazarı** kurulmuştur.
- II. Kılıçarslan Selçuklularda **ilk altın parayı** bastırmıştır.

UYARI

1186 yılında ülkeyi **11 oğlu arasında paylaştırması** ülkenin güç kaybetmesinde ve III. Haçlı seferi karşısında başarılı bir mücadele verilememesinde etkili olmuştur.

5. I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV

- **Antalya** (ilk liman kenti) ve **Samsun**'u fethedilmiştir.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nde **denizcilik faaliyetleri başlamıştır.**
- **Venediklilerle** ***ilk defa ticaret anlaşması*** yapılmıştır.

6. I. İZZETTİN KEYKAVUS

- **Sinop** alınmış ve burada **ilk Selçuklu tersanesini** yaptırılmıştır.
- Trabzon Rum İmparatorluğu ve Çukurova Ermenileri vergiye bağlamıştır.
- **Kıbrıs Krallığıyla ilk defa ticaret antlaşması** imzalanmıştır.

7. I. ALAADDİN KEYKUBAD DÖNEMİ

- Devletin **en parlak dönemi**dir.
- **Moğol** istila hareketine karşılık **Konya, Kayseri, Sivas** gibi önemli şehirlerin sur ve kaleleri yeniden inşa ettirilmiş; **Eyyûbilerle** dostluk kurulmuştur.
- 1223 yılında **Kalonoros Kalesi** alınarak, buraya **Alaiye (Alanya)** adı verilmiştir.
- Düzenlenen **ilk deniz aşırı sefer** ile Kırım'ın **Suğdak** limanı alınmıştır.
- **Celalettin Harzemşah**'ın **Ahlat**'ı alarak **Sivas**'a doğru ilerlemesi üzerine 1230 yılında Harzemşahlar **Yassıçemen Savaşı**'nda yenilgiye uğratılmış ve devlet yıkılma sürecine girmiştir.

8. II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV

- II. Gıyaseddin Keyhüsrev, tahta çıkmasında etkili olan Sadettin Köpek ve yandaşlarının etkisinde kalmıştır. Güçlenen **Sadettin Köpek** etkisini artırmış ve kendi karşıtlarını ortadan kaldırmak için sultanı onlara karşı sürekli kışkırtmıştır. Bu durum devlet düzeninin bozulmasında etkili olmuştur.
- 1240 yılında **Baba İshak (Babaîler) Ayaklanması** çıkmıştır. Bu isyanın çıkmasında etkili olan unsurlar şunlardır:
  - Moğol tehlikesi nedeniyle pek çok Türkmen'in Anadolu'ya göç etmesi ve bir bölgede birikmesi
  - Kontrolsüz nüfus artışı nedeniyle sosyal ve ekonomik sorunların yaşanması
  - Türkmenlerin İslamiyet'i kabul etmekle birlikte eski inançlarını tamamen terk etmemesi
  - Devletin kötü yönetilmesi
  - Türkmenlerin otlaklar yüzünden yerli halkla geçinememesi
- Horasanlı **Baba İlyas**'ın müritlerinden Baba İshak'ın, Türkmenleri kendisinin peygamber olduğuna inandırmasıyla başlattığı isyan güçlükle bastırılabilmiştir.
- 1243 yılında **Kösedağ Savaşı**'nda Moğollar Türkiye Selçuklu Devleti'ni yenilgiye uğratmıştır. Bu savaşın kaybedilmesiyle;
  - Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girmiştir.
  - **Baycu Noyan** komutasındaki Moğollar Anadolu'ya girerek **Sivas, Kayseri** ve **Erzincan**'ı yağmalamıştır.
  - Anadolu **Türk siyasi birliği** bozulmuştur.
  - **"İkinci Beylikler Dönemi"** başlamıştır.

@SadettinAkyayla

9. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILIŞ SÜRECİ

- II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra Selçuklularda **"Ortak Saltanat Dönemi"** yaşanmıştır. Vezir Celaleddin Karatatay'ın önerisi ile devlet **1249-1257** yılları arasında II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğulları arasında **(II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan, II. Alâeddin Keykubad)** paylaşılarak yönetilmiştir.

- **II. Alâeddin Keykubad**'ın ölümünden sonra vezir olan **Muineddin Süleyman Pervane** üstlenmiş, Pervane bir yandan Moğollarla iyi geçinme politikası sürdürürken bir yandan da Moğollara karşı **Memlûk Sultanı Baybars**'tan yardım istemiştir.
- Sultan Baybars bunun üzerine Anadolu'ya gelerek **1277** yılında Moğolları **Elbistan Savaşı**'nda yenilgiye uğratmış ancak Muineddin Süleyman Pervane'nin yardıma gelmemesi üzerine ülkesine geri dönmüştür.
- Bu olayı duyan **İlhanlı hükümdarı**, Muineddin Pervane'yi öldürtmüş ve Anadolu'da Moğol hâkimiyetini güçlendirmiştir.
- **1308** yılında **Sultan II. Mesut**'un ölmesiyle Türkiye Selçuklu tahtına hiçbir hükümdar çıkarılmamış ve Anadolu merkezden atanan valilerce yönetilmiştir.

E. II. BEYLİKLER DÖNEMİ

- **1243 Kösedağ Savaşı**'ndan sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğollara yenilmesiyle Anadolu'da yeni Türk devletleri ortaya çıkmıştır.

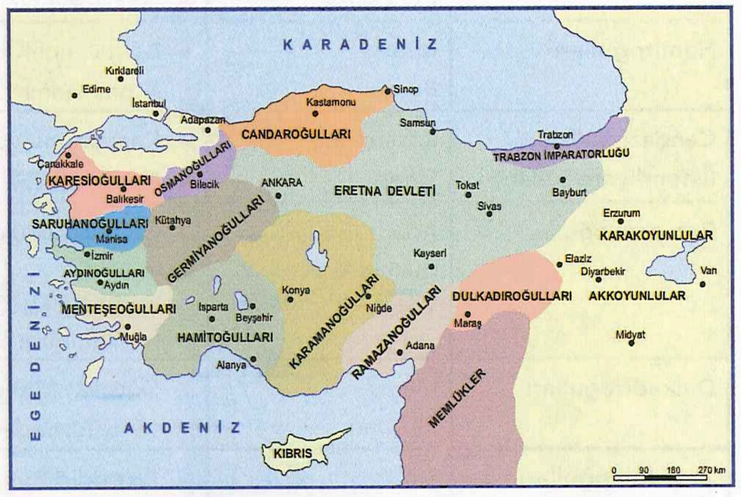

XIV. yüzyıl başlarında Anadolu'da kurulan Türk beylikleri (İkinci Türk Beylikleri Dönemi)

Beylik Adı	Kurulduğu Bölge	Özelliği
Osmanoğulları	Söğüt Domaniç	➤ Oğuzların **Bozok** kolunun **Kayı Boyu**'na mensuptur. ➤ **Ertuğrul Gazi** liderliğinde Bizans sınırında kurulmuştur.
Karamanoğulları	Konya Karaman Ermenek	➤ Dönemin **en güçlü beyliği**dir. ➤ Kendisini **Türkiye Selçuklu Devleti**'nin varisi olarak görmüştür. ➤ Karamanoğlu Mehmet Bey **Türkçeyi resmî dil** olarak kabul etmiş ve **millî bilinci** uyandırmıştır.
Germiyanoğulları	Kütahya	➤ Çeyiz yöntemiyle Osmanlı'ya toprak vermiştir. ➤ II. Murat Zamanı'nda vasiyet (miras) yoluyla Osmanlı Devleti'ne katılmıştır.
Aydınoğulları	Aydın	➤ Gazi Mehmet Bey tarafından kurulmuştur. ➤ **Denizcilik** faaliyetlerinde bulunmuştur. ➤ En tanınmış denizcileri Aydınoğlu Umur Bey'dir.
Menteşeoğulları	Muğla Milas	➤ Menteşe Bey tarafından Milas merkez olmak üzere kurulmuştur. ➤ Hacı İlyas Cami en önemli eseridir. ➤ **Denizcilik** faaliyetlerinde bulunmuşlar, Rodos'a seferler yapmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

Moğolların Anadolu üzerindeki etkisi 1336 yılında İlhanlı Devleti'nin yıkılmasına kadar devam etmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Memlûklular Moğolları Anadolu'da Elbistan Savaşı'nda yenilgiye uğratmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Konya hem Karamanoğulları Beyliğine hem de Türkiye Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Hükümdarlar, **"sultan"** ünvanı dışında **"keyhüsrev, keykavus, keykubat"** gibi Farsça ünvanlar da kullanmışlardır. Bu durum devlet yönetiminde İran etkisinin görüldüğüne kanıttır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Büyük Selçuklu Devleti'nden farklı olarak, devlet yönetiminde **meliklerin yetkisi daha sınırlı tutulmuştur.** Böylelikle merkezi otorite korunmak istenmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Saruhanoğulları	İzmir Manisa	➤ Osmanlı Devleti'ne karşı Bizans ile antlaşma yapmışlardır. ➤ **Denizcilik** faaliyetlerinde bulunmuştur.
Karesioğulları	Balıkesir Çanakkale	➤ Osmanlı'nın ele geçirdiği ilk beyliktir. ➤ **Denizcilik** faaliyetlerinde bulunmuştur.
Hamitoğulları	Isparta Burdur	➤ Bölgelerini **Kıbrıs Krallığına** karşı korumuşlardır. ➤ Topraklarının bir kısmını **Osmanlı Devleti'ne satmıştır**.
Candaroğulları (İsfendiyaroğulları)	Kastamonu Sinop	➤ **Kastamonu** ve **Sinop**'ta kurulmuştur. ➤ **Denizcilik** faaliyetlerinde bulunmuştur.
Ramazanoğulları	Adana Çukurova Tarsus	➤ Önce Memlûklere daha sonra da Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. ➤ **Yavuz Sultan Selim** Dönemi'nde Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Ramazanoğulları Beyliği, Mısır Seferi'ne de destek vermiştir.
Dulkadiroğulları	Maraş Elbistan	➤ Önceleri **Memlûklere** bağlı olarak yaşamışlardır. ➤ 1515 **Turnadağ Savaşı** ile **Yavuz Sultan Selim** tarafından beyliğe son verilmiştir.
Taceddinoğulları	Tokat Niksar	➤ **Taceddin Bey** tarafından kurulmuştur. ➤ **Çarşamba, Canik, Ordu ve Bafra** bölgesinde hüküm sürmüşlerdir.
Canikoğulları	Samsun Çarşamba	➤ Önemli Canik beylikleri arasında **Hacıemiroğulları, Taceddinoğulları, Taşanoğulları, Kutluşahlar** ve **Kubadoğulları** yer almıştır.
Eretna Beyliği	Ankara Tokat Sivas	➤ Uygur Türklerinden olup İlhanlı ordusunda görev yapan ve **"noyan"** ünvanına sahip olan **Alaattin Eretna** tarafından kurulmuştur. ➤ Eretna'nın vefatından sonra yerine geçen oğlu Mehmet Bey idareyi elinde tutamamış ve beyliğin ileri gelenlerinden **Kadı Burhanettin**, beyliğin başına geçerek beyliğe kendi adını vermiştir. ➤ Kadı Burhaneddin eserlerini Türkçe yazarak Anadolu'da Türkçenin gelişmesine katkıda bulunmuştur.
Çobanoğulları	Kastamonu	➤ **Emir Hüsameddin** tarafından kurulmuştur.
İnançoğulları	Denizli	➤ **Mehmet Bey** tarafından **Denizli (Ladik)** bölgesinde kurulmuştur.

F. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NDE KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

- Türkiye Selçukluları, devlet yönetimi ve diğer teşkilatlanmalarda **Büyük Selçuklu Devleti**'ni örnek almışlardır.

1. DEVLET YÖNETİMİ

- Devletin başında Selçuklu ailesinden bir **hükümdar** bulunmuştur.
- Ülke, **hükümdar ailesinin ortak malı** sayılmış, belirgin bir veraset anlayışı ise olmamıştır.
- **"Melik"** adı verilen hükümdar çocukları devlet tecrübesi kazanmaları amacıyla **atabeyler** eşliğinde sancaklara gönderilmiştir.
- Devlet işleri vezirin başkanlığında toplanan **"Divân-ı saltanat"** denen büyük divanda görüşülmüş, görüşmelere gerek gördüğünde sultan da katılmıştır. Ayrıca bu divana bağlı olarak alt divanlar oluşturulmuştur.

Divan-ı İstifa	**Malî işlerle** ilgilenir.
Divan-ı Arz	Ordunun **maaş, giyecek, yiyecek, teçhizat** işleriyle ilgilenir.
Divan-ı İşraf	**Askerî ve hukuki işler** dışında **devletin tüm işlerini** tertip eder.
Divan-ı İnşa	**İç ve dış yazışmalarla** ilgilenir.
Niyabet-i Saltanat	Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işleri ile ilgilenir. Başında "naib" denilen görevli bulunur.
Pervaneci Divanı	Ülke topraklarının kayıt defterlerini tutar, has ve iktalara ait kararları düzenler. Başında **Pervaneci** denilen kişi bulunurdu.

- Selçuklular bakır, gümüş ve altın paralar bastırmışlardır. Paraların üzerine genellikle sultanların resimleri konulmuştur. *İlk madenî parayı* **I. Mesut**, *ilk altın parayı* ise **II. Kılıç Arslan** bastırmıştır.

2. TAŞRA YÖNETİMİ

- Ülke eyaletlere ayrılmış, eyaletlerin başında **emir** denilen **askerî vali** bulunmuştur. Önemli eyaletlere ise şehzadeler **melik** ünvanıyla görevlendirilmiştir.

Taşrada Önemli Görevliler	
Subaşı	Eyaletlerin **güvenliğinden** sorumlu olan kişi.
Muhtesip	**Belediye işlerinden** sorumlu kişi.
Kadı	**Adalet işlerinden** sorumlu kişidir.
Şıhne	Hanedan üyesi olmayan yönetici

NOT

Bizans ve Ermeni sınırlarındaki **"uç"** denen bölgeleri ise **"uç beyleri"** yönetmiştir. Uç beyleri sınırı korumanın yanında düşman ülkelerine akınlar düzenlemiş ve sultan ile birlikte sefere çıkmıştır.

3. ORDU TEŞKİLATI

- Türkiye Selçuklu Devleti'nin askerî teşkilatı, Büyük Selçuklu Devleti'yle büyük benzerlik göstermektedir. Türkiye Selçuklu ordusunun başkomutanı **"emirü'l ümerâ"** ya da **"beylerbeyi"** ünvanını taşımıştır.
- Ordu komutanlarına **subaşı, serleşker** ya da **sipehsâlar** adı verilmiştir. Türkmen kuvvetlerinin başında ise **beyler** bulunurken; **donanma kumandanlarına reis'ül-bahr** veya sahillerin kumandanı anlamında **meliküs-sevâhil** veya **emîr-i sevâhil** denilmiştir.

Hassa askerleri (Gûlamlar)	➤ Sultanın yanında bulunan atlı ve yaya askerlerdir. ➤ Savaş esirlerinden seçilen ya da küçük yaşta halktan toplanan çocukların **Gulamhane** denilen yerde yetiştirilmesiyle oluşan birliklerdir. ➤ Eğitimlerine **Babayan;** aldıkları maaşa ise **Bîştegani** denilmiştir. ➤ Osmanlı Devleti'ndeki karşılığı **pençik** sistemidir.
Sipahiler (İkta askerleri)	➤ Tamamen Türklerden kurulan atlı birliklerdir. ➤ İkta sistemi içerisinde yer almışlardır. ➤ Savaş zamanı ikta sahibi ile birlikte orduya katılmışladır.
Türkmenler (Aşiret kuvvetleri)	➤ Sınır (uç) bölgelerinde her an savaşa hazır durumda bulunan birlikler olup başlarında beyleri bulunmuştur.
Devlete bağlı beylik askerleri	➤ Devlet, ihtiyaç duyduğu dönemlerde bunları savaşa davet etmiştir.
Ücretli askerler	➤ Cerahor adı verilen ücretli askerlerdir.
Donanma	➤ Türkiye Selçuklularının deniz kuvvetleridir.

KRİTİK BİLGİ

Selçuklulardaki **"pervaneci"**nin Osmanlıdaki karşılığı **"nişancı"**dır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Türkiye Selçuklu Devleti'nde orduda Büyük Selçuklu Devleti'nden farklı olarak donanma da yer almıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Selçuklularda halk şikayetlerini **Mezalim Divanı**'na iletebilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Hacı Bektâş-ı Velî evrensel bir yaklaşımla **dünya insanının kardeşliğini** savunmuştur. Bu düşüncesini **"yetmiş iki milleti bir tutmak", "yetmiş iki milleti ayıplamamak", "Yetmiş iki millet birdir bize.", "Dünya içinde yaratılmış nesneler eşittir."** sözleriyle dile getirmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Tarikatlar Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında etkili olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

4. HUKUK

- Türkiye Selçuklu Devleti'nde de diğer Türk İslam devletlerinde olduğu gibi şerî ve örfî hukuk uygulanmıştır.

Şerî Hukuk

- Kur'an hükümleri ve Hz. Muhammed'in söz ve davranışları temel alınarak oluşturulan hukuk kurallardır.
- Davalarına **kadılar** bakardı.
- Başındaki görevliye **kadılkudat** adı verilmiştir.
- Kadıların verdiği kararlara itiraz etmek için **Mezâlim Divanı**'na (Divan-ı Mezâlim) başvurulmuştur.

Örfî Hukuk

- Kaynağı Hun, Kök Türk ve Uygur kanunları ile Oğuz gelenekleri olan hukuk kurallarıdır.
- Örfî hukuk daha çok **yönetim, askerlik** ve **mali** konularla ilgili olup; başında **emir-i dâd** denilen kişi bulunmuştur.

5. SOSYAL HAYAT

- Türkiye Selçuklu Devleti'nde sosyal tabakalaşma yoktur. Devletin resmî tasnifine göre halk şehirliler, köylüler ve konargöçerler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.
- Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Süryani, Rum ve Ermeni halklarıyla karşılaşmış ve onlara hoşgörülü davranmışlardır.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nde şehirlerde en güçlü sınıf Ahilerdir.

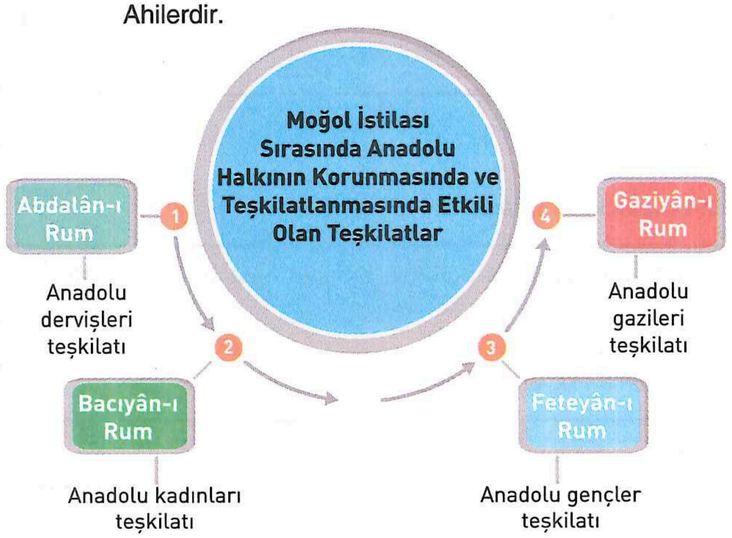

Anadolu'da Faaliyet Gösteren Tarikatlar

Yesevilik

- Ahmet Yesevi tarafından kurulmuştur. Yesevi, **Divan-ı Hikmet** adlı eserinde Türklere İslam'ı ve dervişliğin yollarını öğretmeyi amaçlamıştır.
- Türklerdeki ilk tarikat olan **"Yesevilik"**, İslam'ı Türk boylarının anlayabileceği ve kabul edebileceği şekilde anlatmıştır.

Bektaşilik

- **"Horasan Erenleri"** diye bilinen sûfîlerden olan, **"Hünkâr"** lakabıyla da tanınan Hacı Bektâş-ı Velî Bektaşilik tarikatının piri olarak görülmüştür.
- Hacı Bektâş-ı Velî, **Makâlât** adlı eserinde dört kapı (şeriat, tarikat, marifet ve hakikat) ve kırk makamdan bahseder. Eserindeki bu bölümlerde 135 ayetin Türkçe anlamı açıklamıştır.

Babailik

- Moğol istilası sırasında Anadolu'ya gelen **Baba İlyas** tarafından kurulmuştur. Onun ölümünden sonra yerini **Baba İshak** almıştır.
- Babai İsyanı'nın çıkmasında etkili olmuşlardır.

Ekberilik

- Muhyiddin Arabî'nin öğrencisi **Sadreddin Konevi** tarafından kurulmuştur.
- Vahdet-i Vücut (Gerçek varlığın tek olduğu ve onun da Allah olduğu) düşüncesi etkili olmuştur.

Mevlevilik

- Mevlâna'nın oğlu **Sultan Veled** tarafından kurulmuştur.
- İlim ve siyaset dünyasından pek çok kişinin rağbet ettiği Mevlevilik, **müzik, sema** ve **şiir** faaliyetlerinin icra edildiği tekkeleriyle güzel sanatların gelişmesine katkıda bulunmuştur.

@SadettinAkyuşla

6. EKONOMİK HAYAT

- Anadolu Selçuklu Devleti'nde halkın temel geçim kaynağı **tarım, hayvancılık, ticaret, sanayi, dokumacılık, dericilik (debbağlık)** gibi alanlar olmuştur. Uygulanan **ikta sistemi** ile tarım işlevsel hale getirilmiştir.
- **Sanayide** demircilik, bakırcılık, dokumacılık, dericilik, kâğıt imalatı, çinicilik gibi alanlar ön plana çıkmıştır.
- **Ticarette** tüccarların zararları (soyulması vb. durumlarda) devlet tarafından karşılanmış, bir nevi **"devlet sigortası"** sistemi ilk kez uygulanmıştır. Anadolu'da birçok **kervansaray** ve **han** inşa edilmiştir.

DİKKAT

Türkiye Selçuklu Devleti'nde **ilk kervansaray** olan **Alay Han** (Kayseri-Aksaray) **II. Kılıç Arslan Dönemi**'nde yapılmıştır.

- Ticaretin gelişmesi için Venedik ve Kıbrıs Krallığı ile ticari antlaşmalar imzalanmış, bu dönemde **Antalya, Samsun, Sinop, Alanya** ve **Kırım** önemli ticaret merkezleri haline gelmiştir.
- Ekonomik hayatın canlı tutulmasına **Ahilik teşkilatı** önemli bir rol oynamıştır.

Ahilik

- Ahilik, XIII. yüzyılda temeli **yardımlaşma** üzerine kurulan **esnaf ve sanatkâr** örgütlenmesidir.
- **İslam inancı** ile Türk **örf ve âdetlerinin** sentezi sonucu oluşmuştur.
- Toplumda **ekonomik** hayatın dışında **sosyal, siyasi** ve **askerî** faaliyetleriyle de etkili olmuştur.
- Ahilik sisteminde esnaf kazancının bir bölümünü **"orta sandık"** denilen yere vermiş ve buradan zor durumda kalan esnafa yardım edilmiştir.
- Ahiler kendi aralarından birini başkan seçmişler bu kişiye de **Ahi Baba (Pir Baba)** denilmiştir.
- Ahi teşkilatı sosyal adaleti gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş, **dini-ahlaki** öğretiyi de içinde barındıran **zanaatkarlar topluluğudur**.
- Ahiler **loncalar** şeklinde örgütlenmişlerdir **(sendikal örgütlenme)**. Her iş kolunun loncası vardır.
- Ahi teşkilatında **usta – kalfa – çırak – yamak** usulüyle meslekî eğitim verilmiştir.
- Ahiliğin temel mesleği **debbağlık** (dericilik)'tır.
- Ahiliğin manevi lideri **Hacı Bektaş-ı Veli** kabul edilir.

Ahi teşkilatının başlıca görevleri:

- Ham madde alım satımı
- Ham maddenin işlenmesi
- Üretilenlerin pazara sunulması
- Üretilen malların aracısız bir şekilde tüketiciye ulaştırılması
- Meslekler arasında yaşanılan sorunların çözülmesi
- Üretimin miktarının ve kalitesinin belirlenmesi
- Üretilenlerin denetlenmesi
- Ürünlerin fiyatlarının düzenlenmesi

UYARI

Türkiye Selçuklu Devleti'nde Müslüman olmayanlar da lonca kurabilmiş ancak Ahi teşkilatına girememiştir. Osmanlı Devleti'ndeki loncalara ise gayrimüslimler de üye olabilmiştir.

Ahi Evran

- **1171** yılında **Azerbaycan**'ın **Hoy** şehrinde dünyaya gelmiştir.
- Asıl adı **Mahmut bin Ahmet el-Hoyi**'dir.
- Asıl mesleği olan **debbağlık** (dericilik)'tır.
- Ahilik teşkilatının temellerini **I. Gıyaseddin Keyhüsrev** Zamanı'nda **Kayseri'de** atmıştır.
- Anadolu'nun ekonomik kalkınmasında ve imar edilmesinde önemli rol oynamıştır.
- Ahi teşkilatının özelliklerini **Letaif-i Hikmet** adlı eserinde anlatmıştır.

- Ahilik teşkilatı erkek üyelerine ***"Eline, beline, diline sahip ol!"*** yani ***"Hırsızlık etme, başkasının namusuna göz dikme, başkası hakkında kötü konuşma."*** prensibini benimsetip yaygınlaştırmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Moğol istilası Türkiye Selçuklu Devleti'nin ticarî faaliyetlerini olumsuz etkilemiş, Anadolu'nun batısındaki istiladan uzak Bursa gibi şehirler ticarette önem kazanmaya başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Ahi teşkilatının Anadolu'da kurulmasında **Fütüvvet Teşkilatı**'nın etkisi büyüktür. Usta çırak ilişkisinin büyük önem arz ettiği fütüvvet teşkilatı, bir fikir ve ahlâk hareketi olarak İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Ahi Evran, **Menahic'i-Seyfî** adlı eseri ile **Anadolu'da ilmihal yazma geleneğinin başlatıcısı** olarak da kabul edilir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

3. Bölüm
Türkiye Tarihi

UYANDIRMA SERVİSİ

Bâciyân-ı Rûm'un teşkilatlandırdığı Anadolu kadınları, **düşmanlara karşı mücadele etmiş, kültür, sanat, edebiyat ve sosyoekonomik** alanlarda aktif roller üstlenmiş ve Anadolu'nun kalkınıp gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Anadolu'da Türkçenin resmî dil olarak yerleşip gelişmesinde; ***Türkmen beylerinin faaliyetleri, Karamanoğlu Mehmet Bey'in 1277 yılında Konya'da yayınladığı ferman, Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya kaçıp yerleşen Türkmen şair ve bilim insanlarının etkisi*** etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

- Türkçe beylikler döneminde daha çok ön plana çıkmıştır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri **Karamanoğlu Mehmet Bey**'in Türkçeyi resmi dil ilan etmesidir (1277)
- Anadolu'da Türkçenin gelişmesinde **Yunus Emre, Aşık Paşa** ve **Gülşehri** gibi isimler etkili olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ahi Teşkilatıyla İlgili Önemli Kavramlar

Fütüvvetname
Ahi teşkilatında iç düzeni sağlayan kurallar

Narh Kesmek
Piyasada satılacak malların fiyatlarının belirlenmesi

Gedik Usulü
İş yeri açma belgesinin verilmesi

İhtisab Kanunları
Uyuması zorunlu üretim standartları

Ahilik Teşkilatının Faydaları

- **Üretici-tüketici-esnaf** arasında bağ kurulmuştur.
- **Üretici-tüketici, zengin-fakir, emek-sermaye, halk-devlet** arasında sosyal adalet sağlanmaya çalışılmıştır.
- **Ahlaki, meslekî** ve **dini eğitim** verilmiştir.
- Esnaflar arası **dayanışmayı** arttırmış, esnafların zararları karşılanmıştır.
- Malların kalitesi denetlenmiş, **esnafların kâr payı** (narh) belirlenmiş ve fiyatların kontrol altında tutulması sağlanmıştır.

Bacıyan-ı Rum

- Bacıyan-ı Rum **(Anadolu Bacıları)**, Ahi Evran'ın eşi **Fatma Bacı** tarafından kurulmuştur.
- ***"Eşine, işine ve aşına dikkat et!"*** yani ***"Eşine yardım et, onu evine bağla, işine ve geçimine dikkat et."*** prensiplerini benimseyen Anadolu Kadınlar Birliği, ahilerin kadınlar kolu olarak **yetim ve kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitiminden ve ev bark sahibi olmalarından sorumlu** olmuştur.
- Bunun dışında kimsesiz ihtiyar kadınların bakımı, genç kızların evlendirilmesi gibi birtakım sosyal hizmetlerde bulunmuş, maddi sıkıntı içinde olanlara yardım eli uzatmıştır.

7. YAZI, DİL VE EDEBİYAT VE BİLİM

- Türkiye Selçuklu Devleti Zamanı'nda devletin *yazışma ve bilim dili* **Arapça**; *edebiyat dili* ise **Farsça** idi. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise devletin *yazışma dili* **Farsça** olmuştur. Anadolu'da yaşayan halkın büyük çoğunluğu Türk olduğu için *konuşma dili* ise **Türkçe** olmuştur.
- **Medreseler** diğer Türk İslam devletlerinde olduğu gibi en önemli öğretim kurumlarıdır.
- Medreselerde **aklî** ve **naklî bilimler** birlikte okutulmuştur.

Aklî Bilimler
Matematik, Fizik, Kimya, Hukuk, Hendese, Tarih, Mantık

Naklî Bilimler
Kur'an, Hadis, Fıkıh, Kelam, Tefsir

- Türkiye Selçuklu Devletinde **halk edebiyatı, tasavvuf edebiyatı** ve **divan edebiyatı** alanında önemli çalışmalar yapılmıştır.

Mevlânâ Celâleddîn-î Rûmî

- ***Tasavvuf*** *edebiyatçısıdır.*
- *Eserlerinde* ***insan*** *ve* ***Allah sevgisi*** *ile* ***hoşgörü*** *temalarını işlemiştir.*
- *XIV. yüzyılın Türkçe yazan büyük şairlerinden Âşık Paşa ile Yunus Emre'yi etkilemiştir.*
- *Öğretileriyle Mevleviyye tarikatının oluşumuna kaynaklık etmiştir.*
- ***Alaaddin Keykubad*** *Zamanı'nda* ***Konya****'ya gelmiştir.*
- *Farsça kaleme alınan* ***Mesnevi****, Mevlânâ tarafından* ***"Birlik Dükkânı"*** *diye adlandırılmaktadır.*

Önemli Eserleri: *Fihi Mafih, Divan-ı Kebir, Mesnevi, Mektubat*

@SadettinAkşoyla /sadettin.akşoyla

Hacı Bektâş-ı Velî

- ***Tasavvuf*** *edebiyatçısıdır.*
- ***Bektaşilik tarikatının piri*** *olarak görülmüştür.*
- ***"Hünkâr"*** *lakabıyla tanınmıştır.*
- *Sivas, Kırşehir, Kayseri ve Orta Anadolu'nun bazı yörelerinde* ***Bektaşilik*** *anlayışını yaymıştır.*
- *Osmanlı Devleti'nde* ***yeniçeriler*** *Bektaşilik kurallarına göre yetiştirilmiştir.*

Önemli eserleri: *Makalat, Kitabü'l Fevâid*

Yunus Emre

- **Tasavvuf** edebiyatçısıdır.
- Şiirlerini halk dili ve anlatımı ile sunduğu için halk tarafından çok tanınmış ve sevilmiştir.
- Şiirlerinde **"Yunus", "Âşık Yunus", "Miskin Yunus", "Derviş Yunus"** gibi mahlasları kullanmıştır.
- Anadolu'da Türkçe şiirin öncüsü konumuna gelmiştir.
- **Taptuk Emre Dergâhı**'nda yaşamıştır.

Önemli eserleri: *Divan, Risalet'ün Nushiyye (Mesnevi şeklinde yazılmış tasavvufi bir nasihatnamedir.)*

Muhyiddin İbnü'l Arabi

- ***Tasavvuf*** *alanında önemli çalışmalar yapmış Endülüslü meşhur mutasavvıftır.*
- ***Vahdet-i Vücud*** *(Kâinattaki her şeyin tek yaratıcı ve tek varlık olan Allah'ın bir tecellisi olduğu, dolayısıyla gerçekte bütün varlıkların onun varlığından başka bir şey olmadığı) hakkındaki görüşleriyle İslam düşüncesini derinden etkilemiştir.*
- *Onun görüşlerinin her kesimde yayılmasında ve etkili olmasında özellikle eserlerini şerh eden* ***Sadreddin Konevî****'nin büyük rolü olmuştur.*

Önemli eserleri: *Füsûsu'l-Hikem*

Sadreddin Konevî

- *Mutasavvıf ve kelamcıdır.*
- ***Muhyiddin Arabi'nin öğrencisi****dir.*
- *Vahded-i Vücud ekolünden olup, görüşlerini yaymak için* ***"Ekberilik"*** *tarikatını kurmuştur.*

Önemli Eserleri: *Miftahü'l Gayb*

Hacı Bayrâm-ı Velî

- **Tasavvuf** edebiyatçısıdır.
- Bayramîlik tarikatının kurucusudur.
- Akli ve dinî ilimlerde eğitim almıştır
- Şeyh Hamidüddin Aksarâyî'nin vefatından sonra müderris olarak değil Hamidüddin Aksarâyî'nin halifesi ve kendi adıyla anılan Bayramîlik tarikatının şeyhi olarak hayatını sürdürmüştür.

- **Kırşehirli Şeyh, Ahmet Gülşehri** ve **Aşık Paşa** halk edebiyatının önemli temsilcileri olmuştur. *Aşık Paşa'nın* ***Garipnamesi*** *dönemin önemli eserleri arasındadır.*
- **Hoca Dehhani** ilk divan edebiyatçısıdır. İlk **gazel** ve **kaside** örnekleri Hoca Dehhani'ye aittir. Hoca Dehhani **Selçuklu Şehnamesi** adlı eserini **III. Alaaddin Keykubad**'a sunmuştur.
- Bir başka divan edebiyatçısı **Germiyanlı Ahmedî**'dir. İskendernâme ve Cemsidu Hurşid önemli eserleridir.
- **Cüveyni İ**lhanlı devlet adamı ve tarihçisidir. Selçuklularda da bulunmuştur.

✪ Türkiye Selçukluları Zamanı'nda **tarih yazıcılığı** da gelişmiştir.

Ravendî	"Selçuklu Tarihi"ni yazmış ve bu eserini I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e sunmuştur.
İbn-i Bibi	I. Alâeddin Keykubad Dönemini de kapsayan 1192-1280 yılları arasına ait "Türkiye Selçuklu Tarihi"ni hazırlamıştır.
Kerimüddin Aksarayî	Moğollar Zamanı'ndaki Türkiye Selçuklu tarihini anlatan eserini kaleme almıştır.

Kubbetü'l İslam

- **"İslamiyet'in Kubbeleri"** anlamına gelir.
- Yetiştirdikleri ilim, din, kültür ve sanat adamları, mutasavvıf ve zahitleri ile ön plana çıkan **Ahlat, Belh** ve **Buhara** şehirlerine verilen isimdir.
- **Ahlat** şimdiki Türkiye'de (Türkiye Selçuklu Devleti şehridir), **Belh** şimdiki Afganistan'da, **Buhara** ise şimdiki **Özbekistan**'dadır.

KRİTİK BİLGİ

Hacı Bayram Velî, XIV. yüzyılın ilk yarısında ***Orhan Gazi Dönemi****'nde Ankara'nın Zülfazl köyünde doğmuş, 1430 yılında Ankara'da vefat etmiştir.* ***Şeyh Hamidüddin-i Aksarâyî*** *(Somuncu Baba) ile bir bayram günü karşılaştığı için Şeyh tarafından kendisine Bayram adı verilmiştir. Ankara'da müderrislik yaptıktan sonra da* ***Somuncu Baba****'ya tabi olmuştur.*

Sınavda Çıkabilecek Not

Ravendi, İbn-i Bibi ve Kerimüddin Aksarayi Türkiye Selçuklu Devleti'nde tarih yazıcılığı ile ön plana çıkmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

UYANDIRMA SERVİSİ

Caca Bey Medresesi, Selçuklular Dönemi'nde **Kırşehir emiri** olarak görev yapan Caca Bey tarafından yaptırılmıştır. Caca Bey Medresesi Anadolu'da kurulan **ilk rasathane** olarak kabul edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Hunad Hatun Külliyesi ilk Selçuklu külliyesidir.

KRİTİK BİLGİ

Selçuklular yaptıkları kabartmalarda **çift başlı kartal** motifini sıkça kullanmışlardır. Çini üzerine yapılan resimlerde ise **Uygur Devleti'nin üslubu** görülmüştür.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

8. MİMARİ VE SANAT

a. Mimari

Türkiye Selçuklu Devleti'nin mimariye kazandırdığı bazı yenilikler

- **Kubbe Örtüleri:** Taş, alçı, çini ve maden işçiliği
- **Mihrap süsleri:** Arabesk
- **İnce ve zarif minareler:** Bitki ve hayvan motifleri
- **Arabesk:** Tavan, duvar ve camların geometrik şekillerle süslenmesi

Camiler

- **Konya** : Alaaddin Cami
- **Niğde** : Alaaddin Cami
- **Sivas** : Ulu Cami
- **Afyon** : Ulu Cami
- **Amasya** : Burmalı Minare Cami

Mescitler

- **Konya** Taş Mescit, Sırçalı mescit, Karatay Mescidi

Medreseler

- **Konya** Karatay Medresesi, Sırçalı Medrese, İnce Minareli Medrese
- **Sivas** Gök Medrese, Şifaiye Medresesi, Buruciye Medresesi

Medreseler

- **Kayseri** : Hacı Kılıç Medresesi, Koca Hasan Medresesi, Hunat Hatun Medresesi
- **Erzurum**: Çifte Minareli edrese
- **Kırşehir**: Caca Bey Medresesi

Külliyeler

- **Kayseri** : Hunad Hatun Külliyesi, Hacı Kılıç Külliyesi
- **Konya** : Sahip Ata Külliyesi

Türbe ve Kümbetler

- **Kayseri** : Döner Kümbet
- **Ahlat** : Ulu Kümbet
- **Konya** : II. Kılıçarslan Kümbeti, Mevlânâ Türbesi, Karatay Türbesi

Saray ve Köşkler

- **Kayseri** : Kubâdiye Sarayı
- **Beyşehir**: Kubâdâbâd Sarayı (Yazlık saray)
- **Alanya** : Alaiye Sarayı (Kışlık saray)

Darüşşifalar

- **Kayseri**: Gevher Nesibe Darüşşifası, Gıyasiye Darüşşifası
- **Amasya**: Amasya Darüşşifası, Torumtay Darüşşifası
- **Sivas** : I. Alaaddin Keykavus Darüşşifası
- **Divriği** : Turan Melek

Kervansaraylar

- **Konya** : Sultan Han, Zazadin Han, İshaklı Han
- **Kayseri** : Alay Han
- **Antalya** : Alara Han, Evdir Han, Susuz Han

- Anadolu'da yaptırılan **ilk kervansaray** Kayseri-Aksaray arasındaki **Alay Han**'dır.
- Anadolu'da inşa edilen ilk cami, **Diyarbakır Ulu Cami**'dir. Bu cami Müslümanlar tarafından Mar-Tama Kilisesinin camiye çevrilmesi ile oluşturulmuştur (639).
- İlk Anadolu Selçuklu cami, **Konya Alaaddin Cami**'dir.
- Saltuklular dönemine ait olan ve **Emir Saltuk Türbesi**, Anadolu'daki en eski **anıt mezar** yapısıdır.
- Anadolu Selçuklu Dönemine ait olan Alay Han, Anadolu'daki **ilk kervansaray** yapısıdır.
- **Gök Medrese**'nin kapı kemerinin üzerinde **12 Hayvanlı Türk Takvimi**'nde kullanılan hayvanlardan esinlenerek yapılan 12 çeşit hayvan başını gösteren kabartma bulunmaktadır.
- Anadolu'da medreseler **eyvanlı** *(açık avlulu)* ve **kubbeli** *(kapalı avlulu)* olmak üzere iki şekilde yapılmıştır.
- Anadolu'da kurulan ilk medrese **Danişmentliler** tarafından yapılan **Yağıbasan Medresesi**'dir.

- Anadolu Selçuklularına ait en eski medrese **Kayseri Koca Hasan Medresesi**dir.
  Türkiye Selçuklularına ait ilk hastane **Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası**'dır.
- Darüşşifa **I. Gıyaseddin Keyhüsrev** tarafından kardeşi Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine yaptırılmıştır. Gevher Nesbibe Hatun aynı zamanda tıp okulu niteliğindedir.

b. Sanat

- Türkiye Selçuklu Devleti'nde **resim** ve **heykel** sanatlarıyla da ilgilenilmiştir. Türkiye Selçukluları, saray kapısı ve duvarlarını, kale surlarını **insan ve hayvan kabartmalarıyla** süslemişlerdir.
- Selçukluların dinî yapılarında **çift başlı kartal**, **at üstünde avcılık yapan insan** kabartmalarına rastlanmıştır.
- Müziğin gelişmesinde **Mevlevî** ve **Ahi zaviyelerinde görülen musiki** etkili olmuş ve bu musiki tasavvuf müziğinin de temelini oluşturmuştur.
- Destanlar ve Dede Korkut Hikâyeleri **kopuz eşliğinde** çalınıp söylenmiştir.
- En yaygın sanat dallarından olan **çinicilik** cami, medrese, türbe ve mescitlerde etkin bir şekilde kullanılmıştır.
- Ayrıca Türkiye Selçuklu Devleti'nde **kumaş, halı** ve **kilim dokumacılığı, hat sanatı, tezhip** (kitap süsleme), **ciltçilik, oymacılık** ve **kakmacılık** ile **maden işçiliği** de gelişmiştir.

PDF

KRİTİK BİLGİ

Türkiye Selçuklu Devleti'nde mimari eserlerde **aslan heykeli, boğa-aslan mücadelesini gösteren kabartma figürü, taş kabartmalı çift başlı kartal resimleri, elinde şahin kuşu tutan adam** ve **ondan şahin eğitimi alan çocuk kabartması** gibi figürler kullanılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Anadolu'da yapılan ilk medrese **Yağıbasan Medresesi**'dir. Türkiye Selçuklu Devleti tarafından Anadolu'da yapılan ilk medrese ise **Kayseri Kara Hasan Medresesi**'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

A. OSMANLI DEVLET TEŞKİLATI

Osmanlı yönetim anlayışını şekillendiren unsurlar

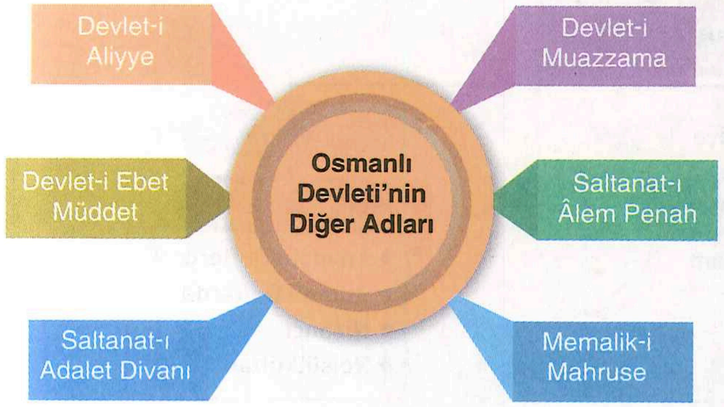

Osmanlı Yönetim Anlayışında Yaşanan Değişimler

- Osmanlı Devleti'nde kut ve veraset anlayışı devam etmiş, padişah malikü'l mülk yani ülkenin ve devletin tek sahibi kabul edilmiştir.
- Türk tarihinde **veraset anlayışı ilk kez Osmanlı Devleti'nde değişikliğe uğramıştır.**

DÖNEM	UYGULANAN VERASET ANLAYIŞI
Osman/Orhan Bey	"Ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır"
I. Murat	"Ülke padişah ve oğullarının ortak malıdır" (İlk değişiklik)
II. Mehmet (Fatih)	"Devlet-i Aliyye'nin bekâsı için (Nizam-ı Âlem) gerekirse kardeşler hal edilir (öldürülür)" "ülke sadece padişahın malıdır"
I. Ahmet	"Ülke ekber olanındır" (Veraset ilk kez belirgin bir kurala bağlanmıştır.)

Osmanlı Devlet Anlayışında Yaşanan Değişimler	
Klasik Dönem (1300-1600)	➤ **Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Fatih Kanunnâmesi** (Kanunnâme-i Âli Osman) ile ***örfe dayalı hukuk sistemi yazılı hâle*** getirilmiştir. ➤ **Yavuz Sultan Selim** Zamanı'nda halifeliğin Osmanlıya geçmesiyle teokratik yapı güçlenmiştir.
Sened-i İttifak (1808)	➤ **II. Mahmut** Dönemi'nde **Sened-i İttifak** (1808) ile bir padişah ***ilk kez kendi gücü dışında bir başka gücü tanımıştır.***
Tanzimat Fermanı (1839)	➤ Sultan **Abdülmecit** Dönemi'nde **Tanzimat Fermanı** 'yla ***kanun gücünün üstünlüğü*** ilk defa kabul edilmiştir. ➤ Bu fermanla **Müslüman** ve **gayrimüslimlerin can, mal ve namus güvenliği devletin koruması altına alınmış, kanun önünde de herkes eşit** kabul edilmiştir.
I. Meşrutiyet (1876)	➤ Sultan **II. Abdülhamit** Dönemi'nde Meşrutiyet ilan edilerek (1876) **ilk kez anayasal düzene** geçilmiş, **halk ilk kez yönetime** katılmıştır.

DİKKAT

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın son çeyreğinde Meşrutiyet'in ilanıyla anayasal düzene geçilmiştir. 1876 Anayasası'nda son söz meclise verilmiştir. Ancak 1309 yılında anayasada yapılan değişiklik son söz padişahtan alınmış ve meclise verilmiştir.

4. BÖLÜM Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

- Devletin kutsallığı anlayışı **Devlet-i Aliyye** (yüce devlet) kelimesi ile bütünleştirilmiş ve Osmanlı Devleti'nin resmî adı da Devlet-i Aliyye olmuştur.
- Osmanlılarda devletin sonsuza kadar yaşayacağına inanılmış ve bu anlayış **Devlet-i Ebet Müddet** olarak ifade edilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

I. Ahmet'le birlikte, **ekber (büyük)** ve **erşed (akıllı)** anlayışı benimsenerek büyük ve akıllı olan kardeşin hükümdar olması kararlaştırılmış; kardeşler arasındaki taht kavgalarına son verilmek istenmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı, devlet teşkilat yapısını şekillendirirken ilk Türk devletleri, İlhanlılar, Bizans İmparatorluğu ve Selçuklular gibi devletlerin yönetimlerinden etkilenmiştir.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı padişahlarının payitaht olarak adlandırdıkları İstanbul, tarih boyunca **Konstantinapolis Konstantiniyye, Dersaadet, Asitane, İslambol** ve **İstanbul** gibi birçok isimle anılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde İstanbul'dan sonra en uzun süre başkentlik yapan şehir **Edirne**'dir.

OSMANLI DEVLETİ TEŞKİLAT YAPISI

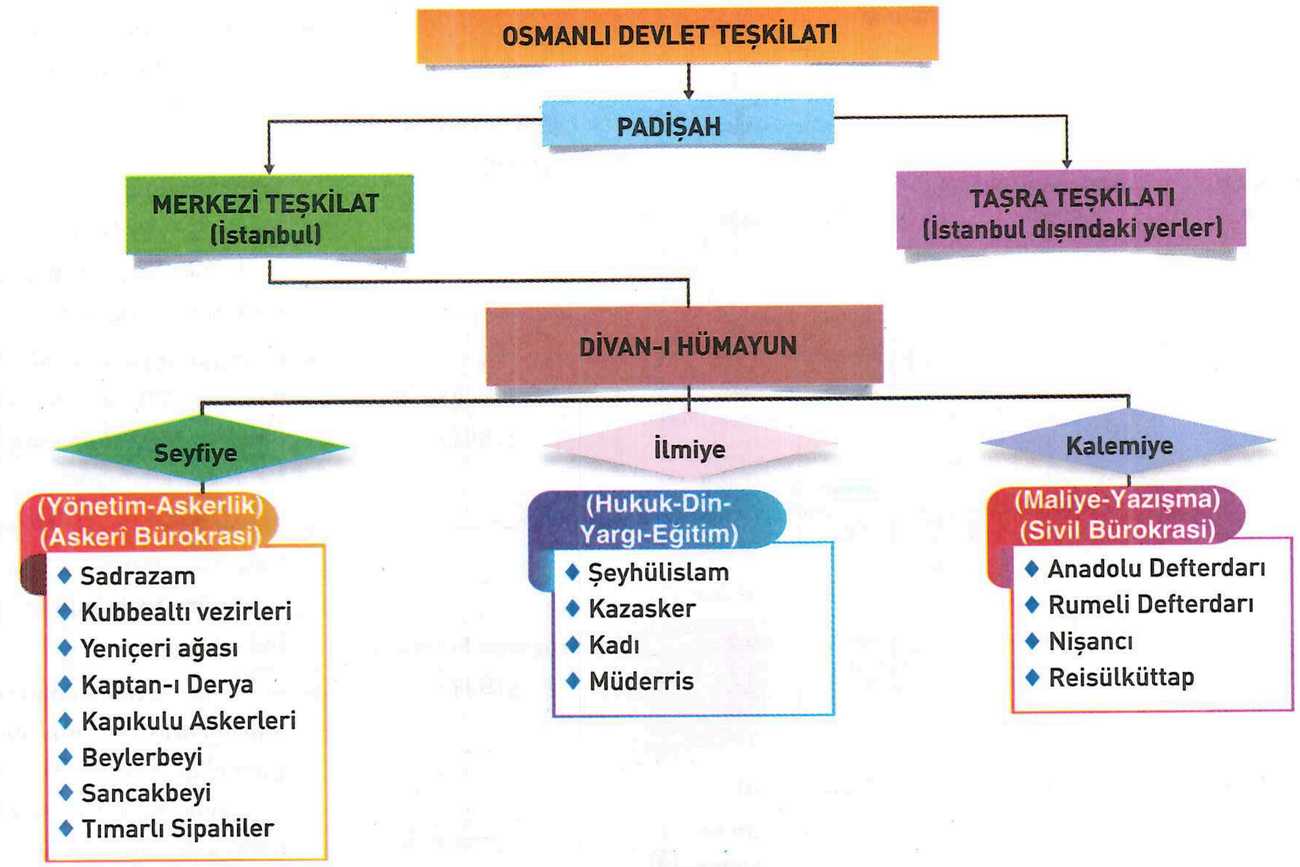

MERKEZ TEŞKİLATI

- Osmanlı Devleti'nde sarayın bulunduğu İstanbul **merkez**; diğer yerler ise **taşra** olarak kabul edilmiştir.

İstanbul'un Yönetimi	
Sadrazam	Disiplin ve genel düzenden sorumlu olup İstanbul'da değilse yerine sadaret kaymakamı bakmıştır.
Yeniçeri Ağası	Asayişden sorumludur. (Gece güvenliğinden sorumlu olan asesbaşı)
Taht Kadısı (İstanbul Kadısı)	Adalet işlerinden sorumlu olup doğrudan padişah tarafından atanmıştır.
Şehremini	Bayındırlık ve belediye işlerinden sorumludur.
Mimarbaşı	İmar işlerinden sorumludur.
Muhtesip	Çarşı, pazar ve ticaret işlerinden sorumlu olup pazarlardaki ölçü ve tartı aletlerini denetleyerek fiyatları kontrol etmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Osmanlı merkez teşkilatı üç ana bölümden oluşmuştur.

Padişah | **Saray** | **Divan-ı Hümayun**

1. PADİŞAH

- Osmanlı devlet teşkilat yapısının başında padişah vardır.

Osmanlıda Padişahın Kullandığı Başlıca Ünvanlar

Bey	Gazi	Hakan	Sultan	Han
Hünkâr	Hüdavendigâr	Padişah	Şahane	Halife
Hümayun	Şevketlü	Necabetlü	Melikü'l Güzat	Emirü'l Müminin

Osmanlı Devleti'ndeki Hükümdarlık Sembolleri

Hutbe	Sikke (Para)	Nevbet (Davul)	Sancak	Hilat
Tıraz (Elbise)	Tuğ	Tuğra	Mühür	Taht
Çetr (Saltanat Şemsiyesi)	Otağ (Çadır)	Kılıç Alayı	Biat Töreni	Cülus Bahşişi

Padişahın Yetkileri

Yasama Yetkisi	Yürütme Yetkisi	Yargı Yetkisi
Şer'i hukuka aykırı olmamak şartıyla padişahın örfi hukuk koyabilme yetkisidir. ***(Ferman, kanunnâme, adaletnâme, berat, yasaknâme, tevki, amannâme yasama yetkisiyle ilgilidir.)***	Ülkeyi var olan kurallara göre yönetme yetkisidir. ***(Divan-ı Hümayun yürütme yetkisiyle ilgilidir.)***	Yargı yetkisi hukuku uygulamak ve anlaşmazlıkları çözmekle ilgili yetkidir. ***(Müsadere Sistemi ve Kulluk sistemi yargı yetkisiyle ilgilidir.)***

Ferman	Padişahın **yazılı buyruğudur. Nişancı** tarafından **padişahın tuğrasının** çekilmesiyle geçerli olmuştur.
Kanunnâme	Padişahın onayından geçen hukuki hükümlerin bir araya getirilmesiyle oluşur. İlk Osmanlı Kanunnamesi **Fatih Sultan Mehmet** tarafından hazırlanmıştır.
Adaletnâme	Kanunların uygulanması ve tebaanın haksızlığa düşmemesi için zaman zaman padişahlar tarafından çıkarılan buyruklardır. Halkı (reayayı), askeri sınıfa karşı korur.
Berat	**Devlette bir göreve atanan, aylık bağlanan, san, nişan** veya **ayrıcalık verilen kimseler** için çıkarılan padişah buyruğudur.
Yasaknâme	Kanunlarla belirlenen idari, askerî ve mali konulardaki **yasakların çiğnenmesi hâlinde uygulanan cezaî hükümleri** belirten hükümlerdir.
Tevkî	Padişah tuğrası taşıyan fermanlardır.
Amannâme	Fethedilen bölgelerin halkına kötü davranılmasını engellemek için çıkarılan fermanlardır.

Müsadere Sistemi

- Kamu görevlilerinin haksız yollarla elde ettikleri gelir veya emlâkın bir kısmına ya da tamamına devlet tarafından el konulması usulüdür.
- **Fatih Sultan Mehmet** Dönemi'nde kalıcı hâle gelmiş ve kurumsallaşmıştır. Sistemli olarak ilk kez Vezir-i Âzam **Çandarlı Halil Paşa**'nın mal varlığına el konulmasıyla başlamıştır.
- Müsadere sistemi, **ceza olarak müsadere** ve **ölüm hâlinde müsadere** olmak üzere iki şekilde uygulanmıştır.

Müsadere Uygulamasının Nedenleri

- Güçlü merkezi bir devlet kurmak
- Merkezi otoriteye rakip olabilecek güçlerin oluşumunu engellemek
- Ekonomik bunalım ve savaş zamanlarında hazineye gelir sağlamak
- Üst düzey devlet görevlilerinin öldükten sonra mirasçılarına bir şey bırakamayacaklarını düşünerek dürüst davranmalarını sağlamak
- Devlet adamları ve nüfuz sahibi kişilerin çeşitli gayri kanuni yöntemlerle devlete ait malları ele geçirme ihtimallerine karşı önlem almak

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde padişah mutlak otoriteye sahip olduğu için **yasama, yürütme** ve **yargı** yetkilerini elinde bulundurmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde **fermanlar divanî yazı** ile yazılmıştır. Bir fermanın işlem görebilmesi için **kadı** tarafından incelenmesi gerekir.

KRİTİK BİLGİ

Kanunname-i Ali Osman ile *cülus bahşişi, sancağa çıkma, müsadere, kardeş katli* yasallaşmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

II. Mahmut hâkim kararı olmadan müsadere yapılmasını yasaklanmış; **Tanzimat Fermanı**'yla ise bu sisteme resmî olarak son verilmiştir.

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Lalalar ayrıca şehzadelerin divanına vezir makamında başkanlık etmiş, şehzade adına **serdar** sıfatıyla ordunun başında sefere çıkmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Kefe şehri Anadolu dışındaki (Kırım'da) tek sancak şehridir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Sultan **III. Mehmet** Dönemi'nde şehzadelerin sancağa çıkma usulünden vazgeçilmiştir. Bu durum devlet işlerinde tecrübesiz padişahların yetişmesine ve şehzadelerin halktan uzak kalmasına sebep olmuştur. Sancağa çıkma usulüne son verilmesinden sonra şehzadeler sarayda tutulmaya başlanmış ve bu sistem **Kafes Sistemi** olarak anılmıştır. Kafes Sisteminde şehzadelerin sarayda kapalı olarak tutuldukları bu bölüme **"Şimşirlik"** denilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kulluk Sistemi

- Osmanlı Devleti'nde padişahın devşirme sistemiyle yetişen kişiler üzerinde sahip olduğu öldürme yetkisidir.
- 1839 **Tanzimat Fermanı**'yla bu sisteme resmî olarak son verilmiştir.

Şehzade Eğitimi ve Sancaklar

- Osmanlıda padişah olacak hükümdar çocuklarına çelebi sultan ve şehzade denilmiştir.
- Şehzadeler için bütün devlet erkânının katıldığı **"bedibesmele merasimi"** yapılmış ve burada şehzadeye ilk dersi şeyhülislam vermiştir.
- Şehzadeler sarayda **Şehzadegân Mektebi**'nde eğitim almışladır.
- **"Şehzade Alayı"** denilen bir törenle, devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları için lala denilen hocalar eşliğinde sancaklara gönderilmişlerdir.
- Taht'a çıkan hükümdar **Eyüp Sultan**'da **Cülus Töreni** ile kılıç kuşanmıştır. **(Kılıç Alayı)**

Sancak Şehirleri

- Şehzadelerin gönderildiği sancaklar, genellikle Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da topraklarına kattığı beyliklerin başkentleri arasından seçilmiştir.
- **Amasya, Kütahya, Trabzon, Konya, Manisa, Balıkesir, Antalya, Çankırı, Kastamonu, Teke** ve **Kefe** başlıca sancak şehirleridir.

DİKKAT

- Şehzadeler eğitim amaçlı olarak Rumeli **bölgesine gönderilmezlerdi**. Bu durumun temel nedeni yabancı devletlerin Osmanlı şehzadelerini kışkırtmalarını engellemektir.
- Şehzadeler sancak şehirlerine gönderilerek askerî ve idarî alanda tecrübe almaları ve **halkla kaynaşmaları** sağlanmıştır.

DİKKAT

- Osmanlı Devleti'nde sancak sistemini *ilk başlatan* **Orhan Bey**'dir.
- *Sancak sisteminde yetişerek başa geçen ilk* Osmanlı padişahı **I. Murat**'tır.
- *Sancak sistemini yasallaştıran* Osmanlı padişahı **Fatih Sultan Mehmet**'tir.
- *Sancak sisteminde yetişerek başa geçen son* Osmanlı padişahı **III. Mehmet**'tir.
- *Sancağa çıkma uygulamasını kaldıran* Osmanlı padişahı **III. Mehmet**'tir.
- *Sancağa çıkmadan başa geçen ilk* Osmanlı padişahı ise **I. Ahmet**'tir.

Kardeş katlini uygulayan ilk Osmanlı padişahı	**I. Murat**
Kardeş katlini yasallaştıran ilk Osmanlı padişahı	**Fatih**
Cülus bahşişi uygulamasını başlatan Osmanlı padişahı	**Yıldırım Bayezit**
Cülus bahşişi uygulamasını yasallaştıran Osmanlı padişahı	**Fatih**
Ordusunun başında sefere çıkan son Osmanlı padişahı	**II. Mustafa**
Ordusuyla birlikte sefere çıkmayan ilk Osmanlı padişahı	**II. Selim**
Osmanlı Devleti'nde **hacca giden tek şehzade** Fatih'in küçük oğlu	**Cem Sultan**
Sultan ünvanını kullanan ilk Osmanlı padişahı	**Orhan Bey**
Halife ünvanını kullanan ilk Osmanlı padişahı	**Yavuz Sultan Selim**

2. SARAY

- Osmanlı Devleti'nde saray, padişahın **özel hayatının geçtiği** ve **devlet işlerinin yürütüldüğü** yerdir.
- İlk Osmanlı sarayı Bursa Bey Sarayı'dır. (Orhan Bey Dönemi)
- **I. Murat** Zamanı'nda **Edirne Sarayı** kullanılırken; **Fatih** Zamanı'nda **Topkapı Sarayı** devletin yönetim merkezi olarak kullanılmıştır.

@SadettinAkyayla

TOPKAPI SARAYININ BÖLÜMLERİ

Bîrûn (Dış Saray)

- Sarayın dış bölümüdür.
- Devlet işlerinin görüşüldüğü ve sarayın dış hizmetlerine bakan devlet görevlilerinin bulunduğu bölümdür.
- Padişahın resmî hayatı burada geçmiştir.
- Divanın toplandığı kubbealtı burada bulunurdu.
- Bu bölümde padişah hocası, hekimbaşı, cerrahbaşı, yeniçeri ağası, altı bölük halkı vb. önemli kişiler bulunurdu.

Bölümleri

- Kubbealtı
- Altı Bölük Halkı
- Cebeciler ve Topçular
- Müteferrikalar
- Mehterhane
- Saray Hastanesi ve mutfağı
- Dış Hazine
- Şehremini dairesi

Enderun (İç Saray)

- Farsça bir kelime olan Enderun, **"bir şeyin içi, iç taraf"** anlamına gelir.
- Devşirme yoluyla yetiştirilen tebaadan meydana gelmiştir.
- Padişaha hizmet eden görevlilerin bulunduğu yer olmakla birlikte, **idari** ve **askerî yöneticilerin yetiştirildiği bir eğitim kurumu**dur.
- Enderunda yetişenleri görevlendirme işlemine "çıkma" denilmiştir.

Bölümleri

- Saray Okulu
- Arz Odası
- Büyük Oda
- Küçük Oda
- Hazine-i Hassa
- Has Oda
- Doğancılar Odası
- Kiler Odası
- Seferli Odası (XVII. yüzyılda eklendi)

Harem

- Harem, **"Korunan mukaddes şey ve yer."** anlamına gelir.
- Osmanlı padişahının ailesiyle yaşadığı saraydaki mekânlara **"padişah haremi"** ya da **"padişah evi"** anlamında **"Harem-i Hümayun"** adı verilmiştir.
- Padişahın ve ailesinin özel hayatını geçirdiği bölümdür.

Bölümleri

- Padişahın özel dairesi
- Kızlar Bölümü
- Valide sultanlar, padişah eşleri Kızlarının oturduğu daireler

Bab'üssaade Kapısı: Enderun ve Bîrûn'u birbirine bağlayan, padişahın devlet işlerini görüştüğü ve törenleri izleyip elçileri kabul ettiği bölümdür.

BURSA BEY SARAYI (XIV. yüzyıl)

- İlk Osmanlı sarayıdır.
- **Orhan Bey** tarafından yaptırılmıştır.
- Batı etkisi yoktur.

EDİRNE SARAYI (XIV. yüzyıl)

- **I. Murat** Dönemi'ne aittir.
- **Eski Saray** olarak bilinir.
- Batı etkisi yoktur.

TOPKAPI SARAYI (XV. yüzyıl)

- **Fatih Sultan Mehmet** tarafından yaptırılmıştır.
- **Saray-ı Cedid** adıyla anılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde **en uzun süre yönetim merkezi** olarak kullanılan saraydır.
- Topkapı Sarayı; **Bâb-ı Hümâyun, Bâbüsselâm** ve **Bâbüssaâde** adlı üç ana kapı, dört avlu, Harem, Hasbahçe (Gülhane) ve diğer bahçelerden oluşmuştur.
- Ayasofya yönüne açılan **Bâb-ı Hümâyun** kapısı ana kapı durumundadır.
- 1924 yılında müzeye çevrilmiştir.
- Batı etkisi yoktur.

KRİTİK BİLGİ

Harem aynı zamanda eğitim kurumu olup, burada kızlara eğitim verilmiştir. Hareme yeni gelen kızlara *ev işleri, dikiş, nakış, İslami görgü kuralları* ve *dinî bilgilerin yanında kültür ve sanat eğitimi* de verilirdi.

KRİTİK BİLGİ

Türk mûsıkîsinin en büyük isimlerinden Tekbir'in bestekârı **Itrî** (Buhûrîzâde Mustafa Efendi) ve XIX. yüzyılın büyük bestekârı **Hacı Arif Bey**, haremde dersler vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde yönetim merkezi olarak birçok saray kullanılmıştır. Bunlardan **Bursa Bey Sarayı, Edirne Sarayı, Manisa Sarayı** ve **Saray-ı Atik (Eski Saray)** Klasik Dönem Osmanlı saraylarındandır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

İshak Paşa Saray'ında sıcak, soğuk ve atık su kanalları bulunmaktadır. Saray, sıcak su boruları ile **ısıtma sisteminin kullanıldığı** bir yapı olma özelliğine sahiptir.

KRİTİK BİLGİ

Atatürk tarafından **"milletin sarayı"** olarak nitelendirilen saray **Dolmabahçe Sarayı**'dır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti **Orhan Bey** Zamanı'nda divan teşkilatını oluştururken **Selçuklular, İlhanlılar** ve **diğer Türk devletlerini** örnek almıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Fatih Sultan Mehmet Zamanı'na kadar Divâna **padişahlar** başkanlık etmiş, Fatih'le birlikte **vezir-i azamlar** da Divâna başkanlık etmeye başlamıştır. Padişahlar Divân'ın üst tarafında bulunan ve ***"kafes arkası"*** denen yerden toplantıları takip etmiştir. Böylece padişahlar Divân'da alınan kararları kontrol altında tutmuşlardır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

İSHAK PAŞA SARAYI (XVIII. yüzyıl)

- Anadolu'daki geç dönem saray mimarisinin en güzel örneklerindendir.
- **Ağrı**'nın **Doğubeyazıt** ilçesinde bulunan İshak Paşa Sarayı'nın yapımına IV. Murat'ın, İran Seferi'nde (1634) Osmanlı ordusuna cesaret ve kahramanlık göstererek, sağ kolunu kaybeden **"Çolak"** lakaplı Abdi Paşa tarafından başlanmış; 1784 yılında dönemin Bölge Valisi İshak Paşa tarafından tamamlanmıştır.

YILDIZ SARAYI (XIX. yüzyıl)

- Sultan **III. Selim** Dönemi'nde ilk olarak annesi **Mihrişah Valide Sultan** için bir köşk olarak yaptırılmıştır.
- Sultan **II. Mahmut, Abdülmecit** ve **Abdülaziz** Zamanlarında yeni köşkler, kasırlar eklenmiştir.
- Sultan **II. Abdülhamit Dönemi**'nde **Yıldız Sarayı** adını alarak Eski Saray, Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı'ndan sonra yönetim merkezi olarak kullanılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezi olarak kullanılan son sarayıdır.
- Batı etkisi vardır.

DOLMABAHÇE SARAYI (XIX. yüzyıl)

- **Geç Dönem** Osmanlı saraylarındandır.
- Sultan **Abdülmecit** tarafından yaptırılmıştır (1859).
- Bu saray, ilk kez **geleneksel Türk saray mimarisi dışında Avrupa sarayları örnek alınarak** yapılmış olan eklektik bir binadır.
- Barok ve Ampir üslubunun (Avrupa mimarisinin) karışımı bir tarzda yapılmıştır.
- Batı etkisi vardır.

ÇIRAĞAN SARAYI (XIX. yüzyıl)

- Çırağan Sarayı'nın ilk inşasına **1834**'te başlanmış ve **1841**'de tamamlanmıştır.
- **Sultan Abdülaziz** tarafından **1871** yılında yeniden inşa edilen saray, **1910** yılında büyük bir yangın yaşamış ve **1897** yılında restore edilmiştir.
- **1992** yılında ise otel olarak hizmete açılmıştır.
- Batı etkisi vardır.

BEYLERBEYİ SARAYI (XIX. yüzyıl)

- **Sultan Abdülaziz** tarafından dönemin tanınmış mimarı **Sarkis Balyan**'a yaptırılmıştır.
- **Beylerbeyi Sarayı** genel olarak yaz dönemlerinde özellikle yabancı devlet adamlarının ağırlanması için kullanılmıştır.
- Batı etkisi vardır.

3. DİVÂN-I HÜMÂYUN

- Osmanlı Devleti'nde **idari, mali, askeri, örfi** ve **şeri** konuların görüşülüp karara bağlandığı yürütme organı olan Divân-ı Hümâyun, "padişahın hükûmeti" anlamına gelmektedir.
- Divan-ı Hümayun, Danıştay, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi gibi çalışan bir meclistir.
- Divanın yargılama yetkisi vardır.
- Osmanlı Devleti'nde en üst **idarî** ve **yargı** organı olan Divânda **son söz padişaha** aittir. Bu da Divânın **danışma organı** olduğunun göstergesidir.
- Divân-ı Hümâyunda gayrimüslimler temsil edilmemiştir.

NOT

Divânda alınan kararlar padişahın onayından sonra **mühimme defterine** kaydedilmiş ve böylece kanunlaşarak yürürlüğe girmiştir.

Divân'ın ilk defa oluşturulması	**Orhan Bey**
Divân'ın sürekli hale getirilmesi	**I. Murat**
Divân'a sadrazamlar başkanlık yapmaya başlaması	**Fatih (II. Mehmet)**
Divân'ın kaldırılarak nazırlıkların kurulması	**II. Mahmut**
Divân'ın sarayda toplandığı yer	**Kubbealtı**
Divân'da alınan kararlara verilen isim	**Hüküm**
Divân'da alınan kararların tutulduğu defterler	**Mühimme defterleri**
Divân kararlarının sadrazam tarafından özetlenerek padişaha sunulması	**Telhis**
Divân kararlarının padişaha sunulduğu oda	**Arz odası**

@Sadettin.Akyayla

Padişahların Divân toplantılarını izlediği perdeli (Pes-i Per) bölüm	**Kasr-î Adl**
Birun ile Enderun arasında kalan kısım	**Babüssaade**
Divân-ı Hümâyun toplantılarında teşrifat hizmeti ve mübaşirlik yapan görevli	**Çavuşbaşı**

Divan-ı Hümayun'un Görevleri	
Siyasi Yetkileri	➤ Ülkede yaşayan bütün insanların güvenliğini sağlamak ➤ Devletin otoritesine yönelecek tehditleri önlemek ➤ Nüfus hareketlerini kontrol altında tutmak ➤ Fetih hareketlerini yürütmek ➤ Ülkelerarası her türlü ilişkiyi belirlemek
Hukukî Yetkileri	➤ Padişahın emirlerini, fermanlarını, buyruklarını hazırlamak
Yargı Yetkileri	➤ Kadı ve naibleri denetlemek ➤ Çoğunlukla örfi davalara bakmak ➤ Üst mahkeme sıfatını üstlenmek
Malî Yetkileri	➤ Vergi ve hazine işlerini düzenlemek ➤ Para basma, hazineden para akışını sağlamak
İdari Yetkileri	➤ Atama yapmak ➤ Din, eğitim, vakıf ve tüm idari hizmetlerin denetimini yapmak

- Divân-ı Hümâyun Osmanlı devletinde **halkın şikayetlerini iletebildiği** ve **padişah tarafından da şikayetlerin takip edildiği** bir kurumdur.
- Divan kararlarına **padişah uymak zorunda değildir.** Divân **danışma organı**dır.

Divân-ı Hümâyun'da Bulunan Görevliler ve Başlıca Görevleri

SADRAZAM (VEZİR-İ AZAM) (Başbakan)

- Vezir-i azamlık makamı **I. Murat Dönemi**'nde vezir sayısının artırılmasıyla oluşturulmuştur.
- Padişahın **mutlak vekili** olup, **padişahın mührünü taşıyan** devlet adamıdır.
- Padişahın mührü ile göreve atanmış, bu mührün geri alınmasıyla görevine son verilmiştir.
- Padişahtan sonra en yetkili kişidir.
- Verdiği kararlara **"buyruldu"** denilmiştir.
- **"Serdar-ı Ekrem"** ünvanıyla ordunun başında sefere çıkmıştır.
- Sadrazam olabilmek için **Türkçe** bilmek ve **Müslüman** olmak, beylerbeyliği ve sancakbeyliği yapmak gibi şartlar aranmıştır.
- Fatih'ten itibaren Divân'a başkanlık yapmışlardır.
- Sadrazamlık makamına **"Paşa Kapısı", I. Abdülhamit** Dönemi'nden itibaren ise **"Bab-ı Ali"** denilmiştir.

DİKKAT

Osmanlı Devleti'nde padişah devletin kaynak ve kuvvetlerinin kullanımı tamamen vezir-i âzama bırakmamıştır. *Maliye konusunda* **defterdara**, *adalet meselelerinde* ise **kazaskere** yetki verilerek vezir-i âzamın yetkileri bu üçlü makam arasında paylaştırılmıştır.

KUBBEALTI VEZİRLERİ

- Devlet işlerinde **sadrazama yardımcı** olan görevlilerdir.
- Vezirlik makamı ilk kez **Orhan Bey** Zamanı'nda oluşturulmuş olup ilk vezir Alaaddin Paşa'dır.
- **Serasker** sıfatı ile orduyu komuta edebilmişlerdir.
- Vezirlere başkent dışında görev verildiğinde vezirler, geniş yetkileri olan **"serdar"** ünvanıyla görevlerini yürütmüşlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Vezir olacak kişinim **beylerbeyliği** ya da **sancakbeyliği** gibi görevlerde bulunması gerekir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde sadrazam, defterdar ve kaptan-ı derya padişahın mührünü taşıyan devlet adamıdır.

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Nişancı XVII. yüzyıla kadar dış işlerden sorumlu tutulmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren ise padişaha ait mektupların yazılması **"reisülküttaba"** verilmiş, dış işlerde etkisi giderek azalmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Nişancı Divan kararlarını **mühimme defterlerine** kaydederken, **fethedilen arazilerin** kayıtlarını ise **tahrir defterlerine** kaydetmişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Şeyhülislam Fatih Kanunnamesi'ne göre ilmiye sınıfının başı sayılmış, Kanuni Dönemi'nde ise protokol bakımından sadrazamla denk sayılmıştır. Şeyhülislamın protokoldeki önemi arttıkça Kazaskerlerin önemi azalmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

KAZASKER - Eğitim ve Adalet Bakanı

- Bugünkü karşılık gelmektedir.
- İlk kez **I. Murat Zamanı**'nda oluşturulmuş olup, **Fatih Dönemi**'nden itibaren **Anadolu** ve **Rumeli kazaskeri** olarak sayısı ikiye çıkarılmıştır.
- Divandaki **adli** ve **hukuki** meselelere bakmış, **kadı, müderrislerin ve din adamlarının** atamasını yapmıştır.
- **Kadı kararlarını bozma, değiştirme** ya da **yeniden oluşturma** gibi yetkilere sahiptir. Kadıların atamasını yaptığı gibi **denetlenmesi** de kazasker tarafından yapılmıştır.
- **Salı** ve **çarşamba** günleri hariç haftanın diğer günleri kendi makamında divan kurarak, Divan-ı Hümayunda görüşülecek kadar önem taşımayan **şer'i** ve **hukukî meselelerle** ilgilenmiştir.
- **En yüksek yargıç** kazaskerdir.
- Kazaskerler kendilerine bağlı ulemanın işlerini **Ruznamçe Defterlerine** kaydetmişlerdir.

DİKKAT

Kazasker olabilmek için **Türk** ve **Müslüman** olma ve daha öncesinde **İstanbul kadılığı** görevinde bulunma şartları aranmıştır. ***Türk ve Müslüman olmak zorunluluğu olan tek divan üyesidir.***

DEFTERDAR - Maliye Bakanı

- **Mali işlerden** sorumlu olup, padişahın malının mutlak vekilidir.
- İlk defterdar ataması **I. Murat** Zamanı'nda yapılmış, **Fatih** Zamanı'nda **Anadolu ve Rumeli Defterdarı** olmak üzere sayıları ikiye çıkarılmıştır.
- Başlıca görevleri bütçeyi hazırlamak, **hazineyi açmak** ve **kapamak, yeniçeri ulufesini** (maaş) hazırlamak, **akçeli konularla ilgili anlaşmazlıkları çözmek** gibi görevleri vardır. (Mali yargı yetkisinin olduğuna kanıttır.)
- Fatih Kanunnamesi ile defterdara tuğra ile hüküm yazdırma ve hüküm gönderme yetkisi verilmiştir.
- XIX. yüzyılda Maliye Bakanlığına dönüşmüştür.

NİŞANCI - Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü

- Divana ait **yazışmaları** yapmak, padişah fermanlarına tuğra çekmek ve tahrir işlerini yürütmekle görevlidir.
- **Tevkiî, Tuğraî** ya da **müftiy-î kanun** olarak da bilinir.
- Divandan çıkan kararların **ferman, berat, hüküm**, name-i hümâyun vb. şekillere getirilmesi asıl görevleri arasında yer alır.
- **Örfi hukuk uzmanı** olarak kabul edilir.
- Kanuni Dönemi'nden itibaren **tımar sisteminin düzenlenmesi** ve **dağıtılması** görevi de nişancıya verilmiş; nişancı **dirlik defterlerini takip** etmiştir.
- **Tapu-kadastro** işlerinden sorumludur.

DİKKAT

Nişancının Selçuklulardaki karşılığı **"pervaneci"**dir.

REİSÜLKÜTTAB - Dışişleri Bakanı

- Önceleri **nişancıya bağlı** iken **XVII. yüzyıldan** sonra dış işlerden sorumlu divan üyesi haline gelmiştir.
- Padişah ve sadrazama gelen **yabancı mektupları tercüme edip, cevapları hazırlamak** en önemli görevi haline gelmiştir.

ŞEYHÜLİSLAM

- Divânda alınan kararların şeri hukuka uygun olup olmadığı yönünde görüşü alınmak üzere divân toplantılarına katılmıştır.
- Şeyhülislamın verdiği karara **fetva**; fetva verme yetkisine ise **ifta** denilmiştir.
- Şeyhülislamlık makamı ilk defa **II. Murat** Zamanı'nda oluşturulmuş, ilk şeyhülislam ise **Molla Fenari**'dir.

DİKKAT

Şeyhülislamlık makamı padişahın yaptığı işlerin meşruluğunu ilan eden tek makamdır. Şeyhülislam ulemanın başıdır ancak yargılama yetkisi yoktur.

@Sadettin.Akyayla

YENİÇERİ AĞASI
➤ **Yeniçeri Ocağının komutanıdır.**
➤ **Doğrudan padişaha bağlı**dır.
➤ Sarayın ve İstanbul'un güvenliğinden, devşirme sisteminin yürütülmesinden sorumludur.
➤ Askerî konularda gerek görüldüğü zaman Divâna çağrılmıştır.

KAPTAN-I DERYA
➤ Donanma komutanıdır.
➤ Merkezde bulunduğu zamanlarda Divân toplantılarına katılmıştır.
➤ **Kanuni** Zamanı'ndan itibaren divan üyesi olmuştur.

Defterdara Bağlı Kalemler	
Ruznamçe Kalemi	Her gün çeşitli kaynaklardan gelen gelirlerin kaydedildiği kalemdir.
Tarihçi Kalemi	Maliye belgelerinin tarihlendirildiği kalemdir.
Maliye Emirleri Kalemi	Maliye ile ilgili fermanların yazılıp gerekli yerlere gönderildiği kalemdir.
Nişancıya Bağlı Kalemler	
Beylikçi Kalemi	Divânın bütün yazışmalarının (antlaşmalar ve fermanlar…) tutulduğu kalemdir.
Tahvil Kalemi	Yüksek mevkilerdeki memurların atama işleriyle ilgili (tayin, terfi işleri) kayıtların tutulduğu kalemdir.
Ruus Kalemi	Tahvil kalemi dışındaki tüm devlet görevlilerinin özlük işleriyle ilgili kayıtların bulunduğu kalemdir.
Amedi Kalemi	Sadrazam ile padişah arasındaki yazışmalarla yabancı devletlere gönderilecek yazışmaları yürüten kalemdir. Reisülküttabın özel kalemidir.

Osmanlı'da Diğer Divanlar	
Yabancı elçilerin ve gayrimüslim cemaat temsilcilerinin kabul edildiği divân	Galebe Divânı
Sadrazamın konağında toplanan ve yarım kalan meselelerin görüşüldüğü divân	İkindi Divânı
Ulufe denilen yeniçeri maaşlarının dağıtılması için toplanan divân	Ulufe Divânı
Sadrazam konağında toplanan ve İstanbul meselelerinin görüşüldüğü divân	Çarşamba Divânı
Sadrazam konağında toplanan ve daha çok din ve eğitim meselelerinin görüşüldüğü divân	Cuma Divânı
Olağanüstü durumlarda toplanan divan	Ayak Divânı
Sefer öncesi ya da sefer sırasında toplanan divan	Sefer Divânı

II. Mahmut Dönemi'nde Divân-ı Hümâyun kaldırılmış ve yerine **bakanlıklar (nazırlık / nezaret)** kurulmuştur. Yapılan düzenlemelerle yapılan değişiklikler şunlardır:

Eski	Yeni
➤ Divan-ı Humayun	➤ Heyet-i Vükela
➤ Sadrazamlık	➤ Başvekalet
➤ Sadaret Kethüdalığı	➤ Dahiliye Nezareti
➤ Reisü'l Küttaplık	➤ Hariciye Nezareti
➤ Hazine-i Amire	➤ Maliye Nezareti
➤ Şeyhülislamlık	➤ Babımeşihat

TAŞRA TEŞKİLATI

- İstanbul dışında kalan tüm şehir ve kasabalara **taşra** denilmiştir.
- Taşra teşkilatı yönetim birimi olarak **eyaletlerden** oluşmuştur. Eyaletler **sancaklara**, sancaklar **kazalara**, kazalar da **köylere** ayrılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde ilk kaptan-ı derya **Karamürsel Alp**; ilk divan üyesi kaptan-ı derya ise **Barbaros Hayrettin Paşa**'dır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti taşra teşkilatında **Türkiye Selçuklu Devletini** örnek almıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde taşrada en büyük idari birim eyaletlerdir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

UYANDIRMA SERVİSİ

- Rumeli Beylerbeyliği protokol bakımından Anadolu Beylerbeyliği'nden daha önde yer almıştır.
- Eyaletler Osmanlı Devleti'nde taşradaki en yüksek idari birimdir. Yöneticisi beylerbeyi (Mir-i Miran)'dir.
- Osmanlıda eyaletler merkezden uzaklık, vergilendirme şekli, dini kimlik gibi özelliklere göre sınıflandırılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İmtiyazlı eyaletlerin yöneticilerine **"Bey, Şerif, Han ve Voyvoda"** (Eflak ve Boğdan yöneticileri) gibi isimler verilmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde ilk en imtiyazlı eyalet **Kırım**'dır. Osmanlı Devleti Kırım'dan asker ve vergi almamıştır.

İdari Birim	Yönetici	Güvenlik	Adalet
Eyalet	Beylerbeyi	Subaşı	Kadı
Sancak	Sancakbeyi	Subaşı	Kadı
Kaza	Kadı	Subaşı	Kadı
Köy	Köy Kethüdası	Yiğitbaşı	Kadı Naibi

- Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk idari birim **"sancak"** tır. İlk sancak **Orhan Bey** Zamanı'nda oluşturulmuştur.
- Sınırların genişlemesiyle birlikte **I. Murat** Zamanı'nda sancaklar birleştirilerek merkezi **Manastır** olmak üzere **"Rumeli Beylerbeyliği"** kurulmuştur.
- Sultan **Yıldırım Bayezid** Zamanı'nda da merkezi **Kütahya** olmak üzere **"Anadolu Beylerbeyliği"** oluşturulmuştur.
- Osmanlı Devleti'nde kazalardaki sivil yönetim, adalet ve belediye işleri ise **kadı** tarafından yürütülmüştür.

Kadı kazalarda ***"hükümdarın mutlak vekili"*** konumunda görev yapmıştır.

Kadının Kazalardaki Görevleri

- Merkezden gelen **emir ve fermanları** halka duyurmak ve bunları defterlere kaydetmek
- **Halkın istek ve şikayetlerini** dinleyerek bunları divana iletmek
- **Nikâh kıymak** ve **vakıf kurulmasına onay** vermek
- **Yargıçlık** görevini üstlenerek davalara bakmak
- **Bölge vergilerini** toplayarak merkeze ulaştırılmasını sağlamak
- **Vergi** oranlarını belirlemek

- Osmanlı idari teşkilatında eyaletler *vergi düzeni esas alınarak* **salyâneli (yıllıklı)** ve **salyânesiz (yıllıksız)** olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Bunların dışında *iç işlerinde serbest dış işlerinde merkeze bağlı* **imtiyazlı (ayrıcalıklı) eyaletler** de vardır.

OSMANLI'DA EYALET SİSTEMİ

Salyâneli (Yıllıklı)
- Tımar sisteminin uygulanmadığı, **iltizam sistemi**nin uygulandığı merkezden uzak eyaletlerdir.
- Bu eyaletlerden alınan vergiler görevlilerin maaşları ödendikten sonra doğrudan hazineye aktarılmıştır.

Eyaletler
- Mısır
- Tunus
- Habeşistan
- Trablusgarp
- Bağdat
- Cezayir
- Yemen

Salyânesiz (Yıllıksız)
- **Tımar sistemi**nin uygulandığı merkeze yakın eyaletlerdir. Yöneticileri **doğrudan merkezden** atanır.
- Bu eyaletlerden alınan **vergiler hazineye aktarılmaz**, çalışanlarına ödenir, asker beslenir.
- Vergisi **tımar sahibine** bırakılır.

Eyaletler
- Kanije
- Bosna
- Mora
- Van
- Karadağ
- Şehrizar
- Anadolu
- Karaman
- Halep
- Musul
- Kıbrıs
- Urfa
- Budin
- Silistre
- Girit
- Diyarbakır
- Trabzon
- Temaşvar
- Rumeli
- Sivas
- Şam
- Erzurum
- Kars

İmtiyazlı (Ayrıcalıklı)
- İçişlerinde serbest, dışişlerinde merkezî otoriteye bağlı eyaletlerdir.
- Yöneticileri o bölgenin ileri gelenlerinden seçilmiştir.
- Vergi vermişler ve gerektiğinde **asker** göndermişlerdir (İstisnalar hariç).

Eyaletler
- Eflak
- Kırım
- Erdel
- Boğdan
- Hicaz
- Sakız

Sadettin Akyayla @SadettinAkyayla /sadettinakyayla

KR AKADEMİ YAYINLARI
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

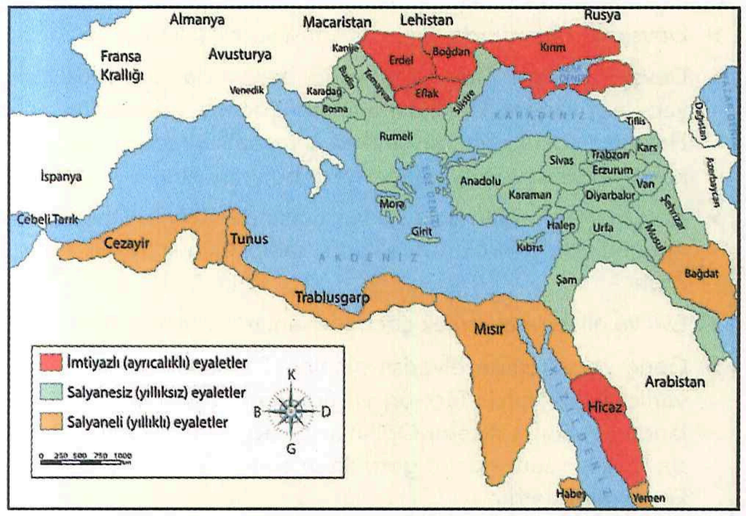

Hicaz	Osmanlı Devleti'nde en ayrıcalıklı eyalettir. Hicaz eyaletinden vergi alınmamış ve asker istenmemiştir. Buranın gelirleri kutsal mekanların bakımı için harcanmıştır.
Kırım	Ayrıcalıklı eyaletlerdendir. Kırım eyaletinden de vergi alınmamış ancak savaş zamanı asker alınmıştır.
Mısır	Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı sonrasında toplanan 1840 Londra Konferansı ile **"özerk"** bir eyalet durumuna gelmiştir. Yöneticilerine **"Hidiv"** denilmiştir. Merkeze hem asker hem de vergi göndermiştir.

@SadettinAkyayla

OSMANLI ORDU TEŞKİLATI

- Osmanlı askerî teşkilatı **Selçuklular, İlhanlılar** ve **Memlük** askerî teşkilatları örnek alınarak oluşturulmuştur.
- Osmanlıda *ilk düzenli ordu* **Orhan Bey** tarafından kurulmuştur.
- **I. Murat** Dönemi'nde sınırların genişlemesi ile birlikte **"pençik sistemi"** uygulanmıştır. Bu sistem ile savaş esirlerinden beşte biri Türk İslam terbiyesi ile yetiştirilmiş ve sonra asker olarak kullanılmıştır.
- Pençik sistemindeki uygulama zorluğu nedeni ile **Mehmet Çelebi** Dönemi'nde **"devşirme sistemine"** geçilmiştir.
- Ayrıca geliştirilen **"tımar sistemi"** ile hem atlı asker ihtiyacı karşılanmış hem de toprağın işlenmesi sağlanmıştır.
- Osmanlı ordusu, ***kara*** ve ***deniz kuvvetleri*** olmak üzere iki bölümden oluşmuştur.

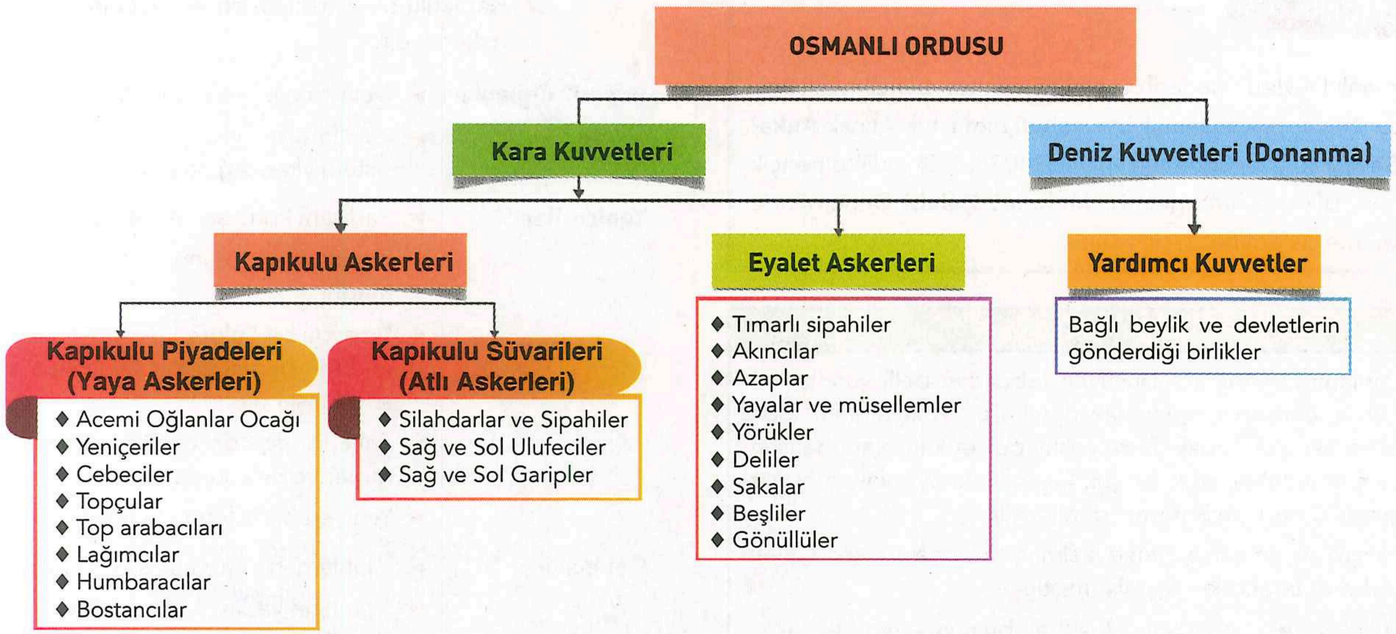

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

- Tanzimat Dönemi'nde yayınlanan 1864 Vilayet Nizamnâmesi'yle Osmanlı Devleti idari yapıyı yeniden düzenlemiştir. Buna göre *vilayette* **vali**, *sancakta* **mutasarrıf**, *kazada* **kaymakam**, *nahiyede* **nahiye müdürü**, *köyde* de **muhtar** yönetici olmuştur.
- 1871 Vilayet Nizamnamesi'yle ise *kaza* ile *köy arasında* **nahiye** kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlılarda ***ilk düzenli ordu*** (yaya müsellem), **Orhan Bey** Dönemi'nde kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde ***özel elbiseleri olan, aylık ücret alan ve yaz-kış kışlalarında bekleyen daimî ordu***, **I. Murat** Dönemi'nde kurulmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

Pençik sistemi ilk kez I. Murat Zamanı'nda, devşirme sistemi ise Mehmet Çelebi Zamanı'nda uygulanmıştır.

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Pençik sistemi **1361** yılında **Edirne**'nin fethinden sonra ulemadan **Karamanlı Kara Rüstem**'in tavsiyesi, **Kazasker Çandarlı Kara Halil**'in uygun bulması ve **I. Murat**'ın onayı ile devreye sokulmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlılar Musevi toplumundan (Yahudilerden) devşirme almamıştır. Bunun sebebi Yahudi aleyhtarlığı değil, Yahudilerin şehir toplumu olmasıdır. Şehirde yaşayan çocuklar kültür bakımından artık kendine göre bir kişiliğe kavuştuğu için devşirme olarak alınmamıştır.

KRİTİK BİLGİ

III. Murat Dönemi'nde Kanun-i Kadime aykırı olarak Yeniçeri Ocağına asker alınması nedeniyle ocak bozulmuş; **1826** yılında **II. Mahmut** tarafından kaldırılmıştır (Vakay-ı Hayriye).

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

KARA ORDUSU

- Osmanlı Devleti'nde **"Kara Ordusu"**, **Kapıkulu Askerleri, Eyalet Askerleri** ve **Yardımcı Kuvvetler** olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır.

1. KAPIKULU ASKERLERİ

- **Merkezde** bulunan Osmanlı kuvvetleridir.
- **"Ulufe"** denilen bir maaş ve her padişah değişikliğinde ise **"cülus bahşişi"** almışlardır.
- İlk kez **I. Murat** Zamanı'nda oluşturulmuştur.
- Sınırların genişlemesiyle birlikte I. Murat Zamanı'nda ilk Türk İslam devletlerinde kullanılan **gulam sistemine** benzeyen **pençik sistemi** (savaş esirlerinin beşte birinin asker olarak alınması) oluşturularak kapıkulu ordusuna kaynak sağlanmıştır.

Pençik Sistemi

- Yeniçeri Ocağının asker ihtiyacını karşılamak için kara ve deniz seferlerinde ele geçirilen esirlerin beşte birinin devlet hizmetine alınmasıdır.
- **Türk örf** ve **âdetlerini** ögrenen savaş esirleri daha sonra Acemi Oğlanlar Ocağına alınmış ve burada **yedi-sekiz yıl eğitim** aldıktan sonra **kapıkulu ocaklarında** göreve başlamıştır.

UYARI

Osmanlı Devleti'nde fetihler olduğu sürece pençik yöntemi, asker ihtiyacını karşılamak için yeterli olmuştur. Ancak **Ankara Savaşı** sonrası Fetret Devri'yle (1402-1413) birlikte pençik sistemi işlemez hâle gelmiş, **Mehmet Çelebi** Dönemi'nde devşirme sistemine geçilmiştir.

Devşirme Sistemi

- Osmanlı Devleti'nde Hristiyan tebaadan belli kurallar dâhilinde çocuklar toplanarak eğitilmiş, kabiliyetlerine göre başta askerlik olmak üzere çeşitli devlet kadrolarında istihdam edilmeleri sağlanmıştır. Osmanlıda uygulanan bu sisteme "Devşirme Sistemi" denilmiştir.
- Pençik sisteminin yetersiz kalması üzerine ilk kez Çelebi Mehmet tarafından uygulanmıştır.
- Kulluk sisteminin esasını oluşturan bu uygulama XIX. yüzyıla kadar yürürlükte kalmıştır.
- Devşirme hususunda Yeniçeri Ağası yetkili kılınmıştır.
- Devşirme işlemi ihtiyaca göre üç, beş ya da yedi yılda bir yapılmış; sadece Hristiyan ailelerin çocukları devşirilmiştir. Hristiyan çocuklarını devşirirken o mahallin kadısı, sipahisi, köy kethüdası ve köy papazı hazır bulunmuştur.
- Çocuklar arasından 8 ile 20 yaş arasında olan ve Devşirme Kanunu'nda belirtilen niteliklere sahip olanlar tercih edilmiştir.
- Evli ve ailenin tek erkek çocuğu olanlar alınmamıştır.
- Genç ve askerliğe elverişli olanlar, Türk ailelerinin yanına verilerek Türkçeyi, Türk örf ve âdetlerini öğrenmeleri sağlandıktan sonra Acemi Oğlanlar Ocağına alınmışlar, burada belli bir süre eğitim gördükten sonra Yeniçeri Ocağı'na kaydedilmişlerdir.
- Devşirmeler padişahın kulu sayılmış ve padişaha devşirmeleri öldürme yetkisi verilmiştir (Kulluk Sistemi).

NOT

Acemi Oğlanlar Ocağından Yeniçeri Ocağına geçme eylemine **"Kapıya Çıkma"** ya da **"Bedergâh"** denilmiştir.

a. Kapıkulu Piyadeleri

- Kapıkulu ordusunun yaya bölümünü (piyade) oluşturmuşlardır.
- Kapıkulu piyadelerinin en önemli birlikleri yeniçeri askerleridir.

Acemi Oğlanlar Ocağı	➤ Devşirmelerin ilk eğitildiği yerdir. ➤ Önceleri pençik sonraları ise devşirme sistemiyle ocağa asker alınmıştır.
Yeniçeriler	➤ Padişahı koruyan yaya kuvvetlerdir. ➤ Kapıkulu ordusunun en önemli bölümüdür. ➤ Üç ayda bir **"ulufe"** denen maaş ve her padişah değiştiğinde de **"cülus bahşişi"** almışlardır. ➤ Askerlik dışında başka işle uğraşamamışlar ve evlenememişlerdir. ➤ Yeniçeri bölüklerine **"Orta"** denilmiştir.
Cebeciler	➤ Silahlardan sorumlu askerî sınıftır. ➤ Silahların yapım, bakım ve tamir işleriyle ilgilenir.

@Sadettin Akyayla

Topçular	➤ Top döküp kullanan askerî sınıftır.
Top arabacıları	➤ Topları cepheye taşıyan askerî sınıf.
Lağımcılar	➤ Kuşatmalarda kale altlarına tünel açıp o bölgeyi havaya uçuran askerî sınıftır.
Humbaracılar	➤ Havan topu yapan askerî sınıftır.
Bostancılar	➤ Saray güvenliğini sağlayan askerî sınıf.

b. Kapıkulu Süvarileri

- Kapıkulu ordusunun atlı birliklerden oluşan bölümüdür.
- 6 bölümden oluşurlar. Bu yüzden de **"Altı Bölük Halkı"** olarak da bilinirler.

Sipahiler ve Silahtarlar	Savaş sırasında padişahın otağını (çadırını) koruyan askerlerdir.
Ulufeciler	Savaşta ve barışta saltanat sancaklarını koruyan askerlerdir.
Garipler	Ordunun ağırlıklarını ve hazineyi koruyan askerlerdir.

2. EYALET ASKERLERİ

- Taşrada güvenliği sağlayan askeri birliklerdir. Osmanlı ordusunun **en kalabalık** kolunu oluştururlar. En önemli bölümünü **tımarlı sipahiler** oluşturur.

a. Tımarlı Sipahiler

- **Dirlik sahiplerinin** beslemek zorunda olduğu **atlı birlikler**dir.
- Tımarlı sipahiler kendilerine tımar olarak verilen topraklarda yaşamışlar ve elde ettikleri gelir karşılığında **cebelü** denilen asker beslemişlerdir. Bu askerler bulundukları yerlerde her türlü askerî eğitimi almış, savaş zamanı tımar sahipleri ile birlikte savaşa katılmışlardır.
- Tımarlı sipahiler **bölüklere** ayrılmış, bu bölüklerin başında **subaşı** denilen komutan bulunmuştur. On bölükten oluşan tımarlı sipahi birliğinin başında ise bir **"Alay Beyi"** bulunmuştur.

b. Geri Hizmet Kıtaları

Yayalar ve Yörükler	Savaş zamanı yol açmak, hendek ve siper kazmak ve ordunun ihtiyacı olan malzemeleri cepheye taşımak gibi görevleri yerine getiren kuvvetlerdir.
Müsellemler	Savaş zamanı ordunun geçeceği yolları temizleyen, köprüleri tamir eden ve yol yapan birliklerdir.
Canbazlar	Ordunun geri hizmetinde kullanılan işçilerdir. Barış zamanı ordu için at beslemek ve satın almak gibi görevleri de yerine getirmişlerdir.
Cerrahorlar	Sınır boylarında geri hizmette çalışan ve Hristiyan halktan oluşan birliklerdir. Ordunun geçmesine engel olan şeyleri ortadan kaldırmak, yol açmak, kale yapmak, ormanları kesmek, bataklıkları kurutmak gibi görevleri yerine getirmişlerdir. Sonraları askerlikle alakaları kalmamıştır.
Voynuklar	Hristiyan halktan oluşan ve ahırların, atların bakımından ve nakliyeden sorumlu olan geri hizmet birlikleridir. İlk defa II. Murat Dönemi'nde oluşturulmuştur.
Sakalar	Ordunun su ihtiyacını karşılayan birliklerdir.
Turnalar	Ordunun posta işlerinden sorumlu atlı birliklerdir.

c. Öncü Kuvvetler

Akıncılar	Ordunun önünden giden keşif birliğidir. Sınır boylarında görev yapan atlı-öncü birliklerdir. İlk yıpratma akınlarını yapmışlardır. Akıncılar bilgi toplama, sınırları koruma ve sabotaj gibi faaliyetlerle düşmanı yıpratmışlardır.
Deliler	Sınır boylarında görev yapan korkusuz süvari birlikleridir. Savaşlardaki cesaretlerinden dolayı bu isimle anılmışlardır.
Gönüllüler	Sınır kasaba ve şehirlerini korumuşlardır. Sınır boylarındaki halktan seçilmişlerdir.
Beşliler	Sınırdaki kaleleri korumuşlardır. Sınır boylarında bulunan her beş aileden biri seçilerek oluşturulan öncü birliklerdir.

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Tımarlı sipahiler savaş zamanında alay beylerinin emrinde, alay beyleri de sancak beylerinin yönetiminde, sancak beyleri de beylerbeyinin komutasında savaşmışlardır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde iltizam sisteminin yaygınlaşması ve dirlik arazilerinin mültezimlere verilmeye başlanması tımar sisteminin bozulmasına yol açmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti **XV.** yüzyılda **Venedik** ve **Cenevizlilerle, XVII. yüzyıla kadar** ise **İspanyol** ve **Portekizliler** ile mücadele etmiştir. Osmanlı donanmasının yaptığı son büyük fetih ise **Girit Adası** olmuş daha sonraki süreçte donanma durağan bir sürece girmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Yol güzergahlarında ordunun konaklayacağı **menzil** denen yerlerde ambarlar konulmuş ve bu ambarlar içine un, arpa, buğday, çavdar, pirinç, yağ, bal vb. yiyecekler depolanmıştır. Bu ambarlar barış zamanı bile boş bırakılmamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı havacılığı 1911 yılında Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa tarafından başlatılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

d. Kale Kuvvetleri

Farisanlar	Atlı birliklerdir. Sancaklardaki kaleleri korumuşlardır.
Azaplar	Savaş esnasında ilk hücumu karşılayan öncü birliklerdir. Bekar Müslüman erkeklerden oluşan gönüllü birliklerdir. Merkez ordusunun en önünde savaşmışlardır.
Derbençiler	Askeri ve ticari yolları geçitleri koruyan birliklerdir.
Martoloslar	İlk fütuhat yıllarında sınır boylarında ve geçitlerde, yollarda güvenliği sağlayan ve Hristiyan ahaliden oluşan birliklerdir. (Milis Güçler de denebilir.) Sarp geçitlerde güvenliği sağlamakla görevlendirilmişlerdir.

3. YARDIMCI KUVVETLER

- **Bağlı beylik ve devletlerden gelen askerlerin oluşturduğu kuvvetlerdir.**

DENİZ ORDUSU

- Osmanlı Devleti'nde **"Deniz Ordusu"**; **Orhan Bey** Zamanı'nda **Karesioğulları Beyliğinin** alınmasıyla şekillenmeye başlamış ve Osmanlı ordusu ilk kez donanma kullanmaya başlamıştır.
- Donanma komutanına **Kaptan-ı Derya**, donanma askerine levent denir.
- Osmanlı donanmasında **kalyon, fırkateyn, kadırga, baştarda, fırkate, kırlangıç, kalite, çektiri, mavna** gemiler yer almıştır.
- Osmanlı Devleti'nde ilk tersane Orhan Bey Zamanı'nda **Karamürsel**'de kurulmuştur.
- İlk büyük Osmanlı tersanesi **Yıldırım Bayezit** Zamanı'nda **Saruhan Bey** tarafından **Gelibolu**'da açılmıştır. Ayrıca Ruscuk, Süveyş, Sinop, İzmit ve Basra'da önemli tersaneler açılmıştır.
- Osmanlının sahip olduğu en büyük tersane ise **Haliç Tersanesi**'dir.

Osmanlı Donanmasının Yakıldığı Yerler

İ	NEBAHTI	1571 II. Selim Dönemi
ÇE	ŞME	1770 III. Mustafa Dönemi
NA	VARİN	1827 II. Mahmut Dönemi
Sİ	NOP	1853 Abdülmecit Dönemi

Önemli Türk Denizcileri

- Piri Reis
- Seydi Ali Reis
- Kılıç Ali Reis
- Murat Reis
- Hızır Reis
- Kemal Reis
- Turgut Reis
- Salih Reis
- Zağros Paşa
- Burak Reis
- Piyale Paşa
- Süleyman Paşa

Kaptan-ı Derya / Kaptan Paşa	Donanma komutanı
Azap	Deniz piyadesi
Levent	Deniz askeri
Patrona	Deniz Subayı
Piyale	Deniz Subayı
Kapudane	Deniz Subayı
Forsa	Kürek mahkûmu

Osmanlıda Reâyadan Savaş Durumunda Alınan Ek Vergiler

1. Avarız-ı Divaniye
2. İmdadiye-i Seferiye
3. Sürsat

@SadettinAkyayla

TOPRAK YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti'nde toprak sistemi yönetim bakımından Mirî Arazi ve Mülki Arazi olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır.

1. MİRÎ ARAZİ

- Mirî kelimesi sözlükte "devlete, hazineye ait" anlamına gelir.
- Mirî arazi sistemi Osmanlı Devleti'nin idarî, ekonomik, sosyal ve askerî gücünün temelini oluşturmuştur.
- Doğrudan devlete ait bu arazilerin kayıtları tahrir defterlerinde tutulmuştur. Miri topraklar işlenmek üzere halka dirlik olarak verilebilmiştir.

MİRÎ ARAZİ

Mirî Arazilerin Oluşma Yolları

- Fetih sırasında ele geçirilip reayaya devredilen topraklar
- Mirasçı bırakmadan vefat eden kimselere ait olan topraklar
- Fetih esnasında hangi statüye bağlandığı bilinmeyen araziler
- Sahibi belli olmayan araziler
- Tarıma elverişli değilken padişahın izniyle işlenerek tarıma kazandırılan topraklar

Mirî Araziyle İlgili Yapılamayanlar

- Alınıp satılamaz.
- Vakıf yapılamaz.
- Hibe edilemez.
- Sebepsiz olarak terk edilemez.
- Üç yıl üst üste boş bırakılamaz.

Mirî Arazinin Yararları

- Üretimin devamlılığını sağlamak
- Reayanın vergisini toplamak
- Toplanan vergilerle asker yetiştirmek
- Bölgelerin asayiş ve güvenliğini sağlamak

a. Dirlik

- Osmanlı idari, askerî ve sosyal hayatının temel taşlarından biri olan dirlik; devlet görevlilerine hizmetleri karşılığında, belli bir bölgenin vergi toplama yetkisinin verilmesidir.
- Dirlik topraklarının *mülkiyeti* **devlete**, *işleme hakkı* **köylüye** aittir.
- Dirlik sahipleri görevde kaldığı sürece bu hakkı kullanabilirler. Dirlik toprakları gelirlerine göre; **has, zeamet** ve **tımar** olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Has	➤ Yıllık geliri **100 bin akçeden fazla** olan arazilerdir. ➤ Has sahibi her 5 bin akçe için bir **cebelü** (atlı asker) yetiştirmek zorundadır.	Geliri ***padişah ve hanedan üyelerine, veziriazama, divan üyelerine, beylerbeylerine, sancakbeylerine, defterdarlara ve nişancı gibi*** gibi üst düzey devlet adamlarına verilen topraklardır.
Zeamet	➤ Yıllık geliri **20 bin ile 100 bin arasında** olan topraklardır. ➤ Zeamet sahibi her 5 bin akçe için bir **cebelü** (atlı asker) yetiştirmek zorundadır.	Geliri ***kadı, müderris, subaşı*** gibi orta dereceli görevlilere verilmiştir.
Tımar	➤ Yıllık geliri **3 bin ile 20 bin akçe** arasında olan topraklardır. ➤ Geliri savaşta yararlılık gösteren askerlere verilir. ➤ Tımar gelirlerinin 3 bin akçesi tımar sahibinin kendi geçimine ayrılmış, bu gelire ise **"kılıç tımarı"** denilmiştir. ➤ Tımar sahibi geri kalan gelirin her 3 bin akçe için bir **cebelü** (atlı asker) yetiştirmek zorundadır.	Geliri ***tımarlı sipahi, imam, hafız*** gibi kişilere verilmiştir. **Not:** Tımar kendi içinde üçe ayrılır: 1. **Mustahfız Tımarı:** Geliri kale muhafızı, imam, müezzin ve hatiplere bırakılan tımarlardır. 2. **Eşkinci Tımarı:** Geliri savaşlarda yararlılık gösterenlere bırakılır. 3. **Hizmet Tımarı:** Geliri saray görevlilerine bırakılır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde dirlik arazilerinin devlet adamlarına görevde kaldığı sürece verilmesi, maaş karşılığı dağıtıldığına kanıttır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti'nde, toprağın tımar sistemiyle işletilmesi, köylülere bırakılan toprağın mülkiyetinin devlete ait olması büyük toprak sahiplerinin ortaya çıkmasını ve Avrupa'dakine benzer feodal sistemin görülmesini engellemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti tımar sistemindeki topraklardan alacağı vergileri belirlemek için "tahrir defterleri" olarak bilinen gelişmiş bir kayıt sistemi kullanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Yurtluk ve ocaklık; bir bölgenin eski sahibi olan ve o bölgenin Osmanlı Devleti'ne katılmasını sağlayan devlete sadakatle bağlılıklarını bildiren mahallî beylere verilen arazilerdir.

Tımar Sistemi

- Osmanlı Devleti Selçuklulardaki **ikta sistemini** örnek alarak tımar sistemini uygulamıştır.
- Tımar sistemi devlete ait arazilerin gelirlerinin asker ve memurlara maaş karşılığı verilmesidir.
- Bu araziler sipahilerin gözetiminde **köylüler** tarafından işletilmiş, toplanan verginin büyük bölümü **asker** ve **memur** olan tımar sahiplerine bırakılmıştır.
- Tımar sistemi ile hem **atlı asker ihtiyacını karşılanmış** hem de **toprağın işlenmesi** sağlanmıştır.
- Tımar sistemiyle **üretimde devamlılık** sağlanmış, toprakların boş kalması önlenmiş ve **ücretsiz asker** bulundurulmuştur.
- Tımarlı sipahiler barış zamanında **yol ve köprü yapımı, su işleri** vb. gibi **belediyecilik işlerini** yapmışlardır.

Tımar Sisteminin Zamanla Bozulmasının ve Askerî Önemini Kaybetmesinin Başlıca Nedenleri

- Tımarların sipahiler dışında kimselere verilmesi
- Tımarların saray görevlilerinin eline geçerek özel mülk veya vakfa dönüştürülmesi ve rüşvet karşılığında verilmesi
- Dirliklerin parayla alınıp satılır hâle gelmesi
- Nüfusun hızla artması
- Enflasyon artısı ve paranın değer kaybetmesi
- Geleneksel silahlarla savaşan sipahilerin, ateşli silah eğitimine ayak uyduramaması
- Uzun süren savaşların yapılması

b. Mukataa (Havas-ı Humayun)

- Geliri doğrudan **devlet hazinesine** ayrılan topraklardır. Vergiler **iltizam sistemi**yle toplanmıştır.

c. Paşmaklık

- **Padişahın annesi, kızları** ve **hanımlarına** ihtiyaçlarının karşılanması ve diğer hizmetlerinin görülmesi için kaydıhayat şartıyla devlet tarafından tahsis edilen mirî arazilerdir.

d. Malikâne

- Osmanlı Devleti'nin; fetihleri kolaylaştırmak ve teşvik etmek için seferlere katılan **önemli komutanlara, dervişlere** ve **ahilere** fethedilen ülkelerde verilen topraklardır.

e. Yurtluk

- Gelirleri **sınır boylarındaki askerlere** verilen topraklardır. Bu şekilde sınırların güvenliği sağlanmıştır.

f. Ocaklık

- Gelirleri **kale muhafızlarına** ve **tersane giderlerine** ayrılan topraklardır.

g. Mevat

- Herhangi bir kişinin mülkiyetinde olmayan; bataklık, çorak, taşlık gibi işe yaramayan topraklardır.

h. Metruk

- Devlete ait olup, bir veya birkaç köyün yararlanması için bırakılan mera, yaylak, otlak vb. topraklardır.

ı. Vakıf

- Geliri hayır işlerine, medrese, imarethane, cami, kervansaray ve hastane gibi sosyal tesislerin yapımına ayrılan topraklardır.

j. Arpalık

- Saray adamlarına ve ilmiye sınıfından bazı yüksek rütbeli kişilere çalıştıkları süre içinde maaşlarına ek olarak verilen arazilerdir.

2. MÜLK ARAZİ

- Osmanlı Devleti'nde mülkiyeti halka ait olan topraklardır. Şahsa ait olduğu için alınabilir, satılabilir ya da devredilebilir. Öşriyye ve Haraciye olmak üzere iki kısma ayrılır.

a) Öşri Arazi

- Mülkiyeti **Müslümanlara ait** arazilerdir.
- Ürün vergisi olarak devlete öşür, arazi vergisi olarak **çift resmi** ödemişlerdir.

b) Haraci Arazi

- Mülkiyeti **gayrimüslimlere ait** arazilerdir.
- Ürün vergisi olarak devlete **haraç** (harac-ı mukaseme), arazi vergisi olarak **ispenç** (harac-ı muvazzafa) ödemişlerdir.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Çifthane Sistemi

- Osmanlı Devleti, köylü bir aileye bir çift öküzün işleyebileceği kadar mirî araziyi belirli şartlarla kiraya vermiştir. Bu araziye **çiftlik**, buradaki köylü ailesine de **hane** adı verilmiştir.
- Çifthane Sistemi'nde **ailenin emeği, bir çift öküz** ve **işlenen arazi**, bir üretim birimini oluşturmuştur.
- Bu birim, Tahrir Defteri ile kayıt altına alınarak vergiye (çift resmî) tabi tutulmuştur. Köylünün elindeki araziyi satması, hibe veya vakfetmesi ve üç yıl üst üste bos bırakması yasaktır.
- Osmanlı Devleti'nin Çifthane Sistemi ile gerçekleştirmek istediği amaçlar şunlardır:
  - Ziraî üretimin sürdürmesini sağlamak
  - Toprakların bölünmesini engellemek
  - Tarlaların bağ, bahçe haline gelmesini engellemek
  - Reaya hakkını koruyarak, üretimin devamlılığını sağlamak

OSMANLI DEVLETİ'NDE TOPLUM

- Osmanlı Devleti görev dağılımı dikkate alınarak, **yönetenler** (askerî ve idari yöneticiler) ve **yönetilenler** (reaya/halk) olarak iki kısma ayrılmıştır.

Osmanlı Toplumu

Yönetenler	Yönetilenler
Padişah ve Saray Halkı	Şehirliler
Kılıç Ehli (Seyfiye)	Köylüler
Kalem Ehli (Kalemiye)	Konargöçerler
İlim Ehli (İlmiye)	

- Osmanlı Devleti'nde askerî sınıf (idareci, asker ve ulemâ) vergilendirme sisteminde farklı bir statüye sahiptir.

YÖNETİCİ (ASKERÎ) SINIF
Müslümanlardan oluşur. - Vergi vermezler. - Divanda temsil edilebilirler.

SEYFİYE SINIFI (EHL-İ ÖRF)	İLMİYE SINIFI (EHL-İ ŞER)	KALEMİYE SINIFI (EHL-İ KALEM)
Doğrudan askerî ve idari alanla ilgilenen sınıftır.	Hukuk, din, yargı, eğitim işleriyle ilgilenen sınıftır.	Yazışma, kayıt, maliye ve dış işlerle ilgilenen sınıftır.
Vezir-i Azam Vezirler Yeniçeri Ağası Kaptan-I Derya Beylerbeyi Sancak Beyi Tımarlı Sipahi Subaşı	Şeyhülislam Kazasker Kadı Müderris Müezzin Nakibüleşraf Kassam	Defterdar Vilayet Defterdarı Reisül Küttap Nişancı Kapan Emini Gümrük Emini Bac Emini Vakanüvis

- Yönetilenler sınıfından olan halk, üretim yaparak vergisini vermiş ve bu suretle de askerî sınıfı desteklemiştir.

YÖNETİLEN (REAYA) SINIF
Müslüman ve gayrimüslim (zımmi) halktan oluşur. - Vergi verirler.

MÜSLÜMANLAR	GAYRİMÜSLİMLER
Devlet memuru olabilirler.	Devlet memuru olamazlar.
Askeri sınıfa girebilirler.	(Islahat Fermanı'na kadar)
Vergi verirler (Öşür vb.)	Askeri sınıfa giremezler.
	Vergi verirler (Haraç vb.)

- Osmanlı Devleti'nde hâkim unsur olan Türklerle birlikte Araplar, Boşnaklar, Arnavutlar ve Acemler gibi Müslüman topluluklar ile Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Macarlar, Romenler ve Slavlar gibi gayrimüslim topluluklar da yaşamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Osmanlı Devleti'nde, tımar sisteminin uygulandığı eyaletlerde yapılan sayımlara **"tahrir"** adı verilmiştir.
- **Tahrir yapmanın esas amacı,** eyaletlerdeki nüfus ve gelir kaynaklarını tespit etmek ve bunları devlet görevlilerine, şahıslara ve vakıflara hizmetleri karşılığında; maaş, mülk ve gelir olarak dağıtmaktadır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti toplum içerisindeki farklılıklara saygı gösterdiği için Osmanlıda sosyal sınıf ayrımı ve tabakalaşma meydana gelmemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde yönetici olabilmek için Türkçe bilmek ve Müslüman olmak şartı aranmıştır. 1856 yılında Islahat Fermanı ile devlet memuru olmak için Müslüman olma şartı kaldırılmıştır.

Anlamadığım bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı millet sistemi farklı milletlerin yüzyıllarca uyum ve huzur içerisinde bir arada yaşayabilmelerini sağlamıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde millet sistemini ilk kez **Fatih Sultan Mehmet** uygulamıştır.

Osmanlı Toplumunda Millet Sistemi

- Osmanlıda yaşayan halkın benimsedikleri din ve mezhep esasına göre çeşitli gruplara ayrılmasına **millet sistemi** denilmiştir.
- Bu sistemde her topluluk kendi dini hukukunu uygulayabilmiştir.
- **Millet sistemi** Osmanlı Devleti'nde ilk kez **Fatih Sultan Mehmet** Dönemi'nde uygulanmıştır.
- **Fatih Sultan Mehmet** İstanbul'un Fethi'nden sonra Ortodoksları himaye altına almış ve **Ortodoksların** başına **Gennadios'u** (Genadyos), Ermenilerin başına ise **Ovakim'i milletbaşı** olarak atamıştır.
- Fatih Sultan Mehmet dinî grupları kendi atadığı kişilerle yönetip kendisine bağlayarak İstanbul'un Fethi'nden sonra kendisine karşı bir Hristiyan birliğinin oluşmasını engellemek istemiştir.

✪ Osmanlı Devleti'nde yönetenlerle yönetilenler arasında bir sorumluluk ilişkisi vardır. Yöneten ve yönetilen zümreler arasında geçişlere imkân sağlanmıştır.

Yatay Hareketlilik	Bir toplum içinde halkın ülke sınırları içinde bir yerden başka bir yere (köyden kente, taşradan merkeze) göç edebilmesidir.
Dikey Hareketlilik	Bir toplum içinde reayadan (yönetilen sınıftan) birinin yönetici sınıfa geçebilmesidir. Halktan birinin yönetici sınıfa, yönetici sınıftan birinin de halk sınıfına geçebilmesi dikey hareketliliği ifade eder.

Hakkaniyet Çemberi

Osmanlı Devleti'nde adaletli bir yönetimin uygulanması için güçlü bir devlet otoritesinin olması gerektiğini savunan düşüncedir. Hakkaniyet Çemberine göre;

- Toplum düzeni herkesin üzerine düşeni yapması ve adaletli bir yönetimle mümkün olur.
- Bunun için bir devlete ihtiyaç vardır.
- Devletin egemenliğini ve otoritesini sürdürebilmesi için güçlü bir orduya ihtiyacı vardır.
- Ordunun var olabilmesi ancak servetle sağlanabilir.
- Bu serveti sağlayacak kesim de reaya (halk)'tır.
- Halkın geliri devlete aktarması için bolluk ve refah gerekir. O da adaletle olur.
- Adaleti sağlayacak güç de devlettir.

Bazı Önemli Sosyal Kurumlar

Dârüleytam	**Yetimler yurdu**, yetimhane. Balkan ve I. Dünya savaşlarında kimsesiz kalan çocukları barındırmak ve meslek edindirmek için kurulmuştur (1914).
Hilal-i Ahmer	**Kızılay**. 1868 yılında "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" ismiyle kurulmuştur. 1877 yılında "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" adını alan cemiyet 1923'te "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1935 tarihinde de "Türkiye Kızılay Cemiyeti", 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" ismini almıştır.
Hilal-i Ahdar	**Yeşilay**. Birinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında işgal güçlerinin alkol ve uyuşturucu maddeleri yaygınlaştırması ve işgale karşı mücadele ruhuna zarar vermesini önlemek amacıyla 1920 yılında Sultan Vahdettin'in izniyle kurulmuştur.
Himaye-i Etfal	**Çocuk Esirgeme Kurumu**. Öksüz, yetim ve kimsesiz çocukları koruma görevini üstlenen kurum 1921 yılında Ankara'da kurulmuştur.
Dârülfünûn	1933 yılında İstanbul Üniversitesine dönüşen kurum. (Temeli 1900 yılında açılan Dârulfünûn-i Şahane'dir.)
Dârülaceze	**Yoksullar evi**. 1895 yılında Sultan II. Abdülhamit tarafından din, dil ya da ırk fark etmeksizin bakıma muhtaç olan yaşlı ya da engelli insanlara yardım etmek amacıyla açılan kurum.
Darüşşafaka	1873 yılında **öksüz** ve **yetim Müslüman çocukları** okutmak için açılan kurum. Sultan Abdülaziz Zamanı'nda açılmıştır.
Darülbedayi	1914 yılında **müzik** ve **tiyatro** için eğitim vermek amacıyla kurulmuştur.
Darülelhan	1917 yılında açılan ve Osmanlının **ilk resmî müzik okulu** olan kurum.
Hamidiye Etfal	**Çocuk hastanesi**. II. Abdülhamit Dönemi'nde 1899 yılında hizmete açılmıştır.
Vakıf Gureba	**Kimsesizler hastanesi**dir.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

OSMANLI DEVLETİ'NDE EKONOMİ

1. KLASİK DÖNEMDE OSMANLI EKONOMİSİ

- Klasik Dönem Osmanlı ekonomisinde iaşecilik, gelenekçilik ve fiskalizm gibi üç ana ilke etkili olmuştur.

Klasik Dönem Osmanlı Ekonomisi

İaşecilik

Halkın refahı ve mutluluğu için piyasalarda arzu edilen kalitede ve ucuz fiyata yeteri kadar mal bulundurulmasıdır.

Gelenekçilik

Osmanlı toplumunda mevcut ekonomik dengenin korunmaya çalışılmasıdır.

Fiskalizm

Hazineye ait gelirlerin mümkün olduğu kadar yüksek düzeye çıkarılması ve ulaştığı düzeyin altına inmesinin engellenmeye çalışılmasıdır.

2. OSMANLI EKONOMİSİNDE AHİLERİN ETKİSİ

- Osmanlı ekonomisinde Ahiler önemli bir rol oynamıştır. Esnaflar birbirleriyle yardımlaşmayı ve dayanışmayı sağlayabilmek için **lonca teşkilatını** oluşturmuşlardır.
- Özerk ve demokratik kuruluş olan loncalar Osmanlı Devleti'nde;
  - **Narh sistemini** (fiyat belirleme) uygulayarak üretilen malın fiyatını, kalitesini ve standartlara uygunluğunu denetim altına almıştır.
  - Ürünlerin fiyatlarını duvarlara asarak halkın bilgilenmesini sağlamışlardır.
  - Şehirlerde plansız iş yeri açmayı önlemek ve bölgeler arasında ekonomik dengeyi sağlamak için **gedik belgesi** uygulamasına gidilmiştir.

3. TARIM, HAYVANCILIK, TİCARET VE SANAYİ

- Osmanlılarda toprağın mülkiyeti devlete kullanma hakkı ise köylüye aittir. Reaya **çifthane sistemi** ile tarımla uğraşmıştır. Buna göre köydeki her bir aileye bir çift öküzün sürebileceği bir arazi verilmiş, köylüler dirlik sahibine çift vergisi ödemişlerdir.
- Toprağını boş bırakan çiftçiden **"çiftbozan vergisi"** alınmış, üretimin devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Bazı Defterler

Tahrir Defterleri

- Osmanlı maliye teşkilatında **vergilerin ve bu vergileri verenlerin ismen tespiti** için değişik dönemlerde, farklı şehirlerde **gerçekleştirilen sayımları ve bu sayımların kaydedildiği defterleri** ifade eder.
- Klasik dönem tahrir defterlerinde kişilerin isimleri, statüleri, alınan vergilerin cinsi ve miktarı, toprağın tasarruf şekli ile mülkiyet ve vakıf sistemi kaydedilmiştir.

Mufassal (Ayrıntılı) Tahrir Defterleri

- Bu defterlerde sancağın merkez kazasından başlanarak diğer **kaza, nahiye** ve **köyler** sıralanmıştır.
- Bölgedeki çeşitli mekânlar ile yetişkin **erkeklerin bilgileri, vergiden muaf kesimler** ile **hane sahibi dul kadınlar** kayda geçirilmiştir.

İcmal (Özet) Defterler

- Gelir toplamları ile özellikle dirlik sahiplerinin isimlerinin kaydedildiği defterlerdir.

- Osmanlı Devleti'nde hayvancılık da önemli bir yer tutmuş, hayvancılıkla uğraşan konar-göçer ailelerden **"ağnam"** vergisi alınmıştır.
- Dericilik, balıkçılık, arıcılık gibi alanlar da Osmanlı ekonomisinde önemli bir yer tutmuştur.
- **Urfa, Balıkesir, Manisa, Aydın, Bursa** en fazla hayvan yetiştirilen merkezlerdir. **Bursa-ipek, Selanik-çuha, Bulgaristan-aba, Ankara-tiftik** üretim merkezidir.
- Osmanlı toprakları, Doğu ve Batı ekonomilerini birbirine bağlayan İpek ve Baharat Yollarının Akdeniz'e ulaştığı bölgede bulunduğundan ticaret önemli bir yer tutmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

İaşecilik ilkesi doğrultusunda temel tüketim mallarının yeterince üretilmesine dikkat edilmiş, ülkenin bir ucundan diğer ucuna ticaret kervanlarının güvenli bir şekilde ticaret yapabilmesine önem verilmiş ve gerekli görüldüğü durumlarda serbest bir şekilde ithalata izin verilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Gelenekçilik ilkesi gereğince üretim, iş gücü ve sermaye devamlı kontrol edilerek denge korunmaya çalışılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Fiskalizm ilkesi gereğince anlayışla hareket eden yöneticiler, devlet harcamalarını kısarak devletin gelirlerini yükseltmişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Gedik hakkı, ihtiyaç duyulduğunda gerekli mesleki yeterliliğe sahip olan kişilerin dükkân açma hakkına sahip olmasıdır. Gedik hakkı sayesinde ticaret, ziraat ve sanayide dengeler korunmuş, ekonomik düzenin devamlılığı sağlanmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

İlhanlılarda derbent teşkilatına verilen isim **"tutkavulluk"**tur.

KRİTİK BİLGİ

Bir şehirde birden fazla han yapılabilirken, bedesten sadece bir tane yapılmıştır. Sadece istisna olarak başkent İstanbul'da üç bedesten inşa edilmiştir. Bedestenlerde tüccarların kıymetli malları dışında çarşı esnafının, tüccarların **kasaları, evrakları, defterleri, esnaf ve zanaatkâr loncalarının belgeleri** muhafaza edilmiştir. Bu yüzden bu yapılar taş veya tuğladan yapılmış sağlam yapılardır.

KRİTİK BİLGİ

Hirfet (Ehl-i Hiref); Osmanlı Devleti'nde **saray sanatkârlarının** oluşturduğu birliktir. Ehl-i Hiref'in içerisinde; **nakkaşlar, kuyumcular, kâtipler, çiniciler, kumaşçılar, kündekârlar ve marangozlar** bulunmuştur. Ehl-i Hiref Teşkilatının temeli II. Mehmet Zamanı'nda atılmış, **II. Bayezit** Zamanı'nda düzene oturmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@Sadettin.Akyayla

- Osmanlıda ticaret faaliyetlerini **"bezirgan"** denilen büyük tüccarlar yürütmüştür.

Bursa İhtisap Kanunu

- Osmanlı Devleti'nin ticarete önem verdiğinin en önemli kanıtlarındandır. **Yıldırım Bayezit** Zamanı'nda çıkarılmıştır. Bu kanun ***ticari ilişkilerde standardı sağlayacak ilk adım*** olmuştur.
- Bursa ihtisap Kanunu ile ticarete standart kanunlar konulmuş ve uyulmasına büyük önem verilmiştir. Ürünün kalitesi, narh ve ceza hükümleri belirlenmiştir.

İhtisab Kanunları	Üretilen malların belli standartlara uygun olmasını sağlayan kanunlardır.
İhtisap Ağası	Üretilen malların standartlara uygun olmasını sağlayan ve denetleyen kişidir.
Menzil Teşkilatı	**Posta** ve **haberleşme** işlerini yürüten teşkilattır.
Derbentçiler	Ticaret yollarının **denetimini** ve **güvenliğini** sağlayan teşkilattır.
Mekkâri Taifesi	Ticaret yolları üzerinde özel ulaşımı ve taşımacılığı gerçekleştiren kişilerdir. Mekkâreciler at, deve, katır gibi yük hayvanlarına sahiplerdir. Kadı huzurunda bir sözleşme imzalayarak tüccarların mallarını istenilen noktaya ulaştırırlar.

- **Kervansaray, han, liman, pazar, panayır, bedesten** ve **kapanlar** Osmanlı Devleti'nde ticaretin yapıldığı başlıca mekânlardır.

Kervansaray	Kervanların güvenliği ve konaklaması için anayol kenarında tesis edilen vakıf yapılarıdır. 30-40 km aralıklarla ticaret yolları üzerindeki durak yerlerinde, genellikle şehirden uzakta yapılan kervansarayların odaları yoktur.
Han	Kervansarayların aksine şehirlerde yapılan ve içinde odalar bulunan yapılardır. Hanlarda mal alışverişi yapılabilmiştir.
Bedesten	Türk şehirlerinde değerli kumaşlar ve değerli taşlar başta olmak üzere silahlar, süslü koşum takımları gibi değerli malların saklanıp satıldığı yerlerdir.
Kapan Hanı	Osmanlı Dönemi'nde büyük şehirlerde özellikle tahıl türünden ihtiyaç maddelerinin toptan alınıp satıldığı yerdir. Kapanlar, daha ziyade un kapanı, bal kapanı, yağ kapanı vb. satılan malın adıyla birlikte anılmıştır.

- Osmanlı Devleti'nde sanayinin gelişmesine katkı sağlayan en önemli kurumlardan biri de loncalardır.
- **Lonca teşkilatının başlıca işlevleri şunlardır:**
  - Esnaf ve zanaatkarlar arasındaki sorunları çözme,
  - Esnaf arasında dayanışmayı sağlama,
  - Üretim için hammadde temin etme,
  - Üretilen malların kalitesini kontrol etme,
  - Usta-çırak ilişkisi ile eleman yetiştirme,
  - Üretici ve tüketici kesimini koruma,
  - Fiyatları denetleme ve kâr payını belirleme (narh kesme)
  - İşyeri açma iznini verme (gedik belgesi) gibi işlevleri yerine getirmiştir.
- Lonca teşkilatı Selçuklu Devleti'ndeki **"ahilik kurumunun"** bir devamı niteliğindedir. Her loncada yaşlılardan meydana gelen **6 kişilik** bir "Ustalar Kurulu" vardır. Bunlar:

Şeyh	Lonca teşkilatının başındaki kişidir. Çıraklık ve ustalık törenlerini yönetmiş ve cezaların uygulanmasını sağlamıştır.
Kethüda	Şeyhin yardımcısıdır. Loncayı dışarda temsil eden, hükümetle ilişkileri düzenleyen kişidir.
Nakib	Şeyhi temsil eden, esnafla şeyh arasında aracılık yapan kişidir.
Yiğitbaşı	Disiplin işlerini ve esnafa hammadde dağıtımını yapan kişidir.
Ehl-i Hibre	Mesleğin sırlarını bilen, malların kalitesi bildiren, fiyat belirleyen uzman kişidir. Yeni üyeleri seçmişlerdir. (Bilirkişi)
Muhtesip	Çarşı pazarlardaki malları denetleyen kişilerdir.

Klasik Dönem'de Tüketiciyi Korumaya Yönelik Tedbirler		
Standardizasyon	**Narh**	**Toptancı halleri (kapan)**
Sanayi ve tarım ürünlerinin belirli bir kalitede ve belirlenmiş özelliklerde tüketiciye ulaştırılmasına çalışılmıştır.	Fiyatlar önceden belirlenerek esnafın belirlenen fiyatların üzerinde satış yapması engellenmiştir.	Tarım ürünleri şehirlerde kapan adı verilen toptancı hallerine getirilerek tüketicinin kolay bir şekilde ulaşması sağlanmaya çalışılmıştır.

4. OSMANLI'DA VAKIFLAR

- Vakıflar, İslam ülkelerinin toplum ve kültür hayatında önemli rol oynayan hayır kurumlarıdır.

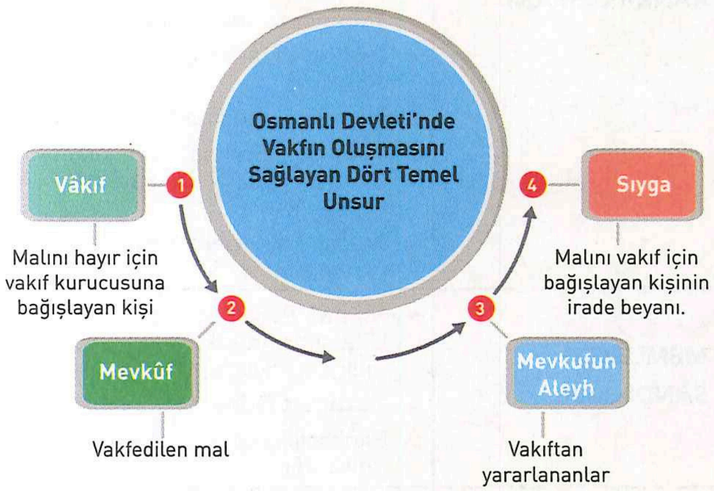

- Vakıf malları satılamaz ve devredilemez. Vakıflar imar, eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinde etkili olmuştur.
- Vakıflar tarafından yapımı gerçekleştirilen cami, mescit, dârüşşifa (hastane), medrese, mektep, zaviye, imaret, sebil, çeşme, hamam ve han gibi yapılar ile bu yapılar topluluğunun tamamından oluşan külliyeler kurularak bir bölgenin fiziki ve sosyal alt yapısı tamamlanmıştır.
- Devlet vakıf arazilerinden vergi almamıştır. Hükümdarlar vakıf işlerine karışmamıştır. Vakıfların denetimini kadılar yapmıştır.

Vakfiye

Vakıf olarak bırakılan toprağın nasıl kullanılacağını gösteren belgedir.

Mütevelli / Nâzır

Vakıf yöneticisidir.

- Vakıfların başlıca faydaları şunlardır:
  - *İskân ve Türkleştirme çalışmaları,*
  - *Fethedilen beldelerin İslamlaşması,*
  - *Kaza, kasaba ve köylerin belediye işlerinin yürütülmesi,*
  - *Sosyal ve kültürel ihtiyaçların karşılanması,*
  - *Ulaşım için gerekli olan han, yol, kervansaray yapımının sağlanması*

DİKKAT

Osmanlı Devleti'ndae **"gedik belgesi"** verilmesi usulü ve **"yed-i vahid"** uygulaması *tekelciliğe* yol açmıştır.

Gedik Usulü	Tekel, ayrıcalık sistemidir. Gedik sahibinin yaptığı bir işi bir başkası yapamazdı. Bir usta eğitimini tamamladıktan sonra gedik sahibi gedik ruhsatını verirse işyeri açabilirdi.
Yed-i Vahid	Sanayi inkılabının olumsuz etkisini kırabilmek, hammaddenin yurt dışına çıkmasını engellemek ve işsiz esnafı himaye etmek için uygulanan tekel sistemidir. **1826**'da **II. Mahmut** Zamanı'nda uygulanan yed-i vahid sisteminde, iç ticarette bazı malların (pamuk, ipek ve hububat gibi) alım satımı sadece devlet tarafından belirlenmiş kişiler tarafından yapılabilmiştir.

- Osmanlı Devleti'nde ekonomik sistemde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle paranın ayarıyla oynanmış, bu yüzden akçe giderek değer kaybetmiştir.
- **Sultan Abdülmecit** Dönemi'nde **ilk kez kâğıt para** bastırılmış ancak kâğıt para fazla miktarda bastırılınca değeri düşmüş ve zamanla piyasadan çekilmiştir.

@SadettinAkyayla

UYANDIRMA SERVİSİ

Vakıfların **hayrat** ve **akarat** olmak üzere iki önemli unsuru vardır. Doğrudan hizmet sunan vakıf bina ve kurumlarına **hayrat**, bu kurumların ebedî olarak yaşaması ve topluma hizmet sunabilmesi için vakfedilen gelir kaynaklarına da **akarat** denilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Vakıf olarak ayrılmış yerler hakkındaki önemli bilgiler **evkaf defterlerine** kaydedilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sultan **II. Mahmut** Dönemi'nde kurulan **Evkaf-ı Hümayun Nezareti** (Vakıflar Bakanlığı) ile *bütün vakıflar tek bir çatı altında* toplanmıştır.

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı devletinde *ilk defa kredi vermek için bir kurumun oluşturulması* **II. Selim** Zamanı'dır. (Yahudi Mendes ailesi kurmuştur.)

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde açılan ilk banka **Bank-ı Dersaadet**, yabancı sermayeli açılan ilk banka ise **Bank-ı Osmani**'dir.

- **1844** yılında ise **tashih-i ayar** ismiyle madeni paralarda düzenlemeye gidilmiş ve bir gram saf gümüşü bulunan birime **kuruş**, yirmi kuruş değerindeki gümüş paraya **mecidiye** ve yüz gümüş kuruş değerindeki altına **lira** adı verilmiştir.

Osmanlı'da Paralar

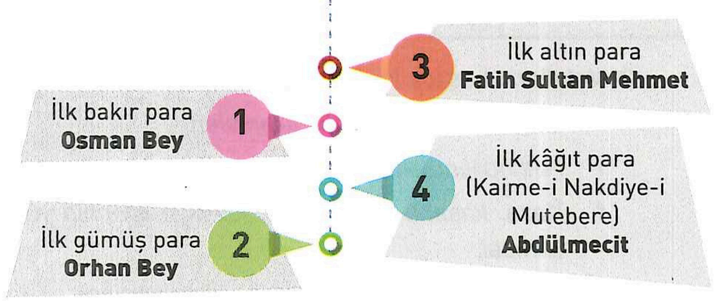

Tağşiş Nedir?	Maden darlığı durumunda akçenin içindeki gümüş miktarının azaltılarak içine değersiz başka madenlerin karıştırılması ve değerinin düşürülmesi işlemidir.
Kızıl Akçe Nedir?	Maden darlığı durumunda paranın içindeki bakır oranının arttırılmasıdır.

- Osmanlı Devleti'nde yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayacak kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlardan biri olan **bîmaristan**, İslam dünyasında klasik hastanelerin genel adıdır.
- Osmanlılarda hastaneler için daha çok **darüssıhha, şifahane, bimarhane, tımarhane ve dârüşşifa** (şifa bulunan yer) kelimeleri kullanılmış, bîmaristanlarda diğer hastalarla birlikte akıl hastaları da tedavi edilmiştir.

5. OSMANLI'DA BANKACILIK

BANKA ADI	ÖZELLİĞİ
BANK-I DERSAADET	➤ Osmanlı Devleti'nde açılan **ilk banka**dır. ➤ Tanzimat Dönemi'nde **1847**'de açılmıştır. ➤ Açılmasında **Galata Bankerleri** etkili olmuştur. ➤ Kırım Savaşı devam ederken iflas etmiştir.
BANK-I OSMANİ	➤ **Tanzimat Dönemi**'nde açılmıştır (1856). ➤ **Yabancı sermayeli** ilk bankadır. ➤ **İngiltere** tarafından İstanbul'da açılmıştır. ➤ Merkezi **Londra**'dır. ➤ **1863**'te **Fransa** ortaklığı ile **Bank-ı Osmani Şahane** adını almıştır. ➤ Bu bankaya **para basma yetkisi** verilmiştir.
MEMLEKET SANDIKLARI	➤ **Mithat Paşa** tarafından, Niş Valiliği sırasında, köylüye kredi vermek amacıyla kurulmuştur (1863). ➤ **Tanzimat Dönemi**'nde açılmıştır. ➤ Bankacılık konusunda ilk ulusal girişimdir.
İSTANBUL EMNİYET SANDIĞI	➤ **1868** yılında çiftçiyi tasarrufa alıştırmak için **Mithat Paşa** tarafından kurulmuştur. ➤ Tanzimat Dönemi'nde açılmıştır.
MENAFİ SANDIKLARI	➤ **1883** yılında kurulmuştur. **Memleket Sandıklarının** devamı niteliğindedir. ➤ **Memleket Sandıkları**yla birlikte Ziraat Bankasının kurulmasında etkili olmuşlardır.
ZİRAAT BANKASI	➤ Memleket Sandıkları ile Menafi Sandıkları birleşerek **1888** yılında **II. Abdülhamit** Dönemi'nde Ziraat Bankası adını almıştır. ➤ Açılmasında **Mithat Paşa** etkilidir. ➤ Osmanlı Devleti'nin **ilk milli bankası**dır.
OSMANLI İTİBARİ MİLLÎ BANKASI	➤ Türk girişimciler tarafından Osmanlı Bankasına tepki olarak kurulmuştur (1917). ➤ **1927** yılında **İş Bankası**na katılmıştır.

@Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

6. OSMANLI DEVLETİ'NİN BAŞLICA GELİR KAYNAKLARI

✪ Osmanlı Devleti'nin mali sistemi, merkez maliyesi, tımar ve vakıflardan oluşmaktadır.

Merkez Maliyesi Temel Gelir Kaynakları		
Mukataa Gelirleri	**Cizye Gelirleri**	**Avarız Gelirleri**
➤ Geliri **doğrudan merkezî hazineye aktarılan** vergi ve gelir kaynaklarıdır. ➤ **Gümrük, darphane, tuzlalar ve maden gelirleri** gibi devlete ait kaynaklar mukataa usulüyle işletilmiştir.	➤ **Askerlik çağına gelmiş, sağlıklı gayrimüslim erkeklerden**, güvenliklerinin sağlanması ve **askerlikten muaf tutulmaları** karşılığında alınan bir vergidir.	➤ Divanın kararı ve padişahın onayından sonra **olağanüstü durumlarda** reayadan alınan vergidir. ➤ Avarız vergisi örfi vergiler arasında yer alır.

✪ XVIII. yüzyılın başlarından itibaren mukataalar müzayede ile ihale edilerek **"Malikane Sistemi"** uygulanmaya başlanmıştır.

Malikane Sistemi
➤ **1695** yılında defterdarlık tarafından ilan edilen bir fermanla yürürlüğe girmiştir.
➤ Malikane sistemi, mukataa adı verilen vergi kalemlerinin müzayede ile ihale edilerek, mukataa topraklarına ait vergi gelirlerinin kişilere yaşam boyu kiralanması yöntemidir.
➤ İhale karşılığı ödenen paraya muaccele adı verilmiştir.
➤ Malikane sisteminde, tımar ve iltizam sistemi âdeta kaynaştırılmış, merkezî hazinenin nakit paraya olan ihtiyacı karşılanmıştır.
➤ Malikane sistemi **1840** yılında resmen kaldırılmıştır.

✪ Osmanlı Devleti'nde vergiler şerî ve örfî vergiler olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİLER

Şeri Vergiler

- **Öşür:** Müslümanlardan alınan ürün vergisi. 1925 yılında kaldırılmıştır.
- **Haraç:** Gayrimüslimlerden alınan ürün vergisi.
- **Cizye:** Gayrimüslim erkeklerden askerlik yapmamaları karşılığında alınan vergi. Kelle vergisi olarak da bilinir.
- **Ağnam:** Küçükbaş hayvan vergisi.
- **Zekat:** Müslümanlardan deniz ürünleri, madenler, zirai ürünler ve ticari faaliyetlerden elde edilen gelirlerden alınan vergi.

Örfi Vergiler

- **Çifthane:** Bir çift öküz ile işletilebilen araziden alınan vergi.
- **Çift bozan:** Toprağını izinsiz olarak terk eden veya üç yıl üst üste ekmeyenden alınan vergi.
- **İspenç:** Gayrimüslimlerden alınan toprak vergisi.
- **Bac:** Çarşı ve pazardan alınan vergi.
- **Ağıl:** Sürü sahiplerinden alınan vergi.
- **İmdadiyeyi Seferiye:** Sefer sırasında alınan vergi.
- **İmdadiyeyi Hazariye:** Barış zamanında alınan vergi.
- **Derbent:** Köprü veya geçitlerden alınan vergi.
- **Avarız:** Olağanüstü hâllerde alınan vergi.

UYANDIRMA SERVİSİ

Malikane usulü **özel mülkiyet** anlayışının yaygınlaşmasına sebebiyet vererek Osmanlı topluluğunda bir dönüşüm yaşanmasına ön ayak olmuştur. **Halkın yaşamına olumsuz etki yapan sistem** aynı zamanda **tarımsal üretimi de geriletmiştir**. Ayrıca ilerleyen tarihlerde Osmanlı Devleti'ni zora sokacak olan Ayanların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde tek tip vergi düzeni yoktur. Fethedilen bölgelerin coğrafî şartları, etnik ve kültürel özellikleri ile sosyal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak vergi konusunda ayrı ayrı düzenlemeler yapılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı hukuk sisteminin oluşmasında **İslam'ın getirdiği esaslar, eski Türk gelenekleri** ve **fethedilen bölgelerdeki uygulamalar** etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Divan-ı Hümayun'da adalet işlerini **kazasker** temsil etmiştir. Kazaskerin atadığı **kadılar** adalet işlerinden sorumlu olmuştur.

Osmanlıda Alınan Diğer Bazı Vergiler	
İhtisab	Şehir ve kasabaların pazar ve panayır yerlerinden alınan vergi.
Otlak, Yaylak Vergileri	Dışarıdan gelip dirlik topraklarında koyun ve diğer hayvanların otlatılması üzerine alınan vergi.
Geçit Vergisi	Sürülerin geçitlerden geçişi veya İstanbul'a sevki nedeniyle sürü sahibinden hayvan başına alınan vergi.
İltizam Vergisi	Devlete ait bazı gelirleri tahsil etme yetkisinin verilmesi karşılığında alınan vergi.
Gümrük ve Maden Vergileri	Dış ülkelerden gelen mallardan alınan vergi.
Avarız	Olağanüstü durumlarda alınan vergidir. İlk kez II. Bayezit tarafından alınmıştır.
Mücerred	Bekar çiftçilerden alınan vergidir.
Bennak	Baba evinde kalan evli çiftlerden alınan vergidir.
Derbent Resmi	Köprü, yol ve geçitlerden alınan vergidir.
Arusane	Evlenen çiftlerden kız tarafının ödediği vergi.
Cerime	Suçlulardan ceza olarak alınan vergi.
İane-İ Cihadiye	Hane reislerinden cihad zamanı alınan vergi.
İzn-İ Sefine	Yabancı tüccarlardan boğazlardan geçişte alınan vergi.

OSMANLI'DA HUKUK

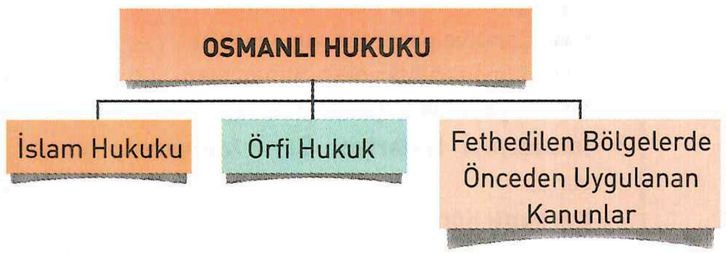

- Osmanlı Devleti kendisinden önceki Türk ve İslam devletlerinden aldığı hukuki yapıyı çağın ihtiyaçlarına göre değişiklik yaparak yeniden düzenlemiştir.
- Osmanlı hukuku üç ana temel unsur üzerine kurulmuştur.

	KAYNAĞI	ÖZELLİĞİ
ŞERİ HUKUK	➤ Kur'an-ı Kerim ➤ Hadis ➤ İcma ➤ Kıyas	➤ Müslümanların özel ilişkilerini kapsar. ➤ Aile, borçlar, ticaret, miras ve şahıs hukukuna dair meseleler şeri hukukun konuları arasında yer alır. ➤ Yargılamaları kadılar yapar. ➤ Kadı kararlarına itiraz kazaskere yapılırdı.
ÖRFİ HUKUK	➤ Türk örf, âdet ve gelenekleri	➤ Devlet ve toplum ilişkilerini kapsar. ➤ Vergi, yönetim ve askerlik meseleleri örfi hukukun konuları arasında yer alır. ➤ Yargılamaları kadılar ve asker kadılar yapar.

- Osmanlılarda gayrimüslimler kendi hukuk kurallarına göre yargılanmıştır.
- **Divan-ı Hümayun** Osmanlı Devleti'nde en üst yargı organı konumundadır. Mahkemelerde çözülemeyen konular buraya taşınmıştır.
- Osmanlılarda mahkemelerde alınan kararlar **"Şeriyye Sicil Defterleri"**nde tutulmuştur.

Şeriyye Sicil Defterleri

- Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada her tabakadan insanlar arasındaki hukukî **ilişkilere dair kayıtları** içeren defterlerdir.
- Osmanlı hayatının **aile, toplum, ekonomi** ve **hukuk** gibi birçok alanının tarihi için önemli bilgiler içermektedir.

Tereke Defterleri

- Osmanlı Devleti'nde kadılar tarafından **vefat eden kişilerin mal varlıklarının** değerleriyle kaydedildiği, evliliklerden doğan **çocukların mirasçılık durumlarının** belirtildiği defterlerdir.

@Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

OSMANLI DEVLETİ'NDE KADILAR

- İlk kadı ataması Osman Bey Zamanı'nda yapılmıştır (Dursun Fakih-Karacahisar).
- Kadılar adlî ve idari işlerle belediye işlerine bakan görevlilerdir. Bu görevlerinin yanında nikah, miras, boşanma, noterlik ve vakıfların işleyişi ile ilgili konulara da bakmışlardır.
- Kadılar doğrudan merkeze karşı sorumludurlar.
- Kadı yardımcılarına naip denilmiştir.
- En önemli kadı taht kadısı olarak anılan **İstanbul kadısı**dır.

Kadıların idari görevleri;

- Kazaların yönetimini ve asayişini sağlanmak.
- Esnaf ve loncaları denetlenmek.
- Üretim ve pazar yerlerini kontrol etmek.
- Cami, vakıf ve okul yönetimlerini denetlemek.
- Tapu sicil kayıtlarını düzenlemek.
- Kale dizdarlarını, birtakım dinî grup ile zaviye ve tekkeleri denetlemek.

Kadıların belediye işleriyle ilgili görevleri;

- Şehrin genel düzenini sağlamak.
- Altyapı ve imar işlerini düzenlemek.
- Çevre temizliğini sağlamak.
- Çarşı ve pazarda satılan ürünlerin fiyat kontrolünü yapmak.
- Ölçü aletlerinin kontrolünü sağlamak.
- Temel gıda maddelerinin teminini sağlamak.
- İstifçilik, karaborsacılık vb. yolsuzlukları önlemek.

Kadıların adlî işlerle ilgili görevleri;

- Hırsızlık, gasp, cinayet, eşkıyalık vs. bütün davaları şeri mahkemelerde hükme bağlamak.
- Evlenme, boşanma, miras, nafaka, vasi belirleme gibi işlemleri yapmak.

Kadıların askerî işlerle ilgili görevleri;

- Devletin talebi olduğu zamanlarda halktan asker yazmak.
- Sefer için toplanan vergiyi en kısa sürede orduya ulaştırmak.
- Sefer sırasında ordunun ihtiyaçlarını temin etmek.
- Yol ve konaklama tesislerini önceden kontrol etmek.

Kadıların mali işlerle ilgili görevleri;

- Para rayicine dikkat etmek, rayiçten fazlaya sikke değişimini önlemek,
- Piyasada sahte para bulundurulmasına engel olmak.
- Tanzimat Dönemi'nde geleneksel Osmanlı hukuk sisteminde bir kısım değişiklikler yapılmıştır. Bu döneme kadar uyuşmazlıkların çözümü **şeri mahkemeler** tarafından yapılırken, Tanzimat Dönemi'nde Batı hukuku anlayışı da kabul edilmiştir. Bu nedenle Batı hukuku anlayışına hizmet edecek yeni mahkemeler kurulmuştur.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MAHKEMELER

TANZİMAT ÖNCESİ

Şeri Mahkemeler

➤ Müslüman halk arasında çıkan anlaşmazlıklar ile Müslümanlarla gayrimüslimler arasında çıkan anlaşmazlıklara bakmıştır.

Cemaat Mahkemeleri

➤ Gayrimüslimlerin din ve mezhep yönünden bağlı oldukları mahkemelerdir. Bu mahkemeler daha çok şahıslarla ilgili olarak aile ve miras hukuku gibi davalara bakmıştır.

Konsolosluk Mahkemeleri

➤ Bu tür mahkemelerde kapitülasyonlardan faydalanan yabancı devletler, kendi aralarındaki sorunları çözmüştür.

TANZİMAT SONRASI

Şeri Mahkemeler

➤ Tanzimat Dönemi'nde bu mahkemelerin görevleri; kişi, aile, kısas (ceza) ve miras gibi konularla sınırlandırılmıştır.

Cemaat Mahkemeleri

➤ Tanzimat Dönemi'nde 1875'te çıkarılan fermanla gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalar, nizamiye mahkemelerine havale edilmiştir.

Konsolosluk Mahkemeleri

➤ Tanzimat'tan önceki görevi aynen devam etmiştir.

Ticaret Mahkemeleri

➤ Her türlü ticari davalar bu mahkemelerde görülmüştür.

➤ 1847 yılında yabancı yabancı üyelerin de katılmasıyla Karma Ticaret Mahkemeleri adını almıştır.

Nizamiye Mahkemeleri

➤ Bu mahkemelerin yetkileri; şeri, cemaat ve ticaret mahkemelerinin görevleri dışında kalan hukuk ve cinayet davalarına bakmaktır.

➤ Avrupa mahkemeleri örnek alınarak hazırlanmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kadılar adaleti dağıtma noktasında padişahın vekili sayıldığı için vezir-i azam dahi kadıların yargı ile ilgili verdiği kararlara karışamamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Mevleviyet Kadılıkları

Osmanlı Devleti'nde payitaht olan Bursa, Edirne ve İstanbul gibi şehirlerle; Şam, Kahire, Kudüs gibi Osmanlı idaresinde bulunan çeşitli Arap topraklarında, Balkanlarda, Anadolu'da gerek stratejik gerekse nüfus ve kültür bakımından önde gelen şehirlerde büyük kadılıklar oluşturulmuştur. Bu kadılıklar **"mevleviyet kadılıkları"** olarak anılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde bu şekilde beş tür mahkemenin varlığı **"hukuk birliğinin olmadığının"** kanıtıdır. Hukuk birliği ancak Atatürk Zamanı'nda 1926 yılında **"Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle"** sağlanabilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

UYANDIRMA SERVİSİ

Âmin Alayı, okula yeni başlayan çocuklar için düzenlenen törendir. Bu törende çocuklar öğretmenleri tarafından sıraya geçirilir, okula başlayacak olan çocuğun evine ilahiler söyleyerek gelinir, okula yeni başlayacak olan çocuk halkın da katılımıyla evden alınırdı. Bir müddet şehirde dolaştırılan çocuğun okula getirilmesi ile birlikte tören sona ererdi.

KRİTİK BİLGİ

- Osmanlı Devleti'nin ilk medresesi, Orhan Bey tarafından İznik'te kurulmuş ve ilk müderris olarak da **Dâvûd-i Kayserî** atanmıştır.
- Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde açılan **Sahn-ı Seman Medresesi** ile Osmanlı'da yüksek öğretim önemli bir noktaya gelmiştir.
- Sahn-ı Seman medreselerinde **Molla Hüsrev** gibi dönemin ünlü bilim insanları da görev yapmış, bu medresede aklî ve naklî ilimlerin öğretilmesi amaçlanmıştır.
- Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde açılan Süleymaniye Medresesi'nde ise hadis, kelam, tefsir, fıkıh, edebiyat derslerine ek olarak fen ve tıp dersleri de verilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM VE BİLİM

✪ Osmanlı Devleti'nde eğitime **terbiye**, öğretime de genel olarak **tâlim** (bilgi kazandırma) denilmiştir.

1. KLASİK DÖNEM OSMANLI EĞİTİMİ

✪ Osmanlı Devleti'nde eğitim sistemi **örgün** ve **yaygın eğitim** olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

KLASİK DÖNEM OSMANLI EĞİTİMİ

Örgün Eğitim

- Sıbyan Mektebi
- Medreseler
- Askeri eğitim
- Saray eğitimi
  1. Medreseler
  2. Harem
  3. Şehzadegân

Yaygın Eğitim

- Kıraathaneler
- Muvakkithane ve rasathaneler
- Lonca
- Konaklar
- Camiler
- Tekkeler ve zaviyeler
- Kütüphaneler
- Dergâhlar
- Sahaflar

Örgün Eğitim Kurumları

a. Sıbyan Mektepleri

- **Mahalle Mektebi** olarak anılmıştır. **5-6 yaşlarındaki çocuklara okuma-yazma, Kur'an-ı Kerim** ve **ilmihal bilgisi** ile **dört işlemden ibaret olan basit hesap bilgileri** öğretilmiştir.
- Kız eğitimi, erkek eğitimi ve karma eğitim şeklinde kurulmuşlardır.
- Sıbyan mekteplerinde **imam, hafız ve kayyum** gibi kişiler ders vermiştir.
- Çocuklar okula başlarken **"Amin Alayı"** denilen tören düzenlenmiştir.

b. Medreseler

- Medreseler, orta ve yüksek seviyelerdeki eğitim öğretim kurumlarıdır.
- Medreselerin hocalarına müderris, müderris yardımcılarına **muid**, öğrencilerine ise **danişmend** (talebe, suhte) denilmiştir.
- Eğitim dili Arapça olmuştur.
- Medreselerde hem akli (**Kimya, Matematik, Astronomi, Tarih, Coğrafya...**) hem de nakli (**Kuran, Hadis, Fıkıh, Kelam...**) bilimler okutulmuştur.
- Medreselerin giderleri vakıflardan karşılanmış, mezunları ilmiye sınıfına dahil olmuştur.

Medreselerin Bozulma Nedenleri

- Şeyhülislamların veya ulemanın akli bilimleri gereksiz görmesi
- Rüşvet ve iltimasın yaygınlaşması, **beşik ulemalığı**nın getirilmesi (Âlimin oğlu âlimdir.)
- XIX. yüzyılda yeni eğitim kurumlarının açılması
- Avrupa'daki gelişmelerin takip edilememesi
- Yöneticilerin bilim alanında yapılan çalışmalara destek vermemesi
- Medrese müfredatının öğrencilerin gelişimini zorlaması veya engel olması
- Göçler sonunda kentlere gelen nüfusun medreselerde barındırılması

İhtisas Medreseleri	
Dar'ül Kura	Kuran-ı Kerim'in okunması ve ezberlenmesi için eğitim veren medreselerdir.
Dar'ül Hadis	Hadis alanında eğitim verilen ve hadisler üzerinde ileri düzeyde araştırmalar yapılan medreselerdir.
Dar'ül Hendese	Mühendislik ve matematik eğitim verilen medreselerdir.
Dar'ül Tıp	Tıp eğitiminin verildiği medreselerdir.

Medreselerdeki Kariyer Basamakları

Softa → Danişment → Muid → Mülazım → Müderris

Softa (Suhte)	Orta düzey medrese öğrencisi
Danişmend	Yükseköğretim düzeyinde medrese öğrencisi
Muid	Müderrisin derslerini tekrarlayan yardımcısı
Mülazım	Medrese mezunu olup da atama sırası bekleyen kişi
İcazetname	Sahnı bitirenlere verilen diploma
Mülazemet	Sahn düzeyinde bir medreseyi bitirenlerin atama bekleme sistemi
Fakih	Medrese yöneticisi

c. Saray Eğitimi

- Saray, Osmanlı Devleti'nde padişah ve ailesinin ikamet ettiği ve devlet işlerinin yürütüldüğü yerdir.
- Sarayda bulunan eğitim kurumları **Enderun, Harem ve Şehzadegân Mektebi**'dir.

1. Enderun

- Sultan II. Murat Dönemi'nde (Edirne Sarayı'nda) kurulan ve Fatih Dönemi'nde (Topkapı Sarayı'nda) teşkilatlandırılan bu okullarda eğitim öğretim XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir.
- İlk başlarda bu okullarda devşirilen gayrimüslim çocuklar eğitim alırken zamanla Türk çocukları da eğitim almaya başlamıştır.
- Enderunda eğitim dili Türkçedir.
- Giderleri hazine tarafından karşılanmıştır.
- Askerî ve sivil yöneticiler bu okullarda yetiştirilmiş, mezunları seyfiye sınıfına dahil olmuştur.

2. Harem

- Harem padişah ve ailesinin yaşadığı, padişahın özel hayatını geçirdiği aynı zamanda da padişah kızlarının, cariyelerin, eğitim aldığı bölümdür.
- Haremde padişahın yaşadığı bölüme **"Hünkâr Dairesi"** denilmiştir.
- Haremde başta **Kur'an-ı Kerim** olmak üzere **dinî bilgiler, imlâ, hat, tezhip ve musiki dersleri** verilmiştir.
- Haremdeki acemi, kalfa ve usta ilişkisi, bir meslek örgütünden daha katı ve disiplinlidir.

3. Şehzadegan Mektebi

- Şehzadelerin sarayda ilk eğitimlerini aldıkları bölümdür.
- Eğitim öğretim programı sıbyan mekteplerine benzeyen bu mektepte şehzadeler, **5-6 yaşlarına** geldiklerinde **şeyhülislam** tarafından törenle derslere başlatılmış ve **muallim-i sultani** denilen hocasına teslim edilmiştir.
- Şehzadeler bu hocalarından **Kur'an-ı Kerim** okumayı öğrenmişlerdir.
- Şehzadeler 10-15 yaşları arasında ise lalalarıyla birlikte sancağa çıkarılarak burada askerî ve idarî eğitim almıştır.

d. Askeri Eğitim

- Osmanlıda ilk düzenli ordu **Orhan Bey** Zamanı'nda oluşturulmuş, **Sultan I. Murat** Zamanı'nda ise pençik sistemi uygulanmış askerî eğitimin önemi giderek artmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde askerî eğitim ve öğretim için **Acemi Oğlanlar Ocağı**, mehterhane ve cambazhane isminde kurumlar vardır.
- Bunlarla birlikte çeşitli **askerî sanat okulları** da mevcuttur. Bu sanat okulları arasında **tophane, humbarahane, tüfekhane** ve **kılıçhane** gibi kurumlar vardır.
- **Tımar sahipleri** elde ettikleri gelir karşılığında **cebelü** denen askerlerin eğitimi ile ilgilenmiş ve savaş zamanı onlarla birlikte orduya katılmışlardır.

DİKKAT

Değişik görevlerde bulunan acemilerin *Yeniçeri Ocağı'na kayıt ve kabüllerine* **çıkma (bedergâh)** adı verilmiştir. Yeniçeri Ocağı'na kabul işlemi genelde **8 yıllık bir eğitim sonrası** olmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

Medreselerde ilköğretim bölümü **"hariç"**, ortaöğretim bölümü **"dahil"** ve yüksek öğretim bölümü ise **"sahn"** olarak isimlendirilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Enderun mektebinde medreselerden farklı olarak **harita yapımı, muharebe sanatı** ve **siyaset** gibi asker ve yöneticilerin bilmesi gereken dersler yer almıştır.
- Enderun öğrencileri bedensel gelişimlerini sağlamak amacıyla **ata binme** ve **cirit atma** gibi çeşitli spor dallarıyla da uğraşmışlardır.
- Eğitim süresi **5 ilâ 7 yıl arasında** değişen Enderun'da **sadrazam, vezir ve kumandan** seviyesinde yöneticiler yetiştiği gibi **hattat, musikişinas** ve **minyatür ustası** gibi sanatkârlar da yetişmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Enderun'da eğitimini tamamlayanlar **"Çıkma Usulü"** ile saray dışına askerî ve mülkî görevlere atanmışlardır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi ile **İlköğretim** (Mekteb-i İptidaî ve Mekteb-i Rüştiye) **Ortaöğretim** (Mekteb-i İdadîye ve Mekteb-i Sultaniye) ve **Yüksek öğretim** (Dârülfünun) olarak üç kısma ayrılmıştır. Buna bağlı olarak köylere ve kasabalara **rüştiye**, kentlere **idadî** açılmasına karar verilmiş, ayrıca merkezî şehirlere de *Fransız okulları örnek alınarak* **Sultaniye** adlı okullar açılması planlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

1867 yılına kadar yalnız Müslüman çocuklar **rüştiyelerde eğitim görürken bu** tarihten itibaren gayrimüslim çocuklar da burada eğitim görmeye başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Dârülfünun 1933 yılında Üniversite Reformu ile yerini İstanbul Üniversitesine bırakmıştır.

Yaygın Eğitim Kurumları

a. Camiler

- Camiler, aynı zamanda birer halk eğitim merkezi gibi görev almış ve halka dinî ve ahlaki eğitim verilmiş, bu eğitime isteyen herkes katılabilmiştir.

b. Tekke ve Zaviyeler

- Tarikat mensuplarına dil, din, sanat, musiki, ahlak ve spor gibi alanlarda eğitim veren yerlere, tekke; tekkelerin küçüklerine ise zaviye denilmiştir.

c. Lonca Teşkilatı

- Esnaf kuruluşları olan loncalarda usta, kalfa ve çırak ilişkisi içerisinde eğitim verilmiştir.

d. Kütüphaneler

- Kütüphaneler halkın bilgilere birinci kaynaktan ulaşmasını sağlayarak halkın eğitimine önemli bir katkıda bulunmuştur.

e. Sahaflar

- İkinci el kitapların alınıp satıldığı sahaflarda halk, istediği kitabı okuma fırsatını bulmuş, orada yapılan ilmî sohbetlere katılmıştır.

f. Kıraathaneler

- Osmanlıda kıraathanelerde kütüphane bölümü de yer almış; kıraathaneye gelen **halk şairleri** ve **meddahlar**, oradaki insanlarla sohbet ederek halkın kültür açısından gelişmesine katkı sağlamışlardır.

2. TANZİMAT SONRASI OSMANLI EĞİTİMİ

- Osmanlı Devleti'nde **Sultan II. Mahmut**'tan itibaren **Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlanmış** ve bu durun Batı kültürünün Osmanlı ülkesinde yayılmasını hızlandırmıştır.
- Eğitim sistemindeki problemlerin çözümü için **Meclis-i Maarif-i Umumiyye** (Genel eğitim meclisi) kurulmuştur.

OSMANLI DEVLETİ'NDE TANZİMAT'IN İLANINDAN SONRA AÇILAN OKULLAR	
İptidaî Mektepler	➤ Yeni usulde ilkokul düzeyinde eğitim veren okullardır.
Rüştiyeler	➤ Bugünkü ortaokullara karşılık gelen okullardır. ➤ Sultan II. Mahmut tarafından 1839'da açılmıştır.
İdadîler	➤ Bugünkü liselere karşılık gelen okullardır.
Sultaniler	➤ Eğitim süresi 6 yıl olan bu okullar Fransız okulları örnek alınarak açılmıştır. ➤ Müslüman ve gayrimüslim çocuklar birlikte eğitim alacak şekilde planlama yapılmıştır.
Dârülfünun	➤ 1863 yılında Kimyager Derviş Paşa'nın verdiği fizik ve kimya dersleriyle eğitim öğretime başlamıştır. ➤ Felsefe, edebiyat, tabii bilimler ve hukuk olmak üzere üç fakültesi vardır.
Dârülmuallimât	➤ Kız öğretmen okuludur. ➤ 1848 yılında açılan **Darü'l Muallimin**'den (Erkek Öğretmen Okulu) sonra 1870 yılında kız ilkokulları ve kız rüştiyelerine bayan öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmıştır.
Mekteb-i Hukuk	➤ 1880 yılında **Mekteb-i Hukuk-u Şahane** adıyla kurulmuştur. ➤ Avrupa'daki mahkemeler örnek alınarak kurulan yeni mahkemelere hâkim yetiştirmek amacıyla açılmıştır.
Sanayi-i Nefise Mektebi	➤ 1882 yılında **Sultan II. Abdülhamit** tarafından **Osman Hamdi Bey**'in müdür olarak atanmasıyla kurulan **ilk güzel sanatlar okulu**dur. ➤ Resmî adı **Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane**'dir. ➤ 1928 yılında adı **Güzel Sanatlar Akademisi** olarak değiştirilmiştir.

@Sadettin.Akyayla

Kr Akademi Yayınları
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Osmanlı'da Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar

- Osmanlı'da azınlıklar tarafından yapılan okullar genellikle kilise etrafında kurulmuştur.
- İlk dönemler okuma yazma öğretilip dinî ve kültürel eğitimler verilen bu okullar, dünyada milliyetçilik hareketlerinin başlaması üzerine, azınlıkların açtığı Rum, Ermeni ve Yahudi okulları milliyetçilik fikrinin yayılmaya başladığı kurumlara dönüşmüş, bu okullarda zamanla bağımsızlık propagandaları yapılmıştır.
- Kanuni Sultan Süleyman Zamanı'nda Fransa'ya verilen kapitülasyonlar ilk yabancı okulların ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- 1583 yılında İstanbul'a gelen Cizvit rahibi İstanbul'da **Saint Benoit (Sant Benot) Kilisesi**'nde bir okul açmıştır. Bu okul açılan **ilk yabancı okul** olmuştur.
- Osmanlı topraklarında ilk Protestan mezhebine mensup misyoner okulu, 1824 yılında Beyrut'ta Amerikalılar tarafından açılmıştır.

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE BİLİM

✪ Osmanlı Devleti'nde bilim, kendisinden önceki Türk devletlerinden, İslam devletlerinden ve bulunduğu coğrafyada yaşayan topluluklardan etkilenerek kendine has bir anlayış içerisinde gelişmiştir.

Osmanlı'da Önemli Bilim ve Düşünce İnsanları

Dâvûd-i Kayserî (1260-1350)

- Orhan Gazi Dönemi'nde **İznik**'te kurulan medresenin baş müderrisidir.

Kadızâde-i Rûmî (1337-1421)

- **Matematik** ve **astronomi** alanlarıyla ilgilenmiştir.
- **Bursa'da Molla** Fenari'den ders aldıktan sonra önce Horasan'a, oradan da Türkistan'a geçmiştir.
- Semerkant'a giderek **Uluğ Bey Rasathanesi**'nde görev almış ve **Uluğ Bey Rasathanesi**'ni yönetmiştir.
- **Ali Kuşçu** ve **Uluğ Bey**'e hocalık yapmıştır.
- ***Gök cisimlerinin kendi yörüngeleri arasındaki hareketlerini inceleyip onların yerlerini tespit etmiş, matematik ve fizik kurallarını astronomide ilk defa uygulayan kişi olmuştur.***

Sabuncuoğlu Şerafeddin (1386-1470)

- Fatih Dönemi'nde tıp alanında yaptığı çalışmalarda deneye önem vermiştir.
- **Mücerrebnâme** isimli deney kitabında yılan zehrine karşı önce horozlarda, sonra da kendi üzerinde denediği ilacın sonuçlarına yer vermiştir.
- **Deneysel farmokolojinin kurucusu** sayılır ve **panzehir** üzerine çalışmıştır.
- **Cerrahnâme** (Cerrahiyetü'l Haniye) adlı **resimli** kitabında çeşitli **ameliyatlara** yer vermiştir. Eserinde cerrahi müdahale tekniklerini, ameliyat sırasında hekim ve hastanın nasıl durması gerektiğini anlatmıştır.
- **"Türk Plastik Cerrahisinin Babası"** kabul edilir.

Altuncuzâde

- Fatih Dönemi hekimlerinden olan Altuncuzâde **üroloji** alanında çalışmalar yapmıştır.
- Kendi imal ettiği kalaydan sondalarla idrar tutukluluğuna çare bulmuş ve aynı şekilde mesane ve **idrar yolları rahatsızlıklarını** tedavi etmiştir.

Akşemseddin (1390-1459)

- Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nin önemli hekim ve bilim insanı aynı zamanda Fatih'in hocasıdır.
- **"Ak Şeyh"** olarak da anılır.
- **Bulaşıcı hastalıklar** üzerinde yıllarca çalışmış; **mikrop teorisini** bulan kişi olmuştur.
- Ayrıca kanser araştırmacısı olan Akşemseddin seratan denilen bu hastalığa yakalanan Vezir Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu Kadıasker Süleyman Çelebi'yi tedavi etmiştir.
- **Mikrobiyolojinin kurucusu** kabul edilir.
- **Risâletü'n-Nûriyye** ve **Mâddetü'l Hayât** en önemli eserleridir.

Piri Reis (1475-1555)

- **1511** yılında ilk **Dünya haritasını çizerek**, bu haritada kıyıları ve adaları göstermiş, bilinmeyen bölgelerin tanınmasını sağlamıştır.
- İlk haritasını **Yavuz Sultan Selim**'e sunmuştur.
- **1521**'de yazdığı **Kitab-ı Bahriye** adlı coğrafya eserine eklediği Dünya haritasını 1528'de **Kanuni Sultan Süleyman**'a sunmuştur.
- Eserinde Dünyanın yuvarlaklığından, gelgit olayından, pusulanın kullanımından, Amerika kıtasından bahsetmiştir

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı sınırları içerisinde en fazla okulu olan devlet **ABD** olmuştur. Osmanlı sınırları içinde en fazla okulu olan azınlık ise **Rum**lardır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Akşemseddin Fatih Sultan Mehmet'in hocasıdır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde atanan ilk müderris Dâvûd-i Kayserî'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

Sınavda Çıkabilecek Not

İlk Osmanlı rasathanesini III. Murat Zamanı'nda Takiyüddin Mehmet açmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Katip Çelebi "Hacı Halife" adıyla anılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı'da ilk şeyhülislam **Molla Fenari**'dir.

Takiyüddin Mehmet (1526-1585)

- Osmanlı bilim tarihinin en büyük astronomu (gök bilimcisi) kabul edilir.
- 1577 'de Sultan **III. Murat Dönemi**'nde İstanbul'da **Osmanlının ilk rasathanesi**ni kurmuştur.
- Birçok rasat aletinin yanında, ekinoksları belirlemek için **Zatü'l Evtar** isimli yeni bir rasat aleti daha icat etmiştir.
- İlk kez mekanik saat kullanmıştır.
- Yıldızların enlem ve boylamlarının belirlenmesinde **Venüs**'ü kullanarak farklı bir hesaplama usulünü keşfetmiştir.
- Güneş'in yıllık hareketinin bilinen değerini dakika olarak hesaplamış, açıların ölçülmesinde sinüs, kosinüs, tanjant ve kotanjant gibi trigonometrik fonksiyonları kullanmıştır.
- Rasathanesi uğursuzluk getiriyor düşüncesi ile Şeyhülislam fetvası ile kapatılmıştır.

Katip Çelebi (1609-1657)

- **"Hacı Halife"** ismiyle de bilinen ünlü bir Osmanlı bilim insanıdır.
- Bibliyografya konusunda özel çalışmalar yapmış, **Keşfü'z-Zünun** adlı eserinde İslam medeniyetine ait 15 bine yakın kitap ve 10 bine yakın yazar hakkında bilgi vermiştir (Bibliyografya türündeki eser).
- Tarih ve coğrafya alanında önemli çalışmalar yapmıştır.
- Cihannüma adlı eserinde ise birçok ülkeyi tanıtmıştır.
- **Tarih-i Kebir, Tuhfetü'l Kibar, Takvimü't Tevarih, Fezleke diğer önemli eserleri arasındadır.**

Hezarfen Ahmet Çelebi (1609-1640)

- IV. Murat Dönemi'nde fen alanındaki önemli çalışmalarıyla tanınmıştır.
- **Galata Kulesi**'nden **Üsküdar'**a uçmayı başardığı için Sultan Murat tarafından ödüllendirilmiştir.

Lagari Hasan Çelebi

- **1633** yılında **IV. Murat'ın kızı Kaya Sultan'ın doğum gününde** yapmış olduğu roketle yerden **300 metre yukarıya kadar uçmuş ve kendi yaptığı kanatlarla Sinan Paşa Kasrı önündeki denize iniş yapmıştır.**
- XVII. yüzyılda yaşamış olan Lagari Hasan Çelebi insanlık tarihinde **ilk kez roketle uçan kişi** olarak tarihe geçmiştir.

Ali Kuşçu (?-1474)

- Matematik ve astronomi alanında çalışmıştır.
- **Kadızade-i Rumi**'nin öğrencisidir.
- Babası, Uluğ Bey'in doğancıbaşısı olduğu için "kuşçu" lakabıyla anılmıştır.
- Semerkant Rasathanesinde müdürlük de yaptığı sırada **"Ay'ın, Toprak Şekillerine Dair Risaleler"** adlı eserini **Uluğ Bey**'e sunmuştur.
- **Fatih** Zamanı'nda İstanbul'a gelmiş, **Sahn-ı Seman Medresesinde** hocalık yapmıştır.
- Ali Kuşçu, İstanbul'a geldiğinde meşhur **"Muhammediye"** adlı eserini Fatih Sultan Mehmet'e sunmuştur.
- **İstanbul**'un enlem ve boylamını ölçmüştür.
- Ay'ın haritasının çıkaran ilk bilim insanı olarak tarihe geçen Ali Kuşçu'nun adı NASA tarafından Ay'ın bir bölümüne verilmiştir.

Matrakçı Nasuh

- **Yavuz** ve **Kanuni** dönemlerinden yaşamış ünlü **hattat** ve **ressam**dır.
- Matematik ve astronomi, coğrafya, tarih ve minyatür alanlarında önemli çalışmalar yapmıştır.
- Dört işlem, oran, kesirler, ölçüler, geometri üzerinde çalışmıştır.
- **Beyan-I Menazil-i Seferi Irakeyn** ve **Süleymanname** önemli eserleri arasında yer alır.
- Çok iyi silah ve kılıç kullandığı için **"Nasuh el-Silâhî, Kılıç ustası"** adlarıyla da anılmıştır. Enderunda silah öğretmenliği yapmıştır.

Sinan Paşa

- Fatih Dönemi'nde matematik ve geometri ile ilgilenmiştir.
- **Tazarruname, Nasihatname** önemli eserleridir.

Molla Fenari

- Osmanlıda göreve getirilen **ilk şeyhülislamdır (II. Murat). Aynü'l Ayan** en önemli eseridir.

Kemalpaşazade

- Kanuni Dönemi'nin ünlü tarihçisi ve şeyhülislamıdır. **Tevarih-i Ali Osman** en önemli eseridir.

Ebusuud Efendi

- Kanuni Dönemi'nin şeyhülislamıdır. Din ve hukuk alanında çalışmıştır. **Kanunname** ve **Duaname** önemli eserleri arasındadır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Dursun Bey

- En önemli eseri **Tarih'ül Ebul Feth**'dir. Fatih ve II. Bayezid dönemlerini anlatır. Târîh-i Ebü'l-Feth ayrıca ülkelerin fizikî coğrafyası ile askerî ve iktisadî bakımdan önem taşıyan pek çok mevki hakkında bilgiler içermektedir.

Hoca Sadeddin

- Şeyhülilam, tarihçi ve hattatdır. Eserlerinde doğrudan Osmanlı tarihi ile giriş yapmıştır. **Tacü't Tevarih** en önemli eseridir.

Evliya Çelebi

- XVII. yüzyılda yaşamıştır. **Seyahatname** en önemli eseridir. Coğrafya alanında çalışmaları ile ünlü seyyahlardandır.

Halepli Mustafa Naima Efendi

- XVII. yüzyılda tarihçilerindendir. **Naima Tarihi** en önemli eseridir.
- İlk resmi devlet tarihçisi (vakanivüst)'dir.

Abdurrahman Şeref

- XX. yüzyıl başlarında vakanivüstlük yapmıştır. Son Osmanlı vakanivüstüdür. **Tarih-i Devlet-i Osmaniye** en önemli eseridir.

Ahmet Cevdet Paşa

- XIX. yüzyılın ünlü bilim adamıdır. **Mecelle**'yi hazırlamıştır. **Tarih-i Cevdet** en önemli eseridir. Devletin resmi tarihçisidir.

Seydi Ali Reis

- Kanuni döneminin ünlü denizcisidir. Hint Deniz Seferlerinde Portekizlilerle savaşmıştır. **Mirat'ül Memalik** ve **Kitabül Muhit** önemli eserleridir. Muhit coğrafya ve deniz astronomisi üzerine yazdığı eseridir.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MİMARİ VE SANAT

- Osmanlı sanat anlayışı, üslup yönünden **Erken Dönem, Klasik Dönem** ve **Geç Dönem Osmanlı Sanatı** olmak üzere üç döneme ayrılmıştır.

1. OSMANLI'DA MİMARİ

ERKEN DÖNEM (1299-1453) OSMANLI MİMARİSİ

Dinî Mimari

Cami – Medrese – Türbe

- Hacı Özbek Cami (İznik)
- Yeşil Cami (İznik)
- Hüdavendigar Cami (Bursa)
- Hacı Bayram Cami (Ankara)
- Ulu Cami (Bursa)
- Yeşil Türbe (Bursa)
- Süleyman Paşa Medresesi (İlk Osmanlı Medresesi-İznik)
- Yeşil Medrese (Bursa)
- Yıldırım Medresesi (Bursa)
- Lala Şahin Paşa Medresesi (Bursa)

Sivil Mimari

Saray-Köşk-Han-Bedesten-Çarşı

- Bursa Çarşısı
- Edirne Bedesteni
- Bursa Emir Hanı
- Edirne Sarayı

Askeri Mimari

Kale-Hisar-Sur

- Anadolu Hisarı (İstanbul)
- Rumeli Hisarı
- Topkapı Sarayı Surları

PDF

UYANDIRMA SERVİSİ

- **Erken Dönem** Osmanlı mimarisi (1299-1453) üzerinde özellikle Beylikler Dönemi'nin ve Türkiye Selçuklularının etkisi vardır.
- **Klasik Dönem** (1453-1718) Osmanlı mimarisine Mimar Sinan damgasını vurmuştur.
- **Geç Dönem** (1718-1930) Osmanlı mimarisinde Avrupa mimarisinin etkisi Türk mimarisinde hissedilmeye başlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı'da ilk yapı İznik Hacı Özbek Cami'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

UYANDIRMA SERVİSİ

- Osmanlı Devleti'nin yaptığı ilk mimari eser Hacı Özbek Cami'dir.
- İlk medrese **Orhan Bey** Zamanı'nda yapılan **Süleyman Paşa Medresesi**'dir.
- **Yıldırım Bayezid** zamanında yaptırılan **Bursa Ulu Cami** Osmanlı Devleti'nin **ilk çok kubbeli** camisidir.
- İlk külliye **Fatih Külliyesi**'dir.
- 1378 yılında yapılan **Yeşil Cami** Osmanlının *çini sanatını mimariye uyguladığı ilk eserdir.*
- İstanbul'daki Fatih Cami Osmanlı'nın İstanbul'daki ilk camisidir.
- **Nur-u Osmaniye Cami** ve **Laleli Cami**; barok ve rokoko tarzı ile yapılan iki önemli eserdir.
- **Bosna**'da bulunan **Mostar Köprüsü**'nün mimarı **Mimar Hayrettin**'dir.

KRİTİK BİLGİ

- XVIII. yüzyılda mimari alanda da Batı üslubu hâkim olmuştur. Aşırı süslemenin ön planda olduğu bu yeni üsluba Türk-Barok üslubu denilmiştir.
- Nur-u Osmaniye Camisi, bu tarzın en güzel örneği olarak kabul edilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

KLASİK DÖNEM (1453-1718) OSMANLI MİMARİSİ

Dini Mimari
- Fatih Cami (İstanbul)
- Bayezid Camii (İstanbul)
- Haseki Cami ve Medresesi (İstanbul)
- Şehzade Cami (İstanbul)
- Süleymaniye Cami (İstanbul)
- Selimiye Cami ve Medresesi (Edirne)
- Sultan Ahmet Cami (İstanbul)
- II. Bayezid Külliyesi (Edirne)
- Eyüp Sultan Türbesi (İstanbul)
- Mihrimah Sultan Medresesi

Sivil Mimari
- Topkapı Sarayı (İstanbul)
- Çinili Köşk (İstanbul)
- Revan Köşkü (İstanbul)
- Bağdat Köşkü (İstanbul)
- Mostar Köprüsü (Bosna)

Askeri Mimari
- Kilitbahir Kalesi (Çanakkale)
- Kale-i Sultaniye (Çanakkale)

GEÇ DÖNEM (1718-1730) OSMANLI MİMARİSİ

Dini Mimari
- Nuru Osmaniye Cami (Batı Etkisiyle Yapılan İlk Mimari Eser)
- Laleli Camisi
- Nusretiye Camisi
- Dolmabahçe Camisi
- Ortaköy Camisi

Sivil Mimari
- İshak Paşa Sarayı
- Aynalıkavak Kasrı
- Sadabat Kasrı
- Yıldız Sarayı
- Dolmabahçe Sarayı
- Beylerbeyi Sarayı
- Çırağan Sarayı
- III. Ahmet Çeşmesi

Askeri Mimari
- Seddülbahir Kalesi
- Selimiye Kışlası
- Levent Kışlası

MİMAR SİNAN

Mimar Sinan 1489-1588 yılları arasında **II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim, III. Murat** dönemlerinde yaşamıştır.

Mimar Sinan'ın Önemli Eserleri
- Hüsreviye Camii (İlk eseridir-Halep)
- Haseki Camii (İstanbul'daki ilk eseridir.)
- Şehzade Camii (Çıraklık eseridir-İstanbul)
- Süleymaniye Camii (Kalfalık eseridir-İstanbul)
- Selimiye Camii (Ustalık eseridir-Edirne)
- Mihrimah Sultan Camii (İstanbul)
- Sokullu Mehmet Paşa Camii (İstanbul)
- Şehzade Mehmet Türbesi ve Medresesi (İstanbul)
- Hürrem Sultan Türbesi (İstanbul)
- Kanuni Türbesi (İstanbul)
- Rüstem Paşa Medresesi (İstanbul)
- LüleburgazSokulluMedresesi

MAVİ CAMİİ (BLUE MOSQUE) (SULTAN AHMET CAMİ)

- Mimarı Sedefkar Mehmet Ağa'dır.
- Türkiye'nin ilk **"altı minareli camisidir."** (XVII. yüzyıl)
- Mavi renkli çinilerinden dolayı Avrupalılar bu camiye **Mavi Cami** demiştir.
- Caminin duvarındaki yazılar Diyarbakırlı **Seyit Kasım Gubari** tarafından yazılmıştır.

İSHAK PAŞA SARAYI (DOĞU BAYEZİT)

- Yapımına **1685**'te başlanmış, **1784**'te ancak bitirilebilmiştir.
- Selçuklu sanatının etkilerini taşır.
- **Barok** ve **Rokoko** tarzı süslemeler de yer almıştır.
- Cami, medrese, divan, harem, cephanelik, koğuşlar, hamam, fırın, aşevi gibi bölümlerinden oluşur.
- *Isıtma sistemine sahip ilk Osmanlı sarayıdır.*
- Sıcak su, soğuk su ve atık su kanalları mevcuttur.

2. OSMANLI'DA GÜZEL SANATLAR

a. Hat

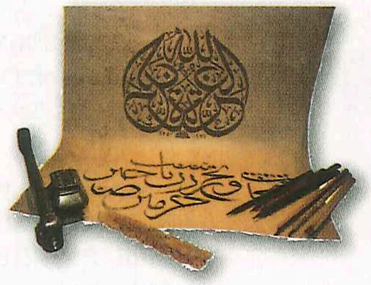

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- Arap harflerinin kullanılması ile yapılan güzel yazı yazma sanatıdır.
- Hat sanatçısına "hattat" denir.
- Amasyalı Şeyh Hamdullah (Hattatların Kıblesi / Piri) Osmanlı hat sanatının kurucusu olarak kabul edilmiştir.
- Ahmed Şemseddin Karahisarî ve Hafız Osman ise bu sanatı zirveye taşıyan isimler olmuştur.
- İslamiyet'te resim sanatının hoş karşılanmaması hat sanatının gelişme göstermesine yol açmıştır,

Önemli Hat Sanatçıları

- Amasyalı Şeyh Hamdullah
- Hafız Osman
- Ahmet Şemseddin Karahisarı (16. yüzyıl)
- Mustafa Rakım Efendi
- Mahmut Celaleddin Efendi

b. Tezhip

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- El yazması kitapları süsleme (yaldızlama) sanatıdır.
- Kur'an-ı Kerim ve değerli el yazması kitaplar ile levha ve tuğraları süslemede kullanılır.
- Tezhip sanatı ile uğraşanlara müzehhib denilmiştir.
- Kara Mehmet (XVI. yüzyıl) en önemli temsilcisidir. Kanuni zamanında zirvesini yaşamıştır.

Önemli Tezhip Sanatçıları

- Kara Mehmet

c. Minyatür

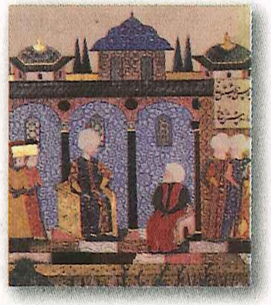

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- Minyatür yapanlara **Nakkaş (Musavver)**; minyatür yapımına ise **"tasvir"** ya da **"nakış"** denilmiştir.
- Nakkaş atölyelerine ise nakkaşhane (nigarhane) denilmiştir.
- Minyatür, genellikle el yazması kitaplarda **metnin anlatımını kolaylaştırmak** ve **kitapları süslemek** amacıyla yapılan renkli küçük boyutlu resimlerdir.
- Resimler çizilirken ışık ve gölge düzenlemesi ile nesneler arasındaki boyut farkı dikkate alınmamıştır. Kişilerin resimdeki boyutu makamına göre belirlenmiştir.
- Minyatür sanatı XVI. yüzyılın ikinci yarısında en verimli dönemini yaşamıştır.
- **Surname, Hünermame, Süleymanname** ve **Falname** gibi eserlerde önemli minyatürlere yer verilmiştir.

NOT

Fatih Sultan Mehmet Topkapı Sarayında bir nakkaşhane kurarak burada **Seyyid Lokman, Sinan Bey** gibi isimlere **ilk Osmanlı minyatürlerini** yaptırmıştır. Minyatür sanatı en parlak dönemlerinden birini **Kanuni Sultan Süleyman** Zamanında yaşamıştır. XVI. yüzyılda III. Murat Dönemi'nde doruğa ulaşmış, en verimli çağını yaşamıştır.

Önemli Minyatürcüler

- Matrakçı Nasuh (Kanuni Devrinin en önemli minyatür sanatçısı-Beyan-ı Menazil-i Seferi Irakeyn, Süleymanname)
- Nigari (Kanuni devrinin önemli portre ressamı)
- Nakkaş Osman (Surname - III. Murat'ın oğlunun sünnet törenini anlatır.)
- Levni (Lale Devrinin en önemli minyatür sanatçısı)
- Seyyid Lokman

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı'da resmî işlerde, fermanlarda **"divani"** yazı; malî kayıtlar tutulurken ise **"siyakat"**; diplomalarda ise **"rika"** yazı türü kullanılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

- İlk Türk Hattatı **Amasyalı Yakut** kabul edilir. Amasyalı Yakut **XIII. yüzyılda** yaşamış ve Abbasi halifesi Mutasım'a katiplik yapmıştır.
- Hat sanatında Türk üslubunu başlatan isim **Amasyalı Şeyh Hamdullah** olmuştur. XV. yüzyılda yaşamıştır.
- **Ahmet Karahisari** Kanuni'nin isteği üzerine büyük bir ebatta Kur'an-ı Kerim yazmış, bu Kur'an-ı Kerim günümüzde Topkapı Müzesinde bulunmaktadır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

Tarihi tespit edilmiş en eski ebru örneği **1447** tarihlidir ve Topkapı Sarayında bulunmaktadır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı çinicilik sanatının ilk örneği **İznik Yeşil Cami**'dir. (1378)

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde portresini yaptıran ilk Osmanlı padişahı **Fatih**'tir. Bu resmi İtalyan ressam **Bellini** yapmıştır. Fatih Zamanı'nda ilk kez İtalya'ya resim öğrenmesi için öğrenci gönderilmiştir. **(Sinan Bey)**

KRİTİK BİLGİ

Genellikle portre çalışmaları yapan Osman Hamdi Bey **Batı tarzı Türk resminde insan figürü çizen ilk ressamı** olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

d. Ebru

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- Ebru, kitreyle yoğunlaştırılmış su üstünde, özel hazırlanmış boyalarla oluşturulan desenlerin kâğıt üzerine geçirilmesi yoluyla yapılan bir süsleme sanatıdır. Fırça ve boyaları özeldir.
- Bu sanat ile uğraşanlara **"ebruzen"** denilir.

e. Çini (Sırça)

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- Çini, toprağın pişirildikten sonra şekil verilip kap-kacak, tabak, vazo, sürahi vb. eşyalar üretilmesine dayalı bir el sanatıdır.
- Aynı zamanda fayans, porselen tabak, seramik gibi eşyaların süslenmesinde kullanılan bir yüzü sırlı, renkli dekor ve motiflerle işlenmiş kaplama malzemesine, bu malzemeyle işlenmiş eşyalara **çini**, bu süsleme işine de **çinicilik** denir.
- İznik, Kütahya, İstanbul, Bursa, Diyarbakır çinicilik sanatının geliştiği en önemli şehirlerdir.

f. Ciltçilik

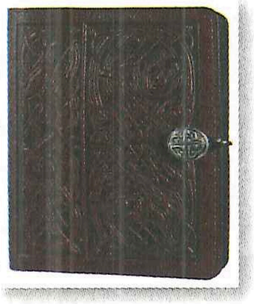

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- El yazması kitapların ciltlenmesi ile ortaya çıkan sanat dalıdır.
- Cilt ustalarına **"mücellit"** denilmiştir.

g. Oymacılık

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- Osmanlıda taş ve ahşap oymacılığı olarak iki şekilde gelişme göstermiştir.

h. Kakmacılık

- Klasik dönem Osmanlı sanatlarındandır.
- Metal, ahşap ve taş üzerine açılan yuvalara altın, gümüş sedef gibi değerli taşların gömülmesi ile yapılan sanattır.

ı. Resim Sanatı

- **Batı etkisiyle** gelişen Osmanlı sanatlarındandır.
- Resim sanatı **XIX. yüzyıldan** itibaren Osmanlı Devleti'nde önem kazanmıştır.
- Bu sanatın önemli temsilcileri **Şeker Ahmet Paşa** (1841-1906), **Osman Hamdi Bey** (1842-1910) ve **İbrahim Çallı**'dır (1882-1960).

Şeker Ahmet Paşa

- Şeker Ahmet Paşa resimlerini daha çok doğayı gözlemleyerek yapmış ve bu tarzda eserler vermiştir.
- Osmanlı Devleti'nde ilk resim sergisi Sultan **Abdülaziz** Zamanı'nda, 1874 yılında **Şeker Ahmet Paşa** tarafından açılmıştır.
- **Önemli Eserleri:** Ormanda Geyik, Çoban ve Koyunlar, Doğa ve Oduncu, Bursa Manzaraları, Talim Yapan Erler

Osman Hamdi Bey

- Hem müzeci hem arkeolog olan Osman Hamdi Bey resim sanatıyla yakından ilgilenmiş, resimlerinde daha çok Doğulu insan figürlerini işlemiştir.
- Osman Hamdi Bey **ilk resim eğitimi** veren okul niteliğini taşıyan Sanayi-i Nefise Mektebinin kurucusudur. **Sanayi-i Nefise Mektebi** ile Batı tarzında resim sanatı gelişmeye başlamıştır.
- Osman Hamdi Bey ayrıca **İstanbul Arkeoloji Müzesini** (Asar-ı Atika) kurmuştur. 29 yıl müdürlüğünü yapmıştır. Osman Hamdi Bey **"Çağdaş Türk Müzeciliğinin kurucusu"** kabul edilir.
- **Önemli Eserleri:** Kur'an Okuyan Adam, Kaplumbağa Terbiyecisi, Silah Taciri, Beyaz Entarili Kız, Kahve Ocağı, Türbe Kapısı Önünde Konuşan Hocalar, Mimozalı Kadın, Haremden İki Müzisyen Kız, Şehzade Türbesinde Derviş

@Sadettin.Akyayla

İbrahim Çallı

- XIX. yüzyılın önemli ressamlarından **İbrahim Çallı** portre ve manzara resimleri ile tarihî olayları konu alan tablolar çizmiştir
- **Önemli Eserler:** Mor Salkımlar, Manolyalar, Mevleviler ve Gül Koklayan Kadın

j. Müzik

- Osmanlı'da müzik; **klasik müzik, halk müziği** ve **tasavvuf müziği** olmak üzere üç kısma ayrılmış, halk müziği diğer müziklere göre daha yaygın olarak kullanılmıştır.
- **Enderun, Darü'l Bedayi** ve **Darü'l Elhan** müzik eğitiminin verildiği önemli eğitim kurumlarındandır.
- **Abdülkadir Meragi** (XV. yüzyıl) Osmanlıda müziğin öncüsü kabul edilen isimdir.
- Osmanlıda müzik alanındaki en önemli isimlerden biri Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi (XVII. yüzyıl)'dir.
- Günümüzde İslam dünyasında yaygın olarak söylenen segâh makamındaki "bayram tekbiri" Itri'ye aittir.
- XVII. yüzyılda yaşayan Itri Efendi **"nevakar"** makamını bulmuş, **"Tuti-i Mucize-i Guyem"** adlı eseri bestelemiştir.
- XIX. yüzyılın en önemli müzisyeni ise Dede Efendi'dir. **"Yine Bir Gül Nihal"** Dede Efendinin en önemli bestesidir.

Türk Müziğinin Avrupa'ya Etkisi

- Osmanlı Devleti'ndeki mehter müziği, **XVIII. yüzyılda** müzik alanında Batı müziğini etkilemiştir. **Rusya, Avusturya, Fransa** ve **İngiltere** mehter müziğinden etkilenerek bu müziği ve bu müzikle birlikte Türk müzik aletlerini de kullanmış, Türk müzisyenler İngiltere'de Kraliçe Victoria Dönemi'ne kadar görev yapmışlardır.
- Batı'nın ünlü müzisyenlerinden olan **Mozart**, Türk müziğinden etkilenerek **Saraydan Kız Kaçırma** adlı eserini bestelemiştir.
- Ünlü besteci **Beethoven** (Bethofın), **1811** yılında **mehter marşından etkilenerek bir Türk marşı yazmış** ve bu marşa Atina Harabeleri adlı eserinde yer vermiştir.

Batı Müziğinin Osmanlı'ya Etkisi

- Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda **Mehterhane**'nin kaldırılması ile Batı müziğinin etkisi iyice artmıştır.
- İtalyan müzisyen **Donizetti'ye (Donicetti)** öncülüğünde Mızıka-i Hümâyun (Askerî Mızıka Okulu) kurdurulmuş ve Batı müziği **Sultan Abdülaziz** Dönemi'nden sonra saray ve çevresinde kendisini hissettirmeye başlamıştır. Bu müziğin en önemli enstrümanı olan piyano, bir üstünlük ifadesi olarak Türk toplumundaki yerini almıştır.

k. Tiyatro

- İlk Osmanlı tiyatrosu 1866 yılında Sultan Abdülmecit Dönemi'nde **Güllü Agop Efendi** tarafından **Gedikpaşa Tiyatrosu** adı ile kurulmuştur.
- İlk tiyatro eseri Şinasi tarafından yazılmış **"Şair Evlenmesi"**dir. Sahnelenen ilk tiyatro eseri **Namık Kemal**'in **"Vatan Yahut Silistre"** adlı eseri olmuştur. Bu eser Kırım Savaşı'nı anlatmaktadır.

OSMANLI'DA SPOR

- Osmanlı Devleti'nde spor faaliyetleri yöneticiler tarafından desteklenmiştir.
- Yöneticilerin desteklediği başlıca spor faaliyetleri arasında; **güreş, koşu, cirit, avcılık, atıcılık, okçuluk (kemankeşlik), binicilik (cündilik), kılıç kullanma, ağırlık kaldırma, gürz** ve **topuz kullanma** gibi savaş öncesi idmanı olarak değerlendirilen sportif etkinlikler vardır.
- Avcılık Osmanlı Devleti'nde önemli spor dallarındandır. IV. Mehmet ava olan merakından dolayı **"avcı"** ünvanıyla anılmıştır.

Matrak

- Bir nevi savaş oyunu olan spor dalıdır.
- Matrak değnek anlamına gelir ve bu oyun iyi kılıç kullanmayı öğretmek amacıyla oynanmıştır.
- **IV. Murat** bu oyunda çok başarılı olmuş, tarih ve minyatür ustası **Matrakçı Nasuh** da bu spor dalında başarılı olduğu için

4. Bölüm
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı

KRİTİK BİLGİ

İlk Türk kadın ressam **Mihri Müşfik**'tir. XIX. yüzyılda yaşamış, İstanbul'da resim eğitimi aldıktan sonra eğitimine Roma ve Paris'te devam etmiş, İstanbul'a dönünce **İnas Sanayi-i Nefise Mektebinin** (Kadın Güzel Sanatlar Okulu) açılmasında öncülük etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Askerî musiki dalında tarihi **Osman Gazi**'ye kadar uzanan ve müzik aletleri olarak **davul, nakkare, kös, boru** ve **zil** gibi enstrümanlar (çalgı aletleri) kullanılan Mehter musikisi ön plana çıkmıştır.

KRİTİK BİLGİ

1914 yılında **Darü'l Bedayi** açılmış Osmanlıda batılı anlamda tiyatronun gelişmesinde önemli hizmetlerde bulunmuştur. Aynı zamanda Osmanlı'daki **ilk konservatuvar** kurumu olma özelliği de vardır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Spor çalışmaları Osmanlı'nın son zamanlarına kadar **savaş eğitimi için yapılmış** ve bu nedenle eğitim kurumlarında ders olarak değil, **talim** olarak gösterilmiştir. **Sultan Abdülaziz** Zamanı'nda spor alanında ilk önemli değişikliklerden biri yaşanmış ve **Jimnastik** dersi müfredata eklenmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nde Divan edebiyatının ilk temsilcisi **Hoca Dehhani**'dir.

- XIX. yüzyılda Batı'nın etkisiyle Osmanlı Devleti'nde **çeşitli spor kulüpleri** kurulmaya başlamıştır.
- 1903 yılında **Beşiktaş Jimnastik Kulübü**, 1905 yılında **Galatasaray**, 1907 yılında ise Fenerbahçe spor kulüpleri kurulmuştur.
- Osmanlıda spor faaliyetlerinin gelişmesinde **1908** yılında **Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyetini** kuran **Selim Sırrı Bey** önemli bir etkiye sahiptir. Bu cemiyetin çalışmaları sonucunda Osmanlı Devleti **1912** yılında **Stockholm (Stokholm) Olimpiyatları**'na katılmıştır.

OSMANLI'DA EDEBİYAT

- Osmanlı Dönemi'nde edebiyat; **Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı** ve **Tasavvuf Edebiyatı** olmak üzere üç kısma ayrılır.

OSMANLIDA EDEBİYAT

Divan Edebiyatı

- Aruzla şiir yazan şairlerin şiirleri divan adı verilen bir kitapta toplandığı için bu dönem edebiyatına **Divan Edebiyatı** denilmiştir.
- Yüksek Zümre Edebiyatı olarak ön plana çıkmıştır.
- İlk temsilcisi **Hoca Dehhâni**'dir.
- **Arapça** ve **Farsça** kelime ve tamlamaların çok sık kullanıldığı Divan Edebiyatı'nın **dili halk dilinden uzaktır.**

Halk Edebiyatı

- Halk edebiyatı hem **ferdî (kişisel)** hem de anonim olarak ortaya konulmuştur.
- **Destanlar, masallar, halk hikâyeleri, bilmeceler, türküler, ağıtlar, fıkralar** ve **maniler** Halk Edebiyatı'nın ortak ürünleri arasında yer almıştır.
- **Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan** ve **Dadaloğlu** gibi şairler önemli temsilcileridir.
- Bu şairler şiirlerini saz eşliğinde söylemişler ve **ozan** olarak adlandırılmışlardır.
- **Saz şairi** olarak da adlandırılan bu ozanlar, şehirleşmenin olduğu yerlerde **âşık** ismiyle anılmıştır.

Tekke (Tasavvuf) Edebiyatı

- Tasavvuf Edebiyatı, Osmanlı'da **Yunus Emre** ve **Mevlana geleneği** üzerinde yükselmiştir.
- Gerek **Hacı Bayram Veli** ve gerekse damadı **Eşrefoğlu Rumî** XV. yüzyılda Yunus Emre tarzında dinî tasavvufi şiirler yazmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı'da Yunus Emre, Mevlana Celaleddin Rumî tasavvuf edebiyatının gelişmesine katkı sağlamıştır.

NOT

Osmanlı padişahları arasında Sultan **II. Murat** *şiir yazan ilk padişahtır.* Bu nedenle onun döneminde şiir rağbet görmüş, şairlere maaş bağlanmış ve şair kadrosu oluşturulmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

1299 Devletin Kuruluşu	KURULUŞ DÖNEMİ	1453 İstanbul'un Fethi

A. OSMANLILARIN KÖKENİ

- Osmanlı Devleti Oğuzların Günhan soyunun **"Bozoklar"** kolunun **"Kayı"** boyuna mensuptur.
- Kayı boyu Anadolu'da ilk olarak **Ahlat**'a ayak basmış, Ertuğrul Gazi Dönemi'nde Anadolu Selçuklu Devleti tarafından Ankara'nın batısındaki **"Karacadağ'a"** yerleştirilmiştir. Daha sonra ise **Söğüt** ve **Domaniç** bölgesine gelmiştir.
- 1281'de **Ertuğrul Gazi**'nin ölümünden sonra yerine oğlu **Osman Bey** geçmiştir.

B. OSMANLI DEVLETİ KURULDUĞU SIRADA GENEL SİYASİ DURUM

- Osmanlı Devleti kurulduğu sıralarda **Balkanlar'da ve Anadolu'da siyasi bir birlik yoktur**.
- **Moğol istilasının etkisiyle** Anadolu'ya yoğun olarak Türk göçleri yaşanmıştır. Osmanlı bu göç hareketlerinden akıllıca yararlanıp **iskân siyaseti** ile Balkanların Türkleşmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti Kurulduğu Sırada Bölgedeki Önemli Devletler

- İlhanlılar
- Türkiye Selçukluları
- Anadolu beylikleri
- Ceneviz kolonileri
- Memluk Devleti
- Altın Orda Devleti
- Bizans İmparatorluğu
- Trabzon Rum İmparatorluğu
- Bulgar Devleti
- Macar Krallığı
- Sırp Krallığı

DİKKAT

Anadolu ve Balkanlar'da siyasi karışıklıkların yaşanması, güçlü siyasi yapıların olmaması Osmanlı Devleti'nin kısa zamanda büyümesinde ve güçlü bir imparatorluğa dönüşmesinde etkili olmuştur.

C. OSMANLI DEVLETİ'NİN KISA ZAMANDA BÜYÜMESİNİN NEDENLERİ

1.	Güçlü bir merkeziyetçi yönetim anlayışına sahip olunması
2.	Moğol baskısına uzak bir bölgede kurulması
3.	Yöneticilerin halka adaletli davranması
4.	**Ahilerin** ve **Gaziyan-ı Rum** denilen Türkmenlerin desteğinin alınması
5.	Devlet adamlarının iyi yetişmiş olması
6.	Bizans'la sınır komşusu olunması ve **Bizans'taki taht kavgalarından** yararlanılması
7.	Osmanlı Devleti'nin Türk beylikleri arasındaki mücadeleye karışmadan gücünü koruması; **zayıf olan Bizans'la savaşması**
8.	**Gaza** ve **cihad** anlayışına sahip olunması
9.	**Tımar** ve **devşirme** sistemlerini etkili bir şekilde uygulaması
10.	Moğol istilasından kaçan Türkmenlerin **iskân siyaseti** ile Balkanlar'a yerleştirilmesi
11.	Uygulanan **istimâlet (hoşgörü)** politikası
12.	Avrupa'da **İngiltere** ile **Fransa** arasında **Yüzyıl Savaşlarının** (1337-1453) devam ediyor olması ve Avrupa'nın güçlü devletlerinin Osmanlıya müdahale edememesi

Tımar Sistemi

- Osmanlılarda devlete ait toprakların askerî ve idari amaçlarla devlet görevlilerine verilmesine dayalı sistemdir.
- Osmanlılar tımar sistemini uygularken Türkiye Selçuklularındaki ikta sistemini örnek almıştır.
- Anadolu ve Rumeli'de fethedilen topraklar tapu tahrir defterlerine kaydedilmiş ve **"mirî arazi"** yani devlet arazisi olarak adlandırılmıştır.
- Daha sonra devlet bu mirî arazilerin gelirlerini farklı büyüklükteki parçalara ayırarak arazileri ilgili şahısların türbe ve mevkilerine göre dirlik olarak vermiştir.
- Dirlik sahipleri asker yetiştirmek zorunda olup, toplanan vergilerle bölgedeki devlet memurlarının maaşları karşılanmış, bölgenin güvenliği sağlanmış, üretimin devamlılığı sağlanmıştır.

5. BÖLÜM Osmanlı Kuruluş Dönemi

Sınavda Çıkabilecek Not

Kayı kelimesi; **"sağlam, güç, kuvvet"** anlamına gelmektedir. Kayı boyunun sembolü ise **ok** ve **yay**dır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kösedağ Savaşı'ndan (1243) sonra Anadolu'ya **İlhanlılar (Moğollar)** egemen olmuştur. Bu dönemde Anadolu'da kurulan bütün devletler İlhanlılara vergi ödemiştir. İlhanlıların Anadolu'daki nüfuzu **XIV. yüzyılın başlarına kadar** sürmüştür.

KRİTİK BİLGİ

XIV. yüzyılda Ege ve Akdeniz'de **Venedikliler,** Karadeniz'de ise **Cenevizliler** etkili olmuştur. Karadeniz'in kuzeyinde **Altın Orda Devleti**, Mısır, Suriye ve Filistin'de **Memluk Devleti** hâkimdir. **Bizans İmparatorluğu** eski gücünü kaybetmiş, sınırları oldukça daralmıştır. Anadolu'da Kocaeli Yarımadası, Güney Marmara ve Batı Anadolu kıyıları ile Ege adalarının bir kısmı Bizans İmparatorluğu'nun elinde bulunmaktadır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

5. Bölüm
Osmanlı Kuruluş Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti iskân siyaseti ile yerleştirme işleminin yanında fethedilen yerlerde yol, su, cami, kervansaray gibi **bayındırlık faaliyetlerini** de yürütmüştür. Bu faaliyetler fethedilen toprakların **vatandaşlaşmasını** sağlamıştır. İskânlar gelişigüzel değil, **belirli bir plan ve program çerçevesinde** gerçekleşmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Ünlü Arap Seyyahı **İbn Batuta,** 1330'lu yıllarında gezdiği Anadolu'da yoğun Türk nüfusunu görünce Anadolu için "Türkiye Ülkesi, Türkiye Toprağı" anlamında **"Berrü't Türkiye El-Ma'ruf Bi Biladi'r-Rum"** tabirini kullanmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi'nde toprak elde edebilmek için ***"savaş, miras, çeyiz, satın alma, siyasi ve askeri yardım"*** gibi yöntemleri kullanmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Tımar Sistemi Osmanlı'da İlk Kez Ne Zaman Uygulandı?

- Tahrir defterleri, vakıf defterleri gibi resmî belgeler, tımar sisteminin bir kurum olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren uygulandığını göstermektedir.
- Birçok Osmanlı vakayinamesinde Karacahisar'ın fethinden sonra **Osman Gazi**'nin Karacahisar'a bir subaşı atadığı kayıtlıdır. Subaşı, tımarlı sınıfından bir görevlidir. Bu durum tımar sisteminin kuruluştan itibaren uygulandığını göstermektedir.
- Sistem hakkındaki en eski resmî belgeler; **I. Murat**'a ait bir vakıf senedi, **I. Bayezid Dönemi**'ne ait bir kayıt ve **II. Murat Dönemi**'nde düzenlenmiş olan arazi tahrirleridir.

İskân Siyaseti

- **İskân;** yerleşik veya konargöçer grupları kendilerinin veya devletin isteği doğrultusunda belli bir yöreyi **Türleştirmek, İslamlaştırmak, şenlendirmek** veya **güvenliği sağlamak** gibi nedenlerle başka bir bölgeye yerleştirme faaliyetine verilen isimdir.
- İskân mahallerinde bir hükûmet konağı yapılarak hem **merkezî otorite** hissettirilmiş hem de **vatandaşın hâlini bildireceğini** bir makam bulundurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde İskân Siyasetinin Başlıca Amaçları

- Fethedilen bölgelerin Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlayarak egemenliği kalıcı hâle getirmek
- Balkanlarda Türk nüfusunu artırmak
- Türk kültürünü yaymak
- Konargöçer Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesini sağlamak
- Gayrimüslim halkın ayaklanma ihtimalini ortadan kaldırmak
- Cami, yol, köprü, medrese, çeşme ve hastane gibi yapıların yapılmasını sağlayarak imar faaliyetlerini hızlandırmak
- Balkanlar'a Türk-İslam kimliğini kazandırmak
- Aralarında kavgalar yaşanan aşiretleri birbirinden uzaklaştırmak
- Fetih hareketlerinde sürekliliği sağlamak

Kolonizatör Türk Dervişleri ve İskân Siyaseti

- Rumeli'nin fethi ve Türkleşmesinde uygulanan iskân yöntemlerinden biri, orduyla birlikte hareket eden çoğunluğu Yesevi, Bektaşi gibi tarikatlara mensup **Türkmen dervişlerinin** stratejik yerlerde **tekkeler ve zaviyeler** inşa etmeleridir.
- Osmanlı tarihinde ***Gaziyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm, Ahiyân-ı Rûm, Bâciyân-ı Rûm*** ve ***Alperen*** olarak isimlendirilen dervişlere **"Kolonizatör Türk Dervişleri"** adı verilmiştir. Bu dervişler bazen devlet desteğiyle bazen de kendi inisiyatifleriyle henüz ele geçirilmemiş bölgelerde koloniler kurmuşlar, Rumeli'deki Osmanlı fetihlerini kolaylaştırmışlardır.

İstimâlet Politikası

- Sözlük anlamı **"meylettirme, cezbetme, gönül alma"** olan istimâlet; genel olarak Osmanlı Beyliği'nin uyguladığı **"uzlaştırıcı fetih siyaseti"** için kullanılan tabirdir.
- Osmanlı Devleti, fethedilen bölge halkına iyi davranarak onları himaye etmiş, inançlarında serbest bırakmış, onların can ve mal güvenliğini sağlamış, gönüllerini kazanmaya çalışmış ve vergilerde kolaylık göstermiştir.

D. KURULUŞ DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

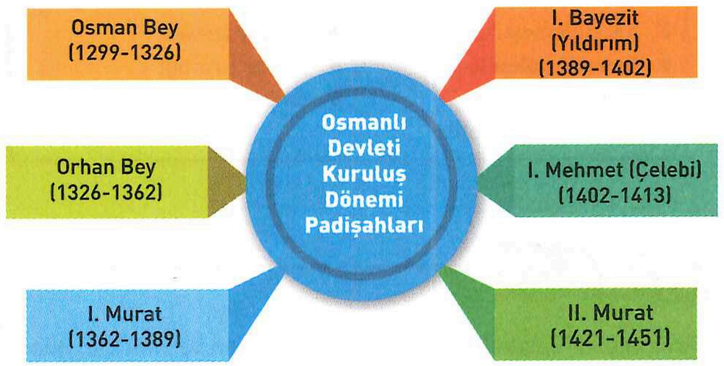

Yıldırım Bayezit'ın 1402 yılında Ankara Savaşı'nı kaybetmesinden sonra Osmanlı Devleti'nde 11 yıl (1402-1413) **Fetret Devri** yaşanmıştır.

@SadettinAkyayla

1. OSMAN BEY (1299-1326)

- **Ertuğrul Bey**'in **1281**'de ölümü üzerine boy ileri gelenleri tarafından uç beyi ve boy başkanı seçilen Osman Bey, **Şeyh Edebali**'nin kızı Bala Hatun ile evlenerek **Ahilerin desteğini** almıştır.

Osmanlı Beyliği'nin İlk İdari Merkezleri

Söğüt	Karacahisar	Bilecik	Yenişehir

- Bizans ile yapılan mücadeleler sonucu **Yarhisar, Bilecik** ve **İnegöl** fethedilmiştir. 1299'da **Yundhisar** ve **Yenişehir** alınarak İzmit'e kadar yaklaşılmıştır.

Koyunhisar (Bafeon Savaşı) (1302)

- Bizans'a bağlı kuvvetler ile yaşanmıştır.
- **İlk Osmanlı-Bizans savaşıdır.**
- Bizans'a bağlı **tekfurlarla** savaşılmıştır.
- **Bizans** yenilmiştir.
- **İzmit** yolu Türklere açılmış, **Bursa**'nın kuzey tarafı hariç diğer üç tarafındaki yollar kontrol altına alınmıştır.

NOT

Akça Koca, Konuralp, Köse Mihal, Samsa Çavuş, Aykut Alp ve **Gazi Abdurrahman** gibi deneyimli kumandanlar Osman Bey'in fetihlerinde yardımcı olmuşlardır.

- Osman Bey Koyunhisar Savaşı'ndan sonra oğlu Orhan Bey öncülüğünde Bursa'yı kuşattırmış ancak Bursa'nın fetih haberi geldiği sırada Osman Bey vefat etmiştir (1326).

UYARI

Osman Bey Dönemi'nde yapılan fetihlerle ***aşiret yapısından beylik yapısına geçilmiştir.*** Osmanlı Devleti Bizans'tan aldığı yerlerle iyice güçlenmiş ve bir uç beyliğine dönüşmüştür. Bu dönemde Türk beylikleri ile savaş yapılmamıştır.

- Osman Bey Zamanı'nda düzenli ordu yoktur, gönüllü birlikler vardır.
- Osman Bey **Fahrûddin** ünvanını kullanmıştır.

NOT

Osman Gazi'nin **Gaziyan-ı Rum** (Gaziler ve Alpler), **Ahiyan-ı Rum** (Anadolu Ahileri), **Abdalan-ı Rum** (Horasan Erenleri) ve **Bacıyan-ı Rum** (Anadolu Kadınları) gibi grupları uyumla birleştirmesi Osmanlı Devleti'nin güçlenmesindeki önemli etkenlerden biri olmuştur.

Osman Bey Dönemi'nde Yaşanan İlkler

- İlk defa vergi alınması (Bac)
- İlk kadı atamasının yapılması (Dursun Fakih)
- İlk Osmanlı parasının bastırılması (Bakır para)
- İlk defa tımar (dirlik) dağıtılması

2. ORHAN BEY (1326-1362)

- **1326** yılında **Bursa** alınmış ve başkent yapılarak **"Bey Sancağı"** ilan edilmiştir.

Palekanon (Maltepe) Savaşı (1329)

- Orhan Bey'in Bursa'yı alıp İznik'i kuşatması üzerine Bizans İmparatorluk ordusu Anadolu'ya gönderilmiştir. Bu gelişme üzerine **1329** yılında Bizans ile **Maltepe (Palekanon) Savaşı** yaşanmış ve Bizans yenilgiye uğratılmıştır.
- Palekanon (Maltepe) Savaşı Bizans İmparatorluk ordusuyla Osmanlı arasında yapılan ilk savaştır.
- Bu savaştan sonra hem Bizans hem de Anadolu'daki Türk beylikleri, Osmanlıların faaliyetlerini daha yakından izlemeye başlamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Osman Bey'in ilk hareket üssü **Söğüt** olmuştur. Daha sonra **Karacahisar** alınmış ve burada hutbe okutularak beylik merkezi olarak kullanılmıştır. Karacahisar'ın **subaşılığı** görevini ise kardeşi **Gündüz Alp**'e vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

1299 yılından itibaren **Moğol etkisinin zayıflamasıyla** birlikte Osman Bey, **Bithynia'da (Bitinya)** Bizanslı tekfurlarla savaşılmıştır. Bugünkü **Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, İznik, Düzce, Yalova, Bartın** ve **Zonguldak** illerini kapsayan bölge Antik Çağ ve sonraki süreçte **Bitinya** olarak anılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Koyunhisar Muharebesi'nin kazanılması Osman Gazi'ye ***bir hanedan kurucusu özelliği*** kazandırmıştır. **Halil İnalcık**'a göre Osman Gazi'ye güç ve prestij kazandıran **27 Temmuz 1302** tarihli Koyunhisar (Bafeus) Savaşı, Osmanlı Beyliği'nin gerçek kuruluş tarihi olarak kabul edilmelidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

5. Bölüm
Osmanlı Kuruluş Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti 1337 yılında **İzmit**'i aldığı sırada **Avrupa'da** İngiltere ile Fransa arasında 1453 yılına kadar sürecek olan **Yüzyıl Savaşları** başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Orhan Bey Dönemi'nde Balkanların fethi için ***"Rumeli Fatihi"*** ya da ***"Gelibolu Fatihi"*** olarak anılacak olan Orhan Bey'in oğlu **Süleyman Paşa** görevlendirilmiştir. Süleyman Paşa'nın bir av sırasında hayatını kaybetmesi üzerine bu göreve şehzade **Murat** getirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

- İbn Batuta Orhan Bey için ***"Türkmen hükümdarlarının en ulusu."*** ifadesini kullanmıştır.
- Orhan Bey **İhtiyarüddin** ve **Seyfüddin** ünvanlarını kullanmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

İznik (1331) ve İzmit'in (1337) Fethi

- Maltepe Savaşı'ndan sonra **1331** yılında **İznik** fethedilmiş, Bizans'a karşı yapılacak seferlere askerî üs olarak kullanılmak üzere merkez yapılmıştır.
- İznik'in fethiyle Osmanlı **ilk cizye vergisi**ni almıştır.
- İznik'ten sonra **1337** yılında İzmit'in fethi gerçekleşmiştir. Böylece Kocaeli Yarımadası'nın kontrolü Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.
- Bu fetihlerden sonra Bizans İmparatorluğu'nun
- Anadolu'da toprağı kalmamıştır.

Karesioğulları Beyliği'nin Alınması (1345)

Orhan Bey Zamanı'nda ilk kez bir Türk beyliği ile savaşılarak **1345** yılında **Karesioğulları Beyliği'ne** son verilmiştir. Böylece;

- **Karesi donanması** Osmanlı hizmetine girmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde **ilk kez denizcilik** çalışmaları başlamıştır.
- **Anadolu Türk birliği** için ilk adım atılmıştır.
- **Hacı İlbey, Ece Halil, Gazi Fazıl Bey, Evrenos Bey** gibi
- Karesi komutanları Osmanlı hizmetine girmiştir.
- **Rumeli'ye geçiş** kolaylaşmıştır.
- **Marmara Adaları** Osmanlı egemenliğine girmiştir.

Çimpe Kalesi'nin Alınması (1353)

- Çimpe Kalesi **1353** yılında savaş yapılmadan alınmıştır. Kantakuzen, V. Yuannis'e karşı verdiği taht mücadelesinde başarılı olabilmek için Orhan Bey'den yardım istemiş ve bu yardıma karşılık Çimpe Kalesi'ni vermiştir. Bu kalenin alınması ile;
- Osmanlı Devleti **ilk kez Rumeli'ye** geçmiş oldu.
- Bundan sonra Balkanlar'da **iskân siyaseti** uygulanmış ve fethedilen topraklara Anadolu'dan getirilen Türkmenler yerleştirilmiştir.

Ankara'nın alınması (1354)

- **1354** yılında Ahilerin merkezi durumundaki **Ankara** ele geçirilmiştir.

Orhan Bey Zamanı'nda Yaşanan İlkler	
İlk Osmanlı medresesi	İznik Orhaniye Medresesi yaptırılmıştır.
İlk müderris ataması	Davud-u Kayserî (İznik Medresesi) atanmıştır.
İlk vezir ataması	Alaeddin Paşa atanmıştır.
İlk imarethanenin kurulması	Nilüfer Hatun tarafından yaptırılmıştır.
İlk cami	İznik Hacı Özbek Cami yaptırılmıştır.
İlk saray	Bursa Bey Sarayı yaptırılmıştır.
İlk tersane	Karamürsel Tersanesi açılmıştır.
İlk düzenli ordu	Yaya ve müsellem kurulmuştur.
İlk gümüş akçe	Ekonominin güçlendiğini gösterir.
İlk divanın kurulması	Geçici divandır.
İlk iskân politikası	Fethedilen bölgelere Türkmenlerin yerleştirilmesi.
İlk vakıf	Kurulmasında Nilüfer Hatun etkili olmuştur.
İlk kaptan-ı derya	Karamürsel Paşa atanmıştır.
İlk bedesten	Ticaretin gelişimine katkı sağlanmıştır.
İlk sultan ünvanı	"Sultan" ünvanını ilk kez Orhan Bey kullanmıştır.

3. I. MURAT (1362-1389)

- Sultan I. Murat **sancak sistemiyle** tahta çıkan ilk Osmanlı padişahıdır. I. Murat ***"Han, Hüdavendigâr, Gazi ve Hünkâr"*** ünvanlarını kullanmıştır.

Anadolu Türk birliğini sağlama çabaları

- Sultan I. Murat, *oğlu Yıldırım Bayezit'i Germiyan Beyi'nin kızı ile evlendirerek*, Germiyanoğullarından çeyiz olarak **Kütahya, Emet, Tavşanlı** ve **Simav**'ı Osmanlı topraklarına katmıştır.
- Hamitoğullarından ise *para karşılığında*, **Akşehir, Beyşehir, Yalvaç, Seydişehir** ve **Isparta** gibi yerler alınmıştır.

@SadettinAkyayla

- **Karamanoğulları Beyliği** ile ilk savaş bu dönemde gerçekleşmiş ve **Frenkyazısı Savaşı**'nda **(1387)** Karamanoğulları Beyliği yenilgiye uğratılmıştır.

Sazlıdere Savaşı (1363)

- Osmanlı Devleti bu savaşta **Bizans** ve **Bulgar** kuvvetlerini yenilgiye uğratmıştır.
- Savaştan sonra Osmanlı kuvvetleri **Edirne**'yi ele geçirmiştir.

Sırpsındığı Savaşı (1364)

- Osmanlının hızlı ilerleyişinden çekinen Balkan devletleri, papanın da desteğiyle **Macar, Bulgar, Sırp, Eflâk** ve **Bosnalılardan** oluşan bir **Haçlı ordusu** oluşturmuştur.
- **Hacı İlbeyi** komutasındaki Osmanlı keşif birlikleri bir gece baskınıyla Haçlı ordusunu bozguna uğratmıştır.
  - *Sırpsındığı Savaşı **Osmanlı Devleti'nin Haçlılarla yaptığı ilk savaştır.***
  - ***Makedonya** kapıları Osmanlı Devleti'ne açılmıştır.*
  - ***Edirne** başkent yapılmıştır.*

Çirmen (Meriç) Savaşı (1371)

- Bu savaş Sırpsındığı yenilgisini telafi etmek isteyen Sırplarla yapılmış ve savaşı Osmanlılar kazanmıştır.
  - **Sırp Krallığı** *Osmanlı'ya bağlanmıştır.*
  - *Osmanlı Devleti* **Adriyatik Denizi kıyılarına** *ulaşmıştır.*
  - **Makedonya***'nın fethi kolaylaşmıştır.*

Ploşnik Bozgunu (1388)

- **Lala Şahin Paşa** komutasındaki Osmanlı öncü kuvvetleri Ploşnik'te Haçlı Ordusu'na yenilmiştir

I. Kosova Savaşı (1389)

- **Ploşnik** yenilgisinden cesaret alan Haçlı kuvvetlerinin Osmanlıya saldırması üzerine yaşanmıştır.
  - *Savaşı Osmanlılar kazanmış ve Haçlı komutanı Lazar (Sırp Kralı) esir alınmıştır.*
  - *Sırplar yeniden Osmanlı hakimiyetini kabul etmiştir.*
  - *Sultan I. Murat, zaferden sonra savaş meydanında dolaşırken Lazar'ın damadı olan yaralı* **Milos Obiliç** *tarafından şehit edilmiştir.*
- I. Murat'ın şehit olmasından Yıldırım Bayezit başa geçmiştir.

I. Murat Zamanı'nda Yaşanan Önemli Gelişmeler

- **İlk kez beylerbeyliği oluşturulmuştur. Manastır** merkez olmak üzere **Rumeli Beylerbeyliği** oluşturulmuştur. **İlk atanan beylerbeyi Lala Şahin Paşa**'dır.
- **Kapıkulu ordusu** kurularak; **Yeniçeri Ocağı'**nın ve **Acemioğlanlar Ocağı**nın temelleri atılmıştır.
- Ordunun asker ihtiyacını karşılamak için ilk kez **Pençik Sistemi** uygulanmıştır. **Penç** Farsça'da beş demektir. Bu sistemde savaşlarda ele geçirilen esirlerin **1/5'i** asker olarak Yeniçeri Ocağı'na alınmıştır. ***(Çelebi Mehmet Dönemi'nde devşirme sistemine geçilmiştir.)***
- **İlk kez kazaskerlik** (yargı teşkilatı), **defterdarlık** (maliye teşkilatı) ve **veziriazamlık** makamları oluşturulmuştur. İlk kazasker **Çandarlı Kara Halil Paşa**'dır.
- **Divan** sürekli hâle getirilmiştir.

DİKKAT

Sultan I. Murat Zamanı'nda veraset kanunu ilk kez belirgin bir kurala bağlamıştır. Buna göre **"Ülke hanedanın ortak malıdır"** anlayışı yerine **"Ülke padişah ve oğullarının malıdır"** anlayışı getirilmiştir.

Sekban Nedir?

I. Murat Zamanı'nda padişahlara ***av seferleri sırasında eşlik etmesi amacıyla kurulmuş***, saray hizmetlileri arasında kabul edilen ocaktır. 1451 yılına kadar yeniçerilerden ayrı olan Sekban sınıfı bu tarihten itibaren Kapıkulu Ocağının bir parçası haline getirilmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Ploşnik yenilgisi Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde alınan **ilk yenilgi**dir.

KRİTİK BİLGİ

- **I. Murat savaş meydanında ölen ilk ve tek Osmanlı padişahı** olmuştur.
- I. Kosova Savaş'ında Osmanlı Devleti **ilk kez topu kullanmıştır**. Bu savaşta daha çok topun sesinden yararlanılmak istenmiştir. Sultan I. Murat Zamanı'nda **"Topçu Birliği"** oluşturulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti, **ilk ahitnameyi (kapitülasyon)** 1353'te Rumeli'ye geçtiklerinde Venedik ile savaş hâlinde olan **Cenevizlilere** vermiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

5. Bölüm
Osmanlı Kuruluş Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Karamanoğulları beyliğini ilk kez itaat altına alan Osmanlı hükümdarı I. Bayezid olmuştur. Bu dönemde Candaroğulları (Kastamonu Kolu), Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Germiyanoğulları, Menteşeoğulları, Eretna Beyliği ve Hamitoğulları Osmanlı topraklarına katılmış; **Kadı Burhaneddin** Devleti **Kırkdilim Muharebesi'**nde yenilgiye uğratılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Yıldırım Bayezid tarafından dört kez (1391-1395-1396-1400) kuşatılan İstanbul, daha sonra **Musa Çelebi** ve **II. Murat** dönemlerinde de birer kez kuşatılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Niğbolu Zaferi'nden sonra Osmanlı Devleti'ne karşı yaklaşık olarak yarım asır bir haçlı ittifakı oluşturulamamıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

4. I. BAYEZİD (YILDIRIM) (1389-1402)

- Yıldırım Bayezid Dönemi'nde **Anadolu Türk siyasi birliği ilk kez** büyük ölçüde sağlanmıştır.
- Bayezid Dönemi'nde Memlûklulara bağlı olarak yaşayan **Dulkadiroğullarından** Malatya, Elbistan bölgesinin alınmasını ***Osmanlı Devleti ile Memluk Devleti arasındaki ilişkilerin ilk kez bozulmasına*** yol açmıştır.
- Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasıyla **Kütahya** merkez olmak üzere **Anadolu Beylerbeyliği** kurulmuştur. İlk Anadolu beylerbeyi **Kara Timurtaş Paşa**'dır.

Frenkyazısı Savaşı (1386/1387)

- **Osmanlılar** ile **Karamanoğulları** arasında yaşanan **ilk büyük muharebe**dir.
- **Konya** önlerinde gerçekleşmiş ve Osmanlıların üstünlüğüyle sona ermiştir.
- Karamanoğulları bu savaşla ilk defa Osmanlı üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmışlardır.
- I. Bayezid bu savaşta gösterdiği başarılı mücadelelerinden dolayı **"Yıldırım"** ünvanını almıştır.

- Bizans İmparatorluğu'na başkentlik yapan **İstanbul**, Osmanlı Devleti tarafından ilk kez **Yıldırım Bayezid** Dönemi'nde kuşatılmıştır.
- **1396** yılındaki İstanbul Kuşatması'nda Yıldırım Bayezid **Anadolu Hisarı** (Güzelce Hisar) yaptırmıştır. 1396 yılındaki üçüncü kuşatma, Osmanlıya karşı Papa'nın girişimiyle bir Haçlı ordusunun oluşturulması üzerine kaldırılmıştır.

Niğbolu Savaşı (1396)

- **Macar Kralı Sigismund** yönetimindeki **Haçlı Ordusu** ile yapılmıştır. Bu orduya Balkan ulusları dışında İngiliz, Fransız ve Alman orduları da katılmıştır. Bu savaş sonucunda;
  - Haçlılar yenilgiye uğratılmıştır.
  - **Bulgaristan** tamamen Osmanlı topraklarına katılmıştır.
  - Halife bu başarısından dolayı Sultan Bayezid'e **"Sultan-ı İklim-i Rum" (Anadolu Diyarı'nın Sultanı)** ünvanını vermiştir.
  - Niğbolu Savaşı'nın ganimetleri ile **Bursa Ulu Camii** ve **Darüşşifası** yaptırılmıştır. Ulu Cami'nin ilk imamı, Mevlid'in yazarı Süleyman Çelebi'dir.

Akçay Savaşı (1397

Karamanoğullarının Osmanlı aleyhindeki faaliyetleri üzerine **Osmanlı ordusu** ile **Karamanoğulları ordusu** arasında Akçay Ovası'nda savaş yaşanmış ve Karamanoğulları Beyliği'nin varlığına son verilmiştir.

- **1402** yılındaki dördüncü kuşatma ise Timur'un ordusuyla Anadolu'ya girmesi üzerine **İstanbul Kuşatması** kaldırılmıştır.
- İstanbul kuşatmasını Timur tehlikesi yüzünden kaldıran Yıldırım Bayezid **Bizans ile bir antlaşma** imzalamıştır. **Bu antlaşmayla;**

1.	İstanbul'da bir **Türk mahallesi** kurulacak ve bu şehirdeki cami onarılacak.
2.	Türkler **ticari amaçlı İstanbul'da serbestçe dolanabilecek.**
3.	İstanbul'da Türklerin davalarına bakması için **bir kadı** tayin edilecek.
4.	Bizans Osmanlı Devleti'ne her yıl **vergi** verecek.

Ankara Savaşı (1402)

1402 yılında İstanbul'u almak için uğraşan **Osmanlı Devleti**'yle; Çin bölgesinde bir imparatorluk kurmak isteyen **Timur Devleti** arasında yapılmıştır.

Ankara Savaşının Nedenleri

- Çin'i almak isteyen Timur'un bu sefer öncesi arkasında güçlü bir devlet bırakmak istememesi.
- İstanbul'u almak isteyen I. Bayezid'ın önce Timur tehdidini ortadan kaldırmak istemesi.
- Her iki Türk hükümdarının da cihan hakimiyeti anlayışına sahip olması.
- Timur'un yenilgiye uğrattığı Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf ve Bağdat Hükümdarı Ahmet Celayir'in Osmanlı'ya sığınması.
- Bayezid'ın yendiği Anadolu Beyliklerinin Timur' sığınması.
- Karşılıklı ağır hakaretler içeren mektuplaşmalar.
- Timur'un Sivas'ı, buna karşılık da Yıldırım'ın da Erzincan'ı tahrip etmesi.
- Timur'un Yıldırım'dan kendi hakimiyetini tanımasını, Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf'un kendisine teslim edilmesini, şehzadelerden birinin rehine olarak kendisine verilmesini istemesi

@SadettinAkyayla

- Ankara Savaşı'nda iki Türk ordusu Ankara'nın **Çubuk Ovası**'nda karşılaşmış, Osmanlı Devleti Savaşı kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Ankara Savaşı'nı Kaybetmesinin Nedenleri

- Osmanlı ordusundaki **Kara Tatar** birliklerinin ve bazı Türk beyliklerinin Emir Timur tarafına geçmesi.
- Emir Timur'un ordusunda zırhlı süvarilerin ve fillerin olması.
- Osmanlı kumandanlarının taktik hataları yapması.
- Askerlerin motivasyonunun bozulması ve yorgun olması.
- Ordunun yanlış yerde konumlandırılması ve su kaynaklarının kaybedilmesi.

- Osmanlı ordusunun Ankara Savaşı'nda yenilmesi üzerine **Sultan I. Bayezid** ile oğulları Şehzade Musa ve Şehzade Mustafa Timur'a esir düşmüştür.
- Şehzade Mustafa Ankara Savaşı sonrası serbest bırakılırken, Sultan Bayezid esaret süresinde 1403 yılında vefat etmiştir.

Ankara Savaşı'nın Sonuçları

- Osmanlı Devleti aldığı yenilgiyle dağılma tehlikesi yaşamıştır.
- Osmanlı Devleti'ndeki iç karışıklıklar nedeniyle İstanbul'un fethi yaklaşık 50 yıl gecikmiş; Bizans'ın siyasi ömrü uzamıştır.
- Anadolu beylikleri yeniden kurulmuş, Anadolu Türk birliği bozulmuştur.
- Osmanlının Rumeli'deki ilerleyişi bir süre durmuştur.
- Yıldırım'ın oğulları arasında yaşanan taht kavgaları nedeniyle Fetret Devri başlamıştır.

5. FETRET DEVRİ (FASILA-I SALTANAT) (1402-1413)

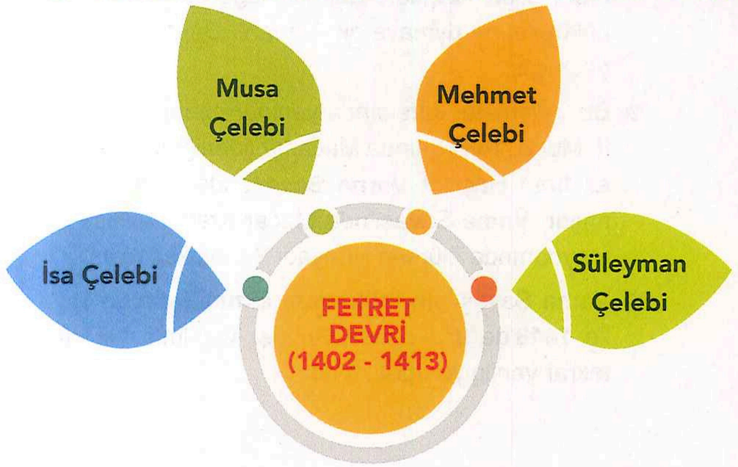

MEHMET ÇELEBİ	Amasya'da	Osmanlı Devleti'nde Yıldırım Bayezid'ın Timur'a esir düşmesinden sonra başlayan dönemdir. Bu dönem 11 yıl sürmüş ve Sultan'ın 4 oğlunun hükümdarlığını ilanı ile yaşanmıştır.
MUSA ÇELEBİ	Bursa'da	
İSA ÇELEBİ	Balıkesir'de	
SÜLEYMAN ÇELEBİ	Edirne'de	

Bu dönemde Beşinci kardeş olan Şehzade Mustafa ise olası bir durumda tekrar taht kavgası çıkarabilmek için Timur tarafından Semerkant'a götürülmüştür.

- Fetret Devri'nde **Musa Çelebi** İstanbul'u kuşatmıştır.
- Fetret Devri'ne **Çelebi Mehmet** son vermiş ve devleti dağılmaktan kurtarmıştır.

UYARI

Fetret Devri'nde Osmanlı Devleti, Anadolu'daki topraklarının büyük bir kısmını kaybederken Balkanlarda önemli bir toprak kaybı yaşamamıştır. Bu durumun nedenleri arasında;

- **İstimalet** (hoşgörü) politikasının uygulanması
- **İskân politikasının uygulanması**
- **Tımar sisteminin uygulanması**
- **Niğbolu Savaşı**'nın etkilerinin devam etmesi
- **Yüzyıl Savaşları**nın Avrupalı devletleri olumsuz etkilemesi

NOT

Fetret devrinde hakimiyet alanı Rumeli ile sınırlı kalan **Süleyman Çelebi** Dönemi ilim adamlarının himaye edildiği önemli bir dönem olmuştur. **"İskendername"** yazarı **Ahmedî** ve **"Mevlid"** yazarı **Süleyman Çelebi** Edirne Sarayı'nda himaye edilen önemli isimlerden olmuştur.

6. ÇELEBİ MEHMET (1413-1421)

- Fetret Devri'ne son vererek Osmanlı Devleti'ni yeniden tek bir yönetim altında birleştirmiştir. Bu yüzden **"devletin ikinci kurucusu"** kabul edilmiştir. (Çelebi Mehmet Çamurluova **Savaşı**'nda kardeşlerini yenmeyi başarmıştır.)

Sınavda Çıkabilecek Not
1402 Ankara Savaşı'ndan sonra **Kadı Burhaneddin Devleti, Karesioğulları** ve **Eşrefoğulları** beylikleri yeniden kurulmamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Timur'un birliklerine karşı en sert savunmalardan biri, Osmanlı ordusunda bulunan **Sırp kuvvetleri** ve **yeniçeriler** tarafından verilmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin *Rumeli'de oldukça etkili bir biçimde tutunduğunu* göstermektedir. Nitekim Fetret yıllarında Anadolu'da pek çok karışıklık ve çatışma görülürken Rumeli toprakları bundan etkilenmemiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Osmanlı Devleti'nde **ilk cülus bahşişi Yıldırım Bayezid** tarafından dağıtılmıştır.
- Yıldırım Bayezid Dönemi'nde Bursa'da **ilk tıp medresesi** açılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

5. Bölüm
Osmanlı Kuruluş Dönemi

KRİTİK BİLGİ

II. Murat Dönemi'nde Anadolu Türk birliğini sağlamak için mücadele verilmiş, **Germiyanoğlu Yakup Bey'in** erkek çocuğu olmadığı için vasiyeti gereği Germiyan Beyliği, Osmanlılara miras kalmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Kendi isteği ile tahttan çekilen ilk ve tek Osmanlı padişahı II. Murat'tır.

KRİTİK BİLGİ

II. Kosova Savaşı ile **Türklerin Balkanlardan atılamayacağı** anlaşılmış; Haçlılar savunmaya çekilmiştir. Bu savaş II. Viyana Kuşatması'na kadar Türklerin **son savunma savaşı** olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Bu dönemde Anadolu Türk birliğini sağlamak için diğer Türk devletleriyle mücadele edilmiştir.
- **1416** yılında **Venediklilerle** Osmanlı Devleti'nin yaptığı **ilk deniz savaşı** olan **Çalı Bey Savaşı** (Gelibolu Deniz Savaşı) gerçekleştirilmiş ancak savaşı Venedikliler kazanmıştır.

Şeyh Bedreddin İsyanı

- Babasının mesleği dolayısıyla **"Simavna Kadısı Oğlu"** diye tanınmıştır.
- Fetret Dönemi'nin baş aktörlerinden **Musâ Çelebi, Şeyh Bedreddin**'i kazaskerlik görevine getirmiştir.
- I. Mehmet, kardeşi Musa Çelebi'yi saf dışı bırakınca Fetret Devri'nde Musa Çelebi'yi destekleyen Şeyh Bedrettin'i İznik'e sürmüş ve yandaşlarının tımarlarını ellerinden almıştır. Bunun üzerine Şeyh Bedrettin, 1416'da Dobruca'da I. Mehmet'e isyan etmiştir.
- Şeyh Bedrettin İsyanı Osmanlı Devleti'ndeki **ilk sosyal ve dinî içerikli** isyandır.
- Şeyh Bedrettin'in müritlerinden **Börklüce Mustafa** İzmir'de, Torlak Kemal ise Manisa'da isyan başlatmıştır.
- Şeyh Bedrettin fikirlerini **"Varidat"** adlı eserinde açıklamıştır.

- Timur'a esir düşen **Mustafa Çelebi** Timur'un ölümünden sonra serbest kalmış ve Bizans'ın desteğini alarak isyan etmiştir. Ancak Çelebi Mehmet isyanı bastırınca yeniden Bizans'a sığınmıştır.
- Çelebi Mehmet bu isyana Yeniçerilerin destek olmasını engellemek için isyanı **"Düzmece"** (Düzmece Mustafa İsyanı) olarak nitelendirmiş ancak Mustafa Çelebi'nin yeniden Bizans'a sığınması üzerine bu dönemde Bizans üzerine seferler durmuştur.

Devşirme Sistemine Geçilmesi

- Osmanlı Devleti'nde zamanla fetihlerin azalması, Ankara Savaşı'ndan sonra da bir süre durması yüzünden **Çelebi Mehmet** Dönemi'nde pençik sisteminden vazgeçilerek devşirme sistemine geçilmiştir.
- Devşirme sistemi **II. Murat** Dönemi'nde ise kanunlaşmıştır.

7. II. MURAT (1421-1451)

- Mehmet Çelebi'den sonra Osmanlı tahtına II. Murat geçmiştir.
- Sultan II. Murat önce **amcası Mustafa Çelebi** ve **kardeşi Mustafa Çelebi**'nin isyanlarını bastırmıştır.
- Bizans'ın Osmanlı iç işlerine karışmasından dolayı, Bizans'a gözdağı vermek amacıyla **İstanbul kuşatılmıştır.** Bu kuşatmada **ilk kez donanma** kullanılmıştır.
- Sultan II. Murat Dönemi'nde Haçlılarla iş birliği yapan Karamanoğulları ile mücadele edildikten sonra **1444** yılında Macarlar ile yapılan İzladi Derbent Savaşı kaybedilmiş ve aynı yıl **Edirne Segedin Antlaşması** imzalanmıştır. Buna göre:

1.	Taraflar arasında **10 yıl** savaş yapılmayacaktır.
2.	**Tuna nehri sınır** olacaktır.
3.	**Sırp Krallığı** yeniden kurulacak ancak Osmanlıya vergi ödeyecektir.

- II. Murat, 1444 yılında tahtı 12 yaşındaki oğlu II. Mehmet'e bırakarak Bursa'ya inzivaya çekilmiştir.

Buçuktepe İsyanı

II. Mehmet'in 12 yaşında tahta geçtiği dönemde devlet adamları arasındaki anlaşmazlıklar artmış ve yeniçeriler ilk defa para ayarının düşük olmasını gerekçe göstererek isyan çıkarmıştır. (Buçuktepe İsyanı ilk yeniçeri isyanıdır.) İsyanın çıkmasında veziriazam **Çandarlı Halil Paşa'**nın da etkisi vardır.

- Osmanlı tahtında 12 yaşındaki Mehmet'in varlığını fırsat bilen Haçlılar, Edirne Segedin Antlaşması'nın hükümlerine uymayarak Osmanlı Devleti'ne saldırıya geçmiştir.
- Bu gelişmeler karşısında yeniden tahta geçen Sultan II. Murat, **1444** yılında Macarlar liderliğinde Osmanlıya saldıran Haçlılar **Varna Savaşı**'nda yenilgiye uğratmıştır. Varna Savaşı'nda Macar Kralı Ladislas savaş meydanında ölürken Hünyadi Yanoş kaçmıştır.
- Varna Savaşı'nın **intikamını almak isteyen** Haçlılar ile **1448**'de **II. Kosova Savaşı** yapılmış ve Haçlılar tekrar yenilgiye uğratılmıştır.

@SadettinAkyayla

Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde Haçlılarla Yapılan Savaşlar

1364	S	IRPSINDIĞI	I. Murat
1389	I	KOSOVA	I. Murat
1396	N	İĞBOLU	Yıldırım Bayezit
1444	V	ARNA	II. Murat
1448	II	KOSOVA	II. Murat

DİKKAT

- Bizanslı tarihçi Dukas'ın, **"Düşmanlarına karşı babasından daha mülayim davranır kin beslemezdi."** diye nitelendirdiği II. Murat **"Hayır Babası"** olarak anılmıştır.
- **Enderun Mektebi** ilk defa devlet adamı yetiştirmek amacıyla II. Murat Zamanı'nda Edirne Sarayı'nda açılmıştır.

@SadettinAkyayla

5. Bölüm
Osmanlı Kuruluş Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

Selçukluların **Malazgirt Savaşı (1071)** sonucu Anadolu'ya girmesiyle Haçlılar Türk-İslam dünyasına seferler düzenlemişlerdir. Bu Haçlı seferlerinin amacı **Türklerin Anadolu'dan atılmasını sağlamaktır.** Ancak **1176 Miryokefalon Savaşı**'yla Türklerin Anadolu'dan atılamayacağı anlaşılmış ve Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nin güçlenip Balkanlar'da ilerlemesi üzerine Haçlılar yine bir araya gelerek Türkler üzerine seferler düzenlemişlerdir. Bu seferler ile Osmanlı Devleti **Balkanlar'dan ve Avrupa'dan atılmak** istenmiştir. Bu dönemde ise **1444** yılında yapılan **II. Kosova Savaşı**'nın kazanılmasıyla ***Türklerin Balkanlar'dan ve Avrupa'dan atılamayacağı anlaşılmıştır.***

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

1453 İstanbul'un Fethi	YÜKSELME DÖNEMİ	1579 Sokullu Mehmet Paşa'nın Ölümü

A. YÜKSELME DÖNEMİ PADİŞAHLARI

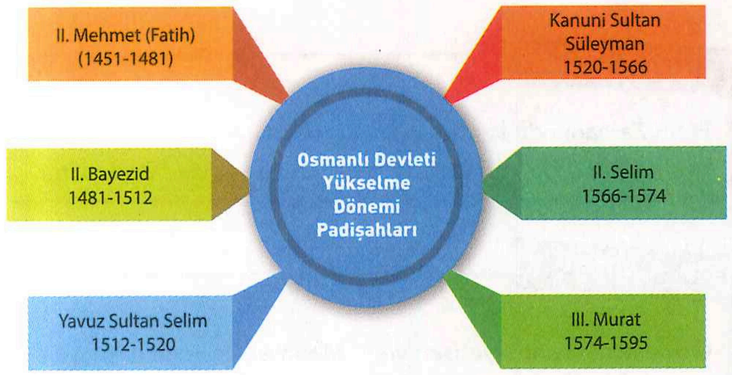

B. YÜKSELME DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

1. FATİH SULTAN MEHMET (II. MEHMET) DEVRİ (1451-1481)

✪ **29 Mayıs 1453** yılında da **İstanbul'un Fethi** gerçekleşmiştir.

a. İstanbul'un Fethi

Fethin Nedenleri

1. İstanbul'un **Anadolu ve Rumeli toprak bütünlüğünü bozması**
2. **Rumeli'ye geçişte** kolaylık sağlanmak istenmesi
3. Bizans İmparatorluğu'nun şehzadeleri kışkırtarak, Osmanlı Devleti'nin **iç işlerine karışması**
4. Bizans İmparatorluğu'nun **Anadolu beylerini kışkırtması**
5. Bizans İmparatorluğu'nun **Haçlı Seferlerine** zemin hazırlaması
6. **Katolik** ve **Ortodoks** kiliselerinin birbirinden ayrılmak istenmesi
7. Osmanlı Devleti'nin **İpek Yolu**'nun Avrupa'ya açılan koluna hâkim olma düşüncesi
8. Hz. Muhammed'in ***"İstanbul elbette fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan ve onu fetheden asker ne güzel askerdir."*** müjdesine nail olma isteği

Fetih için Yapılan Hazırlıklar

- Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın karşısına **Rumeli Hisarı**'nı (Boğazkesen Hisarı) inşa edilmiştir.
- **Vize** ve **Silivri** kaleleri alınarak Bizans'ın Batı ile bağlantısı kesilmek istenmiştir.
- **Şahi** denilen büyük toplar döktürülmüştür. Bu topların döktürülmesinde **Saruca, Muslihittin, Macar Urban** gibi ustalar etkili olmuştur.
- 400 parçalık bir donanma hazırlanmıştır.

Bizans'ın Savunma Hazırlıkları

- Bizans İmparatorluğu kuşatmaya karşı **Papa II. Pius (Piyus)** ile iş birliği yapmıştır. (Papa'nın gayesi ise Ortodoks Rumları Katolik yapmaktır.)
- Suda yanabilen **grejuva (Rum ateşi)** adı verilen silah hazırlanmıştır.
- **Haliç**'in girişi zincirlerle kapatılmıştır.
- Avrupa devletleri yardıma çağrılmıştır.

	Fethin Türk Tarihi Açısından Sonuçları	Fethin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları
1.	Osmanlı Devleti'nin **toprak bütünlüğü** sağlanmıştır.	**Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu** sona ermiştir.
2.	**Karadeniz** ve **Akdeniz** arasındaki ticaret yollarının denetimi Osmanlıların eline geçmiştir.	Avrupa'daki **feodalite (derebeylik)** rejiminin yıkılmasına ortam hazırlamıştır.
3.	**Fener Patrikhanesi** ve **Ortodokslar** Osmanlı korumasına girmiştir.	**Katolik** ve **Ortodoks** birliğinin gerçekleşmesine engel olunmuştur.
4.	İstanbul, **Osmanlı Devleti'nin başkenti** olmuştur.	**Coğrafi Keşifler"**in başlamasına zemin hazırlamıştır.
5.	Osmanlı Yükselme Dönemi başlamıştır.	**Orta Çağ'**ın sonu, **Yeni Çağ**'ın başlangıcı olmuştur.
6.	Osmanlı Devleti'nin **Türk ve İslam dünyasındaki itibarı** artmıştır.	Bizans'tan Avrupa'ya kaçan (özellikle İtalya'ya giden) Bizanslı bazı bilim insanlarının çalışmaları, Avrupa'da **Rönesans'ın başlamasında** etkili olmuştur.
7.	II. Mehmet **"Fatih"**, **"Sultanü'l Berreyn"** ve **"Hakanü'l Bahreyn"** (İki Karanın ve İki Denizin Hükümdarı) ünvanlarını almıştır.	

8. BÖLÜM Osmanlı Yükselme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

İstanbul kuşatması sırasında **Akşemseddin, Molla Gürani** ve **Molla Hüsrev** gibi tanınmış âlimler hem II. Mehmet'i hem de kumandanları manevi açıdan desteklemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Bizans İmparatorluğunun son grandükü Notaras; **"İstanbul'da Latin külahı görmektense Osmanlı serpuşu görmek daha iyidir."** diyerek Papa II. Pius'un politikasına tepki göstermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Fetih İslam dünyasında sevinçle karşılanmış ve **"Fethi Mübin"** (Parlak Fetih) olarak isimlendirilmiştir. İslam şehirlerinde fetih şerefine şenlik düzenlenirken *şenlik düzenlemeyen tek İslam ülkesi* **Memlûklular** olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

6. Bölüm
Osmanlı Yükselme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Fatih İstanbul'un Fethi'nden sonra kendisini Roma İmparatorluğu'nun tek varisi sayarak **"Kayser-i Rum"** (Roma Kayseri) ünvanını da kullanmıştır. Roma'nın mirasına sahip çıkarak cihanda tek devlet ve hükümdar ideali çerçevesinde cihanşümul bir siyaset izlenmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

İstanbul'un Fethi, Fatih'e bazı güçlü aileleri bertaraf etme imkânı sağlamış ve **Vezîriâzam Çandarlı Halil**'in idamı ile köklü ailelerin iktidarı paylaşma dönemi artık bitmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Fatih, yönetimde Türk, İslam ve Bizans geleneklerini birleştirmiş; cihanda tek devlet ve hükümdarlık idealini benimsemiştir. Fatih'in **"han", "gazi", "kayser"** ünvanlarını kullanması bu anlayışı desteklemektedir.

- **İstanbul'un fethinden sonra Fatih Ortodoksları** *himaye altına almıştır.* ***Gennadios'u (Genadyos)*** *İstanbul Ortodoks patrikliğinin başına getirerek Osmanlı topraklarındaki Rumları Vatikan nüfuzundan kurtarmak istemiştir.*

YORUM

- Sultan Mehmet İstanbul'un Fethi'nden sonra Ortodoks kilisesinin devamına izin vererek;
- **Balkanlardaki Ortodoksların Osmanlı yönetimine bağlılığının artmayı,**
- **Papanın Ortodokslar üzerinde hâkimiyet kurmasını engellenmeyi,**
- **Avrupa'da Hristiyan birliğinin oluşmasının engellenmeyi** amaçlamıştır.

- *Osmanlı **millet sisteminin** kurucusu kabul edilen Fatih, Rumlara tanıdığı hakları Ermenilere ve Musevilere de tanımıştır. Ermeni Piskoposu **Ovakim'i** 1461 yılında yanındaki Ermenilerle İstanbul'a getirterek O'nu da Ermenilere patrik ve **milletbaşı** atamıştır. Böylelikle Fatih Zamanı'nda temeli din olan **millet sistemi** uygulanmıştır.*

Fatih, İstanbul'un Fethi'nden sonra, Avrupa'da büyük bir tepkinin yani bir Haçlı ittifakının oluşmasını engellemek için;

- Ortodokslar himaye altına alınmıştır.
- Venediklilere ticari imtiyazlar verilmiştir.

Fatih, İstanbul'un Fethi'nden sonra, Bizans'ın yeniden canlanmasını engellemek için;

- Mora Despotluğu'na son vermiştir.
- Trabzon Rum İmparatorluğu'na son vermiştir.

b. Balkanlardaki Faaliyetler

- Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra Balkanlardaki fetihleri ile bölgedeki gücünü iyice arttırmıştır.
- Balkanlarda Belgrat hariç, ***Sırbistan, Eflak-Boğdan, Mora, Arnavutluk*** alınmıştır.

DİKKAT

Fatih Zamanı'nda karada kuşatılıp da alınamayan yer **"Belgrat"**, denizlerde kuşatılıp da alınamayan yer ise **"Rodos"**tur.

NOT

Osmanlı sarayında yetişen ve II. Mehmet Dönemi'nde ayaklanma başlatan Eflâk voyvodası **Vlad Tepeş** (III. Vlad) Osmanlılar tarafından **"Kazıklı Voyvoda"** adıyla anılmıştır.

c. Anadolu'daki Faaliyetler

- **1459** — **Cenevizlilerden Amasra** alınarak, Karadeniz'deki hâkimiyetlerine son verilmiştir.
- **1461** — **Candaroğullarından Sinop** alınarak, bu beyliğe son verilmiştir.
- **1461** — **Trabzon** alınarak, **Trabzon Rum İmparatorluğu**'na son verilmiştir.
- **1466** — **Konya** ve **Karaman** alınarak **Karamanoğulları Beyliği** Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu beyliğe tamamen son verilmesi **Sultan II. Bayezit** Zamanı'nda gerçekleşmiştir.
- **1473** — **Otlukbeli Savaşı**'yla Uzun Hasan yenilgiye uğratılarak, **Akkoyunlu Devleti**'ne son verilmiştir. Böylece Osmanlı sınırları Fırat Nehri'ne kadar genişlemiştir.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

d. Denizlerdeki Faaliyetler

Kırım'ın Fethi	Mora'nın Fethi	İstanbul Antlaşması (Osmanlı-Venedik)
➤ **Gedik Ahmet Paşa** öncülüğündeki Osmanlı donanması **1475** yılında **Kırım'**ı almıştır. ➤ **Kırım'ın Fethi'yle;** ★ **Karadeniz bir Türk gölü** hâline gelmiştir. ★ **İpek Yolu**'nun Karadeniz'in kuzeyine giden kolu denetim altına alınmıştır. ★ **Lehistan** üzerine doğudan yapılacak seferlerde üs kazanılmıştır. ★ **Ceneviz**'in Karadeniz'deki üstünlüğü sona ermiştir.	➤ **1460**'ta **Mora**'nın da alınmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin denizlerde güçlenerek Karadeniz, Ege ve Akdeniz kıyıları ile tüm Yunanistan'ı topraklarına katması Venedik'le ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır.	➤ **Osmanlılar** ile **Venedikliler** arasında **1463-1479** yılları arasında 16 yıl boyunca savaşlar devam etmiştir. Bu dönemde Venediklilerden; ★ Ege Denizi'nde İmroz (Gökçeada), **Taşoz, Semadirek, Limni, Midilli, Eğriboz** ve **İşkodra** adaları ele geçirilmiştir. ★ Adriyatik Denizi'nde ise **Zenta, Kefalonya** ve **Ayamavra** adaları alınmıştır. ➤ Yapılan mücadeleler sonucunda **Osmanlı Devleti** ile **Venedikliler** arasında **İstanbul Antlaşması (1479)** imzalanmıştır. Buna göre; 1. Venedik, Osmanlı Devleti'ne savaş tazminatı ödeyecek. 2. Venedikli tüccarlar Osmanlı egemenliğindeki yerlerde serbestçe ticaret yapabilecek. 3. Venedik bayrağı olan gemilere saldırı düzenlenmeyecek. 4. Venedik İstanbul'da balyos (elçi) bulundurabilecek. 5. Elçiler Osmanlı sınırlarındaki Venediklilerin davalarına dahil olabilecek.

DİKKAT

Venediklilere verilen imtiyazlarla hem ***Akdeniz ticareti canlandırılmaya çalışılmış*** hem de Osmanlı Devleti'ne karşı ***bir Haçlı ittifakının oluşmasının önüne geçilmek*** istenmiştir.

e. Osmanlı Memluk İlişkileri

- Fatih Zamanı'nda **Osmanlı Devleti** ile **Memlûklular** arasındaki ilişkiler bozulmuştur. İki devlet arasındaki ilişkilerin bozulmasında;
  - *Memlûkluların Akkoyunlularla ittifak yapması*
  - *Fatih'in Dulkadiroğulları Beyliğinin başına Şehsuvar Bey'i getirmesi*
  - *Fatih'in Memlûk topraklarından geçen ve hac yolları üzerinde bulunan su yollarını tamir ettirmek istemesi, buna karşılık Memlûk Devleti'nin bunu iç mesele olarak görmesi*

f. Otranto (İtalya) Seferi

- Fatih Dönemi'nin **son seferi**dir.
- **1480** yılında **Gedik Ahmet Paşa**'nın öncülüğünde sefere çıkılmış ancak Fatih'in ölüm haberi üzerine geri dönülmüştür.

g. Fatih Sultan Mehmet Dönemi Yaşanan Diğer Önemli Gelişmeler

- Divan toplantılarına **sadrazamlar başkanlık** yapmaya başlamıştır. Böylelikle Divan-ı Hümayun'un daha objektif çalışması amaçlanmıştır.
- Fatih'ten itibaren **sadrazamlık** makamına **devşirme kökenli devlet adamları** getirilmeye başlanmıştır.
- Osmanlı Devleti'ne ait **ilk altın para (sultani)** bastırıldı.
- Osmanlı Devleti'ne en uzun süre yönetim merkezliği yapan **Topkapı Sarayı** yaptırılmıştır.
- Topkapı Sarayı'nın avlusuna **Çinili Köşk** (Osmanlının ilk köşkü) inşa edilmiştir. Ayrıca **Fatih Cami** ve **Külliyesi** inşa edilmiştir.
- Babası II. Murat Zamanı açılan **Enderun Mektebi** Topkapı Sarayı'na taşınmış, önemi daha da artmıştır.
- Halkın dilek ve şikayetlerini dinlemek amacıyla **arz odası** kurulmuştur.
- İstanbul Üniversitesinin temeli olan **Sahn-ı Seman Medresesi (Semaniye)** acılmıştır. Bir yükseköğretim olan bu okula öğrenci yetiştirmek amacıyla **Tetimme Medreseleri** kurulmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti'nden **diplomatik ayrıcalık** elde eden ilk devlet Venedikliler olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

1479 İstanbul Antlaşması ile Venediklilere **hukuki** ve **ticari** ayrıcalıklar verilmiştir. İlk kez yabancı bir devlet Osmanlı'dan **imtiyaz** elde etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Fatih Zamanı'nda karada kuşatılıp da alınamayan yer **Belgrat**; denizlerde kuşatılıp alınamayan yer ise **Rodos'**tur.
- Fatih'in kuşatıp da alamadığı bu iki yer **Kanuni Sultan Süleyman** Dönemi'nde alınmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAky
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

6. Bölüm
Osmanlı Yükselme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Fatih Kanunnamesi iki bölümden oluşmaktadır. **Birinci bölümde** şehzadelerin padişah olmaları ile ilgili iken **ikinci bölümde** devlet memurlarının görevleri ve nasıl davranmaları gerektiği açıklanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Fatih çeşitli ilimleri öğrenebilmek için uzmanları kendisine hoca olarak tayin etmiştir. **Hocazâde Muslihuddin, Molla Güranî, Molla İlyas, Siraced din Halebî, Molla Abdülkadir, Hasan Samsunî, MollaHayreddin** hocalarındandır. İlk başlarda **Akşemseddin'**in Fatih'in üzerinde etkisi büyük olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Devşirme kökenli devlet adamlarının desteği ile başa geçen ilk Osmanlı padişahı Sultan II. Bayezit'tır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersе!

- **Ayasofya Kilisesi** camiye çevrilmiştir.
- Dönemin ünlü astronom ve matematikçisi **Ali Kuşçu** Semerkant'tan İstanbul'a getirilmiştir. Ali Kuşçu Sahn-ı Seman Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.
- **Kanunname-i Ali Osman (Fatih Kanunnamesi)** hazırlanarak **kardeş katli, müsadere, cülus bahşişi** ve **sancak sistemi** yasallaştırılmıştır.
- Fatih Zamanı'nda ilk kez **"müsadere sistemi"** uygulanmıştır. Malları müsadere edilen ilk devlet adamı **Çandarlı Halil Paşa**'dır.
- Fatih İtalyan ressam **Gentile Bellini**'ye portresini yaptırmıştır. Osmanlı Devleti'nde ***portresini yatıran ilk Osmanlı padişahı*** Fatih Sultan Mehmet olmuştur. Bu durum Fatih'in Rönesans'a uzak kalmadığının göstergesidir.
- Sinan Bey, **"Gül Koklayan Fatih"** portresini yapmıştır.
- Fatih Sultan Mehmet **"Avni"** mahlasıyla şiirler yazmıştır.
- Fatih **"Zevce-i Taalluk"** adlı ilk kadın haklarını savunan belgeyi yayınlamış ayrıca ilk kadın sığınma evi olan **"ihsaniye"** Fatih Dönemi'nde açılmıştır.

Müsadere Sistemi

- Müsadere usulü kamu görevlilerin haksız yollarla elde ettikleri gelir veya emlakın bir kısmına ya da tamamına devlet tarafından el konulması anlamına gelir.
- Müsadere uygulamaları ile dört temel hedef gerçekleştirilmek istenmiştir.
  1. Merkezî otoriteyi sağlamak ve bu otoriteye sahip olabilecek güçlerin ortaya çıkmasını engellemek.
  2. Özellikle ekonomik bunalım ve savaş yollarında hazineye gelir sağlamak
  3. Önemli mevkilere yükselenlerin öldükten sonra varislerine bir şey bırakamayacaklarını düşünerek dürüst davranmalarını sağlamak.
  4. Devlet memurları ile tanınmış kimselerin çeşitli yolsuzluklar sonucunda devlete ait malları ele geçirmeleri ya da bu hususta şüphe duyulması hâlinde bu malları yeniden hazineye almak.
  5. Kanuni sınırlamalarla kişisel mülk ve servetin veraset yoluyla ailelerin elinde toplanmasını engellemek.

2. II. BAYEZİD DEVRİ (1481-1512) (Yükselme Dönemi içinde Duraklama Devri)

- Fatih Sultan Mehmet'in ölümünden sonra **Amasya**'da bulunan Şehzade **II. Bayezid**, **Konya**'daki Şehzade **Cem Sultan**'dan önce İstanbul'a gelerek hükümdarlığını ilan etmiştir.
- Bu dönemde Osmanlı Devleti'ni etkileyen iki önemli olay yaşanmıştır. Bunlar:
  - **Cem Sultan Olayı**
  - **Şah İsmail Tehlikesi**

a. Cem Sultan Olayı

- **Konya**'da sancak beyi olan Cem Sultan, babasının ölümüyle, **Türk kökenli devlet adamlarının desteğini** alarak **Bursa**'da adına hutbe okutup, para bastırmıştır.
- **Yenişehir** Savaşı'nda II. Bayezit'e yenilen Cem Sultan **Memlûklular Devleti**'ne sığınmış, burada iken ailesiyle hac ziyaretini gerçekleştirmiştir. Daha sonra **Karamanoğulları**nın davetiyle Halep üzerinden Anadolu'ya gelen Cem Sultan mücadelesinde başarılı olamayınca **Rodos Şövalyelerine** sığınmış, şövalyeler onu Fransa'ya götürmüştür.
- **Fransa**'da yedi yıl kaldıktan sonra ise **Papa**'ya teslim edilmiştir. Cem Sultan burada Papa'nın Hristiyanlığa geçme teklifini reddetmiştir.
- Fransa Kralı VIII. Şarl Napoli Krallığı'nı ortadan kaldırıp, Cem Sultan'ı yanına alarak Kudüs'e gitmek istemiştir.
- Cem'i Papa'dan teslim alan Fransa Kralı Napoli üzerine yürüdüğü sırada Cem Sultan (Papa'nın zehirlemesi nedeniyle) 1495'te hayatını kaybetmiştir. Cem Sultan'ın cenazesi 4 yıl sonra Bursa'ya getirilmiş ve defnedilmiştir.

DİKKAT

Cem Sultan'ın Papaya sığınması iç mesele olan sorunun **dış mesele** haline gelmesine yol açmıştır. Bu dönemde **Avrupa'ya yapılan seferlerin durmasının nedeni** bu **Cem Sultan olayı**dır.

@SadettinAkyoyla

b. Şah Kulu Ayaklanması (Safevi Devleti Tehlikesi)

Safeviler

1501-1736 yılları arasında İran'da hüküm süren bir hanedanlıktır. 1502'de Akkoyunlu Devleti'ne son vererek Safevi Devleti'ni kuran Şah İsmail, Akkoyunlu Devleti'ni yıkarak Anadolu'yu ele geçirmiş ve Osmanlı ile komşu olmuştur.

- Şah İsmail, Anadolu'da Şiiliği yaymak ve bu yolla Osmanlı'yı zayıflatmak amacıyla faaliyetlerde bulunmuştur.
- Şah İsmail'in Anadolu'daki Şiileri Osmanlıya karşı kışkırtması sonucu **1511**'de Antalya-Teke yöresinde **Şah Kulu Ayaklanması** yaşanmıştır. İsyan zamanlar Tokat, Amasya, Çorum, İzmir, Manisa ve Konya gibi bölgelerde de yayılmıştır.
- İlk başlarda başarılı olan ayaklanma 1511'de yapılan **Gökçay Meydan Muharebesi** ile güçlükle de olsa bastırılmıştır.
- II. Bayezit'in Safevi tehlikesi karşısında yetersiz kalması üzerine oğlu **Yavuz Sultan Selim** Yeniçerilerin desteği ile babasını tahttan indirip başa geçmiştir.

c. Osmanlı Memlûk İlişkileri

- Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde iyice bozulan Osmanlı Memlûk ilişkileri bu dönemde savaşa dönüşmüştür.

Osmanlı Memlûk İlişkilerinin Bozulma Nedenleri

- Hicaz Su Yolları Meselesi
- Memlûkluların Karamanoğulları Beyliğini ve Cem Sultan'ı himaye etmeleri
- Memlûkluların Hicaz'a giden Türk hacılardan vergi almaları
- Memlûkluların Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları beyliklerinin iç işlerine karışması

II. Bayezit Dönemi'nin Diğer Önemli Olayları

- **Karamanoğulları Beyliği** tamamen ortadan kaldırılmıştır.
- Venediklilerden **İnebahtı, Modon** ve **Koron** kaleleri alınmıştır. İnebahtı bölgesinin ele geçirilmesiyle Osmanlı Devleti **Adriyatik Denizi**'nde önemli bir üs elde etmiştir.
- 1484'te **Kili** ve **Akkerman** kaleleri alınarak *Kırım ile Balkan toprakları arasında kara bağlantısı* kurulmuştur.
- **"Küçük Kıyamet"** diye anılan büyük İstanbul depremi bu dönemde yaşanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde **avarız** vergisi ilk kez bu dönemde alınmıştır.
- Dünya'da **ilk kez malların kalitesi ve standartları** (Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa) belli esaslara bağlanmıştır.
- Divan edebiyatında önemli örnekler yazan Sultan II. Bayezit **"Veli, Sofi** ve **Adli"** mahlaslarını kullanmıştır.
- ***Kristof Kolomb'un Amerika kıtasına ulaşması*** II. Bayezit Dönemi'ne denk gelir (1492).
- Tahtından **zorla indirilen ilk Osmanlı padişahı** II. Bayezit olmuştur.

II. Bayezit Dönemi Tarih Yazıcılığı

- Tarihçi **Kemal Paşazade** ve **İdris-i Bitlisi** bu dönemde sarayda çalışmalar yapmıştır. **Tevarih-i Ali Osman** Kemal Paşazade'ye aittir.
- Akkoyunlular Devleti'nde saray kâtipliği yapan "İdris-i Bitlisi", Akkoyunlular Devleti'nin tamamen yıkılmasından sonra İstanbul'a gelmiştir. II. Bayezit daha önceden tanıdığı İdris-i Bitlisi'yi **resmî tarih yazıcılığı** görevine getirmiştir. **"Heşt Behişt"** (İlk sekiz Osmanlı padişahı anlatılır.) İdris-i Bitlisi'ye aittir.

3. I. SELİM (YAVUZ) DEVRİ (1512-1520)

- **Babasını tahttan indirerek başa geçen ilk Osmanlı padişahıdır.**
- Tahta çıkışı sırasında ilk kez yeniçerilerin desteğini almıştır.
- Tahta çıktıktan sonra **Şehzade Ahmet** ve **Şehzade Korkut**'u öldürterek iktidarını güçlendirmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

İspanya'da Franklar tarafından katliama uğrayan **Yahudi** ve **Müslümanlara** Cem Olayı'ndan dolayı yardım edilememiş ancak **Kemal** ve **Burak Reisler** komutasında iki gemi gönderilebilmiştir. Kurtarılan **Müslümanlar** Kemal Reis tarafından **Kuzey Afrika**'ya yerleştirilirken; **Yahudiler** ise **İstanbul** ve **Selanik** bölgesine gemilerle taşınmıştır. İspanya'dan getirilen Yahudileri diğerlerinden ayırmak için onlara **Seferad** ya da **Sefordim Yahudileri** denmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Şah Kulu Ayaklanması Anadolu'da çıkan **Şii nitelikteki ilk ayaklanma**dır.

KRİTİK BİLGİ

1488 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Memlûk Sultanlığı arasında Çukurova bölgesinde **Ağaçayırı Savaşı** gerçekleşmiştir. (İlk Osmanlı Memlûk Savaşı)

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

6. Bölüm
Osmanlı Yükselme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Mısır'ın Fethi'yle Osmanlı Devleti **Kuzey Afrika'da ilk kez bir toprak parçası ele geçirmiştir.**

UYANDIRMA SERVİSİ

Yavuz Sultan Selim tarihçiler tarafından **"8 yıla 80 yıllık iş sığdırmış padişah"** olarak nitelendirilmiştir. Bu kısa dönemde Osmanlı hazinesi dolmuş, Yavuz Sultan Selim bu durum üzerine **"Kim ki torunlarımdan hazineyi benim kadar doldurursa kapılar onun mührüyle, dolduramazsa benim mührümle mühürlenmeye devam etsin."** demiştir

KRİTİK BİLGİ

Ridaniye Savaşı'nın yapıldığı sırada, Avrupa'da 1517 yılında **Reform Hareketleri** başlamıştır. **Martin Luther** bu tarihte 95 maddelik bildirisini Wittenberg Kilisesinin duvarına asmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

a. İran Seferi

Bu dönemde İran üzerine seferler yapılmasının nedenleri şunlardır:

1. Şah İsmail'in Anadolu'da Şiilik propagandası yapıp, ülkede iç karışıklıkların çıkmasına neden olması
2. Safevilerin Osmanlıya karşı Memlûk ve Venedik ile ittifaklar kurması
3. Safevilerin Anadolu'daki konargöçer Türkmenleri Osmanlı aleyhine kışkırtması
4. Doğu sınırlarının ve ticaret yollarının güvenliğini sağlama düşüncesi
5. I. Selim'in Türk İslam dünyasının liderliğini elde etme arzusu

♦ Yavuz Sultan Selim **1514** yılında, **Çaldıran Savaşı** ile **Safevi Devleti**'ni yenilgiye uğratmıştır.

Çaldıran Savaşı sonucunda;

1. **Doğu Anadolu**'nun hâkimiyeti tamamen Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.
2. Başta **Tebriz** olmak üzere **Musul, Kerkük** ve **Erbil** bölgesi Osmanlı egemenliğine girmiştir.
3. **Safevi tehlikesi** bir süreliğine engellenmiştir.
4. **İpek Yolu**'nun **Tebriz-Halep** ve **Tebriz-Bursa** güzergâhı Osmanlı kontrolüne geçmiştir.

b. Dulkadiroğulları Beyliğine Son Verilmesi

♦ İran Seferi dönüşü Şah İsmail ile iş birliği içindeki Dulkadiroğulları üzerine yürümüştür.

♦ **1515** yılında **Turnadağ Savaşı** ile **Dulkadiroğulları Beyliği**'ne son verilmiştir. Böylelikle;

1. Anadolu Türk birliği kesin olarak sağlanmıştır.
2. Maraş ve Elbistan bölgesi Osmanlı egemenliğine girmiştir.
3. Memlûklularla sınır komşusu olunmuştur.

c. Mısır Seferi

♦ Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Mısır'a, Memlûk Devleti üzerine **sefer yapılmasının nedenleri** şunlardır:

- ❑ *Olası bir* **Memlûk-Safevi birleşmesini** *engelleme düşüncesi*
- ❑ *İki devlet arasında* **Dulkadiroğulları Beyliği** *toprakları üzerinde rekabet yaşanması*
- ❑ *Doğu Akdeniz limanlarını elinde bulunduran Memlûk Devleti'nin* **Baharat Yolu ticaretini** *kontrol altında tutması*
- ❑ *Osmanlının, Abbasi halifesini Mısır'da himaye eden Memlûklulara son vererek* **İslam dünyasında saygınlık kazanmak** *istemesi*

Mercidabık Muharebesi (1516)	Ridaniye Muharebesi (1517)
➤ **1516'**da **Halep** yakınlarında yapılan Mercidabık Savaşı ile Memlûk hükümdarı **Kansu Gavri** ölmüştür.	➤ Kahire'nin doğusunda yapılan savaşta Memlûk tahtına oturan **Tomambay** (son Memlûk hükümdarı) yenilgiye uğratılmıştır.
➤ **Suriye, Lübnan** ve **Filistin** toprakları Osmanlı hakimiyetine girmiştir.	➤ Bu sefer sonucunda **Mısır** ve **Hicaz** (Mekke, Medine) bölgeleri Osmanlı egemenliğine girmiştir.

Mısır (Memlûk) Seferi'nin Sonuçları

1. **Mısır, Suriye, Filistin, Hicaz ve Lübnan** Osmanlı egemenliğine girmiştir.
2. **Memlûk Devleti'**ne son verilmiştir.
3. Venediklilerin **Kıbrıs** için ödedikleri **vergi** Osmanlıya verilmeye başlanmıştır.
4. **Osmanlı hazinesi** tamamen dolmuştur.
5. **Doğu Akdeniz'de** Osmanlı egemenliği güçlenmiştir.
6. **Baharat Yolu**'nun denetimi Osmanlıya geçmiştir.
7. Kahire ve Mekke'de bulunan **kutsal emanetler** İstanbul'a getirilmiştir.
8. **Halifelik** makamı Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Halife ünvanını kullanan ilk Osmanlı padişahı I. Selim olmuştur.
9. Yavuz Sultan Selim'e **"Hadimü'l Haremeyn-i Şerifeyn"** ünvanı verilmiştir.

DİKKAT

Mısır Seferi sonrası İstanbul'a getirilen son Abbasi halifesi **III. Mütevekkil**'in hilafeti Osmanlı padişahına devrettiği rivayet edilse de halifelikle ilgili doğrudan bir tasarrufta bulunmayan Yavuz, **"Hâdimü'l-Haremeyn-i Şerifayn"** (Mekke ve Medine'nin hizmetkârı) ünvanını kullanmıştır.

@SadettinAkyuyla

Baharat Yolu

- Baharat Yolu, Hindistan'dan başlayıp, Basra Körfezi yoluyla Suriye limanlarına veya Kızıldeniz yoluyla Süveyş ve Akabe'ye buradan da kısa bir kara yoluyla İskenderiye'ye ulaşan yoldur.
- Venedikli denizciler, Doğu Akdeniz limanlarında toplanan malları bu yolla Avrupa'ya taşımıştır.

- Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde ilk defa ekonomik nedenlerden dolayı, **Bozoklu Celâl** isyan etmiştir.

4. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ (1520-1566)

a. İç İsyanlar

- Kanuni Sultan Süleyman döneminde **Anadolu**'da ve **Mısır**'da iç isyanlar yaşanmıştır.

ANADOLU İSYANLARI	**Baba Zünnun İsyanı**	Yozgat ve çevresinde vergi sorununu bahane eden Türkmenler çıkarmıştır. Şii karakterlidir.
	Kalenderoğlu İsyanı	Tımarların haksız yere ellerinden alındığı iddiası ile çıkarılmıştır. Safevi etkisi vardır.
MISIR İSYANLARI	**Canberdi Gazali İsyanı (1521)**	➤ Canberdi Gazali tarafından Memlûk Devleti'ni yeniden kurmak için çıkarılmıştır.
	Ahmet Paşa İsyanı (1523)	➤ Sadrazam yapılmayı bekleyen Ahmet Paşa, kendi yerine Pargalı İbrahim Paşa'nın sadrazam yapılıp kendisinin Mısır valiliğine atanması üzerine isyan çıkarmıştır. ➤ Ahmet Paşa Memluk ileri gelenlerinin de desteğini almıştır.

NOT

Bu isyanlardan Anadolu'da çıkan isyanlara, Yavuz Sultan Selim Zamanı'nda Anadolu'da Bozoklu Celal'in çıkardığı isyandan dolayı **"Celali İsyanları"** denilmiştir.

UYARI

Canberdi Gazali İsyanı'ndan sonra Osmanlı Devleti ele geçirilen yeni bir yere o bölge insanından yönetici atamaktan vazgeçmiştir.

b. Avrupa'da Yaşanan Gelişmeler

- Kanuni Sultan Süleyman başa geçtiğinde Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarının en büyük tehdidi **Kutsal Roma Germen İmparatoru Şarlken**'di.

DİKKAT

Avrupa'da **962-1806** yılları arasında hüküm süren **Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu**, XV ve XVI. yüzyıllarda **Habsburg hanedanı** liderliğinde Osmanlı Devleti'nin en büyük rakibi hâline gelmiştir.

- **1516**'da tahta oturan Şarlken Fransa başta olmak üzere tüm Avrupa'yı hakimiyeti altına alma politikasını benimsemiş, Macarlarla akrabalık bağı kurarak Macaristan'ı kendine bağlamaya çalışmıştır.

Belgrat'ın Fethi (1521)

- Kanuni Sultan Süleyman, **Macaristan'ın fethini kolaylaştırmak, Orta Avrupa yolunu açmak için** ilk seferini Belgrat üzerine yapmış **ve 1521'de Belgrat'ı** almıştır.
- Belgrat Seferi **Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk seferidir**.

- 1525'te **Şarlken** ile yaptığı savaşı kaybederek esir düşen **Fransa Kralı I. Fransuva**'nın annesi Kanuni'den yardım istemiş ve Osmanlı sultanı Avrupa siyasetinde belirleyici güç unsuru olmaya başlamıştır.
- Buna ek olarak *Macaristan'ın Belgrat'ı geri almak için Osmanlı Devleti'ne saldırması* üzerine Macaristan üzerine sefere çıkılmıştır.

6. Bölüm
Osmanlı Yükselme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

46 yıl tahtta kalan I. Süleyman, Osmanlı tarihinde **en uzun süre hüküm süren Osmanlı padişahı** ünvanına sahiptir.

KRİTİK BİLGİ

Cihanşümul bir padişah olan I. Süleyman'a Osmanlı tarihi içinde **en derli toplu, tutarlı** ve **kullanışlı kanunları hazırladığı için** verilen **"Kanuni"** ünvanı ilk kez Romen tarihçi **Dimitrie Cantemir'in** (Dimitri Kantemir) eserlerinde kullanılmıştır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

6. Bölüm
Osmanlı Yükselme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Mohaç Meydan Muharebesi dünya tarihinde ***en kısa süren meydan savaşıdır.*** İki saat sürmüştür. Mohaç Meydan Muharebesi sonrası Avrupa ülkeler uzun bir müddet Osmanlı Devleti'yle bir meydan savaşını göze alamamışlardır.

KRİTİK BİLGİ

- İstanbul Antlaşması, Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan **ilk resmî antlaşma**dır.
- Osmanlı Devleti bu antlaşmayla **protokol olarak üstünlüğünü** Avusturya'ya kabul ettirmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti, Avusturya üzerinde kurduğu üstünlüğü **1606**'da imzalanan **Zitvatorok Antlaşması**'na kadar korumuştur.

KRİTİK BİLGİ

Zigetvar Seferi, Kanuni Sultan Süleyman'ın **son seferidir**.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi gel!

Mohaç Meydan Savaşı (1526)

- **1526** yılında Osmanlı Devleti ile Macaristan arasında **Mohaç Meydan Savaşı** yaşanmıştır.
- Osmanlı ordusu topçu ateşinin verdiği üstünlükle iki saatte savaşı kazanmıştır. Bu zaferle;
  - ★ Macar ordusu tamamen imha edilmiştir.
  - ★ Macaristan'ın başkenti **Budin** fethedilmiştir.
  - ★ **Macaristan** Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.
  - ★ **Jan Zapolya (Yanoş)** Macar tahtına getirilmiştir.
  - ★ Osmanlının **Orta Avrupa** egemenliği güçlenirken, **Osmanlı-Avusturya** mücadelesi başlamıştır.

- Kanuni'nin İstanbul'a dönmesini fırsat bilen Alman taraftarı bazı asilzadeler, Macar kralı Zapolya'ya karşı Şarlken'in kardeşi Arşidük Ferdinand'dan yardım istemiştir.
- Macar tahtında hak iddia eden Ferdinand, 1527'de Zapolya'yı yenerek Budin'i ele geçirmiştir.

I. Viyana Kuşatması (1529)

- Avusturya Kralı Ferdinand'ın Yanoş'un krallığını tanımayarak Macaristan'da hak iddia etmesi ve Budin'i ele geçirmesi üzerine Kanuni sefere çıkmış, Budin'i geri alarak Avusturya'nın başkenti Viyana'yı kuşatmıştır.
- Osmanlılar **kışın yaklaşması** ve **büyük topların getirilmemesi** nedeniyle başarılı olamamıştır.

1532 Almanya Seferi / 1533 İstanbul Antlaşması

- Osmanlı Devleti, **Avusturya** Arşidükü **Ferdinand**'ın Şarlken'e güvenerek Macaristan üzerinde hak iddia etmeye devam etmesiyle **Şarlken** üzerine sefere çıkmıştır.
- Almanya Seferi ile Macaristan'daki hâkimiyetini güçlendirmek isteyen Osmanlı Devleti, Şarlken'e gözdağı vermeyi de amaçlamıştır.
- Şarlken'in Osmanlı ordusu ile savaşmayı göze alamaması üzerine Avusturya'nın isteği üzerine **1533** yılında **İstanbul (İbrahim Paşa) Antlaşması** imzalanmıştır.

İstanbul (İbrahim Paşa) Antlaşması (1533)

- Ferdinand (Avusturya), Macaristan üzerindeki haklarından vazgeçmiş ve Zapolya'yı (Yanoş'u)
- Osmanlı vassalı olarak tanımıştır.
- Osmanlı, Ferdinand'ın
- Kuzey Macaristan'daki haklarını tanımış ve Osmanlı Devleti'nin hak iddia ettiği bölgeler için
- Avusturya'nın vergi ödemesini hükme bağlamıştır.
- Avusturya Arşidükü Ferdinand, protokolde Osmanlı sadrazamına eşit kabul edilmiştir.

- Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi **Zigetvar Seferidir.** Zigetvar Kalesi fethedilmeden Kanuni Sultan Süleyman vefat etmiştir.

UYARI

XVI. yüzyılda Almanya'da başlayan **Reform hareketi** Avrupa'da iç savaşlara sebep olmuştur. Bu savaşlarda Kanuni Sultan Süleyman, *Martin Luther'i destekleyerek en büyük rakibi Şarlken'i içten yıpratma yoluna* gitmiştir.

c. Osmanlı Fransız İlişkileri

- Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde **1535** yılında Fransa'ya ticari ve hukuki ayrıcalıklar tanınmasının nedenleri şunlardır:

1.	Avrupa'da oluşan ittifakları parçalamak
2.	Şarlken'e karşı bir denge unsuru oluşturmak
3.	Hint deniz yolunun bulunmasıyla canlılığını kaybeden Akdeniz ticaretini yeniden canlandırmak

- Osmanlı Devleti'nin **"İmtiyaz-ı Mahsusa"**, Fransızların **"kapitülasyon"** dedikleri ayrıcalıklara göre;
  - ❑ *Fransa, Akdeniz'de düşük gümrük vergisi ödeyerek serbestçe ticaret yapabilecektir.*
  - ❑ *Fransız tüccarlar ile Türkler arasındaki davalara Türk mahkemeleri bakacak, mahkemede bir Fransız tercüman bulunacaktır.*
  - ❑ *Fransız tüccarların kendi aralarındaki davalara Fransız yargıç bakacaktır.*
  - ❑ *Antlaşma her iki hükümdarın hayatta kaldığı sürece geçerli olacaktır.*

Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonlar

- **Kapitülasyonların mali amacı:** Osmanlı topraklarından transit geçen ve ülkeden ihraç edilen mallardan vergi almak ve hazineye gelir sağlamaktır.
- **Kapitülasyonların siyasi amacı:** Osmanlıların kendi emniyet ve çıkarlarını korumak için Batılı devletleri birbirlerine karşı kullanmak ve bu devletlerin kendisine saldırmalarını önlemek istemesidir.

Sadettin Akyayla @SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Osmanlı Devleti'nde kapitülasyon siyaseti iki ana döneme ayrılmıştır.

Birinci Dönem

- İlk dönemde Osmanlıların Avrupalılar ile ticaretinin büyük bölümünü **Cenevizliler** ve **Venedikliler** ile yapmıştır.
- Bu dönemde ilk kapitülasyonlar Ceneviz Cumhuriyeti'ne tanınmıştır (1352).
- Venediklilere 1384 ile 1387 yılları arasında kapitülasyonlar verilmiştir.
- Venediklilere verilen kapitülasyonlar Çelebi Mehmet, II. Murat ve Fatih tarafından onaylanmıştır.
- Bu ilk kapitülasyonlar Mısır'ın fethine kadar süren döneme kadar niteliğini korumuştur.

İkinci Dönem

- Bu dönem Yavuz'un Mısır'ı almasından sonra başlayan dönemdir.
- Bu dönemde **Venedik, Katalan** ve **Fransızlara** verilen kapitülasyonlar yenilenmiştir.
- Fransızlar bu dönemde elde ettiği ticaret ayrıcalıkları ile Akdeniz'de Venedik'in de önüne geçmiştir.
- Kanuni zamanında Hristiyan birliğini bozmak için Fransa'ya verilen kapitülasyonlar ile Fransa Doğu Akdeniz'deki ticari egemenliği Venediklilerden almıştır.

d. Osmanlı – Safevi İlişkileri (Doğudaki Gelişmeler)

- Osmanlı Devleti batıdaki güvenliğini sağladıktan sonra Safeviler üzerine yürümüştür.
- **Kanuni Dönemi'nde Osmanlı-Safevi Savaşlarının Nedenleri;**
  - *Safevilerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya hâkim olma düşüncesi*
  - *Safevilerin Anadolu'da Şiilik propagandası yapması*
  - *Safeviler ile Osmanlı'nın rakibi Şarlken ve Ferdinand'ın iş birliğine girişmesi*
- Kanuni Sultan Süleyman **1534-1535 yıllarında Irakeyn Seferi'ni; 1548 yılında İran (Tebriz)** Seferi'ni; **1553** yılında da **Nahçıvan Seferi**'ni düzenlemiş ve **"Bağdat Fatihi"** olarak anılmıştır. **1555** yılında ise ilk Osmanlı-Safevi antlaşması olan **Amasya Antlaşması** imzalanmıştır. Buna göre;

1.	İranlılar güvenlik içinde hacca gidebilecek
2.	Her iki devlet sınır bölgesinde saldırıda bulunmayacak
3.	Tebriz, Doğu Anadolu ve Irak toprakları (Bağdat) Osmanlı Devleti'nde kalacak

e. Denizlerdeki Gelişmeler

Rodos'un Fethi (1522)

- **Saint Jean (Sen Jan) Şövalyelerinden alınmıştır.**
- **Suriye** ve **Mısır** deniz yolunun güvenliği sağlanmıştır.

Cezayir'in Osmanlıya bağlanması (1533)

- **Barbaros Hayrettin Paşa**'nın (Hızır Reis'in) Osmanlı Devleti hizmetine girmesiyle Cezayir Osmanlıya bağlanmıştır.
- **Hızır Reis** Kanuni tarafından **kaptanıderyalık** makamına getirilerek, Cezayir de beylerbeyliğine dönüştürülmüştür.

Preveze Deniz Savaşı (1538)

- **Barbaros Hayrettin Paşa** öncülüğünde Osmanlı donanmasının Akdeniz kıyılarında yaptığı fetihlerden rahatsız olan Avrupa devletleri **Roma-Germen** imparatoru **Şarlken** öncülüğünde İspanya, papalık, Venedik ve **Portekizliler** bir ittifak kurularak **Andrea Doria** (Andre Dorya) komutasında büyük bir Haçlı donanması kurulmuştur.
- **Barbaros Hayrettin Paşa** komutasındaki Osmanlı donanması, **Andrea Doria** tarafından idare edilen Haçlı donanmasını Preveze Deniz Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğratmıştır.

Trablusgarp'ın Fethi (1551)

- **Turgut Reis** tarafından alınmıştır.

Cerbe Deniz Savaşı (1560)

- Turgut Reis komutasındaki Osmanlı donanmasının Cerbe adasını kuşatması üzerine Haçlı donanması ile **1560 yılında Cerbe Deniz Savaşı** yaşanmıştır.
- Savaşı Osmanlı kazanmış ve **Kuzey Afrika** hâkimiyeti pekiştirilmiştir.

Malta Seferi (1565)

- Ada 1565 yılında kuşatılmış ancak alınamamıştır.

UYANDIRMA SERViSi

Amasya Antlaşması **Osmanlı Devleti** ile **Safeviler** arasında imzalanan **ilk resmî antlaşmadır.** Amasya Antlaşması'yla Bağdat alınarak **Basra Körfezi'**ne ulaşılmıştır. Böylece Hint Okyanusu ile bağlantı kurulmuştur. Büyük Türk şairi **Fuzûlî** Irakeyn Seferi'nden sonra Osmanlı hizmetine girmiş, ünlü Bağdat kasidesini Kanuni'ye sunmuştur.

UYANDIRMA SERViSi

Preveze Deniz Zaferi ile Akdeniz'deki üstünlük tamamen Osmanlıya geçmiştir. Venedikliler Osmanlı Devleti'nin **Akdeniz'deki Türk üstünlüğünü** kabul ederken, **Akdeniz Türk gölü** haline gelmiştir. Bu zaferin yıldönümü (27 Eylül) **"Donanma Günü"** olarak kutlanmaktadır.

KRİTİK BİLGİ

Cerbe Deniz Savaşı, Preveze'den sonra kazanılan **ikinci büyük deniz zaferidir.**

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

6. Bölüm
Osmanlı Yükselme Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

Hint Deniz Seferleri'nde istenen başarıya ulaşılamamasının iki temel nedeni vardır. **Bunlar:**

- **Kürek gücüne dayalı (kadırga ağırlıklı) Osmanlı donanmasının** okyanuslara göre yapılan kalyonlara sahip Portekiz donanmasına karşı üstünlük kuramaması
- Bu dönemde **Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-İran Savaşlarının** devam etmesidir.

Ayrıca;

- Seferlere gereken önemin verilmemesi,
- Seferlerin daha ziyade yardım amaçlı yapılması
- Hint Denizi'nin Osmanlı gemicileri tarafından iyi tanınmaması
- Bazı Müslümanların Osmanlı'ya karşı Portekizlilerle iş birliği yapması Hint Deniz Seferlerinin başarısız olmasında etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

- Kanuni Sultan Süleyman, yaşadığı dönemde Avrupa'da **"Büyük Türk"** (Grand Turc) ve **"Muhteşem"** (Magnificent) olarak adlandırılmıştır.
- Sultan Süleyman **"Muhibbi"** mahlası ile şiirler yazmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Sakız Adası'nın Fethi (1566)

- **Piyale Paşa** öncülüğündeki Osmanlı donanması tarafından **Cenevizlilerden** alınmıştır.

Hızır Reis (Barbaros Hayrettin Paşa)

- Asıl adı **Hızır Reis**'tir.
- **1478**'de **Midilli**'de doğmuştur.
- Avrupalılar, abisi **Oruç Reis** için kullandıkları **"kızıl sakal"** anlamına gelen **"barba rossa"** ünvanını zamanla **Hızır Reis** için de kullanmıştır.
- Oruç Reis ile birlikte **Cezayir**'e hâkim olan Hızır Reis, Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirmiştir.
- **Yavuz Sultan Selim** tarafından **"Hayrettin"** adı verilen Hızır Reis, **Kanuni Sultan Süleyman** Dönemi'nde Barbaros Hayrettin Paşa adıyla **kaptanıderyalığa** getirilmiştir.

f. Hint Deniz Seferleri (1538-1553)

- Coğrafi Keşifler sonrası **Portekiz**'in Baharat Yolu'nu devre dışı bırakması, Osmanlı Devleti'ni ekonomik açıdan zor duruma sokmuştur.
- Osmanlı Devleti; **Kanuni Sultan Süleyman** Dönemi'nde Portekiz'in **Kızıldeniz, Basra Körfezi** ve **Hint Okyanusu**'ndaki askerî ve ticari üstünlüğüne son vermek amacıyla Süveyş'te **Mısır Kaptanlığı** kurmuş (1525), **Selman Reis** idaresindeki donanmayı **Yemen**'e göndermiş, ayrıca **Basra'da bir tersane** inşa etmiştir.

Hint Deniz Seferlerinin Nedenleri

1.	Portekizlilerin yeni ticaret yollarını kullanarak Osmanlıyı ekonomik olarak güç durumda bırakması
2.	Portekizlilerin Basra Körfezi ve Kızıldeniz'e hâkim olmaya çalışması
3.	Hint Deniz Yolu'nu ele geçirmek isteyen Portekizlilere karşı Müslümanların Osmanlıdan yardım istemesi
4.	Hindistan'daki küçük İslam devletlerinin ve Sumatra'daki Açe İslam Sultanlığı'nın Portekizlilere karşı yardım istekleri
5.	Kızıldeniz yoluyla hacca giden Müslümanlara saldırılması
6.	Kanuni'nin Baharat Yolu'nda kontrolü elinde tutmak istemesi

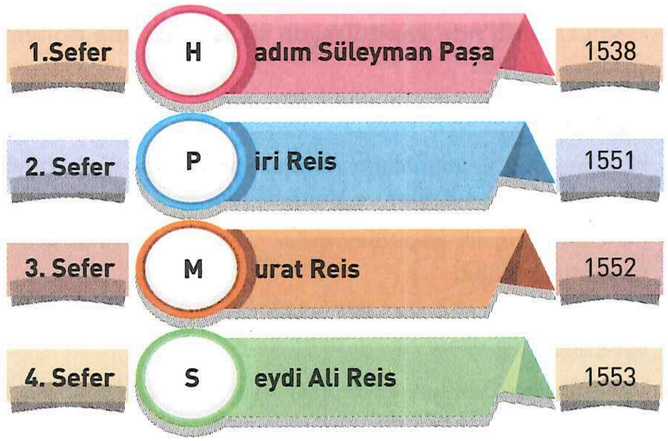

Hint Deniz Seferlerinin Sonuçları

1.	Yemen, Aden, Eritre ve Habeşistan'ın kuzeyi ele geçirilmiş ancak Portekiz'in bölgedeki hâkimiyetine tamamen son verilememiştir.
2.	Kızıldeniz ve Basra Körfezi Osmanlı denetimine girmiştir.
3.	Arap Yarımadası tamamen Osmanlı denetimine girmiştir.
4.	Baharat Yolu ve Hint ticaretinin kontrolü Portekizlilere geçmiştir.

Piri Reis

- **Kitab-ı Bahriye** adlı eseri yazmıştır.
- Eserinde **dünyanın yuvarlaklığı, gelgit olayı, pusulanın kullanımı, Amerika kıtasının varlığı** gibi konulara değinmiştir.
- Piri Reis'in, **Ege ve Akdeniz kıyılarına ait bilgilerin yer aldığı** eserinde bir dünya haritası da bulunmaktadır.

Seydi Ali Reis

- Hint Deniz Seferi'nde kaptanlık ile görevlendirilmiş; sefer sırasında ve sonrasında yaşadıklarını **Mir'atü'l-Memâlik** adlı eserinde anlatmıştır.
- Seydi Ali Reis bu eserini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur.
- **"Kitabü'l-Muhit"** adlı eserinde **yön tayini, büyük fırtınalar, limanlar, zaman hesabı** gibi denizcilikle ilgili bilgiler vermiştir.

@SadettinAkyayla

5. SOKULLU MEHMET PAŞA DEVRİ (1564-1579)

✪ Sokullu Mehmet Paşa **I. Süleyman, II. Selim** ve **III. Murat** dönemlerinde sadrazamlık görevinde bulunmuştur.

a. II. Selim (Sarı) Dönemi Yaşanan Gelişmeler

- **1571** yılında Venediklilerden **Lala Mustafa Paşa** liderliğimde Osmanlı donanması **Kıbrıs** Adası'nı almıştır.
- Kıbrıs'ın alınması Osmanlı Devleti'ne karşı **Haçlı ittifakının** oluşmasına yol açmıştır. Bu Haçlı ittifakı ile **1571**'de **İnebahtı Deniz Savaşı** yapılmış ve bu mücadelede ilk defa Osmanlı donanması yakılmıştır.
- **1574** yılında İspanyolların elindeki **Tunus** alınmıştır.

b. II. Murat Dönemi Yaşanan Gelişmeler

- **1575** yılında **Lehistan** Osmanlı himayesine alınmıştır.
- **1578** yılında **Vadiüs Seyl /Kasrül Kebir Savaşı** ile **Fas** Osmanlı'ya bağlanmıştır. Fas'ın alınmasıyla Mısır'dan Fas'a kadar bütün Kuzey Afrika'da fetihler tamamlanmıştır.

c. Sokullu Dönemi Kanal Projeleri

Sokullu'nun Kanal Projeleri

- Don-Volga Kanal Projesi
- Süveyş Kanalı Projesi
- Karadeniz Marmara Projesi

Süveyş Kanalı Projesi

Kanalın Açılmak İstenmesinin Nedenleri

- Kızıldeniz ile Akdeniz'i birleştirmek
- Coğrafi Keşiflerle önemini kaybeden Akdeniz ticaretini canlandırmak
- Baharat Yolu'na işlerlik kazandırmak

Kanal Ne Zaman Açıldı?

- Kanal 1869 yılında İngiltere- Fransa-Osmanlı ortak girişimi ile açılmıştır.

Don-Volga Kanal Projesi

Kanalın Açılmak İstenmesinin Nedenleri:

- **Karadeniz** ile **Hazar Denizi** arasında bağlantı kurmak
- **Orta Asya Türkleri** ile bağlantı kurmak
- **İpek Yolu** ticaretini canlandırmak
- İran ile yapılan savaşlarda Hazar Denizi'ne kanal vasıtasıyla indirilen donanmanın da gücüyle **İran'ı kuzeyden sıkıştırmak**
- **Rusya'nın** güneye inmesine engel olmak

Kanalın Açılamamasındaki Etkenler

- **Rusya'nın** projeyi engellemek için yaptığı faaliyetleri
- **Kırım hanlarının** projeye gereken önemi vermemeleri

Kanal Ne Zaman Açıldı?

- Kanal **1952** yılında **Rusya** tarafından açılmıştır.

Karadeniz-Marmara Projesi

Kanalın Açılmak İstenmesinin Nedenleri

- Marmara Denizi-İznik Gölü ve İznik Gölü-Sakarya Nehri arasında kanal açarak Karadeniz ile Marmara Denizi'ni birleştirmek
- Karadeniz'den gelen keresteleri bu kanalla taşıyarak Boğazlar trafiğini rahatlatmak
- Karadeniz-Marmara Projesi gereken önem verilmediği için başarılı olmamıştır.

Mostar Köprüsü

- **Sokullu Mehmet Paşa** *Dönemi*'nde, Mimar Sinan'ın öğrencisi **Mimar Hayrettin** tarafından inşa ettirilmiştir (1566).
- Bosna-Hersek'te yaşanan iç savaş sonucu yıkılmıştır.
- Mostar Köprüsü' nün eski hâline uygun olarak yeniden inşası çalışmalarına **TİKA, UNESCO** ve **Dünya Bankasının** desteğiyle 1997'de başlanmıştır.
- Mostar Köprüsü, eski Mostar şehriyle birlikte **2005 yılında Dünya Miras Listesine** *eklenmiştir.*

KRİTİK BİLGİ

Ordunun başında sefere çıkmayan ilk Osmanlı padişahı **II. Selim** olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

- **İnebahtı Deniz Savaşı** Osmanlı Devleti'nin aldığı **ilk büyük deniz yenilgisi**dir. Ayrıca **Don Kişot**'un yazarı **Cervantes** bu savaşta yaralanmıştır.
- İnebahtı Deniz Savaşı sonunda İstanbul'a gelen **Venedik elçisi** Kıbrıs'ı geri istemenin yanı sıra ağır isteklerde de bulunmuştur. Bunun üzerine Sadrazam **Sokullu Mehmet Paşa**'nın Venedik elçisine *"Biz Kıbrıs'ı alarak sizin kolunuzu kestik, siz donanmamızı yakarak bizim sakalımızı kestiniz. Kesilen kol yerine gelmez ama sakal daha gür çıkar."* diyerek bu istekleri reddettiği rivayet edilmektedir.

Anlamadığım bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Sokullu Mehmet Paşa'nın Ölümü (1579) | **DURAKLAMA DÖNEMİ** | Karlofça Antlaşması (1699)

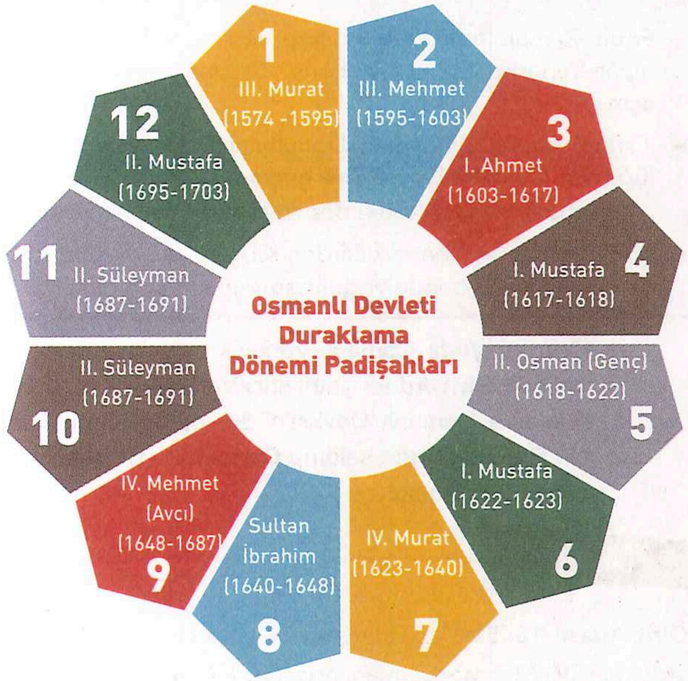

A. DURAKLAMA DÖNEMİNE GİRİLMESİNİN NEDENLERİ

- Osmanlı Devleti'nde Duraklama Dönemi'ne girilmesinde **"iç"** ve **"dış etkenler"** etkili olmuştur.

1. DURAKLAMA DÖNEMİNE GİRİLMESİNİN İÇ NEDENLERİ

a. Merkezi Yönetimin Bozulması

- Sancağa çıkma usulünün kaldırılması ve şehzadelerin tecrübesiz bir şekilde başa geçmesi (**Kafes usulünün getirilmesi)**
- Şehzadelerin küçük yaşta padişah olması
- **Liyakatsiz** kişilerin yönetime getirilmesi
- Saray kadınlarının, ulemanın ve ağaların yönetime karışması

b. Maliyenin Bozulması

- **Kapitülasyonlar** nedeniyle gümrük gelirlerinin azalması
- **Lüks ve israfa** bağlı olarak saray masraflarının artması
- **Savaşların uzun sürmesi** ve ganimet gelirlerinin azalması
- **Sık sık padişah değişmesi** (çok sık cülus bahşişi dağıtılması)

c. Askerî Yapının Bozulması

- **Kanun-u Kadime** aykırı olarak Yeniçeri Ocağına asker alınması
- **"Ocak, devlet içindir."** anlayışı yerine **"Devlet, ocak içindir."** anlayışının yerleşmesi
- **Tımar sisteminin bozulması**
- Kapıkulu **maaşlarının zamanında ödenmemesi**
- Padişahların **ordunun başında sefere çıkmaması**

d. Sosyal Alanda Yaşanan Bozulmalar

- Köylünün toprağını terk ederek şehre göç etmesi

e. İlmiye Sınıfının Bozulması

- **"Beşik ulemalığı"** sisteminin uygulanması (yeni doğmuş çocuğa müderris payesi verilmesi)
- İlmî payelerin para ile satılması
- Pozitif bilimlere önem verilmemesi

f. Eyalet Yönetiminin Bozulması

- Taşradaki yöneticilerin halka kötü davranması

2. DURAKLAMA DÖNEMİNE GİRİLMESİNİN DIŞ NEDENLERİ

- Osmanlı Devleti'nin doğal sınırlara ulaşması
- Güçlü devletlerle komşu olunması
- Coğrafi Keşiflerin olumsuz etkisi
- Rönesans ve Reform hareketlerine Osmanlı Devleti'nin ilgisiz kalması

B. DURAKLAMA DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

- Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda en çok savaştığı devletler:

@SadettinAkyayla

7. BÖLÜM Osmanlı Duraklama Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Duraklama Dönemi'nin genel siyaseti ***"Yükselme Dönemi'ne geri dönmektir."***

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti'nde en çok taht değişikliği Duraklama Dönemi'nde yaşanmıştır. Taht değişikliğinin sıkça yaşanması cülus bahşişi dağıtımını da beraberinde getirdiğinden, Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir. XVII. yüzyılda **tımarlı sipahilerin sayısı** XV. yüzyıla göre hızla düşerken, **kapıkulu askerlerinin sayısı** ise kat kat artmıştır. Bu durum hem Osmanlı ordusunun hem de Osmanlı ekonomisinin bozulmasına yol açmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

7. Bölüm
Osmanlı Duraklama Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

Yavuz Sultan Selim'in **1514 Çaldıran Zaferi** ile başlayan Osmanlı-Safevi mücadelesi, **Kanuni Dönemi**'nde Osmanlı Devleti'nin üstünlüğü ile devam etmiş ve **1555 Amasya Antlaşması** ile iki devlet arasında barış süreci başlamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla bazı küçük değişiklikler dışında bugünkü **Türkiye-İran sınırı** çizilmiştir. Osmanlı-İran sınırının günümüzde hâlâ geçerli olmasının temel nedeni, **doğal sınırların** iki ülke arasındaki sınırları belirlemiş olmasıdır. İki ülke arasında bulunan **Zagros Dağları** çizilen bu sınırların yıllar boyunca değişmemesinde en önemli etken olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

XVII. yüzyılda Safevilerle yapılan mücadeleler Osmanlı Devleti'nin, **"Otuz Yıl Savaşları"** ile uğraşan Avrupa'nın güçsüz ve zayıf durumundan istifade etmesini engellemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Girit Seferi ***Osmanlı gemi teknolojisindeki değişimde ve donanma stratejisinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.*** Kuşatma sırasında Venedik'in, Avrupa'daki devletlerden kiraladığı kalyonlarla Osmanlı karşısında başarı elde etmesi; Osmanlının ***kadırgadan kalyon türü gemilere geçmesine*** sebep olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

1. OSMANLI-SAFEVİ (İRAN) İLİŞKİLERİ

III. Murat Dönemi

- **1583** yılında **Meşale Savaşı** ile İran yenilgiye uğratılmıştır.
- **1590**'da **Ferhat Paşa Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Tebriz, Karabağ, Dağıstan ve Şirvan gibi yerler Osmanlının eline geçmiş ve Osmanlı Devleti **doğuda en geniş sınırlara** ulaşmıştır.

I. Ahmet Dönemi

- Osmanlı Devleti'nin iç isyanlarla uğraşmasını, Avusturya ile mücadelesini fırsat bilen Safeviler Osmanlıya savaş açmıştır.
- **1612**'de imzalanan **Nasuh Paşa Antlaşması** ile Osmanlı Devleti **Ferhat Paşa Antlaşması'yla kazanılan yerleri geri vermiştir.**
- Nasuh Paşa Antlaşması Osmanlıların **Doğu'da ilk kez toprak kaybettiği** antlaşmadır.

II. Osman Dönemi

- İran üzerine yapılan sefer sonucu **1618**'de **Serav Antlaşması** imzalanmıştır.
- İran sonradan vazgeçtiği Nasuh Paşa Antlaşması'nın şartlarını tekrar kabul ederek 200 deve yükü ipek vermeyi kabul etmiştir.

IV. Murat Dönemi

- IV. Murat İran üzerine **Revan Seferi** ve **Bağdat Seferlerini** düzenlemiştir.
- Bu seferler sonucunda Bağdat'ı alarak (Bu yüzden Bağdat Fatihi olarak anılmıştır) İran ile **1639** yılında **Kasr-ı Şirin Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;

1. Bağdat ve Musul Osmanlı Devleti'nde kalmıştır.
2. İki taraf arasında Zagros Dağları sınır kabul edilmiştir.

2. OSMANLI-VENEDİK İLİŞKİLERİ

DİKKAT

- **Fatih Zamanı**'nda Venediklilere verilen **imtiyazlar** Osmanlı-Venedik ilişkilerinin barış sürecine girmesine yol açmıştır.
- **Kanuni Sultan Süleyman** Dönemi'nde **Akdeniz üstünlüğünün Osmanlı Devleti'ne geçmesi** denizci bir devlet olan Venediklilerle ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur.
- **1571** yılında ise Venediklilerden Kıbrıs'ın alınması mücadelelerin Girit üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

- **XVII. yüzyılda** Osmanlı-Venedik mücadelelerinin temelinde **Girit Adası** yatmıştır. Venedikliler bu mücadelelerde Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmak için **Ege adalarına** saldırıp **Çanakkale Boğazı'nı** abluka altına almıştır.

DİKKAT

Girit Adası, 1645'te kuşatılmış ve **24 yıllık** bir mücadelenin ardından **IV. Mehmet** Zamanı'nda **Fazıl Ahmet Paşa** tarafından 1669 yılında fethedilebilmiştir. XVII. yüzyılda Osmanlı donanmasının yaptığı son büyük fetih Girit Adası olmuştur.

3. OSMANLI-LEHİSTAN İLİŞKİLERİ

UYARI

- Osmanlı Devleti'nin XVI ve XVII. yüzyıllarda Avusturya, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ve Rusya ile mücadele ettiği dönemde Lehistan, **tampon bölge** konumundadır.
- Lehistan'ın aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin **Baltık Denizi'ne ulaşabileceği geçiş koridoru** olması da stratejik önemini arttıran sebeplerdendir.

- XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı-Lehistan mücadelelerinin nedenleri şunlardır:
  - Lehistan'ın, Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Eflak, Boğdan ve Erdel'in iç işlerine müdahalesi
  - Osmanlı topraklarına saldırılar düzenleyen Kazakları koruması

@SadettinAkyayla

II. Osman (Genç) Dönemi

- 1621 yılında Genç Osman tarafından Hotin Kalesi kuşatılmış ancak yeniçerilerin disiplinsizliği yüzünden sorunlar yaşanmıştır.
- **1621** yılında imzalanan **Hotin Antlaşması**'yla Hotin Kalesi Osmanlı Devleti'nde kalmış, Lehistan eskiden olduğu gibi Kırım Hanlığına vergi vermeyi kabul etmiştir.

IV. Mehmet (Avcı) Dönemi

- **Lehistan**'ın Osmanlıya bağlı olan Ukrayna Kazaklarına saldırması, Kazakwların da Osmanlıdan yardım istemesi üzerine Osmanlı Lehistan üzerine sefere çıkmıştır.
- Büyük bir yenilgiye uğrayan Lehler Osmanlı Devleti ile antlaşma yapmak zorunda kalmıştır. **1672** yılında imzalanan **Bucaş Antlaşması**'yla Osmanlı Devleti ***batıda en geniş sınırlara ulaşmıştır.***

Osmanlı Devleti **Ferhat Paşa Antlaşması** ile **doğuda; Bucaş Antlaşması** ile ise **batıda** en geniş sınırlarına ulaşmıştır.

F ERHAT PAŞA ANTLAŞMASI

B UCAŞ ANTLAŞMASI

4. OSMANLI-AVUSTURYA İLİŞKİLERİ

- Osmanlı-Avusturya ilişkileri 1593'te Orta Avrupa'da hâkimiyet kurma mücadelesi sebebiyle yeniden bozulmuştur.

Haçova Meydan Savaşı (1596)

- **1596**'da Orta Avrupa hâkimiyeti için Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında **Haçova Meydan Savaşı** yapılmıştır.
- Haçova'da yapılan savaşta Otağ-ı Hümâyun'a kadar yaklaşan düşman askerleri, Osmanlı ordusunun geri hizmetlerinde çalışanlar tarafından yenilgiye uğratılmıştır.
- Mücadeleler III. Mehmet'ten sonra hükümdar olan **I. Ahmet** Zamanı'nda da devam etmiş, **Kanije** ve **Estergon** kaleleri alınmıştır. devletlerin kendisine saldırmalarını önlemek istemesidir.

UYARI

Haçova Meydan Savaşı Osmanlı Devleti'nin kazandığı **son büyük meydan savaşı** olmuştur.

- 1596'da Haçova Meydan Muharebesi'yle başlayan Osmanlı-Avusturya mücadeleleri **1606** yılında imzalanan **Zitvatorok Antlaşması**'yla sonuçlanmıştır.

Zitvatorok Antlaşması (1606)	**Dönemin Padişahı:** I. Ahmet **Dönemin Vezir-i Âzamı:** Murat Paşa
Önemli Maddeleri	
1.	Avusturya'nın Macaristan için ödediği **vergi kaldırılacak.**
2.	Avusturya sadece **bir defaya mahsus iki yüz bin altın tazminat** ödeyecek.
3.	Avusturya Arşidükü (Kralı) **protokol bakımından Osmanlı padişahına denk** sayılacak.
4.	Yazışmalarda "Avusturya Kralı" yerine **"Roma Cesarı"** unvanı kullanılacak.
5.	Her iki taraf birbirine zarar vermekten kaçınacak.
6.	Antlaşma **yirmi yıl geçerli** olacak.

YORUM

- Zitvatorok Antlaşması ile Osmanlı Devleti dış politikada prestij kaybetmiştir.
- Osmanlı Devleti, Macaristan'dan toprak elde etme gayretinden vazgeçtiği gibi Avusturya'nın ödemekle mükellef olduğu vergilerin kaldırılmasını da kabul etmiştir.
- Bu kazanımlar Avusturya'nın siyasi protokolde büyük devlet olduğunun kabul edilmesini, Osmanlı Devleti ile diplomatik protokolde eşit olmasını sağlamıştır.
- Bu anlaşmayla iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerde **mütekabiliyet** (karşılıklı denk olma durumu) esası belirleyici olmuştur.

UYARI

Zitvatorok Antlaşması'yla, **1533** yılında Kanuni Sultan Süleyman Zamanı'nda imzalanan **İbrahim Paşa (İstanbul) Antlaşması** ile sağlanan siyasi üstünlük sona ermiştir. Böylece Zitvatorok Antlaşması ile Osmanlı Devleti Avrupa diplomasisinde mütakabiliyet esasını kabul etmiştir.

7. Bölüm
Osmanlı Duraklama Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Hotin Seferi sırasında Yeniçerilerin disiplinsizliğinden dolayı **yeniçeri ocağı ilk kez Genç Osman tarafından kaldırılmak istenmiş,** ancak **Genç Osman** yeniçeriler tarafından öldürülmüştür.

KRİTİK BİLGİ

III. Mehmet Dönemi'nde Kanuni Dönemi'nde fethedilemeyen **Eğri Kalesi** fethedilmiştir. (III. Mehmet- Eğri Fatihi)

KRİTİK BİLGİ

Zitvatorok Antlaşması'nda Osmanlı padişanının rakibini **"Caesar"** (Sezar) ünvanıyla kendisiyle eşit bir hükümdar olarak tanıması ve **antlaşmayı 20 yıl için imzalaması,** Osmanlının *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde büyük iddialarından vazgeçtiğinin kanıtıdır.*

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

7. Bölüm
Osmanlı Duraklama Dönemi

KRİTİK BİLGİ

- Zitvatorok Antlaşması sonrası Osmanlı Devleti savaşta yeni harp teknolojisi kullanan Avusturya karşısında tımarlı sipahilerin yetersizliğini görmüş, tüfek kullanabilen sekban askeri toplamak zorunda kalmıştır.
- Osmanlı da Batı'da yaşanan askerî değişimleri fark etmiştir.
- Batı'da ise Osmanlı Devleti'nin eski gücünde olmadığı anlaşılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Vasvar Antlaşması'yla Osmanlı Devleti **Avusturya'dan son kez toprak kazanmıştır.**

KRİTİK BİLGİ

Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın Uyvar Kalesini almasından sonra Avrupa'da **"Uyvar önünde bir Türk kadar güçlü"** sözü söylenmeye başlamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

İstanbul Antlaşması'yla;

- **Ruslar** Azak Kalesi'ni alarak **ilk kez Karadeniz'e adım** atmıştır.
- **Deli Petro**'nun hayallerini kurduğu **"sıcak denizlere inme"** politikasının ilk adımı olmuştur.

- Avusturya'nın Erdel, Eflak ve Boğdan beyliklerini kışkırtması üzerine Avusturya üzerine sefere çıkılmıştır. Bu sefer ile **Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Uyvar** Kalesi'ni fethetmiştir.
- Mücadeleler sonucunda Avusturya'nın isteği üzerine **Vasvar Antlaşması** imzalanmıştır.

Vasvar Antlaşması (1664)

- **IV. Mehmet** Dönemi'nde imzalanan bu antlaşma ile **Uyvar** ve **Neograt** kaleleri Osmanlı Devleti'ne verilmiştir.
- Avusturya savaş tazminatı ödemeyi kabul etmiştir.
- Vasvar Antlaşması Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında kalıcı barışı sağlayamamıştır. **Avusturya Kralı I. Leopold**'un Macarlara baskı yaparak mezhep değiştirmeye zorlaması üzerine Macarlar **Tökeli İmre** başkanlığından Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir.
- Bu gelişmeler üzerine **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa** öncülüğünde Osmanlı ordusu Viyana'yı kuşatmıştır.

II. Viyana Kuşatması (1683)	**Dönemin Padişahı:** IV. Mehmet **Kuşatmayı gerçekleştiren:** Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

- **1683**'te Viyana'yı kuşatan Osmanlı ordusu, kuşatma süresinin uzaması, ordunun yiyecek sıkıntısı yaşaması, bazı komutanların Merzifonlu'ya gerekli yardımı yapmaması, Leh kuvvetlerinin geçmesini engellemekle görevlendirilmiş Kırım Hanı Murat Giray'ın başarısız olması gibi nedenler nedeniyle başarısız olmuştur.
- **II. Viyana Kuşatması**'nın başarısız olması Avrupa'da Osmanlıya karşı **Kutsal İttifak**'ın oluşmasına yol açmıştır.

Osmanlı Devleti - Kutsal İttifak Savaşları

- Osmanlı Devleti'nin II. Viyana'da başarısız olması üzerine Papanın teşvikiyle **Avusturya**, **Lehistan, Venedik** ve **Malta** Osmanlı Devleti'ne karşı "Kutsal İttifak" kurmuştur.
- Bir süre sonra **Rusya** da bu ittifaka katılmıştır.
- Osmanlı Devleti Kutsal İttifak devletleriyle 1683-1699 yılları arasında 16 yıl boyunca savaşmıştır.
- Osmanlılar bu savaşlarda en ağır yenilgileri **Salankamen (1691)** ve **Zenta'da (1697)** almış ve **1699** yılında **Karlofça Antlaşması**'nı imzalamıştır.
- Rusya barış görüşmelerine katıldığı halde Rus delegeleri imza yetkilerinin olmadığı gerekçesiyle Karlofça Antlaşması'na imza atmamışlardır. Rusya ile Osmanlı Devleti arasında **1700** yılında **İstanbul Antlaşması** imzalanmıştır.

Karlofça Antlaşması (1699)

- Temeşvar (Banat) hariç, bütün **Macaristan** ve **Erdel Avusturya'ya** verilecek.
- **Ukrayna** ve Podolya **Lehistan'a** verilecek.
- **Mora** ve **Dalmaçya** kıyıları **Venediklilere** bırakılacak.
- Antlaşma **25 yıl** geçerli ve **Avusturya'nın garantisi** altında olacak.

UYARI

Karlofça Antlaşması'yla;

- Osmanlı Devleti **ilk kez büyük toprak kaybetmiştir**.
- **Osmanlı Gerileme Dönemi** başlamıştır.
- Osmanlı Devleti Avrupa için tehdit olmaktan çıkmış ve bundan sonra ***"kaybettiği toprakları geri alma politikası"*** gütmüştür. Kaybettiği toprakları geri alma düşüncesi 1718 Pasarofça Antlaşması'na kadar devam etmiştir.
- ***Macaristan'daki Türk hâkimiyeti,*** Temeşvar hariç, **sona ermiştir.** Macaristan bu tarihten sonra Almanların hâkimiyeti altına girmiş, birçok Macar asilzade ve Macar, Osmanlı Devleti'ne sığınmak zorunda kalmıştır.
- Osmanlı Devleti ilk kez **müzakere yoluyla bir antlaşma imzalamıştır**. Daha önce barış koşullarını dikte ettiren Osmanlı Devleti masa başı diplomasisi ile tanışmıştır.
- Osmanlı Devleti **ilk defa yabancı devletlerin (İngiltere ve Hollanda) ara buluculuğunu** kabul etmek zorunda kalmıştır.

YORUM

Karlofça Antlaşması'ndan sonra devlet idaresinde bürokratik unsurlar, askerî unsurlara göre daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Reis'ül küttab (dışişlerinden sorumlu divan üyesi) Mehmet Rami Efendi'nin hemen Karlofça'dan sonra sadrazamlığa getirilmesi bunun en önemli göstergesidir.

Sadettin Akyayla @Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

NOT

- Osmanlı Devleti'nin Rusya ile imzaladığı ilk antlaşma, 1681 yılında imzalanan **Çehrin (Bahçesaray) Antlaşması**'dır.
- Osmanlı'da İran'a **Acem;** Avusturya'ya ise **Nemçe** denilmiştir.

C. DURAKLAMA DÖNEMİ İÇ İSYANLAR

- Duraklama Dönemi iç isyanlarını dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

1. İstanbul (Merkez) İsyanları
2. Eyalet İsyanları
3. Anadolu (Celâli) İsyanları
4. Suhte İsyanları

1. İSTANBUL (MERKEZ) İSYANLARI

- İstanbul isyanların çıkmasındaki en önemli etken **Yeniçeri Ocağının bozulması** olmuştur.
- **III. Murat** Dönemi'nden itibaren yeniçeriler içinde evli olanlarının sayısının artması yeniçerilerin kışlalarından çıkamamaya başlaması, askerlik dışında ticaret ve esnaflık ile uğraşmaya başlamaları mevcut düzenin daha da bozulmasına yol açmıştır.

Başlıca İstanbul (Merkez) İsyanları	
III. Murat Zamanı	Değeri düşük para ile maaş dağıtıldı diye yeniçeriler isyan çıkarmışlardır.
Genç Osman Zamanı	Yeniçeri Ocağını kaldırmak isteyen Genç Osman şehit edilmiştir.
IV. Murat Zamanı	17 devlet adamı isyancılar tarafından teslim alınıp öldürülmüştür.
IV. Mehmet Zamanı	**Çınar Vakası** (Vaka-i Vakvakiye) yaşanmıştır (1656). 30 devlet adamı Sultan Ahmet Meydanı'nda yeniçeriler tarafından çınar ağacına asılarak öldürülmüştür.

İstanbul (Merkez) İsyanlarının Nedenleri

- **Yeniçeri ağalarının** ve **saray kadınlarının** yönetime karışması
- **Kanun-u Kadim**'e aykırı olarak ocağa asker alınması
- **Cülus bahşişi** almak isteyen yeniçerilerin sürekli padişah değişikliği için çalışması
- **Yeniçeri maaşlarının (ulufe)** zamanında ödenmemesi ya da ayarı düşük para ile maaş ödenmesi
- **"Ocak, devlet içindir"** anlayışı yerine **"Devlet, ocak içindir"** anlayışının yerleşmesi

İstanbul (Merkez) İsyanlarının Sonuçları

- Başkentte asayiş ve güvenlik bozulmuştur.
- Devlet otoritesi bozulmuştur.
- İlk kez bir Osmanlı padişahı (II. Osman / Genç Osman) yeniçeriler tarafından şehit edilmiştir.
- Yeniçeriler merkezde etkin bir güç hâline gelmiştir.

2. ANADOLU (CELÂLİ) İSYANLARI

- XVII. yüzyılda uzun süren savaşlar ve üretimin aksaması, Anadolu'da huzurun bozulmasına ve isyanlar çıkmasına yol açmıştır.
- Bu dönemde Anadolu'da çıkan isyanlara **"Celâli"** denilmesine yol açan gelişme Yavuz Sultan Selim Zamanı'nda Anadolu'da çıkan **"Bozoklu Celâl Ayaklanması"**dır.

Başlıca Anadolu (Celâli) İsyanları

7. Bölüm
Osmanlı Duraklama Dönemi

KRİTİK BİLGİ

İstanbul İsyanlarının amacı rejimi (yönetim şeklini) değiştirmek değil, yöneticileri değiştirmektir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Çınar Vakası (Vakay-i Vakvakiye) IV. Mehmet Zamanı'nda yaşanmıştır. Bu olayda Yeniçeriler 30 devlet adamını çınar ağacına asarak öldürmüştür.

@SadettinAkyayla
@sadettin.akyayla
/sadettinakyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

7. Bölüm
Osmanlı Duraklama Dönemi

KRİTİK BİLGİ

- Osmanlı Devleti tımarlı sipahilerin sayılarının azaldığı dönemde, ordunun asker ihtiyacını karşıyalabilmek için **sekban, sarıca** ve **levent** olarak bilinen **ücretli, geçici askerler** orduya almaya başlamıştır.
- Savaş zamanı orduya alınan bu sekbanlar, seferlerden sonra köylerine dönmek yerine Anadolu'daki isyanlara katılmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

- XVII. yüzyıl Duraklama Dönemi'nde çıkan isyanlarda **"Din elden gidiyor."** kışkırtması söz konusu değildir.
- İsyanlar **rejime karşı değil, yöneticilere karşıdır.**
- Bu dönemde çıkan isyanların nedenleri arasında **"milliyetçilik"** düşüncesinin etkisi yoktur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Anadolu (Celâli) İsyanlarının Nedenleri

- **Ekonomideki** bozulmalar
- **Devlet yönetimindeki** bozulmalar ve Anadolu'ya gönderilen yöneticilerin adaletsiz yönetimi
- **Dirlik sisteminin** bozulması ve bunun sonucu taşrada güvenliği sağlamakla görevli **sipahi** ve **sekbanların** halka kötü davranması
- **Ağır vergiler** yüzünden köylünün toprağını terk etmesi
- Savaşların uzun sürmesi **(Avusturya, İran savaşları)** ve yenilgi ile sonuçlanması ve askerden kaçanların Anadolu'da eşkıyalık faaliyetine karışması (Özellikle **Haçova Meydan Savaşı**'ndan kaçan askerler Anadolu'ya gelerek eşkıyalık faaliyetlerine karışmıştır.)
- **İltizam sisteminin** yaygınlaşması ve tımar arazilerinin azalması

Anadolu (Celâli) İsyanlarının Sonuçları

- Devletin **para sıkıntısı** artmış, ürünlerin fiyatları yükselmiş ve Anadolu'da sosyal düzen bozulmuştur.
- **"Büyük Kaçgun"** adıyla Anadolu köylüsü büyük bir göçe başlamıştır.
- Şehirlere yapılan göçler, başta İstanbul olmak üzere büyük şehirleri güvenli yerler olmaktan çıkarmıştır.
- **Tımar sistemi** daha da bozulmuş, tımarlı sipahi sayısı azalmış, orduya daha fazla ücretli asker alınmak zorunda kalınmıştır.

Tımar Sisteminin Bozulma Nedenleri

- Tımarların **sipahiler dışında kimselere** verilmesi
- Tımarların saray görevlilerinin eline geçerek **özel mülk** veya **vakfa dönüştürülmesi** ve **rüşvet** karşılığı verilmesi
- Dirliklerin **parayla alınıp satılır** hâle gelmesi
- Sipahilerin **gösterişli yaşama arzusu** ve çok para kazanma hırsı
- **Nüfusun hızlı artması**
- **Enflasyon** artısı ve paranın değer kaybetmesi
- **Geleneksel silahlarla** savaşan sipahilerin, ateşli silah eğitimine ayak uyduramaması
- **Uzun süren savaşların** yaşanması

3. EYALET İSYANLARI

- Eyaletlerdeki **yöneticilerin halka kötü davranması** ve yerel yöneticilerin devletten ayrılmak istemeleri gibi nedenlerle bu isyanlar çıkmıştır.
- İsyanlar daha çok **merkezden uzak eyaletler** tarafından çıkarılmıştır.
- Merkezî otoriteyi sarsan isyanlar olmuştur.

Başlıca Eyalet İsyanları

4. SUHTE İSYANLARI

- Osmanlı Devleti'nde medrese öğrencilerine **"suhte"** ya da **"softa"** denilir.
- **"Medreseli İsyanları"** olarak da anılan Suhte İsyanları, medreseli suhteler tarafından çıkarılmıştır.

Suhte İsyanlarının Nedenleri

- **Ulema çocuklarının** hak etmeden ayrıcalık kazanması
- İlmiye sınıfında yükselmenin **rüşvet** ve **iltimasa** bağlı olması
- **Klasik medrese eğitiminin bozulması** ve medreselere **kapasitelerinin üzerinde öğrenci** alınması
- Nüfus artışı ve enflasyon sebebiyle gençlerin yatılı ve burslu olan medreselere sığınması
- Artan enflasyon sebebiyle **medrese gelirlerinin azalması** ve bu nedenden dolayı devletin **medrese öğrencilerine halktan yardım adı altında para toplanmasına izin vermesi**

Suhte İsyanlarının Gelişimi ve Sonuçları

- **1550'li** yıllarda başlayan Suhte İsyanları **1559**'da daha da artmıştır.
- Devletin medrese öğrencilerine halktan yardım adı altında para toplanmasına yönelik verdiği izni, medrese öğrencileri kötüye kullanmış ve çeteler kurarak köy ve kasabaları yağmalamışlardır. Bunun üzerine taşrada bulunan yöneticiler isyancı medrese öğrencilerine karşı güç kullanmış, bu da çok fazla can kaybına ve eğitimli insanların sayısının azalmasına yol açmıştır.
- Medrese eğitimi aksamış, iyi hocalar yetişememiş, iyi âlim olma arzusunu taşıyan talebe sayısı azalmıştır.
- Talebeler çalışmadan, bilmeden, kolay yoldan icazet almış; hak etmeden mevki sahibi olma peşinde koşmuşlardır.

Sadettin Akyayla @SadettinAkyayla

D. DURAKLAMA DÖNEMİ ISLAHATLARI

- XVII. yüzyıl duraklama döneminde devletin kötü gidişatını engellemek için özellikle; askerî ve malî alanda ıslahatlar yapılmıştır.

Duraklama Dönemi Islahatçıları

XVII. Yüzyıl Islahatçılarının Şifresi: **T**arhuncu Ahmet Paşa **O**sman (II.) Genç Osman **K**uyucu Murat **M**urat (IV.) **A**hmet (I.) **K**öprülüler

1. III. MEHMET

- **Sancakta yetişen son Osmanlı padişahı**dır.
- Kanuniden sonra **ordunun başında sefere çıkan** ilk Osmanlı padişahıdır.
- Bu dönemden itibaren ***şehzadelerin sancağa gönderilmesi uygulamasından vazgeçilmiş,*** şehzadeler sarayın **şimşirlik** denen bölümünde tutulup yetiştirilmeye çalışılmıştır.

2. III. AHMET

- **Sancağa çıkmayan** ve sarayda **kafes usulüyle yetişen ilk Osmanlı padişahı**dır.
- Veraset sistemini değiştirerek **ekber** ve **erşed** sistemini getirmiştir. Kardeş katlini kaldırarak, tahta en yaşlı ve reşid olanın geçmesini sağlamıştır.
- Dönemin en önemli sadrazamı **Kuyucu Murat Paşa**'dır. Kuyucu Murat Paşa Celâli İsyanlarına karşı çok sert tedbirler almış, bozulan devlet düzeni ve otoritesini sağlamaya çalışmıştır.
- Bu dönemde **Hollanda**'ya **kapitülasyon** verilmiştir.

3. GENÇ OSMAN

- Sosyal alanda **ıslahat girişiminde bulunan ilk Osmanlı padişahı**dır.
- **Şeyhülislamların** fetva verme dışındaki yetkilerine son verilmiş, kadı ve müderrislerin atama yetkisi ellerinden alınmıştır. Böylelikle **ilmiye sınıfının yönetimdeki gücü kırılmak istenmiştir.**
- **Başkent** İstanbul dışında Türk nüfusun yoğun olduğu **bir Anadolu şehrine taşınmak** istenmiştir. Böylelikle **Yeniçerilerin nüfuzu** kırılmak istenmiştir.
- Genç Osman Fatih Kanunnamesi'ne aykırı olarak **saray dışından halktan biri ile** evlenmiştir. Böylelikle sarayı halka açmak ve saray kadınlarının gücünü kırmak amaçlanmıştır.
- Genç Osman, Fatih Kanunnamesi yerine **yeni bir kanunname** hazırlayarak saray, harem ve ilmiye teşkilatlarını yeniden düzenlemek istemiştir.
- **Yeniçeri Ocağını ilk defa kaldırmayı düşünmüş** ancak Yeniçeriler tarafından şehit edilmiştir.
- Genç Osman **"Farisi"** mahlasıyla şiirler yazmıştır.

DİKKAT

Genç Osman tahta çıktığında Avrupa'da **Otuz Yıl Savaşları** başlamıştır (1618). Otuz Yıl Savaşları **1618-1648** yılları arasında yaşanmış **mezhep savaşlarıdır.**

UYARI

1618-1648 yılları arasında devam eden **"Otuz Yıl Savaşları"** Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve sosyal sorunlar yaşamasına rağmen batıda gücünü korumasını sağlamıştır.

4. IV. MURAT

- 12 yaşında tahta geçmiş, bu yüzden tahtın ilk yıllarında annesi **Kösem Sultan**'ın etkisi görülmüştür. Kösem Sultan **"Saltanat Naibesi"** olarak bu dönemde ülkeyi yönetmiştir.
- Bozulan toplumsal ahlakı ve düzeni sağlamak için **içki ve tütün yasağı, yatsı namazından sonra fenersiz dışarı çıkma yasağı** getirilmiştir.
- Bu dönemde Lagari Hasan Paşa (rampalı füze denemesi), Hazerfan (Bin Fenli) Ahmet Çelebi (kanat takıp Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar uçtu) gibi devrine göre aykırı düşünen bilim ve düşünce adamları yetişmiştir.
- IV. Murat askerî düzeni sağlamak için yeniçeri sayısını azaltmıştır.

KRİTİK BİLGİ

XVII. yüzyılda şehzadelerin sancağa çıkması usulünün kaldırılmasıyla şehzadeler askerî, idari ve siyasi alanlarda deneyim kazanma olanaklarını kaybetmişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

I. Ahmet tarafından getirilen **ekber** ve **erşed** sistemi ile kardeş katlinin önüne geçilmeye çalışılırken; artık şehzadelerin sarayda tutulması, onların **tecrübe kazanmadan padişah olmasına** ve **halktan uzaklaşmasına** yol açmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

- XVII. yüzyılda yapılan ıslahatlarla amaç **Yükselme Dönemi'ne geri dönmek**tir.
- Islahatlarda sorunların temeline inilmemiş, **baskı** ve **şiddet** yöntemi öne çıkmıştır.
- Islahatlar **kişilere bağlı kalmış,** devlet politikası haline gelmemiştir.
- **Plansız** ve **programsızdı**r.
- XVII. yüzyıl ıslahatlarında **Batı örnek alınmamıştır.**
- Islahatlar genellikle **askerî** niteliktedir.
- **Askerî, malî** ve **sosyal** alanda ıslahatlar yapılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

7. Bölüm
Osmanlı Duraklama Dönemi

KRİTİK BİLGİ

- **Koçi Bey Risalesi** hem **IV. Murat**'a hem de **Sultan I. İbrahim'**e sunulmuştur.
- Katip Çelebi'nin raporunun adı **"Düstur'ul Amel Li-Islah'il Halel"** dir.

KRİTİK BİLGİ

Katip Çelebi Avrupa ile Osmanlı ilim dünyası arasındaki açığı fark eden ilk Osmanlı âlimidir. Avrupa'da **"Hacı Kalfa"** ismiyle bilinmiştir. Batı coğrafya kitaplarından yararlanarak hazırladığı **"Cihannüma"** adlı coğrafya eseri Osmanlı ilim geleneğinde yeni bir ufuk açmıştır. Katip Çelebi'nin **"Keşfü'z-Zunûn"** adlı eseri, kapsamlı bir bibliyografya ve ilimler ansiklopedisi özelliğini taşımaktadır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı tarihinde şartlar öne sürerek sadrazam olan ilk kişi **Köprülü Mehmet Paşa**'dır. Köprülüler Dönemi **"Duraklama Dönemi içinde Yükselme Dönemi"** olarak kabul edilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Maliye alanında çalışmalar yapmış devletin kötü gidişatının nedenini araştırmak için ilk kez risaleler hazırlatmıştır. **Koçi Bey Risalesi** bu dönemde hazırlanmıştır. **Kâtip Çelebi** de IV. Murat için bir rapor hazırlamıştır.
- İlk kez bir **şeyhülislam** (Ahizade Hüseyin Efendi) **idam ettiren** Osmanlı padişahı IV. Murat olmuştur.

5. KEMANKEŞ KARA MUSTAFA PAŞA

- **I. İbrahim**'in sadrazamıdır.
- Maliye alanında çalımlar yapmış **ayarı düşük akçeleri** toplatmıştır.
- Maaşların düzenli dağıtılmasına çalışmıştır.
- Timar sisteminin mutlaka düzeltilmesi için projeler hazırlamıştır.

6. TARHUNCU AHMET PAŞA

- **IV. Mehmet** Dönemi sadrazamıdır.
- Gelir - gider dengesini kurarak **ilk modern bütçeyi** oluşturmuştur.
- Saray masraflarını kısmış, hediye ve bahşişleri azaltmaya çalışmıştır.
- Çıkarları zedelenenler tarafından öldürülmüştür.

7. KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA

- **IV. Mehmet** Dönemi sadrazamıdır.
- Belirli *şartlar ileri sürerek sadrazamlık makamına gelen ilk Osmanlı devlet adamı*dır.
- Köprülü Mehmet Paşa hem kendi canını korumak hem de kendi istediği kişiler ile çalışabilmek için bazı şartlar öne sürmüştür. **Bu şartlar:**
  - Saray devlet işlerine karışmayacak,
  - Köprülü'nün devlet işleri ile ilgili saraya sunacağı her teklif kabul edilecek,
  - İstediği kişileri devlet memurluğuna getirebilecek,
  - Hakkında bir şikâyet olursa önce savunması alınıp sonra karar verilecek.

8. MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA

- Köprülü Mehmet Paşa'nın damadıdır.
- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kanuni Sultan Süleyman'ın alamadığı Viyana'yı alıp ün yapmak istemiş ancak başarısız olmuştur.
- **IV. Mehmet** tarafından idam edilmiştir.

9. FAZIL MUSTAFA PAŞA

- Fazıl Ahmet Paşa'nın kardeşidir.
- Ordu ve maliye alanında ıslahatlar yapmıştır.
- Rüşveti önleyip ağır vergileri azaltmıştır.

UYARI

- **IV. Murat** zamanında yazdığı hiciv şiirleri nedeniyle boğdurulan şair **Nefi**'dir. **Siham-ı Kaza** adlı eser **Nef'i**'ye aittir. Nef'i, **Zarri** mahlasıyla şiirler yazmıştır.
- **IV. Mehmet** tahta çok küçük yaşta çıkmış bu yüzden devlet yönetiminde Büyük Valide Sultan **Kösem Sultan** (IV. Murat'ın annesi-IV. Mehmet'in Büyükannesi) ve **saray ağaları** etkili olmuştur. Bu yüzden bu döneme **"Ağalar Saltanatı Dönemi"** de denilmiştir.
- **IV. Mehmet** 1648 yılında tahta geçtiğinde Avrupa'da devam eden **30 Yıl Savaşları, Westphalia Antlaşması** ile sona ermiştir.
- Bazı tarihçiler tarafından samura olan merakından dolayı **I. İbrahim** Devri **"Samur Devri"** olarak nitelendirilmiştir.
- **IV. Mehmet** ava merakından dolayı **"Avcı"** lakabıyla anılmıştır.
- **Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Nef'i, Lagari Hasan Paşa, Koçi Bey,** Hazerfen **Ahmet Çelebi** IV. Murat Dönemi yaşamış önemli isimlerdir.

@SadettinAkyayla

Karlofça Antlaşması (1699)	GERİLEME DÖNEMİ	Yaş Antlaşması (1792)

- Osmanlı Devleti 1718 Pasarofça Antlaşması'na kadar **kaybedilen yerleri geri almaya çalışırken**, bu antlaşmadan sonra ise bu politikasından vazgeçerek **var olan toprakları koruma politikasını benimsemiştir.**

Gerileme Dönemi Padişahları

II. Mustafa (1695-1703) → III. Ahmet (1703-1730) → I. Mahmut (1730-1754) → III. Osman (1754-1757) → III. Mustafa (1757-1774) → I. Abdülhamit (1774-1789) → III. Selim (1789-1807)

- Osmanlı Devleti bu dönemde **1718 Pasarofça Antlaşması**'yla ilk kez **Batı'nın üstünlüğünü kabul etmiş**, bu antlaşmadan sonra mevcut topraklarını koruma politikası güderken; yaptığı ıslahatlarda da Batı'yı ilk kez örnek almıştır.

A) GERİLEME SİYASİ OLAYLARI

Gerileme Dönemi Önemli Siyasi Gelişmeler

XVIII. yüzyıl Gerileme Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nin en çok savaştığı devletler

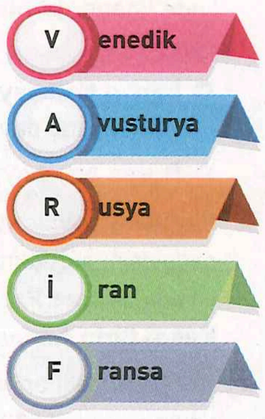

- XVII. yüzyılda en çok savaşılan devletler arasında yer alan **Lehistan** bu yüzyılda eski gücünü kaybetmiş, Osmanlı ile Rusya arasında tampon bölge durumuna gelmiştir.
- Yüzyılın sonuna doğru Napolyon liderliğinde **Fransa** ise Mısır'a saldırmıştır.

Edirne Olayı (1703)

- **II. Mustafa**'nın yönetimin kontrolünü **Şeyhülislam Feyzullah Efendi**'ye bırakıp, **Edirne**'ye çekilmesi üzerine, Şeyhülislam'ın İstanbul'daki kötü yönetiminin ve Avusturya karşısında alınan başarısız sonuçların da etkisiyle İstanbul'da ulufesini alamayan bir grup **cebeci** isyan çıkarmıştır.
- Bu isyan sonucunda **II. Mustafa** tahttan indirilmiş ve yerine **III. Ahmet** geçirilmiştir.

1. PRUT ANTLAŞMASI (1711) (Osmanlı Devleti-Rusya)

- Rusya XVIII. yüzyılda *Baltık Denizi üzerinden sıcak denizlere inebilmek için* **İsveç**'le mücadele etmiş ve **İsveç Kralı Demirbaş Şarl**'ı **1709 Poltova Savaşı**'nda yenilgiye uğratmıştır.
- Ruslara yenilen İsveç Kralı Demirbaş Şarl Osmanlı topraklarına sığınmıştır. Onları takip eden Ruslar da Osmanlı topraklarına girince Osmanlı ile Rusya arasında **Prut Savaşı** yaşanmıştır.
- Prut bataklıklarında Rus ordusunu yok etme fırsatını yakalayan **Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa**'nın **yeniçerilere güvenememesi, Rus ordusuna yardım gelebileceği düşüncesi** ve **Kırımlıların sadakatinden endişe etmesi** nedeniyle Rusların teklifi ile **1711**'de **Prut Antlaşması** yapılmıştır **(III. Ahmet Dönemi).** Bu antlaşma ile;
  - *1700 İstanbul Antlaşması ile kaybedilen **Azak Kalesi** Osmanlıya geri verilecek.*
  - *Rusya **İstanbul'da elçi** bulunduramayacak.*
  - *Rusya Lehistan'ın iç işlerine karışmayacak.*
  - *Demirbaş Şarl ülkesine serbestçe geri dönebilecek.*

YORUM

Prut Antlaşması Osmanlı Devleti'ne önemli bir kazanç sağlamamış ancak İstanbul Antlaşması'yla kaybedilen Azak Kalesi'nin Prut Antlaşması'yla geri alınması, Karlofça Antlaşması'yla kaybedilen toprakların da geri alınabileceği ümidini kuvvetlendirmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti Gerileme Dönemi'nde batıda **Karlofça Antlaşması (1699)** ile kaybettiği toprakları geri almak için en çok **Avusturya** ve **Venedik**; **İstanbul Antlaşması (1700)** ile kaybettiği toprakları geri alabilmek için ise en çok **Rusya** ile savaşmıştır. Ayrıca batıdaki toprak kayıplarını telafi etmek için Doğuda İran ile savaşılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan mücadelelerin temel nedenleri şunlardır;

- Rusya'nın Kırım'ı alıp Karadeniz'de hâkimiyetini güçlendirmek istemesi
- Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası
- Rusların Ortodoksların liderliğini ve koruyuculuğunu üstlenmek istemesi
- Rusya'nın Lehistan'ı himaye ederek Baltık Denizi'ne ulaşmak istemesi

@SadettinAkyayla

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

Sınavda Çıkabilecek Not

1718 **Pasarofça Antlaşması**'nın imzalanmasında **İngiltere** ve **Hollanda**'nın arabuluculuğu etkili olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Osmanlı Devleti, Pasarofça Antlaşması'ndan sonra **Batı'nın üstünlüğünü** ilk kez kabul etmiş ve kaybettiği toprakları geri alma düşüncesinden vazgeçmiştir.
- Bu antlaşmadan sonra Osmanlılar **var olan topraklarını ellerinde tutmaya** çalışmıştır.
- 1718 **Pasarofça Antlaşması**'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde **Lale Devri** başlamış, Osmanlı Devleti bu dönemde Batı'ya savaş açmazken kayıplarını doğuda İran ile savaşarak telafi etmeye çalışmıştır. Ancak İran karşısında istediğini bulamayan Osmanlı Devleti 1639'daki sınırlarına geri dönmüştür.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

2. PASAROFÇA ANTLAŞMASI (1718) (Osmanlı Devleti-Venedik / Avusturya)

- Osmanlı Devleti, Karlofça Antlaşması'yla **Mora**'yı **Venedik**'e bırakmıştı. Ancak Ortodoks mezhebine tabi olan Mora halkı Katolik mezhebine tabi olan Venedik'le anlaşamayıp Osmanlılardan yardım istemiştir. Ayrıca **Karadağ**'da Venedik'in Osmanlı Devleti'ne karşı isyan çıkartmaya çalışması ve Osmanlı Devleti'nin **Mora** ve **Dalmaçya** kıyılarını geri almak istemesi, iki taraf arasında savaş yaşanmasına yol açmış ve 1715 yılında Osmanlı ordusu Mora Yarımadası'nı almıştır.
- Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Venedik karşısında aldığı başarılardan rahatsız olan **Avusturya, Karlofça Antlaşması'nın garantör devleti** olarak antlaşmanın şartlarının çiğnendiğini öne sürmüş ve Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır (1716).
- Osmanlı Devleti, Avusturya ile yaptığı **Petervaradin Savaşı**'nda başarısız olunca Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın isteğiyle (III. Ahmet Dönemi) **1718** yılında Avusturya ile **Pasarofça Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;
  - **Mora Yarımadası** Osmanlı Devleti'de kalacak,
  - Dalmaçya kıyıları, Arnavutluk ve Hersek kıyılarındaki bazı kaleler Venediklilere bırakılacak,
  - **Belgrat**, Banat, Sırbistan'ın kuzeyi ve Eflâk'ın batısı Avusturya'ya verilecektir.

YORUM

- **Belgrat** gibi stratejik öneme sahip bir bölgenin Avusturya'nın eline geçmesi bölgedeki güçler dengesinin Osmanlı Devleti aleyhine dönmesine neden olmuştur.
- Dalmaçya kıyıları, Arnavutluk ve Hersek kıyılarındaki bazı kalelerin Venediklilere bırakılmasıyla *Venedikliler Ege kıyılarından uzaklaştırılmıştır.*

- **1718 Pasarofça Antlaşması** öncesi Venedik'le yapılan savaşlar, son Osmanlı-Venedik savaşları olmuştur. Bundan sonra Venedik, Avusturya'nın hakimiyetine girmiştir.

3. OSMANLI - İRAN İLİŞKİLERİ

XVIII. yüzyılda Osmanlı-İran Savaşlarının Nedenleri

1. Osmanlı'nın Batıdaki toprak kayıplarını İran'la savaşarak telafi etmek istemesi
2. Rusların Osmanlı İran mücadelelerinden yararlanarak Volga bölgesine yerleşmeleri
3. Rus çarı I. Petro'nun İran'daki karışıklıklardan yararlanarak İran'ın kuzeybatı eyaletlerini ele geçirmeleri

- Osmanlı Devleti **Rusya'nın bölgede yayılmasını engellemek** amacıyla İran Seferi'ne çıkmıştır. Osmanlı ordusu İran'ın Kafkasya topraklarına girerek Rusya'nın daha güneye inmesine engel olmuştur.
- **Osmanlı ordusu** ile **Rus ordusunun çatışma durumuna gelmesi üzerine Fransa**'nın ara buluculuğuyla **1724** yılında **İstanbul Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;
  - **İran'ın Kafkasya toprakları** Osmanlı Devleti ile Rusya arasında paylaşılmıştır.
  - Rusya **Azerbaycan** topraklarını işgal etmiştir.
- Paylaşımı kabul etmeyen İran Osmanlı Devleti'yle mücadelesini sürdürmüş, bu mücadeleler sonucunda **1732** yılında **Ahmet Paşa Antlaşması** ve **1746 yılında da II. Kasr-i Şirin Antlaşması (Kerden)** imzalanmıştır.
- 1779 yılında İran yeniden saldırmışsa da bir sonuç alınamamış ve 1639 yılında imzalanan Kasr-i Şirin Antlaşması'yla belirlenen sınırlar geçerliliğini büyük ölçüde korumuştur.

4. BELGRAT ANTLAŞMASI (1739) (Osmanlı Devleti - Rusya / Avusturya)

DİKKAT

XVIII. yüzyılda **Rus çarı I. Petro** Rusya'nın hedeflerini büyütmüş ve **sıcak denizlere açılma** amacını ülkenin genel politikası haline getirmiştir. Bu amaçla Rusya Osmanlı Devleti'nin elindeki **Kırım'**a, **Lehistan'a, Balkanlara** ve hatta **İstanbul Boğazına** sahip olmaya çalışacaktır. Rusya bu ideallere ulaşabilmek için **Slavları** ve **Ortodoksları** birleştirme fikrini bir araç olarak kullanmıştır.

@SadettinAkyayla

- Bu dönemde Rusya Çar **I. Petro** öncülüğünde yükselişe geçerken Osmanlı ise Gerileme Dönemi'ni yaşamıştır.
- Rusya'nın Balkanlara inebilmek için Lehistan, Karadeniz'e inmek için ise Kırım'a saldırılar düzenlemesi **I. Mahmut Dönemi**'nde Osmanlı Devleti'nin Rusya ile savaşa girmesine yol açmıştır.

Savaşın Nedenleri	
1.	Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı topraklarını paylaşması ve savaş açması
2.	Rusya'nın Karadeniz'e inmek istemesi
3.	Rusya'nın Ortodoksları himaye etmek istemesi
4.	Rusya'nın Lehistan'ın içişlerine karışması

- Bu dönemde Rusların Avusturya ile iş birliği yapması nedeniyle ***Osmanlı Devleti iki cephede savaşmak zorunda kalmış*** ancak iki cephede savaşılmasına rağmen Osmanlı Devleti önemli başarılar elde etmiştir.
- Rusya'nın barış istemesiyle **1739** yılında **Belgrat Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;
  - Avusturya Pasarofça Antlaşması'yla aldığı **Belgrat**'ı geri vermiştir.
  - **Azak Kalesi** yıkılmak şartıyla Ruslara bırakılmıştır.
  - **Rusya,** Karadeniz'de **ticaret ve savaş gemisi bulundurmamayı ve** savaşta aldığı yerleri geri vermeyi kabul etmiştir.
  - Rus çarı, Avusturya ve Fransa kralına denk sayılmıştır. Böylelikle **Rusya bir Avrupa devleti sayılmıştır.**

1740 Kapitülasyonlar

- Belgrat Antlaşması'nda arabuluculuk yapan **Fransa'ya yeni ayrıcalıklar** verilmiştir.
- Fransa, **Kudüs**'teki Hristiyanlara ait kutsal yerlerin yönetimini almıştır.
- Kanuni Dönemi'nde (1535) padişahların saltanatı süresince geçerli olan kapitülasyonlar, **1740**'ta yapılan antlaşma ile **sürekli** hâle gelmiştir.

5. KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI (1774) (1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı)

- XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki mücadelelerde genelde Osmanlı Devleti barışın devamından yanayken Rusya ise saldırgan bir politika izlemiştir.
- Bu dönemde Rusya, **Lehistan** üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmış ve **Rus Çariçesi II. Katerina** Lehistan kralının ölümünden sonra kendisine bağlı Stanislav'ı Leh Krallığı'na seçtirmiştir. Buna karşı Leh milliyetçileri, Osmanlı Devleti'nden yardım ve himaye istemiştir. Rusların yayılmacı politikalarından rahatsız olan Kırım hanı da Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı harekete geçmesini istemiştir.
- Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1768 yılında savaş başlamıştır. Bu savaşlarda Osmanlı ağır kayıplar verirken; Rus donanması Baltık Denizi üzerinden Akdeniz'e gelerek, **5 Temmuz 1770**'te **Çeşme Baskını**'nda Osmanlı donanmasını yakmıştır.
- Rusya'nın gerek karada gerekse Akdeniz'de kazandığı başarılar Osmanlı Devleti'ni barış istemek zorunda bırakmış ve **1774** yılında Rusya ile **Küçük Kaynarca Antlaşması** imzalanmıştır.

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti **1736-1739** Savaşlarında, **Rusya** ve **Avusturya** ile olmak üzere ***iki cephede savaştığı halde başarılı*** olmuştur. Bunun temel nedeni ***I. Mahmut Zamanı yapılan batı tarzında askerî ıslahatların olumlu etkisi***dir. Ayrıca Belgrat Antlaşması'nda **Fransa** barışa ara buluculuk yapmıştır.

KRİTİK BİLGİ

- Belgrat Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Batı'da imzaladığı son kazançlı antlaşmadır. Belgrat'ın geri alınması ile Osmanlı'nın Avrupa'ya açılan kapısı yeniden ele geçirilmiştir.
- Belgrat Antlaşması, **Karadeniz'in Osmanlı'ya ait olduğunu belirten en son antlaşma**dır. Belgrat Antlaşması'nda ara buluculuk yaptığı için **Fransa**'ya verilen kapitülasyonlar sürekli hâle getirilmiştir (**1740 Kapitülasyonları / I. Mahmut**)

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Sadettin Akyayla @/sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Orijinal antlaşma metinlerinin hiçbirinde Ortodoks Hristiyanların himayesinin Ruslara verildiğini belirten madde olmamasına rağmen Ruslar, **1775 yılında antlaşmanın değiştirilmiş Fransızca metnine Ortodoks Hristiyanların Rusların himayesinde olduğunu belirten madde ekleyerek** dünya kamuoyunda Osmanlı Devleti üzerinde baskı oluşturmaya çalışmışlar ve bu durumu Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale için kullanmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Karadeniz, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile ilk defa Rus gemilerinin kullanımına açılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

1770 Çeşme Baskını sırasında Osmanlı padişahı **III. Mustafa**'dır. Ancak O'nun ölümünden sonra tahta I. Abdülhamit geçmiş ve **Küçük Kaynarca Antlaşması** I. Abdülhamit Zamanı'nda imzalanmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi gel se!

	Antlaşma Maddesi	Maddenin Yorumu
1.	**Kırım** bağımsız olacak.	Osmanlı Devleti ilk kez **nüfusu Türk ve Müslüman olan bir toprağı** kaybetmiştir.
2.	**Kırım hanları** sadece **dinî bakımdan Osmanlı halifesine bağlı** olacaktır.	Osmanlı Devleti **halifelik makamının gücünden ilk kez yararlanmak istemiş**, böylelikle **Kırım'la kültürel bağların devam etmesini** sağlamaya çalışmıştır.
3.	Rusya, Balkanlarda istediği yerde **konsolosluk** açabilecek ve **İstanbul'da daimî elçi** bulundurabilecektir.	Rusya özellikle Balkanlar'da **Ortodoks unsurları kışkırtma şansını** elde etmiştir.
4.	Rusya, **Karadeniz** ve **Akdeniz**'deki Türk sularında **serbest ticaret yapabilecek** ve **Fransa** ile **İngiltere**'ye tanınan **kapitülasyonlardan** yararlanacaktır.	Rusya Osmanlı Devleti'nden ilk kez kapitülasyon elde etmiştir.
5.	Kabartay arazisi, **Azak Kalesi** ve çevresi Ruslara verilecek, iki devlet arasındaki sınır, **Buğ Nehri** olacaktır.	Rusya'nın **Karadeniz'deki etkisi** ve **gücü** artmıştır. Kırım'ın ve bu toprakların kaybıyla **Karadeniz bir Türk gölü olmaktan çıkmıştır.**
6.	Rusya, bu savaşta işgal ettiği **Eflâk, Boğdan, Besarabya** ve **Akdeniz'deki adaları** Osmanlı Devleti'ne geri verecektir.	Bu maddeye karşılık Osmanlı Devleti bu bölgelerde **genel af ilan etmeyi, buralarda halka din ve mezhep özgürlüğü tanımayı, belli bir süre buradaki halktan vergi alınmamayı** kabul etmiştir. Ayrıca Rus Hristiyanları kutsal yerleri serbestçe ziyaret edebilecektir.
7.	Ruslar Osmanlı topraklarında yaşayan **Ortodoksları** koruyabilecektir.	Rusya bu madde ile Osmanlı Devleti'nin **iç işlerine karışma hakkını** elde etmiştir.

GREK VE DAKYA PROJELERİ

Grek Projesi	Dakya Projesi
➤ Osmanlı-Rus Savaşı sırasında **Prens Potemkin**, **"Doğu Sisteminin Büyük Planı"** adıyla Osmanlı Devleti'ni yıkma projesini hazırlamıştır. ➤ Projeye göre **Türkler Avrupa'dan atılacak**, İstanbul merkez olmak üzere bir Rus prensinin yönetiminde **Grek Devleti** kurulacaktır. ➤ **II. Katerina**, 1779'da doğan torununa Bizans İmparatorluğu'nun kurucusu Konstantin'in adını vermiştir.	➤ Dakya projesi ise **Rusya** ve **Avusturya** arasında Osmanlı topraklarını paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. ➤ Projeye göre Eflâk-Boğdan ve Besarabya'da yani Dinyester ve Tuna Nehirleri arasında **"Dakya"** adıyla Rusya ve Avusturya'ya bağımlı bir devlet kurulacaktı.

DİKKAT

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı başladığı sıralarda dünyada **Amerikan bağımsızlık savaşı** başlamış, **Fransa**'nın Amerika'nın bağımsızlığını desteklemesi, **Fransa** ile **İngiltere** arasında savaş yaşanmasına yol açmıştır.

6. AYNALIKAVAK TENKİHNAMESİ (1779)

- Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım'ın bağımsızlığını sağlayan **Rusya** *Kırım'ı kendisine bağlamak için* harekete geçmiş ve **1777** yılında Rus taraftarı olan **Şahin Giray** Kırım Hanı yapmıştır. **1779** yılında imzalanan **Aynalıkavak Tenkihnamesi** (sözleşme) ile Osmanlı bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır.

7. ZİŞTOVİ (1791) VE YAŞ (1792) ANTLAŞMALARI

(1787-1792 Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Avusturya Savaşları)

- **I. Abdülhamit**'in ölümünden sonra Osmanlı tahtına **III. Selim** (1789-1807) geçmiştir. Bu dönemde de Osmanlı Rus-Avusturya Savaşları devam etmiştir.
- **1783**'te **Kırım'ı ilhak ettiğini açıklayan Rusya,** Dakya Devleti projesini gerçekleştirmek amacıyla **Avusturya** ile ittifak yaparak Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır.
- **1787-1792 yılları arasında yaşanan bu savaşlarda Osmanlı Devleti, iki cephede** savaşmak zorunda kalmıştır. Ancak **1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali**'nden olumsuz etkilenen **Avusturya, 1791** yılında **Ziştovi Antlaşması**'nı imzalayarak savaştan çekilmiştir. Bu antlaşma ile;
  - *Orsova bölgesi hariç savaş öncesi sınırlarına geri dönmüştür.*
- Fransız İhtilali'nden etkilenen Avusturya'nın savaştan çekilmesi üzerine **Rusya** da Osmanlı Devleti ile **1792 yılında Yaş Antlaşması**'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile;
  - **Kırım'ın Rusya'ya ait olduğu** kabul edilmiş,
  - Osmanlı **Dağılma Dönemi** başlamıştır.

YORUM

Osmanlı Devleti'nin Kırım üzerindeki bütün haklarını kaybetmesi ile Ruslar, Karadeniz yoluyla İstanbul ve Boğazları tehdit edebilecek güce ulaşmış oldu.

Kırım'ın Elden Çıkma Süreci	
1.	1768 Osmanlı - Rus Savaşları
2.	**Küçük Kaynarca Antlaşması** ile Kırım'ın bağımsız hâle gelmesi (1774)
3.	**Aynalıkavak Tenkihnamesi** ile Şahin Giray'ın Kırım Hanı olması (1779)
4.	Rusların Kırım'ı ilhakı (1783)
5.	**Yaş Antlaşması** ile Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunun kabul edilmesi (1792)

8. OSMANLI-FRANSA SAVAŞI (1798-1801)

- Fransız İhtilali sonrası yayılmacı bir siyaset izleyen Fransa bu dönemde Osmanlı toprağı olan **Mısır**'ı ele geçirerek **İngiliz sömürgelerine giden yolu kontrol altında tutmak** istemiştir.
- Osmanlı-Fransız Savaşı **Napolyon Bonapart** komutasındaki Fransız donanmasının Mısır'a asker çıkartarak Kahire'yi ele geçirmesiyle başlamıştır (1798).

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Kırım, **1774 Küçük Kaynarca Antlaşması** ile bağımsız olmuş, **1792 Yaş Antlaşması** ile ise Rusya'ya ait olduğu kabul edilmiştir.

PDF

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Akyayla @SadettinAkyayla /sadettinakyayla

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

Sınavda Çıkabilecek Not

Osmanlı Devleti **1798** yılında **Napolyon**'un **Mısır**'ı işgali sırasında **yardıma muhtaç bir devlet olarak** yabancı devletlerden yardım istemiş ve ilk kez **"denge siyaseti"** uygulamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti Napolyon'un Mısır'ı işgali sırasında **ilk kez boğazları yabancı bir devletin donanmasına** açmıştır. Böylelikle Osmanlıya yardım amacıyla gelen ***Rus donanması tarihinde ilk kez Boğazları kullanarak Akdeniz'e inmiştir.***

Sınavda Çıkabilecek Not

Lale Devri'nde **ilk kez Avrupa'nın üstünlüğü** kabul edilmiştir. Batı tarzı ıslahatlar ilk kez bu dönemde yapılmıştır.

Kr Akademi Yayınları
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

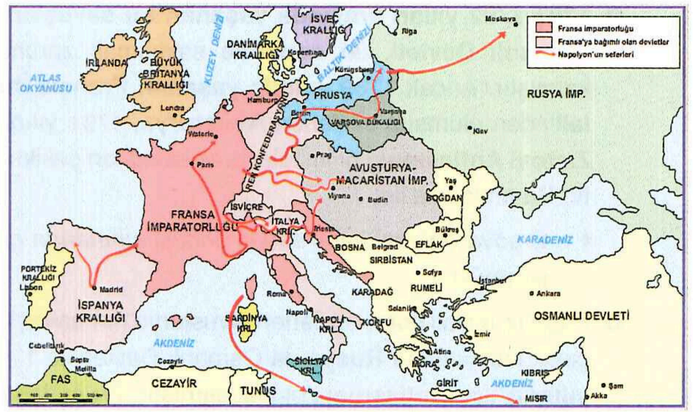

- Fransa'nın Mısır'ı işgali üzerine Osmanlı Devleti **İngiltere** ve **Fransa**'dan yardım istemiştir. Fransa'nın yayılmacı politikasından rahatsız olan bu iki devlet savaşta Osmanlı yanında yer almıştır.
- **Amiral Nelson** komutasındaki İngiliz donanması **Ebûkır** önlerinde **Fransız donanmasını yakmıştır.** Donanmasız kalan Fransa Osmanlıyı barışa zorlamak için, Suriye üzerinden yürüyerek **Akka Kalesi**'ni kuşatmıştır. Ancak Fransız modeline göre hazırlanmış **Cezar Ahmet Paşa** komutasındaki **Nizam-I Cedid Ordusu** Fransa'yı yenmeyi başarmış ve ilk zaferini kazanmıştır (**Akka Zaferi**).

Gerileme Dönemi Islahatçıları

III. AHMET (LALE DEVRİ) → I. MAHMUT → III. MUSTAFA → I. ABDÜLHAMİT → III. SELİM

III. Osman

- I. Mahmut'un vefatından sonra başa geçen III. Osman Dönemi'nde önemli bir ıslahat hareketi olmamıştır. Bu dönemde;
  - **Babıali (Paşa Kapısı)** inşa edilmiştir.
  - Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk deniz feneri olan Ahırkapı Feneri yapılmıştır.
  - **Nur-u Osmaniye Cami'nin inşaatı** tamamlanmıştır.
- III. Osman **elli bir yıllık** süreyle ***en uzun süre kafeste kalan Osmanlı şehzadesi*** olmuştur.

1. III. AHMET (LALE) DEVRİ ISLAHATLARI

✪ Lale Devri **1718 Pasarofça Antlaşması** ile başlar. **1730 Patrona Halil İsyanı** ile sona erer.

Lale Devri (1718 - 1730)

Padişahı	Sadrazamı	Şairi	Minyatür Sanatçısı
III. Ahmet	Nevşehirli Damat İbrahim Paşa	Nedim	Levni

- **1801** yılında **El Ariş Antlaşması**'nı imzalayan Fransa Mısır'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki savaşı, **1802** yılında imzalanan **Paris Antlaşması** kesin olarak sona erdirmiş, bu antlaşma ile **Mısır** Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir.

B) GERİLEME DÖNEMİ ISLAHATLARI

- XVII. ve XVIII. yüzyılda alınan yenilgiler Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkelerini takip etmesine ve özellikle askerî alanda ıslahatlar yapılmasına yol açmıştır.

Gerileme Dönemi Islahatlarının Genel Özellikleri

- XVIII. yüzyılda Avrupa'dan **askerî** ve **teknoloji** alanında uzmanlar getirilmiştir.
- **Askerî** alanda eğitim veren **batı tarzında okullar** açılmıştır.
- **Nizam-ı Cedit** adıyla ilk kez **Avrupa tarzında bir ordu** kurulmuştur.
- Askerî alanda başlayan Avrupa etkisi sonraki dönemlerde **toplum, kültür, sanat** ve **eğitim** alanlarında da etkili olmuştur.
- **Patrona Halil** ve **Kabakçı Mustafa** gibi isyanlarla ıslahatlar kesintiye uğramıştır.

- **Batı'nın üstünlüğü** ilk kez kabul edilerek, **Avrupa tarzında ilk ıslahatlar** yapılmıştır.
- Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu **Sait Mehmet Efendi** ile **İbrahim Müteferrika** tarafından İstanbul'da **ilk Türk matbaası** kurulmuştur (1727).
  - Matbaada basılan ilk eser **Vani Mehmet Efendi** tarafından yazılan **Vankulu Lügâtı**'dır. Bu eser **"Sıhahul Cevheri"** adlı eserin tercümesidir.
  - Bu dönemde kitap basabilmek için Şeyhülislam **Yenişehirli Abdullah Efendi** *"Kitap basmak caizdir"* diye fetva vermiş, padişah ve sadrazamdan da onay alınmıştır.

NOT

İbrahim Müteferrika kendi yazdığı ve kurduğu matbaada bastırdığı **Usûlü'l-hikem fî Nizâmi'l-ümem** adlı eserinde Osmanlı idari ve toplum yapısı hakkında bilgiler vermiştir.

- Avrupa devletlerini yakından tanımak amacıyla **Paris, Viyana Varşova** ve Moskova gibi önemli başkentlere **geçici elçiler** gönderilmiştir.
  - İlk geçici elçilik **Paris**'te açılmıştır.
  - **Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi** Avrupa'ya gönderilen **ilk geçici elçi**dir.

NOT

Yirmiz sekiz Mehmet Çelebi Efendi'nin gördüklerini anlattığı **Sefaretname** adlı eseri Osmanlının *Batı'ya açıldığı ilk penceresi* olarak kabul edilir.

- **Çiçek hastalığına** karşı **aşı** yapılmaya başlanmıştır. (Çiçek aşısı Osmanlıya Doğu'dan gelmiştir.)
- Başta edebî eserler olmak üzere kültürel ve bilimsel eserlerin **Türkçeye çevrilmesi için bir heyet (Tercüme Encümenliği)** oluşturulmuştur.
- İstanbul, birçok defa büyük yangınlara maruz kaldığı için Yeniçeri Ocağı'na bağlı **"Tulumbacılar"** adıyla ilk defa düzenli bir **itfaiye teşkilatı** kurulmuştur.
- **Topkapı Sarayı**'nda ve **Yeni Cami**'de halkın kullanımı için **kütüphaneler** kurulmuştur.
- Çiniciliğin yeniden canlandırılması amacıyla 1725'te İstanbul'da bir **çini atölyesi**, bunun yanında bir de **kumaş** ve **çuha atölyesi** kurulmuştur. Çinilerde **lale motifi** kullanılmıştır.
- Batı mimarisi ile binalar inşa edilmiş, süsleme sanatında **barok** ve **rokoko** tarzları uygulanmıştır.
- Versay Sarayı örnek alınarak **Sadabat Sarayı** yapılmıştır.
- **Mimar Mehmet Ağa** tarafından **III. Ahmet Çeşmesi** yapılmıştır. Bu dönemde sivil mimari gelişmiştir.

NOT

Avrupa modası, İstanbul şehir hayatında etkili olmaya başlamıştır. Bazı zengin zümreler; batı tarzında ev eşyaları, giysiler, resim ve tablolar kullanılmaya başlamıştır.

Patrona Halil İsyanı

- Lale devrinde helva partileri, gece sohbetleri, kaplumbağa yarıştırma gibi uç eğlenceler, lüks merakı ve israflar tepki almıştır.
- Bu dönem **1730**'da çıkan **Patrona Halil İsyanı** kanlı bir şekilde sona ermiş ve devrin sembolü hâline gelen **Sadâbad Sarayı** yerle bir edilmiştir. İsyan sonucu **III. Ahmet** tahttan indirilirken yerine **I. Mahmut** gelmiştir.

2. I. MAHMUT DEVRİ ISLAHATLARI

- İlk kez **Avrupa tarzında askeri ıslahatlar** yapılmıştır.

UYARI

I. Mahmut Dönemi'nde ilk kez **Avrupa tarzında askerî ıslahatlar** yapılmış ve **Batı'dan ilk kez yabancı uzman** getirilmiştir.

- Bu dönemde **Batı'dan ilk defa yabancı askerî uzman** (Fransız **Conte de Bonneval**) getirilmiştir. Conte de Bonneval, **Humbaracı Ahmet Paşa** adıyla önemli ıslahatlar yapmış, Humbaracı Ocağının başına getirilmiştir. Humbaracı ve topçu ocakları yeniden düzenlenmiştir.
- Ordu Fransız tarzında **bölük, tabur, alay** olarak yeniden bölümlere ayrılmıştır.

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Matbaanın kullanılmasına **hattatlar** (güzel yazı yazan kişiler) ve **müstensihler** (el yazması kitapları çoğaltan kişiler) tepki göstermiştir. Bu tepkiyi engellemek için dinî nitelikte eserlerin elde yazılmasına, matbaada basılmamasına karar verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde **Avrupa'dan alınan ilk teknik yenilik** matbaadır. İlk Türk matbaası Lale Devri'nde kurulurken Osmanlıda matbaayı kullanan ilk topluluk **Yahudiler**dir (II. Bayezit Dönemi - İstanbul).

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti'nde matbaanın Müslümanlar tarafından geç kullanılmaya başlanmasının temel sebepleri şunlardır:

- Hattatlığın yaygın bir meslek oluşu
- *Dinî tutuculuk ve yasaklamalar*
- *Okuryazar oranının düşüklüğü*
- *Okuma alışkanlığının yaygınlaşmaması*
- *Kâğıt ihtiyacı ve yetişmiş eleman sorunu*

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

8. Bölüm
Osmanlı Gerileme Dönemi

KRİTİK BİLGİ

I. Mahmut Dönemi'nde açılan **Hendesehane** ***Batılı tarzda açılan ilk teknik okuldur.***

KRİTİK BİLGİ

Koca Ragıp Paşa ve **Cezayirli Gazi Hasan Paşa** III. Mustafa Dönemi'nin ıslahatçı devlet adamlarıdır.

KRİTİK BİLGİ

XVIII. yüzyılda devlet bütçesinde oluşan açığı kapatmak amacıyla günümüz hazine bonosuna benzer bir şekilde adıyla iç borçlanmaya gitmiştir. 1775 yılında başlatılan esham uygulaması pay ve gelir ortaklığı senetleri anlamına geliyordu. ***Esham uygulaması temsilî kâğıt paraya geçişin ilk aşaması sayılır.***

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti Batı'da açtığı sürekli elçilikler ile Avrupa devletlerini yakından tanıyarak aleyhine oluşturulan ittifaklardan zamanında haberdar olma fırsatını yakalamıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da sürekli elçilikler açması Batı kültürüyle etkileşimini artırmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Üsküdar'da ordunun mühendis ve subay ihtiyacını karşılamak amacıyla, Avrupa tarzında ilk askerî teknik okul olan **Hendesehane** açılmıştır (1734).
- **Halk kütüphaneleri** açılmıştır.
- **Devşirme kanunu** son kez bu dönemde uygulanmıştır.

3. III. MUSTAFA DEVRİ ISLAHATLARI

- Dönemin ıslahatçı devlet adamlarından **Macar asıllı Baron De Tott** tophaneyi ve topçu ocağını düzenlemiş ve **Sürat Topçuları** adıyla yeni bir sınıf oluşturmuştur.
- Çeşme baskınından sonra yanan donanmayı yeniden kurmak için tersane ıslah edilmiş ve **yeni bir donanma** kurulmuştur.
- Deniz kuvvetlerinin subay ihtiyacını karşılamak amacıyla **Cezayirli Gazi Hasan Paşa**'nın büyük katkısıyla, **Deniz Mühendishanesi** (Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'un temeli olan denizcilik okulu) açılmıştır.
- Ekonomik sorunların önüne geçilebilmesi için iç borçlanma yöntemine başvurulmuş ve **Esham-ı Tahvilat** (Esham Usulü) kanunlaşmıştır.

4. I. ABDÜLHAMİT DEVRİ ISLAHATLARI

- Dönemin ıslahatçı devlet adamları **Sadrazam Halil Hamit Paşa** ve **Cezayirli Hasan Paşa**'dır.
- Bu dönemde **Sürat Topçuları Ocağı** geliştirilmiş, Humbaracı ve Lağımcı Ocakları ıslah edilmiştir.
- Orduya subay yetiştirmek amacıyla **İstihkam Okulu** açılmıştır.
- **Yeniçeri sayımı** yapılmış, **ulufe alım satımı yasaklanmış** ve **cülus bahşişi** kaldırılmıştır.
- Bu dönemde Esham senetleri yürürlüğe konulmuş ve **Galata bankerleri** ile **Rum** ve **Ermeni tüccarlardan** ilk kez **iç borç** alınmıştır.

Mühendishane-i Bahr-i Hümayun

- Osmanlı donanmasının **Ruslar** tarafından 1770 yılında **Çeşme**'de yakılması üzerine **Kaptanıderya Hasan Paşa**'nın önerisi ile **1775** yılında **I. Abdülhamit Dönemi**'nde, **İstanbul**'da kurulmuştur.
- Okulun ilk hocaları **Hasan Paşa** ve **Baron de Tott**'tur.
- Günümüzde **Deniz Harp Okulu** adı ile varlığını sürdürmektedir

DİKKAT

I. Abdülhamit zamanında yabancı uzmanların ***Müslüman olma ve Osmanlı kıyafeti giyme zorunluluğu*** kaldırılmıştır.

5. III. SELİM DEVRİ ISLAHATLARI

- Fransız İhtilali'nin bütün dünyayı etkilemeye başladığı bir dönemde tahta geçen III. Selim, devletin güvenliğini ve devamlılığını sağlamak için ıslahatlar yapmıştır.
- III. Selim Dönemi **"Nizam-ı Cedid Devri"** olarak anılmıştır. Osmanlı Devleti'nin **ilk programlı ıslahatçı** padişah III. Selim'dir.
- Sultan III. Selim yenilik yaparken **Meclisimeşveret** (danışma meclisi) oluşturmuş, Türk ve yabancı uzmanlara **layihalar** hazırlatmıştır.
- Yapılan ıslahatlarda daha çok **Fransa** örnek alınmıştır.
- III. Selim Dönemi'nde yapılan yeniliklerin tümüne ve bu dönemde kurulan orduya **Nizamıcedit** adı verilmiştir.
- Avrupa'da açılan **elçilikler sürekli hâle** getirilmiştir. **İlk sürekli elçilik Londra**'da açılmıştır. Daha sonra **Paris, Viyana** ve **Berlin**'de elçilikler açılmıştır. **İlk sürekli elçi Yusuf Agâh Efendi**'dir.
- Bu dönemde Batı tarzı **Nizamıcedit ordusu** kurulmuştur. Bu ordu **Batı tarzı ile kurulan ilk askeri birliktir.** Hem bu ordunun hem de yapılan ıslahatların giderlerini karşılamak için **İradıcedit** hazinesi oluşturulmuştur.
- Yeni ordunun eğitimi için **Avrupa'dan subaylar** getirilmiştir.
- Askerî alanda **Selimiye** ve **Levent** kışlaları oluşturulmuştur.
- Halkın gıda ihtiyacının karşılanmak, Sanayi İnkılabı'nın olumsuz etkilerini kırmak ve paranın değerini korumak için ekonomik önlemler alınmış, **yerli malı kullanımı** özendirilmiştir.

DİKKAT

III. Selim Zamanı'nda kurulan **Nizamıcedit** ordusu ilk başarısını, Napolyon'un Mısır'ı işgali sırasında Fransız ordusunu yenerek, **Akka Zaferi**'yle kazanmıştır.

@Sadettin.Akyayla

- **Şeyhülislamların** yetkileri kısıtlanmış ve kadıların görev yerlerine gitmeleri sağlanmıştır.

YORUM

III. Selim Dönemi'nde kurulan Nizamıcedit ordusu **1798** yılında Fransızlara karşı **Akka Zaferi**'ni kazanmıştır. ***Bu zafer bu dönemde yapılan askerî ıslahatların başarıya ulaştığının kanıtıdır.***

- Kara kuvvetlerinin subay ihtiyacını karşılamak amacıyla **Mühendishane-i Berri Hümayun** (Kara Mühendishanesi) kurulmuştur.

Mühendishane-i Berr-i Hümâyun

- **III. Selim** tarafından **1795**'te İstanbul **Eyüp**'te kurulmuştur.
- Kara Mühendishanesi olarak da bilinen okul **humbara, istihkâm** ve **mühendislik** olmak üzere üç bölümden oluşmuştur.
- Mühendishane-i Berr-i Hümâyun, **Birinci Dünya Savaşı**'nın başladığı **1914** yılına kadar eğitim vermeye devam etmiştir.

- Vezirlerin sayısı azaltılmış, ıslahatlarda yararlanmak için **Fransa, İsveç** ve **İngiltere**'den uzmanlar getirtilmiştir. Getirilen bu uzmanlar ile **tophanede** düzenlemeler yapılmıştır **modern topçu ocağının** temelini atan kişi III. Selim olmuştur.
- İlk kez **devlet matbaası** kurulmuştur **(Matbaa-ı Amire).**
- Yabancı dil eğitimine önem verilmiş ve **askerî teknik okullarda Fransızca** zorunlu yabancı dil olarak okutulmuştur.
- Yeni ordunun eğitimi için **Avrupa'dan subaylar** getirtilmiştir.
- **Kara** ve **Deniz Mühendishaneleri, tersanecilik** ve **hafif topçu ocağı** geliştirilmiştir.

III. Selim Dönemi Islahatlarına Tepki Gösterenler

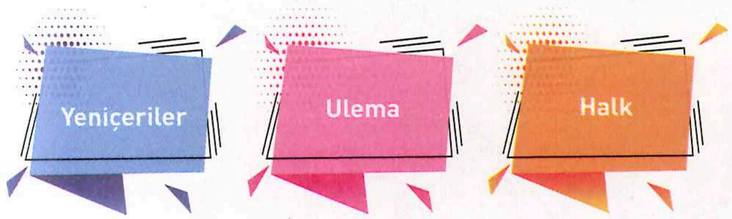

NOT

III. Selim Dönemi'nde **ilk kez bir Amerikan gemisi** İstanbul'u resmen ziyaret etmiştir. (George Washington Fırkateyni-1800)

Avrupa'da Neler Yaşandı?

- Osmanlı Devleti'nin ıslahatları yaparak toparlanmaya çalıştığı bu dönemde Batılı devletler **Sanayi Devrimi**'ni gerçekleştirmiştir.
- Sanayi Devrimi Avrupa'da köklü sosyoekonomik değişimlere sebep olmuştur.
- **1789** yılında yaşanan **Fransız İhtilali**'nin getirdiği yeni fikirler tüm dünyaya yayılmıştır.
- XIX. yüzyıl boyunca ise **Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İngiltere** ve *Fransa* gibi güçlü devletler Osmanlıyı hedef alan politikalar yürütmüştür.

NOT

- XVIII. yüzyılda Avrupa mimarisi Türk mimarisini etkilerken aynı dönemde Türk müziği de Avrupa'yı etkilemeye başlamıştır. Yeniçeri askerlerinin Avrupa'daki savaşçılık etkisi kadar onları savaşa motive eden **mehter** de geniş yankı bırakmıştır.
- İtalyan ressam **Agostino Tassi**'nin **Mehterbaşı** ve **Beş Türk Çalgıcısı** adlı tabloları ünlüdür.
- **Alla Turka müzik** XVIII. yüzyılın ünlü bestecilerini de etkilemiştir. **Mozart**'ın **5 numaralı konçertosu Türk konçertosu** olarak tanınmaktadır.
- **Beethoven**'ın **Atina Harabeleri** adlı eserinde **Türk Marşı** yer almaktadır.

KRİTİK BİLGİ

III. Selim Dönemi **Kabakçı Mustafa İsyanı** ile sona ermiştir.

KRİTİK BİLGİ

"İlhami" mahlasıyla şiirler yazan III. Selim'in musiki ile uğraşan bir yanı da vardır. Türk musikisine **"Suzidilara"** makamını kazandırmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Nizam-ı Cedid Dönemi'nin büyük şairi **Şeyh Galip**'tir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

- Dağılma dönemi **1792 Yaş Antlaşması** ile başlar. **1922 Saltanatın kaldırılması** ile sona erer.
- Dağılma Dönemi'nin genel siyaseti **Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını önlemek**tir. Bu amaçla Avrupalı devletler arasındaki siyasi rekabetten yararlanılmış ve **"denge siyaseti"** uygulanmıştır.

A) AVRUPA'DA YAŞANAN GELİŞMELERİN OSMANLIYA ETKİSİ

- XV. yüzyıldan itibaren Avrupa'dan gerçekleştirilen **Coğrafi Keşifler**, Osmanlı Devleti'nin kontrolünde bulunan **İpek** ve **Baharat Yolu**'nun eski önemini kaybetmesine, **gümrük gelirlerinin düşmesine**, **Osmanlı parasının değer kaybetmesine** ve Osmanlı Devleti'nin bozulan ekonomik düzenin tekrar düzelmesi için Avrupalı devletlere **kapitülasyonlar** vermesine yol açmıştır.
- Coğrafi Keşiflerden sonra ekonomide **merkantalizm** sistemi ortaya çıkmıştır.
- XVIII. yüzyılın sonlarında **İngiltere**'de ortaya çıkan **Sanayi Devrimi** zamanla Avrupa'nın diğer ülkelerine de yayılmıştır. XIX. yüzyıl ortalarına gelindiğinde **İngiltere**; maden, tekstil ve demir-çelik sanayini iyice geliştirmiştir.

Sanayi İnkılabı Sonucunda...

- Avrupa'da seri üretime geçilmiş, halkın sosyal ve ekonomik imkânları genişlemiştir.
- Sanayi ön plana çıkmış, büyük sanayi kentleri kurulmuştur.
- Köylerden bu kentlere göçler artmıştır.
- Sanayileşmeye bağlı olarak **işçi sınıfı** önem kazanmış; işçi ve işveren haklarını savunmak amacıyla sendikal faaliyetler başlamıştır.
- Sanayileşen Avrupa devletleri, bol ve ucuz ham maddeye ihtiyaç duymuş, bu durum sömürgecilik rekabetini hızlandırmıştır.
- Bankacılıkta, ticarette ve para hacminde genişleme olmuştur.

- Gelişen sanayi için yeni **ham madde ve pazar arayışı** Avrupa devletleri arasında rekabete neden olmuş, bu rekabette Osmanlı Devleti, Batı'ya tanıdığı kapitülasyonların da etkisiyle, Avrupa ülkelerinin **açık pazarı** haline gelmiştir.
- **1789** yılında gerçekleşen **Fransız İhtilali**'nin etkisiyle Avrupa'da **milliyetçilik** düşüncesi hızla yayılmış ve büyük imparatorluklar parçalanmaya başlamıştır.
- Avrupa'da bozulan bu siyasi düzeni yeniden kurmak için **Rusya, Avusturya** ve **Prusya** öncülüğünde **İngiltere**'nin de katılımıyla **1814** yılında **Viyana Kongresi** toplanmıştır. Konferansa savaşlarda yenilmesine rağmen Fransa da davet edilmiş, Fransa'nın da katılımıyla konferans ayrı bir önem kazanmıştır.
- **1814** yılında toplanan **Viyana Kongresi**'nde Avusturya'yı temsil eden **Metternich** öncülüğünde önemli kararlar alınmıştır (1815).

DİKKAT

- Kongrede **milliyetçilik ve özgürlük akımlarını önleyebilmek için** bütün kralların bu akımlar karşısında dayanışma ve fiilî yardımlaşmalarını öngören **Metternich (Meternik) sistemi** kurulmuştur.
- Mutlak krallıklarla yönetilen devletler, milliyetçilik akımına karşı birlikte hareket etme kararı almıştır.
- **İngiltere, Avusturya, Rusya** ve **Prusya** kendi çıkarları doğrultusunda Avrupa'nın siyasi haritasını ve güçler dengesini yeniden düzenlemiş ve bu düzenleme yapılırken **milliyetçilik** düşüncesi dikkate alınmamıştır.

9. BÖLÜM Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Avrupa'da **XV** ve **XVIII. yüzyıllarda** hâkim olan merkantalizme göre bir milletin refahı, devletin elinde tuttuğu **altın, gümüş** gibi değerli madenlere bağlıdır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Avrupa'da Viyana Kongresi ile başlayan bu döneme **Restorasyon Dönemi** (1815-1827) denilmiştir. Viyana Kongresi'nde ***Fransız İhtilali'nin yayılmasını engellemek için*** hiçbir milliyetçi ayaklanmanın desteklenmemesi kararlaştırılmıştır. Ancak **1827** yılında Osmanlı Devleti'ni zayıflatmak amacıyla **Yunan İsyanı**'na destek olunmuştur. **1827** yılında **Navarin Olayı**'nda Osmanlı Donanması yakılarak Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşması sağlanmıştır. Bu nedenle 1827 Navarin Olayı ile 1815 Viyana Kongresi ile başladığı kabul edilen **Restorasyon Dönemi** sona ermiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Fransız İhtilali ve Napoleon Savaşları'ndan sonra **İngiltere** ve **Fransa** da Osmanlıların iç ve dış siyasetine karışmaya başlamıştır. Osmanlı coğrafyasına nüfuz etme çabalarına **1870**'te siyasi birliğini sağlayan **Almanya** da katılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

- **Sened-i İttifak** ile Osmanlı tarihinde **ilk kez bir padişah kendi isteği ile yetkilerini sınırlandırmıştır.**
- Bu şekilde iktidarın yetkileri kısıtlandığı için bu belge Osmanlılarda **ilk demokratikleşme hareketi** olarak kabul edilmiştir.
- Sened-i İttifak padişahın yetkilerinin ilk kez kısıtlanması bakımından İngiltere'de **1215** yılında yayınlanan **Magna Carta**'ya benzerlik gösterir.
- Sened-i İttifak ferman niteliğinde belge olmayıp, **yemin** niteliğinde bir belgedir.

KRİTİK BİLGİ

Sened-i İttifak ile devlet Anadolu'da ve Rumeli'de kendi kendine güçlenmiş ve bir bakıma özerkliğini ilan etmiş olan âyanların varlığını tanımış ve âyanlık hukuki bir hâle gelmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sened-i İttifak'ın imzalanmasının arkasındaki güç olan **Alemdar Mustafa Paşa,** 15 Kasım 1808'de yeniçeriler tarafından öldürülmüş ve **Sultan II. Mahmut** bu olay karşısında seyirci kalmıştır. Bu olaydan sonra sadrazam ve şeyhülislam Sened-i İttifak'a imza atmamış ve senet etkisini yitirmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Viyana Kongresi'nde görüşülen konulardan biri de **Şark Meselesi**'dir. **"Doğu Sorunu"** olarak da adlandırılan Şark Meselesi, politik bir terimdir. Bu terim ilk defa **1815'te Viyana Kongresi**'nde tarafından kullanılmıştır.

Şark Meselesi (Doğu Sorunu)

- Türklerin Avrupa'dan atılması şeklinde tanımlanan Şark Meselesi, Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılması ve topraklarının paylaşılması kavgasıdır.
- Şark Meselesi tabiri ilk defa **1815**'te **Viyana Kongresi**'nde Rus Çarı Alexander (Aleksandır) tarafından kullanılmıştır.
- Bu mesele I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin topraklarına sahip olmak isteyen emperyalist güçlerin politikası olmuş ve bu güçler Sevr Antlaşması ile amaçlarına ulaşmak istemiştir.

Şark Meselesini iki aşamada incelemek mümkündür...

Birinci Aşama

- 1071 **Malazgirt Savaşı** ile başlar.
- Bu dönemde Türkler Avrupa'ya sokulmamak için uğraşılmıştır.
- Türklerin Anadolu'da durdurulması için **Haçlı Seferleri** düzenlenmiştir.
- Bu aşama Batı'daki Türk ilerleyişinin durdurulduğu **1683 II. Viyana Kuşatması** ile sona ermiştir.

İkinci Aşama

- Bu aşamada Avrupalı devletler saldırıya geçmiştir. Balkanlardaki **gayrimüslim unsurların bağımsızlıklarını kazanması** için uğraşılmıştır.
- Anadolu'daki **Türk varlığına son vermeyi** amaçlamışlardır.
- Avrupalı devletler bu amaçlarını Sevr Antlaşması'yla gerçekleştirmek istemişse de Türk milleti buna izin vermemiştir.

B) DAĞILMA DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

- **III. Selim** Dönemi'nde yapılan ve **Nizam-ı Cedit** diye adlandırılan yenilikler, **Kabakçı Mustafa İsyanı**'yla sona ermiştir. Bu isyanda yenilikçi devlet adamlarından bazıları **Ruscuk Âyanı Alemdar Mustafa Paşa**'ya sığınmıştır.
- **Alemdar Mustafa Paşa** bu kişilerin etkisiyle, **III. Selim**'i tahta çıkarmak amacıyla İstanbul'a hareket etmiş ve sarayı kuşatmıştır. Bunun üzerine **Sultan IV. Mustafa**, amcası **III. Selim** ve kardeşi Mahmut'un öldürülmesine izin vermiştir. Ancak III. Selim öldürülmüş, **Şehzade Mahmut** ise **Alemdar Mustafa Paşa** tarafından kurtarılmıştır.
- **IV. Mustafa**'yı tahttan indiren Alemdar, **II. Mahmut**'u tahta geçirmiş ve kendisi de sadrazam olmuştur.

1. II. MAHMUT DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI (1808-1839)

a. Senedi İttifak (1808)

- **Sultan II. Mahmut** tahta geçtikten sonra taşrada düzeni kurabilmek için kendisi de ayan olan **Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa**'nın da araya girmesiyle ayanları İstanbul'a davet etmiş ve **1808** yılında ayanlarla anlaşmaya varılarak **Sened-i İttifak** imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre;

1. Âyanlar, devletin eyaletlerden asker almasına karşı gelmeyecektir.
2. Âyanların bulunduğu yerlerde hazine gelirlerinin, devletin koyduğu kanun ve hükümlere göre âyanlar tarafından toplanması sağlanacaktır.
3. Âyanlık haklarının babadan oğula geçmesi kabul edilecektir.
4. Padişah ağır vergiler koymayacak, eşit ve adaletli vergi alacaktır.
5. Sadrazama saygı gösterilecek ve emirlerine uyulacaktır.
6. İstanbul'daki yeniçeri ve diğer ocaklarda isyan çıktığında âyanlar emir beklemeksizin İstanbul'a gelerek isyanı önleyeceklerdir.

b. Sırp İsyanı

- Fransız İhtilali sonrası yaygınlaşan **milliyetçilik** düşüncesinin etkisiyle Osmanlı Devleti'nde isyan eden ilk millet **Sırplar** olmuştur.

Sırp İsyanı'nın Nedenleri	
1.	Milliyetçilik ve özgürlük düşüncelerinin Sırplar üzerindeki etkisi
2.	Osmanlı Devleti'nin merkezî otoritesinin azalması
3.	Bölgedeki yeniçerilerin sorumsuzca hareket etmesi
4.	Avusturya ve Rusya'nın Sırpları kışkırtması
5.	Rusya'nın panslavizm politikasının etkisi

Panslavizm

- Rusya'nın Slav asıllı bütün halkları kendi yönetimi altında toplayarak dünya **Slav birliğini** sağlama politikasının adıdır.
- Rusya bu politikayı kullanarak XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında yasayan **Ortodoks** ve **Slav topluluklarını** kışkırtmış ve Osmanlı Devleti'nde isyanlar çıkmasına yol açmıştır.

Başlıca Slav Toplulukları

- Osmanlı Devleti'nde Fransız İhtilali'ne bağlı olarak **ilk kez isyan eden, imtiyaz** ve **özerklik** alan **Sırp**lardır.

c. 1806-1812 Osmanlı – Rus Savaşı

- Balkanlarda nüfuz kurmak isteyen **Rusya** Sırp isyanını bahane ederek Osmanlı'ya savaş ilan etmiş ve **1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı** yaşanmıştır.

Savaşın nedenleri;	
1.	Rusların Sırp İsyanını desteklemeleri
2.	1804'te başlayan Napolyon Savaşlarında Osmanlı Devleti'nin Fransa yanında yer alması ve Boğazları Rusya'ya kapatması
3.	Rusların Sırp İsyanı'nı bahane ederek Osmanlı üzerindeki emellerine ulaşmak istemesi

- **1807** yılında **Fransa** ile **Tilsit Antlaşması**'nı imzalayan **Rusya,** Fransa tehdidinden kurtulmuştur. Osmanlı Devleti ise Fransa-Rusya ittifakına karşı **1809** yılında İngiltere ile **Kale-i Sultaniye Antlaşması**'nı imzalamıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasında İngiltere'nin Fransa ile Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurmasından endişe duyması da etkili olmuştur.
- 1806 - 1812 yılları arasında yaşanan Osmanlı - Rus Savaşlarının sonucunda **1812** yılında **Bükreş Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşma ile **Sırplara birtakım ayrıcalıklar** verilmiştir.

Sırpların Bağımsızlık Kazanma Süreci		
Bükreş Antlaşması (1812)	**Edirne Antlaşması** (1829)	**Berlin Antlaşması** (1878)
İmtiyaz elde ettiler.	Özerklik elde ettiler.	Bağımsızlık kazandılar.

YORUM

Balkan uluslarının bağımsızlık mücadelesine girişmesi Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik düşüncesinin etkili olduğuna, **"Osmanlıcılık"** fikrinin önemini kaybettiğine kanıttır.

d. Yunan (Rum) İsyanı (Megali İdea)

- Rumları bağımsızlığa götüren ilk adım **1814**'te **Odessa**'da **Filiki Eterya Cemiyeti'nin** kurulması ve bu cemiyetin faaliyetleri olmuştur. Cemiyet **1894** yılında **Etniki Eterya Cemiyeti** adını almıştır.

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

İlk Sırp İsyanı Kara Yorgi liderliğinde **III. Selim Dönemi**'nde çıkmış, **II. Mahmut Dönemi**'nde de devam etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında birçok cephede yapılmış savaştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Osmanlı Devleti'nden **"imtiyaz** ve **özerklik kazanan ilk ulus"** **Sırplar** olmuştur.
- İlk bağımsızlık kazanan ise **Yunanlar** olmuştur.
- **Sırbistan, Karadağ ve Romanya;** 1878 **Berlin Antlaşması** ile bağımsızlık kazanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nden ayrılan **son Balkan ulusu, Arnavutluk**'tur. **Arnavutluk;** I. Balkan Savaşı sırasında bağımsızlığını kazanmıştır.
- **Bulgaristan, II. Meşrutiyet'in ilanı** sırasında bağımsızlık kazanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde **ayaklanan ilk millet Sırplar** olduğu halde **bağımsızlık kazanan ilk millet ise Yunanlılar** olmuştur. Bunun nedeni ***Avrupalıların Yunan isyanına destek vermeleri*** olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

@SadettinAkyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

1814'te Rum tüccarların ve siyaset adamlarının yer aldığı bir grup, Rusya'nın Karadeniz'deki önemli liman şehri olan Odesa'da **Filik-i Eteria** (Dostluk Cemiyeti) adıyla gizli bir örgüt kurmuştur. Yunan İsyanı'nın çıkmasında etkili olan bu örgüt 1894'te **Etnik-i Eterya Cemiyeti** adını almıştır.

KRİTİK BİLGİ

1826 yılında **Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla** oluşan boşluğun doldurulamamış olması Yunan İsyanı'nın başarılı olmasında etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Yunanistan'ın bağımsız olması ve Mora'nın elden çıkması ile Akdeniz'de dengeler değişmiştir. Bu dengenin **İngiltere lehine** değiştiğini ileri süren **Fransa, 1830**'da **Cezayir**'i işgal etmiştir. *Böylece Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'da ilk önemli toprağını kaybetmiştir.*

KRİTİK BİLGİ

Edirne Antlaşması (1829), Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra imzalanan şartları en ağır antlaşmadır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Rum İsyanı'nın Nedenleri

1. Fransız İhtilali'nin getirdiği **milliyetçilik** akımı
2. Ruslar ve Yunanlıların eski Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak istemeleri (**megali idea**)
3. **Avrupa devletlerinin** kışkırtmaları
4. **Rum aydınlarının** çalışmaları
5. Rus çarı tarafından kurdurulan **Filik-i Eteria Cemiyeti**nin çalışmaları
6. **Fener Rum Patrikhanesi**'nin Rumları isyana teşvik etmesi
7. ***Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa***'nın isyanıdır.

Tepedelenli Ali Paşa İsyanı

Tepedelenli Ali Paşa XIX. yüzyılda Yunanistan'da etkili olan ayanlardan biridir. Âyanlık mücadeleleri sonucunda Yanya'yı ele geçirince buranın valiliğine tayin edilmiştir. Geniş bir alanda etkili olamaya başlayan Tepedelenli Ali Paşa 1820'de II. Mahmut tarafından azledilince Rumlarla iş birliği yaparak isyan etmiştir. Osmanlı Devleti bu isyanla uğraştığı için Yunan İsyanı ile yeterince ilgilenememiş ve Tepedelenli Ali Paşa İsyanı Yunan İsyanı'nın başarılı olmasında etkili olmuştur.

Rum İsyanı'nın Gelişimi

1820
- Rum isyanı ilk olarak **1820**'de **Alexander İpsilanti** öncülüğünde **Eflak**'ta başlamıştır. Bu isyan Osmanlı Devleti tarafından kısa sürede bastırılmıştır.

1821
- Asıl Yunan ayaklanması **1821**'de **Mora**'da başlamıştır.
- Bu isyanın başladığı sıralarda yaşanan **Tepedelenli Ali Paşa İsyanı** da Rumları işlerini kolaylaştırmıştır.
- Rönesans'la birlikte eski Yunan uygarlığına yeniden ilgi duyan Avrupalı devletleri, **"Helen çocukları"** gözüyle baktıkları Yunanlara isyanları sırasında destek olmuşlardır.
- İsyancılara **İngiliz bankaları** para verirken **Ruslar** da silah desteği sağlamıştır.

1824
- Mora İsyanı'nı bastıramayacağını anlayan **II. Mahmut** 1824'te **Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa**'dan yardım istemiştir. Mehmet Ali Paşa **Girit** ve **Mora**'nın kendisine verilmesi koşuluyla yardım etmeyi kabul etmiştir. Bu yardımla Osmanlı Devleti Yunanlar karşısında başarılı olmuştur.

1827
- Osmanlı-Mısır kuvvetlerinin isyanı bastırması üzerine **İngiltere, Rusya** ve **Fransa**; Osmanlı Devleti'ne karşı **1827** yılında **Londra Protokolü**'nü imzalamıştır. Bu üç devlet **1827**'de **Navarin Olayı** denilen gelişmeyle Osmanlı ve Mısır donanmasını yakarak imha etmiştir.

1829
- Navarin Olayı'ndan sonra Kavalalı'nın Mora'dan çekilmesi sonrası Rusya'nın savaş ilanıyla 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı başlamış ve Ruslar Edirne'ye kadar ilerleyince **1829** yılında **Edirne Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşma ile;
- **Yunanistan** bağımsız olmuştur.
- **Eflâk, Boğdan** ve **Sırbistan**'a ayrıcalıklar verilmiştir.
- Rus ticaret gemilerinin **Boğazlardan serbestçe geçişi** kabul edilmiştir.
- Osmanlı Devleti Rusya'ya **savaş tazminatı** ödemiştir.

NOT

İngiliz şair **Lord Byron** Rum İsyanı'nı desteklemek için Yunanistan'a gelmiştir. **Don Juan** adlı eserinde **İngiltere, Rusya** ve **Osmanlı soylularından** bahsetmiştir.

- Yunanistan'ın bağımsızlık kazanmasıyla Mora'nın elden çıkması, Osmanlı Devleti'nde **Mehmet Ali Paşa Sorunu**'nun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

e. Mısır Meselesi (Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı-1831)

- **Mehmet Ali Paşa**, Yunan İsyanı'nın bastırılması karşılığı **Mora** ve **Girit valiliklerini** istemişti. Ancak bu istek yerine getirilemeyince, Mehmet Ali Paşa **Girit** ve **Suriye** valiliklerini istemiştir. II. Mahmut'un bu isteği reddetmesi isyanın temel nedeni olmuştur.

- İsteğini II. Mahmut'a kabul ettiremeyen Kavalalı Mehmet Ali Paşa, **oğlu İbrahim Paşa** komutasındaki Mısır ordusunu Suriye üzerine yollamıştır. Yapılan savaşta Osmanlı ordusu yenilmiş ve **Mısır ordusu** Adana'dan ilerleyerek **Kütahya'ya kadar** gelmiştir.
- Osmanlı Devleti bu tehdit karşısında **"Denize düşen yılana sarılır."** diyerek Rusya'dan yardım istemiştir.
- Rusya Osmanlı Devleti'nin yardım isteğini kabul ederek Boğazlardan serbestçe geçmeyi istemiştir.
- Rus donanmasının bu olay nedeniyle İstanbul'a gelmesi ise İngiltere ve Fransa'yı kaygılandırmıştır. Bu durum karşısında **İngiltere** ve **Fransa, Rus donanmasının Akdeniz'e inmesini engellemek amacıyla** Mehmet Ali Paşa'ya baskı yaparak Osmanlı Devleti ile **1833** yılında **Kütahya Antlaşması**'nı imzalamasını sağlamışlardır. Bu antlaşmaya göre,
  - Mehmet Ali Paşa'ya **Mısır** ve **Girit**'e ek olarak **Şam valiliği** verilmiştir.
  - Oğlu İbrahim Paşa'ya **Cidde valiliği** ve **Adana Muhassıllığı** verilmiştir.
- Osmanlı Devleti kendini güvenceye almak için Rusya ile **1833** yılında **Hünkâr İskelesi Antlaşması**'nı imzalamıştır.

Bu antlaşmayla;	
1.	Osmanlı Devleti bir saldırıya uğrarsa **Rusya yardım edecek** (Masrafları karşılanmak şartıyla)
2.	Rusya'ya bir saldırı olursa **Osmanlı Devleti Boğazları Rusya'nın savaştığı devletlere kapatacak**
3.	Antlaşma **8 yıl geçerli** olacaktır.

- Osmanlı Devleti Mısır Sorunu'nun çözümünde İngiltere'nin desteğini alabilmek için **1838** yılında **Baltalimanı Ticaret Sözleşmesi** ile İngiltere'ye bazı ayrıcalıklar vermiştir.

Bu antlaşmaya göre;	
1.	Mevcut kapitülasyonlar devam edecek ve **İngiltere'ye yeni imtiyazlar** verilecektir.
2.	İngilizler, Osmanlı ülkesindeki **tarım ve sanayi ürünlerini** serbestçe alıp satabilecektir.
3.	Osmanlı Devleti, **ihracat yasaklarını** ve **iç ticarette** uyguladığı her türlü tekelleşmeyi kaldıracaktır.
4.	**Yabancı tüccarlar**, Osmanlı ülkesinde yerli tüccara sağlanan hak ve kolaylıklardan yararlanacaktır.
5.	İhracattan alınan vergiler **%12,** ithalattan alınan vergiler ise **%5** olarak uygulanacaktır.

NOT

Bu antlaşma, her devlete açık tutulmuş ve bütün Avrupa ülkeleri bu antlaşmadan yararlanmak istemiştir. Balta Limanı Antlaşması **yabancı tüccarlara vergi muafiyeti getirirken yerli tüccarlar vergi ödemeye devam etmiştir.**

DİKKAT

Baltalimanı Ticaret Antlaşması ile ham maddenin yurt dışına çıkmasını engellemek amacıyla uygulanan **"yed-i vahid"** uygulamasına son verilmiş, Avrupalı tüccarlar daha fazla ücret ödeyip ham maddeleri satın aldıkları için Osmanlı esnafı ham madde bulmakta sıkıntı yaşamış bu da üretimin aksamasına, küçük el tezgâhlarının kapanmasına yol açmıştır.

UYARI

Baltalimanı Antlaşması Osmanlı Devleti'nin gümrük gelirlerinde önemli kayıplar yaşatmış, buna **1853-1856** yıllarında yaşanan **Kırım Savaşı**'nın masrafları da eklenince, ***devlet dış borçlanmaya gitmek zorunda kalmıştır***.

KRİTİK BİLGİ

II. Mahmut'un Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemesi Mısır valisinin nüfuzunun artmasına yol açmıştır. Bu olaydan önce **Mehmet Ali Paşa,** Osmanlı Devleti'nin bir türlü sonuçlandıramadığı Hicaz'daki **Vehhabi İsyanı**'nı 1818'de bastırarak hac yolunu açmış ve İslam dünyasında saygınlık kazanmıştır. **Vehhabilik** XVIII. yüzyılın ortalarında, Suudi Arabistan'ın Need Bölgesi'nde yeni bir dinî akım olarak ortaya çıkmış genel olarak tasavvufu ilke edinmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kütahya Antlaşması ile Osmanlı Devleti kendi valisine boyun eğmiştir. Bu antlaşma ile mesele geçici olarak çözüme kavuşmuş, İngiltere, Fransa ve Mehmet Ali Paşa'ya güvenemeyen Osmanlı Devleti dış politikada Rusya ile yakınlaşmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Hünkâr İskelesi Antlaşması Osmanlı Devleti'nin **Boğazlar üzerindeki egemenlik hakkını tek başına kullandığı son antlaşma**dır. Bu antlaşma ile Rusya-Osmanlı yakınlaşması ve Rusya'nın Boğazlardan serbest geçiş hakkı elde etmesi **Boğazlar Sorunu'nun ortaya çıkmasına** yol açmıştır.

@SadettinAkyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

Sınavda Çıkabilecek Not

1840 Londra Konferansı'na Mehmet Ali Paşa ile işbirliği içinde olan Fransa katılmamıştır.

KRİTİK BİLGİ

- Mehmet Ali Paşa'nın torunları **"Hidiv"** ünvanıyla I. Dünya Savaşı sonuna kadar Mısır'ı yönetmiştir.
- Londra Antlaşması'yla Mısır içişlerinde serbest dışişlerinde merkeze bağlı **özerk bir eyalet** haline gelmiştir.

♦ **1839** yılına gelindiğinde **Nizip Savaşı**'nda Osmanlı ordusunu yenen Mehmet Ali Paşa bağımsızlığını ilan etmiştir. Nizip'teki ağır yenilginin haberi gelmeden önce II. Mahmut vefat etmiş ve yerine oğlu Abdülmecit geçmiştir.

2. ABDÜLMECİT DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI (1839-1861)

✪ Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı kuvvetlerini yenmesi üzerine Rusya'nın Hünkâr İskelesi maddeleri gereğince olaya müdahale edeceğini düşünen İngiltere bu konunun çözümü için bir konferans toplamasını sağlamıştır. Böylelikle **1840** yılında Mısır Meselesi'nin görüşülmesi için **Londra**'da bir konferans toplanmıştır.

a. 1840 Londra Konferansı (Mısır Meselesi)

Konferans'a Katılan Devletler

- İngiltere
- Rusya
- Avusturya
- Prusya
- Osmanlı Devleti

♦ Mehmet Ali Paşa tarafında yer alan **Fransa** bu konferansa katılmamıştır.

♦ Konferans sonunda imzalanan **Londra Antlaşması**'yla;

- ❑ **Mısır, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet** olacak ancak yönetimi **Mehmet Ali Paşa** ve **oğullarına** verilecektir.
- ❑ Mısır'da **vergiler Osmanlı padişahı adına** toplanacaktır.
- ❑ Mehmet Ali Paşa'nın elinde bulunan **Suriye, Adana** ve **Girit** Osmanlı Devleti'ne geri verilecektir.

DİKKAT

Londra Antlaşması'nın şartları Mehmet Ali Paşa tarafından kabul edilmeyince İngiltere, Avusturya ve **Osmanlı Devleti Mısır'a asker çıkarmış, Mehmet Ali Paşa kuvvetleri yenilince Londra Konferansı kararlarını kabul etmek zorunda kalmıştır.** Böylelikle Mısır Meselesi kesin olarak çözüme kavuşmuştur.

b. 1841 Londra Konferansı (Boğazlar Meselesi)

♦ Mısır Meselesi halledildikten sonra 1841 yılında Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın süresinin dolması üzerine, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yeniden bir anlaşma yapmasından çekinen Avrupa devletleri Londra'da Boğazlar Konferansı toplanmıştır.

Konferans'a Katılan Devletler

- Osmanlı Devleti
- İngiltere
- Fransa
- Rusya
- Avusturya
- Prusya

♦ Konferans sonunda 1841 yılında **Londra Boğazlar Sözleşmesi** imzalanmıştır. Buna göre;

- ❑ Boğazlar Osmanlı egemenliğinde kalacak,
- ❑ Boğazlar ticaret gemilerine açık, tüm savaş gemilerine kapalı olacaktır.

♦ Boğazların 1841 Londra Boğazlar Antlaşması'ndaki durumu, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girişine kadar aynen korunmuştur.

DİKKAT

- Londra Konferansı'yla **Boğazlar uluslararası bir statü** kazanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin ne kadar güçsüz olduğu anlaşılmış ve **Osmanlılar Boğazlar üzerindeki egemenliğini** kaybetmiştir
- Rusya, Osmanlı üzerindeki himaye hakkını kaybetmekle beraber Karadeniz'deki güvenliğini sağlamıştır.

NOT

Londra Antlaşması'yla **Boğazlardan geçiş sadece Osmanlı hukuk kuralları** veya **Osmanlı Devleti ile diğer devletlerarasında yapılan ikili antlaşmalarla düzenlenmesi** aşamasından çıkmıştır.

@Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

c. Kırım Savaşı (1853-1856 Osmanlı-Rus Savaşı)

- Kırım Savaşı'nın yaşanmasında **Rusya'nın güneye inme politikası** etkili olmuştur. Rusya bu politikayı gerçekleştirmek için Osmanlıyı İngiltere ile paylaşma planını da gündeme almıştır.
- Çar Nikola **9 Ocak 1853**'te St. Petersburg'daki kışlık sarayında bir baloda **İngiliz elçisi George Hamilton Seymour**'a **"...Kollarımız altında çok hasta bir adam var. Çok hasta. Osmanlı Devleti ansızın ölebilir. Ölüleri diriltemeyiz..."** demiştir. İngiliz elçi ise, **"...niçin hastayı tedavi etmeyelim..."** diyerek Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni paylaşma önerisini reddetmiştir.

YORUM

Baltalimanı Antlaşması (1838) ile Osmanlı Devleti'nden önemli ayrıcalıklar elde eden İngiltere bir paylaşım yapılırsa Rusya'nın güçleneceğini ve Akdeniz'e ineceğini düşünmüştür. Bu yüzden sömürge yolları üzerinde güçlü bir Rusya'nın olmasını istememiş ve Rusya'nın Osmanlıyı paylaşım önerisine sıcak bakmamıştır.

Kırım Savaşı'nın Nedenleri

1. Rusya'nın **güneye (Boğazlar üzerinden Akdeniz'e) inme politikası**
2. Rusya'nın **Balkanlarda** etkin hâle gelmeye çalışması
3. **Çar I. Nikola**'nın İstanbul'a gönderdiği **Rus elçisi Menşikof**'un ağır isteklerinin Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemesi
4. Rusya'nın **Kudüs** ve **Filistin** gibi yerlerdeki Ortodoks kiliseleri için geniş haklar istemesi **(Kutsal Yerler Sorunu)** ve Osmanlının bu istekleri kabul etmeyerek durumu iç mesele olarak kabul etmesi
5. **Macar** ve **Leh mültecileri**n Osmanlıya sığınması ile ortaya çıkan mülteciler sorunu

NOT

- İngiltere ve Fransa'nın Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne destek vermesinde 1848 yılında yaşanan **Macar Mülteciler Sorunu**'nda Sultan Abdülmecit'in takındığı tutum etkili olmuştur.
- Avusturya-Macaristan'da Fransız İhtilali'nin etkisi ile Macar, Çek, Hırvatlar ayaklanmış, Avusturya zor durumda kalınca Rusya'dan yardım istemiştir. Rus baskısından kaçan bu milliyetçiler Osmanlı Devleti'ne sığınmış ve Sultan Abdülmecit bu sığınanları bütün tehditlere rağmen **"Tacımı ve tahtımı veririm ama bana sığınanları asla vermem."** diyerek teslim etmemiştir.

Savaşın Gelişimi

1. Kutsal Yerler talebinin reddedilmesi üzerine **Rusya** Osmanlıya saldırarak, **Eflak** ve **Boğdan**'ı işgal etmiş, **Tuna**'yı geçerek **Silistre**'yi ele geçirmiştir.
2. Rusya'nın ilerlemesinden rahatsız olan İngiliz ve Fransız gemilerinin İstanbul'a gelmesi üzerine Rusya Sinop'ta on iki parçalık Osmanlı donanmasını yakmıştır **(Sinop Baskını-1853).**
3. Bu durum karşısında **İngiltere** ve **Fransa** Osmanlı Devleti ile ittifak yaparak Rusya'ya savaş ilan etmiştir (1854).
4. Eflak ve Boğdan'dan çekilmek zorunda kalan Rusya'ya karşı **Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa** ve **Piyemonte** Kırım'a asker çıkarmıştır. Yaşanan mücadeleler sonucunda Rusya barış istemek zorunda kalmıştır.

Kırım Savaşı'nın Sonuçları

Savaş sonunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılacak barışın şartlarını belirlemek için **Paris Konferansı** toplanmıştır. Konferans sonunda **1856** yılında **Paris Antlaşması** imzalanmıştır.

Paris Konferansı'na Katılan Devletler

Osmanlı Devleti — **Rusya** — **İngiltere** — **Fransa** — **Piyemonte**

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı'yı **"Hasta Adam"** olarak nitelendiren **Rusya,** İngiltere ile Osmanlı topraklarını paylaşmak istemiş ancak Rusya'nın daha fazla güçlenmesini istemeyen **İngiltere** bu teklife olumlu cevap vermemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Piyemonte Krallığı İtalya siyasi birliğini sağlamak için İngiltere ve Fransa'nın yardımına ihtiyaç duyduğu için Kırım Savaşı'na katılmış ve asker göndermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sinop baskını deniz savaşları tarihinde **yelkenli ahşap gemilerin rol aldığı son savaştır.**

KRİTİK BİLGİ

Rusya'nın Balkanlara yerleşmesinden endişe duyan **Avusturya** da Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

Osmanlı Devleti Paris Konferansı devam ederken, Batılı devletlerin isteği ile **"Islahat Fermanı'nı"** hazırlamıştır. Hazırlanan Islahat Fermanı Paris Antlaşmasının maddelerine eklenmesi Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışılmasını kolaylaştırmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti **Kırım Savaşı** sırasında ilk kez **İngiltere**'den **dış borç** almıştır.

KRİTİK BİLGİ

Abdülaziz'in 1867 yılında **Avrupa'yı ziyaret için kullandığı vagon** bugün **Rahmi Koç Müzesi'nde** bulunmaktadır.

KRİTİK BİLGİ

Sultan Abdülaziz Kararname-i Ali ile ilk kez **basına sansür** uygulamıştır.

kr AKADEMİ YAYINLARI
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
@SadettinAkyayla

PARİS ANTLAŞMASI (1856)

	Antlaşma Maddesi	Madde Yorumu
1.	Osmanlı devleti **bir Avrupa Devleti sayılacak,** toprak bütünlüğü **Avrupalı devletlerin garantisi** altında olacak	Osmanlı Devleti'nin ***topraklarını artık tek başına koruyamayacağı*** anlaşılmıştır. Osmanlı Devleti ***ilk kez bir Avrupa Devleti*** sayılmıştır.
2.	**Boğazlar** konusunda **1841 Boğazlar Sözleşmesi** geçerli sayılacak	Rusya'nın **Boğazlar üzerinde** güçlenmesine engel olunmuştur.
3.	**Karadeniz,** tarafsız hâle getirilecek, sadece **ticaret gemilerine açık** tutulacak, ***Osmanlı Devleti ve Rusya Karadeniz'de savaş gemisi bulundurmayacak*** ve tersane kuramayacaklardır.	Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de donanma bulunduramayacak olması ***Rusya ile birlikte yenik devlet muamelesi görmesine*** neden olmuştur.
4.	**Eflak** ve **Boğdan** özerk bir yönetime sahip olacak	Avrupalılar bu madde ile Osmanlı'nın içişlerine karışmıştır.
5.	Osmanlı Devleti'nin Paris Konferansı sırasında ilan ettiği **Islahat Fermanı**, Avrupa devletlerince dikkate alınacak ve Osmanlı iç işlerine karışılmayacaktır.	Avrupa'nın baskısı ile Osmanlı devleti Islahat Fermanını yayınlamış ve azınlıklara haklar vermiştir. Bu madde Avrupalı devletlerin ***Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını*** kolaylaştırmıştır.

Kutsal Yerler Sorunu

- Osmanlı Devleti Hristiyanlar tarafından kutsal sayılan Kudüs ve çevresini ele geçirdikten sonra bölgede mezhepler arasında daha önce kurulmuş olan düzeni olduğu gibi bırakmıştır. Ancak zamanla verilen kapitülasyonlarla bölgedeki Katolikler yeni imtiyazlar elde etmiştir.
- Fransız İhtilali sonrası yaşanan gelişmeler kutsal yerlerdeki Katolikleri koruyucusuz bırakırken, Ortodokslar kutsal yerler de daha üstün bir duruma geçmiştir.
- Katoliklerin eski durumun kurulmasını istemeye başlaması Kutsal Yerler Sorunu'nun doğmasına neden olmuştur.
- Kutsal Yerler Sorunu'nun ortaya çıkmasına yol açan gelişme, 1847 yılında Hz. İsa'nın doğduğu yer olan **"Beytül-Lâhim"** denilen yerdeki **gümüş yıldızın** kaybolmasıdır. Ortodokslar ve Katolikler bu yıldızın kaybolmasında suçu karşı tarafa atmıştır.
- Osmanlı Devleti bu gerginliğe son vermek için kendisi yeni bir yıldız yaptırıp yerine koymak istediyse de sorunun gelişmesini önleyememiştir.

@SadettinAkyayla

Florance Nightingale

Kırım Savaşı'nda yaralananlar İstanbul'a getirilerek hastanelerde ve Selimiye Kışlası'nda tedavi edilmiştir. İmkânların ve şartların kötü olduğu bu dönemde gönüllü olarak İstanbul'a gelen **Florance Nightingale** temiz ve düzenli bir hastane ortamı oluşturarak, hastaların tedavisinde etkin bir rol oynamıştır. **Selimiye Kışlası**'nın uzun koridorlarında, geceleri lambasıyla dolaşarak hastaları sürekli kontrol altında tutmuştur. Bu yüzden kendisine **"Lambalı Kadın"** adı verilmiştir.

Kuleli Olayı (1859)

14 Eylül 1859 yılında **Fedailer Cemiyeti** tarafından **Abdülmecit** tahttan indirilerek yerine **Abdülaziz** getirilmek istenmiştir. Ancak hareket başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

3. ABDÜLAZİZ DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI (1861-1876)

- Sultan Abdüaziz **Avrupa'ya seyahat amacıyla giden ilk Osmanlı padişahı** olmuştur. Sultan Abdülaziz'in seyahati sırasında uğradığı önemli şehirler: **Paris, Londra, Brüksel** ve **Viyana**'dır.
- Yavuz Sultan Selim'den sonra Mısır'ı ziyaret eden ilk ve tek Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz olmuştur. Bu dönemde **1869** yılında İngiltere ve Fransa öncülüğünde **Süveyş Kanalı** açılmış, böylece Doğu Akdeniz'in önemi artmıştır.
- Sultan Abdülaziz Zamanı'nda **Osmanlı donanmasının modernizasyonu** sağlanmış ve bu dönemde **dünyanın 3. büyük filosu** oluşturulmuştur.
- **Genç Osmanlılar** (Jön Türkler) adı verilen grup içte ve dışta yürüttüğü çalışmalar neticesinde Meşrutiyet'i ilana yanaşmayan **Sultan Abdülaziz**'i tahttan indirmiş ve **V. Murat**'ı tahta geçirmişlerdir. Ancak Sultan V. Murat'ın sağlık sorunları nedeniyle devleti yönetemeyeceği anlaşılınca, Meşrutiyeti ilan edeceğinin garantisi alındıktan sonra **II. Abdülhamit** tahta geçirilmiştir.

3. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI (1876-1909)

- **Jön Türkler, Abdülaziz**'i tahttan indirerek **V. Murat**'ı Meşrutiyet'i ilan etmesi beklentisiyle tahta geçirmişlerdir. Ancak ruh sağlığı yerinde olmayan V. Murat

Meşrutiyet'i ilan edemeyince, Jön Türkler bu kez **II. Abdülhamit**'i meşrutiyeti ilan etme şartıyla tahta çıkarmışlardır.

- Bu dönemde **Osmanlı Devleti** ile **Rusya** arasında **1877-1878** yıllarında **"93 Harbi"** olarak anılan savaş yaşanmıştır.

1877-1878 OSMANLI RUS SAVAŞI (93 HARBİ)

- 1876 yılında **Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya** ve **İtalya**'nın katılımıyla **İstanbul (Tersane) Konferansı** toplanmış, bu konferansta Osmanlı Devleti'nden Sırbistan ve Karadağ'ın topraklarının genişletilmesi; Bosna, Hersek ve Bulgaristan'a özerklik verilmesi gibi taleplerde bulunulmuştur.
- Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet'i ilan ederek bu kararları kabul etmemesi üzerine Londra'da bir konferans toplanmış ve **Londra Protokolü** imzalanmıştır (1877). Osmanlı Devleti'nin kendisinin katılmadığı bu konferansın kararlarını reddedince Rusya **Prens Mençikof** liderliğinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.
- Osmanlı Devleti bu savaşlarda hem Balkanlarda hem de Kafkaslarda, iki cephede, Rusya ile savaşmak zorunda kalmıştır.

NOT

İngiltere bu savaşta Osmanlı Devleti'nin Almanya ile yakınlaşmasından rahatsızlık duyduğu için Rusya'ya, Süveyş Kanalı'na dokunmaması ve Boğazlarla ilgili statünün değişmemesi koşuluyla tarafsız kalacağını bildirmiştir.

Savaşın Nedenleri

1. Rusya'nın uyguladığı **panslavizm** politikası
2. **İngiltere** ve **Fransa**'nın Osmanlı Devleti'ni Rusya karşısında **diplomatik olarak yalnız bırakması**
3. Rusya'nın Karadeniz'in tarafsızlığı ilkesini tek taraflı olarak bozması
4. Osmanlı Devleti'nin **İstanbul (Tersane) Konferansı'nın** ve **Londra Protokolü'**nün kararlarını tanımaması
5. **Romanya, Sırbistan** ve **Karadağ** prensliklerinin isyan ederek Rusya'ya destek vermesi

Savaşın Gelişimi

1. Rusların Balkanları almak için **Plevne** üzerinden saldırıya geçmesi üzerine **Gazi Osman Paşa (Plevne Kahramanı)** komutasındaki Osmanlı ordusu Rusya'ya ağır kayıplar verdirmiş ancak Ruslar **Edirne**'ye kadar gelmiştir.

NOT

Osman Paşa'ya Plevne Muharabelerindeki üstün savunmasından dolayı, Sultan II. Abdülhamit tarafından **"Gazi"** ünvanı verilmiştir.

2. Kars yönünde ilerleyen Rus ordusu ise **Ahmet Muhtar Paşa** komutasındaki Osmanlı ordusuna yenilgi almış ancak toparlanıp ilerleyen Ruslar **Erzurum**'a kadar ilerlemiştir.
3. **Erzurum**'da **Aziziye Tabyasına** hücum eden Ruslar Erzurum halkının çetin direnişiyle karşılaşmış şehre giremeden çekilmek zorunda kalmıştır. Erzurum savunmasında kahraman bir Türk kadını olan **Nene Hatun**'un teşviki önemlidir.

Savaşın Sonuçları

1. Osmanlı Devleti yapılan savaşlarda ağır bir yenilgi almış ve Rusya ile **1878** yılında **Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması**'nı imzalamıştır.
2. Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması ile Avrupa'daki dengenin Rusya lehine bozulduğunu gören Avusturya, İngiltere, Fransa ve Almanya Berlin'de uluslararası bir konferans düzenlenmesini sağlamışlar ve özellikle İngiltere'nin baskısıyla **1878**'de **Berlin Antlaşması** imzalanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Şartlı olarak tahta çıkarılan ilk Osmanlı padişahı **II. Abdülhamit** olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı, Rûmi takvime göre **1293** yılına rastladığı için **93 Harbi** olarak anılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

93 Harbinde İngiltere **ilk kez Rusya'ya karşı Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçmiştir.**

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde ilk defa 93 Harbi sırasında Ruslar tarafından kışkırtılan **Ermeniler** de isyan etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı tarihinde **imzalanmasına rağmen yürürlüğe girmeyen ilk antlaşma Ayastefanos Antlaşması**'dır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Ermeni meselesi ilk kez Ayastefanos Antlaşması'nda gündeme gelmiştir ancak antlaşma yürürlüğe sokulmadığı için Berlin Antlaşması'nda tekrar yer almıştır.

KRİTİK BİLGİ

- 93 Harbini fırsat bilen **Giritli Rumların** ayaklanmasıyla **1878** yılında çıkarılan **Halepa Fermanı**'yla Giritli Rumlara bazı ayrıcalıklar tanınmıştır.
- Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin çalışmalarıyla 1896'da Girit'te yeniden isyan çıkmış, bu süreçte Yunanistan'ın Girit'e asker çıkarması üzerine **1897** yılında **Osmanlı Devleti** ile **Yunanistan** arasında **Dömeke Meydan Savaşı** yaşanmıştır.
- Savaşı Osmanlılar kazanmış ancak büyük devletlerin araya girmesiyle yapılan antlaşmayla Girit'e özerklik tanınmıştır.
- Dömeke Meydan Savaşı'nın yaşandığı sıralarda **Manastır Askerî İdadisi**'nde öğrenci olan **Mustafa Kemal** bu savaş için "Gençliğimin en heyecan verici günleriydi. Bu savaşa katılmayı çok istemiştim." demiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması	
1.	Osmanlıya bağlı olmak koşuluyla **Büyük bir Bulgar Krallığı** kurulacak. Makedonya ve Doğu Trakya bu krallığa bağlanacak.
2.	**Bosna Hersek**'e özerklik verilecek, **Sırbistan, Karadağ** ve **Romanya** bağımsız olacak.
3.	**Kars, Ardahan, Batum** ve **Doğu Bayezid** Rusya'ya bırakılacak.
4.	**Girit**'te ve **Doğu Anadolu**'da **Ermenilerin yaşadığı yerlerde** ıslahat yapılacak.
5.	Osmanlı Devleti **savaş tazminatı** ödeyecek.

Berlin Antlaşması	
1.	**Bulgaristan** üçe ayrılacak asıl Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik olacak, **Doğu Rumeli** özerk olması ve **Makedonya** ıslahat şartıyla Osmanlıya bırakılacak.
2.	**Sırbistan, Karadağ** ve **Romanya** bağımsız olacak.
3.	**Kars, Ardahan, Batum** Rusya'ya; **Doğubayazıt** ve **Eleşkirt** Osmanlılara bırakılacak.
4.	**Bosna Hersek** Osmanlı toprağı sayılacak ancak yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakılacak.
5.	**Girit** ve **Ermenilerin** yaşadığı yerlerde ıslahat yapılacak.

YORUM

Ayastefanos antlaşmasında Rusya güdümünde bir Ermeni Devleti kurma fikri söz konusu iken Berlin antlaşması ile Rusya'nın nüfuzu kırılmış ve Ermeni Meselesi İngiltere kontrolüne geçmiştir.

Fransa'nın Tunus'u İşgali

93 Harbi sonrası Fransa Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan yararlanarak **1881** yılında **Tunus**'u işgal etmiştir.

Kıbrıs'ın İngiltere Yönetimine Bırakılması

Osmanlı Devleti, 93 Harbi sonrası **1878** yılında İngiltere'nin baskısıyla; **yasal olarak Osmanlı Devleti'nin kabul edilmesi** ve **Türk bayrağı çekilmesi kaydıyla** Kıbrıs'ın yönetimini **İngiltere**'ye bırakmıştır.

İngiltere'nin Mısır'ı İşgali

İngiltere, Mısır hidivi İsmail Paşa'nın gayretleri ve Fransa'nın desteğiyle 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra önemi iyice artan **Mısır'ı 1882** yılında işgal etmiştir.

C) DAĞILMA DÖNEMİ (XIX. YÜZYIL) ISLAHATLARI

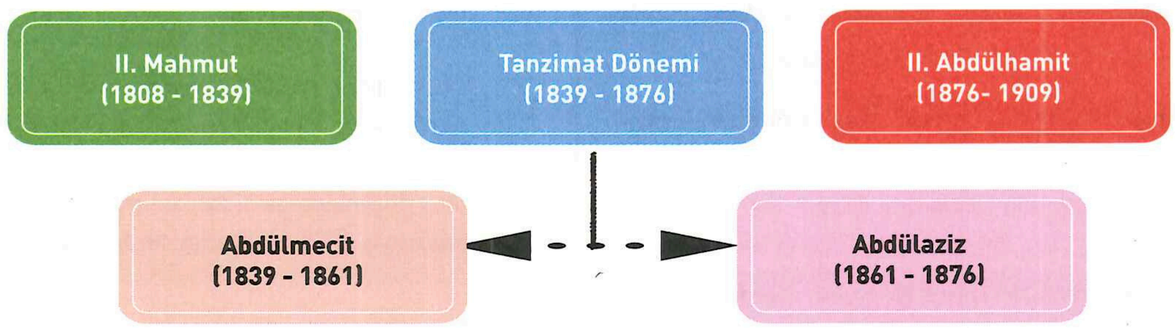

@SadettinAkyayla

1. II. MAHMUT DÖNEMİ ISLAHATLARI (1808-1839)

YÖNETİM ALANINDA ISLAHATLAR

- 1808 yılında **Âyanlar** ile **II. Mahmut** arasında **Sened-i İttifak** imzalanmıştır. Bu senetle;
  - Ayanların varlığı ilk kez resmileşmiştir.
  - İlk defa padişahın yetkileri kısıtlanmıştır.
- **Kabine sistemine** geçilerek **divan** kaldırılmış ve **nazırlıklar** kurulmuştur. (Heyet-i Vükela)
- **Tımar sistemi** uygulamadan kaldırarak, **memurlara maaş** bağlanmıştır.
- Devlet memurları **iç işleri** ve **dış işleri** olarak ikiye ayrılmış, memurlara **pantolon, ceket** ve **fes** giyme zorunluluğu getirilmiştir.
- Memurların yargı ve terfi işlemleri için **Meclis-i Valayı Ahkam-ı Adliye** kurulmuştur.
- **Askerî amaçlı nüfus sayımı** yapılmıştır.
- **Karantina** uygulanmış ve **posta teşkilatı** kurulmuştur.
- Yurt dışına çıkışlarda **pasaport**, Anadolu'dan İstanbul'a geçişlerde ise **mürur tezkeresi** uygulaması başlatılmıştır.
- Devlet dairelerine **padişahın resmi** asılmıştır.
- **Âyanlık** kaldırılmış, **iller doğrudan merkeze** bağlanmıştır.
- **Eyaletler** kaldırılarak yerine **müşirlikler** kurulmuştur.
- Köy ve mahallelerde **muhtarlıklar** (köy kethüdası) oluşturulmuştur.
- Devletin **kişilerin mallarına el koyma (müsadere) usulüne** son verilmiştir.
- **Takvim-i Vekâyi** adıyla **ilk resmî gazete** yayımlanmıştır.
- **Vakıflar Evkâfıhümayun Nezareti**'ne dönüştürülmüştür.
- **İdari işlemleri** ve **ıslahatları** düzenlemek amacıyla **Dar-ı Şûrayı Babıali** kurulmuştur.
- Belediye işlerini düzenlemek için **İhtisab Nezareti** kurulmuştur.

II. Mahmut Dönemi Merkez Teşkilatındaki Düzenlemeler

Eski Düzen	Yeni Düzenleme
Divan-ı Hümayun	Nazırlıklar
Sadrazamlık	Başvekâlet
Reisülküttab	Hariciye Nezareti
Sadaret Kethüdası	Dâhiliye Nezareti
Darphane Hazinesi, Hazineiamire	Maliye Nezareti
Vakıflar	Evkâfıhümayun Nezareti
Şeyhülislamlık	Babımeşihat Dairesi

ASKERİ ALANDA ISLAHATLAR

- **Yeniçeri Ocağı** kaldırılmadan bu ocağın yanında **Sekban-ı Cedid Ordusu** kurulmuştur (Yeniçeri İsyanı sonucu bu orduya son verilmiştir.)
- Bir süre sonra yeniçerilerden seçilen askerlerle sürekli talim yapan **Eşkinci Ocağı** kurulmuştur (II. Mahmut bir gelişme görmeyince orduyu kendisi kapatmıştır).
- 1826'da **Yeniçeri Ocağı** kaldırılmıştır (Vaka-ı Hayriye).

UYARI

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla askerlikte **"ocak anlayışı"** terk edilmiş, **Bektaşi tarikatı** kapatılmıştır.

- Yeniçeri Ocağı yerine ise **Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu** kurulmuştur.

DİKKAT

Yeni kurulan **Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu**'na Batı tekniklerine uygun ve çağdaş bilgilerle donanımlı asker yetiştirmek amacıyla **Mekteb-i Fünun-ı Harbiye** kurulmuştur.

- II. Mahmut eyaletlerde kaldırılan tımar birlikleri yerine redif birliklerini kurmuştur. Rumeli bölgesinde ise müşirlikler oluşturulmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

1215 Magna Carta'ya (Büyük Şart) benzetilen **Sened-i İttifak Osmanlı Devleti'nin ilk demokratikleşme hareketi** olarak kabul edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde **ilk nüfus sayımı** 1831 yılında **II. Mahmut** Zamanı'nda yapılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Devlet dairelerine resmini astıran ilk Osmanlı padişahı II. Mahmut olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

II. Mahmut ıslahatlarını yaparken **"Osmanlıcılık"** fikrini ön planda tutmuş, tüm tebaaya **eşit davranmaya çalışmıştır. II. Mahmut'un "Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri havrada fark ederim."** sözü onun Osmanlıcılık fikrini kabul ettiğine kanıttır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Tımar sisteminin kaldırılmasıyla Anadolu'da oluşabilecek güvenlik ve otorite sorunu redif birlikleri kurularak giderilmek istenmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Redif Birliklerinin ihtiyacını karşılamak için **iane-i cihaddiye** vergisi konulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Mekteb-i Maarif-i Adliye'nin açılmasında **Enderun mektebinin işlevini yitirmesi** etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Tanzimat Fermanı **Türklerin ilk temel haklar beyannamesi** olarak kabul edilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- **Seraskerlik** makamı oluşturulmuştur.
- Askere almaları düzen sokmak için **Dar-ı Şûra-yı Askerî** kurulmuştur.

EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA ISLAHATLAR

- **İlköğretim** İstanbul'da **kız ve erkek çocuklar için zorunlu** hâle getirilmiştir.
- Harbiye ve tıbbiye alanında eğitim için **ilk kez Avrupa'ya öğrenci** gönderilmiştir.
- Medreseler yanında ilk kez **Batı tarzda eğitim veren sivil okullar** açılmıştır.
- 1827'de modern tıp eğitimi vermek için askerî bir mektep olan **Mekteb-i Tıbbıye** açılmıştır.
- 1834'te askeri eğitim için **Mekteb-i Harbiye** (Harp Okulu) açılmıştır.
- Rüştiye (erkek sivil ortaokul) ve **Mekteb-i Ulumu Edebîye (Edebiyat Fakültesi)** gibi orta dereceli okullar açılmıştır.
- Devlet memuru yetiştirmek amacıyla **Mekteb-i Maarif-i Adliye** açılmıştır.
- Rüştiye (erkek sivil ortaokul) ve **Mekteb-i Ulum-u Edebiye** (Edebiyat Fakültesi) gibi orta dereceli okullar açılmıştır.
- Mehterhane kapatılarak yerine **Donizetti Paşa** tarafından **Mızıka-ı Hümayun** (Askerî Bando Okulu) açılmıştır.
- **1831**'de **Takvim-i Vekâyi** adıyla **ilk resmî gazete** yayın hayatına başlamıştır.
- **Tercüme odaları** kurularak yabancı dil bilen Müslüman diplomatlar yetiştirilmiştir.

EKONOMİ ALANINDA ISLAHATLAR

- **Ticaret Nezareti** kurularak ihracat artırılmaya çalışılmıştır.
- **Yerli malı kullanımı** teşvik edilmiştir.
- Yerli kumaş kullanılması amacıyla **İzmit**'te **Çuha Fabrikası** açılmıştır.
- Memurların kıyafetlerinde yerli kumaş kullanılması zorunluluğu getirilmiştir.
- Ordunun fes ihtiyacını karşılamak için **feshane** kurulmuştur.
- Bakırköy'de **bez fabrikası** açılmıştır.

II. Mahmut Dönemi Meclisleri	
Adları	**Görev Alanları**
Dar-ı Şura-yı Askerî	Askerlik
Meclis-i Ahkâmı-ı Adliye	Adalet
Dar-ı Şura-yı Babıali	Yönetim

2. ABDÜLMECİT DÖNEMİ ISLAHATLARI (1839-1861)

- Sultan Abdülmecit Dönemi'nde **1839** yılında **Tanzimat Fermanı**, **1856** yılında ise **Islahat Fermanı** ilan edilmiştir.

TANZİMAT FERMANI (3 Kasım 1839)

Diğer Adı	Gülhane Hatt-ı Hümayunu (Tanzimat-ı Hayriye)
Padişah	Abdülmecit
Sadrazam	Mustafa Reşit Paşa (Hariciye Nazırı)
Özelliği	Müslüman ve gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarına haklar verilmiş ve hukuk devleti olma yolunda ilk adım atılmıştır.

İlan Edilme Nedenleri

- Azınlıkları bahane ederek Avrupalıların Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına engel olmak
- **1840 Londra Konferansı**'nda azınlık sorununun gündeme gelmesine engel olmak
- Konferansta **Mehmet Ali Paşa isyanı** konusunda **Osmanlı lehine karar çıkmasını** sağlamak
- **Rusya**'nın Balkanlardaki etkisini kırmak
- **"Reaya"** yerine **"tebaa"** kavramı oluşturularak azınlık isyanlarını önlemek
- **Fransız İhtilali**'nin etkisini azaltmak
- Devletin dağılmasını önlemek

@SadettinAkyayla

Tanzimat Fermanı'nın Temel İlkeleri

1. **Kanun** önünde herkes eşit sayılacaktır.
2. **Mahkemeler** herkese açık olacak, kimse yargılanmadan cezalandırılmayacaktır.
3. **Vergiler** herkesin gelirine (mali gücüne) göre alınacaktır. **(Vergide adalet ilkesi)**
4. Müslüman ve Hristiyan bütün tebaanın **can güvenliği, mal, ırz** ve **namusu** korunacaktır.
5. **Askerlik** tüm Osmanlı tebaası için zorunlu (vatan görevi) olacak ve askerlik süresi dört veya beş yıl olarak belirlenecektir.
6. **Müsadere** kaldırılacak, kişilere **mülkiyet hakkı** tanınacaktır.
7. **Rüşvet** ve **iltimas** önlenecektir.
8. Hüküm almış suçluların mirasçıları, miras hakkından yoksun bırakılamayacaktır.
9. Başta padişah olmak üzere bütün devlet ileri gelenleri ve ulema bu ilkelere bağlı kalacaktır.

Tanzimat Fermanı'yla;

- Padişah ilk kez hukuk üstünlüğünü kabul etmiştir.
- Anayasal rejim (hukuk devleti olma) yolunda ilk adım atılmıştır.

ISLAHAT FERMANI (28 Şubat 1856)

Padişah	Abdülmecit
Sadrazam	Ali Paşa
Özelliği	Tanzimat Fermanı'nın tamamlayıcısı niteliğinde olup; yalnızca gayrimüslimlere ve yabancılara yönelik ek haklar vermiştir.

İlan Edilme Nedenleri

- Kırım Savaşı sırasında Osmanlı'nın Batı'dan yardım almak istemesi
- Rusya'nın Hristiyan Ortodoksları kullanarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasının önlenmek istemesi
- Dağılmanın önlenmek istemesi

@SadettinAkyayla

Islahat Fermanı'nın Temel İlkeleri

1. Tanzimat Fermanı kararları, bu fermanla yenilenecek ve uygulanması için gerekli önlemler alınacak.
2. **Müslümanlar** ile **gayrimüslimler** kanun önünde eşit olacak.
3. Patrikhanelerde **yeni meclisler** kurulacak ve verecekleri kararlar Bâbıâli tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girecek.
4. Hükûmetten izin almak şartıyla gayrimüslimler şehir ve kasabalarda bulunan **kilise, manastır, mezarlık, okul, hastane** gibi kurumlarını tamir ettirebilecek veya yeniden yaptırabilecek.
5. Irk, din, dil farkı gözetilmeden **hiçbir mezhep diğerine üstün sayılmayacak.**
6. Hiç kimse **din değiştirmeye zorlanmayacak.**
7. Devlet hizmetlerine, askerliğe ve okullara ayrım gözetmeksizin tüm tebaa kabul edilecek.
8. Bütün milletler **okul açabilecek.**
9. Cizye vergisi kaldırılacak, gayrimüslimler askerlik yapacak gitmeyenler ise askerlik bedelini nakit (nakd-i bedel) olarak ödeyecek.
10. **Mahkemeler** herkese açık olacak, hapishaneler ıslah edilecek.
11. Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki davaları görmek için **karma mahkemeler** kurulacak, gayrimüslimlerin şahitlikleri kabul edilecek ve **herkes kendi inancına göre yemin edebilecek.**
12. Yazışmalarda veya halkın ve memurların söyleminde **gayrimüslimleri aşağılayan tabirler** kullanılmayacak.
13. **Yabancılar** da Osmanlı Devleti sınırları içerisinde **mülk sahibi** olabilecek.
14. İltizam usulü kaldırılacak, bütün Osmanlı tebaası din ve mezhebi ne olursa olsun aynı vergiyi ödeyecek.

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Tanzimat Fermanı'nda üzerinde durulan önemli başlıklar; özel mülkiyet, kişi hakları, adil yargılanma, hukuk üstünlüğü, askerlik, vergi, can ve mal güvenliğidir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Tanzimat Fermanı'nın yayınlanmasında halkın rolü ve baskısı yoktur.

KRİTİK BİLGİ

1876 I. Meşrutiyet'in ilanından 1908 II. Meşrutiyet'in ilanına kadar süren döneme, **"Tanzimat Dönemi"** denilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Islahat Fermanı Batılı ülkelerin isteği ile hazırlanmış ve uluslararası bir antlaşmada (1856 Paris Antlaşması) yer almıştır.

KRİTİK BİLGİ

Islahat Fermanı **"Fransız tezi"** olarak ortaya çıkmakla birlikte hazırlanmasında sadrazam, hariciye nazırı, devlet adamları, Avusturya, İngiltere, Fransa'nın büyükelçilikleri etkili olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

@SadettinAkyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Abdülmecit Zamanı açılan **"Mülkiye Mektebi"** günümüzde **Siyasal Bilimler Fakültesi** adıyla Ankara Üniversitesine bağlı olarak varlığını sürdürmektedir.

KRİTİK BİLGİ

Bank-i Osmani İngiliz girişimi ile kurulan bir bankadır. Adı sonradan Fransızlarla yapılan iş birliği sonucu **Bank-ı Osman-i Şahane** olarak değiştirildi.

KRİTİK BİLGİ

"Fransız İlimler Akademisi" örnek alınarak kurulan **Encümen-i Daniş**'in yaptığı en önemli iş **Ahmet Cevdet Paşa**'ya yazdırılmış olan **"Tarih-i Cevdet"** adlı eser olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Memleket Sandıkları Mithat Paşa'nın girişimi ile çiftçiye ucuz kredi vermek amacıyla kurulmuştur. 1883 yılında Memleket Sandıklarının yerini **Menafi Sandıkları** almış ve 1888 yılında II. Abdülhamit Zamanı'nda Ziraat Bankasına dönüştürülmüştür.

KRİTİK BİLGİ

Nizamiye Mahkemeleri Osmanlı Devletindeki ilk laik mahkemelerdir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Cidde Olayları

Bazı Müslümanlar, gayrimüslimlerin kendileri ile eşit olmasını kabullenmemiş ve Islahat Fermanı'na karşı isyanlar yaşanmıştır.

ABDÜLMECİT DÖNEMİ'NİN DİĞER ISLAHATLARI

- Islahatları düzenleme ve kanun yapma yetkisi olan **Meclis-İ Ali Tanzimat** (Tanzimat Yüksek Meclisi) açılmıştır. Bu kurum Tanzimat Dönemi'nde yasa ve tüzüklerin hazırlanması görevini üstlenmiştir.
- Devlet kanunlarının yayınlandığı **bir dergi** çıkarılmaya başlanmıştır.
- 1858'de **"Arazi Kanunnamesi"** çıkarılmıştır.
- **İl Genel Meclisi** kurularak halkında yönetime katılması amaçlanmıştır.
- İlk kez **belediye örgütü** kurulmuştur.
- 1840'ta **Posta Nezareti**, 1854'te **Jandarma Teşkilatı** (Umum-u Zaptiye) kurulmuştur.
- **İlk telgraf hatları** (İstanbul-Edirne-Şumnu Hattı) kurulmuştur.
- **Meclis-i Maarif-İ Umumiye** (Eğitim Bakanlığı) kuruldu.
- **Darül Muallim** (öğretmen okulu) açılmıştır.
- **Darül Maarif** (Eğitim Evi) adıyla lise açılmıştır.
- 1859 yılında idari alanda memur yetiştirmek amacıyla **Mülkiye Mektebi** kurulmuştur.
- **İltizam Sistemi** kaldırılarak yerine **Muhassıllık Sistemi** kurulmuştur.
- 1847'de ilk Osmanlı bankası olan **Bank-ı Dersaadet** kurulmuştur.
- İlk kez **kâğıt para** (Kaime) bastırılmıştır.
- 1856'da **Bank-ı Osmani** kurulmuştur.
- 1860 yılında ilk demiryolu hattı açılmıştır.
- 1851'de **Mustafa Reşit Paşa** öncülüğünde ve **Ahmet Cevdet Paşa** başkanlığında **Encümen-i Daniş** açılmıştır. Üniversitelerde okutulacak kitapların hazırlanmasında etkili olmuştur.

3. ABDÜLAZİZ DÖNEMİ ISLAHATLARI (1861-1876)

- 1862'de **Divan-ı Muhasebat** (Sayıştay) kurulmuştur.
- 1863'te **Memleket Sandıkları** kurulmuştur.
- 1868 yılında **Şuray-ı Devlet** (Danıştay) kurulmuştur.
- 1869 yılında şeri alan dışındaki davalara bakmak için **Nizamiye Mahkemeleri** açılmıştır.
- Mithat Paşa'nın girişimi ile İstanbul'da **Emniyet Sandığı** kuruldu.
- Ahmet Cevdet Paşa öncülüğünde ilk Osmanlı medeni kanunu olan **Mecelle** hazırlanmaya başlanmıştır.

DİKKAT

- **Mecelle**, Osmanlı Devleti'nin medeni kanunudur. İslam hukukuna dayanır. 1851 maddeden oluşan bir yasa niteliğindedir.
- Laik olmayan hukuk ve adli düzenleme niteliğindedir.
- Mecelle **16 kitaptan** oluşur ve ilk kitabı 1868, son kitabı ise 1876'da yürürlüğe girmiştir.
- **Kişi, aile** ve **miras hukuku** konularına **yer verilmemiştir.** Bu konular kadı başkanlığındaki şer'i mahkemelerde görülmeye devam edilmiştir. Borçlar, usul, eşya ve diğer konulara dair hususlar batı hukuk tekniğine uygun olarak düzenlenmiştir.
- Nizamiye Mahkemelerinde uygulanmıştır.
- 1868-1926 yılları arasında yürürlükte kalmıştır.
- 1926 Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile yürürlükten kalkmıştır.

- **Darülfünün** resmen açılmıştır.
- Kanunların yayınlandığı dergi **"Düstur"** adıyla çıkarılmaya başlanmıştır.
- Yetim Müslüman çocukların eğitimi için **Darüşşafaka Lisesi** açılmıştır.
- **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi** (Genel Eğitim Tüzüğü) yayınlanarak eğitim sisteminin aşamaları belirlenmiştir. (Sıbyan/İlkokul, Rüştiye/ortaokul, İdadi/lise, Sultani/Anadolu lisesi tarzı lise)
- **İlk askerî rüştiyeler** açılmıştır.
- **Galatasaray Sultanisi** ve **Kız Sanayi Mektebi** ve ilk kız öğretmen okulu olan **Darülmuallimat** açılmıştır.

- 1868'de **"Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"** (Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kızılay) kurulmuştur.
- 1871 **Vilayet Nizamnamesi** ile idari birimlere **"nahiye"** eklenmiştir.

4. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ISLAHATLARI (1876-1909)

- II. Abdülhamit Dönemi'nde meşrutiyet ilan edilerek Osmanlı tarihinde ilk kez **parlamenter sisteme** geçilmiş ve **anayasal düzen** başlamıştır.

I. MEŞRUTİYET (1876)

Padişah: II. Abdülhamit **Sadrazamı:** Mithat Paşa

Meşrutiyetin İlan Edilme Nedenleri
1. Devletin dağılmasını önlemek
2. **Mithat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi** gibi isimlerden oluşan **Genç Osmanlıların** (Jön Türklerin) çalışmaları **(iç etken)**
3. **İstanbul (Tersane) Konferansı**'nın toplanması ve Osmanlı Devleti'nin bu konferansın sonucunu etkilemek istemesi **(dış etken)**
4. Rusya ve Avrupa'nın içişlerimize karışılmasının önlenmek istenmesi
5. **Osmanlıcılık** fikrini hayata geçirerek halkın bir arada tutulmak istenmesi

Tersane Konferansı (1876)

Rusya'nın girişimi ile Balkan bunalımı bahane edilerek toplanan konferanstır. Balkan bunalımı 1875'te Bosna Hersek'in isyanı ile başlamış, isyan bastırılamayınca Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'a da sıçramıştır. Bu krizi çözmek için Avrupalı devletler ve Osmanlı temsilcilerinin katılımıyla İstanbul'da Tersane Konferansı toplanmıştır.

- **Meşrutiyet'in ilanıyla;**
  - Türk tarihinde ilk kez **anayasal düzene** geçilmiştir. (1876 Anayasası / Kanun-ı Esasi)
  - Osmanlı Devleti'nde ilk kez **rejim** değişmiş ve **parlamenter sisteme** geçilmiştir.
  - **Mebusan Meclisi**nin açılmasıyla **halk ilk kez padişahın yanında yönetime** katılmıştır.

1876 Anayasası (Kanun-I Esasi)

- Osmanlı Devleti'nin mevcut idari bölgeleriyle merkeze bağlı ve imtiyazlı eyaletleri, bölünmez bir bütündür. Ayrılık kabul etmez. (**Üniter devlet** yapısına vurgu yapılmıştır.)
- Padişah kutsaldır ve icraatlarından dolayı sorumlu tutulamaz.
- **Vekillerin tayin ve azli, yabancı devletlerle sözleşme yapılması, savaş ve barış ilanı, kara ve deniz kuvvetlerinin kumandası, Meclis-i Umûminin toplanması ve tatili, Heyet-i Mebusan'ın feshi** padişahın mutlak haklarındandır. (Son söz birçok konuda padişaha verilmiştir.)
- Matbuat, kanun dairesinde serbesttir. (Sansür var.)
- Müsadere, angarya ve işkence yasaktır.
- Meclis-i Umûmi üyeleri, düşünce ve beyanlarında özgürdür; meclisteki konuşmaları ve görüşleri için haklarında soruşturma açılamaz.
- Kanun teklifi **Heyet-i Vükela**'ya aittir.
- Devletin dini İslam, dili Türkçe, başkenti İstanbul'dur.

DİKKAT

1876 Anayasasına göre hükûmeti atama, bakanları görevden alma, para bastırma, meclisi açma ve kapama, kişileri sürgüne göndermek ve kanunları veto etme hakkı padişaha verilmiştir.

Meclis-i Umumi

- Meşrutiyetin ilanı ile ilk kez parlamenter sisteme geçilmiştir. Açılan meclisin adı **Meclis-i Umumi**dir. Meclis-i Umumi çift meclisli bir yapıya sahiptir. Bu meclisler **Ayan Meclisi** ve **Mebusan Meclisi**dir.

@SadettinAkyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Abdülaziz Dönemi'nde 1869 yılında ayrıca **Süveyş Kanalı** açılmış ve Akdeniz ile Kızıldeniz birleştirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti 1875 yılında **Ramazan Kararnamesi** ile devletin aldığı borçların faizleri bile ödeyemeyeceği ilan edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu iç ve dış sorunlar bu dönemde bir anayasanın ilanını zorunlu kılmıştır. II. Abdülhamit, bu iş için Mithat Paşa başkanlığında bir komisyon kurulmasına izin vermiştir. Bu komisyon **Fransa, Belçika** ve **Prusya** anayasalarından esinlenerek bir anayasa metni hazırlamış ve **1876**'da **119** maddelik **Kanun-ı Esasi** ortaya çıkmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İlk Osmanlı Mebusan Meclisi **19 Mart 1877**'de' padişahın da katıldığı büyük bir törenle **Dolmabahçe Sarayı**'nda açılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Mebusan Meclisinde hem **Müslümanlar** hem de **gayrimüslimler** temsil edilmiştir. **Osmanlıcılık** fikri etkilidir.

KRİTİK BİLGİ

Çırağan Baskını: **II. Abdülhamit'in** Meclisi kapatması üzerine **Ali Suavi** ve beraberindeki yaklaşık 150 kişi **V. Murat'ın** tutulduğu Çırağan Sarayı'na baskın düzenleyerek, V. Murat'ı başa geçirip yeniden meşrutiyeti ilan etmek istemiştir. Ancak V. Murat'ın akli dengesinin yerinde olmaması ve asilerle gitmeyi reddetmesi baskının başarısız olmasına yol açmıştır. Çıkan çatışmada başta Ali Suavi olmak üzere birçok isyancı öldürülmüştür. (20 Mayıs 1878)

KRİTİK BİLGİ

Duyun-u Umumiye İdaresi ile el konulan gelirler şunlardır: ***Maden, balık, kabotaj, reji (içki, tütün), orman, demiryolu, tuzla.***

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

Ayan Meclisi

- Üyelerini padişah seçer.
- Görev süresi ömür boyudur.
- 40 yaş üstü olanlar seçilebilir.

Mebusan Meclisi

- Mebusan Meclisi üyeleri 4 yıllığına seçilir.
- Seçme yaşı 25, seçilme yaşı 30'dur.
- Seçme ve seçilme hakkına sahip olmak için vergi verir olmak şartı aranmıştır.
- Her 50 bin erkek Osmanlı vatandaşı 1 kişiyi seçmiştir.

- 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşını bahane eden II. Abdülhamit meclisi anayasadaki yetkisini kullanarak kapatmıştır. Böylelikle 1878 yılından başlayıp 1908 yılına kadar sürecek olan **"İstibdat Dönemi"** başlamıştır.

II. Abdülhamit Dönemi Yaşanan Diğer Önemli Gelişmeler

- **Basına sansür** uygulanmış ve yönetime ters düşen yayınların basılması engellenmiştir.
- **Genç Osmanlılar** yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır.
- **Yıldız Sarayı** Osmanlının yönetim merkezi olarak kullanılmıştır.
- **Teşkilat-ı Mahsusa** adıyla bir istihbarat örgütü kurulmuştur.
- Ermenilere karşı Doğu Anadolu'daki aşiretlerden **Hamidiye Süvari Alayları** kurulmuştur.
- **Panislamizm** (İslamcılık) devlet politikası olarak kabul edilmiştir.
- 1908 yılında **Hicaz Demiryolları** (Şam-Medine arası) yapılmıştır.
- **Erkan-ı Harbiye Vekaleti** kurulmuştur.
- **Osman Hamdi Bey** tarafından **Sanayi Nefise Mektebi** (Güzel Sanatlar Fakültesi) kurulmuştur.
- İlk defa **müze (Asar-ı Atika)** açılmıştır. Bu müzenin başına **Osman Hamdi Bey** atanmıştır.
- Haber getirip götüren **Jurnal Teşkilatı** (Hafiye Teşkilatı) kurulmuştur.

@SadettinAkyayla

- Bu dönemde ilk kez **engelliler için okullar** açılmıştır.
- Japonya'ya gönderilen **Ertuğrul Fırkateyni** dönüş yolunda batmıştır.
- Büyük bir **telgraf ağı** ve bu alanda öğrenci yetiştirmek için de **Telgraf Mektebi** kurulmuştur.
- **Donanma** Haliç'e çekilmiş ve olası bir darbe hareketinin önlenmesi için kontrol altında tutulmuştur. Bu durum Trablusgarp savaşında Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkileyecektir.
- 1881 **Muharrem Kararnamesi** ile devlet alacaklı ülkelere belli gelirleri toplama hakkını vermiş ve arkasından Batılı devletler tarafından **Duyun-u Umumiye Teşkilatı** (Genel Borçlar İdaresi) kurulmuş ve Osmanlı gelirlerine el konulmuştur.
- Kimsesiz ve korumaya muhtaç çocuklar için **Himaye-i Etfal Cemiyeti** kurulmuş ve ilk defa çocuk hastanesi **(Hamidiye Etfal)** açılmıştır.
- 1895'te 1877 yılında kapatılan **Darülfünun** yeniden açılmıştır.
- Yaşlı, sakat ve yardıma muhtaç olanlar için **Darülaceze** kurulmuştur.
- 1899'da **Şişli Eftal Hastanesi** açılmıştır.
- 1903 yılında İstanbul'da, 1890'larda başlayan Ermeni Olayları sonucu yetim kalan çocuklar ile başıboş çocukların hem ahlaki hem de ilmi eğitimlerini alması için **Darülhayr-ı Ali** adında bir kurum açılmıştır.

DİKKAT

II. Abdülhamit döneminde **Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti** (Kızılay) kurulmuştur. 11 Haziran 1868 tarihinde **"Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"** adıyla kurulan Kızılay, 1877'de **"Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti",** 1923'de **"Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti",** 1935'te **"Türkiye Kızılay Cemiyeti"** ve 1947'de **"Türkiye Kızılay Derneği"** adını almıştır. Kuruluşa "Kızılay" adını büyük önder Atatürk vermiştir.

II. MEŞRUTİYET (23 Temmuz 1908)

- II. Meşrutiyet'in İlanını Hazırlayan Gelişmeler:
  - 1908 **Reval Görüşmelerinin** etkisi (dış etken): İngiltere ve Rusya Reval Görüşmelerinde bir araya gelerek Makedonya'nın muhtariyetine karar vermesi ve Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak istemesi
  - **İttihat ve Terakki Cemiyetinin** meşrutiyetin yeninden ilanı için çalışması (iç etken)
  - Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışmasının önlenmek istenmesi
  - II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine son verilmek istenmesi
  - Osmanlıcılık fikri ile devletin dağılmasının önlenmek istenmesi
  - **Kolağası Niyazi Bey**'in Makedonya bölgesinde başlattığı isyanın etkisi
- Yaşanan gelişmeler sonucu II. Abdülhamit 24 Temmuz 1908'de Meşrutiyeti ikinci kez ilan etmek zorunda kalmıştır. Meşrutiyetin ilanıyla;
  - Kanun-i Esasi yeniden yürürlüğe girmiştir.
  - Seçimler yapılmış ve Mebusan Meclisi yeniden açılmıştır.
  - Türk halkı ikinci kez yönetime katıldı.
- Meşrutiyetin ilanı sürecinde otorite boşluğu oluştu ve bu süreçte;

BULGARİSTAN — bağımsızlığını ilan etmiştir.

BOSNA-HERSEK — Avusturya-Macaristan ilhak etmiştir.

GİRİT — Yunanistan'a bağlanmıştır.

31 MART AYAKLANMASI

- 3 Temmuz 1908 tarihinde meşrutiyetin yeniden ilanı Osmanlıda iki tarafın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu taraflardan biri Meşrutiyet öncesi dönemin memurları ve alaylı subaylarıdır. Bu taraf kendilerine zarar geleceği endişesiyle meşrutiyetin ilanından rahatsız olmuştur. Diğer taraf ise Meşrutiyetin ilanında büyük etkisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ve taraftarlarıdır.
- İttihat ve Terakki Cemiyeti bu dönemde gücünü iyice artırmış, devleti kötü gidişatından kurtarmaya çalışmıştır.
- Büyük bir savaşa sürüklenen dünyada yaşanan gelişmeler, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Yunanistan'ın Girit'i ilhak etmesi, Avusturya-Macaristan'ın Bosna Hersek'i topraklarına katması İttihat ve Terakki Cemiyetini zor durumda bırakmıştır.
- Dönemin bu koşulları siyasi sürtüşmelerin artmasına yol açmıştır.
- Yenilenen seçimlerde çoğunluğu ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti II. Abdülhamit Dönemi'nde önemli mevkilere getirilen kişileri memuriyetten çıkararak, onların yerine İttihatçıların getirilmesini sağlamıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nde güven ortamının bozulmasına ve tepkilerin artmasına yol açmıştır.
- Bu konuda en yüksek ses **"Serbesti"** gazetesinin yazarı **Hasan Fehmi**'den gelmiştir. Hasan Fehmi gazeteye gelen bütün tehdit mektuplarına rağmen İttihat ve Terakki Cemiyetini sert bir dille eleştirmeye devam etmiştir.
- 6 Nisan 1909'da Galata Köprüsü'nde Hasan Fehmi'nin vurulması İttihatçılara karşı ayaklanma çıkmasına yol açmıştır.
- Dönemin üniversite öğrencilerinin hükûmet aleyhine sloganlar atarak önce Babıali'ye yürüyüş yapması daha sonra Mebusan Meclisi üzerine hareket etmesi üzerine güvenlik güçleri kalabalığı zorla dağıtmıştır. Ancak olaylar Hasan Fehmi'nin cenazesinde iyice artmış, cenazeyi kaldırmaya gelen üniversite öğrencileri ve avcı taburu erleri ayaklanarak oradaki subayları hapsetmiş, Mebusan Meclisinden bazı isteklerde bulunmuşlardır.
- Ayaklanmayı başlatanlar **avcı taburundaki erler** ve **çavuşlar** ve onlara destek veren **medrese öğrencileri** olmakla birlikte, **Ahrar Fırkası**na mensup politikacılar, bazı milletvekilleri, **Prens Sabahattin** ve taraftarları, **İttihad-ı Muhammedi Fırkası** ile

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Meşrutiyeti ilan ettirmek için Rumeli'de **Hürriyet Taburları** kurulmuştur. **Enver Bey** Tikveş bölgesinde, **Niyazi** ve **Sabri Beyler** Resne bölgesinde, **Selahattin** ve **Hasan Tosun** Beyler Arnavutluk'ta hürriyet taburları kurarak mücadele başlatmışlardır. Selanik'te hükümet konağı basılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti **Manastır, Selanik** ve **Rumeli** şehirlerinde hürriyet ilan ettiğini açıklayınca **II. Abdülhamit** meşrutiyeti yeniden ilan ettiğini açıklamak zorunda kalmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Tarih-i Osmani Encümeni, Osmanlı Tarihi ile ilgili ilmi çalışmalar yapmak üzere 30 Kasım 1909'da kurulmuştur. Kuruluş amacı Osmanlı arşiv ve kütüphanelerinden yararlanarak Osmanlı Devleti'nin eksiksiz bir tarihini yazmaktır. İlk başkanı tarihçi **Abdurrahman Şeref**'tir.

UYANDIRMA SERVİSİ

II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi fikir akımları yerini **Pantürkizm (Turancılık)** fikri önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti ilk kez çok partili hayata geçmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

9. Bölüm
Osmanlı Dağılma Dönemi

KRİTİK BİLGİ

➤ 31 Mart Ayaklanmasının çıkmasında Taksim Kışlasındaki **Avcı Taburları** etkili olmuştur. İsyan çıkmasında etkili olan muhalif kanat:
- Ahrar Fırkası
- Serbesti Gazetesi
- Volkan Gazetesi
- Din adamları
- Alaylı Subaylar

KRİTİK BİLGİ

31 Mart Ayaklanması'nın **çıkmasında** Volkan Gazetesi sahibi **Derviş Mehmet** ve Serbesti Gazetesi yazarı **Hasan Fehmi**'nin, İttihat ve Terakki aleyhine başlattığı propaganda sonucu Hasan Fehmi'nin öldürülmesi etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

31 Mart Ayaklanması'nın bastırılmasında etkili olan ordu Hareket Ordusu'dur. Bu ordu Selanik'te bulunan 3. Ordu içinden oluşturulmuştur. Ordu komutanı **Mahmut Şevket Paşa;** Kurmay Yüzbaşısı ise Mustafa Kemal'dir. ***(31 Mart Ayaklanması Mustafa Kemal'in tarih sahnesine çıktığı ilk olaydır.)***

KRİTİK BİLGİ

31 Mart Ayaklanması Osmanlı tarihinde **rejime karşı çıkan ilk isyan**dır.

KRİTİK BİLGİ

Parlamento kararıyla tahttan indirilen ilk Osmanlı padişahı **II. Abdülhamit;** parlamento kararıyla tahta çıkarılan ilk Osmanlı padişahı ise **V. Mehmet Reşat**'tır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

bazı gazete ve yazarları da ayaklanmaya destek vermiştir.

- Bütün bu grupları bir araya getiren şey İttihat ve Terakki karşıtlığı olmuştur. İttihat ve Terakki bu olayı **"Meşrutiyet mahvoldu."** diye duyurmuş ve **Selânik**'te bulunan Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek olayları bastırmıştır.
- 1909 yılında çıkarılan bir fetva ile ayaklanmada etkisi olduğu gerekçesiyle **II. Abdülhamit** tahttan indirilmiş yerine **V. Mehmet Reşat** getirilmiştir.

31 Mart Ayaklanmasının Sonuçları

- Hareket ordusu isyanı bastırmıştır.
- II. Abdülhamit tahttan indirilmiş ve Selanik'e sürgün edilmiştir. (Abdülhamit yaklaşık 3,5 yıl Selanik'te sürgün hayatı yaşamış, daha sonra tekrar İstanbul'a dönmüştür. Kalp ve böbrek hastalığından vefat etmiştir.)
  - II. Abdülhamit'in yerine **V. Mehmet Reşat** getirilmiştir.
  - Anayasa'da **1909 Değişiklikleri** yapılmıştır.

1909 Anayasa Değişikliği
Padişah Meclise ve Anayasaya bağlılık yemini edecek.
Hükümet Mebusan Meclisine karşı sorumlu olacak.
Padişah sadece hükümet başkanını seçebilecek.
Meclis Başkanını Meclisin kendisi seçecek.
Padişah bir yasayı en fazla iki defa veto edebilecek.
Padişahın meclisi feshetme yetkisi kısıtlanacak, belli kurallara bağlanacak.
Antlaşmalar Meclisin onayından geçtikten sonra yürürlüğe girecek.
Vatandaşa siyasal örgütlenme ve toplantı hakkı tanınacak.
Kanun dışı tutuklanma yasaklanacak.

- II. Meşrutiyet döneminde ilk kez çok partili hayata geçilmiştir. Bu dönemin en önemli siyasi yapılanması İttihat ve Terakki Cemiyeti olmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Kurulan Siyasi Partiler

- İttihat ve Terakki Fırkası
- Ahrar Fırkası
- Osmanlı Demokrat Fırkası
- İttihad-ı Muhammedi Fırkası
- Mutedil Hürriyetperveran Fırkası
- Islahat-ı Esasiye Osmaniye Fırkası
- Ahali Fırkası
- Osmanlı Sosyalist Fırkası
- Hürriyet ve İtilaf Fırkası
- Millî Meşrutiyet Fırkası

İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ (1913-1918)

- **İttihat ve Terakki**, "birlik ve ilerleme" anlamına gelir. II. Abdülhamit'in politikalarından memnun olmayan askeri öğrenciler tarafından kurulmuştur.1889 yılında İttihad**-ı Osmani** adıyla kurulmuş daha sonra ise İttihat ve Terakki adını almıştır. I. Dünya Savaşından sonra ise **Teceddüt Fırkası** olarak devam etmiştir.
- **Cemiyetin kurucuları**
  - İbrahim Temo
  - Abdullah Cevdet
  - İshak Sukuti
  - Mehmet Reşit
  - Hüseyinzade Ali

DİKKAT

İttihat ve Terakki Cemiyeti İtalya'daki Carbonari örgütünü örnek alarak kurulmuştur. Siyasi fikir olarak **Türkçülük (Turancılık)** fikrini savunmuşlar, milliyetçi ve Batı yanlısı bir siyaset izlemişlerdir.

- **Ziya Gökalp** partinin resmi sözcüsü niteliğinde etkili olmuştur. **Ahmet Ağaoğlu, Ömer Seyfettin, Yunus Nadi, Mehmet Emin Yurdakul** yazdıkları yazılar ile Türkçenin ve Türk kültürünün gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Sadettin Akyayla @Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

- İttihat ve Terakki Cemiyeti **"Turancılık"** ideallerini gerçekleştirebilmek için **Osmanlı'nın Almanya yanında savaşa girmesinde** etkili olmuştur.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin Amaçları

- Devleti dağılmaktan kurtarmak
- Avrupa'nın Osmanlı içişlerine karışmasına engel olmak
- II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine son vermek
- Anayasa'yı yeniden yürürlüğe koymak
- Turancılık idealini gerçekleştirmek
- Dilde sadeleşme ve Türkçeleştirme çalışmalarını başlatmak

- İttihat ve Terakki Cemiyeti **Türk Ocaklarını** kurarak, **Türk Yurdu** dergisini çıkartarak milli bir devletin kurulmasına katkı sağlamıştır. 1912 yılında ise **Türk Yurdu Derneğinden** dönüşen **Türk Ocakları** Türk kültürünün gelişmesinde önemli katkılar sunmuştur.

D) OSMANLI'DA FİKİR AKIMLARI

1. OSMANLICILIK (İTTİHAD-I ANASIR)

Temsilcileri	Ziya Paşa, Namık Kemal, Mithat Paşa, Ali Suavi, Şinasi, Halil Paşa, Mustafa Reşit Paşa
Savunduğu	Dil, din, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin Osmanlı sınırları içinde yaşayan herkes eşittir. Bu fikir özellikle **Genç Osmanlılar** tarafından savunulmuştur. Osmanlı Devleti'nin dağılması engellenmek istenmiştir. Arnavutluk'un bağımsızlık kazanmasıyla etkisini yitirmiştir.
Akımın Etkili Olduğu Dönem	**II. Mahmut Dönemi, Tanzimat Dönemi, I. Meşrutiyet** Dönemi

2. BATICILIK

Temsilcileri	**Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Tevfik Fikret, Rıza Tevfik**
Savunduğu	Batının bilim, teknik ve askeri alanlardaki üstünlüğünden yararlanarak devletin çöküşten kurtulmasını sağlamayı amaçlar. Bu fikir akımı etkisini Lale Devri ile birlikte göstermeye başlamıştır.
Akımın Etkili Olduğu Dönem	**Lale Devri, Tanzimat Dönemi**

3. İSLAMCILIK

Temsilcileri	**Mehmet Akif, Sait Halim Paşa, Cemalettin Afgani, İskilipli Mehmet Atıf, Şemsettin Günaltay, İsmail Fenni**
Savunduğu	Batılı sömürgeci devletlere karşı Müslümanların halife etrafında birleşmesi gerektiğini savunmuştur. Özellikle **II. Abdülhamit** Zamanı'nda uygulanmaya çalışılmıştır.
Akımın Etkili Olduğu Dönem	**II. Abdülhamit (İstibdat) Dönemi**

4. TÜRKÇÜLÜK (PANTÜRKİZM)

Temsilcileri	Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ömer Seyfettin, Ali Suavi, İsmail Gaspıralı, Enver Paşa, Mehmet Emin Resulzade, Ahmet Ağaoğlu, Fuat Köprülü
Savunduğu	Tüm Türkleri tek çatı altında birleşmeyi amaçlamıştır. Bu fikir akımının teorisyenliğini Ziya Gökalp yapmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi bu fikrin etkisi ile açılmıştır. Bu fikri savunanlar **Türk Derneği** ve **Türk Ocağı**'nı kurmuşlar ve **Türk Yurdu Dergisini** çıkarmışlardır.
Akımın Etkili Olduğu Dönem	II. Meşrutiyet Dönemi

DİKKAT

Turancılık; Türkçülüğün siyasi yönünü teşkil etmekle birlikte **"dünya Türklerinin birliğini"** amaç edinmiştir.

5. ADEM-İ MERKEZİYETÇİLİK

Temsilcileri	Prens Sebahattin **(Ahrar** Fırkası)
Savunduğu	Federal yönetim (yerinden yönetim ilkesini) ve liberal ekonomi ile devletin sürekliliğini sağlamayı amaçlamıştır.
Akımın Etkili Olduğu Dönem	**II. Meşrutiyet Dönemi**

Sınavda Çıkabilecek Not

Mustafa Kemal tarafından Şam'da **Vatan ve Hürriyet Cemiyeti** kurulmuştur. Bu cemiyet daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyetine katılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

İttihat ve Terakki Cemiyetinin gücünü arttıran gelişmeler:

- II. Meşrutiyet'in ilanı
- 31 Mart Ayaklanması
- II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi
- 1909 Anayasa Değişiklikleri
- Babı Ali Baskını

KRİTİK BİLGİ

Türk Ocağının ilk genel başkanı **Mehmet Emin Yurdakul**'dur.

UYANDIRMA SERVİSİ

İstanbul-Hicaz Demiryolu Projesi İslamcılık fikrine önem verildiğinin kanıtıdır.

@SadettinAkyayla

A) TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912)

- Trablusgarp Savaşı **1911** yılında **İtalya**'nın Osmanlı Devleti'ne saldırması sonucu yaşanmıştır.

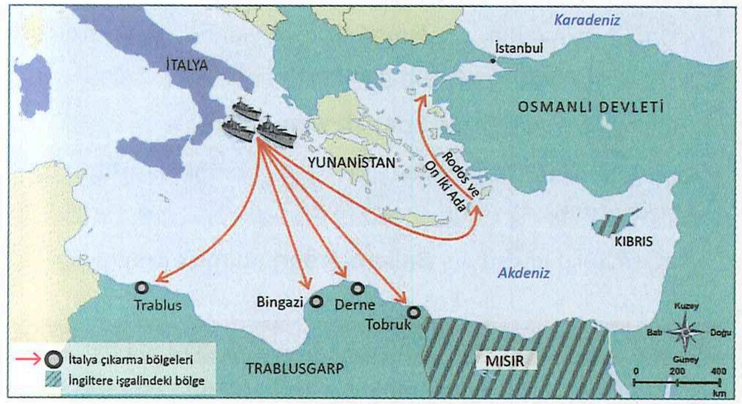

Savaşın Nedenleri

1. 1870'te siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya'nın **hammadde ve sömürge arayışı.**
2. Büyük devletlerin İtalya'nın Almanya ile yakınlaşmasını engellemek amacıyla işgale ses çıkarmaması.
3. Trablusgarp'ın hammadde açısından zengin olması
4. Osmanlı Devleti'nin zayıf olması
5. Trablusgarp'ın savunmasız ve İtalya'ya yakın olması

Savaşın Gelişimi

1. İtalya 1911'de Trablusgarp'a girmiştir.
2. İtalya donanmasının Akdeniz'deki gücü yanı sıra Çanakkale Boğazı'nı ablukaya alması; Mısır'ın ise İngiliz işgali altında olması nedeniyle Osmanlı Devleti, Trablusgarp'a denizden ve karadan asker gönderememiştir.
3. Bu nedenle **Mustafa Kemal** ve **Enver Paşa** gibi gönüllü subaylar kimliklerini gizleyerek Trablusgarp'a geçmiş ve halkı teşkilatlandırarak İtalya'ya karşı mücadele etmişlerdir.

Trablusgarp Savaşı'nda bazı önemli komutanlar ve savaştığı yerler

Mustafa Kemal	Enver Paşa	Neşet Paşa
Derne, Tobruk	Bingazi	Trablus

NOT

Uçak ilk kez Trablusgarp Savaşı sırasında İtalya tarafından kullanılmıştır.

UYARI

Trablusgarp Savaşı Mustafa Kemal'in **tarih sahnesine çıktığı ilk savaş**, sömürgeciliğe karşı verdiği ilk mücadeledir. Burada **"binbaşı"** rütbesiyle mücadele etmiştir.

İtalya Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için;

- Ege Denizi'ndeki adalara ve On İki Adaya asker çıkartmış,
- Çanakkale Boğazını abluka altına almaya çalışmış,
- Beyrut limanına saldırı düzenlemiş,
- Balkan uluslarını Osmanlıya karşı kışkırtmıştır.
- Balkan savaşlarının başlaması üzerine iki cephede savaşmak istemeyen Osmanlı Devleti **18 Ekim 1912**'de **Uşi Antlaşması**'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Buna göre;

1.	**Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya bırakılacak.**
	Osmanlı Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'deki hâkimiyeti zayıflamıştır.
2.	**Trablusgarp ve Bingazi'deki Müslümanlar dini yönden Osmanlı halifesine bağlı olacak**
	*Osmanlı Devleti, **halifelik** makamının siyasi gücünden yararlanmak istemiş ve Trablusgarp ile kültürel bağlarını devam ettirmek istemiştir.*
3.	**Rodos ve On İki Ada geçici olarak İtalyanlara bırakılacak.**
	*Osmanlı adaları Balkan Savaşlarında Yunanistan'a karşı koruyamayacağını düşündüğü için İtalya'da kalmasını kabul etmiş, ancak bir daha geri alamamıştır. On İki Ada, **1947 Paris Antlaşması**'nda İtalya tarafından Yunanistan'a bırakılmıştır.*

KRİTİK BİLGİ

1902'de **İngiltere** ve **Fransa** ile **1909**'da ise Rusya ile **Racconigi Antlaşması**'nı imzalayan **İtalya** Trablusgarp'taki menfaatlerini bu devletlere kabul ettirmiş ve işgal için onay almıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Enver Paşa Trablusgarp'a geçerken **Hamdi Bey**, **Mustafa Kemal** ise **Gazeteci Mustafa Şerif Bey** takma ismini kullanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Trablusgarp Savaşı'nda **Mustafa Kemal, Enver Paşa, Fethi Okyar, Nuri Conker, Fuat Bulca ve Süreyya Yiğit** gibi gönüllü subaylar mücadele etmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Trablusgarp Savaşı sırasında padişah **V. Mehmet Reşat**'tır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

10. Bölüm
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı

KRİTİK BİLGİ

Bab-ı Âli Baskını'ndan sonra **Enver, Cemal** ve **Talat Paşa** yönetimde etkili olmuştur. Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar üç paşanın etkili olduğu bu döneme **"Üç Paşalar Dönemi"** denilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Bâb-ı Âli Baskını ile hükûmeti ele geçirmiş ardından 1912 seçimlerini de baskı ile kazanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyetinin bu seçimler sırasında yaptığı baskıdan dolayı bu seçimler **"sopalı seçimler"** diye anılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Halâskâr Zâbitan (Kurtarıcı Subaylar), İttihat ve Terakki karşıtı, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlısı** olan silahlı örgüttür. 1912 yılının mayıs ayında ortaya çıkan bu örgüt kuruluşundan Bâb-ı Âli Baskını'nın gerçekleştiği tarihe kadar birçok eylem gerçekleştirmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

4.	**İtalya Trablusgarp ve Bingazi adına Düyûn-u Umumiyeye ödeme yapacak**
Osmanlı Devleti'nin Düyûn-u Umumiyeye olan borçlarından dolayı, İtalya'da Tarblusgarp'tan dolayı ödeme yapmıştır.	
5.	**İtalya diğer devletlerin onaylaması durumunda kapitülasyonların kaldırılmasına karşı çıkmayacak.**
Kapitülasyonların kaldırılması konusunda İtalya Osmanlı'ya siyasi destek vermeyi kabul etmiştir.	

B) I. BALKAN SAVAŞI (8 EKİM 1912)

- Balkan uluslarının Osmanlı Devleti'ni yenip Balkanlardan atmak istemesi üzerine I. Balkan Savaşı yaşanmıştır.

Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ → Osmanlı Devleti

- Savaş **Karadağlıların** Yenipazar'a saldırması ile başladı.
- Osmanlı Balkan Savaşlarında **4 cephede** savaşmak zorunda kalmıştır.

@SadettinAkyayla

Savaşın Nedenleri

1. Fransız İhtilali sonucu ortaya çıkan **milliyetçilik** akımının etkisi
2. İngiltere'nin Rusya'yı **Reval** Görüşmelerinde Balkanlardaki faaliyetlerinde serbest bırakması
3. Rusya'nın sürdürdüğü **panslavizm** politikası
4. Balkan uluslarının aralarında ittifak yaparak **sınırlarını genişletmek** istemesi
5. Osmanlı Devleti'nin **Balkanlardan atılmak** istenmesi

Savaşın Gelişimi

1. **Dört cephede savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti savaşı kaybetmiştir.** Osmanlı 1913 yılında Londra Antlaşması ile oluşan yeni sınırları onaylamak zorunda kalmıştır.
2. **Osmanlı'nın savaşı kaybetmesinde etkili olan etkenler:**
   - Dört farklı cephede savaşılması
   - Cepheler arasında kopukluk olması
   - Orduya siyaset karışması (en temel neden)
   - Düzenli bir haberleşme ağı olmaması
   - Savaş öncesinde orduyu gençleştirme adına tecrübeli subayların emekliye ayrılması

Bâb-ı Âli Baskını (23 Ocak 1913)

- I. Balkan Savaşı'nda Edirne'nin Bulgarlara terk edileceği haberinin duyulması üzerine **İttihat ve Terakki Cemiyeti,** Bâb-ı Âli'ye baskın düzenlemiş ve **Kâmil Paşa Hükûmetini** istifa ettirerek **Mahmut Şevket Paşa Hükûmetini** kurdurmuştur. Böylece yönetim İttihat ve Terakki tarafından tamamen ele geçirilmiştir.
- **Mustafa Kemal** Bâb-ı Âli Baskını'ndan sonra İttihat ve Terakki Cemiyetinden ayrılmıştır.

DİKKAT

I. Balkan Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ile sınırı kalmayan Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir. Arnavutluk'un Osmanlıdan ayrılması "Osmanlıcılık" fikrinin etkisini yitirdiğinin açık kanıtıdır.

Savaşın Sonucu

- Osmanlı Devleti yenilgiyi kabul ederek **30 Mayıs 1913**'te **Londra Antlaşması**'nı imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre;
  - **Edirne** Bulgaristan'a bırakılmış,
  - **Midye-Enez hattı** sınır kabul edilmiş,
  - Bozcaada ve Gökçeada dışındaki **Ege Adaları** Yunanistan'a verilmiştir.

C) II. BALKAN SAVAŞI (16 HAZİRAN-18 TEMMUZ 1913)

- I. Balkan Savaşı'nın ardından Balkan devletleri arasında paylaşım mücadeleleri yaşanmış ve **Bulgaristan**'a karşı diğer Balkan ulusları birleşmiştir.
- I. Balkan Savaşı'nda yer almayan **Romanya** II. Balkan Savaşı'nda yer almıştır.

TARAFLAR

Yunanistan Sırbistan Karadağ **Romanya**	Bulgaristan

- **Bulgaristan** savaşta yenilmiş ve Osmanlı Devleti bu savaştan yararlanarak **Edirne** ve **Kırklareli**'yi geri almıştır.
- II. Balkan Savaşı'ndan sonra Balkan devletleri **10 Ağustos 1913**'te **Bükreş Antlaşması**'nı imzalamıştır. Bu anlaşmayla Balkan devletleri kendi aralarındaki sınırları belirlemiştir.
- Osmanlı Devleti ise Balkan Savaşlarına katılan devletlerle ayrı ayrı antlaşmalar yapmıştır.

İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)	Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)	İstanbul Antlaşması (13 Mart 1913)
(Osmanlı Devleti - Bulgaristan)	**(Osmanlı Devleti - Yunanistan)**	**(Osmanlı Devleti - Sırbistan)**
➤ **Bulgaristan** ile **Osmanlı Devleti** arasında imzalanmıştır.	➤ Yunanistan ile **Osmanlı Devleti** arasında imzalanmıştır.	➤ Makedonya'nın Sırbistan'a bırakılan topraklarında kalan Müslüman ve **Türk ahalinin hak** ve **hukuku** ile ilgili de anlaşmaya varılmıştır.
➤ Meriç Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir.	➤ Meriç Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir.	
➤ Edirne ve Kırklareli Osmanlılarda kalmıştır.	➤ Batı Trakya, Yanya, Girit ve Selânik Yunanistan'a bırakılmıştır.	
➤ **Batı Trakya**'daki Türklere **azınlık statüsü** verilmiştir. **(Türklerin müftülerini kendilerinin seçmesi serbest olmuş, Türk azınlığa mülkiyet ve Türkçe öğrenim hakkı verilmiştir.)**	➤ **Gökçeada (İmroz), Bozcaada** ve **Meis Adaları** dışındaki **Ege Adaları** Yunanistan'a verilmiştir. ➤ **Batı Trakya**'daki Türklere **azınlık statüsü** verilmiştir.	

DİKKAT

- Balkan Savaşları sonucunda **Batı Trakya Türkleri Sorunu** ile Ege Adalarının kaybedilmesine bağlı olarak **Kıta Sahanlığı** ve **Kara Suları Sorunu** ortaya çıkmıştır.
- Balkan Savaşları sonrası Anadolu'da Türk nüfusu artmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Rauf Orbay, I. Balkan Savaşı sırasında yaptığı mücadelelerden dolayı **Hamidiye Kahramanı** olarak anılmıştır. Hamidiye kruvazörü ile yaptığı çetin mücadeleler ile Yunanistan'ın silah sevkiyatı yapmasını engellemeye çalışmıştır. Rauf Orbay'ın siyasi hatıralarını anlattığı **"Cehennem Değirmeni"** en önemli eseridir.

KRİTİK BİLGİ

II. Balkan Savaşı sırasında etkili olan **Enver Paşa**'ya **"Edirne Fatihi"** ünvanı verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Balkan Savaşları sırasında yaşanan göç, hastalık ve ölümler nedeniyle 1914 yılında **darüleytam** açılmıştır. **"Yetimler yurdu, yetimhâne"** anlamına gelen dârüleytam, Balkan ve I. Dünya savaşlarında kimsesiz kalan çocukları barındırmak ve bir meslek edindirmek amacıyla kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

II. Balkan Savaşı'nda **Mustafa Kemal** *Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanı*; **Enver Paşa** ise *Çatalca Birlikleri Kurmay Başkanı* olarak görev yapmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla @sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

Sadettin Akyayla @Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

10. Bölüm
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı

KRİTİK BİLGİ

I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı padişahı **V. Mehmet Reşat**'tır. Yönetimde **İttihat ve Terakki Cemiyeti** etkilidir. İktidarda bulunan hükümet ise **Sait Halim Paşa Hükûmeti**dir. I. Dünya Savaşı başladığı sırada **Mustafa Kemal Sofya**'da (Bulgaristan) **Askerî Ataşe** olarak görev yapmaktadır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Bulgaristan, Çanakkale Savaşı'ndan sonra İttifak Devletleri grubuna katılmıştır. Böylece Almanya ile Osmanlı Devleti arasında **kara bağlantısı** sağlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Başlangıçta İttifak bloğunda yer alan **İtalya**, 1915 yılında imzalanan **Londra Antlaşması** ile İtilaf Devletleri tarafına geçmiştir.

KRİTİK BİLGİ

İspanya, İsviçre, Hollanda, İzlanda, Danimarka, Norveç ve **İsveç** gibi devletler I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

D) I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

- I. Dünya Savaşı **1882** yılında kurulan **Üçlü İttifak** bloğu ile **1907** yılında oluşturulan **Üçlü İtilaf** bloğu arasında gerçekleşmiş ve bir yüzyılın tarihi olaylarına şekil vermiştir.

1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ

Savaşın Genel (Temel) Nedenleri	
1.	Milliyetçilik akımı
2.	Ham madde ve pazar arayışı
3.	Sömürgecilik yarışı
4.	Devletlerarası bloklaşma
5.	Silahlanma yarışı

Savaşın Özel Nedenleri	
1.	Rusya'nın **panslavist** politika izlemesi
2.	**İtalya** ve **Almanya**'nın siyasi birliğini kurması
3.	**Fransa** ile **Almanya** arasında **Alsas Loren** Sorunu'nun yaşanması
4.	**İngiltere, Fransa** ve **Rusya** arasında **Üçlü İtilaf**'ın kurulması
5.	**Almanya, Avusturya-Macaristan** ve **İtalya** arasında **Üçlü İttifak**'ın kurulması
6.	**Avusturya-Macaristan'ın** 1908'de Bosna-Hersek'i işgal etmesi
7.	**Avusturya-Macaristan**'ın Balkanlara hâkim olmak için **Rusya** ile mücadelesi
8.	Avusturya-Macaristan veliahdı Arşidük Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi (Savaşı Başlatan Neden)

2. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA BLOKLAR

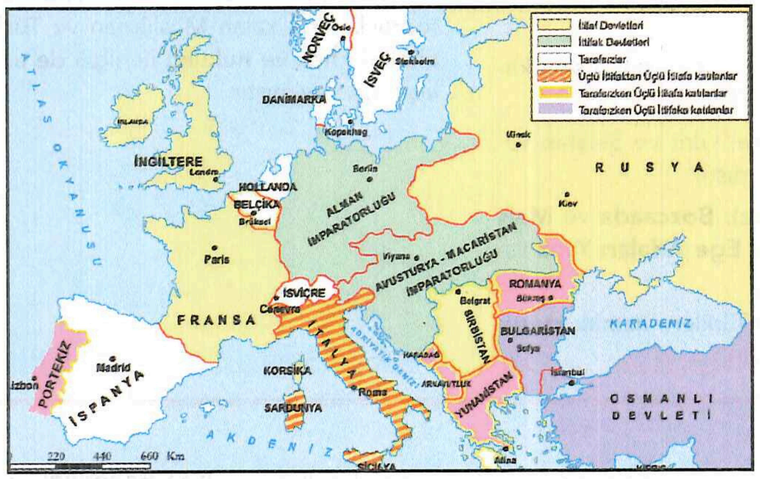

İtilaf (Anlaşma)Devletleri (1907)	İttifak (Bağlaşma) Devletleri (1882)
Savaş Başlamadan Önce	
İngiltere Fransa Rusya	Almanya Avusturya-Macaristan **İtalya**
Savaş Başladıktan Sonra Katılanlar	
İtalya, Sırbistan, ABD, Romanya, Japonya, Yunanistan	Osmanlı Bulgaristan

3. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI DEVLETİNİN DURUMU

- Osmanlı Devleti savaşın hemen başında **tarafsızlığını** ilan etmiş, **Boğazları** tüm devletlere kapadığını açıklamış, **kapitülasyonları** tek taraflı kaldırdığını bildirmiş ve **genel seferberlik** ilan etmiştir.
- Savaşın başlarında İttihat ve Terakki yöneticileri **İngiltere'nin yanında** savaşa girmek istemiş ancak İngiltere bunu kabul etmemiştir. Osmanlı Devleti tarafsız kalması karşılığında kapitülasyonların kaldırılması, Ege Adalarının kendisine verilmesi, Mısır meselesinin çözümü gibi isteklerde bulunmuştur.
- İngiltere ve Fransa bu isteklere olumlu yanıt vermeyince Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914'te, Almanya ile yaptığı gizli ittifak antlaşmasıyla İttifak Devletleri arasında yer almıştır. Osmanlı Devleti siyasi yalnızlıktan kurtulmak ve kaybettiği toprakları geri almak için bu ittifak antlaşmasını imzalamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Almanya Yanında Savaşa Katılma Nedenleri

- Kaybettiği toprakları geri alma düşüncesi
- Turan imparatorluğu düşüncesi
- Siyasi yalnızlıktan kurtulma düşüncesi
- İttihat ve Terakkicilerin Almanya yanında savaşa girmek istemesi
- Kapitülasyonlar ve dış borçlardan kurtulmak istemesi

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni Yanında Savaşa Sokmak İstemesinin Nedenleri

- Almanya'nın Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan yararlanmak istemesi
- Almanya'nın İngiltere sömürgelerine giden yolu kesmek istemesi
- Almanya'nın Rusya'ya olan yardım yolunu kesmek istemesi
- Almanya'nın Osmanlı topraklarında yeni cepheler açarak savaş yükünü hafifletmek istemesi
- Osmanlı halifesinin gücünden yararlanılmak istenmesi
- Almanya'nın Osmanlı Devleti'nin elindeki Musul – Kerkük petrollerinden yararlanmak istemesi

- Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi iki Alman gemisinin Osmanlı Devleti'ne sığınması sürecinde yaşanmıştır. İngilizlerden kaçan iki Alman gemisinin **(Goben-Breslav)** Osmanlıya sığınması ve Osmanlı Devleti'nin bu gemileri satın aldığını açıklaması, bu gemilerin **Yavuz** ve **Midilli** adını aldıktan sonra Rus limanlarını **(Sivastopol ve Odesa)** bombalaması üzerine, Osmanlı Devleti savaşa girmiştir **(16 Kasım 1914).**

4. OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞTIĞI CEPHELER

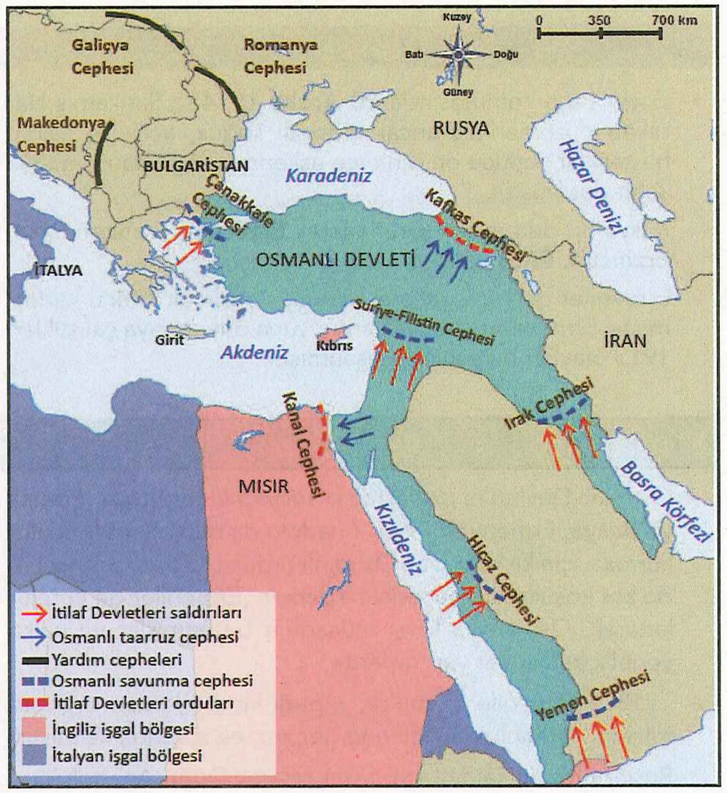

Taarruz Cepheleri	Savunma Cepheleri	Yardım Cepheleri
♦ Kafkas Cephesi	♦ Çanakkale Cephesi	♦ Galiçya Cephesi
♦ Kanal Cephesi	♦ Irak Cephesi	♦ Makedonya Cephesi
	♦ Hicaz-Yemen Cephesi	♦ Romanya Cephesi
	♦ Suriye-Filistin Cephesi	

a) Kafkas Cephesi (Sarıkamış Harekâtı)

- Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda mücadele ettiği ilk cephedir. Cephenin açılmasında **Harbiye Nazırı Enver Paşa**, etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na girince **İngiltere**, **Kıbrıs**'ı ilhak etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

İtilaf grubuna katılan son devlet **Yunanistan**'dır. **İttifak grubuna katılan son devlet Bulgaristan**'dır. I. Dünya Savaşından *çekilen ilk devlet* **Japonya**'dır. I. Dünya Savaşı'ndan *ateşkes imzalayan ilk devlet* **Sovyet Rusya**, *yenilgiyi kabul ederek çekilen ilk devlet* ise **Bulgaristan** olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal, XVI. Kolordu Komutanı olarak **Muş** ve **Bitlis**'i geri **"miralay"** rütbesinden **"general"** rütbesine yükseltilmiş ve kendisine **"Altın Kılıç Madalyası"** verilmiştir.

@SadettinAkyayla

10. Bölüm
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı

KRİTİK BİLGİ

- **Tehcir Yasası'nın diğer adı:** Sevk ve İskân Kanunu
- **Tehcir Yasası'nın yayınlandığı gazete:** Takvîm-i Vekâyi
- **Bu dönemde Ermeni propagandası yapan yayın organı:** Ararat Gazetesi
- **Ermeni faaliyetlerini yöneten:** Akdamar Ruhban Okulu
- **Ermenilerin Soykırım Günü olarak kabul ettiği gün:** 24 Nisan
- **1915 Olayları sırasında koruyucu tedbirler alınmasını sağlayan kişi: Dahiliye Nazırı Talat Paşa**'dır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Bolşevik İhtilali, 1917 yılında Rusya'da Çarlık yönetimine son veren ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulusuna yol açan ihtilale verilen isimdir.

KRİTİK BİLGİ

- Çanakkale Savaşı **"Centilmenler Savaşı"** ayrıca birçok eğitimli subayın şehit olmasından dolayı **"Aydınlar Savaşı"** olarak da anılmıştır.
- İtilaf Devletlerinin ***Rusya'ya denizden yardım için açtıkları cephe*** **Çanakkale**, ***karadan yardım için açtıkları cephe*** ise **Irak Cephesi**'dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kafkas Cephesi'nin Açılma Nedenleri

- Almanya'nın da isteği olan **Bakü petrollerini** ele geçirmek
- Enver Paşa'nın **Pantürkizm** düşüncesi
- **Türkistan'a ulaşmak** ve **Turan idealini** gerçekleştirmek
- Rus kuvvetlerinin büyük kısmını **Kafkasya'da tutmak**
- **Orta Doğu petrollerini** Rusya'ya karşı korumak
- İran üzerinden yapılacak bir saldırı ile **İngiltere'nin Hindistan'daki sömürgelerine** ulaşmak
- 1878 Berlin Antlaşması ile Rusya'ya kaptırılan **Kars, Ardahan** ve **Batum**'u (Elviye-i Selase) geri almak

Gelişimi

- Enver Paşa komutasında **20 Aralık 1914**'te Sarıkamış Harekâtı düzenlenmiş ancak şiddetli soğuk, açlık ve salgın hastalıklar sonucu on binlerce askerimiz soğuktan donarak şehit düşmüştür.
- Rusya bu durumdan yararlanarak **Erzurum, Trabzon, Van, Erzincan, Bitlis** ve **Muş**'u ele geçirmiştir.
- Ermeniler de bu işgallere katılmış ve birçok Türk'ü katletmiştir. Ermenilerin dünya kamuoyuna duyurmaya çalıştıkları 1915 olayları bu esnada yaşanmıştır.

1915 Olayları

- Osmanlı Devleti'ni paylaşma planı yapan **İngiltere, Fransa** ve **Rusya**, Ermenileri Doğu Anadolu'da bağımsız bir devlet kurması için kışkırtmıştır. Osmanlı ordusu Kafkas Cephesi'nde zor koşullarda mücadele ederken, Ermeniler de çeteler kurarak, Osmanlıya karşı mücadele başlatmışlar ve halka yönelik katliamlar yapmışlardır.
- 1915'te Ermenilerin Van'da yaptığı katliamlardan sağ kurtulanlar Anadolu'nun içlerine göç etmek zorunda kalmıştır.
- Ruslar Ermeni saldırılarını fırsat bilerek Doğu Anadolu'nun içlerine kadar sokulmuştur. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti **24 Nisan 1915**'te bir genelge yayımlayarak, **Hınçak ve Taşnak** komite bürolarını kapatmış, olaylara karışan Ermenileri tutuklamışlardır.
- Ermeniler, genelgenin yayımladığı **24 Nisan tarihini**, Ermenilerin katledildiği gün olarak göstermeye çalışmıştır.
- Bütün tedbirlere rağmen Ermenilerin saldırı ve katliamlarını devam ettirmesi üzerine **27 Mayıs**
- **1915**'te **Sevk ve İskân (Tehcir ya da Zorunlu Göç) Kanunu** çıkarılmış, Ruslarla is birliği içinde olan ya da isyan hareketine katılan Ermeniler zorunlu olarak **Suriye** ve **Lübnan** gibi bölgelere göç ettirilmiştir.

- **Mustafa Kemal** *Çanakkale Cephesi'nden sonra* Kafkas Cephesi'ne gelmiş, **16. Kolordu Komutanı** olarak Ruslardan **Muş** ve **Bitlis**'i geri almıştır.

Mustafa Kemal'in I. Dünya Savaşı'nda Mücadele Ettiği Cepheler (sırasıyla)

- **Ç**ANAKKALE — 19. Tümen Komutanı
- **K**AFKAS — 16. Kolordu Komutanı
- **S**URİYE - FİLİSTİN — 7. Ordu Komutanı (Mondros sonrası / Yıldırım Orduları Grup Komutanı)

- 1917'de **Bolşevik İhtilali**'nin çıkması üzerine Rusya önce 18 Aralık 1917'de **Erzincan Ateşkes Antlaşması**'nı ve ardından **3 Mart 1918**'de **Brest Litowsk Antlaşması**'nı imzalamıştır. Buna göre;
  - Rusya I. Dünya Savaşı'ndan **resmen çekilen ilk devlet** olmuştur.
  - Rusya Anadolu'da işgal ettiği toprakları boşaltmış, **Kars, Ardahan** ve **Batum** (Elviye-i Selase) Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir.

Kafkas İslam Ordusu

İngiliz güçleri, Bolşevik birlikleri ve **Ermeni çetelerin** işgaline karşı **Azerbaycan**, Osmanlı Hükûmetinden yardım istemiştir. Bunun üzerine Enver Paşa'nın emri ile **5 Nisan 1918**'de **Nuri (Killigil) Paşa** tarafından **Kafkas İslam Ordusu** kurulmuş ve bu ordu Bakü'yü Ermeni zulmünden kurtarmıştır. Bu yüzden Nuri Paşa **"Bakü Fatihi"** olarak anılmıştır.

b. Çanakkale Cephesi

- İtilaf Devletleri tarafından açılmıştır. **Savunma** cephesidir. **Kapanan ilk cephe**dir.

Kafkas Cephesi'nin Açılma Nedenleri

- İtilaf Devletlerinin **İstanbul**'u ve **Boğazları** alarak **Osmanlıyı savaş dışı bırakmak** istemesi
- İtilaf Devletlerinin müttefikleri olan **Rusya'ya gerekli askerî ve ekonomik yardımlar** yapmak istemesi
- **Rusya'nın buğdayından** faydalanmak
- İtilaf Devletlerinin **savaşı bir an önce bitirmek** istemesi
- **Tarafsız olan Balkan uluslarının** Almanya yanında savaşa girmesinin engellenmek istenmesi

@SadettinAkyayla

Cephede Yaşanan Önemli Gelişmeler

- İtilaf Devletleri Çanakkale'yi önce denizden geçmeyi denemiş ve **19 Şubat 1915**'te Kumkale ve Seddülbahir bölgesinden bombardımana başlamıştır.
- **Nusret Mayın Gemisi**'nin boğazı mayınlaması ve Türk topçusunun başarılı atışları sonucunda İtilaf Devletleri Çanakkale Boğazı'nı denizden geçemeyeceğini anlamıştır.
  - İtilaf Devletleri **25 Nisan 1915**'te Gelibolu Yarımadası'na karadan asker çıkarmıştır.
  - **19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal** ve emrindeki Türk ordusu **Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu** ve **Kireçtepe**'te destan yazarak düşmana geçit vermemiştir.
  - Mustafa Kemal **Conkbayırı**'nda taarruz etmek için hazırlık yapan subaylarına verdiği: *"Ben size taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimizi başka kuvvetler ve başka kumandanlar alabilir."* emrini vererek bu mücadelenin bir varoluş mücadelesi olduğunu göstermiştir.
  - İtilaf Devletleri, **9 Ocak 1916**'da Çanakkale'den tamamen çekilmiştir.

ANZAK (ANSAC)

Anzak (ANSAC), bir kısaltmadır (Australian and New Zealand Army Corps). **"Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu"** anlamına gelmektedir.

DİKKAT

"Anafartalar Kahramanı" olarak tanınan Mustafa Kemal'in Çanakkale Cephesi'ndeki başarısı, Millî Mücadele'nin de lideri olmasında etkili olmuştur.

KEMALYERİ

Mustafa Kemal'in **Arıburnu Cephesi**'nde ilk savaşları yönettiği gözetleme yerine **Kemalyeri** ismi verilmiştir. **27. Alay** burada çetin mücadeleler vermiştir.

Çanakkale Cephesi'nin Sonuçları

1. Müttefiklerinden yardım alamayan **Rusya'da ekonomi** tamamen çökmüştür.
2. İtilaf Devletlerinin aldığı yenilgi, **İngiltere** ve **Fransa** sömürgelerinde kayba yol açmış, sömürgelerde ayaklanmalar yaşanmıştır.
3. **Bulgaristan** İttifak Devletleri yanında savaşa katılmış, böylece Osmanlı Devleti ile İttifak Devletleri arasında kara bağlantısı sağlanmıştır.
4. I. Dünya Savaşı'nın **süresi** uzamıştır.
5. Çanakkale Cephesi'nde birçok eğitimli kişinin şehit olması Cumhuriyet'in ilk yıllarında kalkınma için gerekli **eğitimli insanların bulunmasını** zorlaştırmıştır.
6. **İstanbul'un işgali** gecikmiştir.
7. Mustafa Kemal'e **Albay** rütbesi verilmiştir.

Çanakkale Cephesi Komutanları

Mustafa Kemal	Önce **19. Tümen Komutanı** sonra **Anafartalar Grup Komutanı** olarak görev yapmıştır.
Enver Paşa	Dönemin **Harbiye Nazırı** olarak askerî harekâtların yönetilmesinde görev almıştır.
Otto Liman von Sanders	1913'te Osmanlı İmparatorluğu'ndaki **Alman Askerî Misyon Başkanlığına** getirilmiş, 24 Mart 1915'te **5. Ordu Komutanı** sıfatıyla Enver Paşa'nın teklifi üzerine Gelibolu'ya gönderilmiş ve Çanakkale Savaşlarını yönetmiştir.
Cevat (Çobanlı) Paşa	1914'te **Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı** görevine getirilmiştir.
Esat (Bülkat) Paşa	Çanakkale Cephesi'nde **Kuzey Grubu Komutanı** olarak görev yapmıştır.
Fevzi (Çakmak) Paşa	Çanakkale Cephesi'nde **5. Kolordu Komutanlığı** yapmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Çanakkale Cephesi'nde **Nusret Mayın Gemisi**'ne boğaza mayın döşeme emrini veren **Mirliva (Tümgeneral) Cevat Çobanlı**'ya **"18 Mart Kahramanı"** ve **"İstanbul'u Kurtaran Birinci Kişi"** ünvanı verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Çanakkale Cephesi, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlının **kesin sonuç alarak kazandığı** tek cephedir. Çanakkale Muharebelerinin kazanılmasında Seyit Onbaşı'nın kahramanlığı, Nusret Mayın Gemisi komutanı Yüzbaşı İsmail Hakkı'nın özveri si, 57. Alay'ın fedakârlığı büyük rol oynamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde 19. Tümen Komutanı olarak **27. Ve 57. Alaylarla Anafartalar, Conkbayırı, Seddülbahir, Kireçtepe** ve **Arıburnu'nda** başarılı savaşlar vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal ile *röportaj yaparak Mustafa Kemal'i dünyaya tanıtan gazeteci* **Ruşen Eşref Ünaydın**'dır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla

@Sadettin.Akyayla

10. Bölüm
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı

KRİTİK BİLGİ

Kut'ül Amare Zaferi, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasına kadar **"Kut Bayramı"** olarak kutlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Yıldırım Orduları Grup Komutanı Liman Von Sanders'in komutayı Mustafa Kemal'e devretmesiyle Mustafa Kemal **31 Ekim**'de **Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı**'na atanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Fahrettin Paşa'nın Hicaz Yemen Cephesi'nde yaptığı savunmadan dolayı kendisine **Çöl Ortasında Plevne Kahramanı, Çöl Aslanı, Çöl Kaplanı, Türk Kaplanı, Medine Müdafai** gibi ünvanlar verilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kutsal yerlerin korunmaya çalışıldığı Hicaz-Yemen Cephesi'nde İngiliz casus **Thomas Edword Lawrence** (Tomas Edvırd Lovrıns), *Arapları Türklere karşı sürekli kışkırtarak* bazı Arap kabilelerini İngilizlerin yanında yer almasını sağlamıştır. Mekke Emiri Şerif Hüseyin burada İngilizlerle iş birliği yapmıştır. Bu durum ümmetçilik fikrinin önemini yitirdiğinin açık göstergesidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Ali Fuat (Cebesoy) Paşa	Komuta ettiği **25. Tümen** ile Çanakkale'ye gelerek, **Bolayır** bölgesinde savunma yapmıştır.
Kazım (Karabekir) Paşa	14. Tümen Komutanlığına atanarak Çanakkale'de Seddülbahir'de başarılı bir savunma gerçekleştirmiştir.

C. Irak (Basra) Cephesi

- Cephe Orta Doğu petrollerini kontrol altında tutmak ve Kafkaslarda Ruslarla birleşmek isteyen **İngiltere** tarafından açılmıştır. **Savunma** cephesidir.

Cephenin Açılma Nedenleri

- İngilizlerin **sömürge yollarının güvenliğini** sağlamak istemesi
- İngilizlerin **Irak petrollerini** (Musul-Kerkük petrolleri) ele geçirmek istemesi
- İngiltere'nin **Rusya'ya karadan yardım** götürmek istemesi
- İngiltere'nin **Basra Körfezi üzerinden sömürgelerini korumak** istemesi

- **Nurettin Paşa** yerine cepheye atanan **Halil Paşa** **Selman-ı Pak Muharebesi**'nde İngilizleri durdurmayı başarmış ve 29 Nisan 1916'da **Kut'ül Amare**'de İngilizleri yenilgiye uğratarak **General Townshend** (Tavzınd) ile on üç bin kişilik kolordusu kayıtsız şartsız teslim almıştır.

Sonuçları

- Kut'ül Amare'de **yenilgi alan** İngilizler toparlanarak **Musul'un güneyine** kadar gelmiş ancak Musul'a Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra girebilmiştir.

d. Kanal (Süveyş/Mısır) Cephesi

- Almanya'nın da isteğiyle Osmanlı Devleti tarafından açılmıştır. **Taarruz cephesi**dir.
- Bahriye Nazırı **Cemal Paşa** komutasındaki birlikler mücadele etmiştir.

Cephenin Açılma Nedenleri

- Osmanlının Mısır'ı geri almak istemesi
- İngiltere'nin Hindistan ve Uzak Doğu sömürgeleriyle bağının kesilmek istenmesi

Sonuçları

- **Bahriye Nazırı Cemal Paşa**'nın İngilizlere karşı başlattığı iki taarruz da başarısız olmuştur.
- Osmanlı ordusu yenilerek **Filistin**'e çekilmiştir.

e. Suriye-Filistin Cephesi

- Kanal Cephesi'nin devamı niteliğinde olan ve **en son açılan cephe**dir. **Savunma** cephesidir.

Cephenin Açılma Nedenleri

- Osmanlı Devleti'nin Kanal Harekâtı'nda yenilip geri çekilmesi üzerine İngiltere'nin Osmanlılara saldırmasıyla bu cephe açılmıştır.

- Bu cephede Yıldırım Ordularına bağlı **7. Ordu Komutanı** Mustafa Kemal, yaptığı savunma savaşları ile düşmanı **Antakya-Halep hattında** durdurmayı başarmıştır.

Sonuçları

İngilizler Sina yarımadasını ele geçirerek **Suriye** sınırına kadar gelmişlerdir.

f. Hicaz-Yemen Cephesi

- Arap Yarımadası'ndaki **İngiltere** ilerleyişine karşı ve **kutsal yerleri korumak için** bu cephede İngilizlerle savaşılmıştır.

Cephenin Açılma Nedenleri

- İngilizlerin kutsal bölgeleri ele geçirmek istemesi
- İngilizlerin bölgedeki petrol çevrelerini ele geçirmek istemesi

- Medine savunmasında önemli işlere imza atan komutan **Fahrettin Paşa (Türkkan)**'dır. Her türlü imkânsızlığa rağmen Fahrettin Paşa, Medine'yi savunmuştur.

Sonuçları

- İngilizler Hicaz Bölgesi'ni ele geçirmişlerdir.
- Araplar bu cephede ümmetçilik fikrini dikkate almamıştır.

g. Galiçya-Makedonya-Romanya Cepheleri

- Osmanlı Devleti'nin sınırı olmadığı hâlde **müttefiklerine yardım** etmek amacıyla savaştığı cephelerdir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlılar **Makedonya** ve **Romanya** Cephesi'nde Bulgaristan'a; **Galiçya** Cephesi'nde ise Avusturya'ya yardım için savaşmıştır.

I. Dünya Savaşı'nda Mustafa Kemal

- Mustafa Kemal; I. Dünya Savaşı'nda **Çanakkale Cephesi'nde** 19. Tümen Komutanı ve Anafartalar Grup Komutanı (1915) olarak görev almıştır. Buradaki mücadelelerinde yarbaylıktan albaylığa terfi etmiştir.
- **Kafkas Cephesi'nde** 16. Kolordu Komutanı (1916) olarak görev almış, Diyarbakır'dayken mirliva rütbesine (tuğgeneralliğe) yükselmiştir.
- Diyarbakır II. Ordu Komutanlığı görevinde bulunmuştur.
- Mustafa Kemal **Suriye**'deki **7. Ordu Komutanlığına** giderken kendisine Fahri Yaver Hazreti Şehriyari (Padişahın Onursal Yaveri) ünvanı verilmiştir.
- **Suriye-Filistin Cephesi'nde** 7. Ordu Komutanı (1917) ve Yıldırım Orduları Grup Komutanı (1918) olarak görev yapmıştır.

5. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA YAPILAN GİZLİ ANTLAŞMALAR

- Gizli antlaşmalar **I. Dünya Savaşı devam ederken 1915, 1916, 1917** yıllarında İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya arasında Osmanlı topraklarını paylaşmak için yapılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

- Gizli antlaşmaların amacı Osmanlı topraklarını paylaşmaktır.
- Gizli antlaşmalar ilk olarak Çanakkale Cephesi'ndeki savaşlar devam ederken gündeme gelmiştir.
- Gizli antlaşmalar Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra uygulanmaya başlanmıştır.
- Gizli antlaşmaları dünyaya duyuran devlet Sovyet Rusya olmuştur. (Sarı Kitap)
- Gizli antlaşmalara ilk tepki ABD'den gelmiştir (Wilson İlkeleri).

Boğazlar (İstanbul) Antlaşması (1915) - İngiltere, Fransa-RUSYA

- Rusya'ya, Boğazlar başta olmak üzere, Trakya, Gelibolu Yarımadası ve Kocaeli Yarımadası bölgelerinden topraklar verilmiş, İmroz ve Bozcaada Rusya'ya bırakılmıştır.
- Gizli antlaşmalarda ilk payın Rusya'ya verilmesi iç bunalımlar yaşayan Rusya'nın motivasyonunu ve Çarlık rejiminin Rusya'daki itibarını sağlamlaştırmak içindir.

Londra Antlaşması (1915) - İngiltere, Fransa, Rusya-İTALYA

- İtilaf Devletleri İtalya'yı kendi yanlarına çekmek için bu antlaşmayı imzalamıştır.
- Bu antlaşma ile Antalya, Rodos ve 12 Ada İtalya'ya bırakılmıştır.
- Bu antlaşmadan sonra İtalya taraf değiştirmiş, İtilaf Devletleri yanında savaşa katılmıştır.

Petrograd Protokolü (1916) - İngiltere, Fransa, Rusya

- Rusya'nın Boğazlar ve çevresine ek olarak Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz kıyıları ile Erzurum, Van ve Bitlis verilmiştir.
- Rusya'nın Sykes-Picot Antlaşması'ndan haberdar olması sonucu, o antlaşmayı kabul etmesi karşılığında Petrograd Antlaşması'yla Rusya'ya yeni topraklar verilmiştir.

Sykes Picot Antlaşması (1916) - İngiltere-Fransa

- Osmanlı Devleti'nin Orta Doğu toprakları, arasında paylaşılmıştır.
- **Çukurova, İç Anadolu'nun bir kısmı, Suriye, Musul** Fransa'ya bırakılmıştır.
- **Irak, Hayfa** ve **Akka** tarafı İngiltere'ye bırakılmıştır.

Mac Mahon Antlaşması (1916) - Mekke emiri Şerif Hüseyin

- İngiltere'nin Mısır Valisi **Mac Mahon** ile Mekke emiri **Şerif Hüseyin** arasında imzalanmıştır.
- Araplar **Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandıkları sürece** İngiltere onlara bağımsız bir devlet kurma vaadinde bulunmuştur.

Saint Jean De Maurienne Antlaşması (1917) - Mekke emiri Şerif Hüseyin

- **İtalya'nın** Sykes Picot Antlaşması'na itiraz etmesi üzerine imzalanmıştır.
- **Antalya, Konya, Aydın** ve **İzmir**'in İtalya'ya verilmesi kararlaştırılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

1917 Bolşevik İhtilali sonrası **Sovyet Rusya'nın I. Dünya Savaşı'ndan çekilmesi** ile savaş sonu toplanan Paris Barış Antlaşması'nda **İtalya'ya vaat edilen İzmir ve çevresinin Yunanistan'a verilmesi** nedeniyle yapılan gizli antlaşmalarda değişiklikler yapılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

10. Bölüm
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı

UYANDIRMA SERVİSİ

ABD I. Dünya Savaşı'na girerek **Monroe Doktrini** ile belirlediği dış politika ilkelerini terk etmiştir. Monroe Doktrini, ABD'nin yalnızlık politikasıdır. Bu politikanın ilkeleri, ABD Başkanı James Monroe (Ceymıs Monrö) tarafından 1823'te belirlenmiştir. Bu doktrine göre ABD, Avrupa islerine karışmayacak, buna karşılık Avrupa da ABD'nin iç işlerine karışmayacak ve Amerika kıtasından uzak duracaktır.

KRİTİK BİLGİ

ABD'nin savaşa girmesi I. Dünya Savaşı'nın *süresini kısaltmıştır*. I. Dünya Savaşı'nın *süresini uzatan gelişme* ise Çanakkale Savaşı'dır.

KRİTİK BİLGİ

Milletler Cemiyetinin (Cemiyet-i Akvam) kurulması fikri ilk kez Wilson İlkelerinde geçmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Wilson İlkeleri ile **savaşın kısa zamanda sona ermesi** sağlanmak istenmiştir. Bu ilkelerle savaş sonrası **imzalanacak antlaşmalarda uygulanacak maddeler** belirlenmiştir. Wilson ilkeleri zor durumda olan İttifak Devletlerinin ateşkes imzalayıp savaştan çekilmesini hızlandırmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

6. ABD'NİN SAVAŞA GİRMESİ VE WİLSON İLKELERİ (8 Ocak 1918)

- Alman denizaltılarının **ABD ticaret gemilerini (silah sattığı için) bombalaması üzerine** ABD savaşa girmiştir.

DİKKAT

2 Nisan 1917 ABD I. Dünya Savaşına katılarak 1823 yılından beri sürdürdüğü **yalnızlık / infirat politikasından** vazgeçmiştir.

- ABD Başkanı Woodrow Wilson'un I. Dünya Savaşı'na girerken ilan ettiği 14 maddelik Wilson İlkeleri, İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmiştir.

1.	Galip devletler, mağlup devletlerden **toprak** ya da **savaş tazminatı** almayacak.
2.	**Gizli antlaşmalar** yapılmayacak, açık diplomasi uygulanacak.
3.	Uluslar arasındaki **bütün ekonomik sınırlandırmalar** kaldırılacak.
4.	**Silahlanma yarışının durdurulması** için gerekli önlemler alınacak.
5.	Her millet kendi geleceğine kendisi karar verecek (Self Determinasyon İlkesi).
6.	Osmanlı Devleti'nde ***Türklerin çoğunlukta oldukları bölgelerin bağımsızlığı sağlanacak,*** Türklerin egemenliği altında bulunan **diğer unsurlara da özerk gelişme imkânları** verilecek.
7.	Türk Boğazları uluslararası garanti altında tüm devletlerin ticaret gemilerine açılacak.
8.	Bütün devletlerin bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini garanti altına alacak uluslararası bir örgüt olan Cemiyet-i Akvam kurulacak.

7. I. DÜNYA SAVAŞINI BİTİREN ATEŞKES ANTLAŞMALARI

- Wilson İlkelerinde yer alan yenilen devletlerden toprak alınmayacak maddesi, İttifak Devletlerinin ateşkes imzalamasını kolaylaştırmıştır. İmzalanan ateşkes antlaşmaları şöyledir:

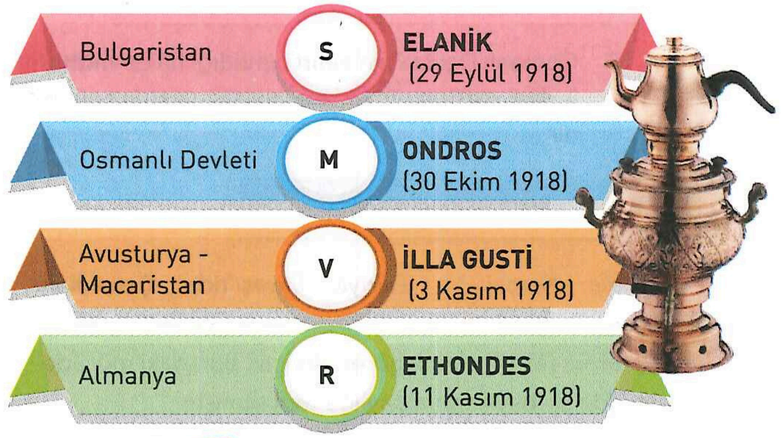

DİKKAT

Avusturya-Macaristan parçalanınca **Macaristan** 13 Kasım 1918'de **Belgrat Mütarekesi'ni** imzalamıştır.

8. PARİS BARIŞ KONFERANSI (18 Ocak 1919)

- Paris Barış Konferansı, I. Dünya Savaşı'ndan sonra *yenilen devletlerle yapılacak barış koşullarını belirlemek, Osmanlı Devleti'nin paylaşımını yeniden görüşmek, savaş sonrası oluşacak yeni dünya düzeninin temellerini kurmak* üzere toplanmıştır.
- Konferansa **İngiltere, Fransa, ABD, Japonya** ve **İtalya** başta olmak üzere 32 devlet katılmıştır.

DİKKAT

Paris Barış Konferansı'na **İttifak Devletleri** ve **Sovyet Rusya** davet edilmemiştir.

- Konferansta **Almanya, Bulgaristan, Avusturya** ve **Macaristan** ile yapılacak anlaşmaların şartları belirlenirken **Osmanlı Devleti** ile yapılacak barış antlaşmasının şartları daha sonra yapılacak olan görüşmelere bırakılmıştır.
- Paris Barış Konferansı'nda Wilson İlkelerine ters düşmemek için **manda ve himaye** fikri ortaya atılmıştır.
- **Milletler Cemiyeti**'nin (Cemiyet-i Akvam) kurulması kararlaştırılmıştır.
- **İzmir** ve çevresi **İtalya'dan** alınarak, **Yunanlara** verilmiştir. Antep, Urfa ve Maraş bölgesi ise Fransa'ya bırakılmıştır.

- **Doğu Anadolu**'da mandater sistemle yönetilecek bir **Ermeni Devleti**'nin kurulması kararlaştırılmıştır.

UYARI

Paris Barış Konferansı'na sunulan **Hrisantos Raporu** ile Karadeniz Bölgesi'nde bir Rum devleti kurmak amaçlanırken; **King-Crane Raporu** ile Suriye ve Filistin Arapları gündeme taşınmıştır. Bu raporda Suriyelilerin ve Filistinlilerin I. Dünya Savaşı sonunda belirlenecek yeni sınırlara ilişkin durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

- Paris Barış Konferansından sonra yenilen devletler barış antlaşmaları imzalayarak çok ağır ekonomik ve askeri yaptırımlara tabi tutulmuşlardır.

Paris Barış Konferansı'ndan Sonra İmzalanan Barış Antlaşmaları

Devlet	Antlaşma Adı	Şartlarının Belirlendiği Konferans
ALMANYA	VERSAİLLES (Versay) (28 Haziran 1919)	Paris Barış Konferansı
AVUSTURYA	SAİNT GERMAİN (Sen Jermen) (10 Eylül 1919)	Paris Barış Konferansı
BULGARİSTAN	NEUİLLY (Nöyyi) (27 Kasım 1919)	Paris Barış Konferansı
MACARİSTAN	TRİANON (Triyanon) (4 Haziran 1920)	Paris Barış Konferansı
OSMANLI DEVLETİ	SEVRES (Sevr) (10 Ağustos 1920)	San Remo Konferansı

9. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

- **Osmanlı Devleti, Avusturya Macaristan** ve **Çarlık Rusya** gibi çok uluslu imparatorluklar parçalanmıştır.
- **Polonya, Çekoslovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Finlandiya, Macaristan, Türkiye, Yugoslavya** gibi yeni devletler kurulmuştur. Bazı ülkelerde rejim değişiklikleri yaşanmıştır.

UYARI

Savaştan sonra **Rusya'da** komünizm, Lenin, Komünist Parti; **Almanya'da** nazizm, Hitler, Nazi Partisi; **İtalya'da** faşizm, Mussolini, Faşist Parti etkili olmuştur. Bu rejimlerin ortak yönü **tek parti** ve **tek lider** esasına dayanan **totaliter rejimler** olmasıdır.

- Sömürgecilik yerini **manda ve himaye** sistemine bırakmıştır.
- Dünya barışını sağlamak amacıyla ABD'nin de isteğiyle **Milletler Cemiyeti** kurulmuştur.
- **10 milyonun** üzerinde insan hayatını kaybetmiştir.
- **Denizaltı, tank, kimyasal silahlar** ve **bombardıman amaçlı uçak** ilk kez I. Dünya Savaşı'nda kullanılmıştır.
- Hava saldırılarına karşı ilk kez **sivil savunma teşkilatı** kurulmuştur.
- **İtalya**'nın Akdeniz'deki gücü artmış ancak İtalya bazı isteklerini gerçekleştirememiştir.
- **İngiltere** büyük bir güce ulaşmış, **Orta Doğu petrollerini** ele geçirmiştir.
- Savaş nedeni ile Avrupalı devletlerin ticaret ile uğraşamaması bu boşluğu **ABD** ve **Japonya**'nın doldurmasına imkân sunmuş ve ABD ve Japonya ekonomik olarak güç kazanmıştır.
- Ekonomide **liberalizm** güç kaybederken devletçilik politikası güç kazanmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Gizli antlaşmalarda İtalya'ya vadedilen İzmir ve çevresinin Paris Barış Konferansı'nda Yunanlara bırakılması, İtilaf Devletleri arasında ilk kez görüş ayrılığının yaşanmasına yol açmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı topraklarının paylaşımı en çok tartışılan konu olmuş, bu yüzden **Osmanlı Devleti** ile yapılacak barış antlaşmasının şartları (Sevr Barış Antlaşması), **1920'**de San Remo Konferansı'nda belirlenmiştir. ABD Paris Barış Konferansı'ndan sonra Monroe Doktrini ile belirlediği yalnızlık politikasına geri dönerek Avrupa siyasetinden yeniden çekilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

A. MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 EKİM 1918)

- **Bulgaristan**'ın Selânik Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleriyle bağlantısının kesilmesine ve Avrupa'dan yardım alamamasına yol açmıştır.
- Osmanlı Devleti Avrupalı müttefikleriyle bağlantısını kaybedince 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması İmzalandığı Sırada:

Padişah	İktidardaki Parti
Vahdettin	Hürriyet ve İtilaf Fırkası
Hükûmet	**İmzalandığı Yer**
Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti	Limni Adası Mondros Limanı Agamennon Zırhlısı

İmzalayanlar

İngiliz Amiral Calthorpe (İngilizler adına)

Bahriye Nazırı Rauf Orbay (Osmanlı adına)

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Önemli Maddeleri

1.	Çanakkale ve İstanbul Boğazları İtilaf Devletlerine açılacak, Karadeniz'e girişler serbest bırakılacak istihkamlar İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek.
5.	Sınırların emniyeti ve iç asayişin temini için gerekli görülen kuvvetten başkası hemen terhis edilecek.
6.	Osmanlı ordularında bulunan bütün harp gemileri teslim edilecek ve Osmanlı Devleti limanlarında alıkonulacak.
7.	*İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecek.*
8.	Tüm liman ve tersaneler İtilaf Devletleri'nin kontrolünde olacak.
10.	Toros tünelleri İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek.
12.	Hükûmet haberleşmesi hariç bütün telsiz ve telgraflar İtilaf Devletleri'nin memurları tarafından kontrol edilecek.
14.	Memleketin ihtiyacı temin edildikten sonra İtilaf Devletleri'nin kömür vb. ihtiyaçlarının Türkiye kaynaklarından sağlanması için kolaylık gösterilecek.
24.	*İtilaf Devletleri, Vilayet-i Sitte'de (**S**ivas, **E**rzurum, **V**an, **D**iyarbakır, **E**lâzığ, **B**itlis) karışıklık çıkarsa bu vilayetleri işgal etme hakkına sahip olacak.*

Osmanlı Devleti			
M	ondros'la	**F**	iilen
M	Udanya'yla	**H**	ukuken
S	Altanatın kaldırılmasıyla	**R**	esmen
sona ermiştir.			

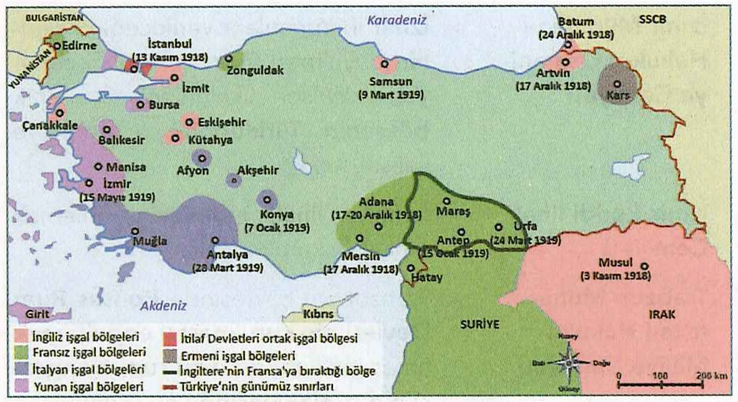

- Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra *gerçekleşen ilk işgal* **Musul**'dur.
- *Anadolu'da yapılan ilk işgal* **Hatay/Dörtyol**'dur.
- *Anadolu'da yapılan ilk resmî işgal* ise **İzmir**'dir.

İşgallere Karşı Türk Halkının Gösterdiği Tepkiler

- Direniş cemiyetleri kurmak
- Protestolar yapmak
- Kuvayımilliye kurarak mücadele etmek

B. CEMİYETLER

- Türk halkının işgallere karşı gösterdiği **ilk tepki cemiyetler kurmak** olmuştur. Ancak Millî Mücadele yanlısı cemiyetler kurulduğu gibi Millî Mücadele karşıtı cemiyetler de ortaya çıkmıştır.

11. BÖLÜM Mondros Ateşkes Antlaşması ve Cemiyetler

KRİTİK BİLGİ

Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Osmanlı Devleti ile Almanya arasında kara bağlantısının kesilmesine ve Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamasına yol açmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Mondros Ateşkes Antlaşması'yla ***Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir.***

Sınavda Çıkabilecek Not

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı devleti fiilen sona ermiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

11. Bölüm
Mondros Ateşkes Antlaşması ve Cemiyetler

KRİTİK BİLGİ

Trakya Paşaeli Cemiyeti Osmanlı Devleti'nin yıkılması hâlinde **"Trakya Cumhuriyeti'ni"** kuracaklarını ilan etmişledir. Trakya'nın Türk olduğunu kanıtlamak için **Yeni Edirne**, **Ahali** ve **Trakya** adlı gazeteleri çıkarmıştır. Mondros sonrası kurulan **ilk millî cemiyet**tir.

KRİTİK BİLGİ

Kuvayımillîye ismini ilk kez kullanan, **bütün yararlı cemiyetlerin tek isim altında birleşmesi gerektiğini dile getiren** ilk cemiyet, **Millî Kongre cemiyetidir**. Bu cemiyet diğerlerinden farklı olarak sadece **basın yoluyla** faaliyet göstermiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

TBMM Hükûmeti Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak İstanbul'da kurulan ve Türk İstiklâl Harbi'nin ***silah, araç-gereç ihtiyacını karşılamak; cephelerin subay kadrosunu tamamlamak, gereken istihbarat bilgilerini elde ederek Ankara'ya ulaştırmak*** üzere kurulan gizli gruplar **Felâh Grubu, Karakol Cemiyeti, Mim Mim Grubu, Müdafaa-i Millîye Heyeti, Muavenet-i Bahriye Grubu, İmalat-ı Harbiye Grubu**dur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

1. MİLLÎ CEMİYETLER

- Yararlı cemiyetler, özellikle düşmanların niyetlerini halka açıklayıp onları aydınlatarak kurtuluş çareleri aramaya gayret göstermişlerdir. Bu cemiyetler bölgelerin Türklüğünü kanıtlama çabasında olmuşlardır. Bunun için de tarihsel gerçeklerle birlikte nüfus çoğunluğuna önem vermişlerdir. Wilson İlkelerinin 12. maddesinden yararlanmak istemişlerdir.
- Bölge halkının desteğini ve birliği sağlamak için geniş katılımlı kongreler düzenlemişlerdir.
- Haklarını savunmak, isteklerini iletmek için Paris Barış Konferansı'na ve İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcilerine heyetler göndermişlerdir.

İzmir Müdafaa-ı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti	➤ **İzmir**'in Yunanlara verileceği haberinin duyulması üzerine kurulan cemiyettir. Wilson İlkeleri'ne dayanarak **bölgenin Türklüğünü** göstermeye çalışmıştır.
İzmir Reddi İlhak Cemiyeti	➤ **İzmir'in ilhak edilmesini** önlemek amacıyla kurulmuştur.
Trabzon Muhâfaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti	➤ Trabzon ve çevresinde **Pontus Rum Devleti'nin kurulmasını engellemek** amacıyla kuruldu. **Erzurum Kongresi'nin toplanmasında** etkili olmuştur. Cemiyet fikirlerini **İstikbal** gazetesi ile halka duyurmaya çalışmıştır.
Doğu Anadolu (Vilâyât-ı Şarkiyye) Müdâfaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti	➤ **Erzurumlu Hoca Raif** ve **Diyarbakırlı Süleyman Nazif**'in girişimleriyle merkezi İstanbul olmak üzere kurulan cemiyet, bölgelerinin Türk yurdu olduğunu kanıtlayıcı yayınlar yapmak amacıyla Türkçe olarak **Albayrak, Hadisat** gazeteleri ile **Le Pays** (Vatan) adı verilen Fransızca bir gazete çıkarmıştır.
Trakya Paşaeli Cemiyeti	➤ **Cafer Tayyar Paşa**'nın gayretleri ile **Trakya'yı, Yunan işgalinden kurtarmak** için kurulmuştur. **Lüleburgaz** ve **Edirne kongrelerini** düzenlemiştir.
Kilikyalılar Cemiyeti	➤ **Adana** ve çevresini **Fransız** ve **Ermeni işgalinden kurtarmayı** amaçlamışlardır. **Pozantı Kongresi'**ni toplamışlardır.
Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	➤ Türk kadınlarının Millî Mücadele'deki varlığını simgeleyen cemiyettir. Kuvayımillîye birliklerine **nakdî** ve **ayni (eşya, erzak vb.) yardım** kampanyaları yaparak Millî Mücadele'yi destek vermişlerdir.
Millî Kongre Cemiyeti	➤ **Dr. Esat Işık** öncülüğünde **İstanbul'daki aydınlar** tarafından kurulmuştur. Ermeni ve Rum propagandalarına karşı Türk milletinin haklılığını basın yayın yoluyla bütün dünyaya duyurmaya çalışmıştır.
Kars İslam Şûrası	➤ Osmanlı orduları Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümlerine göre **"Elviye-i Selâse"**den (Kars, Ardahan, Batum) çekilmek zorunda kalınca Ermenistan ve Gürcistan Cumhuriyetlerinin istilasına engel olmak üzere kurulmuştur. (5 Kasım 1918)

2. ZARARLI CEMİYETLER

a. Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler

- **Rum, Ermeni** ve **Yahudi** azınlıklar Wilson ilkelerini kendi menfaatlerine uygun olarak kullanabilmek için sahte nüfus kayıtları düzenlemişler, Türk ve Müslüman halkı çeteler kurarak göçe zorlamaya çalışmışlardır.

Rumların Kurduğu Cemiyetler

Pontus Rum Cemiyeti	1904'te **Merzifon Amerikan Koleji bünyesinde** faaliyet gösteren cemiyet, Samsun merkezli **Pontus Rum Devleti'**ni kurmayı amaçlamıştır.
Mavri Mira (Kara gün) Cemiyeti	**Fener Rum Patrikhanesi** ve **İngilizlerin desteğiyle** kurulan Cemiyetin amacı **Megali İdea**'yı gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.
Etniki Eterya Cemiyeti	Etniki Eterya Cemiyeti **Odesa**'da,1814 yılında **Manuel Eksanto, Nardalı Nikola Iskofo, Yanyalı Atmos Çarkalof** adında kişiler tarafından kurulmuştur. Osmanlı Devleti sınırları içindeki bütün Hristiyanları silahlandırmak ve Rumlar arasında birlik ve beraberliği sağlamak istemiştir.

@SadettinAkyayla

Ermenilerin Kurduğu Cemiyetler

Hınçak ve Taşnaksutyun Cemiyetleri	Doğu Anadolu ve Çukurova'da bağımsız bir Ermeni devleti kurmak amacıyla faaliyetlerde bulunmuştur. Ermeni Patriği Zaven Efendi tarafından desteklenmiştir.

Yahudilerin Kurduğu Cemiyetler

Alyans İsrailit ve Makabi Cemiyetleri	Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak amacıyla faaliyet gösteren bu cemiyetler ayrıca Osmanlı Devleti'nde yaşayan Yahudilerin ticari çıkarları için faaliyet göstermişlerdir.

b. Millî Varlığa Düşman Cemiyetler

- Devletin içinde bulunduğu zor durum karşısında kurtuluşun gerekirse büyük bir devletin manda ve himayesiyle sağlanacağını savunan cemiyetlerdir. Bu cemiyetler İstanbul Hükûmetinin tutumunu desteklemiştir.

Wilson Prensipleri Cemiyeti	Millî Mücadele'den hemen önce toplanan, çoğunluğu **gazeteci, yazar, doktor** ve **avukatlardan** oluşan cemiyettir. Cemiyetin amacı Amerikan himayesine girmek ve Amerika'dan yardım almaktır.
İngiliz Muhipleri Cemiyeti	**Said Molla** tarafından İstanbul merkezli kurulmuştur. Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki dostluğun sürdürülmesini amaçlamıştır. İngiliz manda ve himayesini istemiştir. Cemiyet, İngiliz ajanı **Rahip Frew (Fru)** tarafından idare edilmiş ve İstanbul gazetesini yayımlamıştır.
Sulh ve Selâmet-i Osmaniye Fırkası	İngilizlerden talimat alan cemiyettir. Ülkede kurtuluşun **padişah ve halifenin emirlerine bağlılıkla** sağlanacağını savunmuştur.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası	**1911**'de **İttihat ve Terakkiye karşı** kurulmuştur. Mustafa Kemal'in eski İttihatçı olmasını neden göstererek Millî Mücadele'nin yapılmasına karşı çıkmıştır.
Kürt Teâlî-i Cemiyeti	Wilson İlkeleri'ne dayanarak **Doğu Anadolu'da bağımsız bir Kürt devleti** kurmayı hedefleyen cemiyettir.
İslam Teali Cemiyeti	**"Cemiyet-i Müderrisin"** (Medrese Öğretmenleri Derneği) tarafından kurulan cemiyetin merkezi **İstanbul** iken **Konya**'da da bir şubesi açılmıştır. İslami esaslara bağlı olarak devletin varlığının devam edebileceğini savunan cemiyet İngiliz gizli servisi tarafından yönlendirilmiş ve Anadolu'daki dinsel nitelikteki ayaklanmaların çoğunda etkili olmuştur.

DİKKAT

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası kurulan **"millî varlığa düşman cemiyetler"** ile **"azınlıklar tarafından kurulan zararlı cemiyetlerin"** ortak özelliği, her iki tarafın da **manda ve himaye sistemini** savunmasıdır.

PDF

Sınavda Çıkabilecek Not

Mavri Mira Cemiyeti'ne Kardos Cemiyeti, Rum İzcilik Okulu, Yunan Kızılhaç'ı Rum Göçmenleri Komisyonu ve Patrikhane tarafından desteklenmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Megali İdea; Yunanca **"Büyük Fikir"** anlamına gelir. Siyasi anlamda Yunanistan'ı, Bizans İmparatorluğu Dönemi'ndeki sınırlarına ulaştırma amacını taşır. Bu amaçla; Anadolu, Trakya, Ege Adaları ve Kıbrıs Adası'na yönelik uygulanacak emperyalist ve saldırgan politikanın genel adıdır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Hürriyet ve İtilaf Fırkası **Mesuliyet, Alemdar, Peyam-ı Sabah** vb. gazeteler yayımlamıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

12. BÖLÜM İşgallerin Başlaması ve Millî Mücadele Hazırlık Dönemi

A. İZMİR'İN İŞGALİ (15 MAYIS 1919)

- **Yunanlar** 15 Mayıs 1919'da **Paris Barış Konferansı'nda** kendilerine bırakılan İzmir'i işgal etmiştir. Daha önce gizli antlaşmalarda **İtalya**'ya vadedilen İzmir ve çevresi Yunanlar tarafından ilhak edilmiştir.
- İzmir'in işgali karşısında direniş için hazırlıklar yapan İzmir Valisi **Nurettin Paşa** İstanbul Hükûmeti tarafından görevinden alınmıştır. İstanbul Hükûmeti **"Nasihat Heyeti"** göndererek işgallere direniş gösterilmemesini istemiştir.
- İzmir'in Yunanlar tarafından ilhakı Türk halkına işgallerin geçici olmadığını göstermiş ve Türk halkı işgallere tepki göstermeye başlamıştır.
- İzmir'in işgali Türk halkında millî bilinci uyandırmış ve **Kuvayımilliye** ruhu doğmuştur. İşgal sonrası yaşanan gelişmeler **Amiral Bristol Raporu**'nun hazırlanmasında etkili olmuştur.

1. KUVAYIMİLLİYE

Nedir?	Merkezî bir komutanlığa bağlı olmadan kurulmuş silahlı direniş birlikleridir.
Kullandığı Yöntem	Saldırı, düşmana zarar verme, geri çekilme, tekrar saldırı

Kurulma Nedenleri

- Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi ve Anadolu'nun işgal edilmesi
- Ordunun terhis edilmiş olması
- İstanbul Hükûmetinin işgaller karşısında sessiz kalması
- Yunanların İzmir'i işgal edip Batı Anadolu'dan içeri doğru ilerlemesi

Millî Mücadele'ye Katkıları

- Yunan ordusunun ilerleyişini yavaşlatmışlardır.
- Ayaklanmaların bastırılmasında etkili olmuşlardır.
- Düzenli ordunun kurulması için zaman kazandırmışlardır.
- Bölgesel kurtuluş için mücadele etmişlerdir.
- Ulusal bilincin canlanmasında etkili olmuşlardır.

Kaldırılma Nedenleri

- Düzensiz birlikler olmaları ve düşman ilerleyişini yavaşlatmalarına rağmen durduramamaları
- Eli silah tutan herkesin katıldığı küçük silahlı gruplar olması
- İhtiyaçlarının halk tarafından karşılanması ve keyfi bazı uygulamaların halkta rahatsızlık yaratması
- Halktan zorla para ve eşya toplamaları
- Düzenli orduya duyulan ihtiyaç

DİKKAT

Demirci Mehmet Efe, Halil Efe, Şahin Bey, Yörük Ali Efe, İpsiz Recep tanınmış Kuvâ-yı Millîye önderlerindendir.

UYARI

- Millî Mücadele'de ilk Kuvayımillîye birliği **Ödemiş**'te, Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami (Baran) Bey ve Ödemiş Askerlik Şubesi Başkanı Ali Rıza Bey tarafından kurulmuştur.
- Yunanlara karşı ilk Kuvayımillîye direnişi **Ayvalık**'ta **Ali Çetinkaya**'ya bağlı birlikler tarafından gerçekleştirilmiştir.

2. AMİRAL BRİSTOL RAPORU (22 HAZİRAN 1919)

- Osmanlı Devleti'nin başvurusu ve tepkiler üzerine ABD'li Amiral Bristol başkanlığında oluşturulan bir heyet İzmir ve çevresinde yaşanan tarafından hazırlanan rapordur. Bu rapor ile bölgede Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu açıklanmıştır. Bu rapora göre;
  - Bölgedeki olayların sorumlusu Türkler değil Yunan ordusu ve yerli Rumlardır.
  - Bölgede Türkler çoğunluktadır.
  - Yunanların bölgeyi işgal etmesi güvenliği sağlamaya değil ilhaka yöneliktir.
  - Yunanlar bölgeden çekilmeli, onların yerine bölgeye İtilaf Devletleri'nin güvenlik birlikleri yerleştirilmelidir.

KRİTİK BİLGİ

İzmir'in işgali karşısında Türk milleti tüm yurtta işgali protesto eden mitingler düzenlerken bu mitinglerin en büyükleri ise İstanbul'da düzenlenmiştir. **Halide Edip (Adıvar), Mehmet Emin (Yurdakul), Nakiye (Elgün) Hanım, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Selim Sırrı (Tarcan) Beyler** ve **Münevver Saime Hanım** gibi önemli isimler mitinglerde konuşmalar yapmıştır.

KRİTİK BİLGİ

- İzmir'in işgaline ilk somut tepki Hukuk-u Beşer Gazetesi başyazarı Hasan Tahsin'den (asıl adı Osman Recep Nevres) gelmiştir. (Batı Cephesi'nde ilk kurşunu atan kişi)
- İzmir'in işgali karşısında ilk kurşunu atan Hasan Tahsin ile "Zito Venizelos" (Yaşa Venizelos) demeyen Albay Süleyman Fethi Bey şehit edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Yunanlar Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayandırarak İzmir'i işgal etmişlerdir. İzmir, ***Mondros'tan sonra gerçekleşen ilk resmî işgaldir.***

KRİTİK BİLGİ

Amiral Bristol Raporu, Millî Mücadele'nin haklılığını ortaya koyan **ilk uluslararası belge**dir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

12. Bölüm
İşgallerin Başlaması ve Millî Mücadele Hazırlık Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Hrisantos Raporu, **Trabzon Metropoli Hrisantos** tarafından Paris Konferansına sunulan rapordur. **Bu raporda Türklerin Karadeniz'deki Rumlara kötü muamele yaptığına dair** asılsız bilgilere yer verilmiştir. Pontusçu Rumların Paris Barış Konferansı'ndaki faaliyetleri ile ilgilidir.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada Suriye - Filistin Cephesi'nde **Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı** görevinde bulunmaktaydı. Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra Mustafa Kemal İstanbul'a gelmiştir. (13 Kasım 1918)

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal İstanbul'dan yola çıkmadan bir gün önce **15 Mayıs 1919**'da **İzmir,** Yunanlar tarafından işgal edilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ile **"Kurtuluş Savaşı fiilen"** başlamış kabul edilir. Mustafa Kemal Samsun'da iken **"Mıntıka Palas Oteli'**nde" kalmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersə!

3. DİĞER BAZI RAPORLAR

Milne Raporu ve Hattı

- Yunanistan Kuvayımillîyenin sert direnişini kıramayınca, Kuvayımillîye ile kendi arasında İtilaf Devletleri birliklerinin bulunmasını istemiştir. Bu isteği reddedilmekle birlikte İngiliz General Milne durumu incelemek üzere görevlendirilmiştir. Milne hazırladığı raporda
- Kuvayımillîyenin Yunanları Anadolu'dan atmaya çalıştıklarını, Osmanlı Hükümetini dinlemediklerini ve iki güç arasında bir hat çizilmesi gerektiğini söylemiştir. Burada amaç **Yunan kuvvetlerinin güvenliğini** sağlamaktır.
- İngiliz General Milne, Anadolu'nun batısında Türkler ve Yunanlar arasındaki çatışmayı önlemek için bir sınır belirlemiş ancak 22 Haziran 1920'de Yunanların saldırarak bu hattı aşması üzerine bu yapay sınır ortadan kalkmıştır.

General Harbord Raporu

- ABD Başkanı Wilson; Anadolu ve Kafkasya'da Amerikan mandası altına alınması düşünülen bölgelerde incelemeler yaptırmıştır. Bunlardan biri de 1 Ağustos 1919'da General Harbord başkanlığında bir heyetin Ermenistan'a gönderilmesi olmuştur.
- Harbord'un hazırladığı **"Yakın Doğu'da Hakikatler"** adlı raporda Millî Mücadelenin gerekliliği anlatılmıştır.

B. MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL'A GELİŞİ VE İSTANBUL'DAKİ FAALİYETLERİ

- Mustafa Kemal **13 Kasım 1918**'de İstanbul'a gelmiştir. 13 Kasım 1918 hem Mustafa Kemal'in **İstanbul'a gelişinin** hem de ***İstanbul'un fiilen işgalinin*** tarihidir.
- İstanbul'un İtilaf Devletleri donanması tarafından işgali karşısında Mustafa Kemal, tereddütsüz bir şekilde yaveri **Cevat Abbas Bey**'e *"Geldikleri gibi giderler."* diyerek hedefleri doğrultusunda Anadolu'ya geçmek üzere uygun koşulları beklemiştir.
- İngilizler, Samsun ile çevresinde Pontus Rum çetelerinin saldırılarının artmasına sebep olarak Türkleri göstermiş ve asayişin sağlanmaması durumunda bölgenin işgal edileceğini Hükûmete bildirmiştir. Bu durum Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesini sağlayacak imkânı ortaya çıkarmıştır.

Mustafa Kemal İstanbul'da iken;

- Fethi Bey'le birlikte **Minber** gazetesini çıkarmıştır.
- Yeni kurulacak **Ahmet İzzet Paşa** Hükûmetinde Harbiye Nezaretinde görev almak istemiştir.
- Etkin bir hükûmet kurulması, ordunun terhisinin, silah ve cephanelerinin tesliminin engellenmesi için çalışmalar yürütmüştür.
- **Zabit ve Kumandan ile Hasbihal** adlı eseri yazmıştır.
- Padişah **Vahdettin** ile görüştü.
- Osmanlı **Hürriyet Perver Avam Fırkasına** üye olmuştur.

C. MUSTAFA KEMAL'İN SAMSUN'A ÇIKIŞI (19 MAYIS 1919)

- Osmanlı Hükûmetinin Mustafa Kemal'i **9. Ordu Müfettişi** olarak geniş askerî ve mülki yetkilerle görevlendirmesi sonucu Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919'da **Bandırma Vapuru** (kaptanı İsmail Hakkı Durusu) ile İstanbul'dan yola çıkmış, **19 Mayıs 1919**'da ise **Samsun**'a gelmiştir.
- Mustafa Kemal'e 9. Ordu Müfettişi olarak İstanbul Hükûmeti tarafından verilen görevler:
  - Bölgede iç güvenliği sağlamak ve asayiş sorunlarının ortaya çıkış sebeplerini tespit etmek.
  - Dağınık hâldeki silah ve cephaneyi bir an evvel toplatmak ve muhafaza altına almak.
  - Bölgede kurulan komitelerin faaliyetlerine son vermek.

Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişliği görevine getirilme nedenleri şunlardır.

- İttihatçı olmaması,
- Çanakkale başarısı,
- Verilen görevleri başarıyla yerine getirmiş olması,
- Vahdettin'in veliahtlığı sırasında ona başyaverlik yapması,
- Bazı kesimlerce (Sadrazam Damat Ferit) İstanbul'dan uzaklaştırılmak istenmesidir.

DİKKAT

Mustafa Kemal *amacına ters düşmesine rağmen 9. Ordu Müfettişliği görevini kabul etmiştir.* Bu görevi kabul etmesinin nedeni **Anadolu'ya bir yetki ile geçmek** istemesidir. Mustafa Kemal böylece askerî ve sivil makamlara emir verebilecek, bu yetkiyi kullanarak Anadolu'da Millî Mücadele'yi başlatabilecektir.

@SadettinAkyayla

D. SAMSUN RAPORU (22 MAYIS 1919)

- Mustafa Kemal'in Samsun'da iken **Damat Ferit Paşa Hükûmetine** gönderdiği rapordur. Millî Mücadele'nin **ilk yazılı belgesidir.** Bu raporda;
  - Bölgedeki karışıklığın nedeninin Türkler değil Rumlar olduğu,
  - Rumların kurduğu 40 çeteye karşılık, Türklerin kurduğu 13 çetenin olduğu,
  - İngilizlerin Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümlerine uymadığı,
  - Türklerin yabancı işgaline ve mandasına tahammülünün olmadığı belirtilmiştir.

E. HAVZA GENELGESİ (28 MAYIS 1919)

- 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçtikten sonraki **ilk tepkisi**dir. Genelge ile **işgallerin haksızlığı** dile getirilmiş ve **millî bilinci** uyandırmada etkili olmuştur.
- Havza Genelgesi'yle Mustafa Kemal'in yapılmasını istediği şeyler şunlardır:
  - İşgalleri kınayan protesto mitinglerinin yapılması
  - Büyük devletlerin temsilciliklerine ve İstanbul Hükûmetine işgalleri kınayan telgrafların çekilmesi
  - Bölgede bulunan azınlıklara kötü davranılmaması, saldırı ve düşmanlık yapılmaması
  - Hiç kimsenin silah ve cephanesini teslim etmemesi

F. AMASYA GENELGESİ (22 HAZİRAN 1919)

- Mustafa Kemal Havza'dan ayrılıp **12 Haziran 1919**'da **Amasya**'ya gelmiştir. Amasya'da **Refet, Rauf** ve **Ali Fuat Paşalarla** buluşan Mustafa Kemal, 20 Haziran'da Amasya **Müdâfaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyetinin** düzenlediği mitinge katılmıştır.
- 22 Haziran 1919'da ise hem yanında bulunanlarla hem de şehir dışında olmasına rağmen düşüncelerini ileten 15. Kolordu Komutanı **Kazım Karabekir** ve **Ordu Müfettişi Cemal Paşa**'nın katkılarıyla hazırlanan "Amasya Genelgesini" yayınlamıştır.

Genelgeyi İmzalayarak Onaylayanlar

- **Mustafa Kemal** (3. Ordu Müfettişi)
- **Refet Bey**
- **Rauf Bey**
- **Ali Fuat Paşa** (20. Kolordu Komutanı)

Genelge İçin Telgrafla Onayı Alınanlar

- **Kâzım Karabekir Paşa** (XV. Kolordu Komutanı)
- **Cemal Paşa** (Konya-Yıldırım Kıtaları (II. Ordu) Müfettişi

UYARI

Ali Fuat Cebesoy, Amasya Genelgesi için **"Mukaddes İttifak"** tabirini kullanmıştır.

DİKKAT

- Mustafa Kemal Amasya Genelgesi'ni yayımlarken devlet adamları ve paşaların onayını alarak genelgeyi kişisellikten çıkarmayı ve halk üzerindeki etkisini artırmayı amaçlamıştır.
- Amasya Genelgesi'ni dört komutanın imzalaması ve Kâzım Karabekir ile Cemal paşaların da onayının alınması belgeye güveni artırırken, Ulusal Mücadele'yi kişisel bir hırs gibi gösterme çalışmalarını da sonuçsuz bırakmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Samsun Raporu, Millî Mücadele'yi fiilen başlatan ilk belgedir. Bu belge Mustafa Kemal ile İstanbul Hükûmeti arasındaki görüş ayrılığını ilk kez ortaya koymuştur. Bu rapor ile Mustafa Kemal ilk kez yetkileri dışında hareket etmeye başlamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Havza Genelgesi Mustafa Kemal'in halkı işgallere karşı uyardığı ilk belgedir. Havza Bildirisi'nde Mustafa Kemal'in amacı "millî bilinci" uyandırmaktır. Havza Bildirisi'nden sonra Ulusal Mücadele'ye katılım artmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Havza Genelgesi Millî Mücadele Dönemi'nde işgallere karşı yayımlanan **ilk ulusal bildiri**dir.

KRİTİK BİLGİ

Havza Genelgesi'nden sonra İstanbul Hükûmeti **Mustafa Kemal'i ilk kez geri çağırmıştır.** Mustafa Kemal ise İstanbul'a dönmeyerek Amasya'ya hareket etmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Erzurum'da bulunan 9. Ordu'nun adı Havza Bildirisi sonrası, 14 Haziran 1919'dan itibaren **3. Ordu** olarak değiştirilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

12. Bölüm
İşgallerin Başlaması ve Millî Mücadele Hazırlık Dönemi

Sınavda Çıkabilecek Not

Amasya Genelgesi ile Kurtuluş Savaşı'nın **amacı-gerekçesi-yöntemi** açıklanmıştır. Bu yüzden bu genelge ile Kurtuluş Savaşı resmen başlamış kabul edilir.

UYANDIRMA SERVİSİ

- **Amasya Genelgesi "Ulusal Egemenliğe"** dayalı yeni bir Türk Devleti'nin kurulması yönünde atılan ilk adımdır.
- Amasya Genelgesi'nde ilk defa **"ulusal egemenlikten"** söz edilmiştir. Bu yüzden bu genelge **"ihtilal bildirgesi"** özelliği taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda Türk İnkılabı'nın *evrensel bir nitelik taşıdığının* da göstergesidir.
- Amasya Genelgesi'nden sonra oluşan yeni durum: *"Artık İstanbul Anadolu'ya egemen değil bağlı olmak zorundadır."* şeklindedir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Hükûmeti de **Elazığ valisi Ali Galip**'i, Mustafa Kemal'i tutuklamakla görevlendirmiştir. Ali Galip 27 Haziran'da Mustafa Kemal Sivas'ta görüşmesine rağmen görevini yerine getirememiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi gel!

Amasya Genelgesi'nin Önemli Maddeleri

1. Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.

   YORUM: *Kurtuluş Savaşı'nın en önemli **gerekçesi** belirtilmiştir.*

2. İstanbul Hükûmeti üzerine düşen sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu da milletimizi yokmuş gibi göstermektedir.

   YORUM: *Kurtuluş Savaşı'nın ikinci **gerekçesi** belirtilmiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul Hükûmetine karşı ilk tepkidir.*

3. Milletin bağımsızlığını yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır.

   *Kurtuluş Savaşı'nın **amacı** ve **yöntemi** belirtilmiştir. Bu maddede geçen milletin bağımsızlığı **Ulusal bağımsızlık**, milletin kararı **Ulusal egemenlik** kavramları ile ilgilidir. Amasya Genelgesi **"Ulusal egemenlik"**ten bahseden ilk belgedir.*

4. **Milletin durumunu saptamak ve halkın sesini dünyaya duyurmak amacıyla her türlü etki ve denetimden uzak millî bir kurul oluşturulmalıdır.**

   YORUM: *Burada kastedilen kurul ileride kurulacak olan **Temsil Heyeti**dir. (Temsil Heyetinin kurulması fikri ilk kez burada geçmiştir.)*

5. **Anadolu'nun en güvenli yeri olan Sivas'ta millî bir kongre toplanmalıdır.**

6. **Sivas Kongresi için bütün illerin her sancağından halkın güvenini kazanmış, üç delegenin en kısa zamanda yola çıkarılması gerekmektedir.**

   YORUM: Sivas'a gelecek delegeler Müdafaa-i Hukuk, Reddi İlhak ve belediyeler tarafından seçilecektir. Seçilenler sır gibi saklanacaktır. Sivas Kongresi'ne Millî Mücadele yanlılarının seçilmesi sağlanmak istenmiş ayrıca kimlikler gizli tutularak, kongrenin İtilaf Devletlerince engellenmesinin önüne geçilmiştir.

7. Doğu illeri adına toplanan Erzurum Kongresi'ne katılan delegeler yetişebilirlerse Sivas Kongresi'ne de katılabileceklerdir.

8. Askerî ve millî örgütler dağıtılmayacak ve kontrolü başkalarına devredilmeyecek.

- Amasya Genelgesi'nden sonra İstanbul Hükümeti **Dahiliye Nazırı Ali Kemal Bey** aracılığı ile Mustafa Kemal'i İstanbul'a geri çağırmıştır (8 Haziran 1919). Mustafa Kemal de aynı gün resmi görevinden istifa ettiğini duyurmuştur.
- Mustafa Kemal hem askerlik hem de müfettişlik görevinden istifa edip **sine-i millete** döndüğünde, **Kâzım Karabekir,** *"Ben ve kolordum emrinizdeyim paşam"* diyerek Mustafa Kemal'e ciddi anlamda destek vermiştir.

Sine-i Millete Dönmek

Kişinin askerî ya da siyasi kimliğini kendi isteğiyle terk ederek mücadelesini halkın arasında sürdürmesi.

Mustafa Kemal **A**masya Genelgesi'nden sonra, **E**rzurum Kongresi'nden önce askerlik mesleğinden istifa etmiştir. Kütahya-Eskişehir Muharebelerinde alınan yenilgiden sonra **S**A**K**A**R**YA Meydan Muharebesi'nde tekrar askerliğe geri dönmüştür.

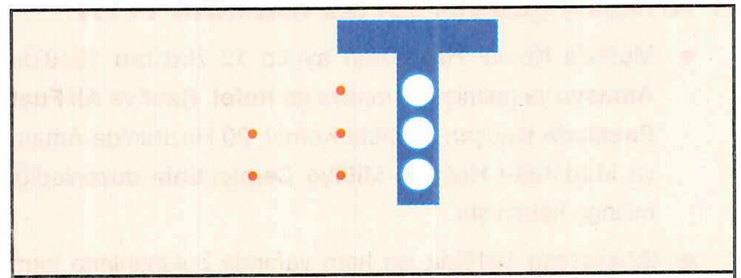

Temsil Heyeti'nin kurulması fikri ilk kez Amasya Genelgesi'nde (Her türlü etki ve denetimden uzak bir kurul...) geçmişti. Erzurum Kongresi'nde ise 9 kişiden oluşan bölgesel bir heyet oluşturulmuş, bu heyet Sivas Kongresi'nde tüm yurdu temsil eder hale gelerek ulusal bir nitelik kazanmıştır.

@SadettinAkyayla

G. ERZURUM KONGRESİ (23 TEMMUZ - 7 AĞUSTOS 1919)

- Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Trabzon ve yöresinde **Rum**, Erzurum ve yöresinde **Ermeni** devletlerinin kurulması söz konusu olunca bölgede yapılan çalışmalar sonucu Erzurum Kongresi toplanmıştır.

Kongreyi Toplayanlar

- Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
- Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
- XV. Kolordu
- Kars İslam Şûrası

Kongrenin Toplanma Nedenleri

- Doğu Anadolu'daki Ermeni ve Karadeniz'deki Pontus isteklerinin bölgeyi tehdit etmesi
- Erzurum'un İtilaf Devletlerinin işgal ettiği yerlere uzak olması
- Dağıtılmamış bir ordunun Erzurum'da bulunması (Kâzım Karabekir - XV. Kolordu)

Kongrenin Toplanma Amacı

- Doğu Anadolu'daki **Ermeni** ve Doğu Karadeniz'deki **Pontus** faaliyetlerine karşı tedbir almak
- Doğudaki ve Trabzon'daki cemiyetleri birleştirmek

KONGREYE KATILAN İLLER

- B İTLİS
- E rzurum
- S ivas
- T rabzon
- VAN

KONGREYE KATILAMAYAN İLLER

- D İYARBAKIR
- E LAZIĞ
- M ARDİN

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal ve **Rauf Orbay**, Kazım Karabekir'in desteği ve üyelerden **Cevat Dursunoğlu** ve **Kazım Yurdalan**'ın istifaları ile Erzurum delegesi seçilmişler ve kongreye katılmışlardır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Erzurum Kongresi'nin toplanmasında XV. Kolordu Komutanı **Kazım Karabekir**'in etkisi büyük olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

12. Bölüm
İşgallerin Başlaması ve Millî Mücadele Hazırlık Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Erzurum Kongresi *toplanma amacı* **bölgesel** olmasına rağmen *aldığı kararlar bakımından* **ulusal**dır. Erzurum Kongresi'nin ulusal kararlar almasında Mustafa Kemal'in kongre başkanı seçilmesi etkili olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Erzurum Kongresi'nden alınan bölgesel kararlar şunlardır:

- Doğudaki cemiyetlerin birleştirilmesi
- Doğu Anadolu'yu temsilen, başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı, 9 kişiden oluşan bir Temsil Heyetinin kurulması

KRİTİK BİLGİ

Erzurum Kongresi Mustafa Kemal'in ilk sivil faaliyetidir.

KRİTİK BİLGİ

Balıkesir-Alaşehir kongreleri sonucu ortak bir savunma hattı kararı alınmış ve **Batı Cephesi** oluşturulmuştur. Bu kongrelere Mustafa Kemal katılmamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Nazilli'nin Yunan işgali altında olması nedeniyle Nazilli Kongresi, **Muğla**'da toplanmıştır.

Erzurum Kongresi'nin Önemli Maddeleri

1. **Millî sınırlar** içinde vatan bir bütündür, bölünemez.
   YORUM: İlk kez "millî sınırlar" ifadesi kullanılmıştır. Bu madde Misakımillî'nin özünü oluşturmuştur.
2. Her türlü yabancı işgaline karşı millet hep birlikte kendisini savunacaktır.
   YORUM: Mücadele ulusal bir nitelik kazanmıştır. Doğudaki cemiyetler Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.
3. Vatanın kurtuluşunu İstanbul Hükûmeti sağlayamazsa **"geçici bir hükûmet"** kurulacaktır.
   YORUM: Bu hükûmetin üyelerini Sivas Kongresi seçecektir. Kongre toplanmamışsa seçimi Temsil Heyeti yapacaktır. İlk kez yeni bir hükûmetin kurulması fikri geçmiştir.
4. Kuvayımilliye'yi etkin, **millî iradeyi hâkim kılmak** esastır.
   YORUM: Ulusal egemenlik ve ulusal bağımsızlık mücadelesinin birlikte verileceği belirtilmiştir.
5. Hristiyan azınlıklara sosyal ve siyasal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.
   YORUM: 1856 Islahat Fermanı ile başlatılan süreç sona ermiştir.
6. **Manda ve himaye** kabul edilemez.
   YORUM: Manda fikri ilk kez reddedilmiştir. Tam bağımsızlık vurgulanmıştır.
7. **Mebusan Meclisi** toplanmalı ve hükûmeti denetlemelidir.
   YORUM: Ulusal iradenin İstanbul Hükûmetini denetlemesi amaçlanmıştır.
8. Kongreyi temsil edecek bir **heyet** seçilmelidir. (Temsil Heyeti)
9. Sömürü amacı olmaması koşuluyla **dış yardım** alınabilir.
   YORUM: Kongrenin dış politika ile ilgili kararlar aldığının göstergesidir.
10. Milletimiz insani ve çağdaş amaçlara sahip olup; sınai ve iktisadi hâl ve ihtiyacımızı takdir eder.

Erzurum Kongresi'nde İlk Kez Bahsi Geçen Konular

- Millî sınırlar
- Millî iradeyi hâkim kılma
- Cemiyetlerin birleştirilmesi
- Temsil Heyeti ifadesi
- Manda ve himayenin reddedilmesi
- Geçici bir hükûmet
- Mebusan Meclisinin toplanması isteği

G. YEREL KONGRELER

1. BALIKESİR KONGRESİ (27 Haziran - 30 Temmuz 1919)

- Erzurum Kongresi devam ederken toplanmıştır. **Bölgesel** bir kongredir.
- Başkanı: **Hacim Muhittin Bey**
- **Toplanma amacı:** Yunan saldırılarına karşı tedbirler almak
- **Önemi:** Batı Cephesi'nin kurulmasına ve Kuvayımilliye'nin oluşmasına katkı sağlamıştır.

2. ALAŞEHİR KONGRESİ (16-25 Ağustos 1919)

- Erzurum ve Balıkesir kongrelerinde alınan kararları gözden geçirmek için toplanmıştır.
- **Bölgesel** bir kongredir. Padişaha bağlılık bildirilmiştir. Yunan işgali sona erinceye kadar direnme kararı alınmıştır.
- Sivas Kongresi'ne temsilci gönderme kararı almıştır.

3. NAZİLLİ KONGRESİ (6 Ağustos 1919)

- **Bölgesel** bir kongredir. **"Galip Hoca"** takma adıyla kongreye katılan **Celal Bayar** **(Turgut Alp-Reşad-ı Sani)** Nazilli Kongresini ulusal mücadeleye bağlamıştır.
- Kuvay-ı Milliye'ye asker toplamaya çalışmıştır.

UYARI

2 Ağustos 1920'de **Afyon Kongresi** toplanmıştır. Bu kongre Batı Anadolu'da toplanan kongrelerin sonuncusudur. Mustafa Kemal Afyon Kongresi'ne **Fevzi Çakmak** ile birlikte katılmıştır.

@SadettinAkyaşla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersе!

4. POZANTI KONGRESİ (5 Ağustos 1919-I. Pozantı Kongresi / 8 Ekim 1920-II. Pozantı Kongresi)

- **Mustafa Kemal** ve **Fevzi Çakmak** birlikte katılmıştır.
- Millî Mücadele Dönemi'nde toplanan **son kongredir.**
- Kuvayımilliye'nin birleşme süreci tamamlanmıştır.

H. SİVAS KONGRESİ (4-11 EYLÜL 1919)

- Sivas'ta ulusal bir kongrenin toplanmasına Amasya Genelgesi'nde karar verilmiştir. Sivas Kongresi'nin toplanma nedenleri şunlardır:
  - Vatanın bağımsızlığının ve bütünlüğünün sağlanmasında izlenecek yöntemleri belirlemek,
  - Erzurum Kongresi'nde alınan kararları tüm ulusa mal etmek,
  - Millî cemiyetleri birleştirerek millî bütünlüğü sağlamaktır.

Kongrede Sorun Olan Meseleler

Başkanlık Sorunu	Manda ve Himaye Sorunu	İttihatçılık Meselesi
Rauf Orbay başkanlığa adaylığını koyarak Mustafa Kemal'in başkan olmasını engellemeye çalışmıştır. Ancak oy çokluğu ile Mustafa Kemal kongreye başkan seçilmiştir. Mustafa Kemal'e ilk muhalefet Sivas Kongresi'nde başkanlık konusunda olmuştur.	Mustafa Kemal'in başkan seçilmesini istemeyenler, kendilerinden birini başkan seçtirerek manda ve himaye fikrini onaylatmak istemişlerdir. Ancak Sivas Kongresi'nde manda ve himaye kesin olarak reddedilmiştir.	Kongreye katılanların İttihatçılıkla suçlandığı dile getirilerek, üyelerin hiçbir parti ile ilişkisinin olmadığına dair yemin edilmesi önerilmiştir.

NOT

Mustafa Kemal'e ilk muhalefet Sivas Kongresi'nde oluşmuştur. **Rauf Orbay** başkanlık konusunda Mustafa Kemal'e muhalif olmuş ancak başarılı olamamıştır.

Sivas Kongresi'nde;

- **Manda ve himaye** kesin olarak reddedilmiştir.
- Erzurum Kongresi kararları aynen burada tekrar alınarak **bütün ulusa mal edilmiştir.**
- Bütün cemiyetler **"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"** adı altında birleştirilmiştir.
- Erzurum Kongresi'nde kurulan **Temsil Heyetinin** yetkileri bütün yurdu kapsayacak şekilde genişletilmiş ve üye sayısı 9 kişiden 15 kişiye çıkarılmıştır.
- Osmanlı **Mebusan Meclisi**nin toplanması için çalışmalara devam edilmesi kararlaştırılmıştır.
- Temsilciler Kurulunun meclis açılıncaya kadar hükûmet gibi görev yapmasına karar verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal'in katıldığı kongreler:

A	fyon
P	ozantı
S	ivas
E	rzurum

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal'in başkanlık ettiği kongreler

P	fyon
E	ozantı
S	rzurum

KRİTİK BİLGİ

İstanbul Hükûmeti (Damat Ferit), **Elâzığ Valisi Ali Galip**'i görevlendirerek Sivas Kongresi'ni engellemek istemiş ancak başarılı olamamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Sivas Kongresi toplanan "ilk ulusal kongredir." Sivas Kongresi'nden sonra **Mustafa Kemal** *Kurtuluş Savaşı'nın ulusal lideri* olarak kabul edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sivas Kongresi'nden sonra Temsil Heyeti adına *"İrade-i Millîye Gazetesi"* çıkarılmıştır. Bu gazete Temsil Heyeti Ankara'ya geldiği zaman *Hâkimiyet-i Millîye* adıyla, Cumhuriyet Dönemi'nde ise *"Ulus"* adıyla çıkarılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

12. Bölüm
İşgallerin Başlaması ve Millî Mücadele Hazırlık Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Sivas Kongresi'nden sonra Temsil Heyeti bir hükûmet gibi çalışarak **"Ali Fuat Paşa"**yı Batı Cephesi Umum Kuvayımillîye komutanlığına atamıştır. Böylelikle ***Temsil Heyeti ilk defa yürütme yetkisini kullanmıştır.***

KRİTİK BİLGİ

Sivas Kongresi'ni **ABD'li gazeteci Browne** takip etmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Amasya Görüşmelerinde Mustafa Kemal'i zor durumda bırakabilmek için **Şeyh Recep İsyanı** çıkarılmıştır.

- Sivas Kongresi'nden sonra İstanbul Hükûmeti ile ilişkiler kesilmiş ve **30 Eylül 1919**'da **Damat Ferit Hükûmeti** istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Damat Ferit Hükûmetinin düşürülmesi *Temsil Heyetinin İstanbul Hükûmeti karşısındaki ilk siyasi başarısıdır.*

I. AMASYA GÖRÜŞMESİ / MÜLAKATI / PROTOKOLÜ (20-22 EKİM 1919)

- Sivas Kongresi'nden sonra Temsil Heyeti İstanbul Hükûmeti ile tüm ilişkileri kesmiş ve İtilaf Devletleri yanlısı tutum sergileyen **Damat Ferit Paşa Hükûmeti** istifa etmek zorunda kalmıştır.
- Damat Ferit Hükûmeti yerine İstanbul'da Anadolu hareketine daha ılımlı yaklaşan **Ali Rıza Paşa Hükûmeti** geçmiş ve yeni kurulan hükûmet ile Temsil Heyeti arasınd

İstanbul Hükûmeti	Temsil Heyeti
Bahriye Nazırı Salih Paşa (Ali Rıza Paşa Hükûmeti adına)	**Mustafa Kemal**

- **Görüşmede Mustafa Kemal'in amacı** Millî Mücadele'yi İstanbul Hükûmetine tanıtmaktır. Amasya Görüşmelerinde alınan kararların bazıları şunlardır:
  - Türk vatanının bütünlüğü ve istiklali korunacaktır.
  - Azınlıklara Türk milletinin siyasi ve sosyal dengesini bozacak haklar verilmeyecektir.
  - Serbest ve müdahalesiz bir seçim yapılarak **Mebusan Meclisi** derhâl açılacaktır. Mebusan Meclisinin İstanbul'da toplanması güvenlik bakımından uygun olmadığından Anadolu'nun daha güvenli bir yerinde toplanacaktır.
  - İstanbul Hükûmeti; Heyet-i Temsiliyenin rızası olmadan düşmanla barış görüşmeleri yapılmaması ve Mebusan Meclisinin toplanması hususunda üzerine düşeni yapacaktır.
  - İstanbul Hükûmeti, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin hukuki varlığını kabul edecektir.
  - İtilaf Devletleri ile yapılacak barış görüşmelerine Heyet-i Temsiliyenin de uygun gördüğü kişiler gönderilecektir.
- Meclisin İstanbul dışında toplanması hükmü Kanunuesasi'ye uygun olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Mustafa Kemal ise İstanbul'un işgal altında olması ve saltanat taraftarlarının İstanbul'da daha çok olması gibi nedenlerden dolayı Mebusan Meclisinin İstanbul'da toplanmasına karşı çıkmıştır.
- Amasya Görüşmeleri ile İstanbul Hükûmeti ilk kez **"Temsil Heyetinin hukuksal varlığını"** tanımıştır.

J. SİVAS KOMUTANLAR TOPLANTISI (16-28 KASIM 1919)

Toplanma Nedenleri

- Mebusan Meclisinin toplanacağı yeri görüşmek
- Meclisin toplanmasından sonra Temsil Heyetinin çalışma yöntemini belirlemek
- Paris Barış Konferansı kararlarını tartışmak

Sonuç

- Mebusan Meclisinin İstanbul'da toplanması bütün risklerine rağmen padişahın kesin tavrından dolayı kabul edilmiştir.
- Temsil Heyetinin Ankara'ya taşınması kararı alınmıştır.
- Meclise gidenlerin de ulusal bağımsızlığı savunan kararlar alınmasını sağlamaları istenmiştir.

K. TEMSİL HEYETİNİN ANKARA'YA GELMESİ (27 ARALIK 1919)

- Temsil Heyeti İstanbul'da toplanacak Mebusan Meclisinin çalışmalarını daha yakından takip etmek ve Batı Cephesi'ne yakın olabilmek için **27 Aralık 1919**'da Ankara'ya gelmiştir.

Temsil Heyetinin Ankara'ya Taşınmasının Nedenleri

- Güvenli bir konuma sahip olması
- Demir yolu ağının ortasında olması
- Haberleşme imkânlarının uygun olması
- Ali Fuat Paşa komutasında XX. Kolordunun varlığı
- Ankara halkının Millî Mücadele'yi desteklemesi

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersе!

DİKKAT

Temsil Heyetinin **27 Aralık 1919**'da Ankara'ya gelmesiyle, bu şehir **fiili başkent** olmuştur. Ankara **13 Ekim 1923**'te ise Yeni Türk Devleti'nin **resmî başkenti** olacaktır.

I. SON OSMANLI MEBUSAN MECLİSİNİN TOPLANMASI (12 OCAK 1920)

- Amasya Görüşmelerinde alınan kararlardan sonra seçimler yapılmış ve Mebusan Meclisi Mustafa Kemal'in doğru bulmamasına rağmen **İstanbul**'da toplanmıştır. İtilaf Devletleri, aleyhlerinde bir karar çıkacaklarına inanmadıkları için seçimlerin yapılmasına ve Mebusan Meclisinin toplanmasına engel olmamışlardır.
- Mustafa Kemal; **"Erzurum"**dan milletvekili seçildiği hâlde hakkında tutuklama kararı olduğu için İstanbul'a gitmemiş ancak İstanbul'a giden delegelerden üç önemli istekte bulunmuştur. Bunlar:
  - Kendisinin gıyaben de olsa **başkan** seçilmesi
  - Mecliste **"Müdafaa-i Hukuk Grubunun"** oluşturulması
  - Hazırlanan **"Misakımillî"** belgesinin mecliste kabul edilmesi

DİKKAT

Mustafa Kemal'e rağmen mecliste **Müdafaa-i Hukuk Grubu** oluşturulmamış, bu grup yerine **Felah-ı Vatan Grubu** (Vatanın Kurtuluşu) kurulmuştur. Felah-ı vatan Grubuna **Rauf Orbay** başkanlık yapmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Mebusan Meclisinde başkan da seçilmemiştir.

- Yapılan gizli oturumla **28 Ocak 1920**'de Mebusan Meclisi **Misakımillî Kararlarını** almıştır. Misakımillî Kararları ile **siyasi-hukuki-ekonomik** açıdan tam bağımsızlık hedeflenmiştir.

Misakımillî Kararları	
1.	Osmanlı Devleti'nin **Mondros Ateşkes Antlaşması**'nın imzalandığı tarihte işgal altında olan **Arap memleketlerinin** durumu, halkın vereceği karara göre verilecektir.
2.	Bunun dışında kalan o gün işgal edilmeyen **Türk ve Müslüman çoğunluğun** bulunduğu bölgelerin tamamı birbirinden ayrılmaz bir bütündür, parçalanamaz.
3.	Halkın oyu ile ana vatana katılmış olan üç sancak olan **Kars, Ardahan, Batum**'da gerekirse yeniden halk oylamasına gidilebilir.
4.	**Batı Trakya**'nın hukuki durumunun tespiti de halkın tam bir serbestlikle vereceği oya göre belirlenmelidir.
5.	**İstanbul** ve **Marmara Denizi**'nin güvenliği her türlü tehlikeden korunmalıdır. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının dünya ticaret ve ulaşımına açılması konusunda bizimle diğer devletlerin birlikte vereceği kararlar geçerlidir.
6.	**Azınlıkların hakları** komşu memleketlerdeki Müslüman haklarının korunması şartıyla kabul edilecektir. (Müteka-biliyet/ Karşılıklık İlkesi)
7.	Siyasi, mali gelişmemize engel olan her türlü sınırlamalar **(kapitülasyonlar)** kaldırılacaktır.
8.	Osmanlı Devleti'nin Misakımillî'ye göre çizilen sınırları içerisine düşen pay miktarınca **Osmanlı borçları** da ödenebilir.

KRİTİK BİLGİ

Son Osmanlı Mebusan Meclisine önce **Reşad Hikmet Bey** başkanlık etmiş sonra ise **Celaleddin Arif Bey** başkan seçilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Milletvekillerinin görüşlerini değiştirmesini hilafet ve saltanata bağlı kalarak Felah-ı Vatan grubunun kurulmasını Mustafa Kemal Nutuk'ta ***"...Bu grubu teşkil etmeyi, vicdan borcu, millet borcu bilmek vaziyet ve kabiliyetinde bulunan efendiler, imansız idiler... cebin idiler... cahil idiler."*** diyerek eleştirmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Mustafa Kemal'in kurulmasını istemesine rağmen **"Müdafaa-i Hukuk Grubu"**nun kurulmayıp, yerine **"Felah-ı Vatan Grubu"**nun kurulması; İstanbul'a giden delegelerin padişahın etkisinde kaldıklarının bir kanıtıdır.

@SadettinAkyayla

BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI VE SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI

A. TBMM'NİN AÇILMASI

- **16 Mart 1920**'de **İstanbul'un resmen işgal edilmesi** ve **Mebusan Meclisinin kapatılması** üzerine Mustafa Kemal yeni bir meclisin açılması için çalışmalarına başlamıştır.
- 23 Nisan 1920'de Hacı Bayram Camii'nde kılınan cuma namazının ardından Büyük Millet Meclisi törenlerle açılmıştır.

TBMM'nin Açılma Nedenleri

- Vatanı kurtarmak
- Ulusal birliği gerçekleştirmek
- Düzenli bir ordu kurmak
- Ulusal iradeyi hâkim kılmak
- Hükûmet kurmak

1. I. TBMM'NIN ÖZELLİKLERİ

Kurucu bir meclistir.	➤ TBMM'nin yeni bir devletin temellerini atması, ➤ 1921 Anayasası'nın (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) kabul etmesi kurucu meclis olduğuna kanıttır.
Olağanüstü yetkilere sahip meclistir.	➤ I. TBMM **yasama, yürütme** ve **yargı** yetkilerini kendinde toplamış, güçler birliği ilkesini benimsemiştir. ➤ TBMM böylelikle hızlı karar alınmasını sağlamaya çalışmıştır.
İhtilalci bir meclistir.	➤ TBMM bütün yetkileri kendinde toplamış ve yönetim biçimini değiştirmiştir. ➤ TBMM'nin saltanatı kaldırması ihtilalci bir meclis olduğuna en açık kanıttır.
Ulusçu bir meclistir.	➤ TBMM'nin üyeleri Türk milletinden oluşmuş, azınlıklara yer verilmemiştir.
Demokratik bir meclistir.	➤ TBMM'nin üyeleri seçimle belirlenmiş ve her kesimden temsilci meclise girebilmiştir.
Meclis Hükûmet sistemi uygulanmıştır.	➤ Meclis içinden seçilen bir heyet, meclis adına hükûmet işlerini yürütmüştür.
Savaşçı bir meclistir.	➤ TBMM ulusal bağımsızlığı gerçekleştirmek için silahlı mücadele vermiştir.
Cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık gibi kurumlar yoktur.	➤ Meclis bütün yetkileri kendinde toplamış, meclis başkanı aynı zamanda hükûmetin de başkanı kabul edilmiştir.

DİKKAT

Meclis Hükûmeti Sisteminin Özellikleri

- Hükûmetin adı **"İcra Vekilleri Heyeti" o**larak geçer. Bakanlar meclis içinden tek tek oylanarak seçilir.
- Her bakan meclise karsı sadece kendi yaptıklarından sorumludur.
- Meclis üstündür.
- Yasama ve yürütme yetkisi meclise aittir.
- Meclis başkanı aynı zamanda hükûmetin de başkanıdır.

UYARI

I. TBMM yasama ve yürütme güçlerini kendinde toplayarak mecliste fikir ayrılıklarından kaynaklanacak gruplaşmayı önlemeyi ve meclis üstünlüğünü sağlamayı amaçlamıştır.

- **I. TBMM'de siyasi partilere yer verilmemiştir.** Bunun temel nedeni siyasi görüş ayrılıklarının milli birliğin önüne geçmesine engel olmaktır. Bu nedenle ilk mecliste siyasi partiler değil bazı gruplar yer almıştır.

13 BÖLÜM I. TBMM ve SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI

KRİTİK BİLGİ

Meclis 23 Nisan 1920'de en yaşlı üye sıfatıyla Sinop mebusu **Şerif Bey**'in konuşması ile açılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

TBMM'nin açılmasını hızlandıran gelişme, **İstanbul'un resmen işgali** ve **Mebusan Meclisinin kapatılması** olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

I. TBMM'de Mustafa Kemal Ankara'dan milletvekili seçilmiştir. Mebusan Meclisine ise Erzurum'dan delege olarak seçilmişti.

KRİTİK BİLGİ

- I. TBMM **23 Nisan 1920**'de göreve başlayıp **1 Nisan 1923** yılına kadar görevini sürdürmüştür.
- II. TBMM ise **11 Ağustos 1923**'te göreve başlamış **1 Ekim 1927**'ye kadar görevini sürdürmüştür.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla @SadettinAkyayla

/sadettin.akyayla @Sadettin.Akyayla

13. Bölüm
I. TBMM ve Sevr Barış Antlaşması

UYANDIRMA SERVİSİ

23 Nisan 1920'de göreve başlayan I. TBMM hızlı karar alabilmek için **"kuvvetler birliği"** ilkesini benimsemiştir. Buna göre TBMM **yasama**, **yürütme** ve **yargı** yetkilerini kullanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Lozan Barış Konferansı'na heyet gönderilmesi I. TBMM tarafından gerçekleştirilirken; Lozan Barış Antlaşması'nın onaylanması II. TBMM tarafından gerçekleştirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

I.TBMM binası günümüzde "**Kurtuluş Savaşı Müzesi**" olarak kullanılmaktadır.

I. TBMM'DEKİ GRUPLAR	
Müdafaa-i Hukuk Grubu	➤ Meclis çalışmalarını yönlendiren ve Mustafa Kemal'in etkisi altında olan gruptur.
İstiklal Grubu	➤ Mustafa Kemal yanlısı gençler tarafından oluşturulmuştur.
Islahat Grubu	➤ İttihatçılarında bulunduğu muhafazakâr bir gruptur. ➤ Osmanlı Devleti'nin devamını savunmuşlardır. ➤ Yenileşmenin ıslahatlar ile yapılması gerektiğini savunurlar.
Tesanüd (Dayanışma) Grubu	➤ İttihat ve Terakki yanlılarından oluşmuştur. ➤ Bir kısmı kurtuluşu Enver Paşa öncülüğünde olacağına inanmıştır.
Halk Zümresi	➤ Sosyalist eğilimli Sovyet yanlısı kişilerden oluşmuştur. ➤ Bolşevik Devrimini örnek almışlardır.
Yeşil Ordu	➤ İslamcı sosyalizmi savunan gruptur. ➤ Çerkez Ethem'in de içinde yer aldığı bu grup Batı emperyalizmine karşı Rusya'nın desteğinin alınması gerektiğini savunmuştur.
I. Grup	➤ Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Grubunu temsil eden gruptur. İnkılapçı milletvekillerinden oluşur.
II. Grup	➤ Yetkilerin Mustafa Kemal'in elinde toplanmasına karşı çıkan muhalif gruptur. Görüşlerini duyurmak için **Tan gazetesini** çıkarmıştır.

2. I. TBMM'NİN ALDIĞI İLK KARARLAR (1 No.lu Kararlar) (24 NİSAN ÖNERGESİ) (24 Nisan 1920)

	Alınan Karar	Kararın Yorumu
1.	**Hükûmet kurmak gereklidir. Millî irade ulusun geleceğine el koymalıdır.**	Amaç meclis kararlarının uygulanmasını sağlamak ve İstanbul Hükûmetinden bağımsız hareket etmektir.
2.	**Geçici bir hükûmet başkanı tanımak ya da padişah vekili atamak doğru değildir.**	TBMM'nin sürekli olacağını gösterir. Meclisin bağımsız kararlar almasını sağlamaya yönelik bir karardır.
3.	**Mecliste toplanmış olan millî iradeyi vatanın kaderine hâkim kılmak temel ilkedir.**	Osmanlı rejimi yok sayılmıştır. Mebusan Meclisine seçilen delegelerin yeniden seçilmeden TBMM'ye alınması sağlanmıştır.
4.	**TBMM üstünde bir güç yoktur.**	Saltanat makamı (padişah) ve ona bağlı hükûmet yok sayılmıştır.
5.	**Yasama, yürütme yetkileri meclise aittir.**	Güçler birliği ilkesi benimsenmiştir. Böylece meclis milletin tek temsilcisi hâline getirilmiş ve hızlı kararlar alabilmesi sağlanmıştır.
6.	**Meclis içinden seçilecek bir kurul meclise vekil olarak yürütme işlerini görür. Meclis başkanı bu kurulun da (hükûmet) başkanıdır.**	Meclis hükûmeti sisteminin benimsendiğinin göstergesidir.
7.	**Padişah ve halife baskı ve zordan kurtulduktan sonra meclisin vereceği karara göre yerini alır.**	Meclisin padişah ve halifeden üstün olduğu vurgulanmış, açıkça padişahlığın kaldırılacağından bahsetmeyerek Millî Mücadele'de ikilik çıkması engellenmek istenmiştir.

Kr Akademi Yayınları
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

3. TBMM'YE KARŞI ÇIKAN İSYANLAR

Ayaklanmaların Nedenleri

- **İstanbul Hükûmetinin** faaliyetleri
- **İtilaf Devletlerinin** kışkırtmaları
- İngilizlerin **Boğazların her iki yakasında da tampon bölge** oluşturmak istemeleri
- **Dinî ve ayrılıkçı örgütlerin** faaliyetleri
- **Kuvayımilliye**'nin halk üzerindeki yanlış tutumlar sergilemesi
- **Halkın savaştan bıkmış** olması ve parasal olanaksızlıklar
- Bazı Kuvayımilliyecilerin **düzenli orduya katılmak istememesi**
- **Hürriyet ve İtilaf Fırkasının** Millî Mücadele'yi İttihatçılık ve Bolşeviklik ile suçlaması
- **Rum** ve **Ermenilerin** devlet kurma amaçları ve İtilaf Devletleri tarafından kışkırtılmaları

I. TBMM'ye Karşı Çıkan İsyanlar

- İstanbul Hükûmeti Tarafından Çıkarılan İsyanlar
- İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletlerinin Ortaklaşa Çıkardığı İsyanlar
- Azınlıkların Çıkardığı İsyanlar
- Kuvayımilliyeci Olup da Sonradan İsyan Edenler

a. Doğrudan İstanbul Hükûmetince Çıkarılan Ayaklanmalar

1. Ahmet Anzavur Ayaklanması

- Saray tarafından kendisine paşalık rütbesi verilen **Ahmet Anzavur** İngilizlerin de desteği ile ayaklanmıştır.
- Kurulan **Kuvay-ı Muhammediye** ordusu ile Manyas, Ulubat, Susurluk ve Gönen bölgelerinde TBMM'ye karşı mücadele başlatmıştır.
- Çerkez Ethem **(Kuvay-ı Seyyare)** kuvvetleri tarafından isyan bastırılmıştır.

2. Kuvay-ı İnzibatiye (Halifelik Ordusu) Ayaklanması

- Damat Ferit tarafından Kuvay-ı İnzibatiye ordusu kurularak millî kuvvetler yok edilmek istenmiştir.
- Ayaklanmanın çıktığı bölge: İzmit ve Gevye çevresi
- **Ali Fuat Paşa** (Kuvayımilliye Birlikleri) bastırmıştır.

DİKKAT

Şeyh Recep Olayı, TBMM açılmadan önce çıkmıştır. Şeyh Recep ve arkadaşları telgrafhaneyi basarak (18 Ekim 1919) İstanbul'a çektikleri telgraflarda Padişaha bağlılık bildirmişler, Mustafa Kemal'e çektikleri telgraflarda ise ağır hakaretler ve tehditlerde bulunmuşlardır. Mustafa Kemal'in önemsediği ve Nutuk'ta bahsettiği olaylardandır.

b. İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletlerince Çıkarılan Ayaklanmalar

1. Bolu, Düzce, Hendek ve Adapazarı Ayaklanmaları

- Halkın dinî duyguları sömürülerek çıkarılan ayaklanmalardandır.

UYARI

Bolu, Düzce, Hendek ve Adapazarı Ayaklanmaları da Ahmet Anzavur ve Hilafet Ordusu ayaklanmalarında olduğu gibi İngilizlerin Boğazlar çevresindeki çıkarlarını korumasına hizmet etmiştir.

DİKKAT

Karadeniz bölgesinde çıkan Rum ve Ermeni isyanlarının bastırılmasında önemli rol oynayan milis lider **Topal Osman**'dır.

2. Yozgat Ayaklanması

- Çapanoğulları (Yozgat), **Aynacıoğulları** (Zile) gibi yörenin güçlü ailelerinin kışkırtması ile ayaklanmalar yaşanmıştır.

@SadettinAkyayla

13. Bölüm
I. TBMM ve Sevr Barış Antlaşması

UYANDIRMA SERVİSİ

Şeyhülislam **Dürrizade Abdullah Efendi'**nin Millî Mücadele'ye katılanların katlinin farz olduğunu belirten fetvalar yayınlaması ayaklanmaların çıkmasında etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Ali Batı İsyanı, Şeyh Recep Olayı, I. ve II. Bozkır İsyanları, I. Anzavur İsyanı, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin fetvası TBMM'nin açılmasını engellemeye yöneliktir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Ahmet Anzavur Ayaklanması ile Kuvay-ı İnzibatiye Ayaklanması Boğazlar çevresinde İngilizler ile TBMM arasında tampon bir bölge oluşmasına sebep olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

13. Bölüm
I. TBMM ve Sevr Barış Antlaşması

KRİTİK BİLGİ

Anadolu Ajansı; Millî Mücadele'ye katılan gazeteciler **Halide Edip (Adıvar)** ve **Yunus Nadi (Abalıoğlu)** tarafından Mustafa Kemal'in desteği ile kurulmuştur (6 Nisan 1920). Anadolu Ajansı *Anadolu halkını aydınlatmak, Türk'ün haklı davasını dünyaya duyurmak, Ankara ile Anadolu'nun bağını güçlendirmek, Millî Mücadele ile ilgili halkın ve dünya kamuoyunun doğru bilgilenmesi için* çalışmalarda bulunmuştur.

Sınavda Çıkabilecek Not

Çerkez Ethem Ayaklanması **I. İnönü Muharebesi** sırasında TBMM'yi zor durumda bırakırken; **II. İnönü Muharebesi** sırasında ise **Koçgiri Ayaklanması** TBMM'yi zor durumda bırakmıştır.

3. Afyon Ayaklanması

- Yunanlar ile iş birliği yapan Çopur Musa tarafından halkın dinî duygularının istismar edilmesiyle isyan çıkarılmıştır.

4. Konya Ayaklanması

- Konya ve çevresinde TBMM'nin açılmasından önce çıkan **I. Bozkır Ayaklanması (Zeynelabidin)** yaşanmış ancak bastırılmıştı. Ancak TBMM açıldıktan sonra ise **Delibaş Mehmet** halkın dinî duygularını kullanarak yeniden isyan etmiştir.

5. Millî Aşireti Ayaklanması

- Urfa'da yaşayan Millî Aşireti tarafından bir **Kürt devleti** kurmak için çıkarılmıştır. Etnik niteliklidir.
- Bu ayaklanmada Fransızlarla iş birliği yapılmıştır.

6. Diğer Bazı İsyanlar

- **Koçgiri:** Sivas ve Erzincan çevresinde çıkmıştır. Etnik niteliktedir.
- **Şeyh Eşref:** Mehdilik iddiasında bulunmuştur.
- **Ali Batı:** Mardin-Nusaybin bölgesinde çıkmıştır. Etnik niteliktedir.
- **Cemil Çeto:** Bingöl, Batman çevresinde çıkmıştır. Etnik niteliktedir.

c. Kuvayımilliyeci Olup Da Sonradan Ayaklananlar

1. Çerkez Ethem Ayaklanması

- Çerkez Ethem 27 Aralık 1920'de **Kütahya, Gediz, Demirci** çevresinde düzenli orduya katılmamak için ayaklanmıştır.
- Çerkez Ethem kendisine ait **Kuvay-ı Seyyare** birlikleriyle **I. İnönü** Muharebesi'nde düzenli orduyu zor durumda bırakmıştır.

2. Demirci Mehmet Efe Ayaklanması

- Demirci Mehmet Efe de Çerkez Ethem gibi düzenli orduya katılmamak için isyan etmiştir.

d. Azınlıklar Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar

1. Ermeni Ayaklanmaları

- Fransa'nın desteğini alan Ermeniler **Ermeni İntikam Alayını** kurarak 10 Temmuz 1920'de **Adana** ve çevresinde büyük katliamlar yapmışlardır.
- Bağımsız devlet kurma amaçları vardır.

2. Rum Ayaklanmaları

- Özellikle İngiliz desteğini arkalarına alan Rumlar Anadolu'da bağımsız bir devlet kurma amacıyla faaliyetlerde bulunmuştur.

TBMM'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Tedbirler

- 29 Nisan 1920'de **Hıyanet-i Vataniye Kanunu** çıkarılmıştır.
- 11 Eylül 1920'de **Firariler Hakkında Kanun** çıkarılmıştır.
- 18 Eylül 1920'de **İstiklal Mahkemeleri** açılmıştır.
- İstanbul ile tüm **resmî ilişkiler kesilmiştir.**
- Ankara Müftüsü **Rıfat Börekçi** tarafından Millî Mücadele yanlısı fetva yayımlanmıştır.
- **Damat Ferit Paşa vatan haini** ilan edilmiştir.
- Halkı bilinçlendirmek amacıyla öğüt kurulları **(İrşad Heyetleri)** kurulmuştur.
- **Seyyar müfreze birlikleri** kurulmuştur.

Ayaklanmaların Sonuçları

- TBMM'nin gücü ve otoritesi artmıştır.
- TBMM'nin Anadolu'ya egemen olmasını sağlamıştır.
- Yunanların Anadolu'nun içlerine kadar sokulmasını kolaylaştırmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması gecikmiştir.
- TBMM işgal güçlerine karşı kullanacağı insan ve malzemenin önemli bir bölümünü ayaklanmalara karşı kullanmak zorunda kalmıştır.
- Kardeş katline ve mücadelesine yol açmıştır.
- Düzenli ordunun kurulması hızlanmıştır.

@SadettinAkyayla

KR AKADEMİ YAYINLARI
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

4. I. TBMM Tarafından Çıkarılan Yasalar

24 Nisan 1920	**1 Nolu Kanun: Ağnam Vergisi Hakkında Kanun**

- I. TBMM tarafından çıkarılan ilk kanundur.
- Millî Mücadeleye kaynak sağlanmak istenmiştir.

29 Nisan 1920	**2 Nolu Kanun: Hıyanet-İ Vataniye Kanunu**

- Vatan hainliği, bozgunculuk yapanlara karşı çıkarılan kanundur.

5 Eylül 1920	**Nisab-ı Müzakere Yasası**

- Meclis iç tüzüğü olarak kabul edilebilir.
- Karar yeter sayısı, mebusların maaşları, mebusluk ile memuriyetin aynı kişilerde olamayacağı gibi konular belirtilmiştir.

11 Eylül 1920	**Firariler Hakkında Kanun**

- Askerden kaçanları ve ayaklananları cezalandırmak amacıyla çıkarılmıştır.

18 Eylül 1920	**İstiklal Mahkemelerinin Kurulmasına Dair Kanun**

- Millî Mücadele Dönemi'nde ve sonrasında görev yapan mahkemelerdir.

14 Eylül 1920	**Men-i Müskirat Kanunu**

- Bu kanun içki yasağı ve domino vb. oyunların oynamasının yasaklanmasıyla ilgilidir.

25 Kasım 1920	**Men-i İsrafat Kanunu**

- Her türlü israfın önüne geçmek için çıkarılan kanundur.

İstiklal Mahkemeleri

- Düzenli ordunun kurulması ve devamının sağlanması için 18 Eylül 1920'de kurulmuştur.
- Bu mahkemeler meclis içinden seçilen üç üyeden oluşmuş olup, alınan kararların temyizi yoktur.
- Vatana ihanet, casusluk, bozgunculuk, soygun ve asker ailelerine saldırı gibi suçlara bakmıştır.
- 1920-1924 yılları arasında 14 İstiklal Mahkemesi görev yapmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de rejimin ve inkılapların tehlikeye düştüğü yıllarda (1925-1927) yeniden faaliyete geçirilmiştir.
- İstiklal Mahkemeleri Fransız İhtilali sonrası kurulan İhtilal Mahkemeleri örnek alarak kurulmuştur.

İstiklal Mahkemelerinin Görev Yaptığı Başlıca Olaylar

- TBMM'ye karsı çıkan ayaklanmalar
- Tekalif-i Milliye Emirlerinin uygulanması
- Şeyh Sait İsyanı
- Atatürk'e suikast girişimi

B) SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

- Dünya Savaşı'nı bitiren barış antlaşmalarının şartları Paris Barış Konferansı'nda belirlenirken Osmanlı Devleti burada paylaşılamamış, Osmanlılarla yapılacak barış antlaşmasının şartları **San Remo Konferansı**'nda belirlenmiştir.
- San Remo Konferansı'nda Osmanlı Devleti'ni **Tevfik Paşa** temsil etmiştir. İstanbul'da toplanan **Saltanat Şûrası** San Remo taslağını kabul etmiştir.

Sevr Barış Antlaşması'nın Önemli Maddeleri

İstanbul	İstanbul Osmanlı Devleti'nde kalacak ancak azınlık hakları gözetilmez ve antlaşmaya uyulmazsa Türklerin elinden alınacak.
Boğazlar	Boğazların yönetimi **"Uluslararası Komisyona"** bırakılacak, dünya ticaretine açık olacak, komisyonun **ayrı bir bayrağı** ve **bütçesi** olacak ve Türk üye bulunmayacak.
Azınlıklar	Osmanlı Devleti'nde yaşayan herkes din ve mezhep özgürlüğüne sahip olacak, azınlık okulları serbest olacak, yerinden ayrılmış azınlıklar geri dönebilecek.
Adalar	Meis dâhil **On İki Ada** İtalya'da, diğer tüm Ege ve Akdeniz'deki adalar Yunanistan'a bırakılacak.
İzmir	İzmir ve çevresinin yönetim hakkı **Yunanistan**'da olacak.
Ermenistan	Erzurum, Van, Bitlis ve Trabzon'un da bulunduğu alanda bir Ermeni devleti kurulacak.
Doğu Anadolu	Doğu Anadolu'da bir Kürt devleti kurulacak.

13. Bölüm
I. TBMM ve Sevr Barış Antlaşması

KRİTİK BİLGİ

I. TBMM tarafından 20 Ocak 1921'de **Teşkilatı Esasiye Kanunu**, 12 Mart 1921'de **İstiklal Marşı'nın Kabulü Hakkında Kanun**, 5 Ağustos 1921'de **Başkomutanlık Kanunu** çıkarılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

19 Ağustos 1920'de Mecliste alınan kararla Sevr Antlaşması'na imza atanların vatan haini olduğu ilan edilmiştir. Mustafa Kemal, Sevr'i Türkler için yüzyıllardan beri hazırlanan büyük bir suikast olarak göstermiştir. Antlaşmayı imzalayan **Damat Ferit Paşa Hükûmeti**, 17 Ekim 1920'de istifa etmek zorunda kalmış, yerine Anadolu'yla daha ılımlı ilişkiler kurabilecek **Tevfik Paşa Hükûmeti** geçmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Saltanat Şûrasında **Topçu Feriki (Korgeneral) Rıza Paşa** dışındaki tüm delegeler Sevr'i onaylamış son olarak **Reşat Hikmet Bey, Hâdi Bey** ve **Rıza Tevfik Bey**'den oluşan Türk Heyeti, Paris yakınlarındaki Sevr'de **10 Ağustos 1920**'de Sevr Antlaşması'nı resmen imzalamıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

KRİTİK BİLGİ

İtalya, On İki Ada'yı 1912 yılında **Trablusgarp Savaşı'**ndan sonra imzalanan **Uşi Antlaşması**'yla ele geçirmiş, **1947** yılında imzalanan **Paris Antlaşması**'na kadar elinde tutmuştur. İtalya bu antlaşmadan sonra On İki Ada'yı **Yunanistan'a** devredecektir.

Arap Yarımadası	Osmanlı, Mısır üzerindeki tüm emellerinden vazgeçecek, Suriye, Irak, Filistin ile ilgili alınan tüm kararları kabul edecek.
Ordu ve Donanma	Ordu mevcudu 15.000 jandarma olmak üzere 50.700 olacak. Donanma sınırlanacak.
Savaş Esirleri	Savaş suçluları teslim edilecek.
Kapitülasyonlar	Kapitülasyonlar devam edecek, kapitülasyonlardan İtilaf Devletlerinin yanı sıra Ermenistan, Yunanistan ve Hicaz da yararlanacak.

UYARI

- Sevr Barış Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin imzaladığı son antlaşmadır. Parlamento tarafından imzalanmadığı için hukuken geçersizdir. Ölü doğan bir antlaşmadır.
- Sevr Antlaşması Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması sayesinde fiilen de uygulanmamıştır. Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'ndan sonra uygulanmayan ikinci antlaşmadır.

C) BİLECİK GÖRÜŞMESİ (5 ARALIK 1920)

- TBMM Hükûmeti (Mustafa Kemal) ile **İstanbul (Tevfik Paşa) Hükûmeti** adına Ahmet İzzet Paşa ve Salih Paşa arasında yapılmıştır. Görüşmelerden herhangi bir sonuç çıkmayınca Mustafa Kemal, Ahmet İzzet Paşa başkanlığındaki Osmanlı heyetini Ankara'ya götürmüş ve belirli bir süre bu şehirde tutmuştur.
- Mustafa Kemal, Osmanlı heyetini bir süre Ankara'da tutarak Ankara ile İstanbul Hükûmetinin uzlaştığı izlenimini yaratmaya, İstanbul Hükûmetini Kuvayımilliye'ye katılanlar hakkında verdiği kararların uygulanmasını geciktirmeye, kendisine olan kamuoyu desteğini artırmaya ve Osmanlı heyetinin ulusalcılara katıldıkları görüntüsünü vermeye çalışmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Bilecik Görüşmesi ile **Osmanlı Hükûmeti TBMM'nin siyasi varlığını** ilk kez tanımıştır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

MİLLÎ MÜCADELE MUHAREBELER DÖNEMİ

MİLLÎ MÜCADELE'NİN MALİ KAYNAKLARI

- **Ağnam** vergisinden elde edilen gelirler
- Nakit olarak toplanan **vergiler**
- El konulan **Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, Reji** ve **Osmanlı Bankası** gelirleri
- **Tekâlif-i Milliye Emirleri** ile toplanan gelirler
- **Fransız** ve **İtalyanların** Anadolu'yu boşaltırken bıraktığı silah ve lojistik malzemeler
- **Rusya, Azerbaycan, Buhara Cumhuriyeti, Hindistan** vb. ülkelerden gelen insan, para, silah yardımları
- **Akbaş Cephaneliğinden** alınan silah ve malzemeler

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ CEPHELER

- Kurtuluş Savaşı **Doğu, Güney** ve **Batı cepheleri** olmak üzere üç cephede gerçekleşmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler

Doğu Cephesi

- **Ermeniler** ve **Gürcüler** ile savaşılmıştır.
- Bu cephede **Kâzım Karabekir** mücadele etmiştir.
- Osmanlı Devleti'nden kalma **düzenli birlikler (XV. Kolordu)** mücadele etmiştir.

İlk Kapanan Cephe (TBMM tarafından açılan ilk cephe)

Güney Cephesi

- **Fransa** ve **Ermeniler** ile mücadele edilmiştir.
- **Kuvayımilliye** mücadele etmiştir.

İlk Açılan Cephe

Batı Cephesi

- **Yunanlara** karşı mücadele verilmiştir.
- Önce **Kuvayımilliye** birlikleri sonradan **düzenli ordu** mücadele etmiştir.

En Son Kapanan Cephe

A. DOĞU CEPHESİ

- TBMM'nin açtığı **ilk askerî cephedir.** Bu cephede **Ermenilere** karşı savaşılmıştır.
- İtilaf Devletleri tarafından, Sevr Antlaşması'na Ermeni Devleti'nin kurulmasını öngören bir madde konulması, Ermenilere cesaret vermiştir.
- Bu cephede **Kâzım Karabekir** komutasındaki Türk ordusu 28 Eylül 1920'de taarruza geçmiş, Türk ordusunun askerî harekâtı karşısında direnemeyeceğini anlayan Ermeniler yenilgiyi kabul etmek zorunda kalmışlardır.
- Ermeni zaferi **TBMM**'nin **ilk askerî başarısı** olmuştur. Bu zaferden sonra askerler Batı Cephesi'ne kaydırılırken, TBMM ile Ermeniler arasında **2-3 Aralık 1920**'de **Gümrü Antlaşması** imzalanmıştır. Buna göre;
  - Ermenistan **TBMM**'yi tanıyacaktır.
  - Ermeniler işgal ettikleri toprakları **(Kars, Iğdır, Sarıkamış, Kağızman, Oltu, Kulp)** boşaltacaktır.
  - **Aras Irmağı** ile **Çıldır Gölü** doğu sınırı olacaktır.
  - Türkiye'den **göç eden Ermeniler**, Türklere yönelik herhangi bir olaya karışmadıkları takdirde altı ay içerisinde Türkiye'ye geri dönebilecektir.

Gürcistan'la Mücadele

- Doğu Cephesi'nde karşı karşıya kalınan bir diğer devlet **Gürcistan** olmuştur. Çarlık Rusya'nın devrilip Sovyet Rusya'nın kurulması sonucunda oluşan otorite boşluğundan ve Osmanlı Devleti'nin zor durumundan yararlanan Gürcüler **Ardahan, Artvin, Batum'**u ele geçirmiştir.
- TBMM Hükûmeti **Ermenilerle** barış yaptıktan sonra **Gürcü Hükûmetine** bir ültimatom vererek Türk topraklarının iadesini istemiştir. 23 Şubat 1921'de verilen nota üzerine Gürcüler **Batum Antlaşması** ile **Ardahan**, **Batum** ve **Artvin**'i Türkiye'ye bırakmıştır.

B. GÜNEY CEPHESİ

- Millî Mücadele Dönemi'nde *açılan ilk cephe* **Güney Cephesi** olmuştur. Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra **Adana, Antep, Maraş** ve **Urfa** önce **İngilizler** tarafından işgal edilmiş ancak İngilizler daha sonra buraları **Fransızlara** bırakmıştır.

@SadettinAkyayla

14. BÖLÜM MİLLİ MÜCADELE MUHAREBELER DÖNEMİ

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

UYANDIRMA SERVİSİ

- **Gümrü Antlaşması TBMM'nin imzaladığı ilk uluslararası antlaşma**dır.
- **TBMM'yi tanıyan ilk devlet** Ermenistan olmuştur.
- **"Türkiye"** kelimesi coğrafi bir terim adı olarak ilk kez bir antlaşmada geçmiştir.
- Bu antlaşma ile çözüme kavuşan ilk cephe Doğu Cephesi olmuştur.
- Gümrü Antlaşması ile Ermeniler Türkiye üzerinde hiçbir haklarının olmadığını kabul etmişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Kazım Karabekir, Doğu Anadolu'da karşılaştığı binlerce yetim ve öksüz çocuğu koruma altına almış, iyi bir eğitim almaları için okullar açtırmıştır. Sadece kimsesiz Türk-Müslüman çocukları değil, Ermeni çocukları da sahiplendiği için Kazım Karabekir Paşa'ya **"yetimlerin babası"** ünvanı verilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Güney Cephesi'nde düzenli kuvvetler değil, **"milis kuvvetler"** mücadele etmiştir. Ankara'dan gönderilen subaylar öncülüğünde halk Güney Cephesi'nde başarılı olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

14. Bölüm
Millî Mücadele Muharebeler Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Anadolu'da ilk silahlı direniş **Hatay- Dörtyol**'da başlamıştır. Burada ilk kurşunu sıkan sembol isim ise Kara Mehmet olarak geçen ***Koca Ömer Oğlu Mehmet Çavuş***'tur.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal, **Maraş savunmasına** katkı sağlamak ve halkı teşkilatlandırmak amacıyla **Kılıç Ali, Yörük Selim** ve **Cemil Cahit**'i bölgeye göndermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Urfa savunmasında Jandarma Komutanlığına atanan **Yüzbaşı Ali Saip (Ursavaş),** doğrudan Mustafa Kemal'den aldığı emirle Fransızlara karşı üç bin kişilik bir askerî güç oluşturmuş ve şehrin düşman işgalinden kurtarılmasında etkili olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Fransa Güney Cephesi'nde Ermenileri Türklere karşı desteklemiş ve Ermeniler **Doğu Lejyonu** da denilen **Ermeni İntikam Alaylarını** kurarak Türklere karşı mücadele başlatmışladır.

KRİTİK BİLGİ

- Güney Cephesi'nde düşman işgalinden kurtarılan ilk şehir **Maraş** olmuştur.
- **Maraş** ve **Urfa** daha TBMM açılmadan önce şehir halkının yaptığı savunma ile kurtarılmıştır.
- **Adana** ve **Antep** ise **1921 Ankara Antlaşması** ile kurtarılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersе!

- Fransa bu cephede özellikle Mısır ve Suriye'den getirdiği **Ermenilerle iş birliği** yapmıştır. Ermenilerin de Fransa ile iş birliği yaptığı bu cephede, Türk halkı **milis (yerel)** kuvvetlerle mücadele vermiştir.
- Bölgede **ilk direniş** Hatay'ın **Dörtyol** ilçesinin **Karakese** köyünde 19 Aralık 1918'de başlamıştır. Bölge halkı Fransız ve Ermeni işgal kuvvetlerine beklemedikleri bir şekilde direniş göstermişlerdir. Ermeni kafilelerine karşı **Koca Ömer oğlu Mehmet Çavuş** (Mehmet Kara), **Köse Mehmet** ve arkadaşları başarılı bir mukavemet göstermiştir.

Maraş Savunması

- Maraş Kalesi'nde Türk bayrağının indirilip yerine Fransız bayrağının çekilmesi üzerine Ulucamii İmamı **Rıdvan Hoca**; ***"Kalelerinde hür bayrağı dalgalanmayan, esir bir memlekette cuma namazı kılınmaz."*** diyerek halkın mücadeleye katılmasına destek vermiştir.
- Fransız askerlerinin bir Türk kadınına; ***"Burası artık Türklerin değildir. Fransız memleketinde peçe ile gezilemez."*** demesi üzerine, Sütçü İmam düşman askerlerini vurmuş ve Fransız ile kanlı mücadeleler yapılmıştır.
- **11 Şubat 1920**'de şehir TBMM açılmadan düşman işgalinden kurtarılmıştır.

Urfa Savunması

Fransa ve Ermenilere karşı Urfa halkı başarılı bir savunma yapmış ve şehir 11 Nisan 1920'de düşman işgalinden kurtarılmıştır.

Antep Savunması

Fransa ve Ermenilere karşı şehir halkı mücadele etmiştir. Burada **Şahin Bey** takma adıyla **Teğmen Sait Bey** Antep ve Kilis Kuvâyımillîye komutanlığı görevini üstlenmiştir. Şahin Bey'in şehit olmasından sonra Mustafa Kemal **Kılıç Ali Bey**'i Antep Kuvâyımilliye komutanlığına atamıştır. Buradaki mücadeleler Fransa'nın Ankara Antlaşması'nı imzalamasına kadar devam etmiştir.

Adana Savunması

Fransız ve Ermenilerin taşkınlıklarına karşı Mersin ve Tarsus civarında Kuvâyımilliye birlikleri kurulmuş ve mücadele vermiştir.

- Güney Cephesi, Batı Cephesi'nde **Sakarya Meydan Muharebesi'nin** kazanılmasından sonra Fransa ile 20 Ekim 1921'de imzalanan **Ankara Antlaşması** ile kapanmıştır.

TBMM Tarafından Ünvan Verilen Şehirlerimiz

1921	1973	1984
Antep-Gazi	Maraş-Kahraman	Urfa-Şanlı

TBMM Tarafından "İstiklal Madalyası" Verilen Yerler

İnebolu (1924)	**Maraş (1925)**
Madalya alan ilk ilçe	Madalya alan ilk il
Antep (2008)	**Urfa (2016)**
Atatürk Dönemi sonrası madalya alan ilimiz	Madalya verilen son il

C. BATI CEPHESİ

- Batı Cephesi Millî Mücadele'nin kaderini belirleyen cephe olmuştur.
- Bu cephede **Kuvayımillîye** birlikleri düzenli ordu kuruluncaya kadar Yunan ilerleyişini yavaşlatmış, işgallerin iç kesimlere yayılmasını engellemiş ve halka moral vererek millî bilincin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Batı Cephesi'nde Yapılan Önemli Muharebeler

- I. İnönü Muharebesi
- II. İnönü Muharebesi
- Kütahya-Eskişehir Muharebesi
- Sakarya Meydan Muharebesi
- Büyük Taarruz
- Başkomutanlık Meydan Muharebesi

@SadettinAkyayla

1. DÜZENLİ ORDUYA GEÇİLME SÜRECİ VE GEDİZ TAARRUZU

- Düzenli orduya geçilmesine yol açan etkenler şunlardır:
  - Kuvâyımilliye'nin gerçek bir ordu görünümünden uzak olması
  - Düşman ilerleyişini yavaşlatmasına rağmen durduramaması
  - Emir komuta zincirinden yoksun olması
  - Gediz Taarruzu'nda alınan yenilgi

Gediz Taarruzu

- **Çerkez Ethem**'e bağlı **Kuvây-ı Seyyare** birlikleri ile Batı Cephesi komutanlığına atanmış **olan Ali Fuat Paşa**'ya bağlı **düzenli birlikler**, Gediz'de düşman birliklerinin bulunduğu konum itibarıyla düşmanı yenilgiye uğratılabileceklerini düşünerek, ortak hareket edip Yunan birliklerine saldırmışlardır (24 Ekim 1920).
- Mustafa Kemal ise bu tür küçük taarruzların ise yaramayacağını belirtmiştir. Taarruz başarısızlıkla sonuçlanmış ve Çerkez Ethem'in birlikleriyle birlikleri ile Ali Fuat Paşa'ya bağlı birlikler birbirlerini suçlamışlardır.
- Mustafa Kemal bu taarruzdan sonra Batı Cephesi komutanlığını yeniden düzenleyerek cepheyi **Batı** ve **Güney** olarak ikiye ayırmış, *Batı Cephesi komutanlığına* Albay İsmet Bey'i, *Güney Cephesi komutanlığına* da Refet Bey'i atamıştır (9 Kasım 1920).

İSTİKLAL YOLU

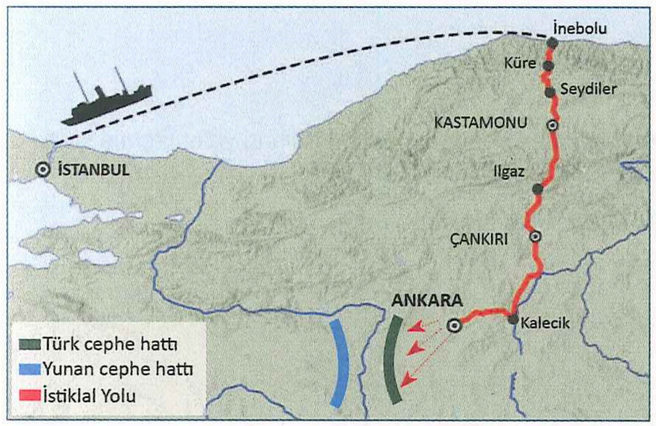

- Kurtuluş Savaşı boyunca *Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne yapılan askerî sevkiyatın bir kısmı* ile *İstanbul'dan kaçırılan veya Rusya'dan temin edilen silah ve mühimmatın bir bölümünün geçiş güzergâhı* olan yoldur.
- **İnebolu, Kastamonu, Ilgaz, Çankırı** ve **Ankara** bu yolun önemli durak noktalarıdır.
- İnebolu, **Millî Mücadele'nin en önemli ikmal** limanlarındandır.

2. I. İNÖNÜ MUHAREBESİ (6-10 OCAK 1921)

- İngilizler Sevr Antlaşması'nı bir an önce TBMM'ye kabul ettirmek için Yunanları harekete geçirerek Yunanların Eskişehir'i alıp Ankara'ya ulaşmalarını sağlamak istemiştir. Bu sırada **Çerkez Ethem Ayaklanması**'nın da çıkması İngilizlere beklenen fırsatı vermiştir.

Savaşın Nedenleri

- Yunanların Ankara'ya kadar olan toprakları ele geçirmek istemesi (Askerî amaç)
- TBMM'ye Sevr Barış Antlaşması'nın kabul ettirilmek istenmesi (Siyasi amaç)
- Anadolu'da düzenli orduya katılmak istemeyip isyan eden Çerkez Ethem'in (Kuvay-ı Seyyare) yarattığı kargaşa ortamından yararlanılmak
- Anadolu'da düzenli orduya katılmak istemeyip isyan eden Çerkez Ethem'in **(Kuvay-ı Seyyare)** yarattığı kargaşa ortamından yararlanılmak

Çerkez Ethem Olayı

- Çerkez Ethem Millî Mücadele'nin başında Kuvâyımilliye'nin kurulmasına katkı sağlamış, iç isyanların bastırılmasında önemli bir görev üstlenmiş ancak Batı Cephesi komutanlığına İsmet İnönü getirilince isyan etmiş ve düzenli orduya katılmamıştır. Ancak İsmet Paşa karşısında tutunamayan Çerkez Ethem 5 Ocak 1921 tarihinde Yunan tarafına geçmiştir.

- I. İnönü Muharebesi *TBMM'nin kurduğu düzenli ordunun ilk askerî başarısıdır.* Bu savaşın kazanılması gerek içeride gerekse dışarıda olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Düzenli orduya geçişi hızlandıran gelişme **Gediz Taarruzu**'nda alınan yenilgi olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Gediz Taarruzu'nda hatalı görülen **Ali Fuat Paşa** Batı Cephesi Komutanlığından alınarak ***Moskova elçiliğine*** atanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Düzenli ordunun kurulmasından sonra asker kaçaklarını engellemek için **Firariler Hakkında Kanun** çıkarılmış, asker kaçaklarını yargılamak için **İstiklal Mahkemeleri** kurulmuş, iç güvenliği sağlamak için de **Seyyar Jandarma Kuvvetleri** oluşturulmuştur. Ayrıca Ankara'da **Subay Okulu** açılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

14. Bölüm
Millî Mücadele Muharebeler Dönemi

UYANDIRMA SERVİSİ

1921 Anayasası'nda *"Din buyruklarının yerine getirilmesi, anlaşma ve barış yapılması, savaş kararı verilmesi gibi temel haklar BMM'nindir."* maddesi yer almıştır. (Laik değildir.)

UYANDIRMA SERVİSİ

1921 Anayasası çerçeve bir anayasadır. Genel düzenlemeler yer almıştır. Bu yüzden eksiklerini kendisi ile çelişmeyen **1876 Anayasası'nın maddeleri** ile gidermiştir. Bu yüzden çift anayasalı bir dönem yaşanmıştır. **1924 Anayasası'nın kabulü** ile çift anayasalı dönem sona ermiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Afganistan'la imzalanan dostluk antlaşması, TBMM Hükûmetinin doğulu ülkelerle yaptığı ilk dostluk antlaşmasıdır.
- Ankara'ya ilk resmi ziyaret düzenleyen **Afgan Kralı Amanullah Han** olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Savaşın Sonuçları

AFGANİSTAN İLE DOSTLUK ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI

TEŞKİLAT-I ESASİYE'NİN (1921 ANAYASASI'NIN KABULÜ (20 OCAK 1921)

LONDRA KONFERANSI'NIN TOPLANMASI (23 ŞUBAT - 12 MART 1921)

I. İNÖNÜ MUHAREBESİ'NİN SONUÇLARI

MOSKOVA DOSTLUK ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI (16 MART 1921)

İSTİKLAL MARŞI'NIN KABULÜ (12 MART 1921)

a. Teşkilat-ı Esasiye'nin Kabulü (20 Ocak 1921)

- TBMM I. İnönü Zaferi'nin ardından Teşkilat-ı Esasiye'yi kabul ederek **ilk anayasasını** yapmış, böylelikle **kurucu bir meclis** olduğunu göstermiştir.
- Teşkilat-ı Esasi'ye (1921 Anayasası) ile Türk tarihinde ilk kez egemenlik millete verilmiştir.
- Bu anayasa ile hükûmet başkanı ve bakanların meclis üyeleri tarafından seçildiği **"meclis hükûmeti"** sistemi benimsenmiştir.

b. Afganistan ile Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)

- Afganistan Kralı **Amanullah Han** ile Mustafa Kemal'in mektuplaşmaları sonucu iki ülke birbirine yakınlaşmış ve bir dostluk antlaşması imzalamıştır.
- Antlaşmayı TBMM adına **Yusuf Kemal Tengirşek** ve **Dr. Rıza Nur** imzalamıştır.
- TBMM'yi tanıyan ilk Müslüman devlet **Afganistan** olmuştur.

c. Londra Konferansı (23 Şubat - 12 Mart 1921)

İtilaf Devletleri (İngiltere - Fransa - İtalya - Yunanistan)	İstanbul Hükümeti	TBMM
Konferansı Toplama Amaçları ➤ I. İnönü Muharebesi'nin TBMM tarafından kazanılması ➤ Yunan ordusuna zaman kazandırılmak istenmesi ➤ Fransızların Güneydoğu Anadolu'da büyük bir direnişle karşılaşması ➤ İtalyanların Anadolu'daki paylaşımdan memnun olmaması **İstekleri** ➤ Sevr Barış Antlaşması'nın maddelerini yumuşatarak, Türk hükûmetinin kabul etmesini sağlamak **Konferansın Önemi** ➤ İtilaf Devletleri TBMM'yi Londra Konferansı'na davet ederek TBMM'nin hukuki varlığını resmen kabul etmişlerdir.	 ***Tevfik Paşa*** *"Ben, sözü Türk milletinin hakiki temsilcisi olan TBMM başdelegesine bırakıyorum."* **Tevfik Paşa** İtilaf Devletleri Londra Konferansı'na hem İstanbul **hem de TBMM Hükûmetini davet ederek taraflar** arasında ikilik yaratmak ve isteklerini kabul ettirmek istemişlerdir. Ancak başarılı olamamışlardır. ***Bekir Sami Bey*** Londra Konferansı'nda Bekir Sami Bey İtalya, İngiltere, Fransa ile "esir değişimi" ile ilgili ikili anlaşmalar yapmış ancak bu antlaşmalar "uluslararası eşitlik" ilkesine ters düştüğü için TBMM tarafından kabul edilmemiştir. Bu anlaşmaları siyasi başarısızlık olarak gören TBMM, Bekir Sami Bey'i görevinden alarak yerine Yusuf Kemal Tengirşek'i getirmiştir.	**Konferansa Katılma Sebepleri** ➤ Misakımillî'yi ve Türk halkının haklı davasını dünya kamuoyuna duyurmak ➤ TBMM'nin hukuken tanınmasını sağlamak ➤ Türklerin barış yanlısı olduğunu göstermek **İstekleri** ➤ Misakımilli'nin kabulünü, İzmir'in boşaltılarak Türkiye'ye verilmesini, kapitülasyonların kaldırılmasını sağlamak **Konferansın Sonucu** ➤ Konferans tamamlanmadan Yunanlar saldırıya geçmiş, kesin bir neticeye ulaşmadan konferans dağılmıştır.

d. İstiklal Marşı (12 Mart 1921)

- Millî Eğitim Bakanlığının **(Maarif Vekâleti)** yaptığı yarışma sonucu yazılmıştır.
- Mehmet Âkif Ersoy, **Maarif Vekili Hamdullah Suphi**'nin araya girmesi ile yarışmaya katılmıştır.
- Mehmet Âkif İstiklal Marşı'nı **"Türk milletinin malıdır."** diyerek **"Safahat"** adlı eserine almamıştır.
- İstiklal Marşı **Taceddin Dergâhı'nda** yazılmıştır. Marş 17 Şubat 1921'de **Sebilürreşad Dergisi'nin** ilk sayfasında **"Kahraman Ordumuza"** ithafıyla yayınlanmıştır. 21 Şubat 1921'de Kastamonu'nun yerel gazetesi olan **Açıksöz gazetesinde** yayımlanmıştır. Mecliste kabul edilmesinin ardından 21 Mart 1921 tarihinde de **Ceride-i Resmiye Gazetesi**'nin ilk sayfasında çerçeve içinde yayınlanmıştır.
- İstiklal Marşı'nın ilk bestecisi **Ali Rıfat Çağatay**'dır. 1930 yılından beri **Osman Zeki Üngör**'ün bestesi kullanılmaktadır.
- İlk kez **II. İnönü Savaşı** sırasında okunmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Londra Konferansı'nda **TBMM** adına **Bekir Sami Bey**, **İstanbul Hükûmeti** adına ise **Tevfik Paşa** katılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İtilaf Devletleri Londra Konferansı'na hem **İstanbul Hükûmetini** hem de **TBMM Hükûmetini** davet ederek ***ikilik çıkarmak*** ve bundan yararlanarak ***Sevr'i kabul ettirmeyi*** amaçlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

TBMM bir sonuç alınamayacağını bildiği halde ***Misakımillî'yi dünyaya duyurmak*** **ve** ***barış yanlısı olduğunu göstermek*** amacıyla konferansa katılmayı kabul etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Mehmet Âkif para ödülünü **Dârülmesâi Vakfına** (Hilal-i Ahmer'e bağlı bir dernek) bağışlamıştır. Bu vakıf kadınlara ve çocuklarımıza meslek öğreten ve cepheye elbise diken vakıftır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi dersə!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Moskova Dostluk Antlaşması'nı TBMM adına; **Ali Fuat Paşa, Yusuf Kemal** ve **Dr. Rıza Nur Beyler,** Sovyet Rusya adına **Dışişleri komiseri Çiçerin** imzalamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Misakımillî Kararları ile belirlenen millî sınırlardan **ilk taviz (Batum)**, Moskova Antlaşması ile verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Sovyet Rusya'dan hem parasal hem de silah ve cephane olarak sağlanan yardımlar, Karadeniz yoluyla ve Kafkasya üzerinden kara yoluyla Türkiye'ye ulaştırılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan Moskova Dostluk Antlaşması'yla **eski rejimlerini yok saymışlar** ve **uluslararası politikada ortak hareket etmeyi** kabul etmişlerdir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

e. Moskova Dostluk Antlaşması (16 Mart 1921)

- **TBMM** ile **Sovyet Rusya** arasında imzalanmıştır.

Sovyet Rusya'nın Antlaşmayı İmzalama Nedenleri

- TBMM'nin I. İnönü Zaferi'ni kazanması
- TBMM'nin Batı'yla yakınlaşmasını engellemek istemesi
- Yeni rejimini tanıtmak istemesi
- Boğazların her devlete açık olması ve İtilaf Devletlerinin denetimine geçmesinden endişe duyması

TBMM'nin antlaşmayı imzalama nedenleri

- Siyasi varlığını tanıtmak istemesi
- Sömürgeci devletlere karşı Sovyet Rusya'nın desteğini almak istemesi
- Doğu sınırlarının güvenliğini sağlamak istemesi
- Kurtuluş Savaşı sırasında ihtiyaç duyduğu para, silah ve malzemeyi Sovyet Rusya'dan temin etmek istemesi

Maddeleri	
1.	**İki taraftan birinin tanımadığı bir antlaşmayı diğeri de tanımayacak.** **YORUM:** Sovyet Rusya Sevr'i tanımadığını kabul etmiştir. Bu madde iki tarafın dış politikada ortak hareket edeceğini göstermiştir.
2.	**Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya arasında imzalanan antlaşmalar geçersiz sayılacak.** **YORUM:** Eski rejimler yok sayılmıştır.
3.	**Sovyet Rusya Misakımillî'yi tanıyacak.** **YORUM:** Yeni Türk Devleti'ni tanıyan ilk büyük/Avrupalı devlet, Sovyet Rusya olmuştur.
4.	**Sovyet Rusya kapitülasyonların kaldırılacağını kabul edecektir.** **YORUM:** Kapitülasyon hakkından vazgeçen ilk devlet Sovyet Rusya olmuştur.
5.	**İki taraf ekonomik ve mali ilişkilerini geliştirecek.** **YORUM:** Sovyetler TBMM'ye mali yardımda bulunmayı kabul etmiştir.
6.	**Sovyetler "Batum"un Gürcistan'a verilmesi koşulu ile Gürcistan ve Ermenistan ile yapılacak antlaşmaları tanıyacak (Kars, Ardahan Osmanlı Devleti'nde kalacak).** **YORUM:** Batum, Misakımillî'den verilen ilk taviz olmuştur.
7.	**Boğazlar tüm ticaret gemilerine açık olacak, bu durumun kararlaştırılması için ilgili devletler ile (Karadeniz'e kıyısı olan) bir konferans toplanacak.** **YORUM:** Misakımillî'ye uygun bir karar olup Sovyet Rusya Boğazların yönetiminin Türkiye'de kalmasını çıkarlarına uygun bulmuştur.
8.	**Rusya elindeki bütün esirleri serbest bırakacak.**
9.	**Taraflar kendilerine karşı olan örgütlerin kurulmasına izin vermeyecek**

3. II. İNÖNÜ MUHAREBESİ (23 Mart-1 Nisan 1921)

- İtilaf Devletleri Londra Konferansı'ndan umduğunu bulamamış, üstelik TBMM'nin Sovyet Rusya ile Dostluk Antlaşması imzalaması İtilaf Devletlerini daha da tedirgin etmiştir. Bunun üzerine Yunanlar İtilafların da kışkırtması ile yeniden saldırıya geçmiştir.

DİKKAT

Yunanlar II. İnönü Muharebesi'nde TBMM'ye saldırırken TBMM'nin **Koçgiri Ayaklanması** ve **Pontus çeteleri** ile uğraşmasını fırsat bilmiştir.

Savaşın Nedenleri

- Londra Konferansı'nın sonuçsuz kalması
- TBMM'ye Sevr'i kabul ettirme düşüncesi
- İtilafların Yunanları kışkırtması
- Yunanların Kütahya ve Eskişehir'i ele geçirmek istemesi
- Yunanistan'ın I. İnönü Muharebesi'nin intikamının alınmak istenmesi

@SadettinAkyayla

Savaşın Sonuçları

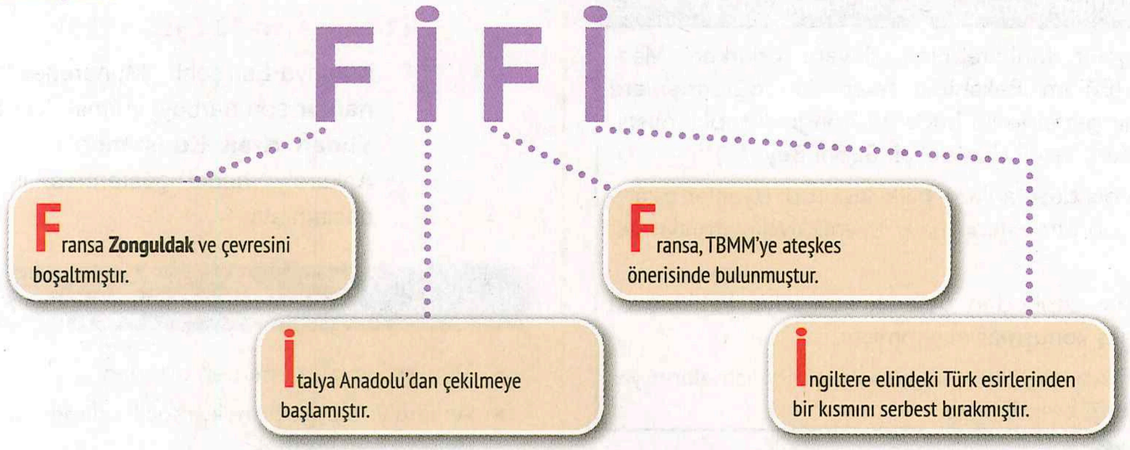

II. İnönü Muharebesi'nin Diğer Sonuçları

- Gediz Muharebesi'nden sonra **batı** ve **güney** olarak ikiye ayrılan **Batı Cephesi birleştirilmiştir.**
- Bu zafer ile İtilaf Devletleri arasında Yunanlara duyulan güven azalmış, İtilaf Devletlerinin yüksek komiserleri TBMM ile Yunanistan arasında tarafsız olduklarını söylemeye başlamışlardır.

Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (8-11 Nisan 1921)

- II. İnönü Zaferi'nin kazanılması üzerine **Refet Paşa** güneydeki Yunan kuvvetlerini yok etmek için **Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebelerini** düzenlemiş ancak başarılı olamamıştır.
- Bu gelişmeden sonra Mustafa Kemal Batı Cephesi'ni **İsmet Paşa** komutasında birleştirmiştir. (5 Mayıs 1921) Yunanlar bu başarısız taarruz denemesinden sonra Türklerin taarruz gücünün olmadığını, sadece savunma yapabildiklerini görmüşler ve daha geniş bir koldan yığınak yaparak yeniden saldırmışlardır.

4. KÜTAHYA-ESKİŞEHİR MUHAREBELERİ (10-24 Temmuz 1921)

- İnönü Muharebesi'nde alınan yenilgi üzerine Yunan ordusu Türk ordusunu yenilgiye uğratabilmek için büyük bir hazırlığa girişmiştir.
- **Yunan Kralı Konstantin** 13 Haziran 1921'de İzmir'e gelerek cepheye geçmiş ve Yunan ordusunu denetlemiştir. Türk ordusu gerekli hazırlığı yapamadığı için bu muharebeyi kaybetmiştir.

Savaşın Nedenleri

- İngilizlerin kışkırtması
- Yunanlar tarafından Aslıhanlar ve Dumlupınar muharebelerinde Türk ordusunun taarruz gücünün olmadığının görülmesi
- Sevr'i kabul ettirmek
- TBMM'yi ortadan kaldırmak

Savaşın Sonuçları

- Düzenli ordu Kurtuluş Savaşı'ndaki **ilk ve tek yenilgisini** almıştır.
- Kütahya-Eskişehir yenilgisinden sonra ordu, **Mustafa Kemal'in (Meclis Başkanı) emri** ile Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiştir.
- Yunanlar **Afyon, Kütahya, Eskişehir, Bilecik'i** ele geçirmiş, **Ankara** Yunan işgali tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır.
- Meclisin Ankara'dan **Kayseri**'ye taşınması tartışılmaya başlanmıştır.
- **Fransa,** TBMM ile antlaşma yapmaktan vazgeçmiştir.
- Düzenli ordudan **Kuvayımilliye'ye geri dönülmesi** tartışılmıştır.
- Mustafa Kemal'e muhalefet artmış, Mustafa Kemal'in ordunun başına geçmesi tartışılmaya başlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

II. İnönü Muharebesinden sonra Milli Savunma Bakanı **Fevzi Çakmak** TBMM kararıyla **orgenerallik rütbesine** (birinci ferîk-i evvelliğe) yükseltilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal II. İnönü Muharebesi sonrası İsmet Paşa'ya çektiği ***telgrafta "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz..."*** demiştir.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal, meclis başkanı sıfatıyla ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi emrini vermiştir. Mustafa Kemal böylelikle Türk ordusu ile Yunan ordusu arasında Sakarya Nehri'ni doğal bir savunma hattı olarak kullanmış *ve Türk ordusunun tamamen yok olmasını engellemek* istemiştir. Ayrıca *Yunan ordusu Anadolu'nun içlerine doğru çekilerek ana mevzilerden daha da uzaklaştırılmak* istenmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Kütahya-Eskişehir Muharebelerinde alınan yenilgiden sonra ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi iki önemli sonuç doğurmuştur. Bunlar:

- İtalya'nın Anadolu'dan çekilmesini durdurması,
- Fransa'nın TBMM ile yaptığı ikili görüşmelere ara vermesidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

14. Bölüm
Millî Mücadele Muharebeler Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Tekâlif-i Milliye Emirlerinin yerine getirilmesi için *Ankara, Kastamonu, Yozgat, Samsun* ve *Konya*'da **İstiklal Mahkemeleri** kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

- Tekalif-i Milliye emirleri Osmanlı Devletindeki **"Avarız"** vergisine benzerlik gösterir.
- Tekalif-i Milliye emirlerinin yayınlanması Mustafa Kemal'in **"yasama yetkisini"** kullandığını gösterir.

KRİTİK BİLGİ

22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk ordusunda 3282 askerimiz şehit olmuş ve 13.618 askerimiz gazilik ünvanını almıştır. Bu şehitlerden 345'i subaydır. Bu nedenle Sakarya Savaşı **"Subaylar Savaşı"** olarak da anılmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi ayrıca **"Melhame-i Kübra"** (Büyük Kıyım) olarak da anılmıştır. Bu savaş **"topyekûn savaş"** taktiğine örnektir.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Millî Mücadele Dönemi'nde son savunma savaşı Sakarya Meydan Muharebesi'dir. Bu savaştan sonra Yunanlar savunma konumuna geçmiş, Millî Mücadele Dönemi'nde bir dönüm noktası yaşanmıştır.
- Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra ilk kez bir İtilaf Devleti (Fransa) TBMM'nin siyasi varlığını tanımıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Maarif (Eğitim) Kongresi (16-21Temmuz 1921)

- Kütahya-Eskişehir Muharebeleri devam ederken Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı) tarafından öğretmenlere gönderilen bir genelge ile I. Maarif Kongresi toplanmıştır. (Dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'dir.)
- Bu kongrede dış düşmanların halkı kışkırtıp, isyanlar çıkartması üzerine öğretmenlerin halkı uyarıp aydınlatmaları istenmiştir.
- Mustafa Kemal cepheden gelerek kongreye katılmış ve kongrenin açılış konuşmasını yapmıştır.
- Türkiye'de millî bir eğitimin kurulması için çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir.

YORUM

- Yunan ordusunun Ankara'ya çok fazla yaklaştığı buhranlı bir dönemde Maarif Kongresi'nin toplanması, eğitime önem verildiğinin göstergesidir.
- Maarif Kongresi'nin toplanması Millî Mücadele'nin yalnızca savaş meydanlarında değil, eğitim alanında da yapıldığının göstergesidir.

- TBMM, **5 Ağustos 1921**'de **Başkomutanlık Yasası**'nı çıkarmış ve Mustafa Kemal üç aylığına ordunun başına geçmiştir. Meclis yetkilerini üç aylığına (yasama ve yürütme) Mustafa Kemal'e devretmiştir.
- Mustafa Kemal "Başkomutanlık" yetkisinden aldığı yasama yetkisini **7-8 Ağustos 1921**'de **Tekâlif-i Milliye Emirlerini** yayımlayarak kullanmıştır. Bu emirler ile kısa bir sürede ordunun ihtiyacı karşılanmak istenmiştir.

Başlıca Tekâlif-i Milliye Emirleri

- Her kazada bir **Tekâlif-i Milliye Komisyonu** kurulacak.
- Her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp vergi kuruluna verecek.
- Halkın ve tüccarın elinde bulunan çeşitli **dokuma ürünlerinin % 40'ına** bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacak.
- **Yiyecek maddelerinin % 40'ına** bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacak.
- Taşıtlar her ay **ordu için cepheye 100 km taşıma** yapacak.
- Bütün **sahipsiz mallara** el konulacak.
- Halkın elinde bulunan **silah ve cephane** üç gün içinde orduya teslim edilecek.
- **Yakıt ve makine yedek parçalarının % 40'ına** el konulacak.
- Ülkede bulunan bütün **teknik elemanların sayımı** yapılacak.
- Bütün **yük hayvanlarının %20'sine** el konulacaktır.

5. SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (23 Ağustos-13 Eylül 1921)

- Kütahya-Eskişehir Muharebesi'ni kazanan **Yunanlar** son darbeyi vurmak için harekete geçmiş, **Yunan Kralı Konstantin**'in Kütahya'ya gelerek Ankara'yı hedef göstermesi ile Yunan saldırısı başlamıştır.

Savaşın Nedenleri

- Türk ordusunu tamamen ortadan kaldırmak
- Ankara'yı ele geçirmek, meclisi dağıtmak ve Millî Mücadele'ye son vermek

- Mustafa Kemal Sakarya Meydan Muharebesi sırasında *"Hattı müdafaa yoktur; sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz."* sözünü söylemiştir.

Savaşın Sonuçları

- Mustafa Kemal'in Başkomutanlığındaki Türk ordusu Yunan ordusunu yenmeyi başarmıştır. Böylelikle Türklerin II. Viyana Kuşatması'ndan sonra başlayan geri çekilişi sona ermiştir.
- **İngiltere** Malta'da bulunan **Türk esirleri** ile Anadolu'da tutuklu bulunan İngiliz esirlerin değişimini sağlamıştır. Sevr Antlaşması'nın biraz hafifletilmiş hâlini **ateşkes önerisi** olarak TBMM hükûmetine sunmuştur.
- **İtalya,** II. İnönü'den sonra boşaltmaya başladığı Anadolu'dan tamamen çekilmiştir.
- TBMM, 13 Ekim 1921'de **Kafkas Cumhuriyetleri** ile **Kars Antlaşması**'nı imzalamıştır.
- TBMM, 20 Ekim 1921'de **Fransa** ile **Ankara Antlaşması'nı** imzalamıştır.

- Mustafa Kemal Paşa'ya **"Gazi"** ünvanı ile askerî rütbelerin en büyüğü olan **"mareşal"** rütbesi verilmiştir.
- TBMM 20 Ocak 1922'de **Ukrayna** ile **Dostluk Antlaşması** imzalanmıştır.
- Sakarya Muharebesi sonrasında iki önemli antlaşma imzalanmıştır. Bunlardan biri **Kars Antlaşması** diğeri ise **Ankara Antlaşması**'dır.

KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921)

TBMM (Kâzım Karabekir)	Kafkas Cumhuriyetleri (Gürcistan-Ermenistan-Azerbaycan)

MADDELERİ

- **Boğazların ticarete açılması** ve **İstanbul'un güvenliğinin sağlanması** taraflarca benimsenecek.
- **Nahçıvan** bölgesine Azerbaycan'a bağlı kalmak koşulu ile özerklik verilecek.
- **Ardahan** Türkiye'de kalacak.
- **Azerbaycan, Gürcistan** ve **Ermenistan** kapitülasyonların kaldırıldığını kabul edecek.
- TBMM, **Batum**'un Gürcistan'a ait olduğunu kabul edecek.

Doğu Sınırı ile İlgili Antlaşmalar

- Gümrü Antlaşması
- Batum Antlaşması
- Moskova Antlaşması
- Kars Antlaşması

ANKARA ANTLAŞMASI (20 EKİM 1921)

TBMM	FRANSA

MADDELERİ

- Taraflar arasında savaş durumu sona erecek.
- Türkiye-Suriye sınırı **İskenderun** ve **Hatay** illeri sınırımız dışında kalacak şekilde çizilecek.
- İskenderun ve Hatay'da özel bir yönetim kurulacak; bu bölgede oturan **Türkler kültürlerini geliştirmek** için her türlü haktan yararlanacak, **Türkçe resmî dil** olacak.
- **Süleyman Şah'ın** mezarı **(Caber Kalesi)** Türk bayrağı altında ve Türk askerlerinin koruyuculuğunda Türkiye'nin mülkü sayılacak.

TBMM'nin Diğer Devletlerce Tanınma Süreci	
TBMM'yi tanıyan ilk devlet	**Ermenistan**
TBMM'yi tanıyan ilk Müslüman devlet	**Afganistan**
TBMM'yi tanıyan ilk büyük / ilk Avrupalı devlet	**Sovyet Rusya**
TBMM'yi tanıyan ilk İtilaf devleti	**Fransa**

6. BÜYÜK TAARUZ VE BAŞKOMUTANLIK MEYDAN MUHAREBESİ (26 Ağustos-18 Eylül 1922)

- Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Mustafa Kemal orduyu hemen taarruza geçirmemiş ve tüm hazırlıkları gizli tutmuş bu yüzden de Mustafa Kemal'e tekrar muhalefet artmıştır.
- **"Neden taarruza geçmiyoruz?"** sorusu sorulmaya başlanmıştır. Mecliste yaşanan tartışmalar başkomutanlık yetkisine sirayet etmiş, ilk kez **5 Ağustos 1921**'de üç aylığına verilen ve üç kez uzatılan bu yetki bu dönemde mecliste tartışmalara yol açmıştır.
- Mustafa Kemal **8 Mayıs 1922**'de yaptığı bir konuşmada düşman karşısında ordunun başsız kalamayacağını, bu duruma milletin razı olmayacağını ve başkomutanlığı millî menfaatlerden dolayı bırakamayacağını söylemiştir.

DİKKAT

Mecliste yaşanan tartışmalardan sonra 20 Temmuz 1922'de Başkomutanlık yetkisi süresiz olarak Mustafa Kemal'e bırakılmıştır.

- Mustafa Kemal 27-28 Temmuz 1922'de **"futbol maçı izleme bahanesi"** ile Akşehir'e çağırdığı komutanlar ile taarruz planlarını tamamlamıştır. 18 Ağustos'ta **"çay partisi"** görünümünde ise taarruz hazırlıkları son kez gözden geçirilmiştir.
- **26 Ağustos 1922** günü sabah 05.30'da Türk ordusu yoğun top atışı ile taarruz hareketini başlatmıştır.
- Dumlupınar bölgesinde sıkıştırılan Yunan ordusu ile 30 Ağustos 1922'de **Başkomutanlık (Dumlupınar) Meydan Savaşı** yaşanmış ve bu muharebe Türk ordusunun zaferi ile sonuçlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İtilaf Devletleri, **I. İnönü** ve **Sakarya Meydan Muharebesi** sonunda (Paris Mukerratı) TBMM'ye barış önerisinde bulunmuşlardır.

KRİTİK BİLGİ

Ankara Antlaşması'yla;

- TBMM'yi ilk kez bir İtilaf Devleti tanımıştır.
- Güney Cephesi resmen kapanmıştır.
- Buradaki birlikler Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır.
- Hatay, Misakımillî'den verilen ikinci taviz olmuştur.
- Fransız desteğini kaybeden Ermenilerin Çukurova çevresinde Ermeni devleti kurma hayalleri sona ermiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Er rütbesindeki **Halide Edip** Sakarya Meydan Muharebesi'nde Halide Onbaşı olmuştur.
- Binbaşılığa kadar yükselen **Selanikli Ayşe (Altıntaş)** rütbeli olarak savaşa katılan ilk Türk kadınıdır.
- **Çete Emir Ayşe** "efe" ünvanı alan ilk Türk kadınıdır.
- İstiklal Madalyası sahibi **Halime Çavuş (Kocabıyık)** çavuş rütbesi almış ve üniformasını ölene değin giymiştir.
- **Erzurumlu Nezahat (Baysel)** on iki yaşındayken onbaşı rütbesi almıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Kurtuluş Savaşı'nın silahlı mücadele dönemi **Mudanya Ateşkes Antlaşması** ile sona ermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Mudanya Ateşkes Antlaşması ile İstanbul, Boğazlar ve çevresi savaş yapılmadan kurtarılmıştır.

- Yunan ordusunun yeni bir savunma hattı oluşturmasını engellemek için Mustafa Kemal 1 Eylül'de *"Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"* emrini vermiştir.
- **9 Eylül 1922**'de İzmir, Yunan işgalinden kurtulmuştur. Ancak **Trakya'daki Yunan işgalinin devam etmesi**, İngilizlerin Boğazlar ve çevresini boşaltmak istememesi üzerine Türk ordusu yönünü Çanakkale Boğazı'na doğru çevirmiş bu da İngiltere ile savaş durumunu ortaya çıkarmıştır **(19 Eylül 1922).** Ancak **İngiltere müttefiklerden umduğu desteği alamayınca** Kurtuluş Savaşı'nın askerî safhası sona ermiştir.
- Mustafa Kemal **29 Eylül**'de askerî harekâtın sona erdiğini açıklamış ve **11 Ekim 1922**'de **Mudanya Ateşkes Antlaşması** imzalanmıştır.

Millî Mücadele'ye Başka Ülkelerden Gelen Yardımlar

Sovyet Rusya Yardımları
16 Mart 1921 günü Moskova Antlaşması'ndan sonra Sovyetlerden önemli miktarda para ve silah yardımı sağlanmaya başlanmıştır.
Fransız Yardımları
Fransızlar, işgal ettikleri yerlerden çekilirken 10.089 adet tüfek, 1.505 sandık cephane ve 10 adet uçağı hediye adı altında Türk ordusuna bırakmışlardır.
Hint Müslümanlarının Yardımı
Hint Müslümanlarının yardımı olarak Ankara'ya ulaşan para miktarı 125.000 İngiliz lirasıdır.
Azerbaycan'ın Yardımları
Üç yıllık bağımsızlığı süresince Azerbaycan, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi için yardımda bulunmuştur.
Kıbrıs Türklerinin Yardımları
Kıbrıslı Türkler; 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda yardımlarda bulunmuşlardır.

@Sadettin.Akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

1. MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (11 EKİM 1922)

- **Fahrettin Paşa** komutasındaki Türk ordusunun 9 Eylül 1922'de İzmir'e ulaşmasından sonra Yunan ordusu Anadolu'dan çekilmeye başlamış ancak *Trakya'daki Yunan işgalinin devam etmesi*, *İngilizlerin boğazlar ve çevresini boşaltmak istememesi* üzerine Türk ordusu yönünü Çanakkale Boğazına doğru çevirmiş bu da İngiltere ile savaş durumunu ortaya çıkarmıştır (19 Eylül 1922). Ancak *İngiltere müttefiklerden umduğu desteği alamayınca* Kurtuluş Savaşı'nın askeri safhası sona ermiştir.
- Mustafa Kemal **29 Eylül**'de askeri harekatın sona erdiğini açıklamış ve 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanmasını Sağlayan Gelişmeler

- Büyük Taarruz sonucu Yunan ordusunun yenilgiye uğratılması
- Türk ordusunun yönünün **Doğu Trakya, İstanbul** ve **Boğazlara** çevirmesi
- İngiltere'nin Fransa'yı savaş için ikna edememesi ve yalnız kalıp Anadolu'da yeni bir savaşı göze alamaması
- Sevr Antlaşması'nı ortadan kaldırmıştır.

 TBMM	 İNGİLTERE	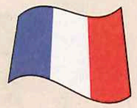 FRANSA	 İTALYA	 YUNANİSTAN
İsmet Paşa	General Harrington	General Charrpy	General Monbelli	General Mazarakis

Antlaşmanın Maddeleri

1. Türk-Yunan Savaşı sona erecek.
2. Yunan birlikleri Doğu Trakya'yı 15 gün içinde boşaltacak, boşaltmanın tamamlanmasından sonra 30 gün içinde İtilaf Devletleri aracılığı ile TBMM'ye teslim edilecek.
   YORUM: *Doğu Trakya'nın İtilaf Devletlerinden teslim alınma nedeni Yunan kuvvetleri ile TBMM kuvvetleri arasında yeni bir çatışma çıkmasını engellemektir.*
3. Türk Silahlı Kuvvetleri kalıcı bir barış antlaşması imzalanıncaya kadar Doğu Trakya'ya geçmeyecek Çanakkale ve Kocaeli bölgelerinde belirlenen bir çizgide bekleyecek.
4. Doğu Trakya'da boşaltma bittikten sonra bölgeye güvenliği sağlayabilmek için 8000 Türk jandarması gönderilecek.
5. İstanbul ve Boğazlar **TBMM Hükûmeti yönetimine bırakılacak ancak barış antlaşması imzalanıncaya kadar İtilaf Kuvvetleri, İstanbul'da kalmaya devam edecektir.**
   YORUM: *İstanbul'un yönetiminin TBMM'ye bırakılması Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletlerince hukuken yok sayıldığının göstergesidir.*
6. Yunan Kuvvetleri Meriç Nehri'nin sol kıyısına çekilmeyi kabul etmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Büyük Taarruz'un siyasi sonucu **Mudanya Ateşkes Antlaşması**'nın imzalanmasıdır.

KRİTİK BİLGİ

Yunan temsilcisi Mudanya Görüşmelerine katılmamış, görüşme sonuna kadar gemide bekletilmiştir. Yunanistan'ı görüşmelerde **İngiltere** temsil etmiştir. Yunanistan Mudanya görüşmelerine katılmadığı hâlde antlaşmayı imzalamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda Türkiye'yi **İsmet İnönü** temsil etmiştir. Antlaşma, İsmet İnönü'nün **ilk diplomatik başarısı**dır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
kr AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

15. Bölüm
Millî Mücadele Muharebeler Dönemi

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkes Antlaşması'yla fiilen, Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla hukuken, Lozan Barış Antlaşması'yla ise resmen sona ermiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Lozan Konferansı'na gönderilen heyete **İsmet İnönü**'nün başkanlık etmesi için **Yusuf Kemal Tengirşenk** Dışişleri Bakanlığı görevinden istifa etmiştir.
- Lozan'da Türkiye'yi temsil eden heyet içinde ***Dr. Rıza Nur, Şükrü (Kaya) Bey, Hasan (Saka)Bey, Tevfik (Bıyıklıoğlu) Bey, Celal (Bayar) Bey, Yahya Kemal (Beyatlı) Bey*** gibi kişiler
- **Rauf Orbay**, Mondros'a imza attığı için Lozan'a giden heyete alınmamıştır.
- Lozan'ı imzalaması için heyet gönderen I. TBMM, onaylayan ise II. TBMM'dir.

Mudanya Ateşkes Antlaşmasıyla

- TBMM, **Doğu Trakya** (Edirne-Kırklareli- Tekirdağ) ve **İstanbul**'u savaş yapmadan kurtarmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın **askerî safhası** sona ermiştir.
- **Batı Cephesi** kapanmıştır.
- Osmanlı Devleti **hukuken** sona ermiştir.
- İngiltere'de **Lloyd George Hükûmeti** istifa etmek zorunda kalmıştır.
- **Mondros Ateşkesi** geçerliliğini yitirmiştir.
- **Refet Bele "Başkomutan Temsilcisi"** sıfatıyla İstanbul'un yönetimini son Osmanlı sadrazamı olan Tevfik Paşa'dan devralmıştır.

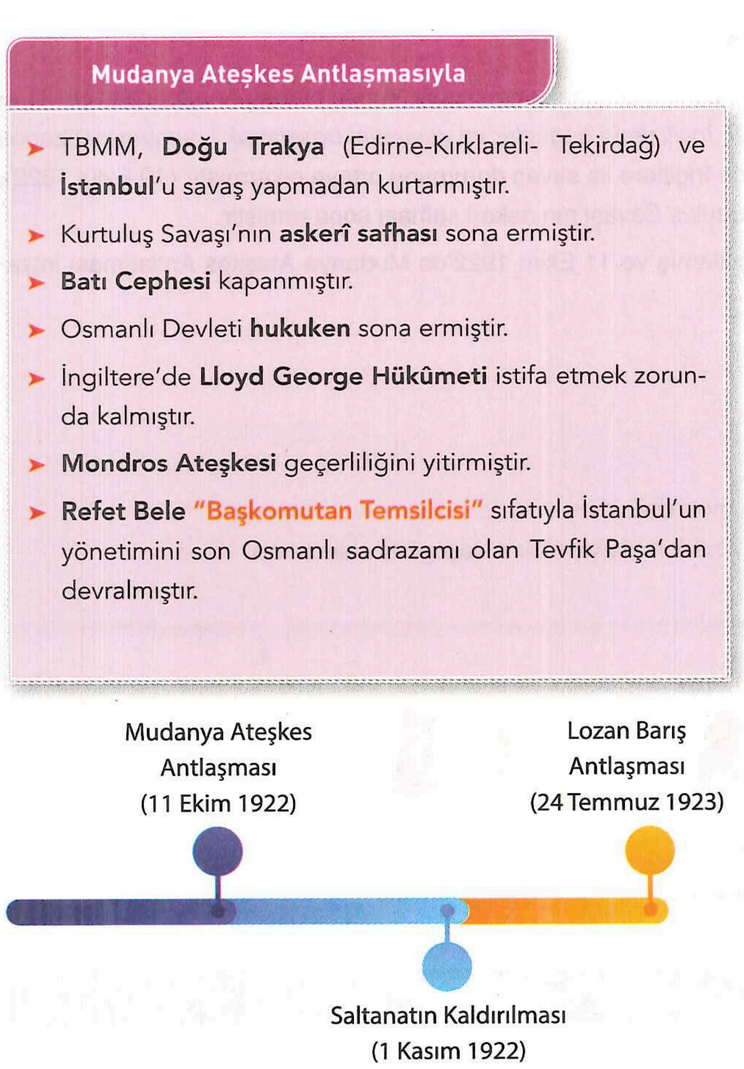

DİKKAT

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra barış görüşmeleri devam ederken İtilaf Devletlerinin Lozan'a hem Ankara hem de İstanbul Hükûmetini davet etmesi saltanatın kaldırılması sürecini hızlandırmıştır. 1 Kasım 1922'de de saltanatın kaldırılmasına karar verilmiştir.

2. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (24 TEMMUZ 1923)

- Lozan Görüşmeleri **İsviçre**'nin **Lozan** kentinde yapılmıştır. Türk tarafı, Yunanların yaptığı yıkımın dünyaca görülmesi için **İzmir**'de toplanmasını istemiş ancak bu gerçekleşmemiştir.
- Lozan Barış Görüşmelerinde TBMM'yi **İsmet İnönü** temsil etmiştir.

Lozan'da Türk Heyetinin KEsinlikle Taviz Vermediği Konular

- **K**apitülasyonlar
- **E**rmeni Meselesi/Azınlıklar
- **T**ürk ordusunun sınırlandırılamayacağı

- Lozan Konferansı **20 Kasım 1922**'de açılmış, **4 Şubat 1923**'te bir sonuç almadan dağılmıştır.

Lozan'ın Dağılmasına Yol Açan Konular	Lozan'a Ara Verildiğinde Yaşanan Gelişmeler
Kapitülasyonlar	Meclis seçimlerinin yenilenmesi
Osmanlı Borçları	II. TBMM'nin göreve başlaması
Musul-Kerkük	İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması
Boğazlar Sorunu	Liberal ekonomik sistemin benimsenmesi

- 23 Nisan'da Lozan Barış Görüşmelerinin ikinci aşaması başlamış, İsmet Paşa 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nı imzalamıştır.

@SadettinAkyayla

KR AKADEMİ YAYINLARI
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

"Bu antlaşma (Lozan) Türk ulusuna karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış, büyük bir suikastın yıkılışını bildirir bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasal zafer yapıtıdır!"

Mustafa Kemal

"Bu dakikada bile hâlâ bir milyondan fazla masum Türk, Küçük Asya ovalarında ve yaylalarında evsiz, ekmeksiz ... dolaşıyor. Efendiler, çok ıstırap çektik, çok kan akıttık... Bütün uygar uluslar gibi özgürlük ve bağımsızlık istiyoruz."

İsmet İNÖNÜ

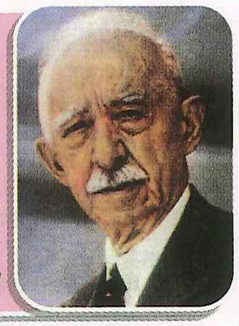

LOZAN ANTLAŞMASININ MADDELERİ

A. SINIRLAR

1. SURİYE SINIRI

- Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Fransa ile imzalan **Ankara Antlaşması** (20 Ekim 1921) geçerli sayılmıştır.
- **Hatay**, sınırımız dışında kalmıştır. (Misakımillî'den verilen ikinci tavizdir.)
- **Süleyman Şah'ın** mezarının bulunduğu **Caber Kalesi** Türk toprağı sayılmıştır.

2. IRAK SINIRI

- Lozan'da çözüme kavuşmayan (olumlu ya da olumsuz bir karar yok) tek konu Irak sınırı (Musul) olmuştur.
- Mesele Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak **ikili görüşmelere** bırakılmıştır.

3. YUNANİSTAN SINIRI

- Türk-Yunan sınırı Mudanya Ateşkes Antlaşması'na göre çizilmiştir.
- **Meriç Nehri,** Türk-Yunan sınırı kabul edilmiştir.

4. BULGAR SINIRI

- Bulgar sınırı ile ilgili yeni düzenleme yapılmamıştır.
- II. Balkan Savaşı sonrasında imzalanan **İstanbul Antlaşması** geçerli sayılmıştır.
- Meriç Nehri sınır kabul edilmiştir.

5. DOĞU SINIRI

- Doğu sınırı ile ilgili yeni düzenleme yapılmamıştır.
- Sovyet Rusya ile imzalanan **Moskova Antlaşması** ve Kafkas Cumhuriyetleri ile imzalanan **Kars Antlaşması** geçerli sayılmıştır.

6. İRAN SINIRI

- İran sınırı ile ilgili yeni düzenleme yapılmamıştır.
- 1639 yılında imzalanan **Kasr-ı Şirin Antlaşması**'ndan beri çizilen sınırlar geçerli kabul edilmiştir.

B. ADALAR

- **On İki Ada** İtalya'da kalmıştır.
- **Gökçeada, Bozcaada** ve **Tavşan adaları** Türkiye'ye bırakılmıştır.
- **Ege adaları** Yunanistan'a bırakılmıştır. (Türkiye'nin Ege kıyılarına yakın olan Yunan Adaları silahlandırılmayacaktır.)

C. KAPİTÜLASYONLAR

- Kesin olarak kaldırılmıştır. Böylelikle ulusal bağımsızlık yolunda önemli bir adım atılmıştır.

D. AZINLIKLAR

- Yeni Türk Devleti sınırları içinde yaşayan bütün azınlıkların **Türk vatandaşı** olduğunu kabul etmiştir.
- Böylelikle yabancı devletlerin Türkiye'nin iç işlerine karışması engellenmiştir.
- **Ermeni azınlığın** Anadolu'da devlet kurma talebi Lozan'da gündeme alınmamıştır.

E. NÜFUS MÜBADELESİ (ETABLİ MESELESİ)

- Türkiye ile Yunanistan arasındaki en önemli sorunlardan biridir.
- Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin karşılıklı olarak yer değiştirmesi benimsenmiştir. Ancak **İstanbul'daki Rumlar** ile **Batı Trakya'daki** Türkler değişim dışı tutulmuştur. (Buralarda yaşayan halk eskiden beri **yerleşik/etabli** sayılmışlardır.)

F. BOĞAZLAR

- Boğazların her iki yakası, **15 km'lik** alan **askerden ve silahtan** arındırılmıştır.
- Boğazların yönetimi başkanı Türk olan **uluslararası bir komisyona** bırakılmıştır.
- Savaş zamanında savaş gemilerinin geçişi Türkiye'nin isteğine bırakılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Lozan Barış Antlaşması'nda Türkiye, **Kıbrıs Adası**'nın ve **Mısır**'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Yeni Türk Devleti Lozan Barış Antlaşması'nda **azınlık hakları** konusuna özellikle dikkat etmiştir. Bu konuda yabancıların iç işlerimize karışmasını önlemek amacıyla bütün azınlıklar Türk vatandaşı kabul edilmiştir. Ermeni azınlığın taleplerini gündeme bile aldırmamıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Lozan Barış Konferansı'nda olumlu ya da olumsuz bir çözüme kavuşmayan tek mesele **Irak sınırı (Musul Meselesi)** olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Lozan Barış Antlaşması'nda **Batı Trakya, Kıbrıs, Ege Adaları, Hatay ve Musul** hariç toprak bütünlüğü büyük ölçüde sağlanmıştır. Misakımillî ise tam olarak gerçekleştirilememiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Lozan Barış Konferansı'nda **"Yabancı Okullar"** meselesi iç mesele kabul edilmiş ve yabancı devletlerin müdahalesine izin verilmemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla Sevr Barış Antlaşması ortadan kalkmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kazım Karabekir tarafından kaleme alınan **"İstiklal Harbimiz"** adlı eser Millî Mücadele'nin önemli kaynakları arasında yer almaktadır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

G. SAVAŞ TAZMİNATI

- Yunanistan savaş tazminatı olarak **Karaağaç'ı** Türkiye'ye bırakmıştır.
- İngiltere ise I. Dünya Savaşı'ndan dolayı Türkiye'den tazminat talebinde bulunmuş ve savaş sırasında Almanya'da rehin tutulan beş milyon altın ile İngiltere'ye sipariş edilen ve bedeli peşin ödenen iki gemiyi savaş tazminatı saymış ve Türkiye'ye teslim etmemiştir.

H. OSMANLI BORÇLARI

- Osmanlı Devleti'nden ayrılan ve yeni kurulan devletlerle Türkiye arasında paylaştırılmıştır.
- Türkiye payına düşen borcu **Türk lirası** ve **Fransız frangı** üzerinden ödemeyi kabul etmiştir.
- **Dûyûn-u Umumiye İdaresi** kaldırılmıştır.

I. YABANCI OKULLAR

- Yabancı Okullar Meselesi Lozan'da **iç mesele** olarak kabul edilip yabancı müdahalesine izin verilmeyen konudur. Bu konuda en çok **Fransa** ile sorun yaşanmıştır.

J. FENER RUM PATRİKHANESİ

- Türkiye'nin amacı patrikhaneyi Türkiye'den çıkarmaktır. Ancak bu isteğini kabul ettirememiştir.
- Buna karşılık patrikhanenin **"ekümenik iddiası"** (bütün Ortodoksların evrensel liderliği) kabul edilmemiş, Patrikhane Türkiye'nin bir dinî kurumu olarak nitelendirilmiştir.

K. İSTANBUL'UN BOŞALTILMASI

- Barış antlaşmasının TBMM tarafından onaylanmasından **6 hafta sonra İtilafların İstanbul'u boşaltması** kararlaştırılmıştır.

Lozan'da Türkiye Aleyhine Çözümlenen Konular

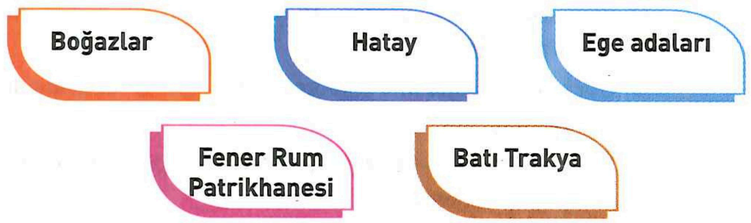

Lozan'dan Sonra Atatürk Dönemi'nde Tekrar Gündeme Gelen Konular

3. MİLLİ MÜCADELENİN SANAT VE EDEBİYATA YANSIMALARI

- I. İnönü Muharebesi'nden sonra cepheye giden ve **onbaşılık** rütbesi verilen **Halide Edip Adıvar**'ın, **Ateşten Gömlek** adlı romanı ve **Türk'ün Ateşle İmtihanı** adlı anı türündeki eseri bu dönemi anlatan önemli eserlerdendir. **Vurun Kahpeye** ve **Dağa Çıkan Kurt** diğer önemli eserleridir.
- **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**'nun **Yaban** adlı romanı sonradan yazılmış olsa da yaşanan olayları anlatan en iyi örneklerdendir. **Düşman'ın Yaktığı Köyle Ahalisine, Ankara, Sodom ve Gomero** diğer önemli eserleridir.
- **Kemal Tahir**'in **Esir Şehrin İnsanları** ve **Yorgun Savaşçı, Samim Kocagöz**'ün **Kalpaklılar** ve **Doludizgin, Aka Gündüz**'ün **Dikmen Yıldızı, Mithat Cemal Kuntay**'ın **Üç İstanbul, Tarık Buğra**'nın **Küçük Ağa, Turgut Özakman**'ın **Şu Çılgın Türkler** Millî Mücadele Dönemi'ni anlatan roman türünde önemli eserlerdir.
- Gazeteci olarak Mustafa Kemal'in yanında yer alıp destek veren **Falih Rıfkı Atay**'ın Çankaya adlı yapıtı da önemlidir.
- **Kemalettin Kamu**'nun **Dumlupınar Önünde, Fazıl Hüsnü Dağlarca**'nın **Üç Şehitler Destanı, Nazım Hikmet**'in **Kuvay-ı Milliye Destanı, Cahit Külebi**'nin **Atatürk Kurtuluş Savaşı**'nda şiir türünde bu dönemi anlatan önemli yapıtlardır.
- Ayrıca **Kazım Karabekir**'in **İstiklal Harbimiz** ve **Paşaların Kavgası, Falih Rıfkı Atay**'ın **Çankaya, Ateş ve Güneş, Kurtuluş, Fethi Okyar**'ın **Üç Devirde bir Adam, Atilla İlhan**'ın **Kurtlar Sofrası, Andrew Mango**'nun **Atatürk ve Modern Türkiye'nin Kurucusu, Şevket Süreyya Aydemir**'in **Tek Adam** ile **Ali Fuat Cebesoy**'un **Sınıf (Okul) Arkadaşım** adlı eserleri diğer önemli eserlerdendir.

@SadettinAkyayla

ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA

A. I. MECLİS VE II. MECLİS

- 28 Ocak 1920'de Misakımillî Kararlarını alan Mebusan Meclisinin dağıtılması üzerine, 23 Nisan 1920'de TBMM açılmıştır.
- **23 Nisan 1920-1 Nisan 1923** yılları arasında görev yapan **I. TBMM** hem millet egemenliğini sağlamış hem de Millî Mücadele'yi yönetmiştir.
- Zamanla I. TBMM içinde görüş ayrılıklarının derinleşmesi üzerine, seçimlerin yenilenmesi sağlanarak, **11 Ağustos 1923**'te **II. Meclis**in faaliyetlerine başlaması sağlanmıştır. İnkılaplar bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

B. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ VE YAŞANAN GELİŞMELER

- Kurtuluş Savaşı sırasında siyasal anlaşmazlıkların Millî Mücadele'nin önüne geçmesini engellemek amacıyla siyasi partilerin kurulmasına izin verilmemişti.
- Mustafa Kemal, Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra yeni devletin **ilk partisi** olan **Halk Fırkasını 9 Eylül 1923**'te kurmuştur.

1. CUMHURİYET HALK FIRKASI (PARTİSİ) (9 EYLÜL 1923)

- **9 Eylül 1923**'te **Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti** Halk Fırkası adı ile siyasal partiye dönüşmüştür.
- Partinin ilk genel başkanı **Mustafa Kemal**'dir.
- Parti 1924'te **Cumhuriyet Halk Fırkası,** 1935'te **Cumhuriyet Halk Partisi** adını almıştır.
- Partinin amacı *devrimleri gerçekleştirmektir.* Mustafa Kemal dokuz temel ilkeden **(Dokuz Umde)** oluşan bir parti programı hazırlamış ve gerçekleştirmek istediği inkılapların bu parti programına koymuştur.
- **1946** yılına kadar tek parti olarak varlık gösteren, **1950**'de Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar ülkeyi yöneten Cumhuriyet Halk Fırkası; inkılap hareketlerinin çoğunu gerçekleştirmiştir.
- Ekonomide **devletçilik** ilkesini benimsemiştir.

@SadettinAkyayla

Nutuk

- Halk Fırkasının 1927'deki 2. Kurultayı'nda Mustafa Kemal tarafından okunmuştur.
- Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'un telif haklarını **Türk Hava Kurumuna** bırakmıştır.
- Nutuk'ta **1919-1927** yılları arasında geçen olaylar anlatılmıştır.
- Nutuk *"19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktım."* cümlesi ile başlamış, *"Gençliğe Hitabe"* ile sona ermiştir.
- Nutuk Türk bağımsızlık mücadelesini anlattığı için Türk tarihindeki **Orhun Kitabelerine** benzetilebilir.
- Nutuk'ta en çok ismi geçen **"Yahya Kaptan"** olmuştur.
- Nutuk'ta Türk devletinin kuruluşu üç evreye ayrılarak anlatılmıştır:

1919 - 1920	Genelgeler ve Kongreler
1920 - 1923	TBMM ve Kurtuluş Savaşı
1923 - 1927	Türkiye Cumhuriyeti

UYARI

Mustafa Kemal'in inkılapları yapabilmek için birlikte uyum içinde çalışabileceği insanlardan oluşan bir kadroya ihtiyaç duyması Cumhuriyet Halk Fırkasının kurulmasındaki temel etkendir.

2. TERAKKİPERVER (İLERİCİ) CUMHURİYET FIRKASI (17 Kasım 1924-5 Haziran 1925)

- Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**dır. Saltanatın kaldırılması ile Cumhuriyet'in ilanı sırasında Mustafa Kemal'in fikir ayrılığına düştüğü silah arkadaşları tarafından kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

I. TBMM'de **I. Grup** ve **II. Grup** olarak iki ana siyasal grup ortaya çıkmıştır. I. Grup, Müdâfaa-i Hukuk Grubu taraftarlarından oluşan Mustafa Kemal'in liderliğindeki grup; II. Grup ise çoğunluğu saltanatçı ve hilafetçi kişilerden oluşan gruptur.

KRİTİK BİLGİ

Halk Fırkasının kurucuları arasında **Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa, İsmet (İnönü) Paşa, Recep (Peker) Bey, Celal (Bayar) Bey, Saffet (Arıkan) Bey** gibi önemli şahsiyetler yer almıştır.

KRİTİK BİLGİ

Cumhuriyet Halk Fırkası **1927** yılında toplanan kurultayında **cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık** ve **laiklik** ilkelerini partinin ana ilkeleri olarak kabul etti. **1931**'deki kurultayda bu ilkelere **devletçilik** ve **inkılapçılık** da eklendi

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

16. Bölüm
Atatürk Dönemi İç Politika

Sınavda Çıkabilecek Not

Ordunun siyasetten ayrılması Atatürk'ün **cumhuriyetçilik** ilkesi ile ilgilidir.

KRİTİK BİLGİ

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının parti programında vekil seçimlerinde **tek dereceli seçim** sistemine, bireysel özgürlüklerin korunmasına, **toprak reformu** yapılmasına ve **adem-i merkeziyetçilik** (yerinden yönetim) ilkesinin benimsenmesine, **cumhurbaşkanı olan kişinin milletvekilliğinin kaldırılmasına** yer verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Takrir-i Sükûn Kanunu hükûmete cumhurbaşkanının onayıyla devlet aleyhinde her türlü faaliyeti yasaklama yetkisi veren **1925** tarihli kanundur. **1929**'a kadar yürürlükte kalmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kurucuları

- **K**âzım Karabekir
- **A**li Fuat Cebesoy
- **R**auf Orbay
- **A**dnan Adıvar
- **R**efet Bele
- **CA**fer Tayyar Eğilmez

Ordunun Siyasetten Ayrılması

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduktan hemen sonra **19 Aralık 1924**'te askerlikle ilgili görevleri devam edenlerin milletvekili olamayacağına dair kanun çıkarılmıştır. Bu kanundan sonra **Fevzi Paşa, Cevat Paşa** ordunun başına dönerken **Kâzım Karabekir, Ali Fuat Paşa, Refet Bele** askerlik görevini bırakıp mecliste kalmışlardır.

- Mustafa Kemal'in **"Paşalar Komplosu"** olarak nitelendirdiği olay *Terakiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıdır.*
- Parti programına **"Parti dine saygılıdır."** maddesi alarak dinî inançlar suiistimal edilmiş, Cumhuriyet ve laiklik karşıtı politikalar üretilmiştir. Bu durum laiklik karşıtı eylemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- Ekonomide **liberalizm** (serbest ekonomi) ilkesini benimsemiştir.
- İç politikada muhalefet ve iktidar arasında çekişmeler devam ederken dış güçlerin de kışkırtması ile **Şeyh Sait İsyanı** çıkmıştır.

Nasturi Ayaklanması

- **1924**'te **Hakkâri** ve çevresinde çıkmıştır. Hristiyan bir grup olan **Nasturiler** tarafından çıkarılmıştır.
- İsyanın çıkmasında etkili olan İngilizler bölgede kaos ortamı oluşturarak **Musul Meselesi**'nde durumu kendi lehine çevirmek istemiştir.

3. ŞEYH SAİD AYAKLANMASI

- **13 Şubat 1925**'te **Diyarbakır**'ın **Piran Köyü**'nde başlamıştır. Doğu ve Güneydoğu'da önemli bir etkiye sahip olan Şeyh Said tarafından çıkarılmıştır.
- Şeyh Said İsyanı, Türkiye Cumhuriyeti'nde **rejime karşı çıkan ilk isyandır.**

DİKKAT

Musul Sorunu'nu çıkarları doğrultusunda çözmek isteyen **İngiltere**, Türkiye'yi zor durumda bırakmak gayesiyle Doğu Anadolu'daki rejim karşıtı grupları devlete karşı kışkırtmış ve **Şeyh Said İsyanı**'nın çıkmasında etkili olmuştur.

- **Dinî** yönü yanı sıra **etnik bir nitelik** de taşıyan bu isyanın çıkmasında **İngiltere**'nin kışkırtmaları etkili olmuştur.
- İsyan sırasında görevde olan **Ali Fethi Okyar** Hükûmeti isyanı bastırmada etkisiz kalınca istifa etmek zorunda kalmış ve yerine **İsmet İnönü** hükûmeti kurulmuştur.
- İsyanı bastırmak için 4 Mart 1925'te **Takrir-i Sükûn Kanunu** çıkarılmış ve **İstiklal Mahkemeleri** yeniden kurulmuştur. Kanunun yürürlükte kaldığı **1925-1929** yılları **Takrir-i Sükûn Dönemi** olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde;
  - İsyan nedeniyle Türkiye, Musul sorunu ile gerektiği kadar ilgilenememiştir.
  - İsyan nedeniyle biri **Ankara**'da ve diğeri de ayaklanma bölgesi **Diyarbakır**'da olmak üzere iki tane **İstiklal Mahkemesi** kurulmuştur.
  - Bölgesel **seferberlik** ve **sıkıyönetim** uygulanmıştır.
  - Bölgedeki parti yöneticilerinin isyanla alakalı olduğu ve partinin dini siyasete alet ettiği gerekçe gösterilerek 3 Haziran 1925'te **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası** kapatılmıştır.
- Türkiye isyan nedeniyle Misakımillî sınırları içinde olmasına rağmen Cemiyet-i Akvamın (Milletler Cemiyeti) verdiği karara uymak zorunda kalmış ve **5 Haziran 1926**'da yapılan **Ankara Antlaşması**'yla Musul'u Irak'a bırakmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin Musul'dan vazgeçmesinin karşılığı olarak bölgedeki petrol gelirinin %10'u 25 yıl süreyle Türkiye'ye verilmiştir.

@SadettinAkyayla

Ancak Türkiye 500.000 İngiliz sterlini karşılığı bu hakkından vazgeçmiştir. Böylece Türkiye-Irak sınırı İngilizlerin istediği ve Milletler Cemiyetinin kararlaştırdığı şekilde çizilerek Musul sorunu çözümlenmiştir.

4. MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ (16 Haziran 1926)

- Bu suikast girişimini eski ittihatçılar düzenlemiştir. Mustafa Kemal'i öldürdükleri takdirde Cumhuriyet rejimini yıkabileceklerine inanmışlardır. Bu nedenle Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmak ve yönetimi ele geçirmek istemişlerdir.
- Eylem Ankara'da gerçekleştirilemeyince **İzmir**'de gerçekleştirilmek istenmiştir. Suikastçileri kaçıracak olan **Motorcu Giritli Şevki**'nin telaşa kapılıp durumu İzmir Valisi Kâzım Paşa'ya bildirmesi üzerine girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

"Benim değersiz vücudum mutlaka bir gün toprak olacaktır fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar sürekli kalacaktır."

Mustafa Kemal

- Suikast ile ilgili yargılama ve sorgulamalar için **İstiklal Mahkemeleri** kurulmuştur. **Ziya Hurşit** ve arkadaşları idama mahkûm edilirken; **Kâzım Karabekir, Ali Fuat, Refet, Cafer Tayyar, Bekir Sami Kunduh** gibi isimler de yargılanıp beraat etmiştir.

5. SERBEST CUMHURIYET FIRKASI (12 AĞUSTOS-17 KASIM 1930)

- **1929 Dünya Ekonomik Bunalımı** Türkiye'yi olumsuz etkilemiş ve CHP içinde ekonomik politikaları eleştiren muhalifler oluşmaya başlamıştı.
- Mustafa Kemal ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunların hükûmetin mecliste yeterince denetlenememesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Bu yüzden Atatürk yakın arkadaşı **Ali Fethi Okyar**'dan bir parti kurmasını istemiştir.
- Bu istek üzerine 12 Ağustos 1930'da ikinci muhalefet partisi olan **Serbest Cumhuriyet Partisi** kurulmuştur.

Partinin Üyeleri

- **Ali Fethi Okyar**
- **Tahsin Üzer Bey**
- **Ahmet Ağaoğlu**
- **Makbule Hanım (Atatürk'ün kız kardeşi)**

- Serbest Cumhuriyet Fırkasının CHP'den farklı olarak ekonomide **liberalizm** ilkesini savunmuştur.
  - Serbest Cumhuriyet Fırkasının parti programında, *Cumhuriyetçi ve milliyetçi esaslara sadık kalınması, kadınlara siyasi hakları verilmesi, vergilerin halkın gücüne göre toplanması, paranın değerinin korunması, yabancı sermayenin çekilmesi, vatandaşın gücü yetmediği ortamda devletin gücünden yararlanılması, limanlardaki tekellere son verilmesi, Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun etkin bir şekilde uygulanması* gibi ilkeler yer almıştır.
- Parti içinde rejim ve inkılap karşıtlarının artması üzerine Fethi Bey, **17 Kasım 1930**'da partiyi kapatmıştır.

6. MENEMEN OLAYI (23 ARALIK 1930)

- Menemen Olayı Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra rejim karşıtlarınca çıkarılan bir isyandır. Mehdilik iddiasında bulunan **Derviş Mehmet** ve yanındakiler **"Şeriat isteriz."** diye ayaklanma çıkarmıştır.
- **Rejime karşı çıkan ikinci isyandır.**
- Bu isyan Öğretmen Asteğmen **Mustafa Fehmi Kubilay**'ın ve iki bekçinin (Hasan ve Şevki) şehit edilmesiyle sonuçlanmıştır. Suçlu görülenler **Divan-ı Harp**te yargılanmışlardır.

UYARI

Türkiye çok partili hayata kesin olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonra Demokrat Partinin kurulması ile geçilebilmiştir.

Atatürk Zamanı Kurulan Ama Varlık Gösteremeyen Diğer Partiler

- Ahali Cumhuriyet Fırkası
- Tük Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Fırkası
- Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Partisi

KRİTİK BİLGİ

5 Haziran 1926 Ankara Antlaşması ile Hakkâri'nin Türkiye'ye ait olduğu kabul edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Mustafa Kemal'e hazırlanan suikast girişimlerinin elebaşıları eski Lazistan milletvekili **Ziya Hurşit**, İzmir milletvekili **Şükrü**, Eskişehir milletvekili **Arif** ile bazı **eski İttihatçılar**dır.
- Ayrıca **Giritli Şevki, Laz İsmail, Çopur Hilmi, Gürcü Yusuf** isyancılar arasında yer almıştır.

KRİTİK BİLGİ

İstiklal Mahkemelerinin son kez görev yaptığı dava **"İzmir Suikasti Davası"**dır. İstiklal Mahkemelerinin görev yaptığı olaylar;

- TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmalara karşı (ilk kez)
- Tekalif-i Milliye Emirlerinin uygulanmasında
- Şeyh Sait İsyanı sonrası
- İzmir Suikastı (son kez)

KRİTİK BİLGİ

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türkiye'de **Serbest Cumhuriyet Fırkasının** kurulmasına neden olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla

17. BÖLÜM ATATÜRK İLKELERİ

ATATÜRK İLKELERİ

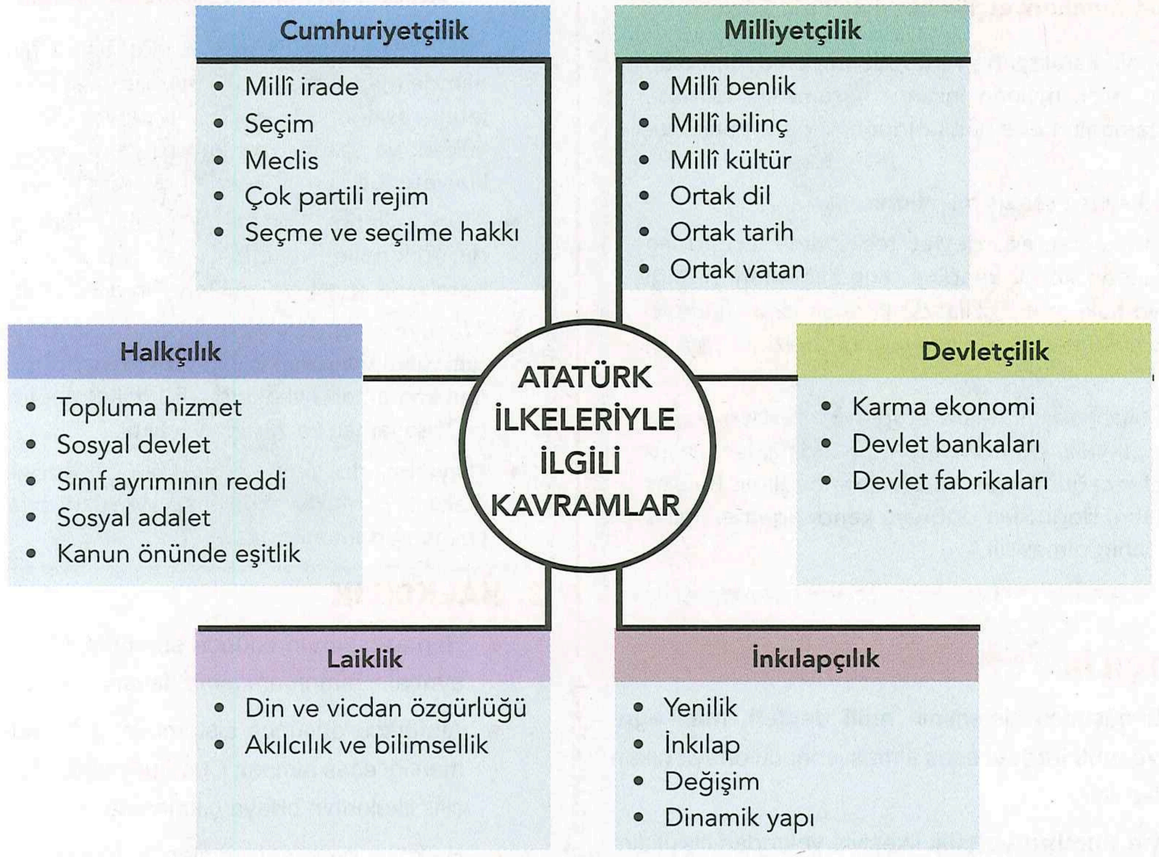

UYANDIRMA SERVİSİ

Millî egemenlik, devlet yönetiminin kişilere veya belirli bir zümreye değil doğrudan millete ait olmasıdır.

1. CUMHURİYETÇİLİK

- **"Millî egemenlik"** ilkesini temel alır. Egemenliğin kişi, zümre, sınıf gibi toplumun bir kısmına değil, tüm halka ait olduğunu savunur.
- Cumhuriyet, milletin egemenliğini kendi elinde tuttuğu bir devlet şeklidir.

Cumhuriyetçilik İlkesi Doğrultusunda Atılan Önemli Adımlar

- TBMM'nin açılması
- Saltanatın kaldırılması
- Cumhuriyet'in ilan edilmesi
- Halifeliğin kaldırılması
- Seçmen olmak için aranan vergi verme şartının kaldırılması
- Erkân-ı Harbiye Vekâletinin kapatılması
- 1921 ve 1924 anayasalarının kabul edilmesi
- Ordunun siyasetten ayrılması
- Seçmen yaşının düşürülmesi
- Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınması
- Çok partili hayat denemelerinin gerçekleşmesi

- **"Cumhuriyetçilik"** ilkesi Mustafa Kemal Atatürk'ün en büyük eserim dediği ve laiklikle birlikte **"partiler üstü"** gördüğü ilkesidir.

KRİTİK BİLGİ

Halkın yönetime katılması Atatürk'ün **Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik** ve **halkçılık** ilkeleriyle ilgilidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettinakyayla @SadettinAkyayla

17. Bölüm
Atatürk İlkeleri

UYANDIRMA SERVİSİ

Cumhuriyetçilik ilkesi, Atatürk ilkelerinin temelini oluşturur:

- **Bu ilkede egemenliğin kaynağı halktır. Kişi, sınıf ve zümre ayrımı gözetmez.** Bu nedenle **halkçı**dır.
- **Din ayrımı gözetmez, akıl ve bilime dayalıdır.** Bu nedenle **laiklik** ilkesiyle iç içedir.
- **Her alanda değişme ve gelişme ilkesine** dayandığı için **inkılapçı**dır.
- **Ekonomik güce göre ayrım gözetmez. Sosyal devlet ve fırsat eşitliğini esas alır.** Bu nedenle **devletçilik** ilkesiyle bağlantılıdır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Atatürk'ün **"Türk milleti"** tanımı şöyledir: **"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkına Türk milleti denir."** Mustafa Kemal Atatürk Türk milletini ırk esasına dayandırmamıştır. Bu nedenle **"Ne Mutlu Türküm Diyene!"** sözünü söyleyerek tek bir etnik grubu ifade etmediğini açıklamıştır

KRİTİK BİLGİ

Cumhuriyetçilik ilkesi doğrultusunda yaşanan gelişmeler (TBMM'nin açılması, saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı) de **halkçılık** ilkesi ile uygunluk gösterir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Atatürk'ün Cumhuriyetçilik İlkesiyle İlgili Sözleri

- "Türk milletinin karakterine ve âdetlerine en uygun olan bu yönetim şekli, milletin insanca yaşamasını bilmesi, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir."
- "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir."
- "Bugünkü hükûmetimiz, devlet teşkilatımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet ve hükûmet teşkilatıdır ki onun ismi cumhuriyettir. Artık hükûmet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır."
- "Süngü ile silahla, kanla elde ettiğimiz zaferden sonra, kültür, bilim, teknik, ekonomi gibi alanlarda zafer kazanmak için çalışacağız. Ancak bu bir şarta bağlıdır. Bu şart şudur: Milletin, doğrudan doğruya kendi egemenliğine kendisinin sahip olmasıdır."

2. MİLLİYETÇİLİK

- Atatürkçü düşünce sisteminin **millî devleti**, **millî egemenliği** ve **millî iradeyi** esas alması sonucu ortaya çıkan Atatürk ilkesidir.
- Bu yönüyle **Cumhuriyetçilik** ilkesiyle yakından ilişkilidir.

Milliyetçilik İlkesi Doğrultusunda Atılan Önemli Adımlar

- TBMM'nin açılması
- Misak-ı İktisadi Kararlarının alınması
- Türk Tarih Kurumunun kurulması
- Türk Dil Kurumunun kurulması
- Kabotaj Kanunu'nun kabul edilmesi
- Türk Parasını Koruma Kanunu'nun çıkarılması
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi
- Koruyucu Gümrük Yasası'nın kabul edilmesi
- Reji İdaresinin millîleştirilmesi
- Demir yollarının ulusallaştırılması
- Yeni harflerin kabul edilmesi
- Kapitülasyonların kaldırılması
- Merkez Bankasının kurulması

Atatürk'ün Milliyetçilik İlkesiyle İlgili Sözleri

- "Ben 1919 senesi Mayıs'ı içinde Samsun'a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım"
- "Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti; millî birlik ve beraberlik içinde güçlükleri yenmesini bilmiştir."
- "Türkiye halkı yüzyıllardan beri bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı, yaşamın bir gereği olarak düşünmüş bir kavmin kahraman evlatlarıdır. Bu millet bağımlı yaşamamıştır. Yaşayamaz ve yaşamayacaktır."
- "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep aynı ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır."

3. HALKÇILIK

- Herkesin kanun önünde eşitliğine, hiçbir kişi ya da gruba ayrıcalık tanınmamasına dayanan Atatürk ilkesidir.
- Atatürkçü düşünce sisteminin millî iradeyi ve millî egemenliği esas alması; Cumhuriyetçilik, halkçılık ve milliyetçilik ilkelerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- Halkçılık ilkesi sosyal alanda Türkiye Cumhuriyeti'nin bireylerinin mutlu ve refah içinde olmasını hedeflemiştir.

Halkçılık İlkesi Doğrultusunda Atılan Önemli Adımlar

- Aşar vergisinin kaldırılması
- Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi
- Kılık-Kıyafet Kanunu'nun kabul edilmesi
- Kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması
- Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi
- Ayrıcalık içeren ünvanların kaldırılması
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi
- Patrikhane ve konsoloslukların nikâh kıyma, mahkeme kurma gibi yetkilerinin sona erdirilmesi
- Millet mekteplerinin açılması
- Halkevlerinin açılması
- Cumhuriyet'in ilan edilmesi
- Osmanlı Devleti'nde alınan nişan, rütbe ve madalyaların kullanımı yasaklanması
- İlköğretimin zorunlu ve ücretsiz hâle getirilmesi

@SadettinAkyayla

Atatürk'ün Halkçılık İlkesiyle İlgili Sözleri

- "Bizim gönlümüz -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, egemenliğin idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir ilkesidir."
- "Bizim halkımız çıkarları birbirinden farklı sınıf hâlinde değil, aksine varlıkları ve çalışmalarının sonuçları birbirine lazım olan sınıflardan ibarettir."
- "Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, işçi, tüccar, sanatkâr, asker, doktor; velhasıl herhangi bir sosyal müessesede faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir. Devlete bu anlayışla azami faydalı olmak ve milletin emniyet ve iradesinin mahâline sarf edebilmek, bizce bizim anladığımız anlamda halk hükûmeti idaresiyle mümkün olur."
- "Zannederim bugün ki varlığımızın asıl niteliği, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılıktır ve halk hükûmetidir. Hükûmetlerin halkın eline geçmesidir."

4. DEVLETÇİLİK

- Millî Mücadele yılları sonrası zamanın şartlarına, ortalama ve dönemin ihtiyaçlarının getirdiği zorunluluğa dayalı olarak ortaya çıkan Atatürk ilkesidir.
- Devletçiliğin esası, başta ekonomi olmak üzere her alanda devletin planlamacı bir tutum takınmasıdır.
- Atatürk'ün devletçilik ilkesi devletin planlama görevinin yanında bireysel çalışmayı ve faaliyeti de kabul eder; özel sektörün varlığını reddetmez.

Devletçilik İlkesi Doğrultusunda Atılan Önemli Adımlar

- I. ve II. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planlarının hazırlanması
- Sümerbankın kurulması
- Etibankın kurulması
- Çubuk Barajı'nın inşa edilmesi
- Elektrik İşleri Etüt İdaresinin kurulması
- Merkez Bankasının kurulması
- Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun kabul edilmesi
- İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması
- Misak-ı İktisadi Kararlarının kabul edilmesi
- Devlet bankalarının kurulması
- Kamu İktisadi Teşekküllerinin kurulması
- Karabük Demir – Çelik Fabrikası'nın temellerinin atılması

Atatürk'ün Devletçilik İlkesiyle İlgili Sözleri

- "Devlet, tüm vatandaşların herhangi bir sanat ve meslekte, zamanımızdaki ilerlemelerin gerektirdiği derecede başarılı olması ile ilgilenir. Bu nedenlerledir ki vatandaşların öğretimi, eğitimi ve sağlığıyla ilgilenmek zorundadır."
- "Memlekette her çeşit üretimin artırılması için özel teşebbüsün devletçe gerekli görüldüğünü önemle vurguladıktan sonra diyebiliriz ki devlet ve özel teşebbüs birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır."
- "Bu açıkladığımız anlam ve anlayışta devletçilik, bilhassa sosyal, ahlâkî ve millîdir. Millî servetin dağılımında daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahı millî birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, millî birliğin temsilcisi olan devletin en önemli vazifesidir."
- "Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayati işler, zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek derecede değildir. Siyasi ve fikrî hayatta olduğu gibi iktisadi işlerde de fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işleri, ancak milletin toplam servetine ve devletin bütün teşkilat ve kuvvetine dayanarak millî egemenliğin uygulanmasını ve yürütülmesini düzenlemekle görevli olan hükûmetin mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır."

UYANDIRMA SERVİSİ

Halkçılık ilkesi üç temelden oluşmaktadır:

- **Halk egemenliği** (Yönetimin demokratikliği)
- **Eşitlik** (Herhangi bir birey ve sınıfa ulusun genel hakları dışında ayrıcalık tanımamak)
- **Sınıfsızlık** (Sınıf kavgasını kabul etmemek)

Sınavda Çıkabilecek Not

Türkiye'nin ekonomik şartları ve 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı devletçilik ilkesinin uygulanmasını zorunlu kılmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Atatürk'ün devletçiliği özel girişimciliği reddeden bir ilke değildir. Tüm üretim araçlarının devlet elinde toplanmasını amaçlamaz, özel girişim desteklenirken, özel girişimcinin ilgilenmediği ya da başarılı olamadığı alanlarda devlet yatırımları devreye sokulur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

17. Bölüm
Atatürk İlkeleri

5. LAİKLİK

- Laiklik, dinî olanla dünyevi olanın birbirinden ayrılmasıdır. Bireye tüm inanç ve ibadet hakkının tanınmasıdır.
- Laiklik düşüncesi, inanç özgürlüğü ve demokrasi ile ilgili sorunların bilimin ışığında ve bilimsel yöntemlerle çözümlenmesini öngörür.

Laiklik İlkesi Doğrultusunda Atılan Önemli Adımlar

- Saltanatın kaldırılması
- Halifeliğin kaldırılması
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi
- Şeriye ve Evkâf Vekâletinin kaldırılması
- Şeriat Mahkemelerinin kapatılması
- Medreselerin kapatılması
- Şeyhülislamlık makamının kaldırılması
- Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması
- Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi
- Anayasadan "Devletin dini İslam'dır." maddesinin çıkarılması
- Yemin metinlerinden "Vallahi" sözcüğünün çıkarılması
- Şapka Kanunu'nun kabul edilmesi
- Kılık-Kıyafet Kanunu'nun kabul edilmesi
- Laiklik ilkesinin anayasaya girmesi
- Şeyhlik, seyyitlik, üfürükçülük, dervişlik, emirlik, falcılık, büyücülük, muskacılık gibi san ve sıfatların kullanılması ve bunlara ait özel kıyafetlerin giyilmesinin yasaklanması

Atatürk'ün Laiklik İlkesiyle İlgili Sözleri

- "Laiklik yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir."
- "Vatandaşları içinde çeşitli dinlere mensup unsurlar bulunan ve her din mensubu hakkında adil ve tarafsız tutum ve davranışta bulunmaya vazifeli olan bir hükûmet, fikir ve vicdan hürriyetlerine uymaya mecburdur."
- *"İnanmış ve mutlu olduğumuz İslam dinini yüzyıllardan beri alışılmış olduğu üzere, bir politika aracı durumundan kurtarmak ve yükseltmek gerektiği gerçeğini görüyoruz. Ancak böylece İslam dininin yüceliği gerçekleşir."*

6. İNKILAPÇILIK

- Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişikliklere "inkılap" denir.
- Türk toplumunun çağdaşlaşmasını sağlamak, Türk toplumuna bir dinamizm kazandırmak için inkılapçılık ilkesi benimsenmiştir.

İnkılapçılık İlkesi Doğrultusunda Atılan Önemli Adımlar

- Ölçü-tartı birimleri değiştirilmesi. (Metrik sisteme geçilmiştir.)
- Miladi takvimin kabul edilmesi
- Kılık-Kıyafet Kanunu'nun kabul edilmesi
- Hafta tatilinin pazara alınması
- Uluslararası saat sistemine geçilmesi
- Sanayi Nefise Mektebinin yerine Güzel Sanatlar Fakültesinin açılması
- Darülfünun yerine İstanbul Üniversitesi'nin açılması
- Mülkiye Mektebi yerine Siyasal Bilgiler Fakültesinin açılması
- Uluslararası rakamların kullanılmaya başlanması

Atatürk'ün İnkılapçılık İlkesiyle İlgili Sözleri

- "Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktır."
- "Uçurumun kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar. Yıllarca süren savaş. Ondan sonra içeride ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni toplum, yeni devlet ve bunları başarmak için aralıksız inkılaplar. İşte Türk genel inkılabının bir kısa ifadesi."
- "İnkılabın temellerini her gün derinleştirmek, kuvvetlendirmek lazımdır. Zira medeni dünya çok ileridedir. Buna yetişmek, o medeniyet çemberine girmek mecburiyetindeyiz."
- "Uygarlık yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Toplumsal hayatta, bilim ve fen alanında başarı kazanmak için, tek gelişme ve ilerleme yolu budur."

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE YAPILAN İNKILAPLAR

A. SİYASİ ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

1. SALTANATIN KALDIRILMASI (1 Kasım 1922)

- Savaş bitmiş ateşkes imzalanmış sıra barış antlaşmasına gelmiştir. Ancak İtilaf Devletleri Lozan Görüşmelerine hem Ankara hem de İstanbul hükûmetlerini birlikte davet etmiştir.
- İstanbul Hükûmeti başkanı olan **Tevfik Paşa**, Mustafa Kemal'e bir telgraf çekerek görüşmelere birlikte gidilmesini teklif etmiştir. Bu tür gelişmeler saltanat makamının kaldırılmasını zorunlu hâle getirmiştir.

Saltanatın Kaldırılmasının Nedenleri

- Ulusal egemenliğin benimsenmiş olması ve saltanatın ulusal egemenliğe ters düşmesi
- Lozan'a TBMM Hükûmeti yanında İstanbul Hükûmetinin de çağrılması
- Devlette ve yönetimde oluşan ikiliğe son verilmek istenmesi
- Padişahın teslimiyetçi tutumu ve Millî Mücadele'ye karşı olması
- Sadrazam Tevfik Paşa'nın barış konferansı öncesi TBMM'ye iş birliği teklif edip kazanılan zaferden pay almaya çalışması
- Saltanatın kurulmak istenen laik düzene aykırı olması

Saltanatın Kaldırılmasının Sonuçları

- Osmanlı Devleti **resmen** sona ermiştir.
- Sadrazam **Tevfik Paşa Hükûmeti** istifa etmiştir.
- 17 Kasım 1922'de son Osmanlı Sultanı **Vahdettin** ülkeyi terk etmiştir.
- TBMM, 18 Kasım 1922 günü Osmanlı soyundan gelen **Abdülmecit Efendi**'yi halife seçmiştir.
- Lozan'da **ikilik çıkması** engellenmiştir.
- TBMM'nin yaptığı **ilk inkılap hareketi** olmuştur.
- Siyasi ve dinî otorite birbirinden ayrıldığı için **laiklik yolunda ilk adım** atılmıştır.

- **Vahdettin** 17 Kasım sabahı İngilizlerin **Malaya Zırhlısı** ile İstanbul'dan ayrılmış, Müslümanların halifesi ünvanıyla **Malta**'ya götürülmüştür. Önce Malta'ya, sonra **Mekke**'ye giden Vahdettin daha sonra da **San Remo**'ya yerleşmiştir. 15 Mayıs 1926'da San Remo'da vefat etmiştir. Mezarı Suriye'dedir.

2. ANKARA'NIN BAŞKENT OLMASI (13 EKİM 1923)

- Gerek coğrafi, jeopolitik, stratejik konumu ve gerekse ülke savunmasında ve yönetiminde avantajlı konum nedeni ile **13 Ekim 1923**'te Ankara **resmî başkent** olarak kabul edilmiştir.

3. CUMHURİYET'İN İLANI (29 EKİM 1923)

- 11 Ağustos 1923'te göreve başlayan II. TBMM, Lozan Barış Antlaşması'nı onayladıktan sonra ilk iş olarak rejimin adını belirlemiştir.

Cumhuriyet'in İlanını Gerektiren Sebepler

- Saltanatın kaldırılmasıyla ortaya çıkan devlet başkanlığı meselesi
- Rejimin ve devlet adının belirlenmemiş olması
- Bu durumun diğer devletlerle siyasi ilişkileri olumsuz etkilemesi
- Ulusal egemenliğin güçlendirilmek istenmesi
- Yaşanan hükûmet bunalımı

- Cumhuriyet'in ilanını hızlandıran gelişme, yaşanan **"Hükûmet (Ekim) Bunalımı"**dır. Cumhuriyet'in ilanı ile kabine sistemine geçilerek bu kriz aşılmıştır.

Hükûmet Buhranı

Lozan'a istediği hâlde gidemeyen **Rauf Orbay** hükûmetten istifa etmiş, yerine geçen **Ali Fethi Okyar** başkanlığındaki hükûmete yoğun bir eleştiri bombardımanında bulunmuş ve hükûmetin çalışmasını engellemiştir. Bunun üzerine Ali Fethi Bey istifa etmiş, meclis hükûmeti sisteminden dolayı yeni hükûmet bir türlü kurulamamıştır. Böylece hükûmet krizi ortaya çıkmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Saltanatın kaldırılmasını hızlandıran gelişme Lozan Görüşmelerine iki hükûmetin de çağrılmasıdır.

KRİTİK BİLGİ

- Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin hukuki varlığı sona ermiştir.
- **1 Kasım** günü **"Hâkimiyet-i Milliye Bayramı"** olarak kabul edilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Kabine Sistemi, cumhurbaşkanı meclisin içinden bir milletvekilini başbakan olarak atayarak, bu kişiye hükûmet kurma görevini verir. Başbakan seçilen milletvekili başkanları belirler ve cumhurbaşkanına sunar. Sunulan liste cumhurbaşkanınca onaylanınca hükûmet kurulmuş olur.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

18. Bölüm
Atatürkçülük ve Türk İnkılabı

KRİTİK BİLGİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin;

- İlk cumhurbaşkanı **Mustafa Kemal**'dir.
- İlk başbakanı **İsmet (İnönü) Paşa**'dır.
- İlk meclis başkanı **Fethi (Okyar) Bey**'dir.

KRİTİK BİLGİ

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk Dönemi'nde **İsmet İnönü** (1923-1924/1925-1937), **Ali Fethi Okyar** (1924-1925), **Celal Bayar** (1937-1939) başbakanlık görevinde bulunmuştur. Atatürk Dönemi'nin **son başbakanı Celal Bayar**'dır.

KRİTİK BİLGİ

- Türkiye Cumhuriyet'inin ilk Diyanet İşleri Başkanı Ankara müftüsü **Rıfat Börekçi** olmuştur.
- Türkiye'nin ilk Genel Kurmay Başkanı ise **Fevzi Çakmak**'tır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Cumhuriyet'in İlanının Sonuçları

- Devletin adı ve rejimi belirlenmiştir.
- Devlet başkanlığı sorunu çözümlenmiştir.
- **Mustafa Kemal** 158 üyenin oyu ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir.
- Yürütme yetkisi meclisten kabineye geçmiş, İsmet İnönü (ilk başbakan) Cumhuriyet'in ilk kabinesini kurmuştur.
- Kurulan hükûmetler TBMM Hükûmeti değil, **Cumhuriyet Hükûmeti** adını almıştır. **Ali Fethi Okyar** ilk TBMM Başkanı seçilmiştir.
- *"Türkiye Devleti'nin yönetim şekli Cumhuriyet'tir."* maddesi 1921 Anayasası'na eklenmiştir.
- Meclis hükûmeti sisteminden kabine sistemine geçilerek hükûmet kurma bunalımı aşılmıştır.

4. HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

- 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldığı hâlde ortam henüz hazır olmadığı için halifelik kaldırılmamış, meclis **Abdülmecit Efendi**'yi halife seçmişti.
- Cumhuriyet'in ilanından sonra rejimle bağdaşmayan halifelik sorun olmaya başlamış ve kaldırılmasına karar verilmiştir.

Halifeliğin Kaldırılma Nedenleri

- Milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle halifelik makamının Müslüman toplumlar üzerinde etkisini yitirmesi
- Dünya Savaşı'nda cihat çağrısına diğer toplumlardan cevap gelmemesi
- Halifelik makamının ulusal egemenlik ve Cumhuriyet yönetimi ile bağdaşmaması
- Laik düzene geçişte önemli bir engel olması
- Yeniliklerin önündeki en önemli engel olarak görülmesi
- Eski düzen yanlılarının halife seçilen Abdülmecid etrafında toplanmaya başlanması
- Abdülmecid'in bağımsız bir bütçe talebinde bulunması, dış ülkelere temsilci göndermek, hükûmete danışmadan yabancı elçileri kabul etmek istemesi

- **3 Mart 1924**'te dönemin Urfa Milletvekili **Şeyh Saffet Efendi** ve 53 arkadaşının verdiği kanun teklifi TBMM tarafından kabul edilmiş ve böylece halifelik makamı kaldırılmıştır.

Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları

- Laik düzene geçme yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Ümmet anlayışından millet anlayışına geçilmiştir (Milliyetçilik ile ilgili).
- Cumhuriyet rejimi güçlenmiştir. Eski rejime dönüşün önü kapatılmıştır.
- İki başlı yönetim görüntüsüne son verilmiştir.

3 Mart 1924 Tarihinde Yaşanan Diğer Gelişmeler

- Halifelik kaldırıldığı tarihte (3 Mart 1924) dört önemli adım daha atılmıştır. Bunlar;

A Osmanlı ailesinin Türkiye'den çıkarılması kararı

T evhid-i Tedrisat Kanunu

E rkân-ı Harbiye Vekâletinin kaldırılması

Ş eriyye ve Evkâf Vekâletinin kaldırılması

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

- Bu kanun ile tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmış ve yabancı okulların denetlenmesi sağlanmıştır.
- Eğitim millî, çağdaş, laik bir nitelik kazanmıştır.

5. ERKÂN-I HARBİYE VEKÂLETİNİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

- Osmanlı Devleti'nde **"Erkân-ı Harbiye Vekili"** en rütbeli ordu komutanı aynı zamanda da hükûmet içinde bakan konumunda idi. Bu durum ordunun siyasete karışmasına yol açıyordu.

@SadettinAkyayla

- 3 Mart 1924'te Erkân-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak yerine Millî Savunma Bakanlığı (sivil) ve Genelkurmay Başkanlığı (asker) oluşturulmuştur. Bu inkılap ordu ve siyasetin birbirinden ayrılması için yapılmıştır.

6. ŞERİYYE VE EVKÂF VEKÂLETİNİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

- Kanunların dine uygunluğu ve vakıfların denetimini bu vekâlet yapmaktaydı. 3 Mart 1924 tarihinde bu kurum kaldırılarak yerine **Diyanet İşleri Başkanlığı** ve **Vakıflar Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.

Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar	Ait Olduğu Atatürk İlkesi
Saltanatın kaldırılması	Cumhuriyetçilik, halkçılık, laiklik
Ankara'nın başkent oluşu	Cumhuriyetçilik
Cumhuriyetin ilan edilmesi	Cumhuriyetçilik, halkçılık, laiklik
Halifeliğin kaldırılması	Cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik
Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması	Laiklik
Erkân-ı Harbiye Vekâletinin kaldırılması	Cumhuriyetçilik
1924 Anayasası'nın kabulü	Cumhuriyetçilik, halkçılık

B. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

- Osmanlı Devleti'nde hukuk şeri ve örfi olmak üzere iki bölümden oluşmakta idi. Tanzimat Dönemi'nde Batı'dan hukuk uygulamaları alınmaya başlayınca hukuk sisteminde ikilikler ve sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.
- Azınlık mahkemeleri yanında adli kapitülasyonlardan dolayı Avrupa ülkelerinin konsolosluk mahkemeleri de ülkede görev yapmakta idi. Bu durumdan kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmak için bazı adımlar atılmıştır.

- 20 Nisan 1924'te TBMM onayından geçen bu anayasa ile ikili anayasa dönemi (1921 Anayasası ile 1876 Anayasası'nın birlikte yürürlükte olma durumu) sona ermiştir

1. 1924 ANAYASASI'NIN KABULÜ (20 Nisan 1924)

- 20 Nisan 1924'te II. TBMM tarafından yine "Teşkilât-ı Esasiye Kanunu" adıyla 1924 Anayasası çıkarılmış ve 1921 Anayasası'nda var olan eksiklikler giderilmiştir.

1924 Anayasası'nda Yapılan Önemli Değişiklikler	
1928	*"Devletin dini İslam'dır."* maddesi anayasadan çıkarılmıştır.
1928	Milletvekili and içme metninden *"vallahi"* kelimesi çıkarılmıştır.
1934	Kadınlara *seçme seçilme hakkı* verildi. Seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.
1937	*"Türkiye Devleti; cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır."* ifadesi ile Atatürk ilkeleri de anayasaya girmiştir.

2. TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN KABUL EDİLMESİ (17 ŞUBAT 1926)

- Bir toplumda kişi hakları, kadın-erkek ilişkileri, aile kurumunun düzenlenmesi, evlenme ve boşanma uygulaması ve miras işlemleri Medeni Kanun kapsamı içindedir.
- Osmanlı Devleti'nde **Mecelle** bu alanda ihtiyaçlara cevap vermek için **Ahmet Cevdet Paşa** tarafından

KRİTİK BİLGİ

Erkan-ı Harbiye Reisliği ile **Şer'iye ve Evkaf Vekâletleri** de kaldırılarak **ordu** ve **din işleri** siyasetten ayrılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Halifelik makamının kaldırılmasından sonra şeyhülislamlık makamı da lağvolunmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Halifeliğin kaldırılması ile Türkiye başka devletlerin iç işlerine karışmayacağını göstermiş oldu. Bu yüzden halifeliğin kaldırılması İngiltere, Fransa, İtalya gibi ülkeler ile ilişkilerin gelişmesine olumlu katkı sağlamıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Türkiye'nin **ilk kadın belediye başkanı** Sadiye Hanım (Artvin-Yusufeli ilçesi), **ilk kadın muhtarı** Gül Esin (Aydın-Çine-Karpuzlu Köyü)'dir.

UYANDIRMA SERVİSİ

1924 Anayasası'nda **İstiklal Mahkemeleri** varlığını korumuştur. Bu durum güçler ayrılığı ilkesinin tam olarak uygulanmasını engellerken inkılapların ve yeniliklerin yerleşmesine önemli katkı sağlamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile azınlıklar da bu kanuna tabi olmuştur. Böylelikle;

- Hukuk birliği sağlanmış,
- Yargıda bağımsızlık sağlanmış,
- Patrikhanenin dünyevi yetkilerine son verilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türk Medeni Kanunu ile patrikhanenin din işleri dışındaki hukuki görevlerine son verilmiş, azınlıklar da bu kanuna tabi tutulmuştur. Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle böylelikle **"hukuk birliği"** sağlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

5 Kasım 1925'te **Ankara Hukuk Mektebi** açılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Batılılaşmanın etkisiyle hazırlanmış, ancak hukukun bütün alanlarında düzenleme yapmak konusunda yetersiz kalmıştır.

- Atatürk Mecelle'nin ihtiyaçları karşılamaya yetmeyeceğini söyleyerek yeni bir kanunun hazırlanmasını istemiştir. Böylelikle İsviçre Medeni Kanunu örnek alınarak 17 Şubat 1926'da **Türk Medeni Kanunu** kabul edilmiş, **Mecelle** yürürlükten kalkmıştır.

Türk Medeni Kanunu Hazırlanırken İsviçre Medeni Kanunu'nun Örnek Alınmasının Nedenleri
➤ En son hazırlanan medeni kanun olması
➤ Modern, laik ve çağın koşullarına uygun olması
➤ Hâkime geniş bir düşünce ve hareket alanı bırakması
➤ Türk toplumunun ihtiyaçlarına uyması

Türk Medeni Kanunu'nun Kabul Edilmesiyle
➤ Tek eşle evlilik esası getirildi.
➤ Resmî nikâh zorunlu hâle getirildi.
➤ Boşanmada mahkeme kararı zorunlu kılındı.
➤ Evlilik devlet güvencesi altına alındı.
➤ Mirasta kadın-erkek eşitliği sağlandı.
➤ Kadınlara istediği mesleği yapma hakkı tanındı.
➤ Boşanma hâlinde kadına nafaka verilmesi kabul edildi.
➤ Kadınlara mahkeme şahitliğinde erkeklerle eşit olma hakkı tanındı.
➤ Evlat edinme ve velayet işleri düzenlenmiştir
➤ Hukukta din ve mezhep farkı ortadan kaldırıldı.
➤ Evlilikte yaş sınırı getirildi.
➤ Türk kadını sosyal hayatta her türlü haklara kavuştu.

Türk Medeni Kanunu'nun İlgili Olduğu İlkeler	
Dine dayalı hukuk uygulamasına son vermesinden dolayı	*Laiklik*
Kadın-erkek eşitliği getirmesi bakımından	*Halkçılık*
İsviçre'den alınmasından dolayı	*İnkılapçılık*

Kadınlara Siyasi Hakların Verilmesi				
Türk Medeni Kanunu kadınlara siyasal haklar getirmemiştir.	193	0	B	elediye seçimlerine katılma
	193	3	M	uhtarlıklara seçilme hakkı
	193	4	V	ekili seçme ve seçilme hakkı

Atatürk Dönemi'nde Kabul Edilen Diğer Kanunların Alındığı Ülkeler ve Kabul Edilme Tarihleri		
Tarih	Kanun Adı	Örnek Alınan Ülke
1926	Borçlar Kanunu	İsviçre
1926	Türk Ceza Kanunu	İtalya
1926	Ticaret Kanunu	Almanya-İtalya
1926	Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu	İsviçre
1929	Ceza Muhakemeleri Kanunu	Almanya
1929	Deniz Ticareti Kanunu	Almanya
1932	İcra ve İflas Kanunu	İsviçre

C. EĞİTİM-ÖĞRETİM VE KÜLTÜREL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

- Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumları XVII. yüzyıldan itibaren çağın gerisinde kalarak işlevini yitirmeye başlamıştır. XIX. yüzyılda denetimsiz olarak artan **azınlık okulları** ve **yabancı okullar** ise kendi programlarını uygulamaya başlamıştır.
- Osmanlı Devleti'nde azınlık okullarının varlığı ve kendi cemaatine bağlı olması;
  - Eğitimde devlet denetimini engellemiş,
  - İç işlerimize karışılmasına yol açmış,
  - Kültür çatışmalarının yaşanmasına yol açmıştır.
- Bu nedenlerden ötürü eğitimde ikiliği önlemek ve çağdaşlaşmayı sağlamak için inkılaplar gerçekleştirilmiştir.

@SadettinAkyayla

1. TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU (3 MART 1924)

- Osmanlı Devleti'nde medreseler Şeriye ve Evkaf Vekâletine bağlı olarak eğitim verirken, medreseler yanında kilise teşkilatlarına bağlı azınlık okulları ve yabancı devletlerin açtıkları okullar bulunmaktaydı. Bu durum eğitimde birliğin ve denetimin kurulmasını engelliyordu.
- **3 Mart 1924'te** çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu **(Öğretimin Birleştirilmesi)** ile bütün okullar **Millî Eğitim Bakanlığına** bağlanmış ve eğitimde yaşanan ikilik sona ermiştir.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu doğrultusunda **11 Mart 1924**'te **medreseler** kapatılmış ve medreselerin görevini üstlenecek **İlahiyat Fakültesi** ve **İmam Hatip Okullarının** açılmıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun İlgili Olduğu İlkeler	
Medreselerin kapatılmasından dolayı	*Laiklik*
Bütün okullarda aynı eğitimin verilecek olmasından dolayı	*Halkçılık*
Eğitimde yabancı denetimin kaldırdığı için	*Milliyetçilik*

2. MAARİF TEŞKİLATI HAKKINDA KANUN (2 MART 1926)

- Bu kanun Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu kanun ile;
  - Okul açmak **devlet iznine** bağlanmış,
  - İlk ve ortaöğretimin esasları belirlenerek, **ders müfredatları** çağın koşullarına göre yeniden düzenlenmiş,
  - Öğretmen okullarının sayıları artırılmış,
  - **Talim Terbiye Kurulu** oluşturulmuş,
  - İlkokul parasız ve zorunlu hâle getirilmiş,
  - Yabancı okulların **Türkçe, tarih, coğrafya** ve **felsefe** derslerinin Türk öğretmenlerce okutulması kararlaştırılmış,
  - **Karma eğitim (kız-erkek)** ilkesi kabul edilmiştir.

3. YENİ TÜRK HARFLERİNİN KABULÜ (1 KASIM 1928)

- Türkler tarih boyunca farklı alfabeler kullanmıştır. Orta Asya'da Orhun ve Uygur alfabeleri kullanılırken, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap alfabesi etkili olmaya başlamıştır.
- Arap kökenli harflerin okuma yazmada doğurduğu güçlükler ve Türkçenin ses yapısına uygun olmaması, okuma yazma bilenlerin sayısının hep düşük olması harf inkılabını gerekli kılmıştır.

Yeni Türk Harfleri Kabul Edilerek Gerçekleştirilmek İstenenler
➤ Okuma yazmayı kolaylaştırmak
➤ Okuryazar oranını artırmak
➤ Halkın kültür seviyesini yükseltmek
➤ Eğitimi çağdaşlaştırmak
➤ Batı kültürünü ve bilimini öğrenmede kolaylık sağlamak

4. MİLLET MEKTEPLERİNİN AÇILMASI (24 KASIM 1928)

- **Harf inkılabının tamamlayıcısı**dır. Millet Mektepleri eski yazı bilenlerle okul çağını geçen yetişkinlere yeni harfleri öğretmek amacıyla açılan okullardır.
- **15-45 yaş arasına** zorunlu tutulmuştur. Amaç, halka okuma yazma öğretmektir.
- Atatürk'ün **halkçılık** ilkesi ile ilgilidir. Türk tarihindeki **ilk okuma yazma seferberliğidir.** Millet Mektepleri **1936 yılında** kapatılmıştır.

5. TÜRK TARİH KURUMU (15 Nisan 1931)

- Osmanlı Devleti'nde **hanedancı-ümmetçi** bir tarih anlayışı vardı. Tarih alanındaki çalışmalar Osmanlı tarihi ve İslam tarihi ile sınırlı tutulmuştu. Öte yandan Türklerin **"sarı ırktan"** olduğu iddiaları ve bu ırkın dünya uygarlığına hiçbir katkısının olmadığı iddiaları tarih alanında çalışmaları zorunlu kılmıştır. Bu yüzden Mustafa Kemal Türk Tarih Kurumunun kurulmasını sağlamıştır.

Türk Tarih Kurumunun Amaçları
➤ Türklerin kökenlerini araştırmak
➤ **Avrupalıların iddialarını çürütmek** (Türklerin barbar ve sarı ırktan geldikleri, Türklerin dünya uygarlığına hiçbir katkılarının olmadığı) ve topraklarımız üzerinde hak iddia etmelerine yol açan tezlerini çürütmek için çalışmalar yapmıştır.)
➤ **Türk tarihinin tüm aşamalarını** aydınlatmak
➤ Türklerden önceki **Anadolu tarihini** aydınlatmak
➤ Ümmetçi tarih anlayışı yerine **milliyetçi tarih anlayışını** merkeze almak
➤ Vatandaşlar arasında ortak kültür ve millî bilinç oluşturmak

KRİTİK BİLGİ

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yabancı okullar ve bütün azınlık okulları devlet denetimine alınarak **eğitim birliği** sağlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

2 Mart 1926'da kabul edilen Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile ilk ve orta öğretimin esasları belirlenmiştir. Millî olacak şekilde ilk ve ortaöğretim programları belirlenmiştir.

KRİTİK BİLGİ

1923'te **İzmir İktisat Kongresi**'nde **Latin harflerinin kabul edilmesi** için bir öneri getirilmiş ancak öneri kabul edilmemiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Yeni harflerle basılan ilk gazete "Mardin" gazetesidir (20 Ağustos 1928).

KRİTİK BİLGİ

24 Kasım 1928'de çıkarılan **"Millet Mektepleri Talimatnamesi'** ile Mustafa Kemal'e **"Millet Mekteplerinin Başöğretmeni"** ünvanı verilmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

18. Bölüm
Atatürkçülük ve Türk İnkılabı

Sınavda Çıkabilecek Not

1937'de kurumun yayın organı olarak **"Belleten"** dergisi yayımlanmaya başlanmıştır. Dergiye adını Atatürk vermiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

- Türk Tarih Tezi çalışmalarına süreklilik getirecek bilim insanı yetiştirmek için **22 Haziran 1935**'te tarihinde Ankara'da **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** kurulmuştur.
- Türk Tarih Kurumu bu dönem içerisinde **dört ciltlik lise tarih kitaplarını** hazırlamış ve bu kitaplar MEB yayını olarak basılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

18 Eylül 1938'de Mustafa Kemal kendisini ziyaret eden **Afet İnan**'ın getirdiği ***Belleten'in 5. ve 6. sayısını incelemiş*** ve Türk Tarih Kurumunun yaptığı çalışmalar hakkında bilgi almıştır.

KRİTİK BİLGİ

- Türk Tarih Kurumunun ilk başkanı **Mehmet Tevfik Bıyıklıoğlu**'dur.
- Türk Dil Kurumunun ilk başkanı **Sâmih Rif'at**'tır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- **1930** yılında **Türk Ocaklarının** VI. Kurultayı'nda yapılan düzenlemeyle **"Türk Tarihi Tetkik Heyeti"** bir komisyon oluşturulmuş, bu komisyonun çalışmaları sonucu **"Türk Tarihinin Ana Hatları"** adlı bir eser hazırlanmıştır.
- Türk Ocaklarının VII. Kurultay'ında kapatılma kararı alınınca komisyon, **15 Nisan 1931**'de **"Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti"** adıyla yeniden teşkilatlanmıştır.
- 1932'de I. Tarih Kongresi'nde **"Türk Tarih Tezi"** ortaya atılmıştır.
- Türk tarih tezi doğrultusunda Türk Tarih Tetkik Cemiyetinin ana hedefi şu şekilde belirlenmiştir:
  - Türk milletinin medeniyetin beşiği Orta Asya'dan çıktığını,
  - Türklerin dünyadaki pek çok medeniyetin kurulup gelişmesindeki katkılarını, bilimsel yöntemleri kullanarak kanıtlamak.
- 1933 yılında **Ahatlıbel**'de ***ilk arkeolojik kazı*** yapılmıştır.

DİKKAT

Türk Tarih Kurumunun açılması doğrudan **"milliyetçilik"** ilkesi ile ilgilidir.

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana bağlı kalmazsa değişmeyen gerçek, insanlığı şaşırtacak bir hâl alır."

Mustafa Kemal Atatürk

6. HALKEVLERİ (19 ŞUBAT 1932)

- **Halkevleri**, Cumhuriyet'in ana ilkelerini, yapılan inkılapları halka aktarmak ve halkın kültürel yönden gelişimini sağlamak amacıyla kurulmuştur.
- Halkevlerinin temelini 1912 yılında İttihatçılar tarafından açılan ve siyasi merkez haline geldiği için 1931'de kapatılan **Türk Ocakları** oluşturmuştur.
- **"Ülkü"** dergisi Halkevlerinin yayın organıdır.
- Yurt dışında tek şubesini **Londra**'da açmıştır (1942)
- Halkevleri **1951** yılında **Adnan Menderes** tarafından kapatılmıştır.

7. TÜRK DİL KURUMU (12 TEMMUZ 1932)

- Ulusal kültürün gelişmesinde tarih alanında yapılan çalışmalar kadar dil alanında da yapılan çalışmalar da etkilidir. Bu nedenle Mustafa Kemal Türk dilini yabancı dillerin etkisinden kurtarmak için **Türk Dil Kurumu**nun kurulmasını sağlamıştır.

Türk Dil Kurumunun Amaçları

- Türkçeyi **yabancı dillerin etkisinden** kurtarmak,
- **Yazı dili** ile **konuşma dili** arasındaki farkı gidermek,
- Halk gözünden derlemelerin yapılmasını sağlamak
- Arapça ve Farsça kelimelerin **Türkçe karşılığını bulmak** ve dilimizi zenginleştirmek,
- Aydınların dili ile halk dili arasındaki kopukluğu gidermek
- Türkçeyi **bilim, kültür ve konuşma dili** hâline getirmektir.

NOT

Türk Dil Kurumunun açılması doğrudan **"milliyetçilik"** ilkesi ile ilgilidir.

DİKKAT

"Müsellesin sathı yatalay dikeley zarbının müsavatına müsavidir." (Üçgenin alanı, tabanı ile yüksekliğinin çarpımına eşittir) gibi anlaşılması ve akılda tutması zor terim ve cümleler nedeni ile Atatürk bir **"Geometri"** kitabı yazmış, birçok terime (Açı, uzay, konum, kesit, üçgen, dikey, dörtgen, artı, eksi, yarıçap, eşit, çarpı, oran vb.) Türkçe karşılık bulmuştur.

8. ÜNİVERSİTE REFORMU (31 TEMMUZ 1933)

- Mustafa Kemal, Cenevre Üniversitesinde Türkiye'ye gelen **Prof. Dr. Albert Malche**'nin raporu ve Millî Eğitim Bakanlığının yaptığı çalışmalar sonucu üniversite reformu gerçekleştirmiştir.

Sadettin Akyayla @SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

- Yapılan çalışmalar doğrultusunda **31 Temmuz 1933** tarihinde **Darülfünun** kapatılarak **İstanbul Üniversitesi** kurulmuştur.

Atatürk Dönemi'nin Önemli Eğitim Kurumları
➤ Musiki Muallim Mektebi (1924)
➤ Ankara Hukuk Mektebi (1925)
➤ Gazi Eğitim Enstitüsü (1926)
➤ Köy Öğretmen Okulu (1927)
➤ İstanbul Üniversitesi (1933)
➤ Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933)
➤ Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (1935)
➤ Ankara Siyasal Bilgiler Okulu (1936)

Yaşanan Diğer Önemli Gelişmeler	
1924	**Ankara Musiki Muallim Mektebi** (Müzik Öğretmen Okulu) (**Paul Hindemith** ve **Carl Ebert**'in raporu ile) açılmıştır.
1925	**Ankara Hukuk Fakültesi** açılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde açılan ilk yükseköğretim kurumudur.
1928	**Osman Hamdi Bey**'in **1882** yılında kurduğu **"Sanayi Nefise Mektebi"** **"Güzel Sanatlar Akademisi'ne"** dönüştürülmüştür.
1930	**"Halk Okuma Odaları"** açılmıştır. Amaç halkın öğrendiklerini unutmamasını engellemektir.
1933	1917 yılında kurulmuş olan ve **"Nağmelerin Evi"** anlamına gelen **"Darülelhan"** (Osmanlının ilk resmi müzik okulu) **"İstanbul Devlet Konservatuarı'na"** dönüştürülmüştür.
1934	Osmanlı zamanında kurulan ve Batılı anlamda Osmanlının ilk tiyatrosu ve konservatuarı olan **"Darülbedayi" Muhsin Ertuğrul**'un katkısı ile **"İstanbul Şehir Tiyatrosu'na"** dönüştürülmüştür.
1936	1859 yılında İstanbul'da açılan **"Mekteb-i Mülkiye"** Ankara'ya getirilerek ismi **"Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi"** olarak değiştirilmiştir.

D. TOPLUMSAL (SOSYAL) YAŞAYIŞLA İLGİLİ YENİLİKLER

- Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'ye sosyal, kültürel ve hukuksal alanlarda Batı ile uyumlu, çağın ihtiyaçlarına cevap veren bir hayat tarzını yerleştirmek amacıyla inkılaplar yapılmıştır.

1. KILIK KIYAFET DÜZENLEMELERİ

- Mustafa Kemal bu alanda inkılaplar için Kastamonu seyahatinde şapka giyerek halkın nabzını yoklamış ve **25 Kasım 1925**'te **"Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun"** çıkarılarak; fes, sarık gibi eski başlıkların giyilmesi yasaklanmıştır.
- Mustafa Kemal şapkayı ilk kez **Kastamonu**'da takmıştır. Şapka Kanunu ile TBMM üyeleri ile memurlara şapka giyme zorunluluğu getirilmiş, bu gruplar dışındakilerin bu yükümlülüğe tabi olmadıkları belirtilmiştir.
- **3 Aralık 1934**'te çıkarılan **"Bazı Kisvelerin (Kıyafetlerin) Giyilemeyeceğine Dair Kanun"** ile Diyanet İşleri Başkanı, Rum ve Ermeni Patrikleri gibi İslam ve diğer dinlerin en yüksek din görevlileri dışındaki din adamlarının dinî kıyafetlerini ibadet yerleri dışında giymeleri ve istismar etmeleri yasaklanmıştır.

2. TEKKE, ZAVİYE VE TÜRBELERİN KAPATILMASI (30 KASIM 1925)

- Halkın dinî duygularının sömürüldüğü tekke, zaviye ve türbeler **30 Kasım 1925**'te çıkarılan yasa ile kapatılmıştır.
- Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması doğrudan **laiklik** ilkesi ile ilgilidir.

"Efendiler ve ey millet; biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler ve müritler memleketi olamaz. En doğru ve en hakiki yok medeniyet yoludur. Tekkeler muhakkak kapatılacaktır. Türkiye Cumhuriyeti her alanda doğru yolu gösterecek ve uyaracak güce sahiptir."

Mustafa Kemal Atatürk

UYANDIRMA SERVİSİ

Üniversite Reformu ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında açılan **İstanbul Üniversitesi** (1933), **Yüksek Ziraat Enstitüsü** (1933), **Dil ve Tarih, Coğrafya Mektebi** (1935), **İstanbul Teknik Üniversitesi** (1944), **Ankara Üniversitesi** (1946) gibi kurumlar yükseköğretimin temelini oluşturmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Atatürk Dönemi'nde eğitim bilimci **Jhon Dewey**'in önerisi ile **1927** yılında **"Köy Öğretmen Okulları"** açılmış, ancak teknik ve kadro yetersizlikleri nedeniyle **1933**'te kapatılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Kılık kıyafetle ilgili bütün bu düzenlemeler laiklik, halkçılık ve inkılapçılık ilkeleriyle i

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Batı ile olan ilişkilerde birliktelik sağlanması için **10 Ocak 1945**'te **teşrîn-i evvel, teşrîn-i sânî, kânûn-ı evvel, kânûn-ı sânî** gibi ay adları **ekim, kasım, aralık** ve **ocak** olarak değiştirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

- Mustafa Kemal, **24 Kasım 1934**'te **İsmet Paşa ve arkadaşlarının** teklifiyle (Saffet Arıkan'ın türettiği bir sözden yola çıkılarak) **TBMM**'de **Atatürk** soyadını almıştır. Atatürk'ün ailesine **"Atadan"** soyadı verilmiştir.
- Atatürk, Soyadı Kanunu'nu sahiplendiğini göstermek amacıyla pek çok kişiye soyadı önermiş; **İsmet Paşa**'ya **İnönü**, **Mahmut Celal Bey**'e **Bayar**, **Tevfik Rüştü Bey**'e **Aras**, **Fethi Bey**'e **Okyar**, **Nuri Bey**'e **Demirağ** soyadlarını bizzat kendisi vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

İzmir İktisat Kongresi toplandığı sırada ***dönemin iktisat vekili*** **Mahmut Esat Bozkurt**'tur. ***Kongre başkanı*** ise **Kâzım Karabekir**'dir. Kongre'nin açılış konuşmasını Mustafa Kemal yapmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Tekke ve zaviyeler kapatılarak aynı zamanda **şeyhlik, dervişlik, müritlik, seyitlik, çelebilik, dedelik, babalık, türbedarlık** ünvanları da yasaklanmıştır (30 Kasım 1925). Bu ünvanlar kaldırılarak toplum içinde eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır.

3. ULUSLARARASI TAKVİM VE SAAT, RAKAM VE ÖLÇÜ BİRİMLERİNİN KABULÜ

- Osmanlı Devleti'nde takvim, saat, ağırlık ve uzunluk ölçü birimleri olarak birden çok sistem kullanılıyordu. Bu da toplumsal yaşamda sürekli karışıklıklara yol açıyordu. Bu karışıklıkları önlemek, Batılı ülkelerle ilişkilerimizi düzene koymak için bazı adımlar atılmıştır.
- Takvimde ikili uygulamayı (Osmanlıda günlük yaşamda Hicrî takvim, idari ve mali işlerde Rumi takvim kullanılırdı) engellemek için **26 Aralık 1925**'te **miladi takvim** kabul edilmiş ve **1 Ocak 1926**'dan itibaren de kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca **ezani saat** denilen 12 saat dilimini esas alan saat yerine, 24 saat dilimini esas alan **alafranga saat birimi** kabul edildi.
- **1928**'de **Uluslararası Rakamlar** (Beynelmilel Erkam) kabul edilmiştir.
- **1931**'de **ağırlık ve ölçü birimleri** değiştirilmiş, ***arşın, endaze, okka*** ve ***çeki*** gibi eski ağırlık birimleri kaldırılarak yerine ***metre*** ve ***kilogram*** gibi Batılı ülkelerin kullandığı ölçü birimleri getirilmiştir.
- **1935**'te **hafta tatili** cuma gününden **pazar gününe** alınarak Batı ile aynı çalışma sistemine geçilmiştir.

4. SOYADI KANUNU'NUN KABUL EDİLMESİ (21 HAZİRAN 1934)

- Osmanlı Devleti'nde aile adı, baba adı ya da doğum yeri ayırıcı özellik olarak kullanılırdı. Bu yüzden **askerlik, tapu, nüfus, adalet, eğitim ve ticari** ilişkilerde karışıklıklar ortaya çıkabiliyordu.
- 21 Haziran 1934'te **Soyadı Kanunu** çıkarılarak soyadı uygulamasının olmamasından kaynaklanan **evlilik birliği, nüfus kayıtları, tapu, askerlik** ve **miras** konularında yaşanan karışıklıklar ortadan kaldırılmıştır.
- Soyadı Kanunu ile ayrıcalık ifade eden ***ağa, paşa, hacı, hoca, hafız, molla, efendi, bey, hanım, hanımefendi*** gibi ayrıcalık ifade eden her türlü unvan ve lakap kaldırılmıştır.

DİKKAT

Soyadı Kanunu'nun çıkarılması, ünvan ve lakapların kaldırılması **halkçılık, laiklik** ve **inkılapçılık** ilkelerinin sosyal hayata yansımasıdır.

Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar	Ait Olduğu Atatürk İlkesi
Kılık ve kıyafette yapılan düzenlemeler	Halkçılık, laiklik, inkılapçılık
Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması	Halkçılık, laiklik
Takvim, saat ve ölçülerde değişiklikler	Halkçılık, laiklik, inkılapçılık
Soyadı Kanunu	Halkçılık
Türk kadınına sağlanan haklar	Cumhuriyetçilik, halkçılık

E. EKONOMİ ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

- Lozan Görüşmelerine ara verildiği sırada **İzmir İktisat Kongresi** toplanmış ve millî ekonomi için atılacak adımlar konuşulmuştur.

İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat - 4 Mart 1923)

- 17 Şubat 1923'te Yeni Türk Devleti'nin ekonomide izleyeceği yol haritasını belirlemek amacıyla Lozan'a ara verildiği sırada toplanmıştır.
- Bu kongrede **4 Mart 1923**'te **"Misak-ı İktisadi"** (Ekonomi andı) kabul edilmiş, Misak-ı İktisadi Kararları ile **siyasi bağımsızlık** kadar **ekonomik bağımsızlığın** da önemi vurgulanmıştır. Bu karar kapitülasyonların kaldırılması konusunda Lozan'daki heyetimize destek niteliğindedir.
- İzmir İktisat Kongresi'ne katılım "mesleki temsil" esası ile sağlanmıştır. Bu kongreye **işçi, çiftçi, tüccar, sanayici, zanaatkâr** temsilcilerinden **1135 delege** katılmıştır.

Akyayla @SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

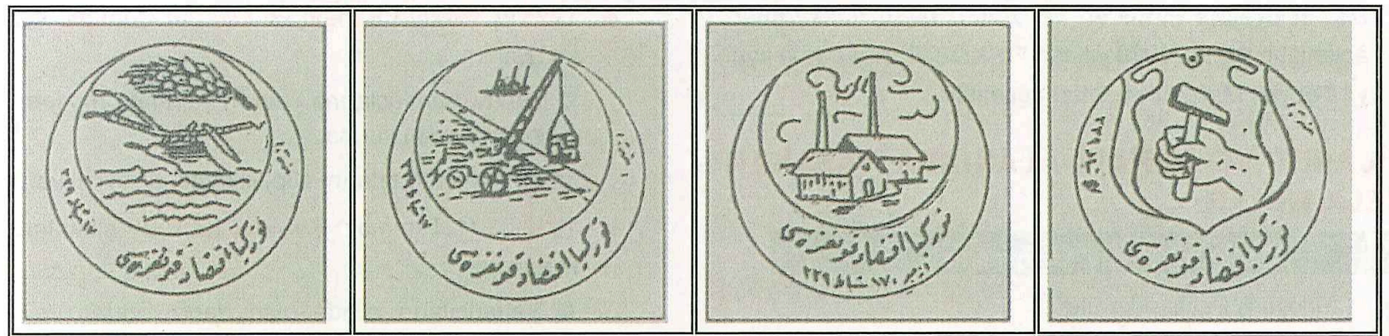

Çiftçi Grubu	Tüccar Grubu	Sanayi Grubu	İşçi Grubu

Kongre'de Alınan Kararlar

- **Aşar vergisi** ve **Reji İdaresinin** kaldırılması
- **Demir yolları** inşasının **hükûmetçe bir programa** bağlanması
- **Koruyucu gümrük tarifelerinin** kabulü ve bu konudaki dış müdahalelerin reddedilmesi
- Devlete ait **ticaret ve sanayi bankalarının** kurulması
- **Ham maddesi yurt içinden temin edilebilen** sanayi tesislerinin kurulmasına ağırlık verilmesi
- Türk limanlarına **kabotaj hakkının** tanınması
- **Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun** günün ihtiyaçlarını karşılar hâle getirilmesi
- Günlük **çalışma süresinin** azami sekiz saatle sınırlandırılması
- **Yerli malı** kullanımını sağlamak için bazı zorunluluklar getirilmesi
- **Yabancı tekellerden** kaçınılması
- **İşçilere** sendika kurma ve grev hakkı verilmesi
- **Teknik eğitimin** geliştirilmesi

"Siyasal zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler kalıcı olamaz, anında söner."

Mustafa Kemal

F. TARIM ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

- **1925**'te **Aşar (Öşür) vergisi** kaldırılmıştır. Aşar vergisinin kaldırılmasında Türk köylüsü üzerinde ağır bir yük oluşturması, köylünün elindeki ürünün %10'unu bazen de daha fazlasını elinden alıyor olması gibi nedenler etkili olmuştur.
- **1929** yılında **Toprak Reformu Yasası** çıkarılmıştır. Bu yasa ile amaç topraksız köylü bırakmamaktır. Devletin elinde yeterli hazine arazisi olmaması bu kanunun tam olarak başarılı olmasını engellemiştir.
- **1925** yılında **Atatürk Orman Çiftliği** açılmıştır. Atatürk Orman Çiftliğinin kuruluş amaçları:
  - Arazideki bataklığı kurutup orman yetiştirmek, bu şekilde Ankara'nın havasını değiştirmek
  - İklime uygun yeni tarım ürünlerini yetiştirip çiftçilere göstererek üretimde çeşitliliği sağlamak
  - Ankara'nın ağaçlandırılması için fidan yetiştirmek
  - Verimli iyi cins hayvanları yetiştirip çoğaltarak köylüye damızlık sağlamak
  - Makineli tarım konusunda öncülük etmek ve bu konuda eğitim vermek
  - Çiftlik ürünlerinin satışını yaparak Ankara halkına kaliteli ve ucuz gıda sağlamak
  - Ankara halkının dinlenmesi ve eğlenmesi için uygun ortam oluşturmak
  - Ziraat lisesi mezunlarına uygulamalı eğitim vererek onları
  - Ankara'da açılan Yüksek Ziraat Okuluna hazırlamak.
- Osmanlı Devleti Zamanı'nda kurulan **Ziraat Bankası** güçlendirilmiş, şube sayısı artırılmıştır. Böylece köylüye ucuz kredi sağlama amacı gerçekleştirilmiştir.
- **1936** yılında **Tarım Kredi Kooperatifleri** kurularak (İlk Kooperatif İçel'in Tekir Köyü'nde kurulmuştur) köylünün kredi, makine, tohum gibi ihtiyaçlarını daha kolay temin etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye İktisat Kongresi girişimi ve kongrede alınan kararlar, Atatürk ilkelerinden **devletçilik** ve **milliyetçilikle** ilişkilidir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Yeni Türkiye Cumhuriyeti ekonomik olarak toparlanmaya çalışırken, 1929'da ABD'de başlayan ve bütün dünyayı saran "Dünya Ekonomik Bunalımı" Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir. 1929 Ekonomik Bunalımı nedeniyle özel girişimin gücünün azalması, devletçilik ilkesinin uygulanmasını ve planlı ekonomiye geçiş sürecini hızlandırmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Aşar vergisinin kaldırılması doğrudan **"halkçılık"** ilkesi ile ilgilidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal Atatürk, İş Bankasındaki hissesinden kaynaklanan gelirden **Türk Tarih Kurumu** ve **Türk Dil Kurumuna** pay vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Kabotaj Kanunu'nun çıkarıldığı ***1 Temmuz günü Kabotaj (Denizcilik) Bayramı*** olarak kutlanmaktadır. Kabotaj Kanunu, Atatürk ilkelerinden **"milliyetçilik"** ile ilgilidir.

KRİTİK BİLGİ

*Teşvik-i Sanayi Kanunu **sermaye ve teknoloji yetersizliğinden dolayı** çok da başarılı olamamış, yatırımlar beklenen düzeye ulaşmamıştır. **1929 Dünya Ekonomik Bunalımı** Türkiye'yi de etkilemiş ve özel sektör bu dönemde beklenen gelişmeyi gösterememiştir.*

KRİTİK BİLGİ

Merkez Bankasının kurulması ile Osmanlı Bankasının elinde olan para politikasını belirleme hakkı Osmanlı Bankasından alınarak mali bağımsızlığın oluşmasını engelleyen uygulama ortadan kaldırılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- **Devlet üretme çiftlikleri** ve **tohum ıslah istasyonları** açılmıştır. Ayrıca **1938** yılında **FİSKOBİRLİK** ve yine aynı yıl **Toprak Mahsulleri Ofisi** açılmıştır.

G. TİCARET VE SANAYİ ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Yaşanan Önemli Gelişmeler	
1924	Türkiye İş Bankası kuruldu.
1924	Türkiye Taş Kömürü Kurumu kuruldu.
1925	Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu.
1925	Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu kabul edildi.
1925	Türk Tayyare Cemiyeti kuruldu.
1925	Aşar vergisi kaldırıldı.
1926	Emlak ve Eytam Bankası kuruldu.
1926	Alpullu ve Uşak Şeker Fabrikaları kuruldu.
1926	Kayseri Uçak Fabrikası kuruldu.
1927	Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.
1928	Kırıkkale Mermi Fabrikası kuruldu.
1930	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kuruldu.
1933	Sümerbank kuruldu.
1935	Maden Tetkik Arama Enstitüsü kuruldu.
1935	Etibank Kuruldu.
1936	Türkiye'de ilk tank üretimi gerçekleşti.
1939	Kırıkkale Barut Fabrikası açıldı.
1939	Karabük Demir ve Çelik Fabrikası açıldı.

- **1924**'te Atatürk'ün girişimleriyle **Türkiye İş Bankası** kurulmuştur. Bu banka:
  - Cumhuriyet Devri'nde kurulan **ilk özel bankadır**.
  - Sermayesini büyük ölçüde **Atatürk** ve arkadaşlarının birikimleri oluşturmuştur.
  - Bankanın kuruculuğunu **Celal Bayar** üstlenmiştir.
  - **Kurulmasındaki amaç:** Ticaretin desteklenmesini ve gelişmesini sağlamak ve yerli tüccara kredi sağlamaktır.
- **1925**'te **Reji idaresi** (tütün tekeli) yabancılardan satın alınmıştır.
- **1925**'te **Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası** kurulmuştur. Bankaya;
  - sanayi kuruluşlarına yatırım yaparak, modern sanayi kuruluşlarını kurma,
  - maden imtiyazlarını alıp, işletme görevleri verilmiştir.
- **1926**'da (1 Temmuz) **Kabotaj Kanunu** çıkarılmıştır. Bu kanun ile;
  - Yabancıların elinde olan deniz ticareti ve ulaşımı Türklere geçmiştir.
  - Türk kara sularında **yolcu** ve **yük taşıma** hakkı sadece Türk denizcilere verilmiştir.
  - Denizcilik millîleştirilmiş ve kapitülasyonların son şekli de sona ermiştir.
- **1927**'de **Teşvik-i Sanayi Kanunu** çıkarılmıştır. Bu kanun ile:
  - Millî sermaye ucuz devlet arazisi ve binaları tahsis edilecek, taşıma indirimleri ve vergi muafiyetleri sağlanacaktı.
  - Kanunun amacı devletin özel girişime destek vermesi sağlayarak millî sermayeyi güçlendirmek ve yerli sanayinin kurulmasını sağlamaktır.

DİKKAT

Teşvik-i Sanayi Kanunu başarılı olamayınca **devletçilik ilkesi** ve **planlı ekonomiye geçiş çalışmaları** ön plana çıkmıştır. **1930'lu yıllarda** devletçiliğe geçilmesiyle birlikte Türkiye'de sanayileşme hız kazanmıştır.

- **1929**'da **Gümrük Tarife Kanunu** çıkarılarak korumacı dış ticaret politikası uygulanmış ve bu kanun ile yerli tüccarlar korunmak istenmiştir.
- **1930**'da **Türk Parasını Koruma Kanunu** çıkarılmıştır.
- **1930**'da para arzını kontrol etmek ve para politikasını belirleyebilmek için **Merkez Bankası** kurulmuştur. Merkez Bankasının başlıca görevleri şunlardır:
  - Türk parasının değerini korumak
  - Para politikasını belirlemek
  - Ulusal bankalara kredi vermek
  - Para basmak ve dolaşımını sağlamak

@SadettinAkyayla

- **1933**'te **Sümerbank** kurularak tekstil sektörüne öncülük etmesi amaçlanmıştır.
- **1935**'te **Etibank** kurularak madenlerin işletilmesine finansman sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı yıl yer altı kaynaklarının araştırılması için **MTA (Maden Tetkik Arama Enstitüsü)** kurulmuştur.
- **1937**'de ticarete destek vermek için **Denizbank** kurulmuştur. Bu banka denizcilikle uğraşanlara destek vermiştir.
- Ekonomide devletçilik anlayışı doğrultusunda sanayiyi geliştirmek için **Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT)** oluşturulmuştur.
- **1933**'te **I. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı** hazırlanmış ve **1934** yılında uygulanmaya başlanmıştır. Ancak ilk ve deneme özelliği taşımasından dolayı ***I. Beş Yıllık Plan 3 yıl sürmüştür.*** Devlet bu dönemde Sümerbank, Etibank gibi kuruluşlarla demir-çelik, tekstil, şeker, cam, çimento, madencilik gibi sektörlerde yatırımlarını artırmaya başlamıştır.
- **1938**'de **II. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı** hazırlanmış ancak 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine uygulanamamıştır.

DİKKAT

Kalkınma planları ile planlı ekonomiye geçilmiş, devletçilik ilkesi benimsenmiş, öncelikle **üç beyaz** (un, şeker, pamuk); **üç siyah** (kömür, demir, petrol) olarak nitelendirilen alanlarda yatırımlar yapılmıştır.

UYARI

Özel sektörün desteklenmesine rağmen, sanayileşmede 1935 yılına kadar istenen düzeyde gelişme yaşanmamasında;

- gelir seviyesinin yetersiz olması
- özel sektörün ve bilginin yetersiz olması
- 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın yaşanması etkili olmuştur.

Ekonomi Alanında Yapılan İnkılaplar	Ait Olduğu Atatürk İlkesi
İzmir İktisat Kongresi kararları	Milliyetçilik
Aşar vergisinin kaldırılması	Halkçılık
Kabotaj Kanunu'nun kabulü	Milliyetçilik
Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun kabulü	Milliyetçilik
Türk Parasını Koruma Kanunu'nun kabulü	Devletçilik, milliyetçilik
I ve II. Beş Yıllık Sanayi Planları'nın kabulü	Devletçilik, milliyetçilik
T.C. Merkez Bankasının kurulması	Devletçilik, milliyetçilik
Kamu İktisadi Teşebbüslerinin oluşturulması	Devletçilik

Atatürk Dönemi'nde Açılan Bankalar

- İş Bankası
- Sanayi ve Maadin Bankası
- Emlak ve Eytam Bankası
- Merkez Bankası
- İller Bankası
- Sümerbank
- Etibank
- Denizbank
- Halk Bankası

H. BAYINDIRLIK VE ULAŞTIRMA ALANINDA YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

- 1924 yılında **Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü** kurulmuştur. (Yeni Türk Devleti'nin ilk kamu işletmesidir.) Böylelikle demir yollarının işletmeleri yabancı sermayeden alınarak, kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDD) aracılığı ile devlet denetimine alınmıştır.
- 1925'te **Türk Tayyare Cemiyeti** kurulmuş; **1935** yılında ise **Türk Hava Kurumu** adını almıştır.
- 1926 yılında **Uçak ve Motor Fabrikası** (TOMTAŞ) kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Sümerbank ve **Etibankın** isim babası Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Sınavda Çıkabilecek Not

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlandığı dönemde **Sümerbank, Paşabahçe Cam, Beykoz Deri, İzmit Kâğıt Sanayi** ve **Karabük Demir Çelik İşletmeleri** kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

I. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı'nda **en çok dokuma** alanında gelişme olmuştur. Bu kalkınma planında kullanılmak üzere ***ilk dış borç Sovyetler Birliği***'nden alınmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

I. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı'nda yer almamasına rağmen **1937** yılında **Karabük Demir-Çelik Fabrikası**'nın temeli atılmıştır. **1939**'da da işletmeye açılmıştır. Karabük Demir-Çelik Fabrikası'nın açılması için **İngiltere**'den kredi alınmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

18. Bölüm
Atatürkçülük ve Türk İnkılabı

KRİTİK BİLGİ

İlk Türk uçağı **Nu.D-36**, 1936'da **Nuri Demirağ Uçak Fabrikasında** üretilmiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Türk havacılık tarihinin en önemli isim lerinden biri **Vecihi Hürkuş**'tur. Vecihi Hürkuş **Türkiye'nin ilk uçak tasarımcısı** ve **üreticisidir**. Türkiye'nin **ilk yerli uçağını** o üretmiştir.

KRİTİK BİLGİ

1927'de Muhsin Ertuğrul Türk tiyatroları genel müdürü olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında sinema alanındaki çalışmaların başını Muhsin Ertuğrul çekmiştir. İlk film 1922'de, ilk renkli film ise 1931 yılında Muhsin Ertuğrul tarafından çekilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye olimpiyatlarda **ilk altın madalyasını 1936 Olimpiyatlarında güreş** alanında **Yaşar Erkan** ile kazanmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- **1926**'da **Kabotaj Kanunu** çıkarılarak Türk kara sularında yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına gemi işletme hakkı verilmiştir.
- 1927'de Ulaştırma Bakanlığına bağlı olarak, **Devlet Demir Yolları ve Limanları Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.
- 1928'de **Haydar Paşa Limanı İşletmesi** ve **Adana-Mersin Demir Yolu** millîleştirilmiştir.
- 1932'de Vecihi Hürkuş tarafından **"Vecihi Sivil Tayyare Mektebi"** adıyla ilk sivil havacılık okulu açılmıştır. Bu okulda Türkiye'nin **ilk kadın sivil pilotu** olan **Bedriye Tahir Gökmen** yetişmiştir.
- 1936'da **Çubuk Barajı** yapılmıştır. **Çubuk Barajı** Cumhuriyet Dönemi'nin ilk barajıdır.

I. SAĞLIK ALANINDA YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

- 23 Nisan 1920'de yeni Türk Devleti kurulunca, sağlık hizmetleri, devlet hizmeti olarak ele alınarak **2 Mayıs 1920**'de kabul edilen bir kanunla **Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı** kurulmuştur.
- **1920**'de **Hilal-i Ahdar Cemiyeti** kurularak alkollü içki, sigara ve uyuşturucu maddelerle mücadele edilmiştir. Cemiyet daha sonra, **Türkiye Yeşilay Cemiyeti** adını almıştır.
- 1868'de ***"Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"*** adıyla kurulan, 1877'de ***"Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti"*** adını alan cemiyet, **1923**'te ***"Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti"*** adını almış, Atatürk tarafından sağlık ve yardım kuruluşuna daha sonra **"Kızılay"** adı verilmiştir.
- Savaş nedeniyle öksüz ve yetim kalan çocuklar için **1921**'de **Himaye-i Etfal Cemiyeti** kurulmuş, bu cemiyet daha sonra **Çocuk Esirgeme Kurumu** adını almıştır.
- 1924'te **Ebe Okulu**, 1925'te **Kızılay Hemşire Okulu**, 1924'te **İstanbul** ve **Sivas**'ta sağlık memurları yetiştiren okullar hizmete girmiştir.
- **1930**'da **Umumi Hıfzıssıhha Kanunu** çıkarılarak; **kolera, veba, tifo, tifüs, zehirlenme, çiçek, difteri, kızıl** gibi hastalıkların ilgili birimlere bildirilme mecburiyeti getirilmiştir. Bu tür salgın hastalıklar parasız tedavi edilmeye başlanmıştır.
- Verem hastalığının tedavisi için **Sanatoryum Hastaneleri** kurulmuştur.

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KÜLTÜR VE SANAT ANLAYIŞI

A. SANAT VE SPOR

- Mustafa Kemal Atatürk Türk tarihinde hurafeler nedeniyle ilgilenilmeyen ve yine bu nedenle gelişme gösteremeyen heykel sanatına destek vermiş bu nedenle kendi heykellerinin yapılmasına izin vermiştir.
- Türkiye'de **ilk Atatürk heykeli Sarayburnu'nda** (Avusturyalı Heinrich Krippel yapmıştır) açılmıştır.
- Resim alanında gelişmelerin yaşanması için **1883**'te öğretime başlayan **Sanayii Nefise Mektebi Güzel Sanatlar Akademisine** dönüştürülmüştür.
- 1924'te Ankara'da Prof. Paul Hindemint'in yazdığı rapor doğrultusunda **Musiki Muallim Mektebi** (Müzik Öğretmen Okulu) açılarak okullarda müzik dersi verecek öğretmenler yetiştirilmeye başlanmıştır.
- Müzik alaında Atatürk Zamanı'nda Avrupa'ya gönderilen ve sonradan Türk Beşleri olarak anılan Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kâzım Akses ve Hasan Ferit Alnar müziğin gelişmesine öncü olmuşlardır.
- Darülelhan yeniden düzenlenerek İstanbul Belediye Konservatuvarına dönüştürülmüştür.
- II. Mahmut Dönemi'nde kurulan Mızıka-i Hümayun Ankara'ya getirilerek Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na dönüştürülmüştür.
- 1936'da Millî Musiki ve Temsil Akademisi açıldı. Akademi,1940'ta Devlet Konservatuvarı adını almıştır.
- **1926**'da **Gazi Eğitim Enstitüsünde resim bölümü** açılmıştır. **1937** yılında **İstanbul**'da **Resim ve Heykel Müzesi** açılmıştır.
- **1922**'de **"Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı"** kurularak, Mustafa Kemal'in desteğiyle Türk sporcular **1924**'te **Paris**'te düzenlenen olimpiyatlarda beş dalda mücadele etmiştir. **1936** olimpiyatlarında ülkemiz **ilk olimpiyat madalyalarını** kazanırken kadın sporcularımız da ilk kez olimpiyatlarda yer almıştır.
- Bu dönemde Yakup Kadri Karaosmanoğlu öncülüğünde çıkarılan Kadro dergisi Türk inkılabının ideolojisini sistemleştirmeye çalışmıştır.
- 1930 yılında ilk devlet müzesi olan **Etnografya Müzesi** açılmıştır.
- 1933 yılında Atatürk tarafından **Türk İnkılap Sergisi** açılmıştır.

@SadettinAkyayla

B. TÜRK KADININA SAĞLANAN HAKLAR

- 1924'te **Tevhid-i Tedrisat Kanunu** (Öğretim Birliği Kanunu) kabul edilerek kadın ve erkeklerin öğretim imkânlarından eşit oranda yararlanması sağlanmıştır.
- **1927- 1928** Eğitim Öğretim Dönemi'nden itibaren **karma eğitime** geçilmiştir.
- 1926'da **Medeni Kanun**'un kabulü ile Türk kadının toplumsal hayatta erkeklerle eşit haklara ulaşması sağlandı.
- **1930**'da kadınlara **belediye seçimlerine katılma hakkı**, **1933**'te **muhtar ve aza seçilme hakkı**, **1934**'te yapılan anayasa değişikliğiyle de **milletvekili seçme ve seçilme hakkı** tanınmıştır. **1935 seçimlerinde** 17 kadın, mebus olarak TBMM'ye girmiş ve 1936 ara seçimlerinde kadın mebus sayısı 18 olmuştur.
- 22 Nisan 1935'te dünyanın ilk kadın kongresi İstanbul'da **Uluslararası Kadın Kongresi** adıyla bir kongre toplanmıştır.

İlk kadın muhtar	Gül Esin
İlk kadın doğum uzmanı	Pakize İzzet Tarzi
İlk atanmış kadın muhtar	Meliha Manço
İlk kadın belediye başkanı	Sadiye Hanım
İlk kadın savaş pilotu	Sabiha Gökçen
İlk kadın öğretmen	Refet Angın
İlk kadın tiyatro sanatçısı	Afife Jale
İlk köylü kadın mebus	Satı Çırpan
İlk kadın bakan	Türkan Akyol
İlk kadın başbakan	Tansu Çiller
İlk kadın tarihçi	Afet İnan
İlk kadın inşaat mühendisi	Sabiha Güreyman
İlk kadın avukat	Beyhan Hanım

DİKKAT

- **Onuncu Yıl Marşı'**nın bestecisi **Cemal Reşit Rey**'dir. Marşın sözlerini **Behçet Kemal Bey (Çağlar)** ve **Faruk Nafiz Bey (Çamlıbel)** yazmıştır. İlk kez **1933** yılında Ankara Türk Ocağı salonunda bestecisinin yönetiminde seslendirilmiştir.
- **İlk operacımız** olan ve ilk devlet sanatçısı ünvanı alan kişi olan **Ahmet Adnan Saygun**'dur. 1934 yılında ilk opera olan **Özsoy Operası**, İran Şahı Pehlevi onuruna **Adnan Saygun** tarafından sergilenmiştir.
- Anıtkabir'in mimarlar Emin Onat ve Orhan Arda; II. TBMM binasının mimarı Vedat Tek'tir.

C. KİŞİSEL ÖZELLİKLERİYLE ATATÜRK

- Mustafa Kemal **1881** yılında **Selanik**'te doğmuş olmakla birlikte doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kendisine doğum günü sorulduğunda **"Neden 19 Mayıs 1881 olmasın?"** cevabını vermiştir.

Mustafa Kemal'in Eğitim Gördüğü Okullar ve Başlama Tarihleri

- Mustafa Kemal önce annesinin isteği kırılmayarak **Mahalle Mektebi**'ne başlamış daha sonra yeni metotlarla eğitim yapan **Şemsi Efendi İlkokulu**'na geçmiştir.
- **Selanik Mülkiye Rüştiyesi**ne başlayan Mustafa Kemal, buradaki eğitimini tamamlamadan **Selanik Askerî Rüştiyesi**ne geçmiştir. Buradayken;
  - Matematik öğretmeni **Yüzbaşı Mustafa Efendi** ona sahip olduğu ***yetenek, yaratıcılık ve olgunluğunu teşhis ederek*** **"Kemal"** adını vermiştir.
- 1896'da **Manastır Askeri İdadisi**ne başlayan Mustafa Kemal buradayken;
  - Okul arkadaşı **Ömer Naci**'nin etkisiyle **edebiyata** ilgi duymuş, hitabet sanatı ve şiirle ilgilenmiştir.
  - **"Vatan ve Hürriyet Şairi" Namık Kemal**'in, Türk olmanın gururunu anlatan **"Millî Şair" Mehmet Emin**'in eserlerini okumuş ve sevmiştir.
  - Tarih öğretmeni **Kolağası Mehmet Tevfik Bey**'in etkisiyle tarihe, özellikle Türk tarihine ilgi duymuştur.
  - Fransız düşünür ve yazarlardan **Jean-Jacques Rousseau**, **Voltaire, Auguste Comte** ve **Montesquieu**'nun siyasi eserlerini okuyup kendisi de fikirler üretmeye başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

1935 yılında Türkiye'de toplanan Uluslararası Kadınlar Birliğinin toplantısına katılan Mısır delegesi **Sitti Şaravi** Atatürk için: ***"Siz O'na Atatürk dersiniz, biz ise O'nu Atatürk diye anarız"*** demiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim hayatını etkileyen şehirler **Selanik, Manastır** ve **İstanbul**'dur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

18. Bölüm
Atatürkçülük ve Türk İnkılabı

KRİTİK BİLGİ

Askeri Rüştiye'de **Yüzbaşı Naki Efendi** Mustafa Kemal'i *"Sen bu Fransızcanın peşini bırakma."* diyerek desteklemiş, Atatürk'ün yabancı dil seviyesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Mustafa Kemal Manastır İdadisi 2. sınıfta okurken 1897 yılında **Dömeke Meydan Savaşı** (Türk-Yunan Savaşı) yaşanmıştır. Mustafa Kemal o günleri anlatırken şunu söylemiştir: ***"Gençlik hayatımın en heyecanlı günlerini yaşadım. Yaşımın küçük olmasına rağmen bu savaşa katılmayı çok istemiştim."***

KRİTİK BİLGİ

- Mustafa Kemal **Mehmet Emin Yurdakul (Millî Şair)** için ***"...Şair Mehmet Emin Yurdakul'un ilk kez Manastır Askerî İdadisinde öğrenciyken okuduğum 'Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur.' dizeleriyle başlayan manzumesinde bana ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum..." ifadelerini kullanmıştır.***
- Mustafa Kemal, kendisinin tarihi sevmesinde ve tarih merakının olmasında büyük etkisi olan hocası **Kolağası Mehmet Tevfik Bey** için: ***Minnet borcum var, bana yeni bir ufuk açtı."*** demiştir.
- Bazı tarihçiler Atatürk'ün ***"Vücudumun babası Ali Rıza Efendi, fikirlerimin babası ise Ziya Gökalp'tir."*** dediğini ifade etmektedirler. Ziya Gökalp'in fikirleri özellikle cumhuriyetin ilk dönemlerinde devletin kültür politikaları belirlenirken etkili olmuştur.

- 1899'da **İstanbul Harp Okulu**'na başlayan Mustafa Kemal, buradayken;
  - **Namık Kemal, Tevfik Fikret** ve **Abdülhak Hamit**'e ait eserleri okumuştur.
  - 1902'de **"teğmen"** rütbesiyle Harp Okulunu bitirmiştir.
- 1902'de **İstanbul Harp Akademisi**'ne başlayan Mustafa Kemal 1905 yılında bu okuldan **"kurmay yüzbaşı"** rütbesiyle mezun olmuştur.
  - Mustafa Kemal bu okuldan mezun olduktan sonra kurmaylık stajı yapmak üzere **Şam**'daki **5. Ordu**'ya atanmıştır.

Mustafa Kemal'in Hayatında İz Bırakan Şehirler

Selanik
Avrupa'nın önemli şehirleriyle kara ve demir yolu bağlantısı bulunan bu şehirde olaylar karşısında farklı bakış açıları geliştirebilmesini sağlamıştır.
Manastır
Mustafa Kemal, Şam'daki ilk askerî görevinden sonra 13 Ekim 1907'de merkezi Manastır'da bulunan **3. Ordu Karargâhı**'na atanmıştır.
İstanbul
Mustafa Kemal'in fikrî olgunlaşmasına ve ülke sorunlarıyla temas etmesine katkıda bulunmuştur.
Şam
Mustafa Kemal, Harp Okulunu bitirince **1905**'te **Şam**'daki **5. Ordu Komutanlığına** atanmıştır. **1906**'da **Şam**'da **Vatan ve Hürriyet** adlı gizli bir cemiyet kurmuş bu cemiyet daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyetine katılmıştır.
Sofya
Mustafa Kemal, Balkan Savaşlarından sonra **1913**'te **Sofya**'ya **ataşemiliter** olarak atanmıştır.

Mustafa Kemal'in Fikir Hayatını Etkileyen Yazarlar, Düşünürler ve Fikir Akımları

Ziya Gökalp	Milliyetçilik
Namık Kemal	Vatanseverlik
Mehmet Emin Yurdakul	Milliyetçilik
Tevfik Fikret	İnkılapçılık
J.J. Rousseau	Yurttaşlık Bilinci
Montesquieu	Cumhuriyetçilik
Voltaire	Bilimsellik, Akılcılık

DİKKAT

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat ettiğinde meclis başkanı **M. Abdülhalik RENDA,** başbakan **Celal BAYAR,** dışişleri bakanı ise **Tevfik Rüştü ARAS**'tır.

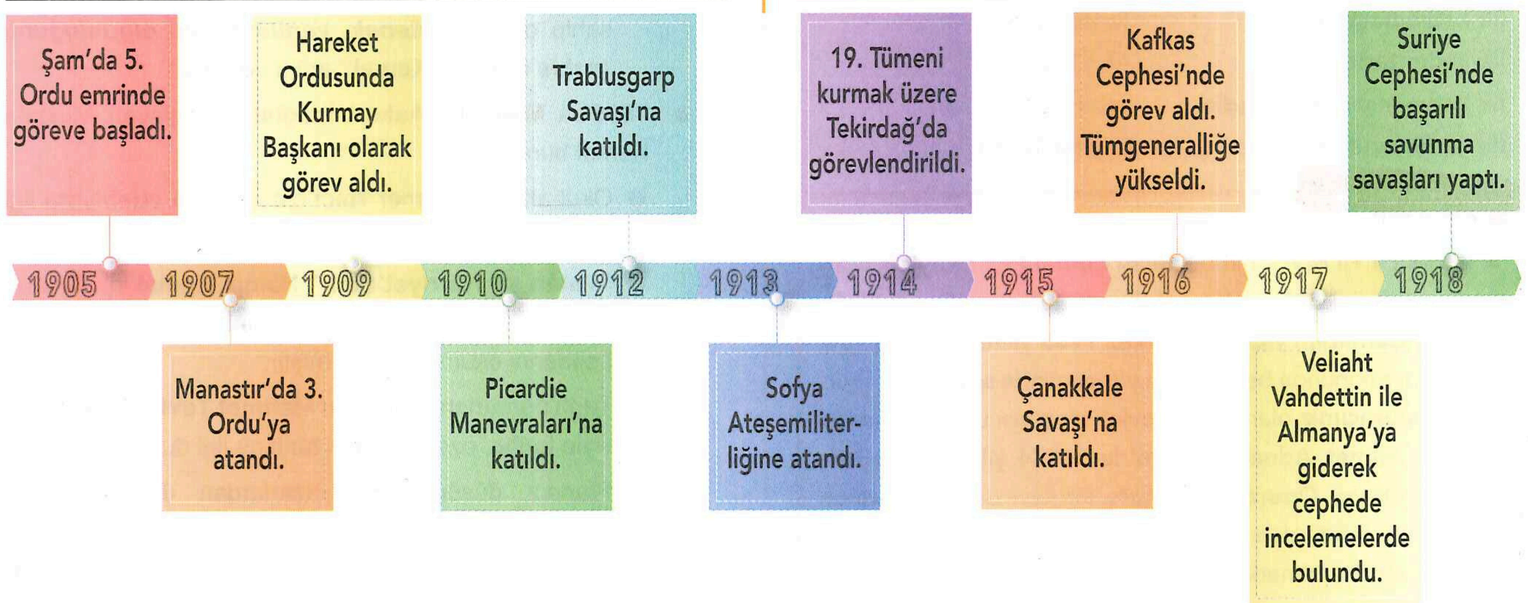

Sadettin Akyayla @SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi gel!

ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA

TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ

- Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin dış politikada ve imzaladığı antlaşmalarda temel aldığı ilkeler **tam bağımsızlık, eşitlik, karşılıklı** ve **uluslararası hukuka uygunluk** olmuştur.
- Türk dış politikasında temel alınan ana ilkeler kısaca şunlar olmuştur:
  - Gerçekçilik
  - Akılcılık
  - Barışı ve ulusal çıkarları temel almak
  - Türk kamuoyunu dikkate almak
  - Başka devletlerin iç politika ve yönetimlerinden etkilenmemek
  - Dünya konjonktürünü göz önünde bulundurmak

Mütekabiliyet İlkesi Nedir?

Mütekabiliyet Devletlerarası ilişkilerde maruz bırakılan davranışa aynı şekilde karşılık vermedir. Türkiye kendisine dostça yaklaşan ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmiş ancak düşmanca tavır sergileyen ülkelere de gerekli karşılığı vermekten çekinmemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün *"Şüphesiz, hukukumuza, şeref ve değerimize saygı gösterildikçe karşılıklı saygıda asla kusur etmeyeceğiz."* sözü mütekabiliyet ilkesiyle ilgilidir.

- Atatürk Dönemi Türk dış politikasını iki ana devirde incelemek mümkündür.

I. DEVİR: 1923-1932 ARASI DIŞ POLİTİKA 1

Lozan'dan kalma meseleler

II. DEVİR: 1932-1939 ARASI DIŞ POLİTİKA 2

II. Dünya Savaşı tehlikesinin etkisi ile ortaya çıkan meseleler.

A. 1923-1932 ARASI TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI

- Bu dönemde Lozan'dan kalma meselelerle uğraşılmıştır.

1. MUSUL MESELESİ VE IRAK SINIRININ BELİRLENMESİ (Türkiye - İngiltere)

- I. Dünya Savaşı devam ederken yapılan gizli antlaşmalardan **Sykes-Picot Antlaşması**'na göre **Musul** İngiltere'nin payına bırakılmıştı.
- **Lozan Barış Antlaşması**'nda ise mesele iki devlet arasında yapılacak **ikili görüşmelere** bırakılmıştı. Sonuç alınamazsa Milletler Cemiyetine gidilecekti. Türkiye ise bölgede **halk oylamasına (plebisit)** gidilmesini istiyordu.
- 1924 yılında Musul Meselesi için toplanan **Haliç Konferansı**'nda taraflar kendi tezlerini savunmuşlar ancak bir antlaşmaya varamamışlardır. Bu yüzden İngiltere konuyu kendisinin de güçlü olduğu **Milletler Cemiyeti**ne taşımış, Milletler Cemiyeti bu konu ile ilgili raporunda: **Musul**'un Irak'a, **Hakkâri**'nin de Türkiye'ye verilmesi gerektiğini belirtmiştir.
- Türkiye'nin askerî hareket düzenlemeyi planladığı bir sırada **Nasturi İsyanı** ve **Şeyh Sait İsyanı** gibi isyanlar çıkmıştır. Türkiye özellikle Şeyh Sait İsyanı'nın etkisi ile geri adım atmış ve **5 Haziran 1926**'da **Ankara Antlaşması**'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile:
  - **Musul, Kerkük** ve **Süleymaniye** İngiliz mandası altında olan Irak'a bırakılacak
  - **Hakkâri** Türkiye'ye bırakılarak Türkiye-Irak sınırı çizilecek
  - Irak, Musul'dan elde edeceği petrol gelirinden %10'unu 25 yıllığına Türkiye'ye verecek

2. YABANCI OKULLAR SORUNU

- Osmanlı Devleti'nde Anadolu'nun birçok yerinde **Fransa, İngiltere, ABD, Almanya** ve **Avusturya** gibi devletlerin okulları bulunuyordu. Açılan bu okullar eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yanı sıra misyonerlik faaliyetlerinde de bulunuyorlar, Hristiyanlık propagandası yapıyorlardı. Gerek Lozan'da gerekse Cumhuriyet'in ilk yıllarında konuyu gündeme en çok taşıyan devlet **Fransa** olmuştur. Ancak Türk tarafı bu konudaki isteklerini kabul ettirmeyi başarmıştır.

3. NÜFUS MÜBADELESİ (Ahali Değişimi / Etabli) (Türkiye-Yunanistan)

- Lozan Konferansı'nda **Batı Trakya Türkleri** ile **İstanbul'da yaşayan Rumlar** dışındaki halkların yer değiştirmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Yunanistan'ın Türkiye'de daha çok Rum bırakmak istemesi bu meselede sorunların yaşanmasına yol açmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Haliç Konferansı'nda Türkiye'yi Ali Fethi Okyar temsil etmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

1926'da Ankara Antlaşması ile Musul Sorunu'nu çözümlenmesi Türk İngiliz ilişkilerinin gelişmesine yol açmıştır. Musul Meselesi, Misakımillî'den taviz verilerek çözümlenmiştir.

KRİTİK BİLGİ

1936'da **İngiltere Kralı VIII. Edward**'ın Atatürk'ü ziyareti, Türkiye-İngiltere ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye Lozan öncesi **3 Mart 1924** Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün okulları Millî Eğitim Bakanlığına bağlamış, Lozan'da da bu konuyu iç mesele olarak kabul edip tartışmaya izin vermemiştir. Kurallara uymayan okullar kapatılmış daha sonra Fransa ve öteki devletler Türkiye'nin kararlarına uyacaklarını açıklamışlardır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

19. Bölüm
Atatürk Dönemi Dış Politika

UYANDIRMA SERVİSİ

*1928'de Yunanistan'da **Eleftherios Venizelos**'un iktidara gelmesiyle Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönem başladı. Venizelos, **30 Ağustos 1928**'de **İsmet Bey**'e bir mektup gönderdi ve "Sizi temin etmek isterim ki benim en büyük arzum, iki ülke ilişkilerinin düzenlenmesiyle iki ülke arasında yakın bir dostluğun sağlanması ve bu yakın dostluğu, bu sefer mümkün olan en geniş şekliyle bir dostluk antlaşması, saldırmazlık ve hakemlik antlaşmasıyla resmîleştirmektir..." demiştir.*

KRİTİK BİLGİ

Antlaşma sonucunda doğdukları yere bakılmaksızın, **İstanbul, Gökçeada** ve **Bozcaada**'daki **Rumlarla**, **Batı Trakya**'daki **Türkler etabli** sayılmış ve mübadele dışında tutulmuşlardır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan dostluk ve iş birliği ortamı, 1950'li yıllarda başlayacak olan Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıkmasına kadar devam etti.

KRİTİK BİLGİ

Bozkurt-Lotus Meselesinde **Lahey Adalet Divanı'nda** Türkiye'yi Adalet Bakanı **Mahmut Esat (Bozkurt) Bey** temsil etmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- Mesele 1928 yılında **Milletler Cemiyeti** gündemine alınsa da sonuç alınamamış ancak **10 Haziran 1930**'da imzalan **Türk-Yunan Dostluk Antlaşması** ile çözüme ulaşılmıştır.
- Mübadeleye tabi tutulan Türklerin ve Rumların bıraktıkları malların da terk ettikleri o ülkenin mülkiyetine geçeceği kabul edilmiştir.
- Nüfus Mübadelesi Sorunu'nun çözümünden sonra Yunan Başkanı **Venizelos**, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve 1934'te **Mustafa Kemal Atatürk**'ü **Nobel Barış Ödülü**'ne aday olarak göstermiştir.

4. PATRİKHANE

- Lozan sonrası Yunanistan'ın patrik seçimine müdahale etmesi üzerine mesele tekrar gündeme gelmiştir.
- **1924**'te **Patrik** seçilen **VI. Konstantinos Arapoğlu**, **Bursa** doğumluydu ve **1921**'de **İstanbul**'a gelmişti. Dolayısıyla **mübadeleye tabi** idi. Bu yüzden Türkiye bu duruma itiraz etti. Yunanistan meseleyi *Uluslararası Lahey Adalet Divanına götürmeye çalışırken*, Türkiye Patrikhane konusunun bir iç sorun olduğunu ve bu nedenle iç işlerine müdahale edilmesine izin vermeyeceğini belirtti.
- Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında Konstantinos Arapoğlu istifa etmiş ve yerine mübadeleye tabi olmayan Vasilios Yeorgiadis, patrik seçilmiştir.

5. TÜRKİYE-FRANSA İLİŞKİLERİ

- **Türkiye** ile **Fransa** arasındaki en önemli sorun **Suriye sınırı** (Hatay meselesi) olmuştur. Musul meselesinin çözümünden sonra 30 Mayıs 1926'da imzalanan bir antlaşmayla Türkiye-Suriye sınırı çözümlenmiştir.
- Türkiye ile Fransa arasında yaşanan bir başka sorun ise **Osmanlı borçlarının ödenmesi** meselesidir. Osmanlı Devleti'nin en çok borçlandığı devlet Fransa olmuştur. Borçların ödenme şartları **13 Haziran 1928**'de imzalanan bir antlaşmayla imzalanmıştır.
- Türkiye'deki **yabancı okullar** Türk-Fransız ilişkilerini etkileyen bir diğer konu olmuştur. Türkiye, konuyu iç meselesi sayarak tutumundan hiçbir ödün vermeden uygulamalarına devam etti.

Fransa ile Türkiye arasında yaşanan diğer önemli meseleler:

Bozkurt Lotus Olayı

Fransız **"Lotus"** adlı ticaret gemisi ile Türk **"Bozkurt"** adlı nakliye gemisinin 2 Ağustos 1926'da çarpışması ile yaşanan olaydır. Midilli açıklarında yaşanan bu çatışmada Türk gemisi bozkurt batmış, 8 mürettebat ölmüştür. İstanbul'da iki geminin kaptanları tutuklanınca Fransa bu konuda Türk mahkemelerinin yetkisi olduğunu ileri sürerek sorunu **Uluslararası Adalet Divanına** taşımıştır. Ancak burada Adalet Divanı Türkiye'yi haklı bulmuştur.

Vagon-Li Olayı

Türkiye'de Vagonly adında tren işletmenliğini yapan bir Fransız şirketin elemanlarına **Fransızca konuşma zorunluluğu** getirmesi üzerine buna Türk gençliğinin tepki göstermesidir. (25 Şubat 1933)

Adana-Mersin demir yollarının satın alınması

Haziran 1929'da Adana-Mersin demir yolu, Türkiye tarafından satın alınmıştır.

B. 1932-1939 ARASI TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI

- 1930'lu yılların başına gelindiğinde Türkiye Lozan'dan kalma sorunların çoğunluğunu büyük ölçüde çözmüştür.
- 1930'da Ekonomik Bunalım etkisini iyice hissettirmiş, ulusçu anlayışlar ise güçlenmeye başlamıştır.
- **İngiltere** ve **Fransa,** Paris Konferansı sonrası oluşan statükoyu korumaya çalışırken, savaşı kaybeden **Almanya**, kazandığı hâlde umduğunu bulamayan **İtalya** ve **Japonya** mevcut statükoyu değiştirmeye çalışmışlardır.

1. MİLLETLER CEMİYETİNE ÜYELİK (1932)

- Milletler Cemiyetinin kurulması fikri ABD Başkanı Wilson tarafından **Wilson İlkeleri** ile ortaya atılmış, cemiyetin kurulması kararı ise savaş sonu toplanan **Paris Barış Konferansı**'nda alınmıştır.
- Dünya barışını sağlamak ve korumak amacıyla Milletler Cemiyeti **10 Ağustos 1920**'de Cenevre'de kurulmuştur.

@Sadettin.Akyayla

- Türkiye 1930'lu yıllara gelindiğinde, Lozan'dan kalma sorunları barışçı yollarla büyük ölçüde çözmüştür. 1928 yılında Türkiye ile İtalya arasında bir saldırmazlık antlaşması imzalanması, yine aynı yıl Avrupa'daki silahsızlanma konferansına davet edilmesi Türkiye'nin barışçıl siyasetinin olumlu yansımaları olmuştur.
- Türkiye 1929 yılında ise saldırı savaşını yasaklayan **Briand-Kellogg Paktı**'na katılmıştır.
- Bu gelişmeler sonrası **İspanya** delegesi De Madariaga'nın teklifi ve **Yunanistan**'ın desteği ile Milletler Cemiyeti Türkiye'yi üyeliğe davet etmiştir. Türkiye **18 Temmuz 1932**'de Milletler Cemiyetinin davetini kabul ederek, cemiyete üye olmuştur.

2. BALKAN ANTANTI (9 Şubat 1934)

- **1933** yılından itibaren **Hitler** öncülüğündeki **Almanya**'nın hızla silahlanması ve başta Doğu Avrupa olmak üzere dünyayı tehdit etmeye başlaması, **Mussolini** liderliğindeki **İtalya**'nın da Balkanlar ve Doğu Akdeniz'i tehdit etmeye başlaması Türkiye'nin gerekli tedbirleri almasını zorunlu kılmıştır. Bu tedbirlerden biri de Balkan Antantı'nın imzalanması olmuştur.
- 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanan Balkan Antantı'na katılan devletler:

Türkiye **Y**unanistan **Y**ugoslavya **R**omanya

Antantın İmzalanma Nedenleri

- 1933'ten sonra Almanya'nın Doğu Avrupa ve Balkanlar'ın güvenliğini tehdit etmesi
- Hızlı bir silahlanma yarışının başlaması
- İtalya'nın Akdeniz'de genişleme siyaseti gütmesi ve bu siyasetin Balkan topraklarını da içine alması

- Türkiye Balkan Antantı ile **batı sınırını** güvenlik altına almıştır. Bu antant ile üye ülkelerin sınırları güvence altına alınmış, üye ülkelerin birbirlerinin haberleri olmadan, üye olmayan bir başka Balkan devleti ile ittifak yapmaması, buna karşılık bir saldırı durumunda ise antant ülkelerinin saldırıya uğrayan diğer üye ülkeye yardım etmesi kararlaştırılmıştır.
- **İtalya** ve **Almanya** 1937'den itibaren antantı bozmaya çalışmıştır. Bunun sonunda **Yugoslavya** antantta yer almayan **Bulgaristan'la antlaşma yapmış**, gelişme Balkan Antantı için büyük bir darbe olmuştur. Süreç içinde de dağılmasına yol açmıştır.

3. AKDENİZ PAKTI (1936)

- İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki tehdidini artırması üzerine 1936 yılında **İngiltere**, **Türkiye**, **Yugoslavya** ve **Yunanistan** arasında imzalanmıştır.

4. MONTREUX (MONTRÖ) BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ (20 Temmuz 1936)

- **24 Temmuz 1923**'te imzalanan **Lozan Barış Antlaşması**'nda *Boğazların yönetimi, her iki yakası askerden arındırılarak, Türkiye'nin başkanlığında uluslararası bir komisyonun yönetimine* bırakılmıştır.
- Almanya'nın ve İtalya'nın saldırgan tutumları dünyayı yeni bir savaş tehlikesine sürükleyince, Boğazlar Komisyonundaki ülkelerin birbirleriyle savaşa girme ihtimalini ortaya çıkarmıştır.
- **Almanya**'nın **Ren bölgesine** asker göndermesi, **İtalya**'nın **Habeşistan'ın işgal etmesi**, **Japonya**'nın Çin'e ait **Mançurya'ya saldırması** üzerine Türkiye Boğazların statüsünün yeniden gözden geçirilmesi için Milletler Cemiyetine başvurmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Bir devletin Milletler Cemiyetine üyelik için başvuru yapması gerekirken Türkiye için **davet yöntemi** uygulanmıştır. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine davet edilmesinde; izlediği barış yanlısı politikalar, **Yunanistan** ile olan *Nüfus Mübadelesi Sorunu'nu çözmesi*, **Türkiye** ile **İngiltere** arasındaki *Musul Sorunu'nun çözümlenmiş olması* gibi nedenler etkili olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Balkan Antantı'na katılmayan devletler; Bulgaristan (Ege Denizi'ne inmek, Romanya'dan Dobruca'yı almak gibi yayılmacı bir siyaset izlediği için) ve Arnavutluk (İtalya'nın baskısı altında olduğu için) katılmamıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Lozan Barış Antlaşması'nın boğazlar ve çevresinde Türkiye'nin egemenliğini zedeleyici maddeleri **Möntrö Boğazlar Sözleşmesi** ile ortadan kaldırılmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

19. Bölüm
Atatürk Dönemi Dış Politika

UYANDIRMA SERVİSİ

Yaklaşan II. Dünya Savaşı Boğazlar Meselesi'nin Türkiye'nin lehine çözümlenmesindeki en önemli olay olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni Türkiye adına **Tevfik Rüştü Aras** imzalamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye ile Hatay Sorunu, Irak ile de sınır sorunu yaşayan **Suriye** Sadabat Paktına katılmamıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

Hatay Sorunu sırasında Hatay ve çevresinde Türk nüfusunun çoğunlukta olduğunu ve Hatay'da özel bir statü oluşturulması gerektiğini ileri süren rapor **Sandler Raporu**'dur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- İsviçre'nin Montrö şehrinde toplanan konferans sonucu **20 Temmuz 1936**'da **Montrö Boğazlar Sözleşmesi** imzalamıştır. Buna göre:
  - Boğazlar Komisyonu kaldırıldı.
  - Boğazların iki yakasındaki askersiz alan kaldırılarak Boğazların savunması Türkiye'ye bırakıldı.
  - Yabancı ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişi serbest bırakıldı.
  - Savaş gemilerinin geçişi için bazı sınırlamalar getirildi.
- Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar Komisyonunun kaldırılması ve Türkiye'nin bu bölgede asker bulundurma hakkı elde etmesi sayesinde Türkiye, Boğazlar üzerinde tam denetim ve egemenlik sağlamıştır. Bu sözleşme ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki stratejik önemi daha da artmıştır.

5. SADABAT PAKTI (8-9 Temmuz 1937)

- Türkiye Balkan Antantı ile Batı sınırlarını güvence altına almış, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile de Boğazlar Meselesi'ni halletmiştir. Ancak **İtalya'nın Habeşistan'a saldırması** ve **Akdeniz'de yayılmacı siyaset izlemesi** **Türkiye** öncülüğünde **İran, Irak** ve **Afganistan** bir araya gelerek 8 Temmuz 1937'de Sadabat Paktı'nı imzalanmıştır.

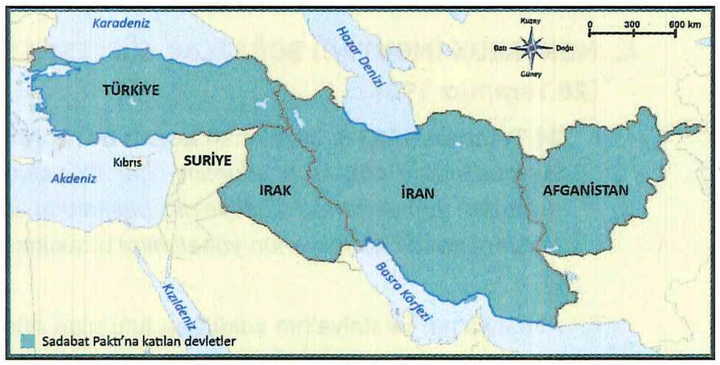

İran - A T I

- **A**fganistan
- **T**ürkiye
- **I**rak

Sadabat Paktı'nın İmzalanma Nedenleri

- İtalya'nın Afrika ve Asya'da izlediği yayılma siyasetinin Türkiye ve diğer Orta Doğu ülkelerini rahatsız etmesi
- İtalya'nın 1936'da **Habeşistan'a** saldırması
- Bölgesel barışın korunmak istenmesi

6. HATAY SORUNU'NUN ÇÖZÜMÜ (1938 - 1939)

- 15 Mart 1923'te Adana'ya giden Mustafa Kemal, Hataylı küçük bir kızın **"Gazi Baba, bizi de kurtar!"** seslenişine **"Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz."** diye cevap vererek Hatay'ı sahiplendiğini göstermiştir.
- Hatay, **TBMM** ile **Fransa** arasında imzalanan **Ankara Antlaşması** (29 Ekim 1921) ile Fransız mandası altındaki Suriye sınırları içinde kalmıştı. Fransa, Hatay'da özel bir yönetim kurulmasını kabul etmişti. Bu özel yönetim içinde Hatay'da kalan **Türkler kültürlerini geliştirmek için** her türlü kolaylıktan yararlanacaktı, **resmî dil Türkçe** olacak ve **Türk parası** da resmî para olacaktı.
- Ancak Fransa, Alman tehlikesi nedeni ile Suriye mandaterliğinden vazgeçerek Suriye'nin bağımsızlığını tanımıştır. Bu gelişme üzerine Türkiye Hatay'ın bağımsız olması gerektiğini savunmuştur. Konu **Milletler Cemiyeti**ne taşınmıştır.
- Cemiyet, İsveçli temsilci Sandler'ı Hatay'a göndererek konuyla ilgili bir rapor hazırlatmıştır. **Sandler Raporu** Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasında etkili olmuştur.
- Almanya'nın **1938** yılından itibaren Avrupa'da işgallere başlaması Hatay'da bağımsız bir devletin kurulmasının yolunu açmıştır. **22 Ağustos 1938'de** seçimler yapılmış ve meclis ilk toplantısını 2 Eylül 1938'de yapmıştır. 5 Eylül 1938'de de **Hatay Hükûmeti** kurulmuştur.
- Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgali ve Fransa'yı tehdit etmesi üzerine zor günler yaşayan Fransa, **23 Haziran 1939'da** imzaladığı **Ankara Antlaşması** ile Hatay'ın Türkiye'ye ait olduğunu kabul etmiştir. Hatay Büyük Millet Meclisi **29 Haziran 1939'da** Türkiye'ye katılmayı bir yasa ile onaylamıştır.

Sadettin Akyayla @sadettinakyayla /sadettinakyayla

DİKKAT

- **"Sancak Sorunu"** olarak geçen mesele "Hatay Meselesi"dir.
- Hatay Meselesi Atatürk'ün **"şahsi sorunum"** dediği meseledir.
- Bağımsız Hatay Devleti'nin ilk ve son cumhurbaşkanı **Tayfur Sökmen,** başbakanı ise **Abdurrahman Melek**'tir.

UYARI

Atatürk'ün hayatta iken gerçekleştirmek isteyip de gerçekleştiremediği üç şey vardır. Bunlar;

- Çok partili hayata geçilmesi
- Toprak reformu yasası
- Hatay'ın anavatana katılması

TEVFİK RÜŞTÜ ARAS

- TBMM'de **Muğla milletvekilliği** yapmıştır.
- **1925-1939** yılları arasında bütün hükümetlerde **Dışişleri Bakanlığı** yapmıştır.
- Başta **"Tan Gazetesi"** olmak üzere çeşitli gazetelerdeki yazılarını **"Görüşlerim"** adlı kitapta toplamıştır.
- 1937'de Türkiye Dışişleri Bakanı **Tevfik Rüştü Aras** ile **Milletler Cemiyeti Güvenlik Konseyi**ne başkanlık etmiştir.

Yaşanan İki Önemli Olay

Bursa Olayı

Bursa Ulu Camii'de Türkçe ezan okunması ve kamet getirilmesine karşı isyan çıkmış ve kısa sürede bastırılmıştır. (1 Şubat 1920)

Razgard Olayı

Bulgaristan'da bulunan Türk mezarlarının Bulgarlar tarafından tahrip edilmesine, İstanbul'da tepki gösterilmiş, Türkiye'deki Bulgarların mezarları onarılmış ve Bulgarlara kültür dersi verilmiştir. (20 Nisan 1933)

BARBAROS HAYREDDİN PAŞA

Sınavda Çıkabilecek Not

"Sancak Sorunu" olarak geçen mesele Hatay Meselesi'dir.

PDF

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla

I. ÜNİTE: XX. YÜZYIL BAŞLARINDA DÜNYA (1918-1939)

A. PARİS BARIŞ KONFERANSI VE VERSAY BARIŞ ANTLAŞMASI

- **1914-1918 yılları arasında yaşanan I. Dünya Savaşı** 18 Ocak 1919'da toplanan **Paris Barış Konferansı** ile sona ermiştir. Bu konferansta yenilen devletlerle yapılacak barış antlaşmasının şartları belirlenmiş ve **Almanya** ile **Versay Barış Antlaşması** imzalanmıştır.
- Konferans'ta İngiltere ve **Fransa** etkili olurken İtalya umduğunu bulamamış **ABD** ise konferans sonrası **1823 yılında Monreo Doktrini** ile şartlarını belirlediği **yalnızlık (infirat) politikasına** geri dönmüştür.

Monroe Doktrini (1823)

Bu doktrine göre ABD, Avrupa'daki olaylara karışmayacak ve Avrupalı güçlerin Amerika kıtasındaki varlığına saygı gösterecek, Avrupa devletleri de Latin Amerika'da ortaya çıkan cumhuriyetler üzerinde yeni bir sömürge politikası gütmeyecektir.

B. I. DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA KALICI BARIŞI SAĞLAMA ÇABALARI

1. Milletler Cemiyeti'nin Kurulması (10 Ocak 1920)

- Bu cemiyetin kurulması fikrini ilk kez **ABD Wilson İlkelerinde** gündeme getirmiştir. Paris Barış Konferansı'nda alınan kararlarla birlikte 10 Ocak 1920'de cemiyet kurulmuş, başlangıçta 18 olan üye sayısı sonradan 63'e kadar yükselmiştir.
- I. Dünya Savaşı'nı kazanan devletlerin etkili olduğu bu cemiyet barışı korumak amaçlı kurulmuş olsa da **İtalya**'nın **Habeşistan**'ı, **Japonya**'nın **Maçurya**'yı işgalini ve **Almanya**'nın **Avusturya**'yı ilhakını önleyememiştir.

2. Locarno Antlaşması (1 Aralık 1925)

- **İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Polonya, Çekoslovakya** ve **Almanya** arasında imzalanmıştır.
- **Amaç:** Bölge sınırları güvence altına almak, Almanya'nın yayılmacı politika izlemesine engel olmaktır.
- **Almanya**'nın bozulan ekonomisini düzeltmek için **Fransa** ile iyi ilişkiler kurmaya çalışması antlaşmanın imzalanmasını hızlandırmıştır.

3. Briand Kellog Paktı (27 Ağustos 1928)

- Fransa Dışişleri Bakanı Briand ile ABD Dışişleri Bakanı Kellog liderliğinde oluşturulan paktır.
- ABD, İngiltere, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya bu paktı imzalamıştır.
- ***"Savunmaya dayanmayan savaş kanun dışı"*** sayılmış; devletler arası sorunların barışçı yollarla çözülmesine karar verilmiştir.

4. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı (Kara Perşembe)

Dünya Ekonomik Buhranı'nın Nedenleri

- Sanayileşme sonucu oluşan üretim fazlalığı
- ABD'de yatırımcıların **kısa vadeli, yüksek faizle yatırımlara** girişmesi
- ABD'de borsa ve bankacılık sistemindeki **yetersiz yasalar**
- ABD'nin **Avrupa'ya verdiği kredileri geri alamaması**
- Tarıma dayalı ülkelerde **tarım ürünlerinin fiyatının düşmesiyle** yaşanan ekonomik sıkıntı
- **Almanya'nın karşılıksız para basmasıyla** oluşan yüksek enflasyon

Dünya Ekonomik Buhranı'nı Karşısında Türkiye'nin Aldığı Tedbirler

- **Halk** hem **tasarrufa** hem de **yerli malı kullanmaya** özendirilmiştir.
- **1929**'da **Yerli Malı Haftası** uygulaması başlatıldı.
- **Serbest gümrük tarifesine** geçilerek ithalata miktar kısıtlaması ve yüksek gümrük vergisi getirilmiştir.
- **1930**'da Türk lirasının değerini korumak için **Merkez Bankası** kurulmuştur.
- **"Türk Parasının Değerini Koruma Kanunu"** yayımlanmıştır.
- 1934-1938 arası **I. Beş Yıllık Sanayi Planı** uygulanarak korumacı ve **devletçi ekonomi** politikaları benimsendi.

20. BÖLÜM ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ

UYANDIRMA SERVİSİ

Amerika Yalnızlık Politikası ile Avrupalı devletleri Amerika'dan uzak tutmak istemiştir. Doktrin ilk bakışta Amerikalıların savunmasını amaçlamakla birlikte ABD'nin ilerideki yayılma hareketlerine bir hazırlık imkânı da oluşturmuştur. ABD bu politikasıyla bir yandan topraklarını genişletmiş, diğer yandan Latin Amerika'daki etkinliğini artırmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Locarno Antlaşması'yla **Almanya uluslararası sisteme tekrar katılmış, 1926**'da ise **Milletler Cemiyeti**'ne üye olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye, SSCB ile birlikte **1929**'da **Briand - Kellog Paktı'na** katılmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

1929 Dünya Ekonomik Bunalımını anlatan en önemli eser **John Steinbeck**'in **Gazap Üzümleri** adlı eseridir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Kliring sisitemi; ülkeler arasındaki ödemelerin malla yapılmasını öngören ticaret antlaşmalarının bir türüdür. Buna göre devletler ikili ticaret antlaşmalarıyla ithalat ve ihracat işlemlerini döviz kullanmadan takas yoluyla yapmışlardır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Nazizm, kitleleri peşinden sürüklemede **faşizmin** "Devlet ideal ve ebedîdir." anlayışı yerine "üstün ırk" kavramını ön plana çıkarmıştır.

KRİTİK BİLGİ

"Nasyonel sosyalist girişim bugünkü dar yolundan çıkıp gidecek"

Adolf Hitler

KRİTİK BİLGİ

Gestapo; Alman Gizli Servisi. Nazi Almanyası'nda mahkeme kararı olmadan kişileri alıkoyma ve hapsetme yetkilerini kullanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

"Sürekli barış ne mümkün ne de faydalıdır. Sadece savaş, insan enerjisini en yüksek gerilimde tutar. Savaş dışındaki diğer bütün sınavlar insanı önemli kararlar almak zorunda bırakmaz. Yalnızca savaş, yaşama ya da yok olma kararlarının alındığı bir durumdur."

Benito Mussolini

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Kara Perşembe Sonrası Dünya Ticaretinde Değişim

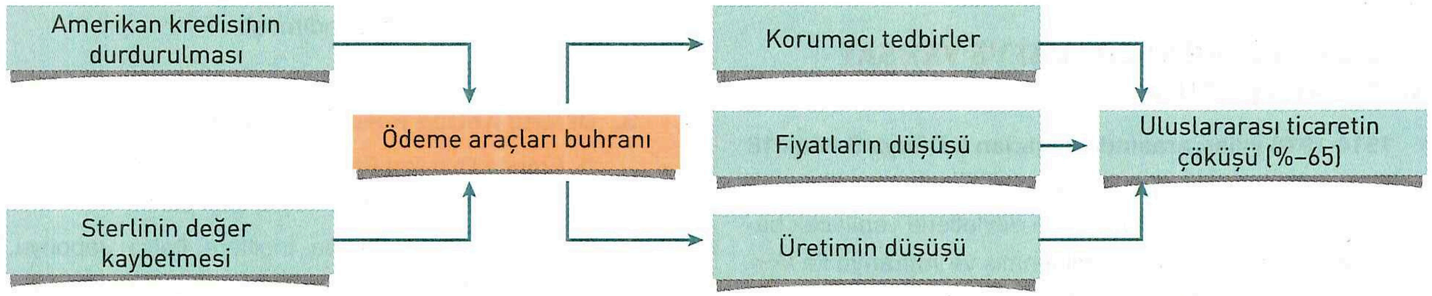

DİKKAT

Türkiye bu dönemde dış ödemelerde **kliring** ve **takas** sistemini uygulamıştır.

C. TOTALİTER REJİMLERİN ORTAYA ÇIKMASI

1. Almanya'da Nazizm

- I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'da **Nazi Partisi** (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi), **Adolf Hitler** öncülüğünde iktidara yerleşmiş ve **nasyonal sosyalizm** olarak anılan siyasi ve ekonomik sistem ön plana çıkmıştır.
- Nazi Partisi, siyasetini ***üç temel esas*** üzerinden belirlemiştir. Bunlar:
  - Temelde Alman ırkını üstün saymak,
  - Çingene, Yahudi ve komünistlerin Almanya'daki varlığına son vermek,
  - Versay Antlaşması'nın onur kırıcı etkilerini yok etmek,

2. İtalya'da Faşizm

- I. Dünya Savaşı sonrası İtalya'da **Ulusal Faşist Parti, Benito Mussolini** liderliğinde iktidara geçmiştir.
- Faşizm ilk kez Mussolini öncülüğünde İtalya'da ortaya çıkan, adını iktidardaki partiden alan ve sendikalara ve meslek kuruluşlarına dayanarak devlet sınırlarını genişleten ideolojidir. Tüm yetkilerin tek partinin ve tek kişinin elinde bulunduğu sistemdir.

UYARI

Faşizm rejimi iki savaş arası dönemde **İtalya** dışında Antonio de **Oliveira Salazar** liderliğinde **Portekiz**'de **Francisco Franco** liderliğinde ise **İspanya**'da uygulanmıştır.

3. Sovyet Rusya'da Bolşevik İhtilali

- **1917 Bolşevik İhtilali** sonucu **Çarlık Rusya** yıkılmış, *"Barış, toprak ve ekmek"* vaadinde bulunan **Bolşevikler** yönetimi ele geçirmiş ve **SSCB** kurulmuştur.
- İktidarı ele geçiren **Lenin** başlangıçta büyük sanayi dalları, ulaşım, bankacılık ve doğal kaynaklar dışında kalan işletmelerin özel mülkiyetine izin verilen **NEP** (Novaya Ekonomiçeskaya Politika) denilen **"Yeni Ekonomi Politikasını"** uygulamıştır.
- Lenin'den sonra başa geçen Stalin döneminde ise küçük çiftliklerin birleştirilip devlet kontrolünde büyük çiftliklerin oluşturulmaya çalışıldığı **Kollektifleştirme Politikası** uygulanmıştır.
- Bolşevik İhtilali sonrası SSCB **sosyalizmi** benimsemiştir.

DİKKAT

Sosyalizm, sosyal ve ekonomik alanda toplumsal refahı devlet kararlarının getireceğini ve üretim araçlarının hâkimiyetinin topluma ait olduğunu savunan, ekonomik etkinliklerin kâr yerine insanların gereksinimleri için planlanması gerektiğini öne süren, emeği temel değer alan siyasal bir öğretidir. **Karl Marx**'a göre *sosyalizmin üst aşaması kabul edilen komünizm ise özel mülkiyetin olmadığı bütün malların ve üretim araçlarının topluma ait bulunduğu, bunları herkesin ortaklaşa kullandığı toplum düzenidir.*

UYARI

Kapitalizm, üretim araçlarının özel mülkiyetine ve bunların kâr amacıyla işletilmesine dayanan ekonomik sistemdir. Liberalizm ise **siyasi olarak John Locke**, **ekonomik olarak Adam Smith** tarafından temelleri atılan bir ideolojidir. Liberalizm, sanayi inkılabının sonuçlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistemde devletin sadece güvenlik ve adalet işlerini yürütmesi ilkesinin benimsenmiştir.

@SadettinAkyayla

D. SSCB'NİN KURULMASI VE ORTA ASYA'YI İHTİLALİ

- **1904-1905 Rus-Japon Savaşı**'nı, Rusya kaybetmiş ve **Çar II. Nikola** zararları telafi edebilmek için halktan alınan vergileri arttırmıştır. Bu da halk içinde isyanların oluşmasına yol açmıştır.
- **1905** yılında ise Rusya'da ihtilal yaşanmış ve **meşruti yönetime** geçilmiştir. Böylelikle **Duma** (Meclis) açılmış ve **anayasa** kabul edilmiştir.
- 1914-1918 yıllarında yaşanan I. Dünya Savaşı, Rusya'yı ekonomik ve siyasi olarak zor durumda bırakmıştır.
- 1917 yılında ise **"Ekim Devrimi"** (Bolşevik Devrimi) yaşanmış ve **Lenin** önderliğinde Bolşevikler yönetimi ele geçirmiştir. 1921 yılında iç savaşın ardından Ukrayna, Belarus ve Kafkas Cumhuriyetlerini yeniden denetim altına alarak, **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği** kurulmuştur.
- Lenin'in **1924**'te ölümünden sonra yerine **Stalin** başa geçmiştir.
- Rusya siyasi birliğini sağladıktan sonra Batının askeri tekniğinden yararlanmış, Türk Hanlıklarının kendi iç mücadelesinden de yararlanarak **Orta Asya'yı istila etmiştir.** Rusların baskı yönetimine karşı Türkler ve Türk olmayan milletler harekete geçmiştir.
- **1905 İhtilali**'nden sonra Türkler millî kültürlerini geliştirme imkanını bulmuşlardır. **1905-1906** yıllarında Türk Milli Kültürünü geliştirmek için **İsmail Gaspıralı** ve **Yusuf Akçura**'nın çalışmaları ile kongreler düzenlenmiştir.
- Türkler 1916 yılında Türkistan'da **"Millî İstiklal Ayaklanmasını"** başlatmış ancak Rusya 1920 yılından itibaren Türk devletleri üzerindeki baskısını arttırmıştır.
- Ruslar bağımsız olan Türk devletlerine teker teker son verirken bölgede asimilasyon politikasını hayata geçirmiştir.

Basmacı Hareketi

- **Basmacı Hareketi,** Rusların **Hokand Millî Hükûmetini** devirmesinin ardından yaptığı katliamlara tepki olarak **Ergaş Korbaşı** önderliğinde başlatılan **Türkistan'ın millî mücadelesidir**.
- **"Türkistan, Türkistanlılarındır."** parolasıyla yola çıkılan bu mücadeleye köylülerin yanında sanatkârlar, din adamları ve reformistler de katılmıştır.
- Basmacı Hareketi olarak adlandırılan bu mücadele üç döneme ayrılabilir:
  1. **1918-1921** *yılları arasındaki dönem*
  2. *Enver Paşa'nın lider olduğu* **1921-1922** *yılları arasındaki dönem*
  3. *Enver Paşa'nın şehit edilmesiyle başlayan* **1922-1935** *yılları arasındaki dönem*
- 1924'te hareket Ruslar tarafından bastırılsa da direniş aralıklarla 1935'e kadar devam etmiştir. 1936'da Sovyet Türk devletleri kurularak SSCB'ye bağlanmış ve Türkistan millî mücadelesi tamamen sonlandırılmıştır.

UYARI

Basmacı Hareketine Ruslar küçük bir hareketmiş gibi göstermek için **"baskın yapan, hücum eden"** anlamında **basmacı** tabirini kullanmıştır. Hareket **Hokand** şehrinde başlamıştır. Bizdeki **Kuvayımilliye'**ye benzer.

Basmacı Hareketine Katılan Önemli İsimler

- **M**ir Muhammed Bey
- **E**rgaş Korbaşı
- **Z**eki Velidi Togan
- **Y**usuf Akçura
- **E**nver Paşa

KRİTİK BİLGİ

Bu Duma'da Türk ve Müslüman kesimi temsilen katılan ilk Türk temsilci **Zeki Velidi Togan** olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

- **Ceditçilik,** XIX. yüzyılın sonunda Rusya Türkleri arasında yayılan fikir akımıdır.
- Ceditçilik fikir akımı **İsmail Gaspıralı** öncülüğünde eğitim reformu olarak başlamış, daha sonraları ise kadınların özgürleşmesini ve soy bilincinin yükseltilmesini amaçlayan bir fikir akımına dönüşmüştür.
- Rus emperyalizmine ve onun getirdiği cahilliğe karşı özellikle eğitim ve kültür alanında mücadele vermiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Sovyet Rusya Dönemi'nde uygulanan asimile (Ruslaştırma) siyaseti doğrultusunda;

- Türkistan bölgesi beş ayrı cumhuriyete ayrılmıştır.
- Farklı lehçelerin kullanımı yaygınlaştırılmıştır. (Amaç: Türk birliğini bozmak)
- Türkler çoğunlukta olduğu bölgelerden değişik bölgelere göç ettirilmiştir.
- Cami ve mescitler tahrip edilmiştir.
- Türklere Rus Kril alfabesi benimsetilmeye çalışılmıştır.
- Din adamları sürgüne gönderilmiştir.
- Tarih kitaplarında Türklerin millî ruhunu konu alan eserlere yer verilmemiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

KRİTİK BİLGİ

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 23 ay varlığını devam ettirmiş olup, *Türk tarihinin cumhuriyet rejimiyle idare edilen ilk devletidir.*

KRİTİK BİLGİ

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk devlet Osmanlı Devleti olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

İngiltere **1917** yılında yayınladığı **Balfour Deklarasyonu** ile Filistin topraklarında bir İsrail Devleti'nin kurulması için izin vermiştir.

KRİTİK BİLGİ

Osmanlı Devleti'nde Sultan **II. Abdülhamit,** Japonya'daki modernleşme hareketine destek vermek için 1889'da **Ertuğrul Fırkateyni**'ni Japonya'ya göndermiş, ancak Ertuğrul Fırkateyni dönüş yolunda yüzlerce denizciyle beraber batmıştır (16 Eylül 1890). Bu kazada 527 mürettebat hayatını kaybetmiş, mürettebattan sadece 69 kişi kurtulabilmiştir. Ertuğrul Fırkateyni'nin komutanı **Tuğamiral Osman Paşa** da şehit olanlar arasında yer almıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

GAZAVAT/MÜRİDİZM DİRENİŞ HAREKETİ
➤ **XVIII. yüzyılda** Rusya'nın Kafkasya'yı istilası üzerine ortaya çıkan ve **Şeyh Şamil** ile özdeşleşen dini ve milli bir direniş hareketidir.
➤ Ruslar **"Müridizm Hareketi"**, Müslümanlar ise **"Gazavat"** olarak adlandırmıştır.
➤ Gazavat hareketi bağımsız bir Kafkasya Devleti'nin kurulmasını sağlayamamış ancak ortak bir vatan bilinci oluşmasına katkı sağlamıştır.

ÜÇ ÖNEMLİ İSİM	
Zeki Velidi Togan	**1890** yılında Başkurdistan'da doğmuştur. 1911 yılında **"Türk ve Tatar Tarihi"** adlı eserini yayınlamıştır. **1916**'da Rus Meclisi **Duma**'ya girmiştir. **Enver Paşa** ile birlikte **Basmacı hareketi** içinde yer almıştır. **Türkistan Milli Birliğini** kurup ilk başbakanı olmuştur. **1939**'da Türkiye'ye gelerek **"Umumi Türk Tarihi Kürsüsünü"** kurmuştur.
Yusuf Akçura	Türkçülük akımının önde gelen isimlerindir. En önemli eseri **"Üç Tarz-ı Siyaset"**tir. II. Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a gelerek **Türk Derneği** ve **Türk Ocağının** kurucuları arasında yer almıştır.
İsmail Gaspıralı	**1851** yılında **Kırım**-Bahçesaray yakınlarında bir köyde dünyaya gelmiştir. Babasının doğduğu köy olan Gaspirinski'den dolayı Gaspıralı olarak anılmıştır. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a gelmiştir. **Ceditçilik** hareketinin başlamasına öncülük etmiştir. **"Dilde, fikirde, işte birlik"** sözüyle Türk halkları arasındaki birliği savunmuştur.

E. AZERBAYCAN VE MEHMET EMİN RESULZÂDE (1884-1955)

- **1901** yılında Rus idaresinde bulunan Türkmenler **"Millî Azatlık Hareketi"** ile Çar idaresine karşı millî bir direniş başlatmış ancak başarı sağlanamamıştır. Bu ortamda Mehmet Emin Resulzâde bir lider olarak ortaya çıkmış ama İran'a gitmek zorunda kalmıştır.
- 1911'de kurulan **Musavat Partisi** ile Azerbaycan millî direnişi, siyasi bir boyut kazanmıştır. Bolşevik İhtilali nedeniyle baskıların azalmasının da etkisiyle **28 Mayıs 1918**'de **Azerbaycan Halk Cumhuriyeti** kurulmuş ve bağımsızlık ilan edilmiştir.
- Kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin üç ideali, **"Türkleşmek - İslamlaşmak - Muasırlaşmak"** olmuştur. Sovyet idaresi 28 Nisan 1920'de bu devlete son vererek yönetimi ele almıştır. Mehmet Emin Resulzâde ise bu ortamda Türkiye'ye kaçmıştır.
- Lenin ile başlayan Sovyet baskısı, 1991 yılının sonlarında SSCB'nin resmen dağılmasıyla Azerbaycan Devleti'nin yeniden kurulmasına kadar sürmüştür.

F. ORTA DOĞU'DA MANDA YÖNETİMLERİNİN KURULMASI

- I. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin yalnızlık politikası ile Avrupa politikasından kendisini çekmesi üzerine İngiltere ve **Fransa** 1920 yılında düzenlenen **San Remo Konferansı** ile Orta Doğu'yu kendi aralarında paylaşmıştır.

Orta Doğu'da İngiliz Manda Yönetiminin Kurulduğu Önemli Merkezler

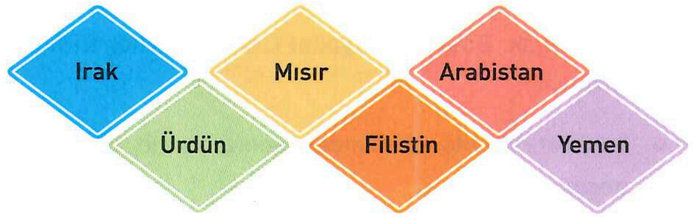

Orta Doğu'da Fransız Manda Yönetiminin Kurulduğu Önemli Merkezler

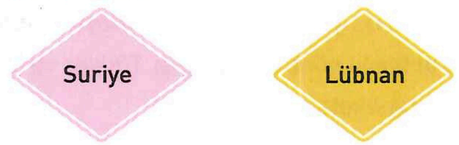

G. UZAKDOĞUDA YENİ BİR GÜÇ: JAPONYA

- Bugünkü modern Japonya'nın kurucusu kabul edilen İmparator **Mutsuhito Meiji 1867**'de tahta çıkmıştır. Meiji'nin tahta çıkmasıyla tarihe Meiji Dönemi (Aydınlar Dönemi) olarak geçen dönem başlamıştır. Bu dönemde;
  - Meiji Restorasyonu ile **1868**'de **şogun** (daymiyoların en güçlüsü) idaresi resmen sona erdirilmiştir.
  - 1871'de **daymiyo** denen **derebeylik** sistemine son verilmiş, ülke vilayetlere bölünmüştür. Valiler merkezden atanırken egemenlik imparatorun eline geçmiştir.
  - İmparator Meiji, başkenti **Kyoto**'dan **Edo**'ya taşıyarak bu şehre **"Doğu'nun başkenti"** anlamına gelen **Tokyo** adını vermiştir.

@SadettinAkyayla

- **Meşruti monarşi** kuran bir **anayasa** hazırlanmıştır.
- 1871'de **ilk gazete** yayımlanmıştır.
- **Avrupa** ve **Amerika'ya** binlerce **öğrenci** gönderilmiştir.
- İngiliz uzmanlarla **modern bir donanma** kurulmuştur.
- 1872'de kadın erkek her Japon için **ilköğretim zorunlu** hâle getirilmiştir.
- Modern bir **posta-telgraf** ve yeni bir **para sistemi** oluşturulmuştur.
- 1873'te **mecburi askerlik** kabul edilmiştir.
- 1899'da **Alman** tesiri altında **yeni bir anayasa** ilan edilmiştir.

H. İKİ SAVAŞ ARASINDA DÜNYA'DA

- 1911 yılında **vitaminler** belirlendi. Yine aynı yıl Kanadalı bilim adamları **insülini** bularak şeker hastalığının tedavisinde çığır Açtı.
- 1921 yılında **verem aşısı** bulundu.
- 1928 yılında **C Vitamini** keşfedildi ve **Alexander Fleming** tarafından **penisilin** bulundu.
- 1926 yılında **roket** bulundu ve ilk başarılı roket denemesi gerçekleştirildi.
- **Organ nakli** gerçekleştirildi.
- **Radyo** icat edildi. 1920 yılında ABD'de düzenli radyo yayınları başladı.
- 1929 yılında BBC sınırlı bir kitleye de olsa **TV yayınlarına** başladı.
- Albert Einstein **"İzafiyet Teorisini"** ortaya attı.
- **Psikoloji, varoluşçuluk, fenemonoloji** önem kazandı.
- Edebiyatta önemli eserler verildi. Jhon Steinbeck'in 1929 Dünya ekonomik bunalımının etkilerini anlattığı **"Gazap Üzümleri"** adlı eseri bu dönemde yazıldı.
- Sanatta **"sürrealizm"** (gerçeküstücülük) ve **ekspresyonizm** (dışavurumculuk) gibi akımlar ortaya çıktı.
- Şehircilik ve mimari gelişmiş, **bauhaus** mimari akımı ile şehir planlamasına yeni düzenlemeler getirilmiştir.

@SadettinAkyayla

Pablo Picasso	İspanya'nın Malaga şehrinde doğan Picasso, 20. yüzyılın en önemli ressam ve heykeltıraşlarındandır ***Kübizm akımının kurucularındandır.*** En tanınmış eseri Guernica'dır.
Kübizm	Nesneleri geometrik biçimlerde gösteren bir sanat akımıdır. Kübizmde nesnelerin resme aktarılırken geometrik formlara bölünmesi veya üç boyutlu bir cismi iki boyutlu yüzeye aktarma çabası ön plandadır.
Guernica	1937 yılında Alman Hava Kuvvetlerinin İspanya'nın Guernica kasabasını bombalamasını anlatan resimdir. Resimdeki insan ve hayvan figürlerindeki acı ve hüzün, savaşa duyulan nefreti anlatmaktadır. Resmi gören Alman Generalin ***"Bu resmi siz mi yaptınız?" sorusuna Picasso; "Hayır, siz yaptınız."*** cevabını vermiştir.

II. ÜNİTE: II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)

A. BLOKLAŞMALAR VE II. DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLAMASI

- II. Dünya Savaşı, **Mihver Devletler** ile **Müttefik Devletler** arasında yaşanmıştır.

Mihver Devletler		
Almanya	**İtalya**	**Japonya**
(Adolf Hitler)	(Benito Mussolini)	(Hirohito)

Müttefik Devletler			
ABD	**İngiltere**	**Fransa**	**SSCB**
1939-1945 (Franklin D. Roosevelt) 1945 (Harry S. Truman)	1939 (Neville Chamberlain) 1940-1945 (Winston Churchill) 1945 (Clement Attlee)	(Charles de Gaulle)	(Josef Stalin)

UYANDIRMA SERVİSİ

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan sineması uluslararası film sektörüne egemen olmuştur. **"Şarlo"** karakteri ile Charlie Chaplin şöhreti yakalamış, 1930'lu yıllarda **"Modern Zamanlar"** ve **"Büyük Diktatör"** adlı filmler ile dikkat çekmiştir. Büyük Diktatör filminde Nazizmi ve Hitler'i sert bir şekilde eleştirmiştir. 1927 yılında ise sesli sinema başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Sürrealizm (Gerçeküstücülük); *"Düşüncelerin aklın denetimi olmadan ve ahlak gibi engelleri hiçe sayarak ortaya konması"* gerektiğini savunan düşünce akımıdır. Sürrealizm akımında sanatçılar, düşüncelerini akıl, mantık, töre, din ve toplumsal baskılardan özgür kılarak yansıtmaya çalışmışlardır. Resim, sinema, tiyatro gibi birçok alanda kendisini gösteren sürrealizm akımının en önemli temsilcilerinden biri de **"Salvador Dali"**dir.

KRİTİK BİLGİ

I. Dünya Savaşı sonrasında ABD, 1920 yılında başkan seçilen Warren G.Harding ile Monroe Doktrini'ne geri dönünce **İngiltere** ve **Fransa**'nın dünya siyasetinde etkisi artmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI
@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

20. Bölüm
Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Mihver devletler kavramı ilk olarak Kasım 1936'da **Mussolini tarafından** İtalya ile Almanya arasındaki ilişkiyi tanımlamak için kullanılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Mussolini Mare Nostrum tabirini **Akdeniz** için kullanmış ve Mussolinin 1926 yılındaki sert söylemleri özellikle **Fransa** ve **Türkiye'ye** yöneltilmiş gizli bir tehdit haline gelmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Almanya'nın Hayat Sahası görüşünü ilk geliştiren kişi **Haushofer'dir.** Buna göre *bir devletin vatandaşlarına gereken kaynak ve alanı sağlayabilmesi için bir hayat sahasına ihtiyaç vardır. Devletin bu hayat sahasını sağlayabilmesi için benzer kültürlere sahip bölgelere genişlemesi gerekir.* Bu görüşü dış politikada ana hedef olarak benimseyen **Adolf Hitler'in** faaliyetleri II. Dünya Savaşı'nın yaşanmasına yol açmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

İngiltere tarafından uygulanan **yatıştırma politikası Hitler'in Çekoslovakya'yı işgali** üzerine son bulmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

II. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

- **Versay Antlaşması**'nın koşullarının **Almanya**'ya çok ağır gelmesi
- **Rusya**'nın **Brest Litowsk Antlaşması** ile kaybettiği toprakları geri almak istemesi.
- Rusya'nın **komünizm ideolojisinin** dünya devrimi ile gerçekleşeceğine inanması ve bu yönde faaliyette bulunması
- **İtalya**'nın Avrupa siyasetinde etkinliğini artırmak istemesi ve I. Dünya Savaşı'nda istediklerini elde edememesi
- **Komünizme**, *Nazizm ve faşizmin karşı gelebileceğine* inanan Avrupa'nın bu rejimlerin Almanya ve İtalya'da yükselişlerine engel olamaması
- **Japonya**'nın Uzak Doğu ve Pasifik'te İngiltere ile ABD'nin baskısında olması
- **1929 Ekonomik Buhranı**'nın tüm dünyada ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal olumsuzluklar

II. Dünya Savaşı Öncesi Devletler ve Politikaları

İtalya - Bizim Deniz

- **1922** yılında iktidarı ele geçiren **Ulusal Faşist Parti** lideri **Mussolini "Mare Nostrum"** (Bizim Deniz) düşüncesiyle "Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurma amacı doğrultusunda yayılmacı bir siyaset izlemiştir.

Almanya - Hayat Sahası

- Almanya I. Dünya Savaşı sonrası imzaladığı **Versay Antlaşması**'yla **Alsas Loren**'i **Fransa**'ya kaptırmıştır.
- Savaş sonrası toprak kayıpları, ödenen ağır savaş tazminatı, zorunlu askerliğin kaldırılması, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı gibi gelişmeler Almanya'yı zor durumda bırakmış ve bu süreçte **"Güçlü ve zengin Almanya"** vaadiyle **1933** yılında **Hitler** başbakan olmuştur.
- Hitler dış politikada Versay Antlaşması'nın ağır şartlarından kurtularak **"Hayat Sahası"** siyasetiyle Versay Antlaşması'yla Almanya'nın elinden alınan ve içinde Almanların yaşadığı komşu ülkelerin topraklarını ele geçirme siyaseti izlemiştir.

Japonya - Yeni Düzen-Asya Asyalılarındır

- I. Dünya Savaşı sonrası gücünü iyice artıran Japonya'da **1926**'da iktidara **Hirohito** geçmiş ve imparator **"yeni düzen"** ilan ederek **"Asya Asyalılarındır."** sloganıyla Avrupalıların Asya'yı terk etmelerini istemiştir.
- 1989 yılına kadar 63 yıl iktidarda kalan Hirohito güçlü bir Japonya'nın oluşmasında etkili olmuştur.

İngiltere - Yatıştırma Siyaseti

- İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain'in Almanya'nın yayılmacı politikasına karşı geliştirdiği politikadır.
- Yatıştırma politikası, Almanya'nın saldırgan bir şekilde uyguladığı toprak kazanma politikasının belli bir aşamadan sonra topraklarını koruma politikasına dönüşeceği ana fikrine dayanmıştır.

B. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA CEPHELER

- **İtalya** "Roma İmparatorluğunu yeniden kurma" amacı doğrultusunda yayılmacı siyaset izleyerek;
  - **1936**'da **Habeşistan**'ı işgal etmiştir.
  - **1936**'da **Almanya** ile **Berlin-Roma Mihverini** kurarak Almanya ile birlikte yayılma siyasetine hız vermiştir.
  - **1937**'de Berlin-Roma Mihveri **Japonya**'nın da katılımıyla **Berlin-Roma-Tokyo Mihveri** olmuştur.

UYARI

Çelik Pakt (1939); Almanya ile İtalya arasında imzalanan askeri ittifak antlaşmasıdır. 1940 yılında Japonya'nın da katılmasıyla **"Üçlü Pakt"** olmuştur.

- **Almanya** Hitler öncülüğünde "Hayat Sahası" politikası doğrultusunda yayılmacı siyaset izleyerek;
  - **1935**'te Versay Antlaşması'na uymayarak **zorunlu askerliği** yeniden getirmiştir.
  - **1936**'da Versay Antlaşması'na göre askersiz bölge ilan edilen **Ren bölgesine** asker sevk etmiştir.
  - **1938**'de **Avusturya** ile birleştiklerini ilan edip bölgeyi ilhak etmiş ve ardından **Çekoslovakya**'nın **Südet** bölgesini, bölgede 3.5 milyon Alman yaşadığı gerekçesiyle işgal etmiştir.

Sadettin Akyayla @/sadettin.akyayla @SadettinAkyayla

- **Japonya** Hirohito öncülüğünde "Asya Asyalılarındır" politikası doğrultusunda yayılmacı siyaset izleyerek;
  - **1931**'de **Mançurya**'yı işgal etmiştir.
  - **1933**'te **Milletler Cemiyeti**'nden ve **Cenevre Silahsızlanma Konferansı**'ndan ayrılmıştır.
  - **1934**'te **Washington Deniz Silahsızlanması Sözleşmesi**'nden çekildi
  - **1937** yılından itibaren **Çin**'in orta ve doğu bölgelerini işgal etmiş ve Almanya ve İtalya ile yakınlaşma politikasına yönelerek Mihver Devletlere katılmıştır.

DİKKAT

Almanya'nın **1 Eylül 1939**'da **Polonya**'yı işgal etmesi üzerine İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan etmiş ve II. Dünya Savaşı başlamıştır.

C. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA YAŞANAN MÜCADELELER

1. Avrupa Cephesi

- Almanya'nın **Polonya**'ya saldırmasıyla savaş bu cephede başlamıştır.
- Almanya **1940** yılı içinde **Belçika, Hollanda** ve **Fransa**'yı işgal etmiştir.

Maginot Hattı

Fransa'nın olası **bir Alman işgali tehlikesine karşı** 1930'lu yıllarda inşasına başladığı ve Fransa-Almanya sınırını kuzeyden güneye kesmeyi amaçlayan savunma hattıdır. Bu hat 50 savunma kulesinden ve içinden tankların geçebildiği tünellerden oluşturulmuştur. Almanya Fransızların beklemediği şekilde Ardennes Ormanı üzerinden gelerek Maginot Hattı'nı etkisiz bırakmış ve kısa sürede Fransa'yı işgal etmiştir.

- Almanya Fransa'nın işgalinin ardından **İngiltere**'ye yönelerek **"Deniz Aslanı"** ve **"Kartal Hücumu"** adını verdiği deniz ve hava harekâtlarını düzenlemiş ancak başarılı olamamıştır.
- Yönünü doğuya çeviren Almanya **Barbarossa Harekatı**'yla **SSCB**'ye saldırmış ancak **Stalingrad**'da Rus savunmasını aşamayarak geri çekilme sürecine girmiştir.

DİKKAT

Almanya 1942 yılında üç ay süren **Stalingrad Savaşı**'nı kaybetmesinde Alman ordularının Rusya'nın iklim koşullarına tam olarak hazır olmaması, SSCB'nin tüm askeri gücünü bu cepheye yığarak Almanlara karşı çok çetin bir savunma gerçekleştirmesi, Almanların işgal ettiği topraklarda halkı ikinci sınıf görmesi ve bu durumun milis güçlerin direnişini daha da arttırması gibi durumlar etkili olmuştur.

UYARI

1939-1942 yılları arasında, II. Dünya Savaşı'nın her cephesinde **Mihver Devletler üstünlüğü** ele geçirmiştir. Ancak Almanya'nın **SSCB**'ye, Japonya'nın **ABD**'ye saldırmasıyla bu iki devletin **Müttefik Devletler** tarafında savaşa girmesi savaşın gidişatını tersine çevirmiştir.

- **Kuzey Afrika Cephesi**'nin kapanmasından sonra **1943** Temmuz'unda Müttefik Devletler Sicilya'ya asker çıkararak **Mussolini'yi iktidardan indirmiştir.**
- İtalya savaş dışı kalınca Müttefik Devletler tüm gücüyle Fransa'nın Normandiya sahiline çıkarma yapmış, bu **Normandiya Çıkarması** ile Alman direnci kırılarak **Fransa, Belçika** ve **Hollanda** Alman işgalinden kurtarılmıştır.

UYARI

Normandiya Çıkarması (Neptün Operasyonu) (1944), yaklaşık bir milyonluk Müttefik ordularının üç yüz bin civarındaki Alman ordularına büyük bir darbe vurduğu cephe olmuştur. Kısa sürede Fransa ve tüm Avrupa, Alman işgalinden kurtarılmış ve Almanya teslim olmak zorunda bırakılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

1938 yılında **Hitler** Çekoslovakya'ya bağlı olan **Südet bölgesini** almak isteyince krizle ilgili olarak **Münih Konferansı** toplanmış ve konferansta Südet bölgesi Almanlara bırakılırken **Çekoslovakya**'nın toprak bütünlüğü **İngiltere** ve **Fransa**'nın garantisi altına alınmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Hitler İngiltere ve Fransa'ya saldırarak onların yarattığı kapitalist düzeni sonlandırmayı amaçlarken SSCB ile iyi ilişkiler kurmuş, 1939'da savaş başlamadan hemen önce Stalin liderliğindeki SSCB ile bir **"Dostluk ve Saldırmazlık Paktı"** imzalanmıştır. SSCB ve Almanya bu pakt ile Doğu Avrupa'yı aralarında paylaşmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Fransa'nın güneyinde **Mareşal Petain** (Petan) liderliğinde **Alman yanlısı Vichy Hükûmeti** kurulmuştur. İşgal altındaki Kuzey Fransa'dan İngiltere'ye geçen **General Charles de Gaulle**, **Fransa'nın bağımsızlığı** için İngiltere'de direniş mücadelesi başlatmıştır.

KRİTİK BİLGİ

- **Barbarossa Harekâtı** ile (1941) II. Dünya Savaşı'nın Doğu Cephesi açılmıştır.
- **Stalingrad Muharebesi** (1942) Almanya'nın durdurulduğu ilk savaştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

I. Dünya Savaşı'nda **ilk kapanan cephe, Kuzey Afrika Cephesi**'dir.

KRİTİK BİLGİ

14 Ağustos 1941'de ABD Başkanı **Franklin Roosevelt** ve İngiltere Başkanı **Winston Chuchill** **"Atlantik Bildirisi"**ni yayınlamışlardır. Birinci Dünya Savaşında yayınlanan Wilson İlkelerine çok benzeyen bu bildiri ile ABD ve İngiltere savaş sonrası uyulacak ilkeleri açıklamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Atom bombası atıldığı sırada **ABD Başkanı Truman**'dır.

KRİTİK BİLGİ

Yalta Konferansı ile **"Büyük İttifak"** sona ermiş, iş birliği devresi son bulmuş, rekabet ve mücadele dönemi başlamıştır.

KRİTİK BİLGİ

Postdam Konferansı savaşın ve üç büyüklerin son konferansıdır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

1. Kuzey Afrika Cephesi

- **İtalya,** Mihver Devletlerin desteğiyle İngiliz sömürge yolları için çok önemli olan Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek için **Kuzey Afrika**'ya saldırmıştır.
- **1942**'ye kadar zor bir süreç yaşayan İngiltere 1942'de ABD'nin de desteğiyle saldırıya geçmiş ve 1943'te Kuzey Afrika'nın tamamını ele geçirmiştir.

2. Pasifik ve Asya Cephesi

- I. Dünya Savaşı sonrası yayılma siyaseti güden Japonya'yı engellemek isteyen **ABD**, bu devlete karşı **petrol ambargosu** uygulamıştır.
- **Japonya**, hem ABD'nin Pasifik Okyanusu'ndaki gücünü hem de petrol ambargosunu engellemek amacıyla ***Amiral Isoroku Yamamoto*** komutasında **Pearl Harbor** askerî üssüne ani bir hava saldırısı düzenlemiştir (1941). Pearl Harbor hava saldırısı sonrası ABD, II. Dünya Savaşı'na girmiştir.
- **ABD** Japonya'nın teslim olması için **6 Ağustos 1945**'te **Hiroşima** (Bombardıman uçağı Enola Gay/Bomba adı Little Boy) ve **9 Ağustos 1945**'te **Nagazaki**'ye (Bomba adı Fat Man) **atom bombası** atmıştır. Ayrıca **SSCB**'nin **Potsdam Konferansı** kararı doğrultusunda 8 Ağustos 1945'te Japonya'ya savaş ilan edip Mançurya'yı işgal etmesi üzerine Japonya savaştan çekilmek zorunda kalmış ve 14 Ağustos 1945'te ateşkes isteyip **2 Eylül 1945**'te anlaşmayı imzalamıştır. Böylece II. Dünya Savaşı resmen sona ermiştir.

D. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONA ERMESİ

- II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinde **4-11 Şubat 1945** tarihleri arasında düzenlenen **Yalta Konferansı** etkili olmuştur. **Stalin, Roosevelt** ve **Churchill**'in katıldığı bu konferansta:
  - Avrupa'da *savaş sonunda kurulacak yeni düzenin ilkeleri* görüşülmüştür.
  - **Almanya** ve **Berlin**'in *üçe bölünerek işgal edilmesi*, Alman işgalinden kurtarılan ülkelerde demokratik rejimler kurulması kararlaştırılmıştır.
  - Savaş sonrası kurulması kararlaştırılan *Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye olabilmek için 1 Mart 1945'e kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etme şartı getirilmesi*, Birleşmiş Milletler Teşkilatı içinde oluşturulacak *Güvenlik Konseyi üyelerine veto yetkisi tanınması* kararları alınmıştır.
- II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinde etkili olan diğer gelişme ise **17 Temmuz-2 Ağustos 1945** tarihleri arasında **ABD, İngiltere** ve **SSCB** liderlerinin katılımıyla düzenlenen **Potsdam Konferansı**'dır. Almanya'nın teslim olması üzerine Avrupa'nın geleceğine karar vermek amacıyla toplanan konferansta;
  - **Almanya**'nın *dört işgal bölgesine ayrılarak* **ABD, SSCB, İngiltere** ve **Fransa**'nın yönetimine bırakılmasına karar verilmiştir.
  - Almanya'nın silahsızlandırılması, Alman ekonomisinin Müttefik Devletlerin kontrolüne geçmesi, Almanya'nın savaş tazminatı ödemesi, Almanya'da Nazi varlığına son verilip savaş suçlularının cezalandırılması kararlaştırılmıştır.
  - SSCB'nin Japonya'ya savaş ilan etmesi kararı alınmıştır.

UYARI

Birleşmiş Milletler Teşkilatının Kuruluşu;

- ABD'nin savaşa girmesi sonrası ABD'nin liderliğinde Almanya'ya savaş ilan eden 26 devlet Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni yayınlayarak **Atlantik Bildirisi** maddelerini kabul ettiklerini ilan etmiştir.
- 1944'te **Dumbarton Oaks Konferansı**'nda **ABD, SSCB** ve **İngiltere** tarafından **Birleşmiş Milletler Antlaşması** taslağı hazırlanmıştır.
- Şubat 1945'de düzenlenen **Yalta Konferansı** ile Birleşmiş Milletlere girebilmek için Almanya'ya savaş ilan etme şartı getirilmiştir.
- 25 Nisan 1945'te **San Fransisco Konferansı**'yla aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 50 ülke tarafından Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Bu konferansta Genel Kurulun işleyişinde devletlerin eşitliği kabul edilirken Güvenlik Konseyinde 5 büyük devletin (**ABD, SSCB, İngiltere, Fransa** ve **Çin**) üyeliklerinin daimi olmasına ve daimi üyelere **veto hakkı verilmesine** karar verilmiştir.
- Birleşmiş Milletler teşkilatının resmi dilleri **Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Rusça, Çince** ve **Arapça**dır.

@Sadettin.Akyayla

II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

- Almanya, **Doğu** ve **Batı Almanya** olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Milletler Cemiyeti yerini **Birleşmiş Milletlere** bırakmıştır.
- Birleşmiş Milletler teşkilatı II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan insanlık suçlarından dolayı soykırım suçunun tanımlamış ve bazı eylemleri soykırım suçu olarak belirlemiştir.
- **10 Aralık 1948**'de içinde Türkiye'nin de bulunduğu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 48 ülkenin evet oyu ile **"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"** kabul edilmiştir.
- Sömürgecilik önemini yitirmiş, galip devletler arasında yer almasına rağmen **İngiltere** ve **Fransa** eski güçlerini kaybetmiş ve sömürgelerindeki etkileri azalmaya başladı.
- **İtalya** ve **Almanya** savaş sonrası işgal edilmiş, sömürgelerini kaybeden İtalya'da 1946 yılında cumhuriyet ilan edilmiştir.
- Almanya'da **Hitler**, İtalya'da **Mussolini** iktidarları sona ermiştir.
- ABD Başkanı Truman Zamanı'nda atom bombası atılan **Japonya**, ABD işgaline uğramıştır.
- Almanya'ya karşı tek başına zafer kazanan **SSCB**'nin Avrupa'da etkisi artmıştır. Devletler iki önemli güç haline gelen **ABD** ve **SSCB** etrafında gruplaşmaya başlamıştır.
- Savaşın çok ağır geçmesi, ağır bombardımanlar, Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde demiryollarının, limanların, fabrikaların tahrip olmasına, ekonomilerin büyük zarar görmesine yol açmıştır.
- Avrupalı devletler sömürgelerini kaybetmiş ve İngiltere ekonomisi çökmüştür.
- Enflasyon ortaya çıkmış, 1944 yılında 45 ülkenin katılımıyla **"Uluslararası Para Fonu"** (IMF) kurulmuştur.
- Yeniden kalkınmayı sağlamak için **"Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası"** kurulmuştur.
- İkinci Dünya Savaşı birçok insanlık suçunun işlenmesine yol açmış, birçok insanın canına mal olmuştur.
- Hitler öncülüğündeki Nazi Partisi ırkçı bir politika uygulayarak birçok Yahudi ve farklı ırktan insanı öldürmüştür.
- Tahmini olarak yaklaşık 60 milyon insan hayatını kaybetmiş en çok insan kaybına uğrayan devlet ise SSCB olmuştur.
- Savaş sonrası birçok insan değişik bölgelere göç etmiş, Avrupa'da nüfus hareketleri yoğunlaşmıştır.
- II. Dünya Savaşı'nda hesap uzmanlarına yardım etsinler diye mekanik bilgisayarlar geliştirilmiştir. Dünyanın ilk bilgisayarları olan **ENİAC** (Elektronik Sayısal Birleştirici ve İşlemci) ve **MARK 1** ordunun ısrarları ile geliştirilmiştir.

E. II. DÜNYA SAVAŞI SÜRESİNCE TÜRKİYE

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de:

Cumhurbaşkanı
İsmet İnönü

Başbakan
Refik Saydam (1932-1942)
Şükrü Saraçoğlu (1942-1946)

Dışişleri Bakanları
Şükrü Saraçoğlu, Numan Menemencioğlu

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Genel Politikası

- Savaş dışı kalmak
- Toprak bütünlüğünü korumak
- Bağımsızlığı korumak
- Mihver ve müttefik devletler arasında denge siyaseti uygulayarak tarafsızlığını korumak

- Türkiye ***1932'de Milletler Cemiyetine üye olmuş*** ve sorunlarını hep barışçıl yöntemler ile çözmeyi tercih etmiştir. Ancak **SSCB'nin açık tehdidi** ve açık açık **boğazların kontrolünü istemesi** Türkiye'yi İngiltere ve Fransa'ya yakınlaştırmıştır. Almanya ve Sovyet Rusya'nın 23 Ağustos 1939'da Dostluk Antlaşması imzalaması Türkiye'yi iyice tedirgin etmiş ve Türkiye bu tehlike karşısında **1939** yılında İngiltere, Fransa ile **Ankara Paktı'nı** imzalamıştır. Bu pakt ile:
  - Türkiye Avrupalı devletlerden birisinin saldırısına uğrarsa İngiltere ve Fransa yardım edecek,
  - Buna karşılık Avrupa'dan savaş Akdeniz'e sıçrarsa *Türkiye, İngiltere ve Fransaıya yardım edecekti.*
- Türkiye sunduğu gerekçelerle savaşa girmeyi hep geciktirmiştir. Ancak savaşın sonunda **1945**'te toplanan **Yalta Konferansı**'nda Birleşmiş Milletler Teşkilatında yer almak isteyen devletlerin **1 Mart 1945** tarihine kadar Almanya ve müttefiklerine savaş ilan etme zorunluluğunun getirilmesi üzerine, Türkiye **23 Şubat 1945**'te Almanya'ya savaş ilan etmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Almanya'nın **18 Haziran 1941** tarihinde **Türkiye** ile bir **"Saldırmazlık Antlaşması"** imzalayıp, **22 Haziran 1941**'de **SSCB**'ye saldırması Türkiye'yi rahatlatan en önemli gelişme olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Hem Müttefik Devletler hem de Mihver Devletler Türkiye'yi savaşa sokmak için baskı uygulamışlardır. **Müttefik devletler** özellikle Türkiye'yi savaşa sokarak *Balkanlar üzerinden Almanya'ya karşı yeni bir cepheyi açmayı* planlamıştır. **ABD** ve **İngiltere** bu amaçla **Adana** ve **Kahire Konferanslarını** düzenlemişlerdir.

@Sadettin.Akyayla
@Sadettin.Akyayla /sadettin.akyayla @Sadettin.Akyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

KRİTİK BİLGİ

Köy Enstitüleri projesi Milli Eğitim Bakanı **Hasan Ali Yücel** ve **İlköğretim genel müdürü İsmail Hakkı Tonguç önderliğinde** hazırlanan özgün bir projedir. Köy enstitüleri ile köylüler pratik bilgiler verilerek eğitilmeye çalışılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Varlık vergisi özellikle **azınlıklar** tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Azınlıklardan Müslüman tüccarlara göre 5-10 kat daha fazla vergi alınması ve borcunu ödeyemeyenlerin **Erzurum Aşkale** gibi kamplarda bedenen çalışmak koşuluyla borçlarını ödemek zorunda bırakılmaları gayrimüslim azınlığın Türkiye'yi terk etmesine yol açmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Varlık Vergisi Kanunu 1942 ile 1944 yılları arasında yürürlükte kalmıştır. Bu kanun doğrultusundaki uygulamalar **New York Times** gazetesinde eleştirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

24 Temmuz 1945'te **Millî Kalkınma Partisinin (Nuri Demirağ)** kurulmasıyla tek partili sistem sona erse de parti kamuoyundan destek bulamamıştır. Milli Kalkınma Partisi Cumhuriyet döneminde iki başarısız denemeden sonra ve çok partili hayata geçişte kurulan ilk siyasi partidir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

Savaşın Türkiye'ye Etkileri

- Savaş tehlikesi nedeniyle ülkede **seferberlik** ilan edilmiş bu da Türkiye'nin **işgücünü olumsuz** etkilemiştir. Üretim dururken tüketim artmıştır.
- **Almanya ile yapılan ticaret** sekteye uğramış ve büyük devletlerin baskısı ile Türkiye **Almanya ile ticari ilişkilerini kesmek zorunda** kalmıştır.
- **1939** yılında uygulamaya konulması düşünülen **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı** uygulanamamıştır.
- Özellikle kırsal kesime öğretmen yetiştirmek amacıyla **1940** yılında **Köy Enstitüleri** açılmıştır.
- Savaşın yarattığı tedirgin ortam birçok toplanmasına bu da piyasada ürün fiyatlarının artmasına ve **enflasyona** yol açmıştır. Birçok ürün piyasada bulunamamış hale gelmiş ve **karaborsacılık** artmıştır.
- **1940** yılında **Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır.** Bu kanun ile;
  - Hükümete fiyatları saptamada, ürünlere el koymada, hatta zorunlu çalışma yükümlülüğü getirmede sınırsız yetkiler verilmiştir.
  - Üretim, tüketim ve dağıtım işleri tümüyle devlet kontrolüne girmiştir.
  - Karaborsacılık önlenmeye çalışılmıştır.
  - Kanun gereği **Petrol Ofisi, Et ve Balık Kurumu, Ticaret Ofisi, İaşe Müsteşarlığı** gibi kurumlar oluşturulmuştur.
- **1942** yılında çıkarılan **Varlık Vergisi Kanunu** ile *servetlerin bir defaya mahsus vergilendirilmesi* ve vergisini ödemeyenlerin bedensel olarak çalıştırılması kararlaştırılmıştır. Büyük tartışmalara yol açan bu kanun **1944** yılında kaldırılmıştır.
- **1943** yılından itibaren halka daha sağlıklı haberler verebilmek için **sürekli radyo yayını** başlamıştır.
- **1944 yılında** da aşar vergisinin benzeyen **Toprak Mahsulleri Vergisi** çıkarılmıştır. Bu kanun nedeniyle çiftçiler yetiştirdikleri ürünün %10'unu ya nakit olarak ya da mal olarak ödemişlerdir. Ancak ilkel koşullarda üretim yapan köylüler vergiden hayli olumsuz etkilenmiştir.
- **1945** yılında **Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu** çıkarılarak çiftçiye arazi vermek, ülke topraklarında üretimin devamlılığını sağlamak istenmiştir. Ancak beklenen başarı sağlanamamıştır.

- 11 Haziran 1945 tarihli **Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu**'nun 17. ve 21. maddeleri üzerindeki tartışmalar sonrasında **Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan** ve **Fuat Köprülü Dörtlü Takriri** verip, ardından CHP'den ayrılarak **Demokrat Partiyi** kurmuştur.

Dörtlü Takrir

7 Haziran 1945 tarihinde dört milletvekili **(Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan)** meclis grubu başkanlığına bir önerge vererek, demokratik usullerin daha geniş bir şekilde uygulanması istemişlerdir. Önergenin altında dört milletvekilinin imzası olduğu için tarihe **"Dörtlü Takrir"** olarak geçmiştir. Önergenin genel kurul tarafından reddedilmesi ardından partiden ihraçların gelmesi **6 Ocak 1946**'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

- Bu dönemde hükümet **karaborsacılığı önlemek amacıyla** bazı tedbirler almıştır. Bu tedbirler;
  - **Milli Korunma Kanunu** kabul edilmesi
  - Fiyat artışının önüne geçmek için **narh koyma** uygulaması
  - **Karne** uygulaması
  - **Ticaret Ofisinin** kurulması

DİKKAT

Demokrat Partinin Kurulması ile Türkiye'de Yaşanan Bazı Gelişmeler

- CHP iktidarı Türkiye tarihinde ilk olarak **tek dereceli seçim sistemini** kabul etmiştir.
- 1946'da ilk kez çok partili seçimler yapılmıştır. DP 61 milletvekili ile meclise girmiştir.
- 1947'de iki parti arasında gerginliğin artması üzerine **Cumhurbaşkanı İsmet İnönü** 12 Temmuz 1947'de yayımladığı beyanname ile ara buluculuk çalışmalarına başlamıştır. **12 Temmuz Beyannamesi** ile İnönü iki partiye de eşit uzaklıkta bulunduğunu belirterek partiler üstü konuma geçmede önemli bir adım atmıştır.
- **Gazete kapatma yetkisi** hükûmetten alınarak mahkemelere verilmiştir.
- **Üniversitelere özerklik** verilmiştir.
- Köylü ve işçilerin desteğini kazanmak için **Toprak Mahsulleri Vergisi** kaldırılmıştır.

@SadettinAkyayla

Nuri Demirağ

- **1886-1967** yılları arasında yaşayan **Nuri Demirağ** önemli işler başarmıştır. Bu işlerin başlıcaları;
  - 1922'de **ilk Türk sigara kâğıdını** üretmiştir.
  - **Ankara'nın doğusuna ilk demir yolunu** yapmıştır.
  - **İstanbul Boğazı'na özel köprü** yaptırmayı projelendirmiştir.
  - Bursa'da **Sümerbank'ın Merinos fabrikasını** kurmuştur.
  - **İzmit'te selüloz fabrikasını** kurmuştur.
  - Seri üretim olarak 1936'da **ilk Türk uçağını** yapmıştır.
  - **Karabük'te demir ve çelik fabrikasını** kurmuştur.
  - **İlk yerli paraşütü** yapmıştır.
  - **Sivas'ta çimento fabrikası** kurmuştur.
  - Çok partili rejimdeki ilk muhalefet partisini kurmuştur.

Vecihi Hürkuş

- Askerî pilot, uçak imalatçısı ve uçak mühendisi olan Vecihi Hürkuş, Türk havacılık tarihinde önemli bir isimdir. **I. Dünya Savaşı** ve **Kurtuluş Savaşı**'nda **"Astsubay Pilot"** olarak görev yapmıştır. **1932**'de **ilk sivil havacılık okulunu** açmıştır. **K-6, V-14** ve **V-15** adında **uçaklar** yapmış ayrıca Türkiye'nin ilk sivil hava yolu şirketi olan **"Hürkuş Hava Yollarını"** kurmuştur.

@SadettinAkyayla

III. ÜNİTE: SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

- **Soğuk Savaş**, II. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan **ABD** ile **SSCB** ile bu devletlerin etki alanına girmiş devletler arasında SSCB'nin dağılmasına kadar devam eden ve dönem dönem süren gerginlik ve sınırlı çatışmalar için kullanılan tabirdir.
- II. Dünya Savaşı sonrası **SSCB** işgal ettiği bölgelerden çekilmeyerek kendi ideolojisini yaymaya çalışmıştır. Özellikle **Bulgaristan, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan** ve **Romanya**'da kendi rejimine yakın uydu devletler kurmuştur.
- SSCB ayrıca savaş sırasında girdiği **Berlin**'den İngiltere, Fransa ve ABD'nin baskısına rağmen geri çıkmayarak **"Berlin Buhranı"**nın yaşanmasına yol açmıştır. Buhran sonunda Almanya ikiye ayrılmış, SSCB kendisine bağlı olarak **Demokratik Alman Cumhuriyeti**'ni kurarken, Batılı devletler ise **Federal Alman Cumhuriyetini** kurmuştur. Ancak SSCB'ye bağlı Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya göçler artınca SCCB **Berlin Duvarı**'nı inşa etmiştir.

A. SSCB VE DOĞU BLOKU

- SSCB II. Dünya Savaşı sonrası **Avrupa**, **Orta Doğu** ve **Asya** yönünde yayılma siyaseti izlemiştir.

1. Doğu Bloku'nda SSCB Liderliğinde Atılan Siyasi ve Ekonomik Adımlar

Kominform (1947)

SSCB 1947 yılında **Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Fransa** ve **İtalya komünist parti liderleri** ile bir araya gelerek uydu ülkeleriyle bağını güçlendirmek ve ABD'nin ortaya koyduğu **Truman Doktrini** ve **Marshall Planı** ile mücadele etmek amacıyla Kominformu kurmuştur.

Molotof Planı (1947)

ABD'nin **Marshall Planı'nı uygulamaya koymasıyla** Sovyet karşıtı Avrupa ülkelerinde mali alanda bir iyileşme yaşanmıştır. Bu gelişmeler üzerine SSCB, Molotof Planı'nı uygulamaya koyarak COMECON ülkelerine ekonomik yardımda bulunmuş ve üye ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesini sağlamaya çalışmıştır.

Sınavda Çıkabilecek Not

"Soğuk Savaş" kavramını ilk kez ABD'li devlet adamı **Bernard Baruch** kullanmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

II. Dünya Savaşı'ndan önce dünya siyasetine yön veren **İngiltere** ile **Fransa**'nın zayıflaması ve **Almanya, İtalya, Japonya** gibi ülkelerin yenilmesi *dünya liderliğini iki devlete (ABD-SSCB) bırakmıştır.*

KRİTİK BİLGİ

Doğu Bloku ile **Batı Bloku** arasındaki silahların kullanılmadığı bu çatışma hâli **1991**'de **SSCB'nin dağılmasına kadar** devam etmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettinakyayla

Sınavda Çıkabilecek Not

Varşova Paktı'na SSCB'nin yanında Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Arnavutluk ve Doğu Almanya devletleri de katılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

ABD **Truman Doktrini** ile Sovyet tehdidi altındaki **Türkiye**'ye **100 milyon**, **Yunanistan**'a ise **300 milyon** dolar askeri yardım yapmıştır. Türkiye bu doktrinle daha da batıya yaklaşmış ve Türkiye'nin NATO'ya girme süreci hızlanmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Batı Avrupa Birliği ABD olmadığı için SSCB karşısında bir denge unsuru olmaktan uzak kalmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Avrupa Ekonomik Topluluğunun temelleri 1950 yılında **Fransız Dışişleri Bakanı Schuman** tarafından yayımlanan bir bildiri ile atılmıştır. **"Schuman Planı"** olarak bilinen bu bildiri ile **Fransa** ve **Almanya**'nın sürekli çekişme yaşadığı kömür ve çelik üretimini ortak bir şekilde yapması amaçlanmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

COMECON (1949)

SSCB, ABD'nin Marshall Planı'na karşı komünist ülkelerin ekonomik dayanışmasını sağlamak için COMECON'u kurmuştur.

Varşova Paktı (1955)

SSCB, komünizme karşı en ciddi cepheyi oluşturan NATO'nun etkinliği ve silahlı gücünü tehdit olarak görmüş ve Varşova Paktını kurmuştur.

B. ABD VE BATI BLOKU

- SSCB'nin komünist rejimini tehdit olarak gören Batılı ülkelerde, SSCB'ye karşı koyabilecek gücün ABD olabileceği düşüncesi hâkim olmuştur.

1. Batı Bloku'nda ABD Liderliğinde Atılan Siyasi ve Ekonomik Adımlar

Truman Doktrini (1947)

Komünist tehdide karşı yardıma muhtaç devletlere **ekonomik** ve **askerî yardımda** bulunarak komünizmin yayılmasını engellemek için oluşturulmuştur.

Marshall Planı (1947)

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 1947'de hazırladığı plandır. Bu plana göre aralarında **Türkiye**'nin de olduğu **16 Avrupa devleti**, kendi içinde bir ekonomik plan hazırlayıp uygulayacak, eksik kalan alanlarda ABD bu devletlere yardımda bulunacaktır.

Batı Avrupa Birliği (1948)

1948 yılında **İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda** ve **Lüksemburg** arasında kurulan bu birlik Avrupa'da Sovyet tehdit ve yayılmasına karşı alınan **ilk askeri tedbir**dir.

Avrupa Konseyi (1949)

1949'da İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, İrlanda, İtalya, Norveç ve İsveç arasında insan hakları, hukuk, sağlık, sosyal dayanışma, medya, kültür, eğitim, spor ve gençlik gibi alanlarda üye ülkeler arasında iş birliğini geliştirme amacıyla kurulan teşkilattır. Askerî niteliği yoktur. Türkiye sonradan üye olmuştur.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) (1957)

Avrupa'da mal, iş gücü, hizmet ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulmasını ve sonrasında siyasi birliğin sağlanmasını amaçlayan birliktir. 1951 tarihinde Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un katılımıyla "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu" kurulmuştur. Bu kömür-çelik iş birliği ile Almanya ile Fransa arasındaki savaş ihtimalini ortadan kaldırmak, Avrupalı ülkeler arasında ekonomik ve siyasi iş birliğini artırmak amaçlanmıştır. "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu" 1957 yılında Roma Antlaşması ile "Avrupa Ekonomik Topluluğu"na dönüşmüştür. Avrupa Ekonomik Topluluğu ise 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile "Avrupa Birliği" adını almıştır.

NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - 1949)

SSCB ve komünizmin Avrupa'daki yayılışını engellemek için ABD öncülüğünde savunma amaçlı kurulan birliktir.

UYARI

NATO ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, Portekiz, İtalya ve **Kanada**'nın katılımıyla **4 Nisan 1949**'da kurulmuştur. **Türkiye** 1952 yılında NATO'ya resmen üye olmuştur.

C. BAĞLANTISIZLAR BLOKU

- **1945** yılından **1960** yılına kadar sürecek olan Soğuk Savaş Dönemi'nde, sıcak (silahlarla) savaş yaşanmamasına rağmen dünya hep bir savaşın eşiğinden dönmüştür.
- Dünya bu dönemde Doğu ve Batı Bloku olarak iki kutba ayrılırken **Asya** ve **Afrika'da** sömürülen ülkeler ise bağımsızlıklarını kazanarak ve **"Üçüncü Dünya Ülkeleri"** ya da **"Bağlantısızlar Bloku"** adı verilen üçüncü bir blok oluşturmuşlar ancak gerek ekonomik gerekse siyasi açıdan etkili olamamışlardır.

DİKKAT

Bağlantısızlar Bloku'nun temeli **1955** yılında **Endonezya**'da toplanan **"Bandung Konferansı"** ile atılmış, Asya ve Afrika'dan toplm 28 ülkenin katıldığı bu konferansta *"barış içinde bir arada yaşama ilkeleri"* kabul edilmiştir.

@SadettinAkyayla

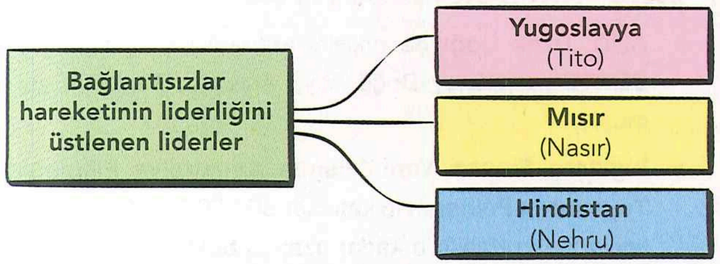

D. BLOKLAR İÇİNDE YAŞANAN SORUNLAR

- Alman işgalinden Sovyet yardımı olmadan kurtulan **Yugoslavya** üzerinde **SSCB'nin denetim kurmak istemesi**, buna karşılık **Tito liderliğinde Yugoslavya'nın kendisini Balkanların lideri olarak görmeye başlaması** iki devlet arasında sorunların yaşanmasına yol açmıştır.
- **Tito**'nun *"Zayıf bir Sırbistan, güçlü bir Yugoslavya"* politikası **SSCB** ile **Yugoslavya** arasında sorunlar yaşanmasına yol açmıştır.
- **Çin**'de 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti kurularak komünizm etkisini göstermeye başlamıştı. Kore Savaşı döneminde Çin ile SSCB yakın ilişkiler kurarken, zamanla Çin'in **SSCB'den bağımsız hareket etmeye çalışması,** SSCB'nin ise **Batı ile ilişkilerinin yoğunlaşmaya başlaması** üzerine iki devlet arasındaki ilişkiler zayıflamıştır. Çin ile SSCB arasında **Doğu Türkistan** ve **Moğolistan** bölgesinde yaşanan sınır sorunlarının da etkisiyle komünist blok bu bölgede zayıflamıştır.
- **Çekoslovakya** 1967 yılında **Alexander Dubçek** liderliğinde **"İnsancıl Komünizm"** hareketini başlatmıştır. Böylece *sosyalizmi demokrasi ilkeleri ile birleştirerek yeni bir siyasi akım oluşturmak istemiştir.* Tek partili sosyalist devlet yönetimine karşı olan inkılapçı nitelikteki bu hareket ile ***toplanma ve dernek, düşünce ve ifade, inanç ve kanaat gibi insanın temel hak ve hürriyetlerinin sağlanması*** gerektiği vurgulanmıştır. Gelişmeler 1968 yılında Varşova Paktı Ordusu'nun Çekoslovakya'yı işgali ile sonuçlanmıştır.
- **Macaristan**'da ise ekonomik sorunlar nedeniyle **1953**'te işçiler **İmre Nagi** öncülüğünde ayaklanmış, **SSCB** İmre Nagi'yi başbakan yapmasına rağmen isyanı bastıramamıştır. Bu gelişmeler üzerine SSCB **Budapeşte**'yi işgal etmiştir.

@SadettinAkyayla

E. II. DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULMASI VE FİLİSTİN MESELESİ

- **1897** yılında **İsviçre**'de siyonistler tarafından **Theodor Herzl** tarafından bir kongre toplanmış ve bu kongrede Theodor Herzl, **Sultan II. Abdülhamit** ile iletişime geçerek Osmanlı padişahından *Osmanlı Devleti'nin tüm borçlarının ödenmesi karşılığında Filistin'e Yahudilerin yerleştirilmesini* istemiştir. **Sultan II. Abdülhamit** *"Ben bir karış dahi olsa toprak satmam. Zira bu vatan bana değil milletime aittir. Milletim bu imparatorluğu kanlarını dökerek kazanmış ve yine kanlarını dökerek mahsuldar kılmışlardır... Benim İmparatorluğum parçalandığı zaman onlar Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem."* diyerek cevap vermiştir.
- 2 Kasım 1917 tarihinde ise İngiliz Dışişleri Bakanı **Arthur Balfour** tarafından yayınlanan ve **Balfour Deklarosyonu** olarak anılan bildiriyle Filistin topraklarında bir İsrail Devleti'nin kurulmasına izin vermiştir.
- Yaşanan gelişmeler sonucu **14 Mayıs 1948**'de **İsrail Devleti** bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Arap devletleri duruma tepki gösterse de yaşanan savaşlardan sonuç alamamışlardır. 1978'de Mısır ve İsrail arasında imzalanan **Camp David Antlaşması**'yla İsrail ve Arap devletleri arasında yaşanan savaşlar sona ermiştir.
- 1993'te İsrail ile **Filistin Kurtuluş Örgütü** (FKÖ) liderleri arasında imzalanan barış antlaşmasıyla İsrail **Batı Şeria** ve **Gazze** bölgelerinde Filistinlilerin özerkliğini resmen kabul etmiştir.

DİKKAT

Filistin'de başlayan ve Filistin halkının İsrail'e karşı başlattığı mücadeleye **"intifada"** denilmiştir.

UYARI

Siyonizm, Filistin'de bir Yahudi Devleti'nin kurulmasını sağlamak için Yahudi gazeteci **Theodor Herzl** tarafından 19. yüzyıl sonlarında Viyana'da başlatılan harekettir.

Sınavda Çıkabilecek Not

Sovyet Bloku'ndan ayrılan ilk devlet **Yugoslavya** olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Tito liderliğindeki **Yugoslavya**, **Enver Hoca** liderliğindeki **Arnavutluk** kendi imkânları ile Alman işgalinden kurtuldukları için Sovyet güdümüne girmeyi kabul etmemişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Çekoslovakya'da **1989** yılında **Kadife Devrimi** ile kansız bir şekilde komünist yönetim düşürülmüştür.

UYANDIRMA SERVİSİ

Balfour Deklarosyonu Yahudilerin Filistin topraklarına göç etmesine ve birçok Filistinlinin topraklarını terk etmesine ve **"Filistin Mülteciler Sorunu"**nun yaşanmasına yol açmışlardır.

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

UYANDIRMA SERVİSİ

Eisenhower Doktrini Orta Doğu ülkelerini ikiye ayırmıştır. **Lübnan, Pakistan, Irak, Türkiye, Afganistan, Libya, Tunus, Fas** ve en sonunda **İsrail** bu doktrine olumlu yaklaşırken; **Mısır, Suriye, Ürdün** ve **Suudi Arabistan** ise olumsuz tepki vermiştir. Ancak Suudi Arabistan daha sonra Eisenhower Doktrini'ni **"iyi ve müsbet"** bulduğunu bildirmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye, Kore Savaşı'na **Tahsin Yazıcı** komutasında bir tugay askerle katılmıştır. Türk askerlerinin Kore Savaşında gösterdiği başarı Türkiye'nin 1951 yılında NATO'ya alınmasında önemli bir etken olmuştur.

KRİTİK BİLGİ

Gandhi İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesini başlatırken, Hindistan'da yaşayan Müslümanlar ise **Muhammed Ali Cinnah** liderliğinde örgütlenerek, Hintlilerden ayrılıp, ayrı bir devlet kurmak istemişlerdir. Cinnah liderliğinde başlayan bu hareket **Pakistan Devleti**'nin kurulması ile sonuçlanacaktır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

F. EİSENHOWER DOKTRİNİ (1957)

- ABD Başkanı Eisenhower tarafından, **Orta Doğu**'da SSCB'nin yayılmacı siyasetine karşı bölge halkını ABD'nin yanına çekmek için 5 Ocak 1957'de yayınlanan bildiridir. Eisenhower Doktrinini ile;
  - Orta Doğu ülkelerine ekonomik ve askerî yardım yapmayı,
  - Bu ülkelere komünist bloktan bir saldırı gelmesi hâlinde Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin kullanılması için izin almayı,
  - Her yıl 200 milyon dolar harcama yetkisi almayı amaçlamıştır.

G. ÇİNDE REJİM DEĞİŞİYOR

- Japonya'nın Çine saldırması (1937) nedeniyle ortak hareket eden milliyetçi Çinliler ile komünist Çinliler savaş bittikten sonra aralarında iç savaş yaşamışlardır. Bu iç savaş sonucu **Mao Tse-Dung** liderliğindeki **komünistler** üstünlüğü ele geçirerek **1 Ekim 1949**'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir.
- Çin'de komünizm yönetimin kurulması SSCB ile Çin'in yakınlaşmasını sağlamıştır.

H. KORE SAVAŞI (1950-1953)

- 1945'te Japonya işgali altında bulunan Kore, **38. enlemden** iki harekât sahasına ayrılmış ancak savaştan sonra **SSCB** işgal ettiği topraklardan çekilmeyince SSCB kontrolündeki 38. enlemin kuzeyinde **SSCB**'ye bağlı **Kore Halk Cumhuriyeti**, **ABD** kontrolünde ise **Güney Kongre Cumhuriyeti** kurulmuştur.
- **SSCB**'nin tüm Kore'yi kontrol altına almak amacıyla *Çin'in de desteğini alarak* Kuzey Kore ordularının Güney Kore'ye girmesini sağlamasıyla Kore Savaşı başlamıştır (1950).
- Bu saldırı karşısında ABD'nin Birleşmiş Milletlere başvurmasıyla **"Birleşmiş Milletler Kuvveti"** oluşturulmuş ve yaşanan savaş, 1953 yılında Stalin'in ölümü üzerine **Panmunjom Ateşkes Antlaşması"**nın imzalanmasıyla sona ermiştir. Kore daha önceden olduğu gibi 38. enlemden ikiye ayrılmıştır.

I. EATO'NUN KURULUŞU (1954)

- **ABD**, **Uzak Doğu**'da etkisini arttırabilmek için 1954'te **SEATO**'yu (Güney Doğu Asya Anlaşma Teşkilatı) kurmuştur.
- **İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler, Tayland** ve **Pakistan**'ın katıldığı SEATO ile ABD, Atlantik kıyılarından Pasifik'e kadar uzanan bölgede Sovyet tehdidine karşı ortak bir savunma hattı kurmuştur.

İ. HİNDİSTAN'IN KURULUŞU

- İngiltere'nin sömürgelerinde bulunan **Hindistan "MAHATMA GANDHİ"** liderliğinde bağımsızlık mücadelesi başlatmıştır.
- **Gandhi,** Hindistan'da İngiltere tarafından alınan ***tuz vergisine karşı 1930 yılında 400 km'lik bir yürüyüş yapmış,*** **"Gandhi Tuz Yürüyüşü"** olarak bilinen bu yürüyüşle halkın desteğini iyice kazanan Gandhi, Hindistan'ın İngiltere'ye karşı başlattığı direnişin lideri konumuna gelmiştir.

UYARI

- **Mahatma Gandhi** (1869-1948), **Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesini üstlenmiş,** yoksulluğun azaltılmasını, farklı din ve etnik gruplar arasında kardeşliğin sağlanmasını, kast ve dokunulmazlık ayrımcılığına son verilmesini, ekonomik ve siyasi bağımsızlığını gerçekleştirmek istemiştir.
- Hindistan'da **"Ulusun Babası"** olarak görülen Gandhi, propagandalar yaparak silah kullanmadan hedeflerine ulaşmak isteyen bir liderdir.
- Gandhi'nin doğum tarihi olan **2 Ekim** Hindistan'da millî tatil olarak kutlanmaktadır. BM ise **2 Ekim** tarihini **"Dünya Şiddete Hayır Günü"** olarak ilan etmiştir.

- II. Dünya Savaşından sonra iyice yıpranmış olarak çıkan İngiltere 14 Ağustos 1947'de **Hindistan'ın bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır.**

@SadettinAkyayla

J. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE

1. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türk Dış Politikası

a. Türkiye'nin NATO'ya Üye Olması

- II. Dünya Savaşı boyunca **SSCB'nin tutumu** Türkiye'yi rahatsız etmiş bunun yanında SSCB'nin ***Boğazlardan askeri üs istemesi*** ve ***1936 Montrö Antlaşması'nın şartlarının yeniden gözden geçirilmesini istemesi*** Türkiye'yi, ABD liderliğindeki batı dünyasına yakınlaştırmıştır.
- Türkiye **Kore Savaşı**'nda BM'nin oluşturduğu güçler içinde yer alarak savaşa katılmış, bu savaşta gösterdiği başarı, **stratejik konumu**, **NATO'nun SSCB'ye yakın bir yerde üs kurmak istemesi** gibi etkenler Türkiye'nin **NATO**'ya girmesinde etkili olmuştur.

b. Balkan Paktı'nın Kurulması (1953)

- **1953 yılında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya** birlikte **Balkan Paktı'nı** kurmuştur.
- Bu ittifak ile Türkiye, Yunanistan ya da Yugoslavya'ya yapılmış herhangi bir saldırı diğerlerine de yapılmış sayılacak ortak bir savunma yapılacaktır.

c. Bağdat Paktı'nın Kurulması (1955)

- 1955 yılında **Türkiye** ile **Irak** arasında **"Bağdat Paktı"** kurulmuştur. Bu pakta daha sonra **İngiltere, İran** ve **Pakistan** da katılmıştır. Bağdat Paktı'na üye olan devletler güvenlik ve savunma konusunda iş birliği yapmayı kabul etmiştir.

2. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'de Siyaset

- Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı Batı'ya yakınlaşması siyasete de yansımış ve Türkiye'de ***çok partili hayata doğru*** adımlar atılmıştır.
- **1945** yılının temmuz ayında **Nuri Demirağ** tarafından **Milli Kalkınma Partisi** kurulmuştur.
- İlk muhalefet partisi niteliği taşıyan Milli Kalkınma Partisi'nden sonra **"Dörtlü Takrir"** olarak nitelendirilen **Celal Bayar** (genel başkan), **Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan** CHP'den ayrılarak **7 Ocak 1946**'da **Demokrat Parti**'yi (DP) kurmuştur.
- 1948'de meclis içinde CHP'ye yeterince muhalefet yapılmadığını savunan bir grup milletvekili DP'den ayrılarak **"Millet Partisi"**ni kurmuştur.
- **1950 seçimlerinden sonra; Celal Bayar** Cumhurbaşkanı, **Adnan Menderes** de başbakan olarak seçilmiştir. Böylelikle tek parti iktidarı olan CHP iktidarı sona ermiş, **Demokrat Parti** Dönemi başlamıştır. Bu dönemde;
  - 1932'den beri **Türkçe okunan ezan**, 1950'de tekrar **Arapça** okunmaya başlanmıştır.
  - CHP Dönemi'nin simgesi haline gelen **Köy Enstitüleri** ve **Halk Evleri** kapatılmıştır.
  - 1951'de **Atatürk'ü Koruma Kanunu** çıkarılmıştır.
  - 1953'te Anıtkabir tamamlanarak **Atatürk'ün naaşı 10 Kasım 1953'te törenle Etnografya Müzesinden Anıtkabir'e nakledilmiştir.**

3. Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'de Sosyo - Kültürel Alanda Yaşanan Gelişmeler

- **Köyden kente göç** hızlanmış, **kentleşme** hızı artmıştır.
- DP iktidarı döneminde CHP'nin devletçi ekonomik politikası terkedilmiş, **"liberal ekonomi"** politikası benimsenmiştir.
- **Marshall yardımı** ile Türkiye ekonomisi başlangıçta hızlı bir gelişme gösterirken bir süre sonra ekonomik gelişme yavaşlamıştır.
- **Kara yolu yapımı** artmış, makineleşme ve kentleşme hızlanmıştır.
- Türkiye'de yeni müzik türleri etkisini göstermeye başlamış, **Caz** ve **Rock and Roll** tarzı müzikler dinlenmeye başlanmıştır.
- **"Vurun Kahpeye"** filmiyle Türk sinemalarında Batı sinemasının etkisi görülmeye başlanmıştır.

4. Soğuk Savaş döneminde Dünya'da Sosyo - Kültürel Alanda Yaşanan Gelişmeler

- 1947 yılında kazı bilimciler ve yer bilimciler tarafından **karbon-14 metodu** ile tarihleme yöntemi geliştirilmiştir.
- 1947 yılında **ses duvarı aşılmış** ve birçok havacılık firması sesten hızlı gidebilen uçaklar üretmiştir.
- **Nükleer teknoloji** geliştirilmiş, enerji üretiminde nükleer güçten yararlanılmıştır.
- Biyolojide **DNA**'nın kimyasal yapısı çözülmüştür.

KRİTİK BİLGİ

15 Eylül 1951'de NATO **Türkiye** ve **Yunanistan**'ın NATO'ya girmesine karar verilmiş, TBMM **18 Şubat 1952**'de Türkiye'nin NATO üyeliğini onaylamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

XVII. yüzyılda yapılan ıslahatlarla amaç **Yunanistan** ve **Türkiye**'nin NATO'ya girmek için ortak çalışmalar yürütmesi; **Yugoslavya**'nın ise ekonomik hayatını ve savunma gücünü ABD'ye dayandırması bu üç devleti birbirine yakınlaştırmıştır. 28 Şubat 1953 yılında Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında "Dostluk ve İş Birliği Anlaşması imzalayarak **"Balkan Paktı'nı"** kurmuşlardır. Bu üç devlet dostluk antlaşmasını bir ittifaka dönüştürmek için 9 Ağustos 1954'te Yugoslavya'da **"Balkan İttifakını"** kurmuştur.

KRİTİK BİLGİ

1958'de krallık rejiminin yıkılması nedeniyle **Irak** paktan ayrılması üzerine Balkan Paktı'nın merkezi Ankara'ya taşınmış, 1959'da adı **Merkezî Antlaşma Örgütü (CENTO)** olarak değiştirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Türkiye'de ilk çok partili seçimler 1946 yılında yapılmış, seçim kanununda yapılan değişiklikle 1950 seçimleri gizli oy-açık sayım (tasnif) sistemine göre yapılmıştır.

@SadettinAkyayla

KRİTİK BİLGİ

Soğuk Savaş Dönemi'nde *Türkiye'nin ilk yerli motorunu üretmek amacıyla* **1960**'ta **"Gümüş Motor Fabrikası"** açılmıştır. Burada iki silindirli motorlar imal edilerek Türkiye'nin dışa bağımlılığı azaltılmıştır. Ancak zamanla çıkarları yurt dışından getirilen motorlara dayanan çevreler tarafından baskılanan gümüş motor bir şeker şirketi tarafından satın alınarak Pancar Ekici Kooperatiflerinin söz sahibi olduğu bir firma haline gelmiş ve adı da **"Pancar Motoru"** olarak değiştirilmiştir.

KRİTİK BİLGİ

1961 yılında Eskişehir Demir Yolu Fabrikasında **"Devrim"** adıyla Türkiye'nin ilk yerli otomobili üretilmiştir. Ancak dönemin Cumhurbaşkanı **Cemal Gürsel** kendisi için hazırlanan beyaz renkli otomobil yerine benzin olmayan siyah renkli otomobile binince otomobil yaklaşık 100 metre gitmiş ve sonra da durmuştur. Cemal Gürsel otomobile benzin konulmadığını öğrenince **"Bat kafasıyla otomobil yaptınız ama Doğu kafasıyla benzin koymayı unuttunuz."** demiştir. Böylece **"Devrim Projesi"** seri imalata geçmeden durmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

- İletişimde telefon kullanımı yaygınlaşmıştır.
- **Renkli TV** yayını başlamıştır.
- **İlk video kayıt** cihazı geliştirilmiştir.
- **Kalp pili** ve lazer icat edilmiştir.
- 1952 yılında **Edward Teller** tarafından ilk hidrojen bombası geliştirilmiş ve denemesi Büyük Okyanus'ta yapılmıştır.
- 1957 yılında Dünya'nın ilk uydusu olan **"Sputnik"** Sovyet Rusya tarafından yapılmış ve uzay çağı başlamıştır.
- 1958 yılında ABD tarafından Uzay Dairesi **NASA** kurulmuştur.
- Sanayinin gelişmesi ile **köyden kente göç** hızlanmış-tır.

IV. ÜNİTE: YUMUŞAMA (DETANT) DÖNEMİ

- **Yumuşama Dönemi**, Doğu-Batı blokları arasında savaş tehlikesinin azalması ile siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların artması olarak tanımlanan dönemdir.

UYARI

Yumuşama Dönemi'nin Başlamasında Etkili Olan Unsurlar

- ABD Başkanı Kennedy ile SSCB Başkanı Kruşçev'in 1961'de görüşme yapması
- Çin ile SSCB arasında güvensizlik yaşanması
- Romanya'nın SSCB'den uzaklaşarak, Batılı devletlerle yakınlaşması
- SSCB'nin 1968'de Çekoslovakya'yı İşgal etmesi ve Batılıların bu olaya tepki göstermesi
- Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından çekilmesi
- Olası bir nükleer savaşın her iki tarafta da büyük tahribatlara neden oluşturabilecek olması

DİKKAT

Yumuşama Dönemi'nin başlamasında **1961** yılında **ABD Başkanı John Kennedy** ile **SSCB Başkanı Nikita Kruşçev**'in bir araya gelerek yaptığı görüşmeler etkili olmuştur. Bu dönemde Kennedy ile Kruşçev'in doğrudan iletişim kurabilmesi için Kremlin Sarayı ile Pentagon'u birbirine bağlayan **"Kırmızı Telefon Hattı"** kurulmuştur.

A. YUMUŞAMA DÖNEMİ POLİTİKALARI

1. Ping Pong Diplomasisi

- 1971 yılında **Amerikan masa tenisi (Ping – Pong) takımı** ile birlikte bazı gazeteciler de Çinie davet edilmiş ve bu gelişme iki ülkenin yakınlaşmasını sağlamıştır.
- Bu gelişmeler neticesinde ABD 20 yıldan beri Çin'e karşı uyguladığı ticari ambargoyu kaldırmış ve **ABD Başkanı Nixon** 1972 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni ziyaret etti. Bu spor olayı Çin ile ABD arasında ilişkilerin ılımanlaşmasına yol açmıştır.

2. Nükleer Silahların Sınırlandırılması

- 1969 yılında ABD ile SSCB Helsinki'de bir araya gelerek **Stratejik Silahları Azaltma Görüşmelerini" (SALT-I)** başlatmış ve **1972** yılında Moskova'da **SALT-I Antlaşması**'nı imzalamışlardır. İki taraf **1979** yılında **Viyana**'da ise **SALT-II Antlaşması**'nı imzalamıştır.

DİKKAT

SALT-I Antlaşması'yla *"Nükleer başlıklı silahların sınırlandırılması"* kararı alınırken, **SALT-II Antlaşması'yla** ise *"Uzun menzilli nükleer silahların sınırlandırılması"* kararı alınmıştır.

UYARI

SALT-II Antlaşması taraflar arasında imzalandığı halde, **SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi üzerine** ABD Kongresi tarafından onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiştir.

3. Helsinki Konferansı

- **ABD** ve **SSCB** arasında SALT-I ve SALT-II ile yaşanan yakınlaşmalar Avrupalı devletlerin, bloklar arasındaki sorunların çözümlerini görüşmek için **Helsinki**'de bir **konferans** toplamalarına ortam hazırlamıştır.
- Konferansta yapılan görüşmeler sonucu **"Helsinki Nihai Senedi"** imzalanarak şu kararlar onaylanmıştır:
  - Her devlet birbirinin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı gösterecek.
  - Devletlerarası sorunların çözümünde silah ve kuvvet kullanımından uzak durulacak.

@SadettinAkyayla

- Senede imza atan devletler birbirlerinin iç ve dış siyasetine müdahale etmeyecek.
- Her devlet ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapmadan temel özgürlüklere ve insan haklarına saygı gösterecek.

B. YUMUŞAMA DÖNEMİ ÇATIŞMALARI

1. Küba Buhranı (1961)

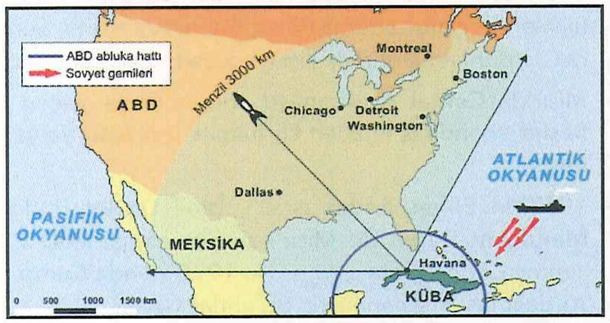

- **1959**'da **Fidel Castro** *(ABD yanlısı Batista'yı devirerek başa geçmiştir)* liderliğinde kurulan **Küba Halk Cumhuriyeti** sosyalist bir rejim benimsemiş ve **SSCB** ile yakınlaşmıştır.
- Bu durumdan rahatsız olan **ABD** (Başkan Kennedy) Fidel Castro'yu düşürmeye çalışsa da **(Domuzlar Koyu Çıkarması)** başarı olamamış buna karşılık Küba **SSCB**'den Küba'ya **uzun menzilli füzelerin yerleştirilmesini** istemiştir.
- ABD SSCB tarafından yerleştirilen bu füzelerin kaldırılmasını istemiş ancak SSCB bu isteği kabul etmeyince büyük bir savaş tehdidi ortaya çıkmıştır.
- Yaşanan gelişmeler sonucu SSCB, ABD'nin Türkiye'ye yerleştirdiği Jüpiter füzelerinin sökülmesi karşılığında Küba'daki füzeleri sökmeyi kabul etmiştir.

2. Vietnam Savaşı (1965-1973)

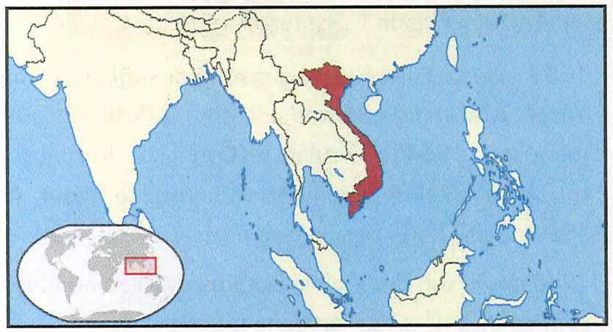

- 1954'te toplanan **Cenevre Konferansı'nda Vietnam, kuzeyde** Ho Şi Minh liderliğinde **Vietnam Demokratik Cumhuriyeti** kurulurken güneyi **Fransa**'nın denetimine bırakılmıştır.
- 1955'te Fransa'nın bölgeden çekilmesi üzerine **ABD** bölgede etkisini artırmış ve 1965'te Kuzey Vietnam devriye botlarının ateş açtığı gerekçesiyle Kuzey Vietnam'ı bombalamış ve böylece 1973'e kadar süren savaş başlamıştır.
- ABD, 1973'te Kuzey Vietnam ile **Paris Antlaşması'nı** imzalamış ve Kore, Kuzey ve Güney Kore olmak üzere 17. enlemden ikiye ayrılmıştır.

3. Keşmir Sorunu

- 1947'de bağımsızlıklarını kazanan **Hindistan** ve **Pakistan** arasında yaşanan sorundur.
- Pakistan Keşmir'i kendine bağlamak isteyince Hindistan karşı çıkmış ve 1947'de Hindistan Keşmir'i ilhak etmiş böylece 1948'de Hindistan-Pakistan Savaşı başlamıştır.
- Hindistan ve Pakistan arasında yaşanan mücadeleler **BM**'nin araya girmesiyle **1966**'da iki tarafın **Taşkent Deklarasyonu**'nu yayımlamasıyla sonuçlanmıştır. Buna göre taraflar **savaş öncesi konumlarına geri çekilmeye** ve **aralarındaki anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözümlemeye** karar vermiştir.
- BM tarafından bölgede plebisit kararı alınsa da bir türlü uygulanmamış ve sorun günümüze kadar gelmiştir.

4. SSCB'nin Afganistan'ı İşgali (1979)

- Orta Doğu petrollerinin dağıtımı için önemli bir konuma sahip olan Afganistan, SSCB'nin hile ile başa getirdiği komünist partinin yardım istemesi bahane edilerek, 1979 yılında işgal edilmiştir.
- Afganistan'ın Sovyet işgali 1988 yılına kadar devam etmiş ancak SSCB beklediği etkiyi bulamayınca **Cenevre Antlaşması** ile Afganistan'dan çekilmiştir (1989).

DİKKAT

SSCB'nin Afganistan'ı işgali üzerine; **SALT-II Antlaşması** uygulanmamış, **Moskova Olimpiyatları** protesto edilmiş, pek çok devlet bu konferansa katılmamıştır. Ayrıca **Afgan halkı cihat** ilan etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Dünya Ağır Sıklet Boks Şampiyonu **Muhammed Ali Clay**, Vietnam'a asker olarak gönderilmek üzere çağırıldığında *"Kuzey Vietnamlılar bana bir şey yapmadılar ki onarla savaşayım"* diyerek Vietnam Savaşı'na gitmeyeceğini açıklayınca vatan haini ilan edilmiş ve şampiyonlukları elinden alınmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Pakistan'ın kuzeyinde bulunan **Keşmir**; verimli topraklara sahip, buğday ve pirinç tarımı yapılan bir bölgedir. Keşmir'in nüfusunun %80'i Müslümanlardan oluştuğu hâlde **İngiltere,** bu bölgenin yönetimini **1846**'da bir **mihraceye** vermiştir. Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığını kazandığı dönemde Keşmir, bu mihrace ailesinin yönetiminde bulunmaktadır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Keşmir meselesi sırasında **Hindistan SSCB**'ye yakınlaşırken, **Pakistan Batı yanlısı** bir politika izlemiş, **1955**'te **Bağdat Paktı**'na katılmış ve **ABD**'den askerî yardım almıştır. Süreç içinde **Çin**'in **Tibet**'i işgal etmesi **Hindistan-Çin** ilişkilerini bozarken, ***Çin'in Pakistan'a yakınlaşmasına*** yol açmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla

UYANDIRMA SERVİSİ

1948 Arap-İsrail Savaşlarında **ABD, SSCB** ve **İngiltere** İsrail'in yanında yer alınca Arap devletleri savaşı kaybetmiş ve İsrail Filistin'de yeni yerler ele geçirmiştir. Filistin topraklarındaki Araplar göçe zorlanınca **"Filistinli Mülteciler Sorunu"** ortaya çıkmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

1956 yılından sonra Ortadoğu, **ABD** liderliğinde **Batı Bloku** ile **SSCB** liderliğindeki **Doğu Bloku**'nun mücadelesine sahne oldu. **ABD, İsrail**'in yanında yer alırken **SSCB, Mısır**'ı destekledi.

UYANDIRMA SERVİSİ

Altı Gün Savaşlarından sonra **İsrail**; **Doğu Kudüs, Gazze, Batı Şeria, Sina Yarımadası** ve **Golan Tepelerini** alıp Süveyş Kanalı'nın doğusunu ele geçirerek topraklarını dört kat genişletmiştir. İsrail'in Doğu Kudüs'ü ilhak ettiğini ilan etmesiyle günümüzde de bölgenin en büyük sorunu olan **Kudüs sorunu** ortaya çıkmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Arap-İsrail Savaşlarında ***İsrail'in ihtiyacı olan silahları ABD'den temin etmesi Arap ülkelerinin SSCB ile yakınlaşmasına*** yol açmıştır. Bu yüzden bu savaşlar SSCB'nin Orta Doğu'daki etkinliğini arttırmıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

C. KÜRESEL GÜÇLERİN, ENERJİ KAYNAKLARI ÜZERİNDEKİ REKABETİNİN ORTA DOĞU'DAKİ SİYASİ GELİŞMELERE ETKİLERİ

- Yahudiler 1897'de siyonizmi ilk kez gündeme getirerek bir İsrail Devleïi kurmak için harekete geçmişler ve dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan Yahudiler Filistin bölgesine göç etmeye başlamıştır.

1. 1948 Arap-İsrail Savaşı

- 1948'de İngiltere'nin bölgedeki manda yönetimine son vermesi üzerine, İsrail Devleti kurulmuştur.
- **Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan** ve **Irak** İsrail Devleti'ni tanımayarak savaş açmışlardır. Böylece Arap-İsrail savaşları 1948 yılında başlamıştır.

2. 1956 Arap-İsrail Savaşı

- **Mısır** lideri **Cemal Abdünnâsır**'ın *Süveyş Kanalı'nı millîleştirdiğini açıklaması* bu savaşın en önemli nedenidir.
- Kanalın işletme hakkına sahip olan **İngiltere, Fransa** ile birlikte İsrail yanında savaşa katılmıştır. Ancak **ABD** ve **SSCB**'nin baskısıyla İngiltere ve Fransa destekli İsrail işgal ettiği yerlerden çekilmek zorunda kalmıştır.

3. 1967 Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşları)

- **1948** ve **1956** Arap-İsrail Savaşlarındaki yenilgiyi telafi etmek isteyen **Mısır** Suriye, Irak ve Ürdün'le ittifak yapmıştır.
- İsrail'in ani saldırısıyla süren savaş **altı gün** sürmüş ve Araplar ağır bir yenilgi almıştır.

4. 1973 Arap-İsrail (Yom Kippur) Savaşları

- **1973**'te **Mısır** ve **Suriye**'nin Altı Gün Savaşlarında kaybettiği yerleri geri almak amacıyla saldırıya geçmesiyle yaşanan savaşlardır.
- Bu savaşlar Yahudilerin kutsal günü olan **Yom Kippur**'da yapıldığı için **Yom Kippur Savaşı** olarak anılmıştır.

DİKKAT

İsrail'in Suriye topraklarını hızla işgal etmesinden endişe eden SSCB'nin ve ABD'nin araya girmesiyle **1974** yılında taraflar arasında **Sina Antlaşması** imzalanmıştır. İsrail savaşı kazanmasına rağmen Süveyş Kanalı'ndan tamamen çekilmiştir.

UYARI

ABD Dışişleri Bakanı **Henry Kissenger**, Arap-İsrail barışını sağlamak amacıyla **1978**'de Arap ülkeleriyle İsrail arasında **"mekik diplomasisi"** yürütmüştür.

1978 Camp David Antlaşması

- **1974** Sina Antlaşması sonrası **ABD Başkanı Nixon** Arap ülkelerini ziyaret ederek (Mısır, Suudi Arabistan, Suriye, İsrail, Ürdün) aralarındaki ilişkiyi düzeltmeye çalışmıştır.
- Mısır'da **Cemal Abdünnâsır** sonrası başa geçen **Enver Sedat** ekonomik krizden kurtulmak için **ABD**'ye yakınlaşmıştır.
- **1977**'de **Enver Sedat** İsrail'i, İsrail Devlet Başkanı da **Menaham Begin** de Mısır'ı ziyaret etmiş, ABD Başkanı Jimmy Carter'ın ara girmesiyle **1978** yılında **Camp David Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmayla;
  - Mısır-İsrail Savaşı sona ermiştir.
  - İsrail işgal ettiği bölgelerden çekilmeyi kabul etmiştir.
  - İki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlatılacaktır.

NOT

1978 yılında barış çabalarından dolayı **Menahem Begin** ve **Enver Sedat**'a Nobel Barış Ödülü verilmiştir.

UYARI

Camp David Antlaşması'yla **Mısır** İsrail Devleti'ni resmen tanımış, İsrail-Mısır sınırı kesinleşmiştir. Ancak Arap devletleri Mısır'a tepki göstermiş ve 18 Arap devleti Mısır'la ilişkilerini kesmiştir. Arap devletleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlık SSCB'nin bölgede etkinliğini artırmasına yol açmıştır.

Yaser Arafat - Filistin Kurtuluş Örgütü

- **1959** yılında Filistin'in bağımsızlığını sağlamak amacıyla **Yaser Arafat** liderliğinde **Filistin El-Fetih Örgütü** kurulmuştur. **1964**'te kurulan **FKÖ** (Filistin Kurtuluş Örgütü), Arap ülkeleri tarafından tanınmış ve **Yaser Arafat**, 1969'da FKÖ'nün başına geçmiştir.
- 1988'de Filistin Devleti'nin bağımsızlığı ilan edilmiş ve Yaser Arafat devlet başkanlığına getirilmiştir.

@Sadettin.Akyayla

DİKKAT

- Genç Osman tahta çıktığında Avrupa'da **Otuz Yıl Savaşları** Günümüzde **Türkiye, Hindistan, Çin** ve **Rusya** başta olmak üzere yüzden fazla ülke Filistin Devleti'ni resmen tanımıştır.
- **İsveç**, 2014'te **Filistin'i tanıyan ilk Avrupa Birliği üyesi**dir.

OPEC	
OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Topluluğu), 1960'ta **Venezuela**'nın teklifiyle, dünyada yaşanan ham petrol fiyatındaki düşüşü durdurmak, petrol üreten ülkeler arasında iş birliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur.	
OPEC'in Kurucu Üyeleri	Venezüella, İran, Kuveyt, Irak, Suudi Arabistan
OPEC'e Sonradan Katılanlar	Katar, Libya, Ekvador, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya

D. İSLAM İŞ BİRLİĞİ TEŞKİLATI

- **Mescid-i Aksa**'nın **1969**'da Dennis Michael Rohan adında Avustralyalı bir Yahudi tarafından yakılmak istenmesi üzerine Arap Birliğinin girişimleri sonucunda **İslam Konferansı Teşkilatı** kurulmuştur.

DİKKAT

2011'de Astana'da yapılan 38. Dışişleri Bakanları Konseyinde alınan kararla teşkilatın adı **İslam İş Birliği Teşkilatı** (İİT) olarak değiştirilmiştir.

E. İRAN-IRAK SAVAŞI (1980-1988)

- İran-Irak Savaşı'nın çıkmasında;
  - Fırat ve Dicle nehirlerinin Basra Körfezi'ne dökülmeden önce birleşerek oluşturduğu 193 km'lik **Şattülarap Su Yolu sorunu**,
  - iki devletin **Basra Körfezi'nde** hâkimiyet kurma isteği
  - bölgede yaşanan **etnik ve dinî anlaşmazlıklar** etkili olmuştur.
- **İran**'da **1979**'da **Ayetullah Humeyni** liderliğinde şahlık yönetimine son verilerek **İran İslam Cumhuriyeti**'nin ABD ve İsrail karşıtı ve Şii inancını yaymaya yönelik bir dış politikaya yönelmesi bölgedeki dengelerin bozulmasına neden olmuştur.
- **Irak**'ta ise 1979'da darbe ile başa geçen **Saddam Hüseyin** Sünni İslam dünyasının liderliğini amaçlayarak Basra Körfezi ve Şattülarap Su Yolu'nda egemenlik kurmak isteyerek İran'a saldırmıştır.
- İran Irak Savaşı'nda **ABD** ve Arap dünyasının büyük kısmı **Irak**'ı; **SSCB, Suriye** ve **Libya** ise **İran**'ı desteklemiştir.
- 1988 yılında BM'nin devreye girmesiyle ateşkes imzalanmış ve taraflar, savaş öncesi sınırlarına geri dönmüşlerdir.

Halepçe Katliamı

İran-Irak Savaşı sırasında 16 Mart 1988'de Kürtlerin Irak'a ihanet ettiği gerekçe gösterilerek Saddam Hüseyin'in emri ile kimyasal silah kullanılmış ve yaklaşık 5000 kişilik sivil halk katledilmiştir.

F. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

- II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin **Truman Doktrini, Marshall Planı** ve **Eisenhower Doktrini'nden yararlanması, Kore'ye asker göndermesi** ve **NATO'ya üye olmasıyla** Türk-ABD ilişkileri olumlu yönde gelişmiştir.
- 1960 sonrası ise **Küba sorununda ABD'nin Türkiye'ye sormadan Jupiter füzelerini sökmesi, 1963-64 Kıbrıs sorununda ABD Başkanı Johnson tarafından Türkiye'ye ABD silahlarını kullanma izni verilmemesi** ve **1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası, ABD'nin Türkiye'ye ambargo uygulaması** Türk-ABD ilişkilerinin bozulmasında etkili olmuştur.

UYANDIRMA SERVİSİ

Yom Kippur Savaşı'nda ABD ve bazı Batılı ülkelerin İsrail'i desteklemeleri üzerine OPEC üyesi Arap devletlerinin ambargo uygulamasını başlatması sonucu dünyadaki petrol fiyatları 4 kattan fazla yükselince OPEC'in dünya üzerindeki etkisi artmıştır.

KRİTİK BİLGİ

İslam İş Birliği Teşkilatı, mevcut hâliyle BM'den sonra dünyada en çok devletin (57) üye olduğu ikinci teşkilattır.

KRİTİK BİLGİ

Baas, **"yeniden doğuş"** anlamına gelen, **Suriye** ve **Irak**'ta iktidar olan siyasi harekettir. **Baas Sosyalist Partisi**'nin programında **Suriye, Irak, Filistin** ve **Ürdün**'ü bir araya getirmeyi hedefleyen Büyük Suriye projesi vardır.

KRİTİK BİLGİ

İrangate Olayı, ABD ve Avrupa tarafından İran'a uygulanan ambargoya rağmen İsrailli bir general aracılığıyla İranlı yetkililerle gizlice görüşen ABD'nin İran'a silah satmasının açığa çıkarılmasıdır.

@SadettinAkyayla

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

KRİTİK BİLGİ

Yunanistan'ı Kıbrıs'a bağlamak için çalışan örgüte **EOKA**, Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama idealine ise **ENOSİS** denilmiştir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Türkiye, Yunanların ENOSİS düşüncesine karşı, adadaki Türkler ve Rumların iki ayrı devlet kurmasını içeren **"Taksim"** tezini gündeme getirmiştir.

KRİTİK BİLGİ

Macmillan (Makmilen) Planı: 1958'de İngiltere Başbakanı Harold Macmillan tarafından Kıbrıs'ta barışı sağlamak için İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında iş birliği yapılmasını hedefleyen plandır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kıbrıs Anayasası'na göre Kıbrıs Cumhurbaşkanının Rum, yardımcısının Türk olması, Meclisin %70'inin Rum, %30'unun Türklerden oluşturulması, Bakanlar Kurulu'nun 7 üyesinin Rum, 3 üyesinin Türk olması konusunda anlaşıldı. Ada'da resmi dilin Rumca ve Türkçe olması kararlaştırılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Akritas Planı Türk halkını ani bir saldırıyla yok ederek Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamayı amaçlayan plandır. Planın hazırlanmasında Akritas kod adlı İçişleri Bakanı **Yorgasis**, Cumhurbaşkanı **Makarios**, Meclis Başkanı **Klerides** başrolde yer almıştır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

1. Kıbrıs Meselesi

1571	**Kıbrıs**, 1571'de **II. Selim** Dönemi'nde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.
1878	**1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı** sonrası **İngiltere** Kıbrıs'a el koymuş, **I. Dünya Savaşı** sonrası ise Kıbrıs İngiltere tarafından ilhak edilmiştir. Türkiye **Lozan Barış Antlaşması**'nda bu durumu onaylamak zorunda kalmıştır.
1951	**İngiltere**, **Yunanistan**'ın Kıbrıs'ın yönetiminin kendisine bırakılması isteğini reddetmiştir.
1954	**Yunanistan** BM'ye başvurarak **Ada'da halkoylaması** yapılmasını talep etmiştir. BM'den istediğini alamayan Yunanistan, **Megali İdea** düşüncesiyle Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamayı amaçlayan **ENOSİS** düşüncesini gündeme getirmiştir.
1955	Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak amacıyla **EOKA** (Kıbrıslı Mücadelecilerin Ulusal Örgütü) kurulmuş, İngiltere Kıbrıs'tan çekilince örgüt, Kıbrıs'ta yaşayan Türklere karşı silahlı eylemlere yönelmiştir.
1956	Diplomatik girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine Ada'daki Türkler **Volkan Teşkilatını** kurmuşlardır.
1958	Türkiye'nin desteği, **Rauf Denktaş** ve **Fazıl Küçük**'ün girişimiyle (Albay Rıza Vuruşkan öncülüğünde) adadaki tüm Türk direniş örgütlerini tek çatı altında toplayan TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurulmuştur.
1959	NATO üyesi iki devletin savaş aşamasına gelmesi üzerine **ABD**'nin ara buluculuğuyla **11 Şubat 1959**'da **Zürih Antlaşması** imzalanmış ve *bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulmasına* karar verilmiştir. Ayrıca **Türkiye, İngiltere** ve **Yunanistan**'a garantörlük hakkı verilmiştir.
1959	**İngiltere, Türkiye** ve **Yunanistan**'ın katılımıyla **Londra Antlaşması** imzalanmış ve bağımsız bir Kıbrıs Devleti'nin kurulmasına karar verilmiştir.
1960	16 Ağustos 1960'ta **Kıbrıs Cumhuriyeti** kurulmuş ve Kıbrıs'ta yapılan seçim sonrasında Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu **Makarios**, Kıbrıs devlet başkanı olurken yardımcılığına **Dr. Fazıl Küçük** getirilmiştir.
1963	Rumlar, 1963 sonrası **Akritas** Planı'nı uygulamaya koyarak Türkleri adadan atma amacıyla şiddet eylemlerini artırmışlardır.
1963	Rumlar **"Kanlı Noel"** olarak bilinen saldırıda 21 Aralık'taki saldırıda 24 Türk'ü şehit etmiştir. Olayların devamında 300 Türk şehit edilmiştir.
1964	Türkiye garantör devlet sıfatıyla Ada üzerinde uyarı uçuşları yapmış, bu süreçte Rumların açtığı ateş sonucu **Yüzbaşı Cengiz Topel**'in kullandığı jet düşürülmüş ve Cengiz Topel Rumlar tarafından şehit edilmiştir.

UYARI

İngiltere Ada'da iki taraf arasında yaşanabilecek silahlı mücadeleyi önlemek amacıyla Lefkoşa'yı Türk ve Rum tarafı olarak ikiye ayıran **Yeşil Hat** sınırını gündeme getirmiştir.

1964	BM tarafından Kıbrıs'a barış gücü gönderilmesine karar verilmiştir. Türkiye ise Ada'daki şiddet olaylarının devam etmesi durumunda Ada'ya askerî bir harekât düzenleyeceğini duyurmuştur.
1964	BM tarafından Kıbrıs'a barış gücü gönderilmesine karar verilmiştir. Türkiye ise Ada'daki şiddet olaylarının devam etmesi durumunda Ada'ya askerî bir harekât düzenleyeceğini duyurmuştur.
1964	ABD Başkanı **Johnson**, Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği **mektup**ta (Jhonson Mektubu) Türkiye'nin Kıbrıs'a askerî bir harekât düzenlemesinden vazgeçmesini istemiş ancak Başbakan İsmet İnönü diplomatik bir dille Türkiye'nin kararlılığını dile getirmiştir.
1967	Katliamların devam etmesi üzerine 28 Aralık 1967'de başkanlığını **Dr. Fazıl Küçük**, yardımcılığını **Rauf Denktaş**'ın yaptığı **Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi** kurulmuştur. Yönetimin ismi 1971'de **Kıbrıs Türk Yönetimi** olarak değiştirilmiştir.

@Sadettin.Akyayla

1974	Yunanistan'da darbe ile başa geçen Albaylar Cuntası, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'u Afrodit Darbesi ile düşürerek **EOKA** üyesi **Nikos Sampson**'ı cumhurbaşkanlığına getirmiş ve **Kıbrıs Elen Cumhuriyeti**'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. Ardından da Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlandığını açıklamışlardır.
1974	Bu gelişmeler üzerine Başbakan Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan liderliğindeki koalisyon hükûmeti Ada'ya askerî müdahale kararı almış ve bu harekât 20 Temmuz 1974'te gerçekleştirilmiştir. 25 Temmuz'da Cenevre'de düzenlenen konferansta Yunanistan'ın tavrı nedeniyle Türkiye **Dışişleri Bakanı Turan Güneş**'in **"Ayşe tatile çıksın!"** parolasıyla 14 Ağustos 1974'te Kıbrıs'a ikinci bir askeri harekât düzenlemiştir.
1975	13 Şubat'ta **Kıbrıs Türk Federe Devleti**'ni kurularak Rauf Denktaş da başkan seçilmiştir.
1983	BM Genel Kurulu Kıbrıs Rum kesimini "Kıbrıs Hükûmeti" olarak tanıyınca Kıbrıslı Türkler de Türkiye Cumhuriyeti'nin desteğiyle Rauf Denktaş liderliğinde 15 Kasım 1983'te **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**'nin bağımsızlığını ilan etmiştir.

2. Türk Yunan İlişkileri

a. Kıta Sahanlığı Sorunu

- Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sorunu, 1960'lı yılların başında Yunanistan'ın bölgede petrol arama çalışmalarına başlamasıyla ortaya çıkmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti de **1973** yılından itibaren **Türk Petrolleri Anonim Ortaklığına** Ege Denizi'nin açık sularında ve Türk kıta sahanlığında petrol arama izni vermesinden sonra mesele **Uluslararası Adalet Divanı**'na taşınmış ancak bir anlaşmaya varılamamıştır.
- Yunanistan'ın Türkiye'ye yakın adaları silahlandırmaya devam etmesi üzerine Türkiye ise 1975'te "Ege Ordusu"nu kurmuştur.
- Kıta sahanlığı sorununda Türkiye ve Yunanistan günümüzde kendi tezlerini savunmaya devam etmektedir.

b. Kara Suları Sorunu

- Lozan Antlaşmasında kara suları sınırı **3 mil** olarak belirlenmişti. Ancak Yunanistan 1936'da kara sularını aldığı bir karar ile **6 mile** çıkardığını duyurmuştur.
- Türkiye de buna karşılık kara suları sınırını 1964'te kara suları sınırını **6 mile** çıkardığını duyurmuştur.
- Ancak Yunanistan 1974 yılında yeni bir kararla kara suları sınırını **12 mile** çıkardığını açıklamış, Türkiye ise bu durumu **"savaş nedeni"** kabul edip itiraz etmiştir. Çünkü bu değişiklik Türk uçaklarının ve gemilerinin Ege ve Akdeniz'de hareket sahasını büyük ölçüde sınırlandırmıştır.

c. Ege Adalarının Silahlandırılması Sorunu

- **Lozan Barış Antlaşması**'nda **Ege Adaları** Yunanistan'a bırakılmış ve Türkiye'ye yakın adaların silahsızlandırılması kararlaştırılmıştı. **1947 Paris Antlaşması** ile On İki Ada ve Meis, BM kararı ile Yunanistan'a verilmiştir.
- Yunanistan Kıbrıs Meselesi sırasında adaları silahlandırma yoluna gitmiştir. Ayrıca Yunanistan NATO tatbikatlarını kullanarak adaları silahlandırmaya devam etmiştir.

d. Batı Trakya Türkleri Sorunu

- Lozan Antlaşması ile Batı Trakya'da yaşayan Türklerin kimliklerini korumaları yasal güvence altına alınmasına rağmen Yunanistan Batı Trakya'da azınlık sorunu olmadığını iddia ederek bölgedeki Türklere karşı asimilasyon politikası uygulamıştır.
- Batı Trakya'da Türk okullarının kapatılması, ibadethane sayılarının azaltılması, Türkçe eğitim haklarının engellenmesi vb. nedenlerle yaşanan sorunlar günümüzde de devam etmektedir.

e. Ege Hava Sahası (Fır Hattı-Uçuş Bilgisi Bölgesi)

- Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizinin dibinde ve su yüzeyinde yaşanan sınır sorunu havada da yaşanmıştır.
- Yunanistan Türkiye'yi zor durumda bırakmak için Ege Denizini tehlikeli bölge ilan ederek Ege hava sahasını uluslararası trafiğe dolayısıyla Türkiye'ye kapamıştır. NATO'nun araya girmesi ile Ege Hava Sahası tekrar trafiğe açılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Kıbrıs harekâtı sırasında Cumhurbaşkanı **Fahri Korutürk**, Başbakan **Bülent Ecevit**, Başbakan Yardımcısı **Necmettin Erbakan**, Dış İşleri Bakanı **Turan Güneş**'tir.

KRİTİK BİLGİ

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında **ABD** Türkiye'ye ambargo uygulamıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

Kıta sahanlığı, jeolojik olarak ülkeyi oluşturan kara parçasının deniz altındaki uzantısıdır. Bir devlete denizin altındaki kaynakları kullanma hakkını sağlar. Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sorunu, Yunanistan'ın Anadolu'ya yakın adalara da kıta sahanlığı tanınması isteğinden kaynaklanmaktadır.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

@SadettinAkyayla /sadettin.akyayla

20. Bölüm
Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi

KRİTİK BİLGİ

Ermeni terör örgütü ASALA'nın kurucusu **Agop Agopyan**'dır. ASALA'nın kuruluş amacı Türkiye'nin doğu illerini de kapsayan büyük bir Ermenistan devletinin kurulmasını sağlamaktır.

UYANDIRMA SERVİSİ

SSCB, ABD ile girişilen **silahlanma yarışının getirdiği ekonomik yükü** kaldıramamış ayrıca **Afganistan'ı işgal ettikten sonra başarılı olamaması** ise itibar ve otorite kaybına yol açmıştır. Bu süreç SSCB'nin dağılmasında önemli bir etken olmuştur.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

3. Türk Ermeni İlişkileri

- Osmanlıda **"Millet-i Sadıka"** olarak anılan Ermeniler ile Türklerin arasında yaşanan ilişkiler, I. Dünya Savaşı sırasında çıkarılan **Tehcir Yasası (1915)** sonrası çıkan olaylardan sonra kesin bir bozulma yaşamıştır.
- Ermeniler burada yaşanan olayların soykırım olduğunu iddia ederek, bu sözde soykırım iddialarını dünyaya tanıtmak, ardından da Türkiye'den savaş tazminatı ve toprak almak istemiştir. 1970'li yıllarda ise Ermeniler tarafından kurulan terör örgütü **ASALA** Türk diplomatlara ve dış temsilcilik mensuplarına saldırılar düzenlemiştir.

G. YUMUŞAMA DÖNEMİ TÜRKİYE'DE MEYDANA GELEN BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

- 1950-1960 yılları arasında **Adnan Menderes** Başbakanlığında **Demokrat Parti (DP) Türkiye'yi yönetmiştir. DP 1950 yılında iktidara geçmiş ancak 1957 yılından itibaren ekonomide yaşanan sıkıntılar tepki toplamaya başlamıştır.**
- Yaşanan siyasi gerginlik **27 Mayıs 1960**'ta darbe ile sonuçlanmış ve yapılan yargılama sonucu Başbakan **Adnan Menderes**, Dışişleri Bakanı **Fatin Rüştü Zorlu**, Maliye Bakanı **Hasan Polatkan** idam edilmiştir (1961).
- Darbe sonrasında yeni bir anayasa hazırlanmış ve **1961 Anayasası** kabul edilmiştir. **1961 Anayasası** halk oylaması ile kabul edilmiştir. Darbeden sonra yapılan seçimleri az farkla **CHP** kazanmış ve **Adalet Partisi** ile birlikte bir koalisyon hükümeti kurmuştur.
- 1960 yılında ekonomide planlı bir kalkınmayı gerçekleştirmek için **Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)** kurulmuştur.
- **1960'lı yılardan sonra köyden kente göçün artması sonucunda gecekondulaşma** ortaya çıkmıştır.
- **1965 seçimlerini Süleyman Demirel** liderliğindeki **Adalet Partisi** kazanmıştır.
- **1971 Muhtırası** ile Süleyman Demirel Hükümeti istifa etmiş, **Nihat Erim** tarafından partiler üstü bir hükümet kurulmuştur.
- **1971'de** Bursa'da **TOFAŞ** otomobil fabrikası açılmıştır.
- **12 Eylül 1980'de** Türk siyasi tarihi ikinci darbesini yaşanmış ve Genel Kurmay Başkanı Orgeneral **Kenan Evren** başkanlığında Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. Oluşturulan Milli Güvenlik Konseyinin çalışmaları ile yeni bir anayasa, **1982 Anayasası** kabul edilmiştir.

H. YUMUŞAMA DÖNEMİ DÜNYA'DA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ BAZI GELİŞMELER

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra bilim ve teknolojideki gelişme sanayi alanında büyük atılımlara neden olmuştur. Ekonomideki büyüme refahı arttırırken işsizlik oranını düşürmüştür. Uluslararası ticaret yaygınlaşmıştır.
- ABD ve SSCB arasında **"Yıldız Savaşları"** denilen bilim teknik yarışı hızlanmıştır.
- **NASA** ilk uydusunu aya göndermiştir.
- Rus Kozmonot **Yuri Gagarin** uzaya inen ilk insan olmuştur (1961).
- **1968** yılında Ay etrafında ilk pilotlu uçuş gerçekleştirilmiştir.
- ABD'li astronot **Neil Amstrong** Ay'a gönderilmiştir (1969).
- 1970'te **ilk kişisel bilgisayar** üretilmiştir.
- İnternet iletişim dünyasındaki yerini almıştır.
- Edebiyatta **post modern** anlayış kendini göstermiştir.
- **Heavy metal müzik tarzı** döneme damgasını vurmuştur.

V. ÜNİTE: KÜRESELLEŞEN DÜNYA

A. SSCB'DE YAŞANAN DEĞİŞİM VE SONUÇLARI

- Soğuk Savaş Dönemi'nin taraflarından biri olan SSCB'nin mevcut sistemi 1980'lerden itibaren işlemez hale gelmiş, buna rağmen **SSCB** bütün kaynaklarını **nükleer silahlanmaya** aktarmayı sürdürmüştür.
- Ancak ABD'nin uzayda üs kurup **SSCB** füzelerinin ABD topraklarına ulaşmadan lazer ışınlarıyla havada yok etmeyi hedefleyen **"Yıldız Savaşları"** projesine karşı bir proje geliştirememiştir.

@SadettinAkyayla

GLASTNOST	Gorbaçov tarafından Ocak **1987**'de **"Açıklık ve Yeniden Yapılanma"** programlarıyla, komünist iktidarın tepki çeken baskıcılığını, demokratik bazı uygulamalarla halk egemenliğine yaklaştırmak için uygulanan politikadır.
PERESTROİKA	Gorbaçov tarafından radikal değişikliklerle ülke ekonomisini canlandırmak ve ekonomiye yeni bir dinamizm kazandırmak amacıyla uygulanan politikadır.

- SSCB egemenliğinden uluslar bu yeni dönemi bağımsızlık kazanmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir. Yaşanan gelişmeler sonucunda 1991 yılında SSCB dağılmış, Doğu Bloku çökmüş, Comecon ve Varşova Paktı sona ermiştir.
- 25 Aralık 1991'de Gorbaçov görevinden istifa etmiş ve yerine **Boris Yeltsin** geçmiştir.

1983'TE DÜNYA NÜKLEER SAVAŞIN EŞİĞİNDEN DÖNÜYOR

1983'te ABD ile SSCB nükleer savaşın eşiğinden dönmüştür. Moskova yakınlarında bulunan **Serpukhov-15** İstasyonu'nda Rus füze erken uyarı sistemi ABD tarafından beş adet kıtalararası balistik füze gönderildiğini tespit etmiştir. Ancak bu uyarının hata olduğunu anlayan **Stanislav Petrov** adındaki komutan herhangi bir girişimde bulunmamış ve ilerleyen saatlerde bu olayın ***güneş ışığı yansımasından*** kaynaklandığı anlaşılmıştır. Petrov dünyayı olası bir nükleer savaşın eşiğinden döndürdüğü için **2004** yılında kendisine **"Dünya Vatandaşı"** ödülü verilmiştir.

1. SSCB'nin Dağılmasının Dünya Güçler Dengesine Etkisi

- SSCB'nin dağılması ile birlikte **Doğu Bloku** *çök*müştür**. Bu durum B**atı Bloku'nun lideri olan **ABD'nin tek güç olmasına** yol açmıştır. İki kutuplu dünya düzeni yerini tek kutuplu dünya düzenine bırakmıştır.
- ABD terör olaylarını bahane ederek **2001'de Afganistan'a**; nükleer silahlanmayı bahane ederek **2013**'te **Irak**'a askeri müdahalede bulunmuştur. Böylece SSCB kontrolünde bulunan Orta Asya'daki zengin enerji kaynaklarına yakın olma şansını yakalamıştır.

2. Bağımsız Devletler Topluluğu

- SSCB'nin dağılmasından sonra 21 Aralık 1991'de **"Almatı Zirvesi"** sonucu **Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Moldova, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan** ve **Ukrayna**'nın katılımıyla kurulmuştur.

3. Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlık Kazanması

- **1991**'de **SSCB**'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş Dönemi sona ermiş, Kafkasya ile Orta Asya'da Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmıştır.
- Bağımsızlıklarını kazanan Türk Devletleri **Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan** ve **Türkmenistan**'dır.

Türk Devleti	Önemli Liderler
Azerbaycan	Mehmet Emin Resulzade, Ebulfeyz Elçibey, Haydar Aliyev, İlham Aliyev
Kazakistan	Nursultan Nazarbayev
Kırgızistan	Askar Akayev
Özbekistan	İslam Kerimov
Türkmenistan	Saparmurad Niyazov

4. TİKA (Türk İş Birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı)

- TiKA, 24 Ocak 1992'de Türkiye liderliğinde kurulmuştur.
- Başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, teknik, sosyo-kültürel ve eğitim alanlarında iş birliğini geliştirmek, ülkelerin kalkınma ihtiyaç ve hedeflerini, yapılabilecek iş birliği ve yardım konularını belirlemek, gerekli program ve projeleri hazırlamak için kurulmuştur.

DİKKAT

TİKA'nın yaptığı önemli işler arasında Ahmet Yesevi Türbesi Restorasyonu, Göktürk Kağanlığı hazinelerinin bulunması ve Orhun Kitabelerinin Restorasyonu yer almıştır.

KRİTİK BİLGİ

Gorbaçov tarafından uygulanan **glasnost** ve **perestroika** politikaları SSCB'de yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Bu dönemde SSCB'nin uyduları olan devletler iktidardaki komünist partilerin yönetimine son vererek demokratik bir düzen kurmaya çalışmıştır.

KRİTİK BİLGİ

SSCB'nin dağılmasında etkili olan gelişmeler şunlardır:

- 1980'li yıllardan sonra Doğu Bloku içinde yaşanan değişimler
- SSCB-ABD rekabetinde SSCB'nin ekonomi, sanayi, bilim alanlarında geri kalmaya başlaması
- SSCB'ye bağlı devletlerde özgürlük ve bağımsızlık istemi ile toplumsal olaylar yaşanmaya başlaması
- Doğu-Batı blokları arasındaki ilişkilerde yumuşamanın yaşanması (Helsinki Nihai Senedi'nin etkisi)
- 1983 yılında alınan bir kararla SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesi
- SSCB'nin mevcut sisteminin işlemez hale gelmesi

KRİTİK BİLGİ

1993 yılında Bağımsız Devletler Topluluğu'na **Gürcistan** katılmıştır. Ancak Gürcistan **2008** yılında **Güney Osetya Savaşı** sonrası BDT'den ayrılma kararı almıştır.

@SadettinAkyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

KRİTİK BİLGİ

SSCB'nin dağılmasından sonra **Gürcistan, Estonya, Letonya, Litvanya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldova, Ermenistan** ve **Rusya Federasyonu** gibi devletler kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

"Şanghay Beşlisi" 2001'de **Özbekistan**'ın da katılımıyla **"Şanghay İş Birliği Örgütü"** adını almıştır.

KRİTİK BİLGİ

Hindistan, İran, Pakistan ve **Moğolistan** bu örgütlenmeye gözlemci ülkeler olarak destek vermektedir. **Türkiye** ise **2012**'de, Şanghay İş Birliği Örgütü'ne **diyalog ortağı** olarak katılmıştır.

KRİTİK BİLGİ

Yugoslavya'nın dağılmasından sonra **Sırbistan, Makedonya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ** ve **Kosova** gibi devletler kurulmuştur.

KRİTİK BİLGİ

"Ben Avrupa'ya giderken kafam önümde eğik gitmiyorum çünkü çocuk, kadın ve ihtiyar öldürmedik. Hiçbir kutsal yere saldırmadık. Oysa onlar bunların tamamını yaptılar. Hem de Batı'nın gözleri önünde."

Aliya İzzetbegoviç

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

5. Şanghay İş Birliği Örgütü

- Rusya son zamanlarda ABD'ye karşı eski gücüne ulaşabilmek için birtakım hamleler yapmıştır. **1996**'da **Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan** ve **Tacikistan**'ın katılımıyla **"Şanghay Beşlisi"** denilen iş birliği örgütü kurulmuştur.

B. YUGOSLAVYA FEDERAL HALK CUMHURİYETİNİN YIKILMASI

- II. Dünya Savaşında Alman işgalinden **Tito** liderliğinde kurtulan Yugoslavya'da komünizme dayalı **Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti** kurulmuştur.
- Tito ölünce Yogoslavya'yı oluşturan 6 federe devlet sırasıyla yönetimi üstlenme kararı almıştır. Ancak ***Sırplar*** kendilerini Yugoslavya'nın asıl sahibi görerek **1987** yılında **Slobodon Miloseviç** idaresinde yönetimi ele geçirmiştir.
- Buna karşılık **Hırvatistan, Slovenya, Makedonya** ve **Bosna Hersek**'in de bağımsızlığını ilan etmesi ile **Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti** parçalanmıştır. Diğer ulusların bağımsızlığını kabul etmeyen **Sırplar** ise katliamlara varan saldırılara başlamıştır. Özellikle Büyük Sırbistan hayali için yer altı kaynakları bakımından zengin **Bosna Hersek**'e saldıran Sırplar, birçok Bosnalıyı katletmiştir. Günümüzde halen Bosnalılara ait birçok toplu mezara rastlanmaktadır.

C. BOSNA SAVAŞI (1992-1995)

- **Sırplar**, **Hırvatlarla** birleşerek **Boşnaklara** saldırmış ve bir süre sonra Hırvatların, Bosna-Hersek Hırvat Devleti'ni kurduklarını ilan etmeleriyle Boşnaklar iki ateş arasında kalmıştır.
- Avrupa'nın gözleri önünde yaşananlara diğer devletlerin de duyarsızlığı eklenince vahşet soykırıma dönüşmüş Boşnaklar (Bosnalı Müslümanlar) bağımsızlık mücadelelerini **"Baba, Bilge Kral"** gibi ünvanlar verdikleri **Aliya İzzetbegoviç**'in etrafında kenetlenerek yürütmüştür.
- **1995** yılında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Slobodan Miloşeviç ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franyo Tucman ve Bosna-Hersek eski Cumhurbaşkanı "Bilge Lider" lakaplı Aliya İzzetbegoviç tarafından **"Dayton Antlaşması"** imzalanmış ve Bosna Savaşı sona ermiştir.

DİKKAT

1989 yılında Çekoslovakya'da yaşanan kansız devrimle **(Kadife Devrimi)** komünist yönetime son verilmiş ve Çek Cumhuriyeti ile **Slovakya** kurulmuştur.

Turuncu Devrimi Nedir?

Ukrayna'da 2004 cumhurbaşkanlığı seçimlerini **Victor Yanukoviç** kazanmış, seçimi kaybeden **Viktor Yuşçenko** ise seçimlere hile karıştırıldığını iddia ederek, halkı eylem yapmaya çağırmıştır. Yapılan eylemler sonucu seçimler iptal edilmiş, yapılan yeni seçimi **Victor Yuşçenko** kazanmıştır. Ukrayna'da yaşanan bu gelişmeye **"turuncu devrim"** denilmiştir. Turuncu devrim denilmesinin nedeni, Yuşçenko'nun seçim kampanyasını turuncu renkli sürdürmüş olmasıdır.

D. FİLİSTİN MESELESİ

- **Siyonizmin** sonucu olarak kurulan İsrail, 1948'den bugüne Filistin bölgesinde uyguladığı saldırgan politikayla topraklarını büyük oranda genişletmiştir.
- İsrail Devleti'nin baskısı sonucu bölgede yaşayan Filistinlilerin bölgeden göçe zorlanmasıyla **"Filistin Mülteciler Sorunu"** başlamıştır.
- 1964'te **Yaser Arafat** liderliğinde **FKÖ**'yü (Filistin Kurtuluş Örgütü) kuran Filistinliler **1987**'de ilk **intifada hareketini** başlatmışlardır. Filistin halkının İsrail baskısına başkaldırısı olarak ifade edilebilecek olan intifada 1993 yılına kadar sürmüştür.

NOT

İntifada; Filistin halkı tarafından İsrail'e karşı başlatılan ayaklanmadır. İntifada hareketi ile Filistin halkı modern silahlarla donatılmış İsrail halkına karşı taş ile mücadele etmiştir. Yaser Arafat'ın **küçük generallerim** dediği çocukların taşlı mücadelesi dünya kamuoyunda önemli bir gündem maddesi olarak yerini almıştır.

- **Filistin Millî Konseyi**, **14 Kasım 1988**'de **Bağımsız Filistin Devleti**'nin kurulduğunu ilan etmiş ve ardından **Yaser Arafat** devlet başkanı seçilmiştir.

@SadettinAkyoyla

- Filistin halkı tarafından başlatılan ikinci intifada hareketi **2000-2005** yılları arasında gerçekleştirilmiştir.
- Yaser Arafat'ın 2004 yılında ölümünden sonra yerine Mahmut Abbas geçmiş ve bu dönemde İsrail ile Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır.
- Filistin Devleti'nin bağımsızlığı BM'de yapılan oylama içlerinde Türkiye'nin bulunduğu 138 devletin evet oyu ile kabul edilmiştir.

E. KÖRFEZ SAVAŞI

1. I. Körfez Savaşı

- **2 Ağustos 1990**'da **Saddam Hüseyin** Irak-İran Savaşı sürecinde Irak petrollerine el koyarak Irak'ı ekonomik olarak zarara uğrattığı gerekçesiyle **Kuveyt'i işgal etmiştir.**
- Bu durumdan rahatsız olan **ABD** ve **Avrupa devletleri** BM'ye başvurarak Irak'a Kuveyt'ten çekilmesi için baskı yaptırmış ancak Irak Kuveyt'ten çekilmeyince Irak'a ekonomik ve askeri ambargo uygulanmıştır.
- BM ayrıca **ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, Mısır, Suudi Arabistan** ortaklığında kurulan uluslararası kuvvetle Irak'a askerî harekât düzenlemiştir.
- 1991 yılında BM tarafından önerilen ateşkes ile; Irak'ın nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlardan arındırılması kararı alınırken Irak anlaşma şartlarını yerine getirinceye kadar ambargo uygulamasının devam edeceği kararlaştırılmıştır.

2. II. Körfez Savaşı

- **11 Eylül 2001**'de düzenlenen terör saldırıları sonrasında terörizme karşı mücadeleyi başlattığını ilan eden **ABD,** ilk önce **El Kaide** terör örgütünün bulunduğu **Afganistan**'a saldırmıştır.
- ABD Afganistan'dan sonra *Irak'ta kitle imha silahları bulunduğu gerekçesiyle* **9 Kasım 2003**'te **Irak**'ı işgal etmiş ve II. Körfez Savaşı yaşanmıştır.
- Baas rejimine son veren ABD'nin kontrolünde kurulan Geçici Irak Yönetim Konseyi BM tarafından tanınmıştır. 2003 sonrası Irak'ta siyasi ve etnik gruplar arasında anlaşma sağlanmaması nedeniyle siyasi istikrar sağlanamamıştır.

F. ARAP BAHARI

- **17 Aralık 2010** tarihinde **Tunus**'ta **Muhammed Buazizi** isimli üniversite öğrencisi bir gencin seyyar satıcılık yaptığı sırada zabıtalar tarafından mallarına el konularak tokatlanması üzerine kendini yakması ile başlayan halk hareketine **"Arap Baharı"** ismi verilmiştir.

DİKKAT

Tunus'ta başlayan halk hareketleri ve protestolar demokrasi ve özgürlük sloganlarıyla **Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün, Yemen**'e kadar yayılmıştır.

- **Tunus**'ta **"Yasemin Devrimi"** adıyla başlayan hükûmet karşıtı eylemler sonucunda ülkeyi demir yumrukla yöneten **Zeynel Abidin Bin Ali**'nin 2011'de istifa ederek ülkeden ayrılmasına yol açmıştır.
- **Mısır**'da **2011**'de başlayan halk hareketleri sonucu, 30 yıllık **Hüsnü Mübarek** iktidarı sona ermiştir. Ancak demokratik-sivil iktidar süreci çok kısa sürmüş ve 3 Temmuz 2013'te **Abdülfettah es-Sisi** liderliğinde yapılan **askerî darbeyle** ülkenin seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olan **Muhammed Mursi** iktidardan indirilmiştir.
- **Yemen**'i 1978'den beri yöneten **Ali Abdullah Salih**, 27 Ocak 2011'de başlayan halk ayaklanması sonrası görevden ayrılmak zorunda kalmıştır.
- **Libya**'da 42 yıl boyunca iktidarını koruyan **Muammer Kaddafi**'ye karşı başlatılan gösteriler hükûmet tarafından çok sert şekilde bastırılmaya çalışılınca ülkede iç savaş başlamıştır.

UYARI

Kaddafi'nin **20 Ekim 2011**'de öldürülmesi sonrası tam bir kaos ortamı oluşan Libya'da, günümüzde üç ayrı hükûmet yönetim iddiasında bulunmakta olup ülke, yerel güçler ile uluslararası güçlerin mücadele alanı hâline gelmiştir.

- **Suriye**'nin Dera şehrinde **15 Mart 2011**'de başlayan barışçıl protestolar daha sonraki süreçte **Beşşar Esed** rejiminin kanlı müdahalesiyle yerini hâlen devam eden bir iç savaşa bırakmıştır.

UYANDIRMA SERVİSİ

1993 yılında **Oslo Görüşmeleri** ile İsrail **FKÖ**'yü ilk kez Filistin halkının temsilcisi olduğunu kabul etmiştir.

KRİTİK BİLGİ

2002 yılında ise İsrail **Batı Şeria** duvarının inşasına başlamıştır. Günümüzde Filistinlilerin yönetimindeki Gazze üzerinde, İsrail-Filistin çatışmaları devam etmektedir.

UYANDIRMA SERVİSİ

Körfez Savaşı sonrası Türkiye'ye iltica edenlere koruma kalkanı oluşturmak amacıyla **"Çekiç Güç"** adıyla askeri birlik oluşturulmuştur. Baas rejiminin Kuzey Irak'taki egemenliğini kaybetmesi ile bölgede oluşan otorite eksikliğinden yararlanan PKK terör örgütünün Kuzey Irak'a yerleşmesiyle Türkiye için bölgede güvenlik sorunu oluşmuştur.

KRİTİK BİLGİ

2005 yılında hazırlanan anayasa ile Irak'ta federal bir yönetim şekli benimsenmiş, Saddam Hüseyin 2006'da yargılanarak idam edilmiştir. ABD askerlerinin 2011 yılında Irak'tan çekilmeye başlamasıyla birlikte II. Körfez Savaşı resmen sona ermiştir.

@SadettinAkyayla
Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!
KR AKADEMİ YAYINLARI

UYANDIRMA SERVİSİ

AB'nin, Türkiye'nin nihai üyeliğini geciktirmesinde üç temel sorun alanı tespit edilmiştir. Bunlar;

- Nüfus
- Jeopolitik konum
- Kültürel farklılıklar

G. AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞUNDAN (AET) AVRUPA BİRLİĞİNE (AB)

- 1957'de imzalanan **Roma Antlaşması** ile **"Avrupa Ekonomik Topluluğu"** adını alan birlik **1993**'te yürürlüğe giren **Maastricht Antlaşması** ile **"Avrupa Birliği"** adını almıştır.
- **Maastricht Antlaşması** **7 Şubat 1992**'de imzalanmıştır. AET'nin AB olma yolunda atılan son adımıdır. Hollanda'nın Maastricht kentinde yapılan toplantıda;
  - ***tek merkez bankası***
  - ***tek para***
  - ***ortak politikalar***
  - ***ortak savunma stratejileri***
  - ***az gelişmiş toplumlara yardım***
  - ***ekonomik ve siyasi birliktelik*** *gibi kararlar alınmıştır.*
- 22 Haziran 1993'te **Kopenhag Kriterleri** ile Avrupa Birliğinin genişleme politikası belirlenmiştir. Genişleme politikasının Doğu Avrupa ülkelerini de kapsaması kabul görmüş ve başvuran aday ülkelerden aranan temel kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler 4 ana başlık altında toplanmıştır:
  1. İstikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasinin var olması
  2. Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü
  3. İnsan haklarına saygı
  4. Azınlıkların korunması
- Kopenhag Kriterleri ile özellikle aday ülkelerde çok partili bir demokrasinin varlığı, hukukun üstünlüğü, idam cezasının olmaması, Irk ayrımcılığının olmaması, kadın haklarının korunması, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesinin tüm maddeleri ile kabul edilmiş olması gibi kriterler aranmıştır.

AB ve Türkiye

- Türkiye **1959**'da **AET**'ye başvuru yaparak günümüzde de devam etmekte olan adaylık sürecini başlatmıştır.
- **1987**'de ise **AB**'ye tam üyelik başvurusu yapmıştır.
- **1999 Helsinki Zirvesi**'nde Türkiye'nin adaylığı **resmen onaylanmış** ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı ifade edilmiştir
- AB; **Helsinki Zirvesi, Kıbrıs** ve **Ege sorunlarını** Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde siyasi kriterler hâline getirmiştir.
- **2004 Brüksel Zirvesi'nde** Türkiyeının siyasi kriterleri karşıladığı **Ekim 2005**'te müzakerelere başlanması kavurgulanarak rarı alınmıştır. Lüksemburg'da yapılan hükûmetler arası konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır. Yaşanan bütün bu süreçlere rağmen Türkiye, AB'ye kabul edilmemiştir.

Sınavda Çıkabilecek Not

1993 yılında kabul edilen Kopenhag Kriterleri ile Avrupa Birliğinin genişleme politikası belirlenmiştir.

Anlamadığın bir yer varsa veya pekiştirmek istiyorsan haydi derse!

@SadettinAkyayla